

گرمطرب حرفیان این پارسی بخواند  
در رقص و حالت آرد پیران پارسارا

این اولین فرد دفتر التشریحی پسین طومار بر آید و التشریحی خریطه جو اهر ثمن و سفینه اشعار پیشین پسین

موسوم با هم تائیحی

# ارمغان

ملقب به  
ارمغان آصفی

تالیف

فاضل فرزانه و محقق یگانه رو گاه نسخه روزگار و بیباچه کتاب لیل و نهار فارس  
مستشار مشهوری تازنده عرصه تازی و دوری مولانا محمد عبدالغنی خان صاحب غمی

سلمه الله العالی القوی

تصحیح بنده همچنان محمد عبدالحمید خان و اہتمام عاجز سید غفور الزمان عفا عنہما اللہ المنان

در مطبع قادری آگرہ واقع محلہ کربلیا چاپ گردید

۱۹۰۴ء

**Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi  
Preserved in Punjab University Library.**

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ  
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

نام  
پتو  
ل  
آ  
نام  
آویز  
دنیای  
مس  
نومور  
دی  
تاریخ

در راست دهر ستمال بنامه  
او ترهه  
افزون و رعنی دطالع افغان به  
لوسنلی وی .  
خرنگه چه له پشوا خند  
پولیس او تر افغانی انتظاماتو



132534

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آگهی تاجران پیشدنگمدار این جهان بنان را  
نظام الملک آصفجاه محبوب علیخان را

سپاس و ستایش و اوربیمال که این پریشان اوراق پرکننده اجزا بشیر ازه جمعیت و شرتہ اجتماع  
ربط و انتظام یافت بعد مہینت مہد خسر و دوران خدیو گہمان گیتی ستان آفاق گیر خداوند تاج  
و سر پر خاقان قدر قدرت قدر خان قضا اصولت فرمان روانے زمن سر آرائے ملک  
و کن اعلیٰ حضرت سربندگان عالی متعالی حضور پر نور رستم دوران فلاطون زمان سپہ سالار  
منظرف الممالک فتح جنگ مظفر الدولہ نواب میر محبوب علی خان بہادر نظام الملک آصف جاہ  
جی سی ایس آئی۔ جی سی بی اللہم خلد ملکہ و سلطانہ وابد بڑہ و احسانہ واید جندہ و اعوانہ  
شیدہ قصرہ و ارکانہ و بین جمبہ دبر ہانہ و زین شیمتہ و شانہ و عیث من اعانہ و زیل من امانہ آمین  
بزرگ الایمن آنگاہ ذات کریم الصفا تش در انبیای مراسم خیر و ابقای ماثر نیک چون آفتاب کلی

منحصراً در فرد واحد است و در صد و ارفا عیال بر و بدل و ظهور آثار فیض و فضل چون تعالی با همه پستی  
از ملوک پیشین سابق و زاید قصیده مدحیه

خجسته خسر و دوران و داور داور  
شهی که گردش پر کار تیغ زگر و فلک  
خدیو رستم دوران که تابش تنغیش  
جهان مطاع زمین مغنختر و زمانه مطیع  
بیاض منتخب نسخه رسین و شعور  
چو عقل صادر اول ز علت اولی  
به بخت همچو فریدون آفتاب علم  
گران ز علم چو کوهی و لیک جوهر خیز  
بود محیط بایه و لے حساب بجود  
هوای اوست بهر چنانکه بود گل  
بعد او نه نشست ست داغ بر سینہ  
بخاطری نقاد دست زنگ در خلوت  
نه جو حسن که دیده شکست چون یوسف  
نگرگ آشتی اخوان بچاه در خفا  
نه مهر از رخ گل بر دآب شبنم تر

که شهر گشت سخا ازین شهر و دیار  
ز بهتیش بدر براده است مدار  
چو آفتاب بر انگیزند و از بخار بخار  
ستاره موکب بم چشم سپهر مدار  
سواد دیده فروز کتاب بیل و نهار  
چو نفس ناطقه دور زمین این پر کار  
به تخت همچو سلیمان آسمان متقدار  
سبک ز عزم چو برقی و لیک صاعقه  
بود سپهر بر نعمت ولی زمین بو قاقا  
دقاسی اوست بهر دل چو نشود در اشباح  
بدور او ندویدست اشک بر رخ  
بچهره نه شکست دست رنگ و ربا  
نه شور عشق که تمسک نهد ز لیخا  
نه لوث کرده بخون دروغ در انطر  
نه مه گسیخته از چادر کستان یکتا

نہ درگست ز جو رہو اسلاسل موج  
 نہ از تلاطم امواج بحر در حقیقتان  
 نظام جمجم چشم و شہد یار آصفیاء  
 خدایگان ملوک زمانہ شاہ و کن  
 تو آن شہی کہ بد در خجستہات سازد  
 دو پرده ساخت سپید و سیاہ دست پیر  
 بزمگاہ تو ز ہرہ کینہ دنیاگر  
 پراز تو اہبت و سیار شد سپہر نم  
 سخن بہ فلسفہ میرفت از عقول عشر  
 فلک ز ہم بشکافد چنانکہ ابر زرعہ  
 چو تیر دلگشت از سینہ عدو گذرد  
 اگر عقاب تو در کوہ قاف صید کند  
 بود ز مہر تو دشوار در دستان آسان  
 ز ہمیت تو شدہ فتنہ در عدم از خواب  
 از ان نظام ششم آمدی کہ افضالت  
 نیافت رفعت بخت ترا ستارہ شناس  
 چو گشت سادس سیار مشتری ثابت

نہ لطمہ خورد ز موجے جناب بر رخسار  
 نہ بر سفینہ ز گرداب کار ہا دشوار  
 کہ زیب داد بہ تخت شہی سلیمان وار  
 کہ رفت صیت سخائش بکلب دشہر دیوار  
 ز رنج راہ سفر سیل تکیہ بردیوار  
 بلند کوشک قدر ترا ز لیل و نہار  
 بر زمگاہ تو بہ ہر دم کمتر مینہ سوار  
 بر دوز زم چو انگبختی ز تیغ شہر  
 زمانہ گفت کہ با عقل تست بہفت و چہا  
 زند چو شیبہ سمنندت بگیند دوار  
 بہ سینہ باز بگرد ز جانب سو فار  
 بہ چنگ آورد عنقا چو قاف در منتقار  
 بود ز تہر تو آسان دشمنان دشوار  
 ز دولت تو شدہ بخت عافیت بیدار  
 بشش جہات جہان رفت و میرود ہموار  
 کشاد گر چہ بسطی و زینہ بست ہزار  
 فرود نسبت ناست - عادتش بسیار

نظر میانه بسیار نیست جز تسدیس  
 بود مدیح تو افسانه عقول عشر  
 فضای شش حبت از دین دانش و عدلت  
 کتاب روی نکویت بیاض صبح امید  
 جمال روی تو نور دسر در دیده و دل  
 شگفته روی تو رنگ رخ بهار شکست  
 ز نذر روی تو بر خاک آفتاب کلاه  
 شرار پای سنان بر آسمان نعم  
 بر آستان تو فرق بلندی افلاک  
 ز نذر عدل تو بر پیل پشه ناچیز  
 ز دار و گیر تو مالید فتنه رو بر خاک  
 دو چشم خرم و مهر روشن ست ازان  
 توئی ز نسبت آبا و امهات کرام  
 ورق ز کلاک تو گردید تخت ریجان  
 نجسته کلاک حرامک و هر ملک سین  
 شد از نقوش تو کاغذ نگارخانه چین  
 ز جود شاه فرود شد مافت دولت و بخت

زمین آصف سادس شه نکو آثار  
 بود فسون تو بر هفت کوب سیار  
 مثلثی ست برنگ شماره عطار  
 نصاب بخت عدویت سیاه شب تار  
 جمیل ذکر تو در و وظیفه احیاء  
 نجسته خود بر آب طبله عطار  
 کشد ز را تو پیر فلک بیاد ستار  
 نمود اینک ثوابت بود تو سیار  
 در آستین تو دست سخای بر بهار  
 ضعیف مور بر آرد بردن ز مار و مار  
 نهاد عافیت و امن پشت بر دیوار  
 که رفقه اند به مژگان ز در که تو غبار  
 چراغ دوده صدیق و حیدر کار  
 قلم بدست تو باشدرگی ز ابر بهار  
 تبارک الله یعنی که ملک راست سیار  
 شد از مداد و دست تو نانه تانار  
 جهان بگشتم و دیدم بجله شهر و دیار

سج گفته عرفی که حرف بازاری است  
 من و شمار صفات جلیله اش بهیات  
 همیشه تا که قدر آن عظیم سپاره  
 همیشه تا رمضان را بحکم سی روزه  
 سنین هفت و سی از عمرش مبارکین  
 هزار هفت و سی از سال و هر یکی چو هزار  
 بود مدار زمین و زمان بتو چندان  
 غنی است مدح سلوی نظام آصفجاه  
 نداشت ست اگر در جگر نمی غم نیست  
 چنان بسک شنای نظام در سفت ست  
 کجاست عرفی شیر از قلام معنی  
 کجا نظم گهر سنج نظم تا شنوند  
 که بگذرند ز من از کرم چو نهب ادم  
 ازین که رسم قدیم ست و صیر فی و اند

نیافتم که فروش شد نخت در بازار  
 چو نستم بشماری چه آورم بشمار  
 بود به هفت تدرارت و ظیفه اختیار  
 ز ختم هفت ست ازل نکو بود آثار  
 بحق احمد مختار و آل الاطهار  
 ترا دام مبارک بود بدین منجبار  
 که با زمین مدرست و پی زمانه مدار  
 از ان بنظم سخن گفت چون در شهوار  
 دلش بملک معالی ست ابر در یابار  
 که چرخ گوهر پر دین فشانده بر نثار  
 کجا کمال صفا بان ابر لو لو بار  
 زمین و حرف نیازی ضروری الاظهار  
 سفال ریزه بطرف لالی شهوار  
 خرف بگوهر خورشان نهاده در بازار

وله فی صنعة التلمیح

نام خدا شاه دکن من سطوة سلطانه  
 کیوان نهد سر بر زمین من ارتفاع قد ره  
 قیصر بود بر در گمشش من احقر خدامه

لرز و فلک بر خورشیدین من ماله من شانہ  
 مریخ افتد از فلک من صولة شجاعانه  
 فغفور آمد ریزه چین من نعمته فی خوانه

نام و برگزیده شدن مناس بودن در عالمی



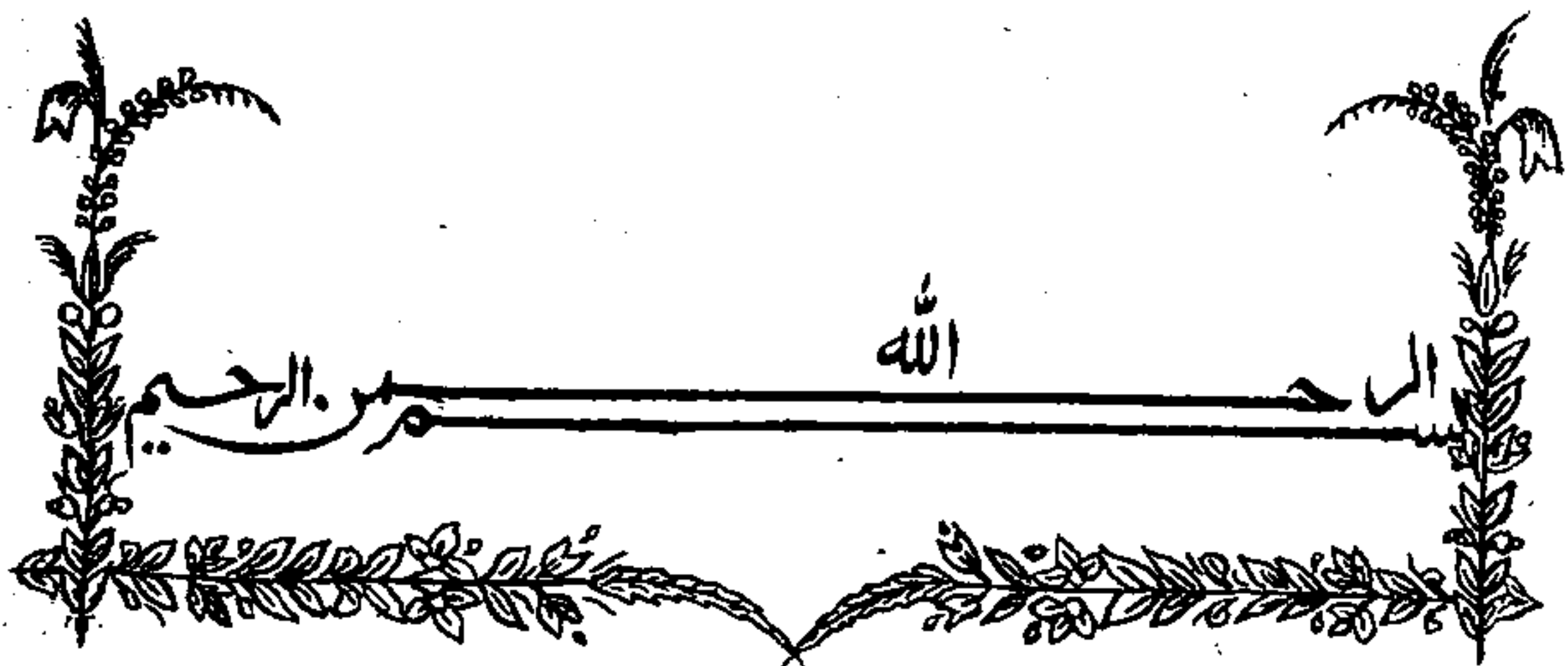
السجری فی بابہ من جملة حجابہ  
 رای زینیش از ضیا کاشمس فی اشراقها  
 صد لعل لب لو گو گهر کالمشتری لالائہ  
 محبوب چون روح روان للناس فی ابدانہم  
 حامی ناموس ز من بالجند او اجلالہ  
 حبش در آب و گل بود للخلق فی ایامہ  
 از بحر فیض او دکن کالقدس من سلوانہ  
 شاداب ملک از فیض او کالبختہ الخضرۃ  
 صورت دلیل سیرتش والنخل لفیثی خلقہ  
 خرم دلش از مملکت کالنور من ریج لصبیا  
 رفیق ست در رفتار او والعدل فی احکامہ  
 خرم دل او از خلف کالروض من اشجارہ  
 ناز و ولیعہش باو کالشبل من ضرغامہ  
 فرخندہ صاحب عمد او عثمان من اسمائہ  
 والجد من اطوارہ والجد من آثارہ  
 یارب یو و شاد دکن من اشاع ملکہ  
 زورینا ایامہا فی عیشۃ مرضیۃ

اوسایر رگاہ او ثلثہ فرسانہ  
 روی تکویش از صفا کالبدر فی المعانہ  
 صد لعیت چین و چگل کالجور من غلمانہ  
 مطلوب دلہامی جهان کالجان من حثمانہ  
 ماحی آثار فتن بالقدر او فیضانہ  
 مهرش ز جان و دل بود للناس فی اعیانہ  
 والبلخ من جیحونہ والشام من جیحانہ  
 اوبیت ملک الفارس من عدل نوشروانہ  
 سرش عیان ست از علن معنہ من عجبوانہ  
 خرسند ازو ملک دکن کالخلد من رضوانہ  
 صدق ست در گفتار او والحق فی برہانہ  
 والغضن من اثمارہ والنخل من اعصانہ  
 والریح من ریجانہ والدر من عمانہ  
 والسمح من سیمانہ والسود من شانہ  
 والفتح من انصارہ والنصر من اعوانہ  
 شاہنشہ روی زمین و امتاز عن اقرانہ  
 وارض لوجه المصطفی اعنہ وعن عثمانہ

این بس دعا جانقزانی حضرت رب العلاء اقصی بی خواهانہ اعلیٰ ثنا خوانانہ	من احقر خدا مدعی دعا گو یانہ ادنی نمک خوارانہ عبد الغنی خانہ
<b>ولہ رباعی</b>	
ای آصفِ جم سریر و جمشید سپاہ بخشایش یک جهان ز تو میخوانم	ای خسرو ماه پتر و خورشید کلاه چون هر دو جهان ترا به بخشید اله
اگر کشم الطاف خداوندی و ششمه مراحم خسروی نظری بران برگماشت و چیزی برداشت این مس تیره با زرا حم و خرف پاره باریزه جواهرمانا نامی گردده	
یک خنده بر بضاعت درویش زدیش	صد کاروان شکر به نی بوریار رسید
ذره ستانی آفتاب عالم افزوز از مهرست نه از قابلیت و استعداد و قطره نوازی محیط اعظم از دریادلیست نه از اسباب و مواد فقط	
داعی دوام دولت ابد طراز	
<p>محمد عبد الغنی صدر مدرس عربی مدرسہ فوقانیہ سرکار عالی حیدرآباد</p> <p>صانہا المدین الشر و الفساد الی یوم التناد بالنبی آل الامجاد</p>	







بہ عرض حال اگر منفعلی شدم سہل ست  
تسلیم کہ گنگشتم ز کار ساز نخل

یا علیم و خبیر تو دانی ظلوم و جہول کی کہ علم از جہل نداند و کمال از نقصان در نیابد و فصیح از اعمام باز نشناسد بروی شکستہ

زبانان درسی در سے از درستی چه کشاید و در ویدہ درسی زبانانان روشن رای بلغ نظر چو افزاید سخن شناسی

فارسی ترا شان ہند و شیوا زبانان ایران دیار از و چہ آید و عیار سخن روزمرہ لالہ ماد ہورام و میرزا طاهر و حید

اورا چہ شاید باری طفیل دانش و دین امونجگان مکتب برین لدن کہ آموزگار روزگارند خصوص

آن ازلی مکتب و اُمی لقب عقل از و آموختہ لوح ادب

پرودہ کش امت شوریدہ کار ضامن آموزشش آموزگار

افصح العرب و العجم شیوای جوامع الکلم و مجامع الحکم ادب طراز فصیح و اعمام صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بر من بہ بخشاید

۱۵ اعمام بالفصح آنکہ سخن فصیح گفتن نتواند ۱۲ منتخب اللغات

۱۶ شکستہ زبان آنکہ زبان فصیح نداد و ۱۲ بہار عجم

۱۷ پرودہ کشیدن یعنی پرودہ بستن ۱۲ بہار عجم ۱۵ ادب طراز استاد و معلم ۱۲ بہار عجم

تا گنج بخشان جو اہر ہنر برسم بخش شکران بخشایش گرانید و چون سرزبان کو چاک دل بخشش آئند و یہ بخشانند  
بجزیکہ از دستم در ستانگشت نند و از تحسین قلم آگہی دہند لمولفہ

مباد و خاطر در یادلان زمین در بند کہ عقدہ ام ہمہ آسان کشت است ہر چو چنبا

کہ ہمانا غایت این نگارش است صلاح عیب ستانہ اظہار ہنر گزارش واجب است نہ عرض جو ہر ادب از  
زیادانان آموختن ست و دانش ماند و ختن نہ بر خود ادب و دختن و خود را فروختن اینجاز نگار از آئینہ زد و دن ست  
نہ آئینہ زنگ زدودہ و انون

امید برد بیدان خواہشم ورنہ فراخنای ہوس جا بنگدستان

سپس شہرہ آفاق گنامی و نامرادی عبد الغنی مؤرخ آبادی گوید کہ چون مخدوم زادہ عالیقدر گرامی گوہر نیک محضر  
ہمایون منظر فرخ فرزخی با اثر فرشتہ خوی فروہیدہ سیر پاک زاد پاکیزہ پیکر خلق مجسم خیر مصور جامع علوم و مجمع سبز ابن ستادی  
و استاد البشر بلکہ عقل حاوی عشر گنجور سر از ازل طلسم گنجینہ علم و عمل آئینہ صور الہام صورت آئینہ ارواح و اجسام آنکہ  
طفیل درس علومش امروز خطہ کول دار العلم نجار است و طفل مکتب فلسفہ و انیش شیخ بوعلی سینا از گرانمایگی نقد روایات  
ہنگ زہبی و ابن حجر ست و در میزان اعتدال روایات از بسکی گران پلہ تر در محیطی کشتانی رصدیہ است و در رصد نشینان

۱۵ کوچک دل خوش خلق و در و مند ۱۲ بار عجم

۱۶ لفظ شیخ بکبرہ اصناف و قطع آن ہر دو توان خواند ۱۲ عبد الحمید عفی عنہ

۱۷ میزان اعتدال نام کتابی در علم رجال لطف ایہام و الفاظ ہر دو قرینہ پوشیدہ نیست ۱۲ عبد الحمید عفی عنہ

۱۸ محیطی کبیر سیم و فتح سیم و سکون سیم مہلہ و کسطنطنیہ نام کتابی در علم ریاضی مشتمل بر دلائل اشکال علم ہند کہ در وقت او اشکال

مشہور است ۱۲ رصدیہ بن در کارہ کارمہ کردن رصدیہ در رصد نشینان سیم و ستارہ شناس ۱۲ بار عجم

بصدنشسته و قوت تاریخش از این تاثیر کاملترست و تبحر تفسیرش از این کثیر اکثر تقریرش زلال بیانش سلسال علومش  
 بسیل فیوض سلسیل ثنائی اعشی و جبریز ثنائی رازی و نصیر زینچ بند محیطی کشتانی هندسه طراز بهیئت آرای فرخ فال فرخنده  
 رای نوشته خصال هایون لقای ذی العز و الجاه مولانا محمد لطف المدد و البقاه اعنی صاحبزاده عالی قباب ذی فسرو  
 قراب گرامی با اثر جامع مفاخر مولوی محمد عبدالقادر با وصف مشغولی درس علوم عقلیه و نقلیه و افاده فنون اریبه عربیه  
 و هجوم مستعدان نزدیک و دور و صدر نشینی و ساوه ندرس فیض عام کاپور که گاه بفرمودن و فهمیدن و سرودن و سنجیدن اشیا  
 فارسی میل می نمایند و نخته از اوقات بکل عولیهات و شرح مشکلات و تحقیق محاورات و تنقیح ربطا فعال بصلاات میگردد  
 و بفتوای ۵

شعر گفتن گرچه در سفتن بود      یک فهمیدن به از گفتن بود

داو سخن بنجی و شعر فهمی میدهند و الحق که این سجیه رضیه اگر چه دون رتبه فضیلت باشد لازم طبع لطیف و مطبوع

سلیقه سلیم است خواهد و دوسر اسرار آرای اسری صدر اعلائی و او ادنی محرم لی مع الله حضرت ختمی پناه نبی امی بابی داعی

امی و کتاب حسانه در دل      خاکی و بر اوج عرش منسندل

از موزونیت عام و جامعیت تمام اشعار حسان را احسنت گفتی و تحسین فرمودی سماعی خنجان سخن مولانا جامی

جام سرشار تحقیق می پیاپی می فرماید ۵

از همه در شعر بلندیم بخش      قریب شعر بلندیم بخش

و عمو و خام عنبرین خامیخ عطار مشک پنجه سخن می ساید می سراید ۵

شاعری جز ویست از بغیب سری      جاهاشش کفر خواند از خری

۵ بیاض بردن سوده را صاف کردن ۱۲ بار ۵ خالص و عمده ۱۲ بار

علی الخصوص بزبان نادره وری که بعد لسان عربی بسین از جمیع السنه روزگار شیرین و خوشگوار است صاحب  
 رد المحتار از علامه طحاوی و او از علامه ابو سعید آورده که اشرف لغات بعد از لغت عربی و آنسب بعربی فارسی است  
 قول حافظ لسان الغیب شهادت بتین این دعوی است ۵

گر مطرب حرفیان این پارسی بخواند در رقص و حالت آرد پیران پار سارا

لاجرم خواستم که بخاطر شریف فارسی فرزنگی که چون مسودات اعمال ورق سیاه کرده ام به بیاض بزم دارمغان آمم اگر  
 گوشه چشمی بآن داشتند و نظری بر گماشتند و بچیز بر داشتند سعیم مشکور و شکرم وافر بزم دریا و سفالم گوهر خواهد بود ۵  
 یک عشوه زو و جزقه درویش چشم او صد چاک از پلاس به جیب حریر رفت

## تفسیر

<p>ایا بذات تو نازش صفات علیا را          ایا فرشته خصالی که مین تو با حسلق          چسان ز رو تو میل آیدم بسوی بهشت          تو آن نجم خسته خلف بوده که از این نسبت          شرف ز شرکت نام بلند آبا بیت          اگر نیامدی اجدد به شکل این ابجد</p>	<p>ز صورت تو بود افتخار معنی را          رسانده است فیوض طای اعلی را          چه دل ز باغ بصحر اگشته تماشارا          بلند ساخت نام نیک آبارا          بعد در مجلس اجدد نشاند آبارا          حرفش اصل نبودی ذر و ع اسما را</p>	<p>بسیار زیاده است</p>
<p>۵ به بیاض بدون مسوده را صاف کردن ۱۲ بهار</p>		



<p>چنانکه با گهر شاهوار دریا را  هزار ناز تو محبت میسازد  ز هم گسسته شود ربط لفظ و معنی را  همان که با کف دوست عروس حنارا  بخاک بخت آب رخ شریا را  که مین دعوت یوسف رخ زلیخا را  چو آورد بس در سماع موتی را  جریر و جاحظ و اخطل لبید و اعشی را  که من متاع ابو نصر و ابن سینا را  و ہی بخلق چو علم عقول اولی را  بچشم جلوه دهد صورت هیولی را  که پست خاک ستاید سپهر علی را  چو من بنام تو دوادم طراز ملارا  تسلی دل غم دیده تولارا  نمی ز قطره سائل تجف دریا را  چو سوزنی هست که دامن گرفت علی را</p>	<p>بار چندی ذات تو نازش آبا  شد از تو فارسی مرده زنده جاوید  اگر نه رابطت که تو ارتباط و حد  بنخط و خال سخن خاتم ترا نسبت  گهر نشانی کلک تو از درخشانی  فروع تازه بتازی ادب چنان داد  کش چو مطرب کلکت نوا بساز حجاز  ز انبساط کفن بر بدن قبا کرد  بچار سوی همان قدر قیمت افزودی  دلیل رابطه حادث و مستقیم بود  کنده شرح ملازم صفای تقریرت  ز من بیخ و ثنایت آن نمی آرزو  چو من ز نام تو کردم نگار بر عنوان  بهانه ایست که تا با تو نسبتی گیرم  و گرنه ظاهر و پیداست که از ادب دورست  و لم ز رسته مریم اگر چه زار ترست</p>
---	---

له رسته مریم رسته که حضرت مریم بی بی تمام موصوف بود گویند چنان با یک بود که بدون دوتا کردن تافته نمی شد بهار

بر آفتاب کله گوشه تسلی را	فتاوت نسبت من چون در شب شکستم
بشرح و بسط کشادم من این بهما را	بساط حرف نور دم که در نور و کلام
کنم بخت زنگین سواد سودا را	پے گزارش حرفی ز دعای و گر

فائده - مخفی مباد که چون طبع اینای زمان اساس تسبول سخن جز برای جایز و اختصار نه نهاده است بنا بران وضع کتاب بترجیح جدول اختیار آمد و اختصار رفت تا عرض مطلب که چندان عمیق نیست بطول و اطباء نه انجامد و حشو الفاظ در جدول بایجاز مساوی افتد چون این کتاب محتوی بد و باب است و هر یک را طرز تالیفی از دیگر جداست لهذا نموداری هر یک از آنها جدا گانه نموده می آید تا با آسانی به مطلوب پی برزند و دریا بند که در نخستین باب بخانه اول ذکر لغات به ترتیب حروف تهجی و در خانه دوم بیان مصداق به ترتیب مذکور است و در خانه سوم شعری یا فقره نثری و در خانه چهارم بین المصراعین حرف صلح مرقوم میگردد و تا معلوم شود که فلان لغت با فلان مصدر مشتق بجز فلانی بدین طریق مستعمل است و در خانه پنجم که خامه شکرست تخلص شاعر و ذکر وطنش ایرادی باید و در باب دوم بخانه اول ذکر مصداق به ترتیب ابجد ایراد یافته و جمله معانی هر مصدر چه حقیقت و چه مجاز در پہلوی آن مصدر نوشته شد و در خانه دوم همان معانی بتفصیل بزرگاشته و در خانه سوم هر لغتی که با معنی کنذالی آن مصدر مستعمل است ضبط نموده و در خانه چهارم شاهد استعمالش از کلام اساتذہ بتصریح آسامی آورده و در میان هر دو مصراع حرف صلح مذکور گشته تا پدید آید اگر در که فلان مصدر با لغت فلانی و چنان حرف صلح استعمال توان نمود با کسب غایت باب اول اینست که این لغت را با فلان مصدر ترکیب باید و او در عرض از باب دوم اینیکه مصدر را با فلان لغت استعمال توان کرد و بس که جامعتر از سخن سرایان ایران و گرهی از فارسی گویان هند که نام نامی ایشان در نصیحه بذیل اشعار طراز تحریری می بنسد و با کمال شیو از بانی و شیوه زبانانی طالع شهرت نداشته شهروان نام و شهره ایام نشدند لاجرم مناسب افتاد

که فهرست آسامی شعر البقید نشین وفات و مسکن و مصنفات و عمد ولات و ولایات بر حروف تہجی نناده آید تا فریب  
اطلاع از احوال ایشان نیز بسہولت دست دهد و بالالتزام وظیفہ کتابست کہ غیر از کلام اساتذہ ایران یا زبان دانان  
مسلمہ ہند استادینار و و احیاناً اگر بگفتہ غیرین دو گرامی گروہ پروخت استمداد از کلام معتدتری واجب شناخت و اقل  
قلیل کہ از حسن ظن بمتبع قائل و بلاغ نظرش اعتماد نموده بران اکتفا کرد و از نیافت شاید و نخواہست و بس بہر صورت  
نفع آن آشنائی طرز کلام و اندازہ قوت طبع متکلم خواهد بود و جایگہ تحت و مصدر بد و حرف یا سہ حرف صلا یا استعما  
یافتہ سندہای دیگرش بر جاشیہ ثبت افتادہ تا نظم جدول از نسق نیفتد و چون مصدر اصل جملہ افعال و مشتقات است  
لاجرم ہمہ بران اکتفا نمود و نیز التزام یافته است کہ تا امکان شرح مصطلحات و حل مشکلات بجوالہ ماخذ فرہنگ و  
لغات بر جاشیہ ثبت افتد منت خدا راعز و حل کہ صورت مدعا نقش بست و نقش بدعا نشست یعنی در سنیہ ہزار  
و دو صد و نو و دو و پجری اتفاق بیاضش افتاد و رعایت اعداد و ہدیہ خدمت و اعداد نشین ہجرت از معان نام نہاد  
بتنبیہ در نجلہ اگر چہ بسیار و بیشتر شواہد و مصادر از فرہنگ جامع بہار و ہلوی انتخاب افتادہ است اما  
نفس سوختہ گرمی تلاش و عرق ریختہ سعی جستجو و آبلہ پای طریق نگاہ و اندک فکر نارسا نیز سہما برودہ است و جستجو با  
بجای آوردہ کتاب ہا گردیدہ و ورق ہا بنجیدہ روز و شب در سواد و بیاض کتب شب بروز آوردہ و روزہ شب بروز  
چون شمع شب تا سحر نشست و چراغ افزوخت و دو چراغان خورد و دماغ سوخت غرض تا از دست برخواست از  
پانہ نشست و تا مغز در استخوان داشت استخوان شکست

۱۵ ورق سچ مطالعہ کنندہ ۱۲ بہار ۵۲ دو چراغ بچ و تعب کہ در تحصیل کسب کمال کشند دماغ سوختن بچ و محنت بسیار کشیدن  
۱۳ بہار ۵۳ از دست برخاستن ممکن بود و میرشدن ۱۲ بہار - از پانہ نشستن کنایہ از قیام بستہ آمدہ ہشتمن ۱۲ بہار  
۱۴ استخوان شکن کمال محنت کشیدن ۱۲ بہار - راہ بستہ را ہیکہ آمد و رفت در ان کم بود و این کنایہ است از دشواری راہ ۱۲

در پختاب فکر و لم صد شکن گرفت آسان نمی توان سر زلفت سخن گرفت

باری بجز آمد که درین راه بسته قدمی که بر کشاد شمرده نهاد و گامیکه برداشت راهی بحساب داشت تا آنکه اگر شمار آید و حساب  
 در دو باور افتد که تفحص کامل بهار با استفراغ ناقص برقیاس تمثیل چه نسبت دارد بهر کیفیت آمدن کار بر رفتن عمر است  
 بگفتن زید و عمر و با چکله این نو آیین تالیف هم سفیته اشعار فصاحت که سخن سرایان معنی رس را نشاط افزاید و گویناگون  
 روشناس کلام شعرا و نماید و هم دستور العمل انشاست که بنیدیان نوز قنار فارسی طریق را اگر بید و روی درین وادی گام  
 زنده چراغی فرا راه نهد و راه در هم منزل سخن و نقش پایی پیشروان فن نشان دهد بشرطیکه کامل عیاران صاحب نظر  
 عالی مخصوص گنجینه علم و جوهر گنجی فضل و هنر مخدوم زاده سنجیده گوهر از نگاه اکسیر از خاک تیره زراحم و حرف پاره ریزه جوهر  
 گردانند گوشت چشمی از حال خراب در بیغ نذارند و ازین شکسته بسته که ارغمان آورده ام در شکسته پناهی بسته بسته  
 شکسته نگذارند

بدین بے آید گوهر کی نماید شسته غبت مگر بهر خدا از خاک بردار و خریدارش

لمولفه

بغیر من جوهر بیان هنر که در ریزند از آن شب که نگیرد کس ارغمان نیست  
 پیشت نیست زگرانی قزوون دلسا گران بهائی کالای را رگان نیست  
 خوشترم به هیچ نگیرد یک نظر نگردد شکسته بسته متاعی که در دکان نیست

۱۰ قدم کشادن ماه رفتن قدم شمرده نهادن با احتیاط تمام راه رفتن ۱۲ بهار ۱۵ راه بحساب داشتن صورت تمثیل و نسبت و داشتن ۱۲ بهار

۱۱ الحف جمع استفراغ قیاس و تمثیل بلا نسبت ۱۲ چه نسبت دارد درین استفهام ایام استفهام انکاری خالی از لطف نیست ۱۳ بهار

۱۴ آمدن کار و آمد کار کنایه از اقبال ۱۲ بهار

# بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

## باب الف ممدوہ

### فصل الف

لغت آب معروف ۱۲ بہار عجم و جہانگیری

شاعر	صلہ	مص	آشامیدن
بیستام این آب دندان شکن		گرت ہست در روی آن سخن	آشامیدن
یچھی کاشی		خضر را چشمہ ساز زندگانی باوارزانی	آشامیدن
مرآء حیات از جدول شمشیری آید	از	ناگمان آمد چو آب زندگانی بر سرم	آشامیدن
حزین صہنہا		شاید آب رفتہ ام دیگر بچو آید بگوئے	آشامیدن
زندہ ام کامروز آب اندر سر آمد مرا	اندر	کے می شینم آنج کاید بزیر آیم	آشامیدن
خسرو دہلوی		شد غلامے کہ آب جو آرد	آشامیدن
حرف سر جو بیاری گریہ می آید مرا	در بہ		
طہوری تشریحی			
جاے روم کہ آنجا بالاسی باو باشد	بہ		
باقز کاشی			
آب جو آمد و غلام بسرود			
سعدی شیرازی			

### مصطلح

آب دندان شکن آب بسیار سرد ۱۲ مصطلحات الشعراء بہار عجم ۱۵ آب در سر آمدن بسرت کے رسیدن ۱۱ بہار عجم ۱۵ آب فتنہ بچو در جو آمد  
 و آب در جو آمدن دولت رفتہ باز آمدن ۱۲ بہار عجم برمان قاطع ۱۵ آب بزیر کے آمدن مضرب سر اسید شدن ۱۲ بہار عجم

† و تریف آب کوثر گوید ۱۲ سنہ † مصطلحے نوش کہ آب رفتہ در جو آمد ۱۳ دفتر دوم الوافضل

مصلح	مصلح	مصلح
آوردن ۱۰	آب آوردن متلع	بهار عجم
آوردن ۱۱	آوردن کلم بتازگه روسه	فیضی کبر آبادی
آوردن ۱۲	چون درین کس بر آشوب نظر باز کنه	مخله کاشی
آوردن ۱۳	نماز عید خواهم کرده ان ساقی ببار آ	برای آبدست مایا برین قدح شویا
افتادن ۱۴	بر خاک چو آب بنش افتم	باوسه شوم دور آتش افتم
افشاندن ۱۵	آب بر گلها کس شو قم گریه خونین افشاند	روغنه بر آتش شو قم بجاسته آب ز
انگدن ۱۶	اگر سایه بر آفتاب انگدن	در ان چشمه آتش آب انگدن
انگدن ۱۷	برگ روید از محبت خوشه بند از وفا	جائے آب خون مایا تک انگور انگدن
انگدن ۱۸	آب هر که به پوست انگدن	شده ز مزم زد لوسته مندر

### مصلح

۱۰ آب آوردن متلع قیمت سهل در ایکان یافتن ۱۲ بهار عجم ۱۳ آب رفته و جو آوردن رونق رفته باز آوردن ۱۴ بهار عجم

۱۵ آب نیار و رون خلس چون شمنه خواهد که خلس را قیمت نازل بکند و فرو شده می گوید آب نیار و رون است یعنی ارزان و مفت

نیت ۱۲ بهار عجم ۱۳ آب افشاندن چریک گرود غبار ز افشاندن ۱۴ بهار عجم ۱۵ آب انگدن در چشمه آتش

بیرون کردن ۱۶ انعام بهار عجم از سیران مایا بکازنی ۱۷ آب پوست و در پوست انگدن مایا بکازنی

ماخذ مایا بکازنی: نود شک پر آب است ۱۸ طلسمات الشعرا یعنی مایا بکازنی که بود با شایان ۱۹ بهار عجم

۲۰ ازین انبه جلادت آب در پوست انگدن ۱۲ انوری در وقت انبه گفت

شاعر	مصلح	مصلح	مصلح
اشرف تاجزادہ	می زند جوش حلاوت آن لب تجالہ	۵۱	میسو شیرین میشود چون آب نواز دست
ساطع کشمیری	آب پوست انداختہ	۵۲	ستایان حنیقے حامل ساختہ
حزین اصفہانی	مگر آبی بر آذر اندازی	۵۳	بدل آسایم ز غنچہ تر
قاسمی مشہدی	یک کار بصدیلہ براہ اندازد	۵۴	چرخ آب ہمیشہ زیر گاہ اندازد
اشرف تاجزادہ	این جوف شکستہ آبی اندازد	۵۵	اشکم بہ دل حزین نمے گرد دہند
صائب اصفہانی	چون آب ایستادہ بہ آب ان رسد	۵۶	آئینہ کے بہ چہرہ شبنم فشان رسد
سعدی شیرازی	ہرگز از شلخ بید بر نخوری	۵۷	ابر گر آب زندگی بار د
بہار عجم		۵۸	آب از جگر بخشیدن
مؤلفہ	دست از کیسے خود چون گہر فشان آید	۵۹	ابر بخشید اگر آب زور یا سہل است
ناظم ہردی	گر گہر آب ستا تہ و بد ری بخشند	۶۰	از غلط بخشے اناے زمان می آید
حزین اصفہانی	این آب رفتہ باز باین جو بار بخش	۶۱	تا بہرستے بشیشہ غم از عمر رفتہ نیست
بہار عجم		۶۲	آب از غزال سے بخشد

## مصطلح

۱۵ آب پوست انداختن مراد آب پوست نکلدن کہ گذشت ۱۲ آب زیر گاہ انداختن بکاری و حیالی کردن ۱۳ مصطلحات و برون ۱۴ آب انداختن  
 ۱۵ برون دادن آب ۱۶ چراغ ہدایت ۱۷ آب ایستادن ساکن شدن آب ۱۸ بہار عجم ۱۹ آب جگر بخشیدن عطا و بخشش کردن بطوع و رغبت ۲۰ بہار عجم  
 ۲۱ آبے و ریامی بخشد از مال دیگرے بخشش میکند بی آنکہ از واجازت گزینہ باشد ۲۲ بہار عجم ۲۳ آب غزال می بخشد نفعے از د کبھی نمیرسد ۲۴ بہار

مصداق	صلہ	شاعر
برداشتن ۱۵	دلار ہے چو بیابان مرگ در پیش است	نگوید آبلہ پاکہ آب بردارد نویدی شیرازی
برداشتن ۱۶	خوشا چشمیکہ برو سے عرفنا کی نظر دارد از	خوشا ابریکہ آب ز چشمہ خورشید بردارد صاحب اصفہانی
برداشتن ۱۷	آب بردار	بہار عجم
برون ۱۸	سیلاب آب برد ہلاکی بکوئے یار بہ	چون باغبان کہ آب بہوی چین برد ہلاکی ہمدانی
برون ۱۹	حوضیکہ کوثر آب از و بروہ از	بلکہ آن حوض آب از کوثر بروہ خسرو دہلوی
برون ۲۰	زود پندارم کہ خواہد معذرت را آب برد را	کردہ طوفان شہ ساری گریہ می آید از تہوری تہذیبی
برون ۲۱	چون یافتند مردم دیدہ سراغ تو	این خیلی آب برد کہ بردند پے در آب عالی شیرازی
برون ۲۲	غیر از برائے یار سے ناپسند برد	این ماجرا بہین چه قدر آب سے برد تاثیر مشہدی
برون ۲۳	پایمال خلق گشتن اندک آبی ہی برد	خالص اہمہ ما
برکشیدن ۲۴	من چو خواہم کرد فریاد آب ز آتش کترم از	او چو خواہد خورد آشور آتش از روز آب معوی نیشاپوری
برگرفتن ۲۵	بے گفت او آبے از آب گنگ از	بر نتوانند گرفت خسرو دہلوی

### مصطلح

۱۵ آب برداشتن برآہ گرفتن و حاصل کردن آن ۱۲ بہار ۱۵ آب بردارنہ کہ احتمال صدق و کذب ہر دو ہستہ باشد بہار ۱۶ آب بردن چیسے تراغون کردن آب از ۱۲ ۱۵ آب بردن ماجرا و خیلی آب بردن ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰

۱۵ آب برداشتن برآہ گرفتن و حاصل کردن آن ۱۲ بہار ۱۵ آب بردارنہ کہ احتمال صدق و کذب ہر دو ہستہ باشد بہار ۱۶ آب بردن چیسے تراغون کردن آب از ۱۲ ۱۵ آب بردن ماجرا و خیلی آب بردن ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲ ۲۳ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۲۷ ۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰



شمار	مصلح	مصلح	مصلح
بهار مجسم	آب برنده	بریدن ۱۵	بریدن ۱۵
تائیر صفهانی	تاوید یار اشکم از من طبع بریده	بریدن ۱۶	بریدن ۱۶
خرین اصفا	برید آب چشمه را آسمان	بریدن ۱۷	بریدن ۱۷
سیلم طهرانی	همین بریدن آب از گلو قناعت است	بریدن ۱۸	بریدن ۱۸
مخلص کاشی	به طول فکر تو ان جمع کردن مان نیارا	بستن ۱۹	بستن ۱۹
نغانی شیرازی	بعمرد اوه راضی باشو ملک جادوان کنوا	بستن ۲۰	بستن ۲۰
انر شیرازی	آب برودے امام خویش بستن آن سیاه	بستن ۲۱	بستن ۲۱
ظهوری تشریحی	کے گشته از نخل جان بهره یاب	بستن ۲۲	بستن ۲۲
قدسی شہدی	آن نہالیکہ نبود آب گک لایق او	بستن ۲۳	بستن ۲۳
ظهوری تشریحی	در چین از طراوت سمنش	بستن ۲۴	بستن ۲۴

## مصلح

۱۵ آب برنده بضم با و موحدہ و وزن زودہ آب ہضم گوارا د نیز آبیکہ ساحل غیرہ را بہر ۱۲ بہار و چراغ ہدایت ۱۵ آب بریدن زائل کردن آب

بہار ۱۵ آب بریدن از گلو در ماندن از آب ۱۲ بار ۱۵ آب باریسمان بستن زرد و تلاش بحد نمودن در حصول نچہ میسر نیاید ۱۲ بہار

و چراغ ہدایت و مصلحات و تغلب کردن نیز گفتہ اند چراغ ہدایت ۱۵ آب بستن کسی در بر و کسی از چپہ نگر باز داشتن آب از آن ۱۲ بہار

۱۶ آب بستن چپہ نگر و چپہ نگر روی و چپہ نگر آب دادن و سیراب کردن ۱۲ بہار

۱۷ کرساقی از بستن آب زندگانی بست ۱۲ محترم کاشی ۱۷ ماہ گلزار معانی آب گوہر بستیم ۱۲ سلیم طهرانی

مصدر	صدا	تأثیر
بستن	آب می بندی زسے تا چند بر بنیاد تن	بر سر خود می کنی این خانه را درین چرا
بستن	تیغش که به ماسک ندارد	آبی است که بسته شد زیبالا
بستن	آب دریا را بجو سے تیغ بیدادت میند	بسکه میرا بست شمشیر تو زخم آب دید
بودن	آب در جو سے بودن	بهار عجم
بودن	جان خزین بسکین از فقر زندگی یافت	آب حیات باشد در جو بیار در ویش
بودن	آب در چیکر بودن	بهار عجم
پاشیدن	قدر شعر چه میداند ناقص طنتیان	آب حیوان بر زمین شوره پاشیدن چرا
پاشیدن	بسازم بان قصر عالیجناب	که بر درگوش خضر پاشیده آب
پنداشتن	آنکه این گریه من در غم اوست	گریه را آب روان پندارد
پیمچیدن	آبے پچید پراشک آتش زای من	شعله در زنجیر دارد و موجہ دریا سے من

### مصطلح

۱ آب بر بنیاد بستن در صدد و خرابی خانه بودن ۱۲ بهار ۱۳ آب زیبالا بستن در چنبر بستن تا آب جاری نشود ۱۴ بهار عجم ۱۵ آب بجو و در جو بیار بستن آب در جو آوردن ۱۶ بهار عجم ۱۷ مصطلحات آب بستن در جو یعنی در جو سے آوردن و این از اهل زبان به ثبوت رسید ۱۸ بهار عجم ۱۹ آب در جو بیار بودن صاحب دولت و اقبال بودن ۲۰ بهار عجم ۲۱ آب چیکر بودن منوشن غیر خالص بودن آن ۲۲ بهار عجم ۲۳ آب پاشیدن بر زمین شور کار بیفایده کردن ۲۴ آب پاشیدن در چیکر که در و بنبار فرو نشاندن ۲۵ بهار عجم

✚ اگر نه ویتو آینه را در پرواز و اگر که آب درین جو بیار سے بنزد - صاحب صفهائی

شاعر	مصدر	صدد	مصدر
جمال صفحہ	بیمودن	بہ	عمر کان وقف مدح شان کردم
معزی نیشاپور	بیمودن	بہ	کان چاره چو بنیدن کوه است بجز
روکی سمرقند	تاختن	از	ز قلب آبخنان سوئے شمن تاخت
خسر دہلوی	حستن		جوئے آبے باب جوئے داد
دفا داری طغی سدرم از طبع جفا جوت	حستن	از	ز آتش آب میجویم بین منکر محال من
مولوی ردھی	چشیدن		آب دریا را اگر نتوان کشید
املی خراسانی	چکانیدن	بر	کے کو بر لیم آبے چکاند نیست جزوید
کاتبی نیشاپور	چکیدن	از	چشم تو ز کسی ست کرد خوابے چکد
بیدل عظیم آباد	چکیدن	دراذ	در حسرت متانت نظرش موج گوہر را
بہار عجم	چکیدن	از	آب از دستش نمی چکد

### مصطلح

۱۰ آب پیمودن بہ پرویز ن وغربال کا بیفائدہ کردن ۱۲ بہار عجم ۱۳ آب تاختن بول کردن از ہیبت و میتوان گفت کہ تاخت مہر اے دوم بہ بار لوحہ است پس آب باختن کنایہ از شکستن رنگ بود بر قیاس رنگ باختن ۱۴ بران بار ۱۵ آب از آتش حستن امرے غریب غیر مکن حستن بر قیاس آب از آتش کشیدن کہ باید ۱۶ ۱۷ آب چشیدن نوشیدن آب ۱۸ بہار عجم ۱۹ آب برب چکانیدن پیشتر از مرگ بود ۲۰ بہار عجم ۲۱ آب از آتش چکیدن امرے عجیب بوقوع آمدن ۲۲ آب از بن دندان چکیدن حسرت کردن ۲۳ غویس صہبای دہلوی ۲۴ آب چکیدن از دست کسی بہ نون نافیہ نہایت بخل اساک ۲۵ بہار عجم

مصداق	صله	شاعر
چکیدن خفتن	بجز غبغبش کاب ازومی چکد آب خفته -	از نظامی گنجوی بهار عجم
خواستن	بروز گارتو ابر تحینا آب بے خواست	از سلمان ساوجی
خوردن	هر کسکه دلش تشنه لب برزم حضورت	از قاسم مشهد
خوردن	در گلشن زمانه ز قطع و طیفه ما	از اثر شیرازی
خوردن	کسی ندازد پیچانه راه ز ابد خشک	از اثر شیرازی
خوردن	چون کیت خامه شربت که چو آب بے لجام	از اثر مازندرانی
خوردن	همیشه تا فرس بدجام ابلق چسبج	از بغی مرقدی
خوردن	کرم نسیم بخل آب ز یک چشمه خوردند	از تأثیر صفه
خوردن	صائب دلش از صحبت گلشن نخورد آب	از صائب صفه

### مصداق

۱۰ آب از چیزے چکیدن کمال لطافت نازکی آن حیث بود ۱۲ بهار ۱۰ آب خفته بغم غنای بجز کایه از برف و نیل و ناله و درایر پیشه طمان کرد

۱۱ بهار ۱۰ آب خوردن نوشیدن ۱۲ بهار ۱۰ آب ناست آبی که اندازند و اکثر مورث یا ریاست ۲ بهار ۱۰ آب خوردن

۱۳ سیوی آب خورده آنگه نخست در آب بر کندنه تا چیزے که در و اندازند بجزب نشود ۱۲ بهار ۱۰ آب بی لجام و افشا خوردن طمان

۱۴ معاش کمان ۱۲ بهار ۱۰ آب از یک چشمه خوردن مساوات داشتن در بارے ۱۲ بهار ۱۰ آب خوردن دل زدن

دخوش شدن دل ۱۲ بهار ۱۰ چراغ هدایت

مصدر	ص	شاعر
خوردن ۱۱	از	ریخ دندان دارد اکنون بخورد آب از قلم تاثیر صفحہ ۱۱
خوردن ۱۲		بخوردش چو آب بے و آب بے نخورد نظامی گنجوی
دادن ۱۳	بہارہ را	تا نیا بد بیان آب بہ گل از نداد کلیم بہرانی
دادن ۱۴		بخدا اگر ہمہ خضرست کہ آبش نہ ہند اہلی شیرازی
دادن ۱۵	را	وز تگر گد روح پرور باش عنابد لا اعلم
دادن ۱۶		ہر چند کہ آب بے لجا شش دادند ظہیری ترفیزی
داشتن ۱۷		آنقدر آب کز دوست تو ان شستند و حیدر ز دینی
داشتن ۱۸	از	ز آب زرش آب میداشتند سلمان ساوجی
داشتن ۱۹		سنگش آب در میان دارد خالص صفحہ ۱۱
داشتن ۲۰	در	بہار عجم

## مصطلح

۱۱ آب از قلم خوردن در بعض بیماریا کہ آب بد شوری توان زد برد بظلم بخورد ۱۲ بہار ۱۳ آب خوردن توقف نمودن و آب خوردن

کنایہ از درنگ ناکردن ۱۴ بران قاطع و جاگیر ۱۵ آب دادن چیکر از اجیر سے معرفت و تازہ و سیراب داشتن آن را ۱۶ بہار و

مصطلحات ۱۷ آب بے لجا دادن مطلق العنان کردن ۱۸ بہار ۱۹ آب داشتن تازہ و سیراب داشتن ۲۰ بہار ۲۱ آب میان داشتن

چیکر غش داشتن آن مصطلح و بہار عجم ۲۲ آب شکر دار یعنی گذران و ناتوان ست ۲۳ بہار عجم

۲۴ نبات روح را آب از جگر داد - نظامی گنجوی -

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	در	مست ہم در دل شب آب بخاری داد صاحب صفحہ
داشتن		آب دار و متاع دولا بے اشرف نازندرا
در آمدن	در	باز در جوئے من در آمد آب خسرو دہلو
در یافتن		در یاب گر توانی این آب این ہو ارا انسی خباوند
دزدیدن		نماید چشمہ آئینہ بے نم طغرای مشہد
دویدن	بر	آب بر روے آب ددیہ
دیدن	از	از خضر بیدہ ام آب بقا را دیدہ است کلیم ہمدانی
دیدن	بہ	گریہ آب رفتہ دید آخر جوئے خوشین ظہور تشریفی
دیدن		و اگر کہ میخرد این جنس آب یاد ما سالک قوتی
راندن		آفرین بر دست و بر بازوئے تو مولوی رومی

## مصطلح

۱۲ آب شمار ایک در شمار غورند ۱۲ ہر باجم ۱۲ آب داشتن متاع قیمت زیادہ از ارزش کردن از اہل زبان تحقیق پسند و بخش داشتن متاع

تاو گیسے را تو ان فریفت ۱۲ چنانچہ ہدایت و بہارجم ۱۲ آب و زور خند کہ بہ بزرگ داشت و از ان رخس آب بنامانا، بانما کے دکان پورہ

۱۳ آب بر روے آب و دیدن پیالے آب ہون ۱۲ ہر باجم ۱۲ آب یہ وقت کہ گیند کبیرے قنادون دماغ از آب تاب

اصلی بر گویہ ہر شد ۱۲ بار - دماغ ضائع ۱۲ چنانچہ ہدایت ۱۲ آب در جوئی کتے راندن نمائے قبائل گویا دیدن ۱۲ ہر باجم

۱۴ م - از چشم سنان تو اسے نزدیک مہ خالی مشہدی

مصدر	صلہ	شاعر
رساندن	بہ	چو تیغ تابنن ایام یکدم آب رساند صاحب صفحہ
رساندن	بہ	ز بسکہ چشم ترم آب را آب رساند نظام شیرازی
رساندن	بہ	بکشت تشنه ما آب بی لجام رسان بہار عجم
رسیدن	بہ	چو زخم آب رسیده ہم نمے آید غنی کشمیری
رسیدن	بہ	این آہا سے مردہ بد ریائے رسند صاحب صفحہ
رسیدن	بہ	چون آب ایستادہ آب روان رسد صاحب صفحہ
رسیدن	بہ	کہ در آب درین باغ بہ شمشاد رسد کلیم بھدانی
رفتن	براز	بر کشت نار خستہ آب بقاؤ نظیری نیشابوری
رخین	بہ	آہ اگر آبی برین آتش بریزد روی دوست صاحب صفحہ
رخین	بہ	و اگر بر گیرند در حال آب ایشان بریزد خسرو ہلک
رخین	بر بہ	آب بردست سہو گریہ مستانہ ما صاحب صفحہ

## مصطلح

۱۰ آب باب رساندن پیایے آب دادن ۱۲ بہار عجم ۱۰ آب بی لجام رساندن مراد آب بی لجام دادن کہ گذشت ۱۲ بہار عجم  
 ۱۱ آب سیدہ زخمی کہ آب زرد و بدہ باشد ۱۲ بہار عجم ۱۱ آب سیدن بچپیکر ہمچنین آب دردن و چپیکر ہر کلام معروف ۱۲ بہار عجم  
 ۱۲ آب بر آتش رخین تسکین دادن و غضب زدودن رساندن ۱۲ بہار عجم ۱۲ آب سخین نافع کردن آب ۱۲ بہار عجم ۱۳ آب رخین برد  
 کسے و بدست کسی و بیامی کسے کہنا بہ است از خند نگارے او کردن ۱۲ مصطلحات و بہار عجم و چراغ ہدایت  
 ۱۴ کہ آب زندگی زلفش بدست شانہ سے ریزد صاحب

مصدر	صلہ	شاعر
رخین ۱	بہ از	دخترے دارو کہ عقل و ہوش از سر می برد مخلص کاشی
رخین ۲	از	روز از منزل برون سے ریزد آب کلیم جہانی
رخین ۳	در	بہار عجم
رخین ۴	بہ	دیناگزیدہ را بہ مسیحا چہ حاجت ست حزین صفہا
رخین ۵	بر	گر بریزد آب بر لبہا من میر زوم علی خراسانی
رخین ۶	بر	آب بر آئینہ ریزند قفای سنکے وحید قرظوی
رخین ۷	در	آبے ست کہ در پے ساغر ریزند یحیی کاشی
رخین ۸	بہ	کہ شبند آب مکر رہ چہہ گل نخت صائب صفہا
رخین ۹		گریہ آبے بر خم نخت کہ بیدار شدم کلیم جہانی
رخین ۱۰	در	بہار عجم
زون ۱	را	کجاست گریہ کہ آبے زند کباب مرا شاپور طہرانی

## مصطلح

۱۰ آب از منزل بیرون رخین معروف ۱۲ بار ۱۰ آب شیر نخین بنی کردن ۱۲ بار عجم چراغ ہدایت ۱۰ آب بجاوہ آب نخت  
 معروف ۱۲ بار ۱۰ آب بر آئینہ رخین و از پے کسے رخین رسم ست کہ وقتاے شامی کہ بفرود آب بر آون ریزد تا بیدارت باز آید  
 بہار و چراغ ہدایت ۱۰ آب بر چہہ و بر رخین ہوشیار و بیدار نختن ۱۲ بار ۱۰ آب در ریز جامہ خواب رخین مذہب  
 گردایدن ۱۲ بار عجم ۱۰ آب زون کباب را معروف ۱۲

۱۰ چمن طاس زیدہ و غیرت آب بپاش ۱۲ بار کاشی



مصدر	صمد	شاعر
زردن ۱۵		توپا کہ منے این گل ز جنس حسن نیست کہ ہست لالہ و گل داغدار و آب زودہ نام گیلانی
زردن ۱۶	بر	دیدہ راز کہم از اشک چو فتی ز برم در قفاسے سفکے آب بر آئینہ زمند نظام شیرازی
زردن ۱۷	پہ۔ پڑ۔ از۔ را	خرم آن روز کہ بادیدہ گریان بروم تا زخم آب در سیکہ یکباروگر حافظ شیرازی
زردن ۱۸	یہ۔ بر۔	آبے ز ابلہ بر رخ پاسے خنہ زن باید ز پیش رفت حرفیان خبر گرفت کلیم ہمدانی
زردن ۱۹	یہ۔ بر۔	دک کہ بی سوز دل ستابی بر پیش میزند ساعتے پیراہن فانوس را ہم بر کنند کلیم ہمدانی
زردن ۲۰	بر	سخت خواب آلود ما بیدار خواہد شد مگر ز آنکہ زود بر دیدہ آبے رو رخشان شما حافظ شیرازی
زردن ۲۱	در	تا بکے پوشیدہ از ہم صحبتان ساغز زون در گرہ تا چند آب خویش چون گوہر زون صاب صفا

## مصطلح

۱۵ آب زردن آب زودہ جنسے کہ سبب فتادون دنغ از آب اصل بر گردیدہ باشد ۱۲ بہار۔ وہی تو اند کہ آب زودہ درین شہمی آب پاشیدہ شدہ باشد زیرا کہ بر گلہا سے پڑمردہ براسے طراوت و تازگی آب می باشد لیکن مقابلہ پاکد امنی کہ در مصرع اول گفتہ می خواہد کہ زودہ یعنی آلودہ و کثیف باب باشد ۱۲ مولف ۱۵ آب بر آئینہ زردن در آب بر آئینہ رختن گذشت ۱۲ آب بر چیزے زردن گردہ بخاش زود نشان ۱۲ بہار ۱۵ آب زودن بر دیدہ در بر رخ بیدار دہوشیار ساتمن ۱۲ بہار ۱۵ آب در گرہ زردن قریب معنی آب باریمان بستن است کہ گذشت ۱۲ بہار

۱۰ ہر تحریک بخون دل آب زخم براہ تو ۱۲ شاہی سبزواری۔ + از زخم دو دیدہ آبے زخم صفارا ۱۲ ناصر بخاری۔

۱۰ شبنم ہنوز بر رخ گل آب می زند ۱۲ واقف لاہوری۔ + کہ نگاہ گردہ شمش آب بر رویہ زند ۱۲

تجلی شیرازی۔

مصدر	صده	شاعر
زودن	بر	چند آنکه پیش محرم و بیگانه سوختم فغانی شیرازی
ساختن	را	آب غریب ناز پرورد گلستان را نساخت دانش مشدی
ساختن		ستاره می شکنند آفتاب می سازند فرخ السمرقندی
ساختن		کجا دل آب سازد ناله کز آسیا خیزد صائب اصفهانی
سپردن	به	به دولت سراسر سکنه سپار نظامی گنجوی
سودن	در	نسودد هیچ خوردند آب در باون قدسی شهبازی
سودن	به	کس آب بسنگ نساید مسامی آب خسرو دهلوی
سودن	به	نان یک روزه نداری به لک آب مساک النوری ابیوردی
شدن	از	بر من چو زنی تیغ ستم واقفتم باش اوجی نظری
شدن	از	بخم نشست فلاطون شد و شرابش عالی شیرازی
شدن		آب آتش شد برهان قاطع

## مصطلح

۱۵ آب بر آتش زودن تسکین دادن و غضب فرو نشاندن ۱۲ بار و برهان قاطع ۱۵ آب غریب که بیکه سازان در بیان اینند  
 ۱۶ آب ساختن موافق افتادن آب دگر داشتن و منفعل و تاثیر کردن ۱۲ آب در دادن و بساک بلد سودن  
 کار بیفایده کردن ۱۲ بار و برهان قاطع ۱۵ آب شدن که گفته شدن و منفعل شدن ۱۲ بار ۱۵ آب آتش شدن  
 شور و غوغا بهم رسیدن ۱۲ بار و برهان قاطع -

مصدر	صله	شاعر
شکستن ۵۱	در	بدان طریق که در حلق تشنه آب شکست
شکستن ۵۲	از	چون گرد خسوف و روی منتاب
شناختن ۵۳		برهان قاطع
طلبیدن ۵۴		که آب می طلبد با وجود آب شراب
کردن ۵۵		سلمان ساوجی
کردن ۵۶		بهار عجم
کردن ۵۷	در	چون شود بدست همان آب درینا کنم
کردن ۵۸	بر	آب چون آئینه بر دست سکنه ز کنی
کردن ۵۹	به	طغرای شهید
کردن ۶۰		بیک نگاه دل خویش آب نتوان کرد
کردن ۶۱		صائب اصفهانی
کردن ۶۲		فیضی اکبر آبادی
		صد زهره آهین کند آب

## مصطلح

۵۱ آب در حلق شکستن گزیدن و بند شدن آب در گلو ۱۲ بهار عجم در این حدیث ۵۲ آب شکستن از چیزی جدا شدن آب از آن  
 ۵۳ آب شناس آنکه کاربرد غیره را می شناسد که کدام جا به آب دارد و کدام نه و آنکه بالا تر گشتی بر آمده از صلاح و فساد آب خبر دهد  
 و در حقیقت شناس و قاعده دان و ما هر در علوم ۱۲ برهان قاطع ۵۴ آب در جو بیار کردن صاحب جنت اقبال بودن ۱۲ بهار  
 ۵۵ آب در پیچ کردن و غلی بکار بردن چون آب در شیر کردن و در شراب کردن در باوه کردن و درینا کردن ۱۲ بهار در بیان ۵۶ آب بر دست  
 کسی کردن خند شگاری کردن ۱۲ بهار ۵۷ آب کردن متفعل کردن و گد اختن ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
۱۰۰	در	بجز گفتمش لے گل دلم پہ پیچ بجز سجذہ گفت کہ در جنس خویش آب کن
۱۰۱	در	راستی را کرده ام سرمایہ باز از خود کار آتش میکند آبیکہ در کالاکم
۱۰۲	در	آب در گریہ میکند بر آن طہوری تشریحی
۱۰۳	در	آوردہ بخمال بخودی بار صبر آمد و آب در سب کرد
۱۰۴	از	آبیکہ مشتری کشد از چشمہ حیات روے موافق تو بان آب شستہ باد
۱۰۵	از	خواہم کشید خضر صفت آب زندگی از جو پارتینت اگر عمر امان دہد
۱۰۶	از	دل را از خیال مے خضر آب کشیم تا عشق چشانید بمن لذت غم را
۱۰۷	ب	عاقبت ز اہد سرد قوج بادہ نساد بسکہ عادت بد بان آب کشیدن داد
۱۰۸	را- از	بے مزگان تر سووم در ان کو شام نمیدی کشیم آب جارو بے زبجدہ میدان را
۱۰۹	از	تا نگیر بنصب ید ارجانان دیدہ ام آب و جارو یکشدہ از اشک مزگان دلم را

## مصطلح

۱۰۰ آب در جنس و در کالاکردن قیمت زیادہ از ارزش گفتم یا چیز زبون را خوب نمودن تا بچنگ گران فروختہ شود "بہار و چراغ ہدایت  
 ۱۰۱ آب در گریہ کردن گریہ ساختہ کردن ۱۲ بہار ۱۰۰ آب در سب کردن کار بجا ماندہ کردن ۱۲ بہار ۱۰۰ آب کشیدن آب خوردن  
 برآوردن بلکہ چاہدہ آن ۱۲ بہار ۱۰۰ چہاں نہایت ۱۰۰ آب کشیدن شستن ۱۲ بہار ۱۰۰ آب بزبان کشیدن از زبان بچشم بستہ  
 ۱۰۰ آب جارو کشیدن و آب جارو کشیدن آب پاشیدن بر جانے و بلا سے آن بہار ۱۰۰ آب کشیدن از اہل زبان بچشم بستہ  
 ۱۲ بہار ۱۰۰ چہاں آب تمنا نسبت بکشیدن ندارد زیرا کہ آب کشیدن یعنی فرو نشاندن کردہ و بجا بچشم بستہ بلکہ آب زبان بجا بچشم بستہ بد  
 آوردہ شد چنانکہ سعدی گفته کہ گریہ کردی سید راست بچشم بپاشی رویش بخلک بودہ مقولہ تا نگیر بنصب ید ارجانان دیدہ ام

مصداق	صلہ	شاعر
کشیدن ۵۱	از	آتش رنگ و آب ز آہن کشیدہ اند
کوفتن ۵۲	بہ	کہ پیش ازین نتوان کوفت آب بجواز
کوفتن ۵۳	در	آب در ہاون کوفتن
گداختن	از	خورشید اگر جمال تو بیند در آئینہ
گذشتن	در	چون آب کہ در سایہ سبیل گذرد
گذشتن ۵۴	از	دستگیری مسکینی در یاب کابل سر گذشت
گردانیدن ۵۵		دور ساغر خستگان از آب گردانیدن است
گردیدن ۵۶		آب گردش تجویز کردہ اند
گردیدن ۵۷	۴	آب گرم گر کسے از خاک بردار دوا
گردیدن ۵۸	از	کہ از اشارہ انگشت آب می گردد
گردیدن ۵۹	در	چو تاک آنکس کہ گرد آب است در جو بیار او

## مصطلح

۱ آب ز آہن کشیدن امر سے غریب غیر ممکن کردن ۱۲ بہار ۵۱ آب بجواز کوفتن و در ہاون کوفتن کا بیفائدہ کردن ۱۲ بہار ۵۲ بہار ۵۳ آب آنکے سر گذشتن کمال نزول حوادث و آفات بود ۱۲ بہار ۵۴ آب گردانیدن بیمار را بجای بجای بودن برائے تفسیر آب ہوا ۱۲ بہار ۵۵ آب گردیدن لازم آب گردانیدن و منفعل شدن و گداختن ۱۲ بہار ۵۶ آب گردیدن تفسیرات آب ہوا در جای بیمار ۱۲ بہار ۵۷ آب گردانی متعدی از دوسے ۱۲ بہار ۵۸ آب جو بیار گردیدن صاحب لک قبل گردیدن ۱۲ بہار ۵۹

۱۲ بہار ۵۹ در آخرا مجمع ہندی کو لہو ۱۲ غینات اللغات - ۱۲ زاہد نیاید اینجا از بیم آب گردش ۱۲ غنی کشمیری

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن ۱۵	از	گوی نہال بخت من آب ز تیر گرفت کلیم مہدانی
گرفتن ۱۶	بہ	شیرین شود اگر بدمان گیرم آب تلخ وحید قزوینی
گرفتن ۱۷	از	آب از تشنہ دیدار گرفتن ستم ست تاثیر اصفہانی
گرفتن ۱۸	از	کہ چون گلزار گردد بسزد ہقان آب میگردد مخلص کاشی
گرفتن ۱۹	از	بوتان کہنہ ایست کہ آبش گرفته است سالم کشمیری
گرفتن ۲۰	از	آب میگفت و نگاہے بزندان تو داشت حزنی اصفہانی
ماندن ۲۱	در	آب در جوے ماندن برہان قانع
مردن ۲۲	در	افسر دگان بعالم بالانمی رسند این آہماکے مردہ بہ دریانمی رسند صائب اصفہانی
نشستن ۲۳	در	در بزم عیش جام طرب نوش کا بخش در حلق بدنگال تو چون استخوان نشست ثنائی مشہد
نمودن ۲۴	بہ	بکشای پرده از گل رخسار اندکے فغانی شیرازی
نوشیدن ۲۵	بہ	چو آبے ندگی مینوشد لب تر نیسازد اگر تیغ دو عالم بر گلوے عشق می آید صائب اصفہانی

### مصطلح

۱۵ آبے گرفتن آنچہ دن ۲ اہار ۱۵ آب بدمان گرفتن تجرب نمودن ۱۲ اہار ۱۵ آبے گرفتن اچھے کربازہ اشتن آب زمان ۱۲ اہار  
 ۱۶ آبے گرفتن آب دادن ۱۲ مہسلکات الشعراء ۱۵ آبے گرفتن چیسے کرا خراب ویران شدن ۱۲ اہار ۱۶ آبے گرفتن اشاء و ہدیب  
 کردن ۱۲ اہار ۱۶ آبے جوی ماندن رفتن دولت ۱۲ اہار ۱۶ آبے مردن آب از نادر و ساکن ۱۲ اہار ۱۶ آبے نوشیدن  
 نہ شدن آب در گلو ۱۲ اہار ۱۶

۴ از گریہ ملاخانہ چشم آب گرفته است ۱۲ اکمال شہدی

مصدر	صله	شاعر
ہشتن ۵۱	آب بیزیر کے ہشتن	بران قاطع
آب آہن ایکہ در جوہر آہن است ۱۲ بہار عجم		
چکیدن	آب آہن ہمہ از دیدہ زنجیر حکید	از بسکہ در سلسلہ بند تو شیون کردم کلیم ہدانی
آب گیری و آب گیری بہ تختانی و کات فارسی و بدون تختانی آبنے تیغ و خنجر و امثال آنرا ۱۲ بہار		
خواستن	بناشد سلسلہ را در غور نوازش	نخواہد تیغ چو بین آب گیری تاثیر صفہائے
کردن	توان از خاک کویش آب گیری کردیش را	از تنم از بسکہ ہر سو جو بیار ز خم پیکان شد طغرای شہد
کردن	کردی از گریہ زارم کہ ز من قطع نظر	اگر دایا کہ در تیغ ترا آب گیری اثر شیرازی
آب حیا و آب النفعال بہ اضافت عرق شرم ۱۲ بہار عجم		
رفتن	ز چشم مردیش آب حیا فت سبب شہت	از ہر انکو مادرش آب حیا در شکم دارد فوقی زیدی
گذشتن ۵۲	پگلاشتی کہ در آمد بجلوہ نخل قدش	از چو ابراز سرد آب النفعال گذشت اثر شیرازی
آب تلخ آب شور و بہر آب ۱۲ بہار عجم و بران قاطع		
پروردن ۵۳	آب تلخ عطیہ پروردند	نام کردند کین گل خوشبوست نظیری نیشاپوری
مصطلح		
۵۱ آب بیزیر کے ہشتن فریب دادن ۱۲ بران قاطع و بہار عجم ۵۲ آب النفعال ز مسگد شستن ہمان آب ز مسگد شستن کہ گذشت ۵۳ آب پروردن تربیت کردن ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
ریختن	به	نیضی اکبر آبادی
تلیخ آب جگر بسینه ریزان		خاکستر دل پدیده بسینان
تادان		فغانی شیرازی
نقد روان دهند دستماند آب تلخ		ستان درین معامله آیا چه دیده اند
<b>آب جگر خوناب و رطوبت جگر و اسباب معاش ۱۲ بار عجم</b>		
بودن	در	شاپور طهرانی
داشتن	در	صاب صفا
گذاشتن	در	صاب صفا
گرفتن	از	دانش شهید
ماندن	از در	فغانی شیرازی
ز آسودگی ست گریه دست پیرین دست		وز خانی است گریه دست آب و جگر
روزی خونین دلان از غیب صاب		لعل اگر در رنگ باشد در جگر میدارد آب
نگذاشت آب در جگر ماه آتشین		در برگ گل ز تندی آتش کلاب سخت
سبها سحر جلی اوداد از سحر گرفتیم		آتش ز دل کشودم آب جگر گرفتیم
نماند در جگر آب این سیچ چشمان		هنوز از دهه ویران خراج می طلبند
<b>آب خنجر و تیغ و سنان و پیکان و تیر و امثال آن تیزی و دم خنجر و تیر</b>		
آمدن	از به	صاب صفا
آمیختن	به	خسرو دهلوی
آب پیکان ز دل بدسوی چشم صاب		آنرا این چشمه سست ترا دید کجا
چگونه آب پیکانت بفرز دشمن آمیزد		چگونه سازد و آید مزاج آب بارون
<b>مصطلح</b>		
<p>۱۲ آب در جگر بودن و داشتن توکل ۱۲ برین قاطع و استقامت دل داشتن کز جگر مندان در تیغ غبار شد بنام بود</p> <p>تا فی معنی مفلس نازار نوشتند و آب و جگر داشتن کار و اندکین شعر آورده اند: مسلمات اشعرا آب کز جگر مندان در تیغ غبار شد بنام داشتن</p> <p>و نماند کنایه از کمال نسبت و افلاس بود ۱۲ بار عجم ۱۲ آب گرفتن از پیکان بر آوران آب از پیکان ۱۲ بار عجم</p> <p>۴ در جگر زده مرز آتش فتر آب نماند ۱۳ ابن سینا</p>		



شاعر	صله	مصدر
آرزو اکبر آبادی	که چون آبشان استاده است و گذر بیا	۵۱ استاون ز شوخی نیست خالی آرزو آن شوخ بکین
فطرت مشرقی	استاد آب تیغ و روان است خون ما	۵۱ استاون شد عاجز از رفاقت ما مهنمون ما
فطرت مشرقی	خنجر ناز ترا آب تبسم داده اند	۵۲ داوان زخم جانم از شکر خندی نمی بندد دهان
سلمان باجوی	نشسته سال و ده سم خذنگت مول اعدا	گذشتن گذشته روز و شب آب است از سر شمن
مخلص کاشی	آب پیکان تو هرگز بر دم نشسته است	۵۳ نشستن نه همین از جوی شمشیرت گلویم تر نشد
صائب صفا	پیدا است تن نازکش از جامه گلنار	نمودن چون آب که از پرده یاقوت نماید

### ۵۲ آب حسرت

صائب صفا	بسکه میخو اهرم نگار فتنه جوی خویش را	از	آب حسرت میرود هر روز چشم جوی جوی	رفتن
سعدی شیرازی	اگر یان چو در قیامت چشم گناه گاران	در	بگذر فتنه را در دیده آب حسرت	گذشتن
صائب صفا	ز شبنم غنچه بار آب حسرت در دهان کرد	از	در آن گلشن که آید در سخن لعل گهر بارش	گردیدن
صائب صفا	که آب حسرت اندر دیده آئینه میگرد	در	خیال روی او تا در کلامین سینه میگرد	گردیدن

آب تلخ - اضافه آب یک سنگه یا آهسته گرم در آن انداخته باشند بدون اضافه دغی که

از آب فندق ۲ بهار عجم - و آبیکه بسیار گرم باشد و جوش داده باشند ۲ چرخ هدایت

### مصطلح

۵۱ آب سنان و تیغ ایستاون همان ایستادن آب گذشت ۱۲ ۵۲ آب در آن خنجر و غیر آن آب گیری کردن آن ۱۳ مصطلحات الشعرا  
 ۵۳ آب جریب نشستن فرادادن آب برای سیرابی آن ۱۱ مصطلحات - صواب بهار عجم جایکه آب در حلق نشستن ذکر کرده در این شعر  
 مخلص کاشی نیز بسند آورده خداوند چه اندیشیده ۱۲ ۵۴ آب حسرت استعمال این لفظ با دیده و حلق و دهان هر سه آمده ۲ بهار عجم

مصدر	صده	شاعر
سوغتن	از	ہر کہ بعد از آشنائی با تو مارا دیدہ است وحید زوی
<p>آب دست باضافت غسال یعنی آبیکہ بدن دست درویشویند و وضو سازند و مجاز یعنی وضو استنجا اشتہار یافته و بکثرت استعمال ضافت آن ساقط شد ۱۲ ہمارے</p>		
کشیدن گرفتن	بر	آب دست ہمہ بروی کشیدی چو گلاب خاک پایت ہمہ در زلفت سیدی چو عجب معزی نیشاپور
گشتن	از	بجز بتنت نباشد چارہ رنجوری غمقت جو آن صوفی کہ خلاص آب دست از شاہ میگیم تایر اصفا
<p>آب دندان بفاک اضافت اتمق و ضعیف در ایگان ۱۲ مصطلحاً و بہار و بہار قاطع</p>		
گشتن	چون	تا بجے خندیدن و دلگرمی افزودن چو شمع آب دندان گشتن و آتش بان بودن چو شمع فقالی شیراز
یافتن	بازو	حاسدت با تو اگر ز عدوات بازو آب دندان ترا ز کس نتوان یافت بازو انوری ہمدان
<p>آب دہان خیمو کہ از دہان بیندازند ۱۲ سراج اللغات</p>		
آمدن	در	چاہے در دہن آید نبات رازلب او اگر بکام رسد ذوق آن دہان قندش اومدی اصفا
آوردن	از	پارسا از لب ساغر بدہان آب آرد دیگر آرزوئے و نقل حر اتوبہ دید کمال بخندی
رفتن	از	قدح را در مقام لب چشے زیادہ بوس است آب ز دہن رفت طنزای ہمدان
<p>مصطلحاً</p>		
<p>آب دست کسی گرفتن کنایہ انکمال اعتقاد بزرگی آن شخص ۱۲ ہمارے چوں غایت و صوفی و سلطان سالیح لہ نوریہ قدس دہان ایش ترا گویند ازینکہ ایشان چون رویش نادرہ بودند اصطلاح مذکور را بحال داشتند و تقدیر خود را نمونی خواندند ۱۲ ہمارے</p>		
<p>آب در دہان آمدن و آوردن و از دہن رفتن کنایہ ایست از با سال رغبت و شوق بچسب ز بودن و کردن ۱۲ ہمارے</p>		

مصدر	صلا	شاعر
گنجدن	بر	آری نبات مصری برزند تو تیارا کاتبی نیشاپوری
کشان	از	دوان شیشه ز شوق لب آب کشاد مفید بلخی
کشان	از	آب از دوان کشاد
گردیدن	از - به - در	که خاک راز موس آب در دوان گردد فغانی شیراز

### آب دیده و چشم

آمدن	به - از	مگر بچشم تو از زور خنده آب آید صاب اصفهانی
آمدن	از	غنیمت است که از دیده آب می آید صاب اصفهانی
آوردن	از	بهار عم
باریدن	از	ز لبس که ز دیده آب ز عشق گل سیاه بیبا خسرو بلوی
داشتن	در	از کمال سخت می چون دولت در خود هم آید علوی افغانی
داشتن	در	برهان قاطع
رنجیدن	از	رنجیت چندان آب چشم که آب سر گذشت سلمان ساوجی

### مصطلح

آب کشاد دوان و از دوان و آب گردیدن بدان و در دوان مراد آب در دوان آمدن که گذشت آید  
 و دیده و چشم ندارد یعنی شوق و بیاست تمام در برهان قاطع آید رنجیدن از شعر سلمان ساوجی پیدا است که آب چشم رنجیدن مصدر است و از آن است

۱۰۴ از زامیدن شیرین تو به در عیان می دیده را آب حسرت برهان میگوید - اشرف بازنندانی -

مصدر	صده	شاعر
رنجین	بر	بسکه بر یاد رخت چشم پر اشک آب نخت لمولفه
ستاندن	به-از	بنوک نیزه بکشایند آب از چشم نابینا از زقی هر دو
کشادن	به-از	بنوک نیزه بکشایند آب از چشم نابینا از زقی هر دو
کشادن	از	در دل آینه غذا ریکه نمانست ترا صاحب الصفا
گذشتن	از	بنجم شست دیده ز خواب گلن مرا قدسی شست
گرداندن	به	صورت شسته زین گرداند درون دیدن آب در پیش و همگی
گردیدن	به-از	هنوز آب از غم پوست چشم پیاپی گز غنیم کبیری
گرفتن	از	کس هرگز چنین نازنته آب چشم مردم را مخامس کاشی
گرفتن	از	چشم آب نگیرد دست که ساعز گریست کمال صفا
گشتن	در	وز شوق تو آب شسته در دیده طامس غلوی مؤرخ آباد
ماندن	در-از	آبریزان میشود درین چشمی آبره نظیر شایسته

### مصطلح

۱۱ آب چشم کشادن آب بر آوردن و جاری کردن و در گردن آوردن ۱۲ بهار نم ۱۳ آب چشم گردیدن و در دیده گشتن ۱۴ آب بر مان گردیدن و آب چشم گردانیدن متعدی آن ۱۵ بهار و مصطلحات اشعار ۱۶ آب چشم و آب چشم گرفتن رسانیدن ۱۷ بهار و چراغ بهار ۱۸ آب گرفتن چشم را مبتلا شدن چشم برض نزل آب ۱۹ با نم ۲۰ همیشه آب چشم بیاید بگرد ۲۱ صاحب ۲۲ چشم تو آب چشم ز آبرو گرفت است ۲۳ از پیشه ایزی

مصدر	جملہ	شاعر
آبدن	آبے بروے کار من آمد ز دیدہ باز	بر۔ از
آمیختن	بس آب بخاک غم در آمیخت	به
آوردن	تا آورد ز حمد تو آبے بروی کار	از۔ به
آوردن	گریه آبے بر رخ سوختگان باز آورد	بر۔ به
آوردن	ابر آب دگر بروے وینا آورد	به
افزودن	اے در جهان حسن تو خوشی خاک کو	از۔ را
افزودن	اے گوشہ عزلت ز تو آب خم افزود	از
انداختن	آبرو کے کہ بعد خون دل انداختہ	به
یاختن	در برد ریادلان خاموش نشین چون چنبا	
بردن	چشم گریه آمد و از ابر آب برد	از۔ به

### مصطلح

۱۵ آب بروے چرخ و بروے کار آمدن و بر رخ آوردن رونق رفتہ باز آمدن و آوردن ۱۲ بہار عجم ۱۳ آب از چرخ

خوار گردانیدن آزا بہار عجم

۱۴ عشق اگر خواہد کہ آبی بر رخ کار آورد ۱۲ اسرہ ۱۵ حوضیکہ کوثر آبنی بردہ بلکہ آنحوض آبنی کوثر بردہ ۱۶ حسرت و بگو ۱۷ باغ از دین آبنی بہر سدہ

مصدر	صلہ	شاعر
برون	یہ	گنہ آبرویش نبرو سے بروز سعدی شیرازی
برون	را	نسیم باد در اعجاز زندہ کردن خاک ابو ذریہ امیر
بودن	از۔ را	ہم آبرو سے بود مرا ہم ہوا سے دل آن آب آن ہوا ہی خوشم سازگار بود کمال صفحہ
خریدن	یہ	فرو ختم بنبارہ تو ملک جہان را باین متاع قلیل آبرو سے خویش خریدم مخلص کاشی
دادن	را	شاہ پور خون زودیدہ روانست خوشملم زین آبرو کہ دیدہ ترا سید ہد مراد شاہ پور طہرانے
داشتن	در	بنا کام شاہی برفت از درت کہ پیش تو هیچ آبرو سے نہ داشت شاہی بزروار
داشتن		مخمور جام عشقم ساقی بدہ شرابے دروہ قوح کہ بے می مجلس ندارد آبی حافظ شیرازی
زودیدن		حرام باد بگل عارضان نگاہ نہان بر آن گروہ کہ آب رخ حیا وز دند ظہوری ترشیرا
ربودن	از	رنجہ مشوگر سپہ از گلت آبی ربود مسلحہ چرخ را بود ازین ارتکاب علوی ہونہ آباد
رساندن	یہ۔ از	آبے رخ از آبلہ گفتم برسانم دادی بر ہم ریخت لطف آبلہ چین را نظیری نیشاپور
رفتن	را	نہ کرے صفحہ اش کہ حفظ صورت بتان را آبرو سے رفتے نہ درت جلالا زوار
رنجین		آبے از آب گنگ بر نتوانند گرفت و اگر بر گیند در حال با ایشان بریزد خسرو دہلوی

### مصطلح

۱۱ آب رخ برون خواہر گردانیدن ۱۲ بہار عم ۱۳ آبرو سے خریدن چیسے از اسے منفا آبرو دادن ۱۴ دراز شلنجہ آبرو رفتن بہانہ

۱۵ بیان ہستلمات اشعار ۱۶ آب آب رخ و آبرو رنجین معنی خواہر گردانیدن ۱۷

۱۸ ز آب بوزہ آب سے مانجہ ۱۹ سب کاشی ۲۰ در معنی دیوان قدسی گفت ۱۲ من

مصدر	صلہ	شاعر
رختین	۴۰۰ در۔ بر	سعدی شیرازی کہ ریزد گناہ آب چشمش بے
رختین	از بہ۔ رلیہ	بنجاک رختیہ آب رخ ثریا را مولفہ
شدن		شراب آلودہ دلغم آبرو سے پارسائی شہد
شکستن	از	زکوی دوست دلاچند شرسارائی علی خراسانی
طلبیدن		کہ ما ز خیل گدایان آبرو طلبیم طالب آملی
فروختن	بہ۔ را۔ *	بامید کرم سپہ بدر بان مفروش صید طهرانی
فروختن	بہ	چون صدت آب رخ خویش بیسان مفروش صاحب صفائی
کردن	در	در کار سید ماعنی ما آبرو کنند نظیری نیشاپوری
گذاشتن	در	نگذاشت گریہ پیش کسان آبرو مرا شانی شہد
ماندن	در	دروشسته ام دست دل از سخن قاسمی گونا آباد
یافتن	از	سرخ گردید مرا چہ سہ گاہی از خون آزاد بلگرامی

## مصطلح

۱۔ آب رخ شکستن شکستن بمعنی زائل شدن ۱۲ بہاریم

۲۔ ترید در دو عالم آبرویم۔ حزمین اصفہانی۔ ۳۔ بر خاک آبروی خود اے آسمان مرز۔ سلیم + ۴۔ زابہ کہ رخت آب رخ نقل

جام را۔ نیکو نگہ نہ داشت ممال و جہام را۔ کاتبی نیشاپوری۔ ۵۔ در عشق تو بند عقل گبختہ ام۔ بر خاک در تو آب رخ رختہ ام۔ منظور

\* باب خضر مفروش آبرو سے پارسائی را۔ حزمین اصفہانی

مصدر	صلہ	شاعر
آب روشن باصافت رونق ۱۲ مصطلحات الشعراء		
جستن	چہ آب روشن ازین چرخ نیلگون جویم	از کمن بخون شفق آفتاب می شوید صاحب اصفہانی
آب زخم معروف ۱۲ بہار عجم		
برداشتن	چنان عقین تو از خون خلق شد سیراب	از کہ از مشاہدہ اش زخم آب بردارد تاثیر اصفہانی
برون	ہمچو زخم کہنہ کز آب برون و اشود	غنچہ ز شگفتہ شد از موجہ آہنا گل اثرن با زہدانی
وز دیدن	اشکارا سینہ بر تیغ شہادت میزند	زخم عاشق آب زہد ان نمیدارد چہیت صاحب اصفہانی
ویدن	آب دریا را بجوی تیغ بیدادست میند	بسکو سیرا بہ است شمشیر تو زخم آب یہ کلیم مہدانی
رسیدن	بیا کہ در شب ہجر تو چشم گریا نم	چو زخم آب ز سبب ہم سے آید نمانی کشمیری
کشیدن	زخم گل آب ز نوای آبدار می کشد	از شیر بابل خجالت از جوش بہار میکشد صاحب اصفہانی
آب زرباصافت و تقدیم زاد بجمہ بر ملا شد اب مطلقاً یا شبانہ الی ۱۲ بہار عجم		
آوردن	در مجلس غارت زدگان طلب عیش	از ساقی ز زبانتہ غمان آب ز آورد علی خراسانی
آب زرواشک خونین ۱۲ بہار عجم		
زخمین	ز درخت از دیدگان آب زرد	از آب دو دیدہ ہمی چسارہ کرد فردوسی
مصطلح		
۱۱ آبش روشن است یعنی عروت و رونق دارد ۱۲ بہار عجم ۱۳ آب برداشتن و برون آوردن و دیدن و کشیدن و زخم		
۱۴ از مصطلحات و بہار عجم ۱۵ آب سید زخم کتاب آوردی باشما بہار عجم ۱۶ آب زرد و زخمین سبب از زخمین سبب از زخمین سبب		

۱۰ بنامے قافیہ غزل برنظ و گذرت ۱۰۱۰



مصدر	صده	شاعر
<p>آب سیاه و آب و آید و آب گوهر و آب چشم و آب لولو نام مرضی که چشم را نابینا کند و آنرا بتازمی نزول المار خوانند ۱۲ بار عجم</p>		
آوردن	دیدن تن پروران آب سیاه آورده است	ورنه شمشیر شهادت موجب آب بقامت مشهور شیراز
آوردن	سواد چشم را غامبه چون بر دبه بیاض از	زرشک آورد آب سیاه چشم خود قدسی مشهد
آوردن	آب مروارید آورد دست چشم چو پری در	گوهر بے قیمت مانا بازار آمدت صائب اصفهانی
آوردن	همچو چشم از خود بر آرد آنگه هر خانه از	این صدف از انتظار بر نیسان غمت صائب اصفهانی
آوردن	چشم بل کر انتظار شاه آب آورده است از	شد منور همچو چشم پیر کنعان در زمان صائب اصفهانی
بردن	نمی نهم ز جنون رو بدشت پندارم	که بے تو آب سیاه برده چشم آهورا دانش مشهد
بردن	گر بر آب سیاه از دیده میگردد سفید از	که توان کردن بلا کس تیره روزان را علاج اشرف از ندر
بر آوردن	آب سیاه بر آوردن -	بهار عجم
در آمدن	ز سهم خدنگت بروز سپید از - به	در آید بچشم خور آب سیاه اکمال اصفهانی
<p>مصطلح</p> <p>آب و آب سیاه و آب گوهر و آب مروارید آوردن چشم و دیده مبتلا شدن چشم بر مرض مذکور درین قیاس آب سیاه و آمدن بچشم و آب گرفتن چشم را و آب سیاه بر آوردن بچشم و بردن چشم را بار و مصطلحات الشعرا ۱۵ آب سیاه از چشم بردن زائل کردن آن از چشم ۱۲</p>		
<p>آب مروارید در چشم خود آورده ام مد صائب اصفهانی</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
دیدن	ۛ	زبس کر دیرہ آبکے عشق گل سیار می باز خسرو دہلوی
گرفتن		چشم آب نگیر دست کہ ساغر گیری کمال صفحہ
آب سیاہ گل ولای ۱۲ بہار عجم		
بر آمدن	از	آب سیاہ از چشمہ خورشید بر آید فصیحی ہرز
گرفتن		آب سیاہ تا سر زانو گرفتہ است الہی ہدائی
آب سیاہ باضافت شراب ردا کہ بدان کتابت کنند ۱۲ بہار عجم		
خوردن		آب سیاہ خوردہ چنان گشتہ مست
		کش چو نگیر ندبیتہ ز دست خسرو دہلوی
آب سیاہ حوادث و آفات زمانی ۱۲ بہار عجم		
گرفتن		جہان اگر سببہ آب سیاہ گرفت چہ باک
		چو را ضمیمہ یکے نان و آبکی انگور ابن جلال عراقی
آب عنب و آب تاک بہ اضافت شراب انگور ۱۲ بہار عجم		
برون	ۛ	کہ بر صبحا سوے فلد آتاک برو علی خراسانی
ساندن	از	بتان از کنت عناب لبان آب عنب رود کی ہر قند
آب نار بہ اضافت شراب سرخ ۱۲ بہار عجم		
خواستن	از	ازان نارون تا بوقت بہار
		گے نار خواہد گئے آب نار نظامی کنوی
مصطلح		
۱۲ آب سیاہ خوردن نوشیدن آب ۱۲ بہار عجم ۱۲ آب سیاہ گرفتن شراب شدن ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
<b>آب و تاب معروف ۱۲</b>		
چیدن	از دور	از انکار اشک در خبر حسین نلموری از شیراز
گرفتن	از	ایکے باغ جنت از فیض تو گیرد آب تاب عفی تیراز
<b>آب رنگ رونق و صفا ۱۲ بہار عجم</b>		
آوردن	از	کہ لعل آفتاب میں آب رنگ دار کا عفی شیراز
افتادن	از دور	خرم از خلق تو شد مرز این بہر حصا علی خراسانی
برون	از	عروس خاطر مشاطہ صفائی طالب علی
دادن		سبزہ می غلظد بخون لاله در گلزار ما دانش مشهد
داشتن	انہ	غنچہ مینا چو گل از یاد سنگم شکند شوکت بخار
گرفتن	از	کہ از لبشنگی بتجالدہ با سیرابے کرد صائب صفائی
ماندن	در	یک چشمہ غیر دیدہ بلبل روان نماند نصیر ہمدانی
<b>آباد زند ویران - و خوب و نیکو ۱۲ بہار عجم و بریان قاطع</b>		
بودن		حضرت دہلی کنت عدل و داد خسرو دہلو
خواستن		علوی خیر طلب قابل بیداد نبود آئندہ آباد تو می خواست خرابش کردی علوی ہونہ آباد
<b>مصطلح</b>		
آب و تاب چیدن در چیز کے رونق آن افزودن ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن		تأحشر سروران راقصر رفیع شانی
دیدن	†	ندید آباد کس از بعد مجنون ملک صحرا
ساختن		یا مدہ مہرتبان پیچ سلمانی را
شدن	بہ - از	حکمت ز تو یافت آدمی زاو
کردن	†	دیار حسن کیفیت رایا کرد
گردیدن	* از - بہ	دران عالم آزاد گردوز برج
آبلہ گندہ آب ۱۲ بہار عجم		
بستن	از	کز اشک پیاپی مزہ ام آبلہ بست
پروردن		پاسے طلب کہ آبلہ پرورد غایت ست
چیدن		داوے بر ہم بخت ننت آبلہ چین
خاستن	در	کہ گولی آبلہ باخاست ست دکنٹ پاسے
مصطلح		
<p>۱۵ آبلہ بستن و دیدن و داشتن و زدن بیک معنی ۱۲ بہار عجم ۱۵ آبلہ پروردن و بختن و فرسودن یعنی ہمارے پاس</p> <p>آبلہ فرسا و آبلہ فرسو و آبلہ پرورد و آبلہ پرورد غایت ۱۲ بہار عجم ۱۵ آبلہ چین ان نالی اوت آن ۱۲ بہار عجم</p> <p>۱۶ در کشور آباد میں پنجاب ۱۲ - مدی شیرازی ۱۶ بتما زنگ کہ آباد کن ۱۱ اشراف - ہمانی ۱۶ - ز شیرین کارے من</p> <p>بستون آباد میگردد ۱۲ حزن مسمان -</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	از- بہ	کز نالہ من گوش صدف آبلہ دارد صادق گیلانی
دیدن	از- در	ز آتش و مید آبلہ ستر پای خسرو پلو
دیدن	بر	گفتم ستارہ از بر خورشید ماہ زود احمد جامی
رنجین		کہ غوطہ زد بہ گہر رشتہ ہائے موج مراب صائب صفحہ
رنجین	از- بر	توان رنجیت بر پاسے روس آبلہ نظامی گنجوی
زودن	از- در *	پاسے کیکہ آبلہ زود رسایع دوست خالص صفحہ
شکستن		آبلہ دل شکست لالہ افلاک را صائب صفحہ
شکستن	در	نشکستہ است آبلہ در زیر پا مرا صائب صفحہ
شکافتن		اورفت وزوے این غزل عاشقانہ شانی مشہد
شکافتن	در	در سعی بسکہ آبلہ در پاشگافتم ظہوری تریز
فتادن	بر	فتادہ برو آبلہ چون جناب قاسمی گونا باو

## مصطلح

۱۵ آبلہ بر پار رنجین عاجز گردانیدن و گریزانیدن و گریختن کردن ۱۶ بہار عجم ۱۷ آبلہ دل شکستن  
 ۱۸ زودن آتش دل تسکین یافتن آن ۱۹ بہار ۲۰ آبلہ در زیر پا شکستن کماں سبکدھی دکم اتاری ۲۱

\* نے بہین دارد و بہرمت پاک بچون آبلہ - اشرف از ندرانی - یعنی در زیر پاسے ۱۲ آبلہ زود رسایع لیلہ - زود پردہ گوش ہام آبلہ - طغری مشہد

مصدر	صلہ	شاعر
فرسودن		صائب چکنی پاسے طلب آبلہ فرسودن
کردن	از	ہر کس بقا میکہ رسیدت رسیدت صائب اصفہانی
گستن	از	کرده است از نقش با شیر و کامون آبلہ اشرف ازبک
گشتن	از	ز بسکہ آبلہ دل ز ہم نمی گسد صائب اصفہانی
		سرتا بقدم آبلہ خون میگشت نامی ازبک

## فصل تار فوقانی

### آتش معروف ۱۲ بہار عجم

آرمیدن	دران زلفت والہ نگہ کن دل خود	ندیدی اگر آتش آرمیدہ	والہ ہرود
آشامیدن	نگشت سیر ز طوفان آتش شوق	دل کہ باد گوارا آتش آشامی	خسرو دہلو
آدن	تو کہ آسودہ دے از نفس سوز نخواہ	منکہ شوریدہ ام آتش زبان می آید	نظیری غنچا
افادن	از شکر خندہ ات آتش بجان افادست	این چہ شو بویست کہ در عالم جان افاد	صائب اصفہانی
افروختن	تا بتوانی ز دل آتش فرور	دشمن خود را بہ گل کش چوروز	نظامی گنجوی

### مصطلح

۱۱ آبلہ کردن بمعنی آبلہ دیدن ۱۲ بہار آبلہ گستن معروف ۱۲ آتش آشامیدن و خوردن و نوشیدن بمعنی

۱۲ بہار عجم آتش افادن از چیزے سوختن ازان ۱۲ بہار عجم آتش افروختن معروف ۱۲ بہار عجم آتش افروختن بمعنی

۱۲ بہار عجم آتش کز خاشاک بر خاشاک سے افادہ ۱۲ رضا اصفہانی آتش افروختن بمعنی

۱۲ بہار عجم آتش کز خاشاک بر خاشاک سے افادہ ۱۲ رضا اصفہانی آتش افروختن بمعنی

مصدر	صدا	شاعر
افروختن		چو یکدم اندران افتد بسوزد سعدی شیرازی
افروختن	در	نه عقل ست خود در میان بیختم سعدی شیرازی
افروختن		اچو خواهد خورد تشویر آتش افروز ز آب معزی نیشاپوری
افسردن		چرا سغی که دلم روشن کنی مرون بینداند میسج کاشی
افشاندن		بهار عجم
افشاندن		در جگر عم تو گرمی مناساند نظامی گنجوی
افشاندن		گر بسازی آب بارے پیش روشن گرگند صاحب اصفهانی
افگندن	در - به	واسے بر شیریک آتش در نیتان افگند صاحب اصفهانی
انداختن	در - سح	آتش انداخته در خرقة پشمینا فغانی شیرازی
انداختن		ز ہندی در آب آتش انداخته نظامی گنجوی
اندودن		مگر چشم دہد در موسم خط آبے دود صاحب اصفهانی
		نشد روشن چراغ از عذار آتش اندودن

## مصطلح

۱۵ آتش از آب فروختن امر عریب کردن ۱۲ بار ۱۵ آتش افشاندن معروف و پیرانند آتش ۱۲ آتش نشان چیزیکه از گری

و گیرائی زد و در دل گیرد ۱۲ بار ۱۵ آتش افگندن و انداختن در چیزیکے و بچیزیکے سوختن ۱۲ بار ۱۵ آتش در

آب انداختن مثل آتش از آب فروختن که گذشت یا مثل آب در آتش افگندن که یک بار سوختن مضاعف کردن ۱۲ بار ۱۵ آتش اندودن

۱۲ بار عجم

۱۲ آتش بدل سوخته ام باز افگندی ۱۲ مزین + از خانه بردن آمد آتش بسین انداخت ۱۲ قاسم اردستانی

شاعر	صدا	مصدر
دسی نیلو منسریں پنج در آب گر نخت	در	انگینختن ۱۵
نہ آب سرور زند در سخن بر آتش تیز		انگینختن ۱۵
یاران حذر کہ بار دین روز کار آتش		باریدن
آتش بہا شاہی تو از سنگ بر آید	از	بر آمدن
کے روشنی پذیر چشم از چراغ مردم	از	بر آوردن
کز درون خویش آتش بر آرد چون چنار	از	بر آوردن
ز دل بیدہ نیار وہ ایم ہم بعبت	از	بر آوردن
از نور بادہ مجلس مقصود برن روز		بر افزودن
کہ بایش بہ عقما کے انفعال لٹکانہ		بر افزودن
ز آب چشم من جمانی بس در یاسی	از	بر خاستن
زیر ہر گلبن زینای سے آتش کہنید	در از	بر کردن

## مصطلح

۱۵ آتش گینختن معروف و نیز کنایہ از بیدار کردن اہم ۱۱ آتش از آب بر آوردن امر غیب کردن مراد آتش ز آب  
 افزودن ۱۲ بہار ہم ۱۳ آتش بر افزودن معروف ۱۴ بہار ہم ۱۵ آتش برخاستن از چیز سے معروف ۱۶ بہار ہم  
 ۱۷ آتش بر کردن روشن کردن آتش ۱۸ بہار ہم

۱۹ آگیت است آتش سنت ناب حسن ۱۲ ابن جلال ۱۴ اتی



مصدر	صلہ	شاعر
بستین ۱۵	منخو کر خط تست اندر دل سوز	سحر آتش بند یا تعویذت می خوا
بودن ۱۵	پیش از ظهور جلوه جانانہ خویشم	آتش بنگ بود کہ ماخاند سوختیم
پرستیدن ۱۵	برہمن سرد شد ز آتش پرستی	ہمان رخسار خوبان مے پرستم
پریدن ۱۵	طبع من چون برق حبت از مضطرب جان	آتش مے پرد از دیدن نیاب ما
پریدن ۱۵	چو سیلی بہ جھماق کوشش رسید	از ان سیلی آتش ز چشمش پرید
پچپین ۱۵	شدار شعلہ ز دور خرمن او	چو خون بچید آتش در تن او
تراویدن ۱۵	آب میگرد و دل سنگین خضم از بحر من	می تراود آتش ز انگشت نہارم چو شمع
جستن ۱۵	خانہ کز روی آتشاک اور دشمن نشد	تا قیامت می جوید آتش ز چشمش
جستن ۱۵	آتش بجای خون جہد از زخم ناحق کشتگان	یارب بدامانش مباد از خون شان آلودگی
جستن ۱۵	بے آبروی دست تو ہر کہ آب یافت	از دست چرخ جہت چنان کاتش از جہا
جوشیدن ۱۵	کند غم سجدہ ہر جای کہ بے اور دہم آنجا	بجوشد آتش از خاک کہ شب پلو ہم آنجا

### مصطلح

۱۵ آتش بند افسون کہ از خواندن و نوشتن آن آتش سرد شود ۱۲ بہار عجم ۱۵ آتش پرستیدن معروف ۱۲ آتش پریدن معروف ۱۲ آتش پریدن و از چشم جستن حالتی کہ از رسیدن صدمہ بر سر آدمی طاری میشود و از اجراخ از چشم پریدن نیز گویند ۱۲ بہار و چراغ ہدایت ۱۵ آتش بچپین در چیزے و آتش تراویدن از چیزے و آتش جستن معروف ۱۲ بہار عجم ۱۵ آتش از چنار جستن وقوع امرے کہ در نہایت عزابت بود ۱۲ بہار عجم زبانی در شرح این بیت الوزی گفته کہ چون چنار در تہایت برودت باشد جستن آتش از د امرے ست عرب بکہ حال بنا بران مثل شد کہ چون امرے عزیز واقع شد گویند آتش از چنار جستن و بعضی گویند کہ از چنار آتش خود بخورد و بر آید

مصدر	صدا	شاعر
جھیدن ۱۵	از- به	در جہد آتش لبناگ آتش زنه منوچہری امغانی
چکیدن ۱۶	از	کہ سر افکنده بودم پیش و آتش چکیدن وحید قزوینی
خاستن ۱۷	به- از *	با یوان کمنہ اندر افگند راست فردوسی طوسی
خفتن ۱۸	به	مرغ نتواند ہنوز از تربت مجنون گذشت صاحب اصفہانی
خوردن ۱۹	عاشق کہ می سوزد دلش از طعن باکش کرد	شمعی کہ آتش منجور در راحت شمارد گا زرا خسرو دہلوی
خوردن ۲۰	از	کبک آتش خورد از داغ خرامیکہ ترا راج سیالکوٹی
دادن ۲۱	به	تا آتشے بخار و خس آشیان دہد حرین اصفہانی
داشتن ۲۲	در	ہمچو خون گرم خاک مرده کی یبجوش شفا کی صفہانی
داشتن ۲۳	علہ- از	کہ آتش زیر یاد او گل از شوق گریبا صاحب صفہانی
دیدن ۲۴	از	من از آتش دغان ہمیم تو آتش از دغان شفا کی صفہانی
دیدن ۲۵	آسمان چون خانہ زنبور آتش دیدار است	در تہ این بقیع آتش با چون خواب کے از بہار عم
رسیدن ۲۶	به	رسد زلالہ اگر موج برکت را روز وحید قزوینی

## مصطلح

۱۵ آتش جھیدن معروت ۱۳ بار ۱۵ آتش خاستن معروت ۱۳ بار ۱۵ آتش خفتن معروت ۱۳ بار ۱۵ آتش خوردن معروت ۱۳ بار  
 ۱۶ آتش چکیدن معروت ۱۳ بار ۱۷ آتش خاستن معروت ۱۳ بار ۱۸ آتش خفتن معروت ۱۳ بار ۱۹ آتش خوردن معروت ۱۳ بار  
 ۲۰ آتش خوردن معروت ۱۳ بار ۲۱ آتش دادن معروت ۱۳ بار ۲۲ آتش داشتن معروت ۱۳ بار ۲۳ آتش داشتن معروت ۱۳ بار  
 ۲۴ آتش دیدن معروت ۱۳ بار ۲۵ آتش دیدن معروت ۱۳ بار ۲۶ آتش رسیدن معروت ۱۳ بار

مصدر	صلہ	شاعر
۱۵ رفتن	از بہ	آتش از میل طبعی رود آسان باشد حزین اصفہانی
۱۶ رویانیدن		سپند شوخ من از سنگ میرواند آتش را صائب اصفہانی
۱۷ ریختن	در بہ	تپان شیر آتش ریخت بیدل در تپان بیدل عظیم آبادی
۱۸ زدن	بہ - آرزو از بہ - آرزو	کہ تاب عارضت آتش بافتاب دہ فغانی شیرازی
۱۹ سوختن		ببرد خنجر سوسن بگیرد خنجر سوسن حسن غزنوی
۲۰ سوختن	در بہ از	ہمان از شوق پا بس تو آتش در برم موز حزین اصفہانی
۲۱ شدن		بیم است کہ بر باد رود خاک ظہوری ظہوری تهرانی
۲۲ شدن		اگر باید کہ آب آتش شود اول ہو اگر دو صائب اصفہانی
۲۳ طلبیدن	از	دیگر بیا و آتش ازین کاروان طلب صائب اصفہانی
۲۴ کردن	از - در	کین دیگ فرو نشیند از جوش سعدی شیرازی

## مصطلح

۱۵ آتش رفتن معنی ۱۲ آتش از سنگ رویانیدن ایجاد کردن آتش از سنگ و این استعاره است ۱۲ بار عم

۱۶ آتش ریختن و زدن در چیز کے در چیز کے و از چیز کے در چیز کے را کنایہ از سوختن ۱۲ بار عم

۱۷ آتش سوختن لازم و متعدی ۱۲ آتش شدن سرکش شدن و غنیمت کردن ۱۲ بار ۱۷ آتش طلبیدن را

آتش خواستن ۱۲ بار ۱۷ آتش کردن مراد آتش بر کردن بمعنی روشن کردن آن ۱۲ بار

۱۸ آتش بفرق ریزد کن اختیار برت ۱۲ الی ہمدانی \* آتش در عند لیبان می زرم ۱۲ عرفی شیرازی ۱۰ زودہ شاہ آتش بے برسم ۱۲ فردوسی

۱۹ آتش زرم خنجر زرم از دود آہ خویش ۱۲ فغانی \* از ان خار کیہ در دل دہ ششم آتش زرم خود ما ۱۲ قاسم شہدی

شاعر	صلہ	مصدر
نظامی گنجوی	۱۰	کشتن سیم کشان کا آتش زر کشته اند
دانش مشہد	۱۱	کشدن شہما سے تیرے لیے او داد از سحر گرفتیم
صائب مسلمان	۱۲	کشدن منشین فسرده کرے پے سمان اینک آہ
خسرو دہلوی	۱۳	کشدن بتان آذر سے از میکہ بیرون جیتند
نظامی گنجوی	۱۴	گذشتن کہ چون آتش روز روشن گذشت
کلیم ہمدانی	۱۵	گرفتن طبع کدورت از می بخش گرفته است
تاثیر یزدی	۱۶	گرفتن ازان آتش چراغے دو دمانی میشود روشن
کمال مسلمان	۱۷	گستران تخت زلف تو آتش بزر پیلو خوش
وحید قزوینی	۱۸	مردن گر کشت حفظ تو از رخ نقاب
سلطان سادوی	۱۹	نشاندن آتش روی بتان آب جمالت نشانند

## مصطلح

۱۰ آتش کشتن میراندن آتش ۱۱ بہار ۱۲ آتش کشدن از چیز سے آتش بآوردن و روشن کردن آن نیز ۱۳ بہار

۱۴ آتش کزدشتن تمام شدن ۱۵ بہار ۱۶ آتش گرفتن از چیز سے بچیز سے و چیز سے راہ دولت آتش نشاندن از چیز سے

بچیز سے یعنی روشن ازان ۱۷ بہار ۱۸ آتش ز چشم گرفتن رسانیدن نسل آب ز چشم گرفتن چنانچہ کہ گذشت ۱۹ بہار ۲۰ آتش

بزر پیلو گستردن معلوم بودن ۲۱ بہار ۲۲ آتش مردن و نشاندن و ادت آتش کشتن و مردن لازم آن است ۲۳ بہار ۲۴

۲۵ آتش تیغ آتش میتوان کشت ۲۶ کلیم ہمدانی ۲۷ آب از برون و ز کہ آتش بمان گرفت ۲۸ خسرو دہلوی ۲۹ شیر بزر یزدی کا آتش

نشاندن را گرفت ۳۰ کلیم ۳۱ بزر بچشم چراغے بر آوردنی - کہ بایش بر نقاب لفظان نشانند ۳۲

مصدر	صده	شاعر
نشستن	۴۰	فغانی شیرازی
نمودن	از	سزین اصغری
نوشیدن		آرزو اکبر آبادی
نهادن	در	ظہوری شیرازی
نہفتن		حافظ شیرازی

## فصل بنام مشائخ

آثار جمع اثر بالتحریک معنی نشان ست و فارسیان معنی بنیاد و بنا و پورا استعمال کنند ۱۲

بہار عجم و چراغ ہدایت -

یودن	بدان شدیم کہ در عہد اولیت از	۱۱	جہان نبود و نبود از جہانیان آتا	ظہیر فارابی
دادن	سرچہ نہ آثار خدائی دید		کہ ہمہ وقت روانے دید	خسرو دہلوی
دیدن	کہ تابست گریم اندرین دیر بست		نہ ہمیم آثار ہر شیار دست	قاسمی گونا باوا
رفتن	رفت آرزو در عالم آثار آدمیت از	از	یابی مگر ز عنقتا دیگر سرانغ مردم	آرزو اکبر آبادی
رسیدن	آثار رفتن و آفات از ادانی واقاصی از	از	چون غلبہ خواب از بانگ عبد بر مید	خسرو دہلوی

## مصطلح

۱۵ آتش نمودن معروف ۱۲ آتش نوشیدن مراد آتش خوردن کہ گذشت ۱۳ آتش نهادن معروف ۱۴ آتش رفتن

۴ کہ این آتش باب خنجر جلا و نشینہ ۱۲ سہی زدی

مصدر	صله	شاعر
شکستن	گر بر بخار دست نباتت بناهند	شاید که تا قیامتش آزارش کند شانی غزنوی
کندن	ترسم اگر بیدل شوی گویند بجایم مخور	تا تیر این غمخانه را یکبار آناست بکن تا تیر اصفهانی
گذشتن	نگذاشتی ز راستی آثار در جهان از دور	دیگر بگو اراده است ای کجلا و صیت ارزو اکر آباد

### فصل دال محله

آداب جمع ادب و فارسیان بهادانت جمع نمایند ۱۲ بهار عجم

دانستن	با و از بلند اظهار دوری میکنم طالب	چو ابرو سے بتان آداب سرگوشی نیندا طالب علی
گرفتن	تا تیر شد دل شریکین از دید گستاخ بین از	صاحب نظر گیر چنین از لبه او آید ابها تا تیر اصفهانی

### فصل ذال معجمه

آذر بفتح ذال معجمه آتش ۱۲ بهار عجم این لغت بضم ذال یا ذال معجمه آمده یامی تواند نمود که هر دو

صحیح باشد بفتح ذال منقوطه خود هیچ وجه درست نیست لیکن اکثر شعرا مثل حکیم نوری و حکیم

خاقانی و کمال اسماعیل و غیر هم آذر بفتح ذال منقوطه را قافیه ساخته اند ۱۲ بهار عجمی در بران قانع

برافروختن	ساغرش پر باوه رنگین چنان آید چشم	کز میان آبت شن بر فروزی آوری انوری ابرورد
برکردن	تا سپید شب بسوزاند بدق چشم بد	صحبی و مزین بر فیه دزد بر کرد آوری سلیمان ساندی
کردن	بهوی خافتش از خواهی کنی آذر چو آذر گین	تجارتش پیش از خواهی ز آذر گین کنی آذر ازرق نوری

### فصل راء محله

آرام - قرار و سکون ۱۲ بهار عجم در بران قانع

مصدر	صلہ	شاعر
بخشیدن	بہ	بدل آرام می بخشیدمہ دروی عجیب نام
بردن	از	گرچه داوست نذا علم جلی بجمال
بودن	در	کہ باشد درین جنبش آرام دے
پذیرفتن	از	دروایت جدائی کہ بدرمان زسیدہ
خواستن		فلک گردا گذار و کینفس آرام منجویم
دادن	بہ	صبر و آرام تو اندمین مسکین داد
داشتن	بہ	بیستداری کشدم در قفس سبابة
دیدن	بہ	بے گریہ صبحی دم نزد بے خون دل شامی دید
بربودن	از	آرام رہو و از دل جانے ما
رفتن	از	کاروان از رہ نامن نشابان گذرو
رہیدن	از	آرام می رہد ز دل بقیدار ما
ساختن		آرام ساز جان تشکیبای کسیتی
سوختن		یا بجز بقراری مارا کنار بخش

۴ آرام ملک درین بیاست تمام داد ۱۲ انوری ۴ سنبل زس زلفت تو آرام ندارد ۲ ثابت ۵ شب کردل شکر آرام بخیر

نداشت ۱۲ قدسی مشدے للعه بے زلفت تو آرام بفرودس ندارد ۱۲ سلیم طهرانی ۱۲ بید تو می مہم آرام خلق ۲ سعدی

۶ زغال گنج بے فت صبر و آرام ۱۲ حزین

مصداق	صلہ	شاعر
شدن	دل پر دم بستے تا شود آرام و دم	ملا جامی
فردون	آرام فراست بس کہ جہدش	فیضی اکبر آبادی
کردن	دیدہ از کبک ایام تو شاهین شاهین	سلطان ساجد
گرفتن	بے تو آرام گرفتن بود از ناکامی	حافظ شیرازی
یافتن	طفل شش ماہہ ز یک نفس آرام یافت	طغرائے شہد

### آرایش - زینت و زیب ۱۲ بہار عجم و بران قاطع

برون	رو میکند اسباب ہرم بخت تو ترسم	از - را	کز زلف بت من برد آرایش خم را	عرفی شیرازی
بودن	آرایش عذار نکوباد طرہ ات		تا سایہ را مجال نباشد در آفتاب	حزین مصفا
دادن	ز ہشیاری و مانعی دادم آرایش کہ دوری	بے لعلہ از - بے	دیوان تلخست از خمیازہ آن نشانیون	صاب تبریزی
ویدن	بہر کشوری دیدن آرایشے	بے	بہر منزلی کردن آرایشے	نظامی گنجوی
نخین	عکس گل رویش کہ برو آب رخ جو	بے	آرایش فرودس بان جبب ببارت	علی خراسانی

### مصطلح

۱۲ آرایش رخین پریشان کردن ۱۲ بہار عجم

۱۲ شاہین یعنی نکیہ ۱۲ بران قاطع آرام جمع رو یعنی آہو ۱۲ گسی آرام در آتش گسی در آب میگردم ۱۲ طابتی سے سردی تو ز آغوش من آرام گرفت ۱۲ صاب لعلہ جز بہنگار لفلانہ گلیہ در آرام ۱۲ صاب صہ گلیہ در آتش صفت آرام ۱۲ ظہوری سے فلک جنبش زمین آرام از دیوانہ لعلہ معہ یافتہ جز بیک جو دارا ۱۲ رضی ایتمانی سے وہ بطاس ز آرایش دکان گس ۱۲ شہ لعلہ تو ہم نہ اک آرایشے وہ از شکار غورہ ظہوری



مصدر	صدا	شاعر
ساختن	اے دہشتہ در سائے ہم تیغ و قلم را	عرفی شیراز
شدن	آرایش آفاق شد رخسار بزم آرائی	جلیل غفر حجازی
کردن	ز مروارید شب بزم تا کما کے سبز پیراہن	گلند آرایش دختر چپاے خود چو ماد را
ماندن	آرایشے بہر خس و خوار از بہار ماند	نخل حیات ماست کہ بے برگ و بار ماند
یافتن	ہرگز از دستم گریبان من آرایش نیافت	تا نشد پیراہنم صد چاک آرایش نیافت

### آرزو - تمنا و خواہش ۱۲ بہار عجم

آدن	آرزو نماید ہی بعد اویان را با تو شاہ	روزگار معصم یا روزگار مستعین	معزی نیشاپور
آوردن	مرا گفتی کہ اے خسرو چہ آری آرزو از من	میسر نیست ورنہ از تو بسیار آرزو دارم	خسرو دہلو
افتادن	از ان سرم بہو اے تو مال افتادست	کہ آرزوی تو چون شمس در دل افتادست	حزین اصفہانی
بخشیدن	چنان با خندہ عادت کرد لعل آرزو بخش	کہ گرد شام از بیرون ترا و خندہ آمیزست	شانی سہد
بر آوردن	بزنگیم کلام آرزو بر آوردے	کہ روز باز پسین نخل ماتم باشے	وارثی اردبیلی
برون	یک صبحم زفت کلائی بخانہ ام	تا چند عذر آری و من آرزو برم	تائیر اصفہانی
برون	ز بس نہ داشت بدینا لباس بر کردن	بخاک برد خسو تو آرزو بہ کفن	اثر شیراز
بر بستن	کسیکہ دست بفرک دولت تو زند	ہزار آرزو از روزگار بر بندد	خسرو دہلو

### مصطلح

۱۵ آرزو بر بستن حاصل کردن آرزو ۱۲ بہار عجم

۱۰ برود دست آرایش کند اما گاہ من ۱۲ عرفی ۱۰ کہ می برم بہ خیال تو آرزوے چند ۱۲ شانی شہدے

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	از	نه از بالین پرستم که جستم آرزو باشد صاحب اصفہانی
بچتن	در	چون نباشد خام شیر خام مادر خورده است صاحب اصفہانی
تراویدن	بہ - از	ز بیم رفتت از بس باضطراب گیرم قاسم مشہدی
جستن		دل در خدا سے بند و مجو آرزو سے ابن عین فریبی
خواستن	از	بد ہدز آنکہ مست و بخیر بست خاقانی شردانی
دادن		ببر مستی این دآن از سرم قاسمی گونا بادی
داشتن	ور - از	باوہ پیرش ز ساقی جوان با پیشہ منظر کا
ربودن	از	ربود از سرم آرزو سے فراغ قاسمی گونا بادی
رفتن	از	وزدش آرزوی قامت بلو بہ رفت وحشی بافقی
سجیدن	بہ	چو در دیش حریم از فکر کعبہ خسرو بلو بہ
سوزن	در	مورسیال ست نتوانہ ز خاکستر گذشت صاحب اصفہانی
شدن		یاری پنداشت مار املات گفتار بہ ملک قمی
شستن	از - بہ	باب تیغ نتوان مجو کرد از تیغ جوہر صاحب اصفہانی
شکستن	در	سیر شک بلا پیہ مینا سے منت ظہوری تہذیبی

مصطلح

۱۵ آرزو و سوزن و در دل شکستن حاصل شدن آن ۱۲ بہار

۲۰ زینت بسمل بن زخم گیر آرزو در ۱۲ حزین اصفہانی

شاعر	صلہ	مصدر
صائب صفحہ	در	۱۵ شکستن ہر آرزو کہ لبشکنی امروز در جگر
مفید لمبی	بہ	۱۶ شکستن بزرگس تو نظر کردم و جنونش نشستم
ظہوری آرزو	در	۱۷ شکستن غیرت دلم گداخت کہ بر حیرت تو بون
نغانی شیراز	بہ - از	۱۸ کردن قسمت نگر کہ شہ شمشیر عشق یافت
ظہوری آرزو	در	۱۹ کشتن آرزو ہائے خصم کشتہ بہین
غنی کشمیری	در	۲۰ کشیدن ہر کس کشید آرزو کے خویش در کنار
سالک قونی	در	۲۱ کشیدن اے مردہ فریب لب تاب زندگی
صائب صفحہ	در	۲۲ گذشتن تو فقیکہ مرا از سپہرست نیست
کمال خجندی	در	۲۳ گرفتن از بوسہ ہائے سر و لبم پست باز کرد
حافظ شیراز	۱۴	۲۴ ماندن نفسم با خزاں نظر من ندید سیرش

### مصطلح

۱۵ آرزو در جگر شکستن مراد آرزو و مضمون کہ گذشت ۱۲ آرزو شکستن حاصل شدن ۱۲ بہار عجم بر آتش ستر بگرہ زون کہ است تا آرزوی زگس بیار شکند

کمال - شکند بیار بوحده نہ بنون نفی ۱۲ بہار عجم ۱۵ آرزو در کنار کشیدن و در کنار گذاشتن حاصل کردن آرزو ۱۲ بہار عجم

۱۶ آرزو کشیدن حسرت برون و متنا کردن خان آرزو میفرمایند کہ این ظاہر اسہو القلم است و صحیح انتظار موج آہ ۱۲ بہار عجم

۱۷ آرزو گرفتن پیداشدن خواہش ۱۲ چراغ ہدایت

۲۰ زور یا کن آرزو لعل ناب ۱۲ قاسمی گونا بادے -

مصدر	صلہ	شاعر
نمودن	از	عربی صفحہ ۱۱
نمودن	از	عربی صفحہ ۱۱
نمودن	از	عربی صفحہ ۱۱

## فصل را حمله

آروغ یعنی مجھ بادیکہ از گلوباصدا بر آید ۱۲ برمان قاطع بعد وقصر دروغ بخذف ہمزه

دروغ بدون واو مخفف آن است ۱۲ بہار

زودن	از	عربی صفحہ ۱۱
گرفتن	از	عربی صفحہ ۱۱

## فصل زامعجمہ

آز - باز سے منقوٹہ حص ۱۲ جہانگیری و برمان قاطع و بہا بہم

نشستن	از	عربی صفحہ ۱۱
گذشتن	از	عربی صفحہ ۱۱
نشاندن	از	عربی صفحہ ۱۱

آز او و آراوہ صند بندہ یعنی جرم حار و از قید رت و بے تعلق و بے تیب

و کامل راست ۱۲ بہا بہم و چراغ ہدایت و برمان قاطع ۱۲

آمدن	از	عربی صفحہ ۱۱
افتادن	از	عربی صفحہ ۱۱

شاعر	صده	مصدر
حالتی طرانی	از	دل که عاشق شد اگر شاد و نباشد بهتر
والد هروی	از	بودند هزار سال آزاد
جهاگیری	از	آزاد در نخته را گویند که میوه ندهد
نظیری نیشاپوری	از	منع دل دار از نفس آزاد
صائب اصفهانی	از	نیست آزاد روان را غم سبب سفر
خسرو دهلوی	از	در ره عشق از بلا آزاد میتوان بستن
زلالی خوانساری	از	خریداران که در بازار نازند
صائب اصفهانی	از	شد سیحان تجرود علیق آزاد
سلطان ساوجبلاغی	از	بسان سوسن اگر بنده را کنی آزاد
سعدی شیرازی	از	رسم است که با کفان تحریر
نظیری نیشاپوری	از	خنده ز در بطر مجلس دل ز غم آزاد گشت
جهاگیری	از	در کامل القب میر قوم است که
یحیی لاهیجی	از	عاشق آنست که غمگین زید شاد و میرد

✦ آزاد بود تیغ بدوسن ز بند بال ۱۲ خسرو دهلوی ✦ آزاد و رو با لفتح آنکه هیچ چیز بقید نباشد ۱۲ بارعجم ✦ نیسازی چرا آزادان

قید خودی مارا ۱۲ حزمین اصفهانی ✦ منطسی کرد زندان وطن آزادم ۱۲ اشرف مازندرانی ✦ آزادی یعنی شک و پاس است

چنانکه بهار است بهمن شهر تصحیح کرده است و بهمن لغتی گوید هم آزادی تو به زندان کنم ۱۲ است

مصدر	صلہ	شاء
نشستن	از	بر بند وصل ہم از بند غم آزاد نشیند
نمودن	را	خالق سبیلکم آزاد نموده
آزار پنج و بیماری ۱۲ بہا بحکم		
افتادن	از	چو سجد پاسے تا سر عمرہ شمار
افزودن	را	افزود و صد آزار بر آزار ما
برداشتن	را	ہمہ بردار و بے آزار بشین
جستن	را	وز تیغ جفا نہ کردہ مرا فگار است
خواستن	بر	در آثر جفا سے مشتق آن ہو بہ مذکر
دادن	را	حسن و اہمیت و پندار مجرب و
داشتن	را	باب تمام بخت کن کردن چاقی و
دیدن	را	از خستہ کس از خستہ بنویس آزار
رساییدن	را	آزار بہ گلہ گاہ آزار
رسیدن	را	بر دم تا بکے آزاروں خواہ بہ
رفتن	را	بر چشم من از چشم تو کہ آزار
<p>آزار جفا سے توجیان جو مردوں ۱۲ انوری ابو رست                  دومیں آزار ۱۲ فغانی + مہنت کہ بر س ز آزار رسد ۱۲ آزار</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
فرمودن		مگر آہ سحر خیزان سوی گردون نخواہد شد حافظ شیرازی
کردن	†	کرده ام خاطر نشان خویش تصدیر را نظیری نیشاپوری
کشیدن	†	تو نیز بر در عرفان زین مکرم باش صائب اصفهانی
گرفتن	از	تا کیست تن ما که از و گردی را غزنوی
نهادن	بر	نہم بر خویش تن آزار آن راہ وحشی بافقی

آزم رزم بازار منقوٹہ صہبای زوہ - بزرگی دعوت و راحت سلامت و شرم دھیان و ظاہر

و آشکار عدل انصاف و مدارا ۱۲ جہانگیری بر بان قاطع بہار عجم

دادن	را	یکے کو مود و دیگر کو نزا دست نظامی گنجوی
داشتن	۱۶	آسمان را نداشتی آرم انوری اہروری
دیدن		وز تو ہمہ سال ستم دیدہ ام نظامی گنجوی
ساختن		قصہ آرم با آرم ساز خسرو دہلوی
شدن		کہ سخن آرم شد رو گاہ راز خسرو دہلوی

آزمایش و آزمون تجربہ و امتحان ۱۲ بہار عجم

انگندن	بہ	چنان بود کہ گفت بل بیش نیز نظامی گنجوی
کردن		نمودارید بیضا برون کرد زلالی خوانساری

† تا کہ میں آزار و جفا خواہی کرو ۱۲ ثوری † آئینہ ام زوز نظر میکشد آزار ۱۲ شوکت بخاری † آرم ساز آنگہ رفت و مدارا کند ۱۲ بہار عجم

مصدر	صده	شاعر
نمودن	چون نمود آزمون بکرده خویش	خواست بگردن فتنه ز پرده خویش خسرو دهلوی

## فصل سین مملہ

آسا خمیازہ و فازہ ۱۲ بہار عجم، برمان قاطع، جہانگیری، مصطلحات، الشعراء

زودن	از ان پس کہ کشیدم بسی ز تبا اندو	ز فرط خواب ملالت زوم بسے آسا	فخری صفتی
کردن	چنان نمود بمن دوشش ماہ نو دیدار	چو ماہ من کہ کند گاہ خواب خوش آسا	بہانی مہری
کشیدن	پیکار جو یان کمان آسا	بر تیر آسامی کشیدند	منیر الہ پوری

## آسان - ضد دشوار ۱۲ بہار عجم

بر آمدن	تا رفتہ از نظر ز تنم جان بر آمدہ	شہر منہ ام کہ در شش آسان بر آمدہ	حزین صفتی
بودن	کفر چو منے گزاف آسان نبود	محکم تر از ایمان من ایمان نبود	ابو علی سینا
دادن	و امن چون تو نگارے ز گفت آسان ہدم	کہ بچو نا پس یار بہت آردہ است	شاہی بزروار
دہشتن	احوال عمر چون گذران ست پس چرا	احوال رہ نگار خود آسان نہ داشتی	ابن عربین
دیدن	کمان چشم سل دارت شام جنتا	و گر نہ نہر بلند ست شایہ آسان دید	شمالی مہتمما
رسیدن	دل گفت بیار رفتہ بز جان زرسد	جان رفت و کے بیار آسان زرسد	عالمی زرد
زیستن	بہ آسان گذاری و می بر شمار	کہ آسان زید و آسان گذار	انصاری کنجی
ساختن	زمن پنهان کن راز دولت را	کہ دن میسا زوم آسان نہ ساخت را	مہتمما پوری

کار بر عاشق دل سوختہ آسان بودست ۱۲ الفی نوی



مصدر	صلہ	شاعر
شدن	از - بر	بکشای زبان تا شود این مشکلم آسان سجراکاشی
کردن	از - بر *	مرگ را بر بیدلان آسان کنند حافظ شیرازی
کشادن		خوشم که عقده ام آسان کشت همچو جباب صائب صفتی
گذشتن		که آسان زید مرد آسان گذار نظامی گنجوی
گذشتن		گر ز خود قطع تعلق کنی آسان گذری صائب صفتی
گردیدن		گر تو بر خویشتن آسان کنی آسان گردد کمال صفتی
گرفتن		ہجر کہ دشوار بود یا رچہ آسان گرفت عاقل راز
گشتن	از	از ہمت سخت جانے من حزین صفتی
گفتن		لطیفہ ساز و صنعت نما د آسان گو سعد ہرود
نمودن	از	کہ عشق آسان نمود اولیٰ و ثانی حافظ شیرازی
نیوشیدن		کہ آسان پُر از دیوان کرد گوشتش نظامی گنجوی

آسانی - سہولت و ضد دشواری ۱۲ بہار عجم و برہان قاطع

### مصطلح

۱۵ آسان کشا چیزے کہ بہ آسانی کشادہ شود ۱۲ بہار ۱۵ آسان گذشتن گذشتن چیز با آسانی و ٹکین نشدن از فوت مطلبی ۱۲ بہار

۱۰ ہر شکلے زد دولت عشقت شدہ آسان ۱۲ حزین ۱۰ برو سختی مردن آسان شود ۱۲ \* ہجر اصبر نیار و بدل آسان کردن ۱۲

۱۰ انچہ بر من می نمود آسان برود شوار بود ۱۲ محشم کاشی

مصدر	صَله	شاعر
شدن		بہارِ عجم
کردن		بہارِ عجم
گرفتن		بہارِ عجم
گزیدن	را	زن و فرزند بگذارد بسختی سعدی شیراز
نمودن	از	بعد از آن بیچ ندیدیم خوابش سلطان ساجی
آسایش - راحت و آرام ۱۲ بہارِ عجم		
بودن	در	آسایش منسخرل نبود در سفر صائب صفہا
پذیرفتن	از	درین خواب سہر کہ شد بیدار نظامی ہر دی
خاستن	از	کز و خیزد آسایش سینہ نظامی کنجو
دادن		در شدن آسایش جانت دہد نظامی کنجو
داشتن	در - از	اگر ز اور ہی با خود بہرک تاک بردار نہیم انہما
دانستن		کہ جنس بہ کجا زردار شد خواب داؤد صفہا
دیدن	از	بعد از آن بیچ ندیدیم خوابش سلطان ساجی
رساییدن		رسا ندیدیم خوابش نظامی کنجو
رفتن	از	خواب است شد از آن دیدہ کہ دیدن نظامی کنجو
+ حرصی ال مار و عمر آسایش و نظام استراحتی نہ عمل از دیدہ خویشم کہ آسایش نمود از آن ہر شب ہر روزی		

مصدر	صده	شاعر
ریدن	از	رمیدت آسایش از دام من حزین مصفا نے
شدن		آسایش عشاق شد دیدار نور افزای او جلی غریب نے
طلبیدن		سپاہ آسایش طلب را که قریب یکصد سال شتمشیر ایشان از نیام بر نیامد بود حزین مصفا نے
کردن	به	بیقرار عشق آسایش با لیسے نہ کرد کوہکن تا گشت عاشق خواب شیرینے کرد حاجی گیلانی
نهفتن		کاسایش ما در دم تیغ که نهفتست علی ترکاے
یافتن		ہرگز از دستم گریبان من آسایش نیافت تانشہ پیر اہنم صد چاک رایش نیافت الہی ہمدانی

آستان و آستانہ چوب سنگی کہ در پیش در نشاند و میان در خانہ ۱۲ بہارو

برمان قاطع

استادن	تلاش بہیدہ میکشد سرخو رشید	ستادہ است بلند آستان حضرت دوست	صائب مصفا نے
برخاستن	آستان برخاستن		بہار عجم
بوسیدن	بادشاہ ہمہ شان کہ بخواب آمدہ	آستان بوس تو در خواب تمنا کرد	حسن بروس نے
عرفتن	گہے ز او یہ کعبہ سچہ گردانم	گہے لطیف ضمن خانہ آستان بوم	طالب علی
نشستن	آستان نشین		بہار عجم

آستین معروف مرکب از اس یعنی سوون و تین کلمہ نسبتیرا کہ ساعد اسایدہ

مصطلح

۱۵ آستان برخاستن کنایہ از خواب کردن ۱۲ برمان قاطع ۱۵ آستان بوس یعنی آستان بوسیدن بہار عجم

مصدر	صله	شاع
افشاندن ۱۱		برمان قاطع
افشاندن ۱۲	از به - بر بی تا مل آستین افشاندن از دنیا خوش است	صائب صحنه
برچیدن ۱۳		بهار عجم
برداشتن ۱۴		واله پروی
برداشتن ۱۵	از	صائب صحنه
برداشتن ۱۶	از	صائب صحنه
برداشتن ۱۷	از	صائب صحنه
برداشتن ۱۸	از	صائب صحنه
برداشتن ۱۹	از	صائب صحنه
برزدن ۲۰	به	ظویه قاریالی
برشکستن ۲۱		بهار عجم

مصطلح

۱۱ آستین افشاندن بخشش نمودن ۱۲ برمان قاطع ۱۳ آستین افشاندن چیزیست و از نیزه ترک کردن و انکار کردن ۱۴ بهار عجم در مان قاطع ۱۵ آستین برچیدن در زدن و برشکستن و چیدن در زمانه چیدن ۱۶ کاره ۱۲ برمان و بهار ۱۷ آستین برداشتن از فرجه و از چشم و از دیده بیاگ آستین که یک کرون بهار ۱۸ آستین از دین برداشتن خنده زدن ۱۹ بهار ۲۰ آستین از دور برداشتن آواز دادن و نیزه کردن ۲۱ بهار ۲۲ اصطلاحات

۲۰ آنگاه آستین بدو عالم افشانده اند ۲۱ ناظم پروی

مصدر	صلہ	شاعر
برفشاندن ۱۵		سرخ گفت و دامان گوہر نشانند
برفشاندن ۱۶	از	نبطقی کہ شد آستین برفشانند
برگرفتن		تا بصبح عشق در محرم قدسیان شوی
بچپیدن		برنگی سرم آستین از چشم گریان بچپیدن
بچپیدن		موبو میرقصدم از ہم جدا در قتل گاہ
داشتن ۱۵		در دایم کشت و شوق کشتیم جان و ادب
داشتن ۱۶		آستین کمنہ داشتن
داشتن ۱۷		آستین از شاخ گل دارند ایم بردہن
داشتن ۱۸		در روز مختتم سردستی گرفته است
زدن ۱۵	از	کی شرابک دست این خونابکش خواہم گرفت
زدن ۱۶	بر	بر دامن چرخ آستین زن
زدن ۱۷	بہ	گردون پیشبندہ تہی ام سنگ کین زند
زدن	بر	پروانہ کہ بر رخ شمع آستین زند

### مصطلح

۱۵ آستین برفشاندن بخشش کردن و کنار باز قرض نمودن و بدون صلہ کتاہ از قرض و سما ۱۲۴ رشیدی و بہار عم ۱۵ آستین کمنہ داشتن بے سرو سامانی  
 ۱۶ چراغ بدایت ۱۵ آستین بردہن داشتن دہان پوشیدہ داشتن ۱۲ بہار عم ۱۵ آستین داشتن بانون نافیہ مبالغہ در ناداری ۱۲ بہار سلمہ بردہن  
 نمودن پوستی کہ بقدر پنجہ دست دوزند و میہ شرکاران بردست کشند ۱۲ بہار عم ۱۵ آستین زدن بر چیز بمان آستین افشاندن  
 بر چیز ۱۲ بہار عم ۱۵ آستین زدن بر رخ شمع خاموش گردانیدن از ۱۷۱ بہار عم

شاعر	صله	مصدر
لسانی شیرازی	بر	سودن ۵۱ زردی زرد ضعیف من استخوان پید است
حافظ شیرازی	از	شستن ۵۲ گو برود آستین از خون جگر شوی
صائب صفتی		شستن ۵۳ آه اینچنین اگر شکند آستین سعی
صائب صفتی	بر	کشیدن ۵۴ آنکه دامن بر چراغ عمر میزد این زمان
صائب صفتی	بر	کشیدن ۵۵ نیست غیر از آه غمخواری فلک مرا
ایر شهنشاهی	بر	کشیدن ۵۶ از بسکه سینه ام نفس آتشین کشید
ظهوری تریز	بر	کشیدن ۵۷ در غبار کوی غم روی ظهوری گشت گم
خسرو دلبوک	بر	کشیدن ۵۸ چو دشمن بزارک شود عذر خواه
نظامی گنجوی	به	کشیدن ۵۹ نه شرم شد آن لببت نازنین
احمد قزوینی	به	کشیدن ۶۰ آستین میکشد از موج بر رخ دختر ز
صائب صفتی	بر	گذاشتن ۶۱ گذارند آستین بر چشم خود شگین دلان صفا
صائب صفتی	به	گذاشتن ۶۲ اول گبیر رخسار طوفان لوح را

## مصطلح

۱- آستین بر گذر گریه سودن اشک چیدن ۱۲ بار ۱- آستین شستن آماده شدن برای کاری ۱۲ بار ۲- آستین کشیدن بر دیده و چشم و دل و جبین و لاسا و غمخواری نمودن ۱۲ بار ۳- مصطلح ۱- آستین کشیدن بر گناه کشیده کردن ۲- آستین بر کشیدن بر پیشین ۱۲ بار ۳- آستین بر رخ کشیدن رو پوشیدن ۱۲ بار ۴- مصطلح ۱- آستین گذاشتن بر دیده و چشم چنان گریستن ۱۲ بار ۵- مصطلح

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن ۱۵	۱۵	سلیم طہرانی
مالیدن ۱۵	۱۵	اصفی شیرازی

### آسمان مقابل زمین ۱۲ بہار عجم

آوردن ۱۵	۱۵	باقر کاشی
بودن ۱۵	۱۵	نظامی گنجوی
پوشیدن ۱۵	۱۵	نظامی گنجوی
دوختن ۱۵	۱۵	فردوسی طوسی

### آسودگی - معروف ۱۲ بہار عجم

بخشیدن ۱۵	۱۵	شعبہ شقائق
برون ۱۵	۱۵	طنزای مشهد

### مصطلح

۱۵ آستین بہ بینی گرفتن گداستن آستین بہ بینی تابو سے بدیہ مانغ زسد ۱۲ بہار عجم مصطلحات الشعر ۱۔  
 ۱۵ آستین مالیدن میاشدن بکار سے ۱۲ بران قلع و بہار عجم ۱۵ آسمان بزین آوردن امر غیب کردن ۱۲ بہار عجم۔  
 ۱۵ آسمان بہ چشم کے ریمان بودن عدم تیز ۱۲ بہار عجم ۱۵ آسمان را بارو پوشیدن امر کے بنایت آشکارا کہ امکان  
 نہانی نداشته باشد ۱۲ بہار عجم ۱۵ آسمان بازین دوختن کمال اقدار تیز انداز سے ۱۲ بہار عجم

۴۰ تیغ نازت آستین میالد از جوہر چہ ۱۲۱ بیدل۔

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	از	کرم عقل عدلت خلق راز نیاں بود بود عہ منشی صفحہ ۱۱
ویدن	از	از بسکہ می تپد ز پے ویدن گر دلی دشت بیاضی
سجیدن		اینس عاقبت بیگانه رنج عربی شیراز
کردن	در	کے میکند بناخن شیران ز بوریا حزین صفحہ ۱۱
گزیدن		در کار گریہ کردم لیل و نهار خود را حزین صفحہ ۱۱
ماندن	به	آسودگی بگوشه عزلت نماند صاحب صفحہ ۱۱
یافتن	از	پاتکیہ چو گوشه دامن نیافتم مفید لجنی

### آسودہ - بے زحمت و بی مشقت ۱۲ بر زبان قاطع

بودن		سوز و شب و آسودہ بود روز خوش شام
خندن	از	قدح حرقنی هجر لعلیاد و کھار حزین صفحہ ۱۱
کردن	را	آسودہ شوم ازین تب و تاب حزین صفحہ ۱۱
گرویدن	از	کاسودہ کم دماغ جان را فیضی اکبر آباد
گشتن	از	مستی کرد بدستانی باستم کردن دینا حزین صفحہ ۱۱
	از	نقش ایشان آسودہ گشت است خود و دین

### آسیا - معروف ۱۲ بار عجم و چنان ۶ بیت

عہ اسکندر منشی میر منشی شاہ عباس اصفہانی است ۱۲ بیت



شاعر	صده	مصدر
صائب صفتی	از	افتادن ۵۱
صوفی مازندرانی	از	بودن ۵۱
امام قاسمی شیرازی	به	گردیدن ۵۱
تائیر اصغرانی	به	گشتن ۵۱
اشرفی شیرازی	از	گشتن ۵۱

آسیب بیایے مجھوں الھی کہ بزور دوش یا پہلو کسی رسد و مطلق کو گفتے

الم و آفت ۱۲ برمان و بہار عجم

زخی سینانی	بر	آمدن ۵۲
علی خراسانی	به ۴۴ از	افتادن ۵۲
نظامی گنجوی	را	بر تافتن ۵۲
خسرو دہلوی	از	بریدن ۵۲
حاجاتی غزنوی	از - با	خوردن ۵۲

مصطلح

۱۵ آسیا از گرد افتادن و در گرد بودن در گردش بودن ۱۲ بہار عجم ۵۲ آسیا بآب خضر و آب طلا و گوہر گشتن  
 کمال دوستگامی و عزت ۱۲ بہار عجم ۵۳ آسیب آمدن و افتادن و خوردن صدر رسیدن ۱۲ بہار عجم

۴ بلکہ با سنگلخ جاویدت آسیب خورد ۱۲ خسرو

مصدر	صده	شاعر
داشتن	بہ - از	خاک رہ آسیب بخاری نداشت نظامی گنوج
دیدن	از	مبنیاد آسیب پژمردگی ظہوری تریز
رسانیدن	بہ - را	که آسیبی رساند از گرانی پاس جانان سروری کاشانی
رسیدن	بر - بہ *	بران درخت که مرغ صدف زن باشد نظیری میثاق
زدن	با	پیر بر آید همچنان کہ قعر و وزخ المہتاب علی زقندی
کردن		آسیب کردن بیارجم
کشیدن	از	کشاید ز بازو اگر حسرزد دل ظہوری تریز
یافتن	از +	عقل گفتای خاطر آسب نقصان یا انوری ابیورد

## فصل ششمین معجم

### آشتی صلح ۱۲ بہار عجم

دادن	علل و انصاف تواند رہیشہ ایران زمین	آشتی دادہ است با شہنشاہین روباہ را معوی میثاق
------	------------------------------------	---

### مصطلح

۱۰ آسیب رسانیدن و زدن و کردن شندی آسیب رسیدن ۱۲ از بہار عجم ۱۱ آسیب رسیدن و کشیدن و یافتن و دادن  
 آسیب آمدن و افتادن و خوردن کہ گذشت ۱۲ از بہار عجم

۱۰ نہ بملک تو دلدادہ آسیبی ۱۲ اسود گلان جرجانی ۱۱ ندارد روی آن نازک زکر ما چہ آسیبی ۱۲ نہ در رسم چہ تن نازک است آسیبی ۱۲  
 حسن شندی \* بہ پشت بار کا دوزمین رسد آسیب ۱۲ منی + نایمان کردت از بینی یا بہ بریش بر ۱۲ منی

مصدر	صده	شاعر
داشتن		موسی و نسر عون دارند آشتی
دانستن		نه آشتی تو داند کسی نه جنگ ترا
طلبیدن		که آشتی طلب است این سبک مشکور
فرمودن		آشتی فرایگان را بسوسه ماوست
کردن	با- به- از	بے میانجی آشتی با منی کردی چرا
گزیدن	با	با گوشش کند آشتی گزین

آشتنگی - پریشانی دشواری ۱۲ با عجم

پذیرفتن	آشتنگی ز عسل پذیرد دماغ ما	از	فانوس گرد باد شود بر چراغ ما	صائب اصفهانی
دیدن	بغیر از بن خودی در چشم رُخوابت منی منیم	در	بجز آشتنگی در زلف پرتابت منی منیم	مقصود ساوکی
شنیدن	بوی تو ز گلزار و فامه شنوم	از	آشتنگی تو از صیامی شنوم	کسری کاشانی
کشیدن	در چمن هر چند قامت سرو موزدن میکند	از	از قدش آشتنگی چون بید مجنون میکند	مفید بلخی

آشکار و آشکارا - معروف ۱۳

دیدن	ابداً کسیکه روک ترا دید آشکار		وانگه مرا بعشق ملاست همیکند	کمال اصفهانی
ساختن	در شهادت گفت نام مصطفی با نام خویش		علت غالی آدم آشکار ساخته	نظری نیشابوری
ساختن	تیغ جهادش در راه دین جوهر خویش	در	آشکارا ساخته	نصیر بهدائی

۴ ز وصل دوست بفرودن آشتی کردی ۱۲ صائب

مصدر	صده	شاعر
شدن	از بر*	یاشدست از نواف آهوی ختن مشک آشکار صاب و صفا
شدن		دل میرو ز دستم صاحب دلان خدارا دروا که راز پنهان خواهد شد آشکارا حافظ شیرازی
کردن	پر*	عاشقی ترسد ز رسوائی که عشقتش پاک نیست ابوالحسن خرابادی
کردن	از بر*	نشیند ز بیل گل از بر کنار کن غنچه و لبستگی آشکار ظهیری تریزنی
گردیدن		چون حکم تو گردد آشکارا کس را بچسب او چون چه یارا خسرو دهلوی
گردیدن	از	باز اینچه شکل با عجیب نقش نادرست کز کار گاه عینب مهین گردد آشکارا خطبه فاریابی
گشتن	از بر- در*	او به سخن در که بر آمد غیب ر گشت سگ از پرده گردد آشکارا نظامی گنجوی
گفتن		گر ترا جان جهان میگویم آشکارا نه نهان میگویم مجیر بیقانی
یافتن	در	در صورتی که چون موج آشکار یافت همه جلوه خویش آشکارا ملا جامی

آشنا مقابل بیگانه ۱۲ بهار شجر

برون	از کوی چون بجانب غایت روان نشو	بیگانه درون گذارا شنا بیره نظیری نیشاپوری
بودن	دل از بیگانه گشت از دست زنجیر	که با ما شوق نباشد آشنا دل خسرو دهلوی
پرورون	لبش آشنا پرور همس بیگانه می آید	بر واسه آرزو از دل که صاحبان می آید نظیر و خاوری

۱۰ برور از پوشیده شده آشکارا ۱۲ قاسمی ۱۳ برودید خیالت آشنا ز کون کمال صفتی ۱۴ میان خلق تم بین آشنا بکن ۱۵ حیرت تونی  
 ۱۶ از پس که شرمیند از پرده آشکارا ۱۷ خیزین ۱۸ چون بر زمین تلای شب گشت آشکارا ۱۹ نای فاریابی ۲۰ گشت سیلاب رشک و جلال ۲۱  
 ۲۲ غنی کشمیری ۲۳ زان باز که جزیدم آشنا نبود ۲۴ شانی شندی

مصدر	صده	شاعر
خواستن		الحق سپر بلاے خود می خواهند
داشتن	از - با	براست دیدہ حسرت نگاہان چشم روزن ہم
زودن		دل رسیده من بکجا آشنا زده است
ساختن	* به	چو ایر و طاق محرابش خدا سازد
سخنیدن		که در آرایش معمره رنج
شدن	* - با	از غیرت همین کسی آشنا نشد
طرز آیدن		سفید گشت مشوا شنا طراز اینجا
کردن	با - به	دانی چه میکشتم ز دل بد گمان خویش
گذشتن		که در دور و ز نهار آشنا گرفت و گذاشت
گر دیدن	* - با	اگر خواهد که آب آتش شود اول هوا کرده
گرفتن		که در دور و ز نهار آشنا گرفت و گذاشت

## مصطلح

۱- آشنا زده از عالم آفت زده آنکه از آشنایان سیر آمده و نفرت رسانیده باشد ۱۲ بهار عم

۲- کجاست بخت بلند بکجا آشنا سازد - بدست کوه تا گردن بلند ترا ۱۲ سحر کاشی ۴ از یک نگاه با هم کس آشنا شود ۱۳ شانی مشدی

۳- خفقت انامی نکند آشنا بزهر ۱۲ طالب آلی ۴ تا بجزگان تو گرد آشنا ۱۲ عرفی شیرازی ۴ بجز تم که در بکجا آشنا گرد ۱۳

صائب اصفهانی

مصدر	صلمه	شاعر
گشتن	به - با	چندین رنگ گشتم تا بچشمش آشنا گشتم خالص اصفهانی
یافتن		بغیرت آشنا هر کس که یابد در وطن باشد خیرین اصفهانی
آشنائی مقابل بیگانگی ۱۲ بهار عجم		
افتادن	با	که افتاد با تو مرا آشنائی کمال اصفهانی
بریدن	را	رفت و برید آشنائی را کمال خجندی
بستن	به	کاشنائی بدل کافرشان نتوان بست منطری کشمیری
بودن	به - بیجا	مازنده به آتشیم و تو زنده با ب ذوقی اردستانی
داون	با	تا لب چاه زنجیر آبجیوان یافته است خسرو دهلوی
داشتن	با	نگاهت آشنائی دارد و بیگانه آیت آرزو کبیر آبادی
در گرفتن	با	تا با تو آشنائی ماور گرفته است صاحب اصفهانی
کردن	با - بیجا	شیشه با خار زور آزمائی میکند خسرو دهلوی
گرفتن	با	در جهان بیگانه و خویشم نماند انوری ابیوردی
دزدیدن	با	دای گرباشست و زرو آشنائی تیر ما ظهیری زریزنی
یافتن	با	کارش افتاد این زمان در راه ما سلطانیشاپوری
<p>• که در گمان گشت با خواب آشنادش ۱۲ ازین + که نبود با تو گوی بریدم آشنائی ۱۲ یعنی لایق + با گریه و زاری آشنائی دارد ۱۲ کلام راز</p> <p>• با این مله آشنائی کنی ۱۳ رضی ارتقائی</p>		

مصدر	صند	شاعر
<b>آشوب - فتنہ و شور و غوغا ۱۲ بہار و بہارن قاطع</b>		
آمدن	از	آشوب شہر وقت سنہ بازار آمدہ حزین اصغہا
افتادون	۴ - اور	آشوب رتخیز بکون و مکان فتاد علی خراسانی
انزودن	از	دیوانہ بی پاؤں کراچہ کت کس حزین اصغہا
انگندن	۳ - اور	از یارب میں آن شوح جهان راجہ فتاد کمال خجندی
انداختن	از - بہ	کزیک نگہ آشوب بچین و چکل انداخت شاپور طہرانے
انگینختن		صد فتنہ و آشوب براگینختہ شد عین القضاة ہند
برخاستن	از - بہ	بتماشائے تو آشوب قیامت برخاست حافظ شیرازی
بودن	۵	بیچ اول بود آشوب خریداری نمود عرفی شیرازی
داشتن	با	کہ با خود ہر نفس آشوب غوغائی و گردام نظیری نیشاپور
ویدن		قدم بگذارد چشمم حرم آشوب دریا میں حزین اصغہا
ساختن		آشوب روزگار و بلا سے زمانہ ساخت فغانی شیرازی
کردن		فراش چین زیادہ جاروب کند کمال اصغہا
کردن	بر	کہ بام و اغشش لکد کوب کرد سعد شیرازی
<b>مصطاح</b> لہ آشوب کردن ہجوم آوردن ۱۲ بہار گویم کہ آشوب کردن یعنی شور و غوغا کردن نیز است چنانکہ از شعر کمال اصغہا ظاہر میشود پس تخصیص این ترکیب یعنی ہجوم کردن چنانکہ از باب عجم مفہوم میگردد بیجا است ۱۲ المولفہ عقی عنہ		

+ کا شوب چین زلف تو در عالم افتد ۱۲ علی خراسانی + بجا ک کشنگان از جلوہ انگندہ است آشوبے ۱۲ حزین

مصدر	صده	شاعر
نشستن	۱۲	نشینند بگر کاوی مژگانی چینه حزمین اصفهانی
<b>آشیان و آشیانه - مطلق خانه حیوانات و بمعنی سقف خانه مجاز ۱۲</b> بهار و خانه مرغان ۱۲ چراغ و بران قاطع		
انداختن	۱۲	پیش برج کبوتر اندازد عرفی شیراز
برداشتن	۱۲	گل گفت که خس کم جهان پاک غنی کشمیری
بستن	۱۲	بهر با سایه افتد بر زمین از قدر عنایت کلیم هدانی
چیدن	۱۲	سر قدم ساخته بر خار مغیسلان فتم عرفی شیراز
خواستن	۱۲	بر شد خسا شعاع نشین آشیان مخواه حزمین اصفهانی
دادن	۱۲	کنج شک را بجان چشم دور آشیان و صدنی استرآباد
داشتن	۱۲	چون آتش پاست اکنون خاک شیان فقیر دهلوی
دیدن	۱۲	در باغش آشیان بلبل ندیده ایم آرزو کبر آباد
ساختن	۱۲	بلبل طبعی خانه من آشیانه طالب آملی
سوختن	۱۲	پر ز با قوم بخت برق آشیان سوخت حزمین اصفهانی
شدن	۱۲	ز باغی کا آشیان زان شایع کج تقدیر حزمین اصفهانی
* اسه مرغ شاخسار سبز از آشیان را ۱۲ حزمین * بشامس اندلس آشیان ۱۲ آتنا شهستانی * کله نوچه و از م * شیخ باندی آشیان ۱۲ نظیری * تدویند لب آشیان ساخت ۱۲ ظهوری * بر باغی که نشینند دل من آشیان سازم ۱۲ صاب		



مصدر	صده	شاعر
طلبیدن	دورتر	خسرو و بلوکی
کردن	دور - بیہ	کلیم ہدائی
کندن		ایر شہرستان
گذاشتن	دور - بیہ	صائب اصفہانی
گردیدن		میلی ہروی
گرفتن	دور - بیہ	طالب آملی
نہادن	دور - بیہ - *	سلطان ساجی

### فصل غنیمت معجبہ

آغاز شروع وابتداء سے چہرے ۲ بہارے قصد و ارادہ ۱۲ برہان قاطع

پرسیدن	بدایت نیست میرم رانہایت نیست شروع	پیرس آغاز و انجام و افسانہ عشق	حزین اصفہانی
دادن	صف روم رانیز آواز داد	فرس را بچو لانگہ آغاز داد	خسرو و بلوکی
داشتن	عشق با واقعہ نیست کہ آخر کرد	ہرچہ آغاز ندارد غم پایانش نیست	نظیری نیشاپوری
شدن	چشم من از چشمک شان باز شد	دولت بیداریم آغاز شد	ملاحامی

۱۰ براون سمیت خود آشیانی کلیم ۱۲ طالب آملی + اشافی اگر کہ از خصمت آشیان مرعی ۱۲ والہ ہروی + در شکن برق آشیان نگذاری ۱۲ حزین

۴ مرغیکہ در نہال - فاشیانی گرفت ۱۲ دفائی اصفہانی + باشا خسار عشق تو در حیرتم کہ چون - مرغ شکستہ بال دلم آشیان نہاد محمد استرآبادی

۴ در چشم باشہ دل باز آشیان نہاد ۱۲ نظیر + از خط آغاز شد سو داسے بے پایان ۱۲ نصیبی گویانی

مصدر	صده	شاعر
فرمودن		عرفات ز غزله بر ابری آغاز فرموده نصیر سجدانی
کرون		حال من پرسی و من بجز وی آغاز کنم سید قمی
گذشتن	بیه	عاشقان ساز با پر پی سر انجام بست بس شقایق اصفهانی
گرفتن		هر قطره خون دلے شود باز فیضی اکبر آبادی
گشتن		گشتن آغاز عناد و شدن مهر نمان خسرو دهلوی
نمودن	در	دل نشین کثیری آغاز فتنه و فساد نمود ابو الفضل اکبر آبادی
نمودن		اچپہ انجام نہار و چہ نامہ آغاز حزمین اصفهانی
نہادن	در	آغاز پڑی نہاد و پیمانہ عسہ حافظ شیرازی

آغوش - بغل در ۱۲ برہان قاطع

داون	ب	مردان بنجاک معرکہ آغوش داود اندیوسف گاوزون
داون		نکر دی شانہ را در سر فراموش طغرای مسموم
کشادن	*	مگر چون غنچه با شاد شکست زنگ غم بیدل عظیم آبادی
کشون		ہر جوہر شمشیر تو تاب کس بود قائم شمشیر

مصطلح

۱۲ آغوش داون سبب خبر شدن ۱۲ کہ افی مصطلحات الشعراء و درین تالی است ۱۲ بار عم

+ دران مجمع اہیب سخن در امر سلطنت آغاز عناد ۱۲ حزمین اصفهانی ۱۲ کثیری شامہ تمسود ۱۲ نامہ شمشیر اباب ۱۲ حزمین اصفهانی

مصدر	صدا	شاعر
کشیدن	می چکد گر چه طراوت ز تو چون سر و پشت	قاسم تاشقند بر آغوش کشیدن داری صائب اصفهانی

## فصل نهار

### آفاق - جهان ۱۲ بهار عجم

بستن	یک خیال از علم او کوبت بود آفاق بستند	یک سرشک از جو او ابر بود دنیا بار مغزی نیشاپوری
کشادن	همه اطراف گرفت و همه آفاق کشاد	صیت مسعودی و آواز ش سلطانی حافظ شیرازی
گردیدن	که شاه جهان گیسو آفاق گرد	که چون آسمان شد ولایت نورو نظامی گنجوی
گرفتن	از آن بیشتر کاوری در خمیس	ولایت ستان باش و آفاق گیر بهار عجم

### آفت - بلا و آسیب ۱۲ بهار عجم

آمدن	آفت آمد ز اموی حشمت جدا ز گس مرا بزر - ۶	نیستان شیر شد در دیده ز گستان مرا راج سیالکوٹی
بزرگیختن	خروش از شهر بنشانند هر آنکجا بسکند بنشینند	بزار آفت بر آنکیز بر آنکجا بسکند بر خیزد مغزی نیشاپوری
بودن	هر که ز روی نیکویی آفت عقل و جان بود	خون هزار میگند ریزد و جاسے آن بود خسرو دهلوی
پذیرفتن	و آفت این خاک آفت پذیر	دست بر آور همه را دست گیر نظامی گنجوی
واشستن	ندارد آفتی چون غنچه از صرصر چراغ من	برنگ لاله در آغوش فلخن خفته دماغ من مغزی نیشاپوری
دانستن	بوصوم و عده و ادوا شناسی	ولیکن آفت جانم ندانست قنانی شیرازی
دیدن	ولنگی من ست به گلزار روزگار	آن غنچه که آفت باخسندان ندیدم آرزو کبر آباد

۴۰ خوب شد بر تو به آمد آفت مینای ما ۱۲ بیانی بهیانی -

مصدر	صلہ	شاعر
رساندن	بہ	چہ آفت رساند بالوند کوہ قاسمی گونا باد
رسیدن	بہ - از را	بسکان اردو سے معنی رسید عالی خیر باد
زود		بہار عجم
شدن		چو چشم تبار آفت دین شدہ قاسمی گونا باد
کشیدن		آفت اشکیں بوزقیاست کشد مشرقی بہر بی
گشتن		ندرجہ ست آفت پرواز مرغ نامہ گشتن ظہوری برین

### آفتاب معروت و مثلث عکس و پر تو ۱۲ بہار عجم

آنودن		گر در آئینہ جام عکس خود را دید	کہ رنگ رخ ساقیست آفتاب بود	صائب صفتنا
آمدن		ماہ من بہر خدا بیش مرد بر لب بام	کہ آفتاب من چچا رہ بدیو ار آمد	خسرو دہو
آمدن		از دل خیمے گل رنگ جام آمد	آفتاب منی بچہ بر سر نام آمد	صائب صفتنا
آمدن		پس از ماہیم دوست از خرد دیدار خوابت	کہ بر خاستم کا ندر سر آفتاب	خسرو دہو
آمدن		آفتاب زندگالی بر لب با آمدت	سایہ تو این کرد کہ اسی سر وبال بر لب	صائب صفتنا

### مصطلح

۱۱ آفت زوہ آگہ باد آفت سیدہ باشد ۱۲ بہار عجم ۱۳ آفتاب بر دیو اور لب نام آمدن نزدیک رسیدن نام آفتاب مرود دست ۱۴ بہار عجم

۱۵ آفتاب بر لب نام آمدن رسیدن آفتاب نسبت الراس ۱۶ بہار عجم ۱۷ آفتاب منی بر لب نام آمدن آفتاب ۱۸ بہار

۱۹ زبیرق آفتی کے صریح ۲۰ نقدی کنجی

شاعر	صہ	مصدر
اصفہ شیرازی	۴۰-۳۰	۱۵ افتادون
بہار عجم	۵	۱۶ اندودن
قدسی مشہد	۱۰	۱۷ بردن
شانی مشہد	۱۰	۱۸ بستن
موسوی شیرازی	۱۰	۱۹ بودن
یحییٰ لاهیجی	۱۰	۲۰ پاشیدن
صائب صہبانی	۱۰	۲۱ پوشیدن
کلیم جہانی	۱۰	۲۲ تابیدن
سعدی شیرازی	۱۰	۲۳ تافتن
بنجو دجانی	۱۰	۲۴ تراویدن
نظامی گنجوی	۱۰	۲۵ جمیدن

## مصطلح

۱۵ آفتاب افتادون بر چیز سے معنی ۱۲ بہار عجم ۱۵ آفتاب بگل اندودن اخفا کردن امر کیہ در غایت ظہور باشد ۱۲ بہار عجم

۱۶ آفتاب برد آسمان بستن معنی گردانیدن ۱۲ بہار عجم ۱۶ آفتاب بر سر دیوار بودن ہلن آفتاب بدیوار کردن ۱۲ بہار عجم

۱۷ آفتاب پاشیدن و تابیدن و تافتن و جمیدن بر چیز سے معنی ۱۲ بہار عجم ۱۷ آفتاب پاشیدن آفتاب پاشیدن از عالم گپوش ۱۲ بہار عجم

۱۸ آفتاب پوشیدن و تابیدن و تافتن و جمیدن بر چیز سے معنی ۱۲ بہار عجم ۱۸ آفتاب پوشیدن آفتاب پوشیدن از عالم گپوش ۱۲ بہار عجم

شاعر	صده	مصدر
بہارِ عجم		آفتاب خوردن
صائب صفتی		بے داغ عشق بختگی از دل طمع مدار
غنی کشمیری	را	از شرم تو یہ در عرقم کو شراب ناب
سالک یزدی	بر	طرہ ز بر بسرد ستار این نود و لہتان
کلیم سہدانی		مدام تاکہ مد آفتاب بعد از صبح
ظہوری تریپٹ	بر	از سر کوشش کجبرت نعت رفتن آفتاب
سلمان ساوجی		زمانہ مد روشنش تیسرہ کرد
بہارِ عجم	بر	آفتاب بر دیوار رفتن
صائب صفتی	بر	رسیدست آفتاب برب بام از غباظ
نظامی گنجوی		اگرش منجینق تو کردے خراب
نادیم گیلانی		میان ماد تو مجنون بہن قد فوق

## مصطلح

۱۰ آفتاب خوردن بتاثر شدن بافتاب و نیز رخ و تعب کشیدن ۱۲ بہارِ عجم ۱۰ آفتاب داؤن در آفتاب کشیدن

۱۱ بہارِ عجم ۱۰ آفتاب بانستن دیدن بر سردیوار رسیدن بام و رفتن بر دیوار شدن بر سردیوار

نزدیک زمین زمان اتسای عمر و دولت ۱۲ بہارِ عجم ۱۰ آفتاب میدان معرفت ۱۲ بہارِ عجم ۱۰ آفتاب بر زور سین وقت

خوب آفتاب ۱۲ بہارِ عجم ۱۰ آفتاب نختن افتادن و ساقا شدن ۱۲ اعلا راجح صہبای ۱۰ آفتاب نے دہ معرفت ۱۰ بہارِ عجم

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	بر	آفتابش بر سردیوار شد خسرو دہلو
فرو رفتن	بہ	فروخواست رفت آفتابش بکوبہ سعدی شیرازی
گرفتن	از	زماہ طلعت تو آفتاب سے گیرد سلمان ساوجی
گرفتن		طبائح پر رخ خورشید ساعی صدبار بدیع سمرقندی
نشستن		عالم شود سیاہ جو بنشیند آفتاب وحید قزوینی

### آفرین بتائیش و تحسین ۱۲ بہار عجم

بودن	بر	آفرین باد بر سپہ سالار ابوالفرج رومی
خواندن	بر	شہنشاہ را بسندہ زبان شدند نظامی گنجوی
داشتن	از	از فقرہ ہزار آفرین داشت طالب آملی
دانستن		زبان بریدہ مگر آفرین نیدانست نظمی ہروی
زدن	بر	خورشید و ذرہ بر سخنش آفرین زدند طالب آملی
سرودن	را	زبانی کافرینت را سراید نظامی گنجوی

### مصطلح

۱۰ آفتاب گرفتن گزشتہ شدن جرم آفتاب در کسوف ۱۲ بہار عجم ۱۰ آفتاب گیر سائبان و سپر و ستہ دار کہ لوک امر ابدان سایہ کنند

۱۲ بہار عجم ۱۰ آفتاب نشستن و بر زمین نشستن فرو رفتن آفتاب ۱۲ بہار عجم

۱۰ فروخواست ای فرو رفتن خواست ۱۲ منہ ۱۰ حزن بطرز نشید تو آفرین بادا ۱۰ جہان شاہ را خواندند آفرین ۱۲ فردوسی گوید: زدن و بچو واقع معنی گرفتن

مصدر	صله	شاعر
شدن		لعن ابلیس آئیندہ میں نشدہ نظیری نیشاپوری
کردن	بر	کیست کو صد آفرین بر اعتقاد انکورد وحشی بافقی
گرفتن	بر	کہ یار تو باد اسپهرین نظامی گنجوی
گفتن	بر	کہ باد آئیندہ را سپاس نظامی گنجوی

## فصل کاف فارسی

آگاہ و آگہ - خبر دار و پوشیار ۱۲ اہار عجم

افسادن	از	بس سادہ کزین رہ آگاہ فستہ	سجالی آستاراہ
بودن	از	یک چشم زدن غافل از انکہ باشیم	بہام بخاری
ساختن	از	بر مسند عیشین طرب چون نشانی گل افشاوہ	علی نیرسانی
شدن	از	ز تیرہ بختی خود آن زمان شد آگاہ	سجادی کاشی
کردن	از	آگاہ ہم از مستگوندہ نسیم سحر نکرد	شاپور بلخی
گہانیدن	را	شاہدی میرسد آگاہ گردان ہوشش	میرزا یوسف
گردیدن	از	بسوی او نہ بنموسیر تا آگہ نگردی تو	سجادی کاشی
گشتن	از	پای بر نقش کہ زانہ کذشت	خرد و کبک

آفرین گوید بر ہر زخم کہ یکبارہ آگاہ کسی کہ زار باب صفا کہ زنی باشد ۱۲ است مشد بہ بیان گوید جواب من کہ ان کہ آفرین کہ ہر وقت



شاعر	صلہ	مصدر
<b>آگاہی و آگہی - خبر اہل باہر عجم</b>		
فردوسی طوسی	کہ شد پور دستان بانند شیر	آمدن چو آگاہی آمد بسام دیر
حافظ شیرازی	کہ روز محنت و غم رو بگو تھی آورد	آوردن برید باد صبا دو شرم آگہی آورد
حزین اصفہانی	در سر مغرور کم از ہوشیاری غیتم	بخشیدن آگہی بخشست عالم پندہ مینا عجم
جلی غریبانی	کز نصیر دارم دل تھی در عشق اودا گم گہی	بودن اسی کاش بودی آگہی بر ازین حال بہی
نصیر بہرانی	کو غفلتے کہ از تو مرا آگہی دہد	جستن لایہ کنان خبر گرفتہ از سر کار آگہی حستم
رضائی اصفہانی	می آشامیکہ خالی بزیکر دلب جاش	دادن تاکی خرد بوسہ ام گم گہی دہد
صابغہ اصفہانی	اود آگہی از حال پریشان کہ دارد	دخستن چہ آگاہی ز حال ما شمار اودگان دارد
فارسی ہردی	بہ ارتخت من باشد از من تھی	دخستن گریار نشد فارغی از حال تو آگہ
نظامی گنجوی	چون شمع پیش محرم دیگانہ نہ سوختم	رسیدن جو زین داستانم رسید آگہی
آرزو اکبر آبادی	ز بیداد با بر سرش آمدن	شدن کس راز سوزول نشد آگاہی ارچہ ما
فردوسی طوسی	آگاہی کہ بود بہ نیان فرو خیم	شنیدن چو آگاہی شوی بشنید زن
حزین اصفہانی	آگاہی دشوورش منساند	فروفتن کالای زشت نیست پسند بقران
ملاجامی	ہمی آگہی یافتندش چنین	ماندن بغیر حق سبحانہ و تعالیٰ اورا
فردوسی طوسی		یافتن برفتند تا مرز تو ران زمین

† عشق آگاہی نہ بخشہ جان غفلت دیدہ را ۱۲ ادا ص ۱۲ آگہی داوید کارا گمان ۱۲ خسرو پو ۱۲ گرا از خود آگہی پانی بوی منی در شو ۱۲ ابن سینا

مصدر	صله	شاعر
<b>فصل لام</b>		
<b>آلودہ بلوٹ ۱۲ بہار عجم</b>		
دین	عرفی در آبیہ زمرہ مستان کرین گرفت	آلودہ گناہ و ثوابے نزدیکس عرفی شیراز
رفتن	من نیسز برو و بار رستم	آلودہ صد عبا رستم فیضی کبر آباد
ساختن	کشیدم رنجاناتا آنکہ ویران ساختم خود را	از ان ترسم کہ باز آلودہ سازندم تعمیری دہب استہما
شدن	چنین کہ صومعہ آلودہ شد بخون دلم	اگر بیادہ بشوید حق بدست شماسٹ حافظ شیراز
کردن	برخوان وصل دست ارادت کن دراز	کالودہ کردہ اندر ہر این نوالہ را شاہی سہوار
گردایدن	گریبان چاک باشد دلچ ماتر امانتاکے	بہ می آلودہ گردان خرقہ پر سبزگان را حزمین صہما
گردیدن	آزاکہ کند خنجر خراگان تو بسمل	در خون تپید و دہنش آلودہ نگردو بیامی لاری
گشتن	این پاکدلی بین کہ ز ہجران تو صبا	در خون جگر گشتم و آلودہ نگشتم زنی ہمنما
بگریستن	آلودہ می لعل ترا چون نگردس	ملاقات نہود کان لب میگون نگردس فعالی شیراز
<b>فصل میم</b>		
<b>آماوہ میا ۱۲ بہار عجم</b>		
بودن	دوش چشم سانو سرشار و خونم باوہ بود	انچہ دل میخواست از اسباب عشق آماوہ بود ابو الحسن دہلوی
ساختن	بیار باوہ و آماوہ ساز مجلس عیش	کہ شہنچہ صومعہ بانفس خود صفا کردست عرفی شیراز
+ ترسم آلودہ شود اس من نصیان از من ۱۲ کلیم آلودہ نگردو ہوس دامن پاکم ۱۲ شاپور		

مصداق	صله	شاعر
شدن		شهنشاہیکہ چون آمادہ شد ہزارہ جہاں فرو بستند از عرش برین محل کجوانش عرفی شیراز
کردن	را	تکیہ برجای بزرگان توان زد گرفت مگر اسباب بزرگی ہمہ آمادہ کنی حافظ شیراز
گردیدن	بر	بحکم شرف اعلی سوار می خاصہ آمادہ گردید عالی شیراز
گشتن		ساحلی آمادہ گشته است بر آغوش موج اگر غبار از دل بہ بحر بیکنارافشانہ ام صابغ صغنا
نمودن		چو سروش را نمود آمادہ فنتار دو اعشش کرد یعنی رفت از کار ناظم ہروی

### آماس - دوم ۱۲ بہار عجم

افسادن	در نماز از بسکہ بر پا ایستاد	بر	عاقبت بر پایش آماس او افتاد	ایسری لاهیجی
--------	------------------------------	----	-----------------------------	--------------

### آمزش یعروت ۱۲ بہار عجم

آموزختن	بنام آن حکیم مسلمت سوز	،	گنہ را بے طلب آمزش آموز	عرفی شیراز
---------	------------------------	---	-------------------------	------------

### آمینزش - اخلاط ۱۲ بہار عجم

پذیرفتن	زبان پاس با کلام سبک	با	آمینزش پذیرفتہ	زہنگ جہانگیری
دادن	خاک رہش را اگر با سر آمزش نیند	با	می تو اتم کرد از مژگان ز یکدیگر جدا	رضائی صفہ
دانستن	طفل بی پرواست آمزش نیند اندک صحت		میکند کم خانہ آئینہ متنالش ہنوز	قاسم مشہد
کردن	بجویشش چو جان دیدہ آویزشے	با	باو کردہ خویشا نہ آمزشے	باتفی جامی
گرفتن	شوق از کفر بودہ چون بگل عنان را	با	آمینزش غریبی دل با صبا گرفتہ	حزین صفہ

۱۰ حزین آمادہ کن بہر نثار قدش جازا ۱۲ حزین ۱۰ چنان آمزشی کردست باغیر ۱۲ رضی کاشی

مصدر	صلہ	شاعر
آمین۔ کلمہ الیت کہ اسے اجابت دعا گویند۔ بہارِ عجم		
دمیدن	غالباً خواہد کشتود از دو لقم کاری کہ دو شبا	من ہی کروم دعا و صبح آمین میدید
کردن	ہی ز تہ نثار استارگان جنت	ہمی کنند دعا را فرشتگان آمین

## فصل واو

آوارہ۔ پراگندہ و پریشان و دور از وطن ۱۲ بہارِ عجم

بودن	جد اول من ازان زلف پشکن باشد	چو آن غریب کہ آوارہ وطن باشد	مظفر کا
جستن	تا کے گل عیش و چہنا جویم	آوارہ خود را بوطنها جویم	حزین اصفہانی
ساختن	غزال وحشی من رو بہ صحرا سے دگردار	مرا آہوا زین وحشت سرا آوارہ میسازد	صائب اصفہانی
شدن	باین طلب رستان شد ستم آوارہ	ز گندان بعراقم ازین فتادہ گزار	شغای اصفہانی
کردن	فلک با مردم ممتاز خصمی بیشتر دارد	کمان او را کند آوارہ تیر روی ترکش را	صائب اصفہانی
گرویدن	در ان روز بینی جمال حبیب	کہ از کولیش آوارہ گرد و قیب	قاسمی گونا باو
گشتن	امی اشک کہ بر از جہان پرده دری بان	آوارہ ز دل گشتہ چرا در بدری باز	شغای اصفہانی

آواز و آوازہ۔ مطلق صوت و مجاز صوت بلند را گویند ۱۲ بہارِ عجم

آسودن	زمین و آسمان پیودہ می پیود آوازم	شاستم نغمہ اور سنیہ و آسود آوازم	حزین اصفہانی
-------	----------------------------------	----------------------------------	--------------

۱۲ از وطن رقیبان ز سر کو تو شانی۔ آوارہ چنان شد کہ سرغش نتوان یافت ۱۲ شان شدی نہ ز شہ آوارہ ام

چون میکنی مجنون صحران ۱۲

مصداق	صدا	شاعر
آمدن	بی-از	بهر جانب که دوام گوش آواز تومی آید یحیی لاهیجی
آمدن	از	هنوز از بی ستون آواز نه فراموشی آید صاحب صناعت
آمدن	از	بگوش من گم از گوش خود می آید آواز قبول بخشا
افتادن	در	وز بزم وزیر حسانه پناه و فغان شود سعدی شیرازی
افتادن	از	زطلو اخور و شش افتاده آواز خسرو دهلوی
انداختن	در	بچسازد زبیره ساز خود نمان خست وحشی بافقی
برآمدن	آواز بر آمدن	بهار عجم
بر آوردن	در-از	دران مقام که حافظ بر آورد آواز حافظ شیرازی
برخواستن	آواز برخاستن	بهار عجم
برداشتن	که چون آواز طبل باز برداشت	زلالی خوانساری
برکشیدن	صبا بمقدم گل راج روح بخش باز	کجاست بلبل خوشگو که برکش آواز حافظ شیرازی

## مصطلح

۱۵ آواز از گوش آمدن مرضی است در گوش که خود بخود آواز پیدا شود ۱۲ بهار عجم ۱۵ آواز افتادن و همچنین گرفتن خراشیدگی

آواز و نیز آواز افتادن و رفع شدن آن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آواز بر آوردن و برکشیدن معنی بلند کردن آواز ۱۲ بهار عجم ۱۵ آواز بر آمدن

و برخاستن و خاستن لازم آن ۱۲ بهار عجم

۱۰ نمی آید گوش از ضعف آواز یک من درم ۱۲ حزین ۱۰ که آواز داد آواز راه دور ۱۲ نظامی ۱۰ بر آوردن آواز ۱۲ نظامی

مصدر	صدا	شاعر
بستن	جوش مستان و خروش رود و گلگانگ نوا	زین نوا اور ہوا از شش حبت آوازہ
بیچیدن	نوا کے عشق را کن پرده ساز	کہ در طاق سپهرش بچید آواز
خاستن	سبک گلگون قیام چون پی فتن ز باخیزد	ز دست از رفتن رنگ حنا آواز باخیزد
خاستن	خیزد ز دور ہر نفس آوازہ دولت	کاؤس شد و زمزمہ کوس بہانت
خراشیدن	از ہمدم بیتو بزندان غم بجز	آواز خراشیدہ ز بجز گرفتہ است
خوردن	شب کہ در بزم طرب قانون حیرت ساز بود	اضطراب رنگ بر ہم خوردن آواز بود
دادن	رسید وقت کہ فریاد آن سی صدر را	کہ جان ز غصہ بداد و نیدہ آواز
دادن	عاشق دل شدہ ہر چند کہ آواز دہد	کوہ تکمین تو مشکل کہ صد با زوہد
داشتن	دل بیدہ افغان ز تو تا ساز ندارد	چون شیشہ کہ ٹانگنند آواز ندارد
دزدیدن	دل بانگ زدیہا کند کش نشنوی فریاد	از نالہ ہم غیرت بر موزوم بولک آواز
دین	ہران گرد کاواز گوپال او	بہر بسند برد با زوہد یال او

مصطلح

۱۵ آواز خراشیدن و آواز خراشیدہ صوت حزن کہ از بسیار فریاد کردن مینمواند ۱۲ بار ۱۵ آواز خوردن و کردن کشیدن یعنی دین طلب کردن ۱۲ بار ۱۵ آواز داشتن آواز دادن و صاحب آواز بودن ۱۲ بار ۱۵ آواز دین یعنی آواز شنیدن ۱۲ صہبالی دہلوی

۱۰ آواز داد کوس ملاست زہام من ۱۲ نظوری ۱۰ سیکہ ہفت از غیش آواز داد ۱۲ سعدی شہ ازی

مصدر	صلا	شاعر
رسانیدن	ب	قاسمی گونا باد
رسانیدن	ب	سلمان ساوجی
رسیدن	از-ب	حافظ شیرازی
رسیدن	در	فغانی تیراز
رفتن	از	قاسمی گونا باد
رفتن	ب	قاسمی گونا باد
زدن	ب	نظامی گنجوی
شکستن	در	حزین صہنا
شنیدن	از	صائب صہنا
شناختن	از	حزین صہنا
فرسودن	از	حزین صہنا
کرون		صائب صہنا
کرون	ب-از	رودکی سمرقند
کردن		سلیم طهرانی

## مصطلح

۱۵ آواز کردن گوش مرضی است کہ در گوش خود بخود آواز آید ۱۲ چراغ ہدایت

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن	را	پروہ شرم از رخ این رازی باید کشید
گرفتن	از	یکے بلبل گرفت و دیگرے آواز بلبل را
گرفتن	از	زنگ مرمہ کے آواز آب میگیرد
گرفتن		چندان کشید ناله که آواز او گرفت
نشستن		که چون آواز بنشیند زبان از کار ماند
بافتن	از	تخته ہستی رقم تازه یافت

### آواز و آوازہ - شہرہ - دامن ۱۲ بہار عجم

آمدن	از	من دعا کردم و از نشنش حیت آواز آمد
افتادن	اندر	تازہ حجاب غیب شد امروز آشکار
انگندن	از دور	آن ہمہ آوازهای ابرنسانی نشست
برآمدن	از	آوازہ جمال ز کفسان برآمد
رسیدن	بہ	در دول با بچویش و بیگانہ رسید
شکستن		دو آواز کشادہ آوازہ بنشینان شکستم

### مصطلح

۱۱ آواز گرفتن خراشیدہ شدن و بند شدن و بند کردن آواز ۱۲ بہار عجم ۱۳ آواز نشستن بند شدن آن ۱۴ بہار عجم  
 ۱۵ آواز آمدن آیین شدن ۱۶ بہار عجم ۱۷ آواز چیزے شکستن نشستن و نشان دادن نمودن و ناپدید کردن آن ۱۸ بہار عجم



شاعر	ص	مصدر
فیضی اکبر آبادی	کشش دل بدین گرفت پیوند	آوازہ نل شنید کچھ نہ
فخر گزگانی	بزم شتی در جهان آواز گروم	اگر نویسد ازین در باز گروم
ظہوری از شیراز	آوازہ ارغوان نشاندیم	خوناب جگر سرشک گرویم
اشرف تازندران	گشت بودار چو چینی ز صد میفت	خطا میدارم و آوازہ خوبیت

## فصل ہا

### آہ - از اصوات ست ۱۲ بار عم

انس خاور	چو آتشیک نشیند می و باز آید	از	ز سینہ ہر نفسم آہ جانگداز آید	آمدن
ظہوری از شیراز	در خاشاک غمزه خون بکپیدن دہم	از	از روش جاوہ آہ باہ افگم	افگندن
بازکاشی	آوردت ز نغمہ سپنج و بجاہ اندازند	ب	آہ اگر سوختگان آہ باہ اندازند	انداختن
حزین صفہا	فرامش میکند شمشاد رسم خود نمائی را	ب	بیاد قامت او گر چنین بالہ حزین آہم	بالیدن
صائب صفہا	گر آہ جگر سوز با فلاک بر آید	ب	کوہ بود از دامن رعنائی آن سرو	بر آمدن
عالی شیرازی	چون شاخ گل از یاد خوش رنگ آید	از	ہر آہ کہ عاشق ز دل تنگ بر آرد	بر آوردن
ظہوری از شیراز	آہ بر خاست در دم ازستان گشت	از	پیش ازین تیغ نفس یادم تا نثر نبود	بر خاستن

## مصطلح

آہ باہ افگندن و انداختن پایہ آہ زدن ۱۲ بار عم

۱۰ بان دل کہ بزخیر آہی از ۱۲ ظہوری

مصدر	صده	شاعر
برداشتن	از	فرو ریخت از منظرش گوشه نظامی گنجوی
برومیدن	از	تمثال اثر دوازده گریبان برآرم طالب علی
بودن	در	آروغ امتلازند اکنون بخوان شکر کمال اصفهانی
بچیدن	در از	چند چه چم پیش زمین نتوان گره بر باد بست شانی مشهد
دادن		آه شب دگر یه سحر گاهم ده ملا جامی
داشتن	در	آه در جگرنداشتن بهار عجم
داشتن	در - در	کاول دل بی طاققت من سوخته دم را حزین اصفهانی
در گرفتن	با	بهار عجم
دیدن		چون برق دیده من از افعال حبت بلالی ستر آباد
زودن		که بلغ و بوستان دهر را آفت سید از من شاپور طهرانی
شدن		آه حسرت شدم از سینه سوزان فتم حزین اصفهانی
شکستن	در	بیچاه کسید گریه در دیده شکست نظری ترشیزی
شکستن	در	زب که آه شکست است بجای ما حساب اصفهانی

مصطلح

آه برومیدن و زودن و کشادن و کشیدن معنی ۱۲ بهار عجم آه در جگر بودن و داشتن بازنه نافیکن یا زکمال نکبت و فطاس ۱۲ بهار عجم  
 آه بچیدن در چینه آه در گرفتن با چیزه بیک معنی ۱۲ بهار عجم آه در سینه شکستن و زب که شکستن صفا کردن آه ۱۲ بهار عجم  
 آه که زلف گرسنه ۱۲ بهار عجم

شاعر	صدا	مصدر
عزین اصفہانی	آہی کہ مرار لب اطہار شکستہ	شکستن صد جا شکن طرہ آشفته دیہاست
فغانی شیراز	وانکہ دید آن چشم خونبارم ز جانش نالہ عانت	شیندن ہر کہ بشیند آہ مردم دردش سبکین
فغانی شیراز	در آب و آشیم و نگاہے منکینی	کردن از گریہ سو ختم و تو آسے منکینی
فغانی شیراز	ز دل گرفته آسے کہ بی نیم شب کشایم	کشادن حذر از شکایت من کہ بود تمام آتش
شفائی اصفہانی	تا بکام سینہ آہی از دل شیدا کشم	کشیدن رخصت نالیدم دادند خواہم گوشہ
علی کاشی	ز چرخ میگذرد بیتو آہ و زاری ما	گذشتن اگر چه چرخ نالہ ز دور و جبر ولی
والہ ہرود	زین خجالت آہم از لب گسلد چون ہم	گسستن نیز طبع از کسوف فسق در بیت انشرف
ظہوری تہران	کہہ پیوند بانندہ رگ و ریشہ ما	گسستن نگسلد آہ چہ در خواب چہ در بیداری
عزین اصفہانی	دارد سری با سوختن اشکش ہمین آہش نگر	نگریستن عشق آشنا شد شمع من طبع ہوا خواہش نگر
ظہوری تہران	کز جوش سینہ پنچش ہوس با خام من	نشاندن آہ درودنہ تاب ظہوری فزون نشانند

آہستگی نرم خوبی و تحمل ۱۲ بہار عجم

سعدی شیراز	بگفتار خصمت بی از رومی	کردن بہ عفتل از نہ آہستگی کردی
------------	------------------------	--------------------------------

آہن۔

مصطلح

۱۵ آہ از لب گسستن آہ از لب جدا شدن ۱۲ بہار ۱۵ آہ گسستن معروف ۱۲ بہار عجم

۱۰ پیش کسی ز دست تو آہے منکینم ۱۲ جاہی اصفہانی ۱۰ برہی آغوشے خود آہ حسرت میکشتم ۱۲ صائب بد کشیدم از غم زلف تو و چہن آہے ۱۲ فغانی

مصدر	صلہ	شاعر
۱۵ افتادون	آہن بدیش افتادہ	بہار عجم
۱۶ انداختن	ز پاؤں سر آہن انداختش	نظامی گنجوی
۱۷ پوشیدن	در شخص من بخوابی چون تار پرینان	معری نیشاپوری
۱۸ خامیدن	آہن خاکے	بہار عجم
۱۹ دادن	دل بان لعل شکر آساده	طاہر کاشانی
۲۰ کوفتن	آہن افسردہ سے کو بد کہ جمد	سعدی شیرازی
آہنگ بقصد آوازیکہ خوانندہ در اول خوانندگی کشد و نام مقام سرود ۱۲ بہار عجم		
آوردن	بیاماسوس، دشت آرم آہنگ	زلال خوانساری
باختن	از نگمش باخته گل رنگ خویش	وحید قزوینی
مصطلح		
<p>۱۵ آہن بدیش افتادہ در معنی التماثل آوردہ کہ چون کسی را ہانش بنا گاہ رسد و او بمطالفت بکلی از خواست خوابد کہ از پیش او برگرد و آنجا این مثل زندہ مواد آن باشد کہ خسیس و فرومایہ است ۱۲ بہار عجم ۱۵ آہن انداختن بصلہ کہ گنایہ از دور انداختن بندہ زخمی بود و بصلہ در گنایہ از ہاند آن ۱۴ بہار عجم ۱۶ آہن پوشیدن گنایہ از سلام پوشیدن ۱۴ بہار عجم ۱۷ آہن خامیدن آہن خامی بخاست بجمہ گنایہ از اسپ تو انداز پر زور ۱۲ بہار عجم آہن کہتہ بجلو ادبندگے آہن کہتہ این بندہ دو عوض حلوا میگیرد ۱۰ بہار عجم ۱۸ آہن کوفتن و آہن افسردہ کوفتن گنایہ از حرکت لغو کار بنیامہ ذکر کرد آن ۱۰ بہار عجم</p>		
+ کادور ہنگ جبرخس از ہیر ۱۲ خسرو بلوے		

شاعر	صده	مصدر
فغانی شیرازی	به	بر آوردن
فغانی شیرازی	به	بودن
مختاری غزنوی	به	خاستن
طغرای مشهدی	را	دادن
مختار کاشانی		دختمن
سالک بزد		دخستن
ظهوری تبریزی	از	رستن
حافظ شیرازی		ساختن
ناظم هراتی		سرودن
سالک بزد	در	شناختن
وحشی بافقی	به	فرمودن
ملای گادرو	با	کردن
حافظ شیرازی	در - به - از	کردن
شاهی سمرقانی		کشیدن
فیضی اکبر آبادی	از	گرفتن

۶۰ آبخش رگ اوراق نباتات ۱۲ + آهنگ در کشیدن او کرده از کنار ۱۲ نظیر به چون بخون ریختن کند آهنگ ۱۲ غیرت شیرازی

مصدر	صلہ	شاعر
نمودن		خسرو دہلوی
نمودن	†	کاہن سہری گو شتم این گفتار بہار آملی
نواختن		بنواز دوسنے زیر کنتد کوکت ہم را عرفی خیر از
مہشتن	در	سہر اور پابریشانی درین کاخ حزمین اصغہا

آہو معرفت و عیب ۱۲ بہار عجم

کردن	بر	کہ بر یک نافہ صد آہو کنتد بہر ناز آہو حسن دہلوی
گذشتن		از پیش رفتم تبسم کردو گفت آہو کنتد شاپر طہرانی
گرفتن		بہمیشہ شیر تو آہو کے لنگ می گیرد صاحب اصغہا
گرفتن	بر	ز آہو کے صد آہو بیش گیرد نظامی گنجوی
نہادن	در	آہو کے در تو ناہمار و نہارے ابو الفج رونی

## فصل یا

آہو نشان و پارہ از کلام الہی ۱۲ بہار عجم

نواختن	از	تربسم این کنتد بہترین نغالی دست
--------	----	---------------------------------

مصطلح

آہو کنتد شت وقت نامزد صفت گذشت ۱۲ بہار عجم ۱۲ آہو لنگ گرفتن ہے انسانی و عاقل گشتی کردن ۱۲ بہار عجم

† باین ہے پر بالی ہواست ہم توجید یک آہنگ بہتر از نغالی ۱۲ ملوی ہوا نغالی آہو پاسے نیز در ۱۲ بہار عجم ۱۲ شش پلہ بہار عجم

مصدر	صدا	شاعر
خاستن	از	تالیف آیاری ہست از حروف معجم الوری پور
خواندن	از- در	خواند از سر و آید بلبندی والہ ہر
سرودن		کلمہ سراید آید اسرار معنی حزمین اصفا
شنیدن	از	شنیدم آید تو بو الی اللہ از لب جو ظہیر فاریابی
شنیدن	از	نپرسیدی چرا دید آشا حال خرابش را حزمین اصفا
فرو رفتن		بازو میدان گرفت صور سرفیل را حزمین اصفا
گماشتن	بر	بر لوح خود چو آید حرمان گماشتی ابن سینا

آئین زیب و زینت و رسم و عادت و طرز و روش ۱۲ بہار عجم و بران قاطع

آمدن	از	شمشیر را سازد کس تیغ مو تراشی تاثیر اصفا
آموختن	از	ز زراع آموزد آئین روش کبکثا مانش عوفی شیراز
براقادان	را	تا شہیدان ترا آئین ماتم برفتہ آوزن طوسی
برانداختن		برانداخت آئین زرتشت را نظامی گنجی
برداشتن		نو بگذارو بردار آئین مہر قاسمی گوناباد
بیستن	از- در- پیر- پیر	حجلہ ز پر داختن آئین بہ بست نظامی گنجی

مصطلح

۱۲ آئین بستن مقابل آئین کشادن ۱۲ غوامض صہبای دہلوی

۱۲ رقم کہ از آفتاب و پروین - در دیدہ دول بہ بندم آئین ۱۲ فیضی اکبر آبادی ۱۲ زخون بہ میدہ تر بستہ اند آئین را فقیر دلو کہ آنا کہ ہاشا ع مجلس بیست آئین نگاہ و سماع نہ بستہ اند ۱۲ ظہوری ترغیزی ۱۲ بر حسن ز عشق بستہ آئین ۱۲ فیضی اکبر آبادی

مصدر	صلہ	شاعر
بودن		حافظ خیراز
پریشدن	۱	نظامی گنجوی
دادن	۲	طغرای مشہد
دانستن		ذوق اردستانی
دانستن		حافظ خیراز
دیدن		ابوالفتح رودنی
رساندن	۳	حزین اسدہا
رفتن	۴	خسرو دہلوی
ساختن		بالتقی جانی
کردن	۱	عصری تبریزی
کشادن		فیضی کابلوی
گرفتن		طغرای مشہد
گزیدن	۲	ابوالفتح تبریزی
ماندن		بیابان کربالی

مصطلح

۱۰ آئین پرست مطیع و تابع آئین پرستی خدمت کردن با خودت ۱۱ بران تابع



مصدر	صلہ	شاعر
نہادن	بہ	پدیشگونہ آئین کین آورے
درزیرن		تازندہ ام لوزرم آئین ہوشیاری

آئینہ - بدوختانی مرکب ز این بوزن و معنی آہن زیر کہ دراصل از آہن ساخته اند ۱۲ بار عجم

آوردن		مشاطہ حسن آئینہ و آئینہ دان	آوردیے زینت خنسا و چشمیت
آوردن		باید آوردن ز جام آئینہ در پیش قدم	من مبرون ساقی از صنف خمار افتاد
آویختن		عمر من صرف پریشان نظری میگردد	ہمچو آئینہ کہ بر شاعر عام آویزند
افتادن	از	افتد ز دست یوسف پیغمبر آئینہ	از حیرت جمال تو ہنگام عرض حسن
افروختن		بہار عجم	آئینہ افروز
برداشتن		آئینہ را بردار تا نشوی خویش بین	پردہ ز رخ برگیر تا نشوی خود پرست
برون	بہ	آئینہ صفا بدم بے صفا مبر	منشین لبشاد آب رخ پارسامبر
بستن	بر	کہ می آئینہ بر پیشانی پیمانہ سے بندد	کہ ام آئینہ روح احرام این بیجانہ می بندد
بودن	دور	آئینہ در عنبر بود ز نگار را	تا تن بجاست جوہر جان بر اصفافجو

### مصطلح

۱۵ آئینہ در پیش دم آوردن چون آدمی سکوت یا قریب برگ می گردد آئینہ در پیش نفس و سے میگذازند پس اگر عکس

مرئی شد سکوت است ولایت ۱۲ بار عجم ۱۵ آئینہ آویختن معروت ۱۲ بار ۱۵ آئینہ بر پیشانی بستن رسم خواتین

ولایت است کہ در حالت ولادت آئینہ بر پیشانی می بندند ۱۲ بار عجم

شاعر	صلمه	مصدر
علی مرشد	اخگرم گرد نفس آئینه پرداز من بست	پروختن ۱۵
صابر صفتا	ما باین خاکستر این آئینه را پرداز ختم	پروختن ۱۵
آرزو اکبر آباد	در دیده بادام تماشاست که خالیست	پیراشتن ۱۵
فیضی اکبر آباد	تو تیغ کشیده رو بروم	جستن
فیضی اکبر آباد	آئینه بدست باغ داده	دادن
سعدی شیراز	و آئینه داری در محاسن کوران	داشتن ۱۵
صابر صفتا	پهلوشین سر تو بند قبا بس است	داشتن
اشرف ازبک	بر نفس دارند روز و اسپین آئینه را	داشتن ۱۵
اشرف ازبک	شبنم آئینه بر پیشش نفس گل داد	داشتن
مزمین صفتا	عبث آئینه زود و دویم عبث	زودودن ۱۵

## مصطلح

۱۵ آئینه افروز آئینه پرداز آئینه پیر اخیل گرم ابر بان و جاگیه ی و چهار ۱۵ آئینه پروختن سجا ک سمرعات کرات  
 آئینه به خاکستر ۱۲ بهار عم ۱۵ آئینه دار کسید آئینه پیش و گذار ۱۲ بهار عم - و مجام ۱۲ ابر بان دن ۱۵ آئینه به پیشش نفس  
 و آئینه به پیشش و در پیشش و بر نفس داشتن معنی آئینه در پیشش در آوردن که گذشت ۱۲ بهار عم آئینه زدای نبی  
 آئینه از روز صیقل گرم ۱۲ ابر بان قاطع و جاگیه ی

+ بنیر اگر به دل آئینه بر آزی نمیدارد ۱۲ از من امه هان

مصدر	صله	شاعر
ساختن	نه هر که چهره برافروخت دلبری داند	حافظ شیرازی
سپردن	خواست آئینه تحقیق با بسپارد	نظیری نیشابوری
شدن	آئینه شو وصال پری طلعتان طلب	صائب اصفهانی
شکستن	هر پاره دلم چینی از نگاه اوست	بیتش کشمیری
کردن	بی انتظار دامن خرشیدر گرفت	صائب اصفهانی
کشیدن	پر پروانه سازم سینه خویش	راغ سمنانی
گذاختن	آئینه گداز دیده بازان	فیضی اکبر آبادی
گرفتن	صاف دل ترک حق از بجز خورشید نکند	کلیم حمدانی
گرفتن	آئینه پیش لب گرفتن	بهار عجم
گرفتن	آئینه پیش نفس گرفتن	بهار عجم
ماندن	نمی بینم کسی از آشنایان بمانده	حزین صمنانی
نشاندن	می نماید عارضش از حلقه زلف سیاه	جو یا کشمیری

مصطلح

ساختن آئینه کشیدن بجاک ترورش کردن آئینه بجاکستر ۱۲ بهار عجم سینه آئینه نشاندن بر انگشتر زنان هند آئینه مختصرا  
 بر انگشتری نشاندن در انگشت ز پوشند شاید در دقایت هم چون داشته باشد ۱۲ بهار عجم

۱۰ زلفش گز آئینه ساز خیال ۱۲ صبحی خوانساری

مصدر	سمله	شاعر
نمودن		نظیری نیشابوری
نمودن		فیضی کبر آبادی
نمودن	از	نظیری نیشابوری

### باب الف مقصوده

### فصل باسک واحد ۵

ابا - بانگسر معنی انگار و سر باز زن از چیزک ۱۲ بار بم

داستن	از	بیدر از لیشم غنچه آرد و صبا	طغزای شهید
کردن	از	که ز حیرت جزو کرده اباد کشمیر	طغزای شهید
نمودن		سلطان بهرام شاه عزیزی خواست نام بیشتر	دو شاخ و سمرقند

ابتدا شروع ۱۲ بار بم

کردن	از	گفتم که ابتدا کنم از بوسه گفتنی	مافا شیراز
------	----	---------------------------------	------------

ابتر پرانگده و ضالع ۱۲

داستن		چو با غم کرده است بیب داری	عسرو دهلوی
-------	--	----------------------------	------------

مصطلح

له آئینه ناکسید آئینه در پیش رو که دارد ۱۲ بار بم

مصدر	صده	شاعر
شدن	از	عمریست که در شکنجه غنم دارد فیضی کبر آباد
کردن		که نظم حال مرا چسب سفله اتر کرد مجد زوی
گرییدن		چو دغم کرده است سر چیداری خسرو داد
مخوون		که طغیان کرده حال اول مردم را نمود آبر عالی شیراز
ابجد علم معروف ۱۲ بهار عجم		
آموختن		بهار عجم
خواندن		بهار عجم
شستن	از	شسته ام از لوح خاطر ابجد طفلانه را صائب صفه
نوشتن		بهار عجم
نهادن	بر	ابجدی بر زبانش نهاد علوی یوزخ آباد
آمدن		میکشان مژده که بر آمد بسیار آمد آرزو کبر آباد
باریدن	بر	آبستی نارد به مادر کان را ابری ایورد

مصطلح

۱۲ بهار از حجت ساطع

حسن بی شرم از نگاه بوالهوس تبر شود ۱۲ بیدل تا ابر بیاروت به بالا ۱۲ فیضی

مصداق	صله	شاعر
بر آمدن	از	چون ابرسیه برآمد از کوه فیضی ابر آباد
برخاستن	از	که این ابرسیه از دامن گلزار برخیزد صائب صفتنا
ابرام - استوار کردن دستاره آوردن ۱۲ بار عجم		
آوردن	ابرام آوردن	بهار عجم
بر آمدن	نتوان برق از سنگ گرفتن بفرودن	صائب صفتنا
دادن	در بخش صنم بر بهمنان را	غلامی بخش
داشتن	ز گلهای نظاره چون می گریزم	ایسر شهنشانه
دانستن	کیست حرف بوسه بر رویش تو انداخت گفت	صائب صفتنا
کردن	گر این ابرام گستاخانه کردم	ناظم هر دو
کشیدن	ابرام کشیدن	
ابرو - معروف ۱۲		
جنبانیدن	نه مگین ست گربانان با ابرو جنبانند	که نتواند کشیدن ناز آن زور کاش را وحید ز دینی
جیدن	می جد ابرو سے ہج دمی پر چشم جاب	نیست خیر ای دل دگر دیدہ لوفان شود کلیم سہا
مصطلح		
۱۲ ابرو جنبانیدن اشده با بر کردن ۱۲ بار عجم ۱۲ ابرو جیدن نوعی از تناول است ۱۲		

مصدر	صعد	شاعر
زود ۱۶	به	شمس سیتا ایرو زند و گره با برو ز ند
کشاد ۱۷		سران را طلب کرد و ابرو کشاد نظامی گنجوی
کشیدن ۱۸	بر از	از قوس قزح کشیدی ابرو داله پرو
نمودن ۱۹	از با	چه باشد که نماید ز طاق آسمان ابرو حافظ شیرازی
نمودن		ایرو نیک که جان دهم جان داله پرو

### ابلاغ رسانیدن ۲۰ ارشیدی

کردن	با هزاران جانبازی ابلاغ میکند	با	خسرو دهلوی
نمودن	مشافهت نیز مضمون از ابلاغ نمود		عالی شیرازی

## فصل تاریخ فوقانی

اتاقه بضم اول و قاف، جیفه و کلخی که از پیرایه بعضی مرغان سلرند ۱۲ بهار و غیر آن

افتادون	اتاقه سرکشان را از سرافته	از	چو بلبل از درخت گل در افته زلالی خوانساری
داشتمن	از دود جگر بعرشن تا زم		صد آه اتاقه دار تا روز طالب آبی
زود ۲۱	اتاقه زو بکله گوشتیم دمیدن مهر	به	کماے خراج ستان یکیشاء آفات زلالی خوانساری

### اصطلاح

۱۶ ابرو زودن اشاره با برو کردن در خدادون ۱۲ بهار عجم ۱۷ ابرو کشادون خوش خلقی ۱۲ بهار عجم ۱۸ ابرو کشیدن نقش کردن ابرو

۱۹ بهار ۱۷ ابرو نمودن نمودار شدن و اشاره کردن با برو ۱۲ بهار

مصدر	صدا	شاعر
<b>اتحاد بالکسر و تشدیدتا یکی شدن و یگانگی داشتن ۱۲ ریشدی</b>		
افتادون	حافظ گم شده را با غمت ای جان عزیز در - با	اتحادی است که در عهد قدیم افتاد است حافظ شیرازی
<b>انصاف مہ صوف شدن بچیکے</b>		
داشتن	بعلو فطرت و ذکا انصاف داشته	به
<b>اتصال پیوسته شدن</b>		
افتادون	بزحمت اتصال افتد چو پیوندی برید از ہم	به
بودن	بیا ساقی آن کشتی چون ہلال	با
جستن	تا در رسال ہزار و یکصد و سی و پنج	به
دادن	بجسامی تر و مانع من کن چو لاله	به
داشتن	بار اتسم این مقال سالہا	با
یافتن	در ہمان دربار برست کردگار	به
<b>اتفاق موافقت کردن و واقع شدن کار ۱۲ اہمار بعم</b>		
افتادون	ببارگاہ تو چون باد ابناء شدراہ	به
بودن	خراسان بود رشک خلد برین	به
ساختن	ہمہ روز اتفاق سے سازم	به
کردن	زمانہ و عمل ترا صد سبب مہیا کرد	به
افتادون	انکی اتفاق مجال سلام ما افتد	حافظ شیرازی
بودن	بود اتفاق حن لائق برین	قاسمی گونا باد
ساختن	کہ بہ شب با ندا سے پروازم	سعدی شیرازی
کردن	ولی چہ سو کہ اقبال اتفاق نکرد	دشمن ہانقی



مصدر	صده	شاعر
نمودن	صدر مصراع نامش با نام صدرین	اصطفا اتفاق نموده
اتمام - تمام کردن ۱۲ رشتیدی		
دادن	نامی چون چین سبز و دہداتامش	ناقص از کار کہ آزند بساغ ارخل
یافتن	بجہاد مساعدا گشت ایام	سوم جز از کتابم یافت اتمام
<p>اَلُو بضم اول و ثانی مشدود و مخفف آرایش معروف کہ بر جامہ ما کنند و در اصل نام اوزاری ست کہ بدان عمل مذکور صورت گیرد ۱۲ بہار عجم و چراغ ہدایت</p>		
زود	غمزہ را معجز رنگ باوہ گلناری کنند	بر قبامی ناز از چین چین اتوز نند
کردن	پاز جارفستگان اتو کردند	دلن بیدرز ریح مسکون را
کشیدن	چو گگرد آن کوی پومیشم	بیاد اتوکش اتومی کشتم
<p>فصل ثبات مثلثہ</p> <p>اثبات بالکسر قرار دادن ۱۲ رشتیدی</p>		
آمدن	ہر چند کہ خلق نفی توحید کنند	از بہر خدا شناس اثبات آمد
کردن	ہر کہ نفس را کند اثبات جان	جز سخن خوشش نبود جان آن
<p>مصطلح</p> <p>لہ اتوکشیدن معروف و نمیزاہ کشیدن و زبان بر آورده دم لایہ کردن سگ را نیز گفته اند ۱۲ بہار عجم و چراغ ہدایت</p>		
<p>۱۰۰۰ زمان دولت او این بنا اتمام یافت ہم طرانی زبان بر آورده دم کردن ۱۲ بہار عجم برین عمل تباہ اثبات کن ۱۲ سحابی استر اباد اثبات بخود کردم از</p> <p>الار ۱۲ خزین</p>		

مصدر	صده	شاعر
شدن	چند بیت از آن که بخاطر سرفاخر	مانده اثبات می شود حزین اصفهانی
نمودن	قامت سر و الف به قامت غزاله لائل به - در	بصورت انبی ماسوا اثبات معنی تو حیدر شود نزهت تفرشته
یافتن	در قصائد و غزلیات و قطعات مضامین خوب	ابیات مرغوبه و دوا این چند ابیات اثبات یافت حزین اصفهانی
اثر بوزن شعر نشان ۱۲ بهار عجم در شیدی		
آفتادن	خاک ز گردون نبود تا بناک	تا اثر هر نیفتد بناک ملاجامی
بخشیدن	اثر تاثیر اگر وارزون نه بخشد کوشش بجا	چرا از جزو ناری کار مردم خام میگردد تاثیر اصفهانی
برداشتن	صد فکر اثر طاعنم بردار	صد سهو سراز عجاوتم بردارد تاثیر اصفهانی
برون	اثر عتاب برون ز دل هم اندک اندک	بیدریه از دین به بهانه ساز کردن تظیری نیشاپوری
برگردیدن	تمام دردم در رسم که چون تو برگردی	اثر عشق و اجابت ز آه برگردد شفا علی اصفهانی
بستن	دل است اینک از گریه ریزد شر	دل است اینک بزنا بستد اثر تظوری تبریزی
بودن	چون بود اصل جوهری قابل	ترمیمت را درو اثر باشد سیدی شیرازی
پذیرفتن	از دینش تو گردید منم گل آدم	معلول پذیرد اثر از سلامت اول حزین اصفهانی
جستن	سخت با کم آنچه جان جهان عابد میباید	کز تنم نکو اثر می جست خاکست ندید دشمنی
جان	آن دل کز دین اثرش دوا داند	ز اسوس عالم خبرشش ۱۵۹۱ انطامی گنبدی

اثبات نمود ذات حق را بقیه ۱۲ بهار عجم در شیدی ۱۲ رضای یزدی ۱۲ بهار عجم در شیدی ۱۲ فاکس

دلیلی ۱۲ بهار عجم در شیدی ۱۲ فاکس

شاعر	صده	مصدر
نظیری نیشاپوری	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	داشتم اگر مقبول گر مرد حرف ما اثر دار و
نظیری نیشاپوری	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	دشتم ناقص شد ازین طارم فیروزه فغانی
بدر بجاچی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	دیدن ز اقبال آفتاب کمالی به بدر با
سلطان ساجی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	رفتم جگرم خون شد و از دیده برون رفت نیت
ظهوری کرمانی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	رسیدن و عایشش گزنگرد و با اثر رام
طالب آملی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	طلبیدن به ترانه چو طالب بنی کشایم گوش
نظیری نیشاپوری	به ۱۱۰۰-۱۱۰۰	فرستادن اثر زندگی به گور فرست
سیری جبرادقانی	در ۱۱۰۰-۱۱۰۰	کردن مبعثتی که اثر در دل کس نکند
طغرای مشهدی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	کشیدن از مریخ چاره چمن فیضها دیده ام
صائب اصفهانی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	گذشتن ز آب تیغ اثر در گلوئی ما بگذار
الوزی ابوردی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	گرفتند از بوی تور بوده نشان مشک خالی
سلطان ساجی	از ۱۱۰۰-۱۱۰۰	ماندن عاقبت هم بکنند مال سلمان اثر
نظام استرآبادی	به ۱۱۰۰-۱۱۰۰	نمودن چنان لب در لبوبت اثر بشاخ نهال

۱۰ بر قمر از غالیه داری اثر ۱۲ معزی نیشاپوری اثر و ز خرد دارد ناله که استخوان خیزد ۱۲ اسیرانی در بی خبر هم نه بدلی اثر کنم ۱۲ نظیری

۱۱ تا نامه اثر از هستی موهم بجا ۱۲ حزمین ۱۳ بصغر زمانه اثر نامه از فقیر ۱۲ فقیر دلیوی ۱۴ چندان گریستم که در آن هم اثر نامه ۱۲ نظیری

اسفرائینی ۱۵ نمود در دل عدد و خلقش آن اثر ۱۲ نظیری

مصدر	صلہ	شاعر
تہمتن	از	ذوق و اثر از نغمہ داؤد نہفتند نظیری نیشاپور
ہشتن	از	پیمانہ نگاہ تو از ما اثر نہ ہشت این طرفہ مجلسی ست کہ ما را شرب خورد حزین صفتا
یافتن	در۔ از	بسکہ درو یافت لطافت اثر نادرہ حقیقت او در نظر خسرو دہلوی
<b>فصل چہیم تازی</b>		
اجابت بالکسر قبول نمودن و جواب دادن ۱۲		
نمودن	را	بی محبت نمودند اجابت ہر چند بانگ تسبیح ملک برفلک اعظم زد نظیری نیشاپور
اجارہ بکسر در امی مہملہ مزد بجز دور دادن و مزد گرفتن ۱۲ بہار عجم		
کردن		اجارہ کرد و ما عجم گلابخانہ وصل نسیم در رہ من شہ سارمی آید سجراکاشی
کردن	از۔ ب	منت بخلاق نہی انسان کہ مگر رزاتی را اجارہ کردہ از حق والہ ہروی
اجازت بکسر و زامی بمعہ دستوری دادن ۱۲ بہار عجم		
آوردن		اجازت قدم او بسیار تا بد ہم کہ ہست منت ازین تو تیا بدیدہ تور عفی شیراز
خواستن	از	تا با کنون نخواستم چیسز از تو اکنون اجازہ سے خواہم سلطان ساجی
دادن	بہ	نمی دہند اجازت مرا بسیر و سفر نسیم یاد مسلاو آب رکنا باد ما فطاشی
گرفتن	از	اگر چه خوش نبود سیر بوستان تنها گرفته ایم اجازت ز باغبان تنها سازب صفتا
یافتن		یافت اجازت کہ ز اقلیم راز را سہ را ند بکسریم مجاز ملا بنامی
+ از نامی تو ان اثر سے یافتن نظیر ۱۲ فقیر دہلوی † داخلی حق را اجابت نمودند ۱۲ حزین صفتا ۴ این تیرہ بیک ہر تیرہ بہار کن ۱۲ ہروی نیشاپور		

مصدر	صله	شاعر
<b>اجتناب دور شدن و پرہیز کردن ۱۲ بہار عجم</b>		
داشتن	از	من اضطراب بیزم ازیراے این نام محترم کاشی
کردن	از	وز ما کند اجتناب توبہ عرفی شیراز
گرفتن	از	بگرفته حادثہ ز جناب تو اجتناب انوری ابورد
نمودن	از	بشمر دلوح طلسم گنج از لوح مزار اشرف از ندر
<b>اجتماع - فراہم آوردن و سازگاری نمودن ۱۲ ایشیدی</b>		
پذیرفتن	بر	اجتماع پذیرد خسرو دہلو
کردن	بہ	استمعان کرد بوجہ اجتماع ملا جامی
<b>اجر مزد دادن و مزد ۱۲ بہار عجم</b>		
اندوختن	از	اجر کیہ برہمن بردار طاعت صنم عرفی شیراز
برون	از	اجر کیہ برہمن بردار طاعت صنم عرفی شیراز
دادن	در	خسرو تختگاہ کل ممالک سلطان بدر چاچی
داشتن		جداز وصل تو اجر شہادت دارو راقم مشهد
<b>اجل بالتحریک - مرگ ۱۲ بہار عجم</b>		
آمدن	بر	توزندہ بان بندہ بجای تو بزم کاتبی نیشاپور
+ خدا جری دہد در کشتن مقاتل مارا ۱۲ اسیر شہرستانی		

مصدر	صله	شاعر
پرہیزیدن	از	گرہ یا بد زمانہ مگر یزدادو کمال مصنفانہ
برہودن		کہ باز بازماندہ بصیاد میر سید سنجر کاشی
رسیدن	را	بچہ درد مرده باشد کہ تراندیدہ باشد رشکی ہمدانی
گردیدن		اجل گردیدہ تقصیرشس بجل شد زلالی خوانسار

## فصل حا ح حطی

احاطہ گرد و گرفتن ۱۲ بہار عجم

کردن	را	گرفت خیل پری در میان سلیمان را صائب مصنفانہ
نمودن	را	مرا احاطہ نمود دست آتشین روئے صائب مصنفانہ

احترام پرہیز کردن ۱۲ بہار عجم

داشتن	از	ریخت خونم را و داردا احترام از من بنویز وحشی بانی
کردن	از	بخدا کہ واجب آمد ز تو احترام از کردن نظیری نیشاپور
گرفتن	از	گرفت طبع من از غایت احترام از غاب ابوالقاسم رود

احترام حرمت داشتن ۱۲ بہار عجم

کردن		چو اہل حجازشس کنند احترام لغزانی شمس
------	--	--------------------------------------

مصطلحہ

۱۲ اجل رسیدہ و اجل گردیدہ ہر دو مشہور ۱۲ بہار عجم

شاعر	صہ	مصدر
حزین اصفہانی	۱۱	ماندن
حزین اصفہانی	۱۱	نمودن
احتساب نہی کردن ۱۲ بہار عجم		
عندلیب اربیم اوہیم ہی سازد تیر		گرفتن
معزی نیشاپور		گرفتن
احتشام خداوند قدم و چشم شدن ۱۲ بہار عجم		
دینا بدین و دانش او احتشام یافت		یافتن
معزی نیشاپور		یافتن
احتمال برداشتن ۱۲ ارشیدی		
نصیر سہانی		داشتن
احتیاج نیازمندی ۱۲ بہار عجم		
چشمی بافتی		آوردن
کا درودہ عاجزے بدرت احتیاج خویش		آوردن
طغرای شہد		افتادن
نیمت بقطلم احتیاج		افتادن
قاسمی گوناہاد		بودن
بنود احتیاج بخش بتمشیر کین		بودن
ظہوری شیراز		دادن
دہ مارا برسی مارو اسے		دادن
صائب صفہ		داشتن
در آنجمنان سلم آہ بر فراز ایجا		داشتن
قاسمی گوناہاد		ماندن
بکرش نماذا احتیاج کے		ماندن
احرام بر خود لباس دوختہ و خوشبود اصلاح ریش و مجامعت وغیر ان حرام گردانیدن حاجیان ۱۲		

مصدر	صلہ	شاعر
بستن	با	کہ ہم مریب بود ہم تو شدہ دامن بر کمر بستن صاحب صفا
داشتن		اے دیدہ حیران مژہ بر زوہ باز بیدل عظیم آباد
گرفتن	یہ	چشم ز گس تماشائے تو احرام گرفت صاحب صفا
احسان نکوی کردن ۱۲ بہار عجم		
جستن	از	مروت ندارد بدستان بگوس ظہوری ترشیز
کردن	با بہ - ڈر	کہ آجر خویش را در ویش کردم اسحق یزد
احسن آفرین ۱۲ بہار عجم		
برخاستن	از	احسن بر آید از مے و جام فیضی اکبر آباد
خاستن	از	کہ احسن خیر و زلوح و قلم قاسمی کوٹ آباد
زدن	را	ہمی کنند دعا را فرشتگان امین معری نیشاپور
گفتن	را	و گر چہ در حق من کردہ بسی احسان معری نیشاپور
احوال جمع حال و بجای مفرد نیز مستعمل است ۱۲ بہار عجم		
بودن		کہ احوال تہیدستان یاد کل چہ میباشد نقی کرہ
پریدن	از	کہ چون بہرست ہنرم نیست اندر ناخوشی مانت تبریز
خواندن	از	بسکہ پیش یار ہر فرم بر زمین افتادہ است صاحب صفا
+ در حقیقت چہ روی زمین آسان کرد ۱۲ صاحب + اگر چہ در حق من کردہ بسی احسان ۱۲ مری		



مصدر	صلہ	شاعر
دانستن	یاد بہتر ز من احوال مرا میداند	فارس
دیدن	مرا چه حال گر چه پریشان نگیزی	نظوری آذربائیجان
شدن	بچ میگوئی اسیری داشت حالش چه شد	مختتم کاشی
فہمیدن	می توان از ضعف تن خمید احوال مرا	تنہا شہرستان
گذشتن	بی تو از بسکہ بسجعتی گذرد احوال	قاسم مشہد
گرفتن	تو خود اسے آفت دلہا چه گوئیم گو	خالص صفائی
گفتن	پیش او احوال جان مبتلا گفتم ماند	نقی کرہ
ماندن	مرا کدام وقت و چرا احوال مانده است	مسج کاشی

### احیا بکسر اول زندہ کردن ۱۲ بہار عجم

آموختن	عقل از روش اسے تو آموختہ قانون	از	روح اناثر لطف تو آموختہ احیا	سلمان ساوجی
دادن	اسے کردہ بنوک خمار اشاعے عظام	بہ	دی دادہ بنطق نامہ احیای کلام	امیدی راز
کردن	چون زمین مردہ گزابر گردد تازہ رو	از	از عرق رو تو احیا می کند آئینہ را	صائب صفائی
نمودن	اکثر لیالی را بعبادت احیای نمود	بہ		حزین صفائی

### مصطلح

۱۵ احوال کسے گرفتار استفسار احوال کردن و بہ بیمار و اسیران ۱۲ بہار عجم

۱۰ این زہن تشنہ را یکبار احیای بدہ ۱۲ فغانی شیرازی ۱۱ بکہ برہم احیا کن اعجاز سیمارا ۱۲ حزین صفائی

مصدر	صده	شاعر
<b>فصل خارجہ</b>		
اخبار بالکسر خبر و ادون ۱۲		
کردن	خود مبینہ ازم از بغل گر بہ	از کتم از ما جراسے ہوش اخبار کمال اصغر
<b>اختر معروف</b>		
افروختن	بلند اخترت عالم افروختہ	زوال اختر و شمنت سوخت سعدی شیراز
سوختن	بلند اخترت عالم افروختہ	زوال اختر و شمنت سوخت سعدی شیراز
شردن	شب ہجران ز بس اختر شردم	مشرک از چشم تر پر دین بر آورد ظہوری تریز
شردن	اختر شردم	بہار عم
شناختن	اختر شناس	بہار عم
<b>اختر ع چیز نو پیدا آوردن ۱۲ بہار عم</b>		
فرمودن	تاریخینست کہ از شکل اصابع	از اختر ع فرمودہ و حقا کہ ید پہنا مژدہ آزاد و گلبرگی
<b>اختصار کوتاہ کردن سخن در راہ کوتاہ رفتن ۱۲ بہار عم</b>		
رفتن	تینا و تبر کا بزر بھلہ از انما اختصار بود	
کردن	چون تو بسیاری توانست از دنیا اندر جہان	چون تو بس بودی جہان را بیک کرد اختصار سعدی بشار
<b>مصطلح</b>		
۱۵ اختر شردن پیدا آوردن ۱۲ بہار عم ۱۵ اختر شردن اخبار شمار اختر شناس مندرس و نیم ۱۲ بہار عم		

چون لالا اختصار یک جام کردہ ایم ۱۲ صاحب

مصدر	صده	شاعر
نمودن	به	ابوالفضل ابراهیم
اختصاص ۱۲		
داشتن	با - به	حزین اصفهانی
دادن	به	خسرو دیلو
اختلاف آمیختن ۱۲ بار		
افتادن	با	نظیری نیشابوری
افتادن	با	مخلص کاشی
خواستن		بارعم
شدن	با	خسرو دیلو
کردن	به - با	حافظ شیرازی
اختلاف		
برخواستن	از	عرفی شیرازی
ماندن		ابوالفتح رود
مصطلح		
۱۲ اختلاف برآه افتادن موافق افتادن اختلاف ۱۲ بار عم		
۱۲ سالها بشرت تقریب و ترجیب ما اختصاص داشته ۱۲ خسرو دیلو به خادگویی اختلافی کرد با دامان ۱۲ ظهوی		

مصدر	صلہ	شاعر
اختیار برگزیدن و مختار و غلبہ و قدرت و تصرف ۱۲ بہار عجم		
آمدن	یکے را از دوستان گفتم امتناع سخن	بہ
افتادن	سیاہ گوش را گفتند ترا	بہ
بردن	بیاض گردن او دست را ز کاربرد	از
بخشیدن	دور نشاط نقطہ پر کار بستہ است	بہ
بودن	راستان شریف تو گرفتادم دور	در
دادن	دل غربت می سپارد جان بچشم مستی	بہ
داشتن	بارے خیال یا ز پیش نظر مشو	بر
رفتن	مار از کف اختیار رفتہ	از
فرمودن	بدار القرار و جو ابرجت آفریدگار	بہ
کردن	در خود گمان منزلتی ہر کہ را کہ هست	
گذاشتن	دشمن خانگی از خصم برونی تبرست	بہ
گرفتن	ہوش از نظر بزرگس مستم گرفته اند	از
ماندن	نماند ہچو حنا بیچ اختیار مرا	
نمودن	پہ عشق و عافیت شاپور مختارم چو کرد از د	
		گفتم بعلت آن اختیار آیدہ است سعدی شیرازی
		ملازمت شیر بچہ وجہ اختیار افتاد سعدی شیرازی
		بیاض خوش قلم از دست اختیار برد صائب اصفہانی
		مردانہ اختیار سر خود بدار بخش صائب اصفہانی
		گمان مبر کہ درین کارم اختیارے بود جلال شروانی
		گرچہ ہشیاران ندادند اختیار خود بکس حافظ شیرازی
		چون بروصال یار نداریم اختیار حافظ شیرازی
		جز باد بدست بادزن نیست کلیم بہدانی
		مقام اختیار فرمود خزین اصفہانی
		بر صدر اختیار کند آستانہ را صائب اصفہانی
		اختیار سر خود را بزبان نگذاری صائب اصفہانی
		چون ساغر اختیار زد تم گرفته اند صائب اصفہانی
		سپر دبستہ بدست تو روزگار مرا آرزو اگر آباد
		نمودم اختیار عاشقی بے اختیار خود شاپور طہرانی

سہ در گریہ اختیار ندارم کہ دیدہ ام ، فغانی شیرازی

مصدر	صله	شاعر
بهشتن	به	تا اختسار خود به غم دوست بهشته ایم ایر شهستانی

### اخراج بر آوردن ۱۲ بهار عجم

شدن	از- از	زین چمن صد بلبل از بهر چین اخراج شد سیل طهرانی
کردن	از	اخراج حرف غیر ز کام و زبان کنم ظهوری ترشیز

## فصل دال جمله

### ادارسانیدن و بیان کردن و گزارون و رمز و اشاره ۱۲ بهار عجم

دادن	به	چه او ایا که بان گوشه آبرودا دست صائب صفه
دانستن		خوش او ایاب او اضم و او ادا ان شده صائب صفه
دیدن		بنده اش من که عجب بنده نواز آمد بود وحشی بافقی
ساختن	به	نیار و در گریبان غنچه پنهان کرد بولش را حزین اصفهانی
شدن	به	بطر ز شکر ادا می شود شکایت تو دل شکر بیضا
شدن	از	قضا هرگز نکرده ام اشک آه صبحگاهی را حزین اصفهانی
فهمیدن		خوش او ایاب و او اضم و او ادا ان شده صائب صفه
کردن	در	چو طالب پیش به کس فقره شوقی ادا کردم طالب علی
کردن	از	شانی ما رفته رفته نکتته دانی میشود شانی مشهدی
کردن		اگر او آنکنی تو صنمدار من باشی حافظ شیرازی

مصدر	صده	شاعر
کردن	در	یارب این نخبت مرا تهمت شوری کہ نماید صاحب صفتها
نمودن		سجادہ بودند کہ محراب نمایان شیبہ شکر او کہ نماید عالی شہزادے
یافتن		خوش و ایاب ادا فہم ادا ان مشہدہ صاحب صفتها

### ادب نگاہ داشتن حد ہر چیز کو طور پسندیدہ ۱۲۵ بار عجم

آموختن	ہمیں نفس ادب کو ذوق بیان جبریل	در کچھ حرم قدس را بدیدہ کشادہ عرفی شیراز
بودن	با آنکہ برکتی چون زلف خویش مارا	گفتن ادب بنا شد بجان شکن نگارا بہام تبریز
پروردن	ادب پروردہ عشقم نیاید خیرگی از من	نسوزد آتش بے پردہ شرم و حجاب مرا صاحب صفتها
خوردن	ایکے نخوردی ادب روزگار	صحبت یاران بہ غنیمت شمار خسرو دہلو
دادن	ادب کے میدہم از دست و زنی کہ من گویم	زمین جو ہم بزرگ خامل اول چون سخن گویم منظر دہلو
دادن	زن کہ خدایش ادب نفس داد	سر و ہر دتن ندیدد فساد خسرو دہلو
داشتن	ہزار عقل و ادب و شتم من ایچو اب	کہ چونکہ مست و خرابم صلائی بی ادب است حافظ شیراز
دانستن	با آواز بلند اظہار و دست نہ کیا نہ طالب	چو ابرو سے بتان ادب پر گوش میدانم طالب آلی
سنجیدن	ولیکن ادب بیخ بازار و کوسے	بجاسے انا الحق انا العیب گوے از ای شیراز
شناختن	ادب شناس ترا زمین کسے بنا شد ایک	منہ درین کیوں ساندہ باو گستان خیابان صفتها

و صدقاً

۱۲۵ ادب خوردن انعام گوش مال خوردن ۱۲۵ بار عجم ۱۲۵ ادب از دست دادن و خدا زبان و ستارون چیزے و شناختن و دانستن

شاعر	صہ	مصدر
فیضی اکبر آبادی	انگینت حدیث تلخ و شیرین	یک چند ادب طراز دیرین
صابہ اصفہانی	بہتری زیر دست خویش میگرداند آتش را	بہموی ادب کن خصم کیش را که خاکستر
حافظ شیرازی	ہرگز نیست ادب لایق صحبت نبود	حافظ علم و ادب و زر کہ در مجلس شاہ

### ادراک دریافتن و دیدن ۱۲ بہار عجم

سعدی شیرازی	نہ فکر ت بغور صفاتش رسد	در	نہ ادراک در کنہ ذاتش رسد	رسیدن
صابہ اصفہانی	در جبابے چه قدر جلوہ کند دریائے	از	چشم از ان حسن جہانگیر چه ادراک کند	کردن
حزین اصفہانی	موحدان نمودہ		ادراک صحبت بسیارے از علما و	نمودن

### فصل ذال معجمہ

#### اذن معروف ۱۲

حزین اصفہانی	میدان زرتست گوئے سخن زن باقتدا	پاسخ چو داد پیش خردم اذن او گوئی	دادن
--------------	--------------------------------	----------------------------------	------

### فصل راء مہملہ

ارتفاع بغایت بلند شدن و بلندی و محصول جاگیر و مقدار بلندی کوکب

از افق تا سمت الراس ۱۲ بہار

حافظ شیرازی	چرا کہ طالع وقت آسپنجان ہنی بیتم	ز آفتاب قدح ارتفاع عیش بگیر	گرفتن
-------------	----------------------------------	-----------------------------	-------

### مصطلح

۱۵ ادب طراز استاد و معلم ۱۲ بہار عجم

مصدر	صده	شاعر
یافتن	در حساب طالع تو کفّت میزان یاد شد	کار تفاع آن رصد بالا اختر یافتند ظہیر فاریابی
ارتحال بجائے رفتن ۱۲ منتخب اللغات		
فرمودن	بعد از ساعتی چند بعالم بقا	به ارتحال فرمودند
نمودن	مدتے دست کہ بعالم بقا ارتحال نمود	به
ارزان انچه از قیمت اصلی کم شدہ باشد ۱۲ بہار عجم		
دادن	بوے کزان عنبر لزان دہی	گر بدو عالم دہی ارزان دہی نظامی گنجوی
فروختن	ولیکن تو بستان کہ صاحب خرد	زارزان فروشان باسان خرد
ارزانی لایق و سزاوار و برقرار و مسلم ۱۲ بہار عجم		
بودن	صاف ساغ باد ارزانی بنازک مشربان	به شکر محنت پرورم دروایانم آرزوست طالب آملی
داشتن	عشق را شکر کنم تا ابد و ممنونم	به آغرم و در جہانے تبین ارزانی داشت کلامی صغفائی
شدن	حضرت صاحبقرانی را خلف	را ارزانی شدہ جلال دوانی
کردن	محمد آن شہ دین زبده آل رسول اللہ	به کہ علم اولین راجع باو کردست ارزانی علی خراسانی
ارسال فرستادن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	نیاز قدم نصرت لزوم بعد ہر تہ کہ بپوش	پائے شریفین رہتے آو دہ ہونو بجا آہ انسال عالی شیرازی
فرمودن	امید آنکہ متواتر بدست آحاد و شعور	بہر ماہہ و ہر روزہ ارسال فرماید خسرو دہلوی
افتادن	حالی یک کمان دہ چوب تیر کلک خطا	بہ پیشکش بندگان دولت ارسال افتاد خسرو دہلوی

معہ این سبب الصحائف بخدمت اطہر السادات ارسال افتاد ۱۲ خسرو دہلوی



شاعر	صدا	مصدر
سجراکاشی	از	کردن
نصیرای ہمدانی	از	گردانیدن
خسرود ہلو	از	نمودن
خسرود ہلو	از	یافتن

### ارشاد و کبسر اول راہ بحق نمودن ۱۲ بہار عجم

طالب آملی	از	برون
سید طہرانی	از	دادن
حزین اصفہانی	از	دشمن
صائب اصفہانی	از	کردن
نجات اصفہانی	از	گرفتن

### ارمغان بفتح اول و ضم میم، ہدیہ ۱۲ بہار عجم

سالک یزدی	از	آوردن
حزین اصفہانی	از	برون
حزین اصفہانی	از	دادن
عرفی شیرازی	از	دیدن
نظامی گنجوی	از	زندان

۱۰ اوراد عشق و قلاشی مرارشا و داد ۱۲ ہیری لاجپی ۱۰ بہرین ارمغان ہمہ پیشم ترا آورد ۲ انہوری ترخیزی

مصدر	صده	شاعر
از ۵ بر وزن ذره نام آله رودگران ۱۲ بهار عجم		
کشیدن	به	بفرقش کشیداره دست با
گذشتن	به	غیرت کجا بهمچو خودی التجا برد
نهادن	بر	تقری از شهپر خود ارنه مند بر پایش
فصل زار جمعه		
از ارباب لکسر شلوار و از ارباب سبکون جمله و از ارباب مثل ۱۲ بهار عجم		
بستن	از	از لاله بست دامن که بهار ازار
کردن	به	تاکی کنی ازار تغافل بیای باج
کشیدن	در	در پای میکت چه کبوتر ازار پاس
از اله دور گردانیدن		
کردن		از اله خطاب کرده متعینه صوبه بنگاله
از بر حفظ و یاد ۱۲ بهار عجم		
خواندن		اگر خود هفت سبع از بر بوی
دانشتن		من چه دانستم که دلخیز باخونم آورد
کردن		تمام روز و اربع از شوقی معلم را
فصل سبک ممله		

شاعر	صلہ	مصدر
اساس بالفتح بنیاد و عمارت ۱۲ بہار عجم		
خسرو دہلوی	نہ بہ تنہا اساس کار فگند	افگندن شاہ گفتہ کہ آن ہنر پیوند
والہ ہروی	اساس کلبہ مار از کہر با انداخت	انداختن بکوی کس رخ زردی نمی بریم کہ فقر
ظہوری ترمذی	ز خستہ بکیوان بر آرم اساس	بر آوردن ز مویجہ جہان را با فم پلاس
خسرو دہلوی	از لقب خاص بز یور کشند	بر کشیدن لیک اساسیکہ نوش بر کشند
نظامی گنجوی	اساسے پرو بست نتوان درست	بستن زمینے کہ دارد پرو بوم بست
عسیم خود خور کہ کاہی در رہ باد	حوشی بافتی	داشتن اساسے گزنداری کوہ بنیاد
لباس خدمت توروز و شب ہمی پوشم	جہاں غریبستانے	ساختن اساس مدحت توروز و شب ہمی سازم
خسرو دہلوی	ز اب گل من چه توان کرد اساس	کردن سهل بود تا کہ ز روے قیاس
اداکر در صورت التماس	ہاتفی جامی	گستر دن بر سیم نصیحت بگستر اساس
از زمین کا شعر تا بحر قسطنطس نہاد	مغزی نشاری	نہادن اے برادر زادہ صدیکہ دولت اساس
اسباب رخت و اثاثہ ۱۲ بہار عجم		
خوب شد اسباب مارا یک قلم سیلاب برد	کلیم ہمدانی	بردن در بدرتوان بدنیال خریداران دود
کران بیش بر سازد اسباب خوش	نظامی گنجوی	بر ساختن بود ہر یکے را قدر مایہ پیش
<p>۱۲۵ معمار روزگار بتدریج می نهد از خشت مهر قصر جلال ترا اساس ۱۲ علی خراسانی عمده اساس آنہمہ بر زر نہادند ۱۲</p> <p>خسرو دہلوی ۱۲۵ در ہرزین نہاد قوی پنج کلک من بہ در مدحت استوار تر از آسمان اساس ۱۲ خزین اصفہانی</p>		

مصدر	صلمه	شاعر
بستن	بسته بخود آفتاب عمر اسباب سفر	مید و چون سایه در پی بخت نثارم نوز
چیدن	اسے معارض میں ازین درم مجھیں اسباب	دم مزن کان خاطر نازکے اردتاب بخت
داون	ہرچہ اسباب طرب ہے تہ بہ بریرہ	واچنچہ دروسے بجان من رہنور گزار
دیدن	بحسرت ہر دم آن خیال حظ از آن قن بنیم	بچشم آرزو اسباب مگر غمشستن بنیم
ساختن	برای وصل او ہر دم اگر صد چیلہ انگیزم	فلک کیلک برای دوریم اسبابے
سوختن	آزادگان عن سلام در خانہ تواند	اسباب عقل سوخته دیوانہ تواند
کشیدن	توشہ ما پارہ دل بار بار خاطرست	تا توان موری درین رہ می کشد اسباب
گذشتن	کہ رحیل کہ بگذشتہ ہمیں اسباب	ز آب دیدہ ہمیں گشت گردن گرداب
گنجیدن	اسباب صنم پرستی ما	در بیچ کلیسیا گنج
نودن	تا بخل از تنگ دستی سازم در بزم خویش	منیما ید غیر اسبابیکہ میسوزد مرا
نہادن	بادیرو کعبہ اش کہ مقابل نہادہ ام	اسباب کفر و دین ہندول نہادہ ام
استادگی بالکسر ثبات قدم و توقف و اہمال ۱۲ بہار بم		
رفتن	باہمہ روانی طبع درین فتنہ	استادگی رفت
کردن	گر کند استادگی ابر بہا امی باغبان	آب روی سے پرستان را بزرگ ریز
استعداد و درداستن ۱۲ بہار		
نمودن	چہ وقتیکہ بیگفت مارا میر آتش	میکنند ہم استعدادی نمودیم

اسباب رزم و بزم بار نہادہ ۱۲ نظیری تیشاپوری

مصدر	صده	شاعر
استحصار یا دوا شدن ۱۲		
داشتن	باب مهر تو ششم گناه ناله خویش	چہ غم کہ کاتبِ عمال دارد استحصار عرفی شیراز
پذیرفتن	رگ دریشہ آن درارض	بلیات استحکام پذیرفت عالی شیراز
وادن	در ہر دو فرسنگ دکن	از جوانب مکانی استحکام دوا حزین اصفہان
استحکام - استوار شدن ۱۲ منتخب اللغات		
گرفتن	تجدید از فرستادن مکتوب محبت لوب	ضوابط و دوا و قواعد استحکام گرفت ابوالفضل کبیر
یافتن	عہد محبت و دفاق در میان	استحکام تمام یافتہ بود حزین اصفہان
استخارہ بہتری نواستن از خدا و فارسیان بمعنی مطلق فال استعمال نمایند بہار		
کردن	بروی غیر تو گرفت یک نظر کنم	ہمان بمصحف روی تو استخارہ کنم تایثر اصفہان
نمودن	ہزار شکر کہ ہنگام رفتن از دور تو	چو استخارہ نمودم باشک راہ نہاد تایثر اصفہان
استخراج بر آوردن ۱۲		
فرمودن	از روی تقویم سینہ با استخراج حکام	نیت دلہا تو اندر فرمود نصیر سیدانی
استخوان معروف و تخم خردا و مانند آن ۱۲ بہار عجم		
افشاندن	خاصگان مریم از نخل کہن فرما سے تر	خوردہ اند و بر جودان استخوان افشانند خاقانی شروانی
انداختن	جہان استخوانیت بے مغز صائب	پیشین سگ انداز این استخوان را صائب اصفہان
مصطلح		
۱۲ استخوان افشاندن ریختن شدن استخوان درختن تخم خردا و غیر آن در زمین براسے کاشتن ۱۲ بہار عجم		

شاعر	صدا	مصدر
بہارِ عجم		استخوان بالیدن
سعدی شیرازی	دے لشکم بدر و چون بگیرد اندر نافت	توان بہ حلق فروردن استخوان در دست
صائب اصفہانی	استخوان قصہ فرہاد و مجنون بستہ اند	زا استخوان من کہ از شکست صد جانت
صائب اصفہانی	استخوان بنی دولت بہ ہمایوست	بے قناعت نتوان شد ز سعادت مند
صائب اصفہانی	چون استخوان کہ بند مردم بجا دندان	خوبی ز رفتگان را بہ جانشین نگرود
بہارِ عجم		استخوان پوسیدن
بہارِ عجم		استخوان خائیدن
سعدی شیرازی	کہ استخوان خورد طائرے نیازارد	ہما کہ بر سر مرغیان از ان شرف دارد
صائب اصفہانی	کہ طفل از شیر مادر استخوان زیر گلو دارد	چنان ناسازگاری عام شد در روزگار من
صائب اصفہانی	کہ میوہای بہشت استخوان میدارد	تمام راحت و لطف اندازد لعل صائب
بہارِ عجم		استخوان ربودن
بہارِ عجم		استخوان ریختن
علی ہندی	در نکلان کو اکب استخوانها سودا است	دل بخوان چہ زمان کش بندہ زینہار

## مصطلح

۱۵ استخوان بالیدن و برون حلق و خائیدن و خوردن و ربودن و ریختن، کہ ام معروف ۲۰ بہار ۱۵ استخوان بستن و استخوان چیزے بستن و بست کردن آن کا بستن ترکیب افغانا بہ عبارت بندہ است و فی آرن ۱۱ بہار ۱۵ استخوان بجا دندان بستن و مان از استخوان و بست کردن ۱۲ بہار ۱۵ و غیر آن بستن ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
نجات اصمہا	ہ	۵۱ شکستن استخوانها که شکستیم بدرگاہ تو ما
شانی مشہد		۵۱ شکستن بزوق مهر تو پروردہ مغز ہستی من
صائب اصمہا	در۔ از	۵۲ شکستن کلکم کہ نے بناخ شکرستان شکست
اصفی شیرازی	از	۵۲ شکستن ز استخوان من کلازنگ جنون صدجاست
بہار عجم		۵۳ فروختن استخوان فروشی
سعدی شیرازی	اندر	گرفتن توان بخلق فرو بردن استخوان دست
بہار عجم	در	گرفتن استخوان در ناتم گلو گرفتن
بہار عجم		نکیدن استخوان نکیدن

## استسقا نام مرض ۱۲ بہار عجم

الوزلی بیوردی	از	گرفتن زیاد صولت ادخاک خواهد استغفار
---------------	----	-------------------------------------

## استشام بوئیدن ۱۲

نصیر بہار	از	نمودن زبوسے پیرہن و نگہت جیب
-----------	----	------------------------------

## مصطلح

۵۱ استخوان شکستن کمال محنت کشیدن نیز استخوان خوردن ۱۲ بہار ۵۱ استخوان در کام شکستن ۵۱ استخوان زیر گلو داشستن

بیک معنی است ۱۲ بہار ۵۱ استخوان فروشی ستایش آباد اجداد این از اہل زبان یہ تحقیق پیوستہ ۱۲ بہار ۵۱ استخوان

در ناتم دگلو گرفتن بند شدن استخوان در ناتم دگلو ۱۲ بہار عجم و محنت کشیدن ۱۲ منہ ۵۱ استسقا گرفتن بتلا شدن بمرض نکیز ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
استظهار یا سے خواستن ۱۲ منتخب اللغات		
آوردن	پس از دعاے فراوان که گردش گفتم به	که اسے بذات تو آورده آدم استظهار از علی سقرانی
استعانت یاری خواستن ۱۲ ایما		
برون	هر آنکه استعانت بدو دیش برود	اگر بر سریدون ز دواز پیش برود سعدی شیرازی
جستن	ز دلمات ضعیفان استعانت جو چو دریا	که شیر برق چنگال از دستان میشود پیدا صائب صفتا
نمودن	یادگار سلطان شاملو را	فرستاد استعانت نمود ابوالفضل اکبر آبادی
استعفا عفو خواستن ۱۲		
نمودن	اگر نامرادی که از عمل شنیع اعلام تائب	شده باشد از تکلیف بر خود کشیدن استعفا محسن بشهد
استعمال طلب کاری کردن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	ب را بطریق حمل استعمال باید کرد	عسر و دهلو
استغفار آمرزش خواستن ۱۲ با عجم		
برخواستن	زدین ناقص از سبب استغفار بر خیزد	ز رنگ کفر من موبرتن زنا بر خیزد صائب صفتا
توانستن	ز خجالت سر پیشانگنده و ز عجز نه عذر	گناه من اگر ندرست استغفار تو اقم حزین صفتا
چیدن	لب بزجده ساقی تا دگر یوبه ام خندد	چه در کام دزبان برود استغفار ز بیم نوری ترخیزد
خواستن	ز باد صولت او خاک خواهد استغفار	زلفت بهیبت او آب گیرد استغفا انوری ابورد
دانشتن	ویدی آن سحاره عارت که روز باز خواست	هر کسی از جرم داد از تو به استغفار داشت بنالی بروی



مصدر	صلمه	شاعر
شیتدن		مثنوی استغفار من کز اهل ایمان سیم
کردن	از	عارفان از عبادت استغفار سعدی شیرازی

استغفار بی نیاز شدن ۱۲ بار بجز

بالیدن		زا سمان بگذشت دستی که جهان بر تویم
بودن	از	از دو عالمشس بود استغفار شافعی اصفهانی
دشستن		باوه حسن تو شب سستی و تنفاداشت
دیدن	از	بخونم تشنه گردان تیغ ترکان شکررا
زبون	بر-از	که استغنا از ان بر جوض کوثر میتوانم نزد
کردن	ب-	گر بقدر حسن استغنا کند کس چون کند

استفاده فائده گرفتن ۱۲ منتخب اللغات

کردن	در درس اوجمعی کثیر از فاضل	در-از	استفاده میگردند	حزین اصفهانی
نمودن	بعض مراتب علییه را از ایشان	از	استفاده نموده	حزین اصفهانی

استفاده نیز گرفتن و خیر خواستن ۱۲ منتخب اللغات

نمودن	استفاده انوار آثار آن منتخب	مجموعه لیل و لیل و سایر معنای	نصیر بهدانی
-------	-----------------------------	-------------------------------	-------------

استفسار رسیدن ۱۲ منتخب اللغات

۴ کند زای زرین تو هر کسب ضیا - چنانکه ماه ز نورشید استفاده نوز ۱۲ سنه

مصدر	صده	شاعر
فرمودن	از	استفسار فرمودند عالی شیراز
کردن	از	که از ما سخن فیه نیست عالی شیراز
نمودن		بلکہ جلال را بہ عظمت و جلال ایزد بے ہمال قسم داده استفسار نمایند عالی شیراز
<b>استقامت راست شدن ۱۲ منتخب اللغات</b>		
طلبیدن	از	استقامت از خدای طہم علوی مرفوح آباد
فرمودن		ای ماہ دو ہفتہ بگرہ این سوی گراسی عکس ہمہ بین و استقامت فرمائے خسرو دہلو
گرفتن	:-	سخن چون گرفت استقامت بمن اقامت کند تا قیامت بمن نظامی گنجوی
ورزیدن	در	دروا من کو ہے مانند سگی بالکال پاداری استقامت ورزیدہ عالی شیراز
<b>استقبال :- پیشوا رفتن ۱۲ بہار عجم</b>		
کردن		میروم از شہر انا بسکہ رویم و رفتا فی روان منبکام رفتن کرد استقبال من سعیدی
<b>استقرار آرام گرفتن و ثابت شدن ۱۲ منتخب اللغات</b>		
پذیرفتن	در	دربواطن قدسیہ فرما زوایان والا شکوہ غبارا کفاد ہمسار ان الطباع ستقرانی پذیرد ابوالفضل اکبر آبادی
ورزیدن		نمایان منصور جامی مذکور ابدست آورہ استقرار ورزیدند عالی شیراز
یافتن	:-	شجرہ اصالتش ازو بطلعہ ستیصال بقاعدہ اشار اخبار استقرار یافتہ خسرو دہلو
<b>استماع گوش فراداشتن ۱۲ بہار عجم</b>		
افتادن		استماع افادن

مصنف	صدا	شاعر
کردن	زادہ نواسہ، عشق تو چون آستماع کرد	علی خراسانی
نمودن	از بعضی غازیان کہ در آن جنگ گاہ	منشی احمد
استمداد مدو خواستن ۱۲ بہار عجم		
کردن	این غزل را پیش ازین ہر چند انشا کرد	صائب از روغ فغانی دیگر استمداد کرد
نمودن	ہر چند عارض فرستادہ استمداد نمود	توجہ نظر نمودیم
استنشا و پشت بچہ سے دادن و پناہ کسی بیرون ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	بعد از آن شکستہ چند کہ استمداد بر آید	کردہ اند لہذا بیت عدل منظر ہر نمود
استنباط بیرون آوردن چیز سے راز چیز سے ۱۲ منتخب		
کردن	بصغیر ضمیر دقیقہ پذیر کہ از اصطلاح چین	استنباط سر گذشت ہر کس تو اند کرد
نمودن	بوساطت ملاحظہ امر کن بابای اعدا و تاسہ	کہ ارشد اولاد نڈا استنباط تو اند نمود
استوار محکم ۱۲ بہار عجم		
آمن	ہر آن زریب از عشوہ بست در بارم	مرا ز سادہ دے استوار می آید
افتادن	سرای کبریا بیت راز گردون صدقہ در باد	کہ بنیاد طرب باد ملک استوار افتاد
بودن	حصاری در آن ملک بود استوار	کہ زد طعنے بر طاق نیلی حصار
داشتن	خسرو گرت خیال بہ پرستش امان دہ	زنہار استوار نداری کہ یار اوست
دیدن	گران داشت این نکتہ را شہر یاد	زنان را ہر دے ندید استوار

مصدر	صطلح	شاعر
ساختن	محرمان کعبه مقصود کند چون بلال التین	عالی شیرازی
شدن	شرفراغت ز غم زنگار	ملا جامی
کردن	بهر کشتی آسمان سطله با شادگان	انوشیروانی
گرفتن	ز شهید کردی سینه گمشد کراست	دیلمنی ابله باد
گشتن	پای خاک استوار گشت کنون	ظریف سمرقندی
ماذن	نیست عشق از زالی را و آذران بچکار	سعدی غزالی
<b>استوار می حکم می در بهار عمر</b>		
دادن	بزنم از خویش استوار پیش داد	نظامی عروضی
داشتن	بوقت گل خنجر آتو بی شکن	نظامی گنجوی
گرفتن	که اندیشه جادو نگاری گرفت	میرزا آسنانی
نمودن	سه انجام کمال یاری نمود	کمال گنجوی
<b>استیلا غالب شدن و دست یافتن از منتخب اللغات</b>		
دادن	تپید از روی بیون نوش سوز روز	عبدالت را اگر بدایح استیلا
داشتن	افغان مذکور بران قلعه استیلا داشت	زین آسنانی
یافتن	یران قلعه استیلا یافته خزان موذی	زین آسنانی
<p>چنانچه در غزل غاک بر سر آب استوار کرد ۱۲ سعدی با سه و التییر و فدا استوار کن ۱۲ جامی</p>		

مصدر	صده	شاعر
اسراف از حد در گذشتن و در خروج ۱۲ از منتخب اللغات		
رفتن	در	گرنه اسراف تو میرفت مهوری در جبهه
کردن	در	صرف امسال بشری طاقت پازینه ناما ظهوری ترشتر
در عبادت قانع است اینجا کفایت میکند		
گردد آب غسل سانی کند ز بهر یاد کلیم بهمانی		
اسلام سلمان شدن ۱۲ بهار عجم		
آوردن	از	چو آن کافر که اسلام آورد از بی نوائیها
به دین میرو و زاهد که دنیا نیست دستش حرین اصغما		
اسناد و نسبت کردن حدیث کسی در پناه کسی بودن و پشت دادن بچسب		
۱۲ بهار عجم		
آوردن	از	آنی که ز کردار تو آرد گهر اسناد
دادن	بج	آنی که ز گفتار تو سار و دهنر امثال
کردن		مدار با کرمش بیم از گننه مخلص
		کرده ام در نظر خویش ز استقبالش
		روگر بخویشتن اسناد این گناه برده
		پستی فطرت و همت بفقیری اسناد
		واله بهر وی
اسیر بندی ۱۲ بهار عجم		
افتادن	در	دل که در چاه ز نخواست اسیر افتاده است
بودن	در - ب	تاری از زلفت اگر دستم دهی بالا کشم
دشمن	را	تلاز بنداری که بید روان صحبت کرده ام
دیدن	در	دور از ان صیاد می بینم پریشان خواها
ساختن	ب	بجزت سوئے خود خوان چون اسیرم در تو
		بنام شد اگر بخششت دستگیر
		ظهوری ترشتر

شاعر	صدا	مصدر
شانی شہدہ	از - در	شدن اگر فرشتہ بگویش گذر کند شانے
غنی کشر	ب	کردن سبز خطی بخط سبز مرا کرد اسیر
نصیر ہمدانی		گردیدن اسیر عارض خورشید پوری گرم
سعدی شیرازی	را	گرفتن نگو نام را کس نگیرد اسیر
فغانی شیرازی		گشتن دل اسیر خرد سالی گشتن این چرخ کبود
خسرو دہلوی	ہ	ماندن ماندہ پیایے بہ کشاکش اسیر

## فصل شین معجمہ

اشارات رموز و فرمان و دوا این مخصوص است بہ سردلب و چشم و ابرو و مژدہ و غمزہ و گشت

و میرزا صاحب بیان نیز بہتہ اند و این غریب است ۱۲ بہار عجم

نظمی گنجوی	از	آمدن اشارت چنان آمد از شہر بار
فغانی شیرازی		بودن بسو خامہ بہ بندہ م زبان طعن مخافت
مربین آسمانی		پہتیدن سخن از خاطر ہم یک عقد نکشود
خسرو دہلوی	در	دادن در ہمہ ملک اشارتش دادہ
مناوہ شیرازی		دانستن آنکس است اہل اشارت کہ اشارت اند
خسرو دہلوی	از	دیدن ہر کہ ز ابرویش یک اشارت دید

۱۰ لکاز دل شدہ ام در غم بسیار اسیر ۱۲ حزین اعمنانے ۱۳ بیغول محترم کن اسیر ۱۴ انوری ترشہی

مصدر	صدا	شاعر
رسیدن		این ده ویران چو اشارت رسید از تو دو آدم به عمارت رسید
رفتن	به	بمذلق اقلام و مزال اقدم اصحاب این سیاق اشارت رفت
شدن	از به	می جسم از زمین جز صدق لب لب از غیب اشاره ام بدم صبحگاه شد
فرمودن	بچه	فرما اشارتی که دو چشم امیدوار پیوسته در کرشمه ابرو نهاده ایم
فهمیدن		بشمن یاری قتل خویش از یاری فهم اشارتها که هست از طرف دور کاری فهم
کردن	به	مشکل حکایتی است که هر ذره عین است اما نمی توان که اشارت با و کنند
کردن	ر- به	منزه سیاه است اگر کرد بر خون ما اشارت تو ازین چه سو و واری که نمی کنی مارا
منهون	به - به	بسر اشاره نمودم بسیار خود که بیا اشاره ایست که رود به سجده گاه است

اشتباه مانند شدن چیز بچیز دیگر و پوشیده شدن ۱۲ انتخاب

افتادن	در	ز بس زخه گزیزه در تن بود نفس را فتنه در گلو اشتباه
داشتن	در	در هستی دمان تو دارم اشتباه چیز بگو که قطع شود اشتباه ما
وزیرین	به	بسکه دست زشت آرایش هر چه کرد عشق می در زو بحسن با دل ملیه اشتباه

اشتمال از خود خسته شدن آتش ۱۲ انتخاب للغات

پزیرفتن		بگریزه ناره خسته حسد که در کانون در دین میزاجا لاشاه بود اشتعال پذیرفته
---------	--	--

۴۰ دال بر صوم در اشاره به مال و کسب اخلاق میفرمود ۱۲ ازین اصضانی ۱۲ نمی از زود بدان خونم که تو ساعد بیار آلی - تو بنشین و اشارت کن

۴۱ می یا بار دنی ۱۲ سلطان سادسی ۴۰ و ال در صوم اشاره تعلیم نمود ۱۲ ازین ۱۵ نمی توان یعنی نمی تواند ۱۲ من

مصدر	ص	شاع
داشتن	ب	گره بود آتش جلال بگریختن عثمان نصیر جده
کردن	از	از جانبین آتش حرب شتعال کرد منشی احمد
نمودن		آتش خنجر شتعال نموده بگریختن عثمان کاشفی جده
اشتعال به کاری در شدن فتنه اللغات		
داشتن	ب	آوردن سلطان سلیمان الصفوی حرب حزین احمد
نمودن	ب	همان روز به تمیبه اسباب جلال نصیر جده
در زیدن	ب	از افراط آتش بازی در چراغ و شتعال در تاشاک عالی شیراز
اشتعل بضم اول سوم و چهارم غلبه تعدی و زور ۱۲		
آوردن		نیارده در سوخ غم اشتعل نصیر جده
داشتن	در	حاکم و سپاه در ایحتاج بزمی حزین احمد
کردن	از	سخن بچیت سر جوش این بخت غم نصیر جده
کردن	ب	اندیش مناع بزم گرم کرد نصیر جده
کردن	ب	الهی از خود مستان و گم کن نصیر جده
کشیدن	از	از آن باده در ساء مکن ز غم نصیر جده
اشتها آرزو سے تلعام ۱۲		
+ که آه کند اشتلم با غصه ۱۲ رجال اسفندی ۱۲ تاج در روز نماز بیست و سه مرتبه		



مصدر	صلہ	شاعر
آوردن		طالب آملی
خواستن		سحابی استرآباد
داشتن	در	طالب آملی
سوفتن		صائب صفہا

### اشتمار شہرت یافتن و شہرت دادن ۱۲ منتخب اللغات

داشتن	دلفر پسرش بقریش اشتمار داشت	منشی صفہا
یافتن	یرین جہت آن طبقہ عالی شان	منشی صفہا

### اشک قطرہ آب عموماً قطرہ آب چشم خصوصاً ۱۲ بہار عجم

آمدن	آبلے سے زخم تشنہ بردار	حزین صفہا
آلودن	نظیری را بجلس بردم امروز غلط کردم	نظیری بنشاپور
افتادن	آتش دہم کہ گر بر خاک افتد اشک من	شفای صفہا
باریدن	نا سیدی برود اشکے کہ میباریم ما	صائب صفہا
ریستن	شب چہر خاست پرفتن و اماں شکست	ابوالقاسم گازی
چکیدن	اشک اختر ہمہ از دیدہ گردون بچکد	کلیم سہ
چکیدن	چکید اشک کباب و نمزہ کرد	زلالی خوانسار

۱۵ اشک باریدن و چکیدن ۱۳ سرود ۱۴ اشک کباب رطوبتی کہ از کباب بر سر آتش بریزد ۱۲ بہار

مصدر	صده	شاعر
چیدن ۵۱	به - از	نکدی چینه بد اس اشک از مرگان صائب صفا
خاستن ۵۲	از	که چندین اشک در دریا ننگه مجیر بلیقانی
خوردن ۵۳		اشک حسرت را فرد خوردن گهر نیشی صائب صفا
دمیدن ۵۴	از	از دیده عیشاق و دما اشک پیازی علی خراسانی
دواندن ۵۵	از	از آشنه لبان چشمه جوان گله دارد ظهیری رشتی
دویدن ۵۶	بر	سینه چون کشتی بریا میریزد گهوا دام صائب صفا
دیدن ۵۷		دارد سری با سونتن اشکش مین آتش نگر حوزین صفا
رستن ۵۸	از	که آتش از پر پر دانه شویید زلالی جوانساز
رسیدن ۵۹	به	که چوبه کس نسوزد آذر امروز نظیری نیشاپوری
رفتن ۶۰	از	کجاست دل من بود که شعله برنت فطرت منی
رسختن ۶۱	از	شطا بود که تک بند میکند خون را نظام خراسانی
رسختن ۶۲		کسی گوید من حرف بچینی شنیدم باران گویند ما هم بشت زید اشک بر زمین از جبار عم

## مصطلح

۵۱ اشک چیدن اشک پاک کردن - ۱۱ جبار عم ۵۲ اشک فرد خوردن مضط کردن گره ۱۲ جبار عم ۵۳ اشک حسرت اشک از صورت ۱۳ جبار عم ۵۴ اشک پیازی اشک سرخ جبار عم ۵۵ اشک میمی اشک تلخی ۱۴ جبار عم ۵۶ اشک کلان اشک سرخ ۱۵ جبار عم ۵۷ اشک رسختن سعادت یعنی مظلوم شدن فدا آید ۱۶ جبار عم

مصدر	صده	شاعر
شدن	از - به	خون اشک میشود به گل زبوی تو <small>حزین اصفهانی</small>
شکستن	از - دور	در دیده ام اشک در سینه ام آه <small>باترکاشی</small>
شناختن	از	طفل خود سر بود رنگ همنشینان بر گرفت <small>کلیم بهدانی</small>
فشاندن		طفلیکه خوش محاوره افتد مانند نیست <small>امیرت ازندانی</small>
فشاندن		خوشه برداشت هر کس در آن ایجا فشانند <small>صائب اصفهانی</small>
کشادن		برون فرستش از دیده تر سواد <small>قاسمی کونا باو</small>
کشیدن	از	تا پنجه به پنجه هر جان در انگنم <small>نظیری ترشیز</small>
گرویدن	در	قیامت گرنگدان بشکند در چشمم <small>صائب اصفهانی</small>
گرفتن	به - از	برای غم بان غمگساران استین عالم <small>شفای اصفهانی</small>
گنجین		که چندین اشک در دریا نغج <small>مجیر بیقانی</small>

### فصل صا و صامله

اصرار تنها کردن کاهی مستعد شدن و بازداشتن ۱۲ غیثات اللغات و منتخب اللغات

کردن	در	سهمش آب سیاه آرد قلم دار <small>امیرت ازندانی</small>
نمودن	در - به	زمانه بر سر باطل نماید این اصرار <small>نظیر فارابی</small>

### مصطلح

۱۵ اشک در دیده شکستن نید شدن اشک در دیده ۱۲ بهار ۱۵ اشک فشاندن معودت ۱۲ بهار ۱۵ اشک تلخ اشک که از گریه غم بریزد ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
اصفا گوش نهادن ۱۲ مدارالافاضل		
کردن	قصه غصه بی آبی من اصفا کن	تاگر دست و دوازگرمست روی بھی نصیر بهدانی
اصلاح نیکو کردن و سترون موی ۱۲ بہار عجم		
پذیرفتن	از سخن حال خرابم نشد اصلاح پذیر	از محمودیرانه که از گنج خود آباد نشد کلید بہدانی
دیدن	درق بستیم از ہم برداریند کہ من	دیدہ ام آنقدر اصلاح کہ باطل شدہ ام شاپور طہرانے
کردن	لکن رقمزودہ کلک صنع را اصلاح	را کہ خط ساختہ بی بہرہ باشد از تحسین اثر شیرازے
کردن	بدفع سگشی آتش آب می بایہ	از رابہ کجاست بادہ کہ اصلاح این مزاج کنم سلیم طہرانے
کوشیدن	چون با زینا یزیت و بتکدہ خسرو	اصلاح مزاج سگ یوانہ چہ کوشتم خسرو دہلوی
یافتن	گر چنین اصلاح خواب یافت خط عارش	نالہ مقراض در گوشش نو خوابیدن موی صہمانے

## فصل ضا و مجہ

اضطراب پریشان شدن حال و جنبیدن دل و زردان و طپیدن ۱۲ بہار عجم

افتادن	بود تسکین دلما لخطہ لخطہ برق ویدارت	از ویرے زہر برین تجلی در دل من اضطراب فتنہ آصفی شیرازے
آنگندن	خط بر آوردی انگندی بجایم اضطراب	ملک معمور از برات بی مثل کرد اضطراب مانا بہدانی
اندختن	کو مغنی کہ اضطراب و لم	در ہمہ در ز نفس مہ اندازد عافی شیرازے

۱۰ از نصیحت چند اصلاح دل ستمش کنم ۱۲ سلیم طہرانے پیشہ شکل است بملک کردن خط زنجیرہ ۱۲ سلیم طہرانے ۱۳ اصلاح دمانی من نایبیم

۱۴ طالب ملی ۱۴ غنی فتنہ بدان زنت اضطراب مرا ۱۲ حزمین امفہانی

مصدر	صله	شاعر
باریدن	از	ز آرمیدن ما اضطراب می بارود
بودن	از	گره برگ جان ز موج و جباب قاسمی گونا باد
دادن		که چون موج از شوریدم فترک می لرزد
داستن	در - از	تو بر بالین شایم اضطرابی بهر آن دام
در یافتن		بکشاد زبان پله جوابش فیضی کبر باد
رنجیدن	از	نسیمی گرز دور اقم از شیشه می ریزد
شدن		صبر یکیده استیم تمام اضطراب شد
کردن	در - در	بهر نسیم چو موج اضطراب توان کرد
کشیدن	از	بیهوده اضطراب تلمت می کشیم ما
نمودن	در	میدنماید که دقیقه ازان در کلک تیرنگجه

## فصل طالع

اطفا کشتن آتش و چراغ و فرو شدن آن ۱۲ بهار عجم

کردن	مرگ اطفای حرارت نکند عاشق را	را	سنگ آتش همان آتش خود در ریاست	واله هروی
------	------------------------------	----	-------------------------------	-----------

اطلاع دیده در شدن ۱۲ بهار عجم

بودن	واعظانادان چه گوید از جمال روی دوست	به	چون بستر این سخن هرگز نبودش طلاع	اسیری لاری
------	-------------------------------------	----	----------------------------------	------------

۱۴ صرصره در خرابی ما اضطراب داشت ۱۲ حزین اصفهانی

منصوب	صله	شاعر
دادن	بر	اطلاع داد
داشتن	از	بپای گلبنی دیدیم مشت استخوانی را
یافتن	بر-به-از	بچشم اهل هوس اطلاع بر اسرار

اطناب و ساز کردن سخن و بسیار گفتن ۱۲ بہار عجم

آوردن	در	کہ جز لؤلؤ مل در گفتگو اطناب می آرد
دادن		امروز در رویش نگر اطناب و تمجید را

## فصل ظاہر مجہ

اظہار و واقف گردانیدن و پیدا گردانیدن ۱۲ بہار عجم

توانستن		بوصل از خوبی و نظارہ دیدار نتوانم
ساختن		رہنمای کہ دارم نیست غیر از عیب واقع
کردن	+	باد از بند اظہار در وی میکنم طالب
گردیدن	+	تہر کہ دلم دارد در سینہ نمان از تو
سنودن	+	براست و دروغ نخواہش دل

۱۲ بہار کہ حرف دوستی اظہار میکنم شعیب خوانساری + و تلخ رو مکن اظہار تلخ دوستی خویش ۱۲ اسباب مصفا فی ۱۲ کہ از صدابین

سخن اظہار میکنم ۱۲ کلیم بہدانی

مصدر	صده	شاعر
<b>فصل عین مہملہ</b>		
<b>اعادت بازگردانیدن ۱۲ بہار عجم</b>		
کردن	بالتفات تو با من توان مشاہدہ کردن	کہ چون کند بعظام مہم روح اعادت سلمان ساجی
شدن	نشینت عادت خود پیچ رنگشت	ہر چند مدعا سے ظہوری اعادہ شد ظہوری ترشیز
<b>اعانت یاری دادن ۱۲ منتخب اللغات</b>		
کردن	مکن اعانت ظالم بخیر و شر تاثیر	کہ رنج بہلہ زبالا سے دست صیاد تاثیر اصہنا
<b>اعتبار چیز سے رائیک نگاہ دہتن و نیکو شمردن و عبرت گرفتن و عبرت نگاہ کردن ۱۲ بہار عجم</b>		
افتاد	ازین مطلع کہ در شبیہ کلکش در خط آوردم	بر انبای ز نام تا قیامت اعتبار افتاد بدر چاچی
بخشیدن	بسنگی بخشد آنسان اعتبار سے	کہ بر تاجش نشاند تا جدا سے وحشی بافتی
برون	صورت پستی از خلق برد اعتبار معنی	ہر چند کعبہ سنگ ست تسکین بر بہن کو بیدل عظیم آباد سے
برخاستن	اعتبار از میان چو بر خیزد	بصیغہ مور مسرہ مارست صائب اصہنا
بودن	بناشد مرا گر چه آن اعتبار	کہ عفو ترا جسم آید بکار ظہوری ترشیز
داشتن	عارضت مستغنی از خالست در اظہار حسن	پیش و انا حظ زیاد از مہر دارد اعتبار اثر شیراز سے
رفتن	ز رنگ گریہ من رفت اعتبار بہار	نگند لالہ اشکم گرہ بکار بہار مفید بلخی
شکستن	آن کہت از کجاست نفسہای تیرہ را	تا اعتبار نافہ تا تار بشکند حزن اصہنا
۴۰ از بالای فلان یعنی از پیش فلان ۱۲ بہار عجم سخنگو بران اعتباری نہ داشت ۱۲ نظامی گنجوی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	به	من از اول باین طرار کردم اعتبار اول اثر شیرازی
گرفتن	از	ز تو چشم مهر دار و ز من اعتبار گیر و شغانی احمدی
گرفتن		روزگار آخر اعتبار بگیر گرفت نظیر سمرقندی
ماندن	در	نماند پیش کسان هیچ اعتبار مرا فغانی شیرازی
یافتن		نیافتیم در بی اعتبار خار و خسته ادبی نطنزی

## اعتدال راست شدن ۱۲ منتخب اللغات

گرفتن	چون بر جنبش گذشت ساسے	نخاشس گرفت اعتدالے	فیضی کربادی
-------	-----------------------	--------------------	-------------

## اعراض عیب کردن کے راویان شدن ۱۲ منتخب اللغات

رفتن	آسوده اندر دودلان از سوال حشر	با	این اعراض با اول بیمار میرود	صاحب احمدی
کردن	مرا برندی عشق آن فضول عیب کن	بر	که اعراض بر اسرار علم غیب کند	مناظر شیرازی
نمودن	این منقط را بان حالت قیاس نمود		اعراض نمایند با نسفات نزدیکت با	ابوالحسن کربادی

## اعراض اقرار کردن بگناه و جزآن ۱۲ بار بزم

آوردن	بعجز عیسی و خندانے افتری اگر بینی	به	دمی در نماظم آئی و نغمهای نمان بینی	والد
داشتن	ز آئینه جمال تو دیدم به آنچه بود	به	عارف بود به آنکه بین اداعت است	اسیری لاری
کردن	دام حافظ بگو که باز وحید		کرده اعانت و ما کو تسم	مناظر شیرازی
نمودن	اسپ چو مین قلم نلی این با دیه نیاد نمود	به - از	همان جبه که از ان بعجز اعانت نامیم	اصیبه الی



مصدر	صده	شاعر
اعتصام چنگ و زون در چپیکه ۱۲ بہار عجم		
آوردن	بہ	در کارگاہ صنع نیاید بکار دست حزین اصمعیانی
کردن	ور بہ	آن بہ کہ مطلع سخن از رکن دین کنند النوری بیوردی
نمودن	بہ	عاطفت مانوہ ابوالفضل کبریاوی
اعتقاد و در دل گرفتن و قرار دادن ۱۲ بہار عجم		
افزودن		کہ ہر روز افزاید این اعتقاد
بودن	بہ	چو اعتقاد بروز جزا نمی باشد سجراکاشی
داشتن	بہ - را	چو طفل اعتقاد سے بہ ملا ندارم مخلص کاشی
دیدن	ء	زنا رستہ است مگر اعتقاد بین ظہوری ترشیزی
رسیدن	بہ	روز بروز باو اعتقاد ہم رسد بوالفج روی ابوالفتح گیلانی
کردن	بہ	قبائے مصحف اگر پوشتم اعتقاد کند کس شانی مشہد
اعتقاد و تکیہ کردن چپیکه ۱۲ بہار عجم		
بودن	در	کہ ہست ایمن آباد روی بردم نظامی گنجوی
داشتن	بہ - بر	صلہ بیش از مریج گفتن داد فیضی کبریاوی
<p>⊕ طائفہ آخری اگر بنی را اعتقاد داند تشکیلین خوانند ۱۲ ابوالفضل کبریاوی ⊕ از بس ز فابو عدد ۵ او اعتقاد داشت ۱۲ حزین اصمعیانی</p> <p>⊕ بر جنون دارد اعتقاد چہ غم ۱۲ ظہوری ترشیزی</p>		

مصداق	صلہ	شاعر
دیدن		صدبارگشت گشته ز بیداد خود خجل نظوری از شیراز
کردن	یر - یر	بجان دوست که غم پرده برشانند گرا اعتماد بر الطاف کار ساز کمیند حافظ شیراز
ماندن		ہر چند موافق رضائے خاطر شرف نبود بی اختیار رویدادہ دیگر اعتماد و اجتماع نامند منشی اصفہانی
نمودن		اعتماد کے بنام بگذر بہر خدا سے تا بہ بینی کہ درین خرقہ چہ نادر و لیشم حافظ شیراز
اعجاز خرق عادت کہ از انبیا ظاہر شود و عاجز ساختن ۱۲ منتخب اللغات		
آموزتن	بہ	بادامی سخنم گوش نگہدار حزین چشم جاوہر نگہ آموختہ اعجاز بمن حزین اصفہانی
داشتن		دم شمشیر تو اعجاز سیجا دارد خضر گزشتہ تیغ تو شود جا دارد صادق شیراز
دیدن		اعجاز عشق بین کہ چراغ دلم نمرد ہر چند تند باد غمت در بران نہاد صدیق اسراہاوی
نمودن	بہ	مجروی چو سیجا کجا کہ از سر وقت بہ نفس کہ بر آرد نماید اعجازی ابن مین زبونند
اعراض روی از چیز سے گروانیدن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	از	باد مسلخ آورد روی سے خاک از کلگون او بسکہ کرد اعراض از شک بہر چہ سلیم ظہرانی
نمودن	در - از	عقل در کو تو اعراض نمود از فردوس طبیع بار و تو بیزار شد از جو العین اوزی بیورد
اعراض گرمی داشتن و قوی کردن ۱۲ منتخب اللغات		
دادن		کرداغ غلامی تو بر جیبہ منی داشت کس اینہما اعزاز منی داد و دم سبحانکاشی
کردن	را	کرا کردند این اعزاز و اکرام ہمین بس امتش را مشوہ کام ناظم ہراتی
+ جسمن سائتہ ز نمار اعتماد کن ۱۲ اصحاب اصفہانی ۱۲ نام مرضی است ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
یافتن	ہر کہ ز می او برد لصدق و نیاز	یابد او نیز بچو او اعزاز
اعلام آگاہ گردانیدن ۱۲ بہار عجم		
بخشیدن	واچہ در ہر باب بخاطر سدا اعلام بخشند	ابو الفضل اکبر آبادی
دادن	شیخ را اعلام دادند از درون	کامد آن دست ز ترسالی برون
فرمودن	قاضی عالم علما را اعلام فرمود	تا در مجلس علم حاضر شوند
کردن	جای آلت کہ بر حال منش رحم آید بہ	حالت من بخیالش اگر اعلام کنند
اعلان ظاہر و آشکارا کردن ۱۲ کنز و صرح		
یافتن	ہر ستایش کہ اعلان یافتہ بہ	سجل قاضی القضاة من مجلس نصیر
فصل غین معجمہ		
اعماض چشم پوشیدن و آسان گرفتن در معاملہ ۱۲ منتخب اللغات		
منودن	از زلات اقدام او اعماض نمایند	ابو الفضل اکبر آبادی
فصل فا		
افتخار نازیدن بچیزے ۱۲ بہار عجم		
داشتن	ہمیشہ گوز بیلا سے پارم ز نم از عقل	جو این خزان بزود سیم افتخار ندارم
زمبیدن	ابناسے روزگار عیال مند و من	می زیدم بغیر ستہ مردانہ افتخار
+ بر چرخ زمین افتخار دارد ۱۲ مسعود سلمان ہمدانی		

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	در عدل جز بد و نکند عالم افتخار	در وجود جز بد و ترند ملک استان مغربی پوری
گرفتن	ملکا خسروا خداوند از	این نام از تو افتخار گرفت ظہیر قندی
افترا دروغ گفتن بر کس ۱۲ منتخب اللغات		
انگینختن	در حق آن بزرگ افترا ہے چہاریو	چون مسئلہ چہار قولی می انگیزد خسرو دہلوی
افزون و افزون معروف ۱۲		
آمدن	جز حق حکمے کہ حکم را شاید نیست	حکمے کہ افزون از حکم حق آید نیست افضل کاشی
بودن	مدامت چہرہ گلگون از شراب لاله گون بادا	ترا خوبی و ما را گرمی مہمت افزون بادا افغانی شیرازی
بودن	افعی نزم نما دشمن جان ست حزین	حذر افزون بود از مردم ہموار مرا حزین صفہا
ساختن	دیوانہ کہ افسون سازد جنونش افزون	دیوانہ کہ مجنون شاگرد اوست حاصل امید میازی
شدن	جنون افزون شود دیوانہ را در ہر سرمای	مراسی روز دار و بخیار بچہ ہست این اہلی شیرازی
کردن	چو شمع نیم سوزم خاک بر لب شتر اے ہدم	مسوزانم کہ افزون میکنی سوز و گدازم را شاپو طہرانی
گردیدن	غم افزون شود چون دیگران گریند بر عالم	بلے دریا افزون میگردد از باران ساحلہا صبوحی سمرقندی
گشتن	کشیدند بر ہفت فرسنگ نخ	افزون گشتہ مردم ز مور و بلخ اسدی طوسی
نمودن	میگشا از اساقی نو خط کند مدہوش تر	خواب را افزون نماید بوسہ ریجان بہا
افسانہ و فسانہ حکایات گذشتہ مشہور و شیرین اصل غیر اقبی ۱۲ بہار شہم		
۱۵ افزون بود ز جو سہ سینہ راز تو ۱۲ حزین ۱۵ از مدح من افزون نشد و کبریاے تو ۱۲ رفیع اہری ۱۵ کہ کزی از لباس گرم بہت افزون نمی گردد ۱۲ بہار		

شاعر	صدا	مصدر
افسانہ دستی پیمان در افگنم ظہوری شیرازی		افگدن تا طرہ ات بخواب نہ بیند دگر شکست
ابو الفضل اکبر آبادی		انگاشتن داستان موعظت را افسانہ انگاشتن
از لیس زو عدہ ہایتو افسانہ بروہ ایم نظیری نیشاپوری	از	بردن بگفت خواب دیدہ بخت و امید را
من کجا بودم کہ دہم افسانہ فرہاد بست سنجر کاشی		بستن بر گ کاہے نیست کوہ بے ستون پیش غم
کش خواند بھن فسانہ پرواز فیضی اکبر آبادی	از	پرواختن از خواندن این فسانہ راز
باین تقریب احوال دل دیوانہ می پرسد شفا صفحہ	از	پرسیدن زند چون تکیہ بر بالین من افسانہ می پرسد
باہیخردی پند فلاطون نہ پزیرد طالب آملی		پزیرفتن مجنون تو افسانہ و افسون نہ پزیرد
و گریش تو شرح دل کنم افسانہ پنداری حیرانی ہمدانی		پنداشتن چو باتو درود دل گویم مراد دیوانہ پنداری
افسانہ عشق را ز بانہا خرین اصغری	را	بر یافتن خاموش حزین کہ برستا بد
پے خواب از فغانی ہر شبے افسانہ میجوید فغانی شیرازی	از	جستن تگروی گوش گرفت کسے اکنونک شد عاشق
فسون پروازی و افسانہ خوانی جانی	بہ	خواندن زینچا چون شنید آن مہربانی
کترین فسانہ و افسون بے مرآد حافظ شیرازی		خواندن برو فسانہ مخوان و فسون دم حافظ

## مصطلح

۱۵ افسانہ بستن ترتیب دادن ۱۲ بہار عجم

۱۶ کنند از قصہ زلفت مگر افسانہ پروازی ۱۲ حزین

۱۷ اگر خوانم بگوش داغ دل افسانہ خورا ۱۲ حزین

شاعر	صلا	مصدر
نظامی گنجوی	ب	رسیدن از ولستہ فتنہ بہر خانہ
فیضی اکبر آبادی	د	رفتن افسانہ نرفت در علاء حش
اصفہ شیرازی		ساختن گرساخت گوہن افسانہ عشق شیرازی
فغانی شیرازی		ساختن افسون پند گوہان افسانہ سخت مارا
خسرو دہلوی	از	سگالیدن باز جستند از وحکایت حال
طالب علی	از	سنجیدن افسانہ سنج نیست لپہ چو چکان ما
شرف مازندرانی		شدن گفتم از پر گوئی تا صبح گر آیم بخود
سیف اسفہنگی	با	شدن با مردمی مردیت افسانہ شربہ حشر
باقو کاشی	از	شنیدن زمین باید شیر افسانہ عشق
حزین اصفہانی		فروختن همچون جیس افسانہ فروش ست تر و خم
حزین اصفہانی		فہمیدن نمی فہم کے افسانہ مارا دین محفل
حافظ شیرازی	ب	کردن مارا بہ تشنیع افسانہ کردند
حزین اصفہانی	ب	کردن حزین افسانہ کردہ اخیرہ مفصل غم دل را

مصطلح

۱۵ افسانہ کردن افسانہ گفتن ۱۲ بہار شہم

۱۶ افسانہ بسج زیاران بیوفا ۱۲ حزین

مصدر	صده	شاعر
کردن		گر حدیث سرو یا افسانہ گل میکنم ملا جامی
کشاندن		قفل گنجینه گوهر بکشا طالب آملی
گشتن	از	کہ شد حکایت من نقل محفل ہمہ کس شفا صفحہ
گفتن	با عیبہ از	افسانہ افسون مسیحا نتوان گفت اسیری لاهی

### افسر تاج ۱۲ بہار عجم

آراستن	از	ز پتر ہما افسر آراستہ قاسمی گونابادی
افتادن	از	نگو نسا رشد چون جرس طبل ساز قاسمی گوناباد
افراختن		پناہ ضعیفان بہ بخت قوی ظہوری تشرینی
افگندن	از	فگند از سرش افسر و داد کرد قاسمی گوناباد
انداختن	بہ	افسر خویش برہوا چو حباب کلیم ہمدانی
بردن	از	کہ از خاک پائیت برد افسری ظہوری تشرینی
بودن		جو باشد بجز خاکش افسر مباد فردوسی
دادن	بہ	کہ سرفازی عالم درین کلہ دانست حافظ شیرازی
ربودن		کافسروا تسلیم تو انم ربود خسروی طوی

عیبہ بہر کس گفت از بیطاعتی افسانہ خود را ۱۲ شاہ پور طہرانی

مصدر	صلہ	شاعر
زودن	بر	گل داغے غوغوشش بر سر دیوانہ زودن عالی شیرازی
کردن	از	ز خاک پاش افسر میتوان کرد صوفی بازندانی
کشیدن	بر	بر سر صد ہیچکس افسر کشد خسرو بلوی
گذاشتن	بر	پوش و بر سر شاہان گذار افسر را سلیم طہرانی
گرفتن	بر	تا چرا بے حکم تو بر سر ہمی افسر گرفت مغربی نیشاپوری
نشستن	بر	بر فرق فرقد افسر احسان تو نشست خاقانی شردانی
نہادن	بر از سر	فلک را ز نعلین افسر نہند ظہوری تریزینی
یافتن		اگر گامے فرود از اوج استغنائی پارا خزین اصفہانی

### افسردگی پژمردگی ۱۲ بہار عجم

بودن	از	کہ این آتش باب خنجر جلاہ نشیند رسمی زردی
داشتن		گل غنم اگر از جنت بود پژمردگی دارد نطقی تریزینی
دیدن	در	افسردگی ندیدکت بہان صبح خزین اصفہانی
کشیدن		نی کشتم افسردگی بہ کہ خمار آخر شود سفیدی بلخی

### مصطلح

افسردن بر تارک و کشیدن بر سر و گذاشتن بر سر و گرفتن بر سر و نہادن بر سر یعنی ۱۲ بہار

۱۵ نہادہ گرانی بر سر افسرش ۱۲ قاسمی ۱۵ زودن بود مایہ افسرش ۱۴ کہ سلطان بن می نہاد بر سرش ۱۲ اطفائے شہدی



مصدر	صدا	شاعر
یافتن	از استیلا بہوم آن شوق و شغفے کہ	از بعلم و تحریر تقریر معارف بود افسرگی یافت خزین اصغر نے
افسردہ پڑمردہ ۱۲		
بودن	افسردہ بود بسکہ بساط چمن زمین	ایام گل گذشت و بہاران ندید کس خزین اصغر نے
شدن	جهان افسردہ شدے عشق خونگش	کہ این دل مردگان دررگ جان نشتر اندازم
افسوس حسرت و دریغ و کلمہ ایست کہ در وقت حسرت و دریغ گویند ۱۲ بہار عجم		
خاستن	آن سازنما کہ چون زنی کوس	از خیز وز جهان ہزار افسوس فیضی اکبر آبادی
خوردن	لے ہمیں اناز اوضاع جهان افسوس خورد	از ہر کہ شد بر خوان ہستی میمان افسوس خورد اثر شیرازی
داشتن	خوش افسوس ز قتل آن بیت خونخوار میدار	از کہ انگشتے چون آلودہ دالم دردمان ارد
ریختن	و گر کنم طلب نیم بوسہ صد افسوس	از زحقت و ہنش چون شکر فروریزد حافظ شیرازی
کردن	نگرش عہدہ جوے لبش افسوس کنان	از نیم شب دوش بہالین من آہنشت
افسون و فتون سحر و عنایت و مکرو حیلہ ۱۲ بہار عجم		
آموختن	میدانم بہار آموخت طفلان باہ افسونے	کہ در ہر خانہ می بینم زنجیرے و مجنوبے منظر دہلوی
آوردن	آہ ازان جادو کہ چون می آورد در لب فسون	در انکتہ می گوید ازان بابے کہ می سوزد مرا افغانی شیرازی
بستن	از رہ ہر و مجبتہ در دل با جانہ کرد بہ	از این ہمہ افسون بدلہما از رہ نیزنگ بست علی خراسانی
پرداختن	زلیخا چون شنید آن مہربانی	افسون پردازی و افسانہ خوانی ملا جامی
پذیرفتن	مجنون تو افسانہ افسون نہ پذیرد	با بجز دی پند فلاطون نہ پذیرد طالب آملی

شاعر	صدا	مصدر
نفس چون مار در سوراخ نے ماند ناظم ہراتی	بر	خواندن کہ خاموشی فسون بر طربان خواند
من فسون تو سخا ہم خورد پیش مولوی روم		خوردن زن بروز بانگ گائے ناموس کیش
نبرد جان اگر افسون مسیحا دارد ظہیر فاریابی		داشتن آنکہ در دین مسیحا شود از نسبت او
تا از سودائے عشقت وار ماند نظامی گنجوی		دانستن اگر خود عشق بیچ افسون نداند
از افسون مہر بر رویش دیدہ نصیر ہمدانی	بر	دمیدن لب روزگار از غایت صدق
فسون بدالی ز اعضا دید کلیم ہمدانی	از	دمیدن دم تیغ را ساحری شد پدید

## مصطلح

افسون خوردن فریب خوردن ۱۲ بہار افسون مسیحا بجائے سحر مسیحا مستعمل و شاید کہ عبارت از بلا رفتن مسیحا باشد بر آسمان گویا این افسون ایشانست کہ از دست یہود خلاص یافتند بہر کیف نسبت افسون بجنّت عیسی نایت سواد ادب است ۲ صہبانی در ہلو مولف گوید کاش ساقی بادہ پیما سے سخن صہبانی جاوہر فن از صاف بادہ تا ویلی کہ در مانع حال حزمین ریختہ جہ عہ در جام ظہیر ہم می نشانند و خمار تلخی سواد ادب از مغز گفتارش ہی نشانند دور گردانی بادہ زلال فرقتش در بزمستان اطلاق دیدنی است و نیز ازہ حسرت ظہیر بر سرور میستی حزمین کشیدنی و ہوہذا حزمین گشتند حسن تو کسی بہ تجلی ۴ اوتہ نظامان نہ گرفتہ سہما را آرزو کوہ نظامان سواد ادب است ہر چند شطیحات شعرا پیش از انست کہ گفتہ شود لیکن این قسم از شیخ بیعت صہبالی قول و در بار بار از محققین نہیں یاد چہ یہ تا جوان ۱۰ امانا تانادان آگاہ است کہ شعرا بے لحاظ سواد ادب و بے ملاحظہ کفو و نثرک ہر چہ می خوانند کتب ہی زبان از شیخ نظامان سواد ادب عام تحقیق حرف می زدہ باشد البتہ این معنی از و نیز بعید ہاست و کردہ آنچه سہ و فاراد شعرا است ازان چہ کزیر خواجہ شہیر از علیہ الرحمۃ کہ بزعم ثقات ہم از او لیا و ہم وقتہ است شعرا است ہی فامیر سہ یہ مافقت خطا بقلم شیخ وقت آفرین بر نظر پاک خطا پوشش بادہ ۱۲ انتہی ۱۲ عبد الغنی عفی عنہ

مصدر	صلہ	شاعر
ویدن	از	فیہم کے دہزرگس کہ چشم چشمہا دیدہ شریف تبریزی
ساختن	در	یوسف آن غمزہ کہ در کار زلیخامی کرد علوی مؤرخ آبادی
شنیدن		ہر کس نیافت دولت دنیا فقیر شد خزین اصفہانی
کردن	بر	چشم جادو تو اش بار دگر افسون کرد حافظ شیرازی
گرفتن	در	افسون نہ گرفت در مزاجش فیضی اکبر آبادی
نمودن		کنون دل بصد افسون نیشوی چه کنم خسرو دہلوی

### افشا بکسر ظاہر و آشکارا کردن ۱۲ بہار عجم

دادن	در	چون طنطنہ عدل تو ہر جا دہد افشا سنج کاشی
شدن		رفتی آمد برون از پردہ و این از شد افشا تاثیر اصفہانی
کردن		دل داشت بر تو کردم افشا والہ ہروی

### افشان اچہ بر کاغذ و جز آن از طلا و نقرہ محلول کنند و نیز کاغذ و اچہ بدان

ماند کہ بران افشان کردہ باشند ۱۲ بہار عجم و چراغ ہدایت

داشتن	از	از سرشک عاجزان افشان چشم مورد اشت سیلم طہرانی
ساختن		ورق را گریہ ام افشان چشم مورد میسازد تاثیر اصفہانی
کردن	بر	افشان نقرہ بر ورق آل کردہ فکری اصفہانی

مصطلح :- افشان چشم مورد افشان سر مورد کے از انواع افشان کاغذ ست ۱۲ بہار

۱۲ چشم فسون ساز ترا صد کا فرستان در بعل ۱۲ چشم اصفہانی ۱۲ برو کند چو پری سے عندلیب افسون ۱۲ رود کی ہر قندی

مصدر	صده	شاعر
گشتن		افشان داغ چون دم طاووس گشته ام داعسم ازینکہ غیر مکر نمی شود طغرا مشہدی
افطار روزہ کشادن ۱۲ بہار عجم		
کردن	بہ	عسم روزہ بر من بسے بار کرد چو ساغر بہ مے باید افطار کرد طغرا مشہدی
نمودن	بہ	در دوسہ روز یکبار بلب نائے اکتفا و افطار نمودے حزین اصفہانی
افیون عصارہ خشتناس ۱۲ بہار عجم		
دادن		در خور قسمت درین مجفل سد ہر خشک تر ساقی آرد می ماوشیخ را افیون دہد آرزو اکبر آبادی
ریختن	در	تا ہر کہ باشد یار تو بچو و شود در کار تو اے زیر لب گفتار تو در بادہ افیون ریختہ خسرو دہلوی
زدن		این تنگنا نہ موقع خوابت سر بر آرد افیون زد دست حارس و مست پاسبان خسرو دہلوی
کردن	در	ساقی اندر قدحم بازے گلگون کرد در مے گمنہ دیرینہ ما افیون کرد حافظ شیرازی
<b>فصل قاف</b>		
اقامت ایستادن و برپاداشتن و در جائے بودن و تکمین گرفتن و طعام ضیافت و تکبیر جماعت گفتن ۱۲ بہار و چراغ		
دادن	بہ	قامت خود کرد مؤذن دراز ۱۰ اقامت بستون نماز خسرو دہلوی
داشتن	در	و دران شہر اقامت داشت حزین اصفہانی
طلبیدن	از	آنکہ از عمر سبک سیر و فامی طلبد لنگر از سیل اقامت ز ہوائی طلبد صائب اصفہانی
مصطلح بہ افیون در بادہ ریختن و در مے کردن پشت ۱۰ اادن شراب را تا مستی گذارہ آرد ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
فرستادن	بہ	بہر منزل اقامت می فرستاد اشرف زندرانے
کردن	بہ	اقامت کند تا قیامت بمن نظامی گنجوی
کشیدن		قامت موزون نتواند رسید خسرو دہلوی
نمودن	بہ	بخلوص عقیدت اقامت نمودیم
نمودن	لئے	ولایت اقامت نمود خزین اصفہانی

### اقبال دولت و قوت طالع و رو بچیز سے آوردن و سعادت مند شدن ۱۲

ایستادن	بہ	اقبال بہر در ایستادہ فیضی اکبر آبادی
خواستن		کہ اقبال سیاهی می نشانند نقش خاتم را حسن مشہدی
نمودن		فتح و نصرت بطریق استعجال اقبال نمود ابو الفضل اکبر آبادی

### اقتباس علم آموختن و فائدہ برداشتن ۱۲ بہار عجم

کردن	از	چون چشم اعمی کہ بود در پے ضیا علی خراسانی
نمودن		وسائر روشندان آن سرزمین اقتباس
	از	نمودند نصیر بہدانی

### اقتدا پیروی کردن ۱۲ بہار عجم

عدسہ بردر میکدہ یک ماہ اقامت کردم ۱۲ اشرف سید در پلہ وطن چہ اقامت کند کے ۱۲ صاحب اصفہانی

لئے بندد ماغیکہ اگر شوق جلوہ بہ گلزارش بردرب لب جو فی اقامت نماید تا خود را در آب افتادہ نہ بیند ۱۲ علوی

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	در بہ	درباغ بلبلان تہود ارتداقتدا خزین اصغنائے
کردن	بر	عقل بدو اقتدا کرد کہ این کار اوست سلمان ساوجی
نمودن	بہ	عالی تزا د نمودہ منشی اصغنائے
اقتران نزدیک شدن ۱۲ غیاث اللغات		
دادن	در	لعلت میان آتش و آب اقتران دیدہ خزین اصغنائے
یافتن	بہ	می نمود بشرق اجابت اقتران می یافت منشی اصغنائے
اقتصار کوتاہی کردن و بریک چیز ایستادن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	بہ	اقتصار کند خزین اصغنائے
نمودن	بہ	اقتصار می نماید
اقتضا خواستن ۱۲		
فرمودن	بہ	چنان اقتضا فرمود خسرو دہلوی
کردن		کرم جلی اقتضائے آن کرد منشی اصغنائے
نمودن		شرفیقت اقتضا نماید سفر گزیند خزین اصغنائے
یافتن		انچہ در ہر مقام اقتضایافت بران افزودہ انسیہ ہالی
اقرار بگفت خود ثابت شدن و ثابت کردن چیزے را ۱۲ بہار عجم		
۱۲ دالہ ہروی		۱۲ تا در نماز خویش مرا اقتدا کند ۱۲ جامی

شاعر	صلہ	مصدر
نصیر بہدانی	کہ بے بہرہاے خود اقرار آرم	آوردن در خود بہ ازین کمال ندارم
افضل کاشی	ہستی تو سرمایہ انکار بود	بودن چون نیستی تو محض اقرار بود
نظامی گنجوی	بر عدم خویش گواہی دہند	دادن تا بتو اقرار خدائی دہند
طالب آملی	وگر کفر دین ست اقرار دارم	داشتن اگر عشق کفر ست از منکرانم
نظامی گنجوی	را بر بدی خویشتن اقرار کن	کردن نیکی او بین و برو کار کن
علی خراسانی	از زبان خویشتن اقرار می باید کشید	کشیدن تا نگوید راز دل و پیش ہر کس بر ملا
والہ ہروی	حسن پیش از عشق و عشق از پیش حسن اقرار از	گرفتن دل بدرد امر و زنبود آشنا بگرفته اند
خسرو دہلوی	تو شیری خویش را نگہدار خسرو دہلوی	نمودن من چون بسگی نمودم اقرار بہ

## فصل کاف تازی

اکتفا بندہ کردن و بس کردن ۱۲ بہار و کشف اللغات، و بس شدن ۱۲ منتخب اللغات

خسرو دہلوی	خواہد شد با بشارت فتح و فیروز می اکتفا پذیرد	پزیرفتن عزائم عزوات کہ در مستقبل ایام مصمم
منشی اصفہانی	در گذر دلاجرم بہمان قدر اکتفا فرمود	فرمودن کرم جبلی اقتضائے آن کرد کہ از خون
کلیم بہدانی	میکنی از پنجوقت اما یک وقت اکتفا	کردن حوض میباید دہ و دودہ بہنگام وضو از
نصیر بہدانی	اکتفا مینماید	نمودن تکلف نمی کند و بوظیفہ وقت

۱۵ با خدا اگر بود اقرارش چرا انکار داشت ۱۲ بناے ہروی ۱۵ بنادانی کند اقرار ہر کس ہست و انا تر ۱۲ صاحب

۱۵ اقرار کنیم عجز خود را ۱۲ خسرو

مصدر	صلہ	شاعر
اکتساب حاصل کر دین چیزے بسی خود ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	سال و مدامن بگستردست کوہ نشین	تا کند از فیض جودش خوردہ زر اکتساب کمال اصفہانی
نمودن	مراتب متداولہ علیہ را اکتساب نمودہ را	حزین اصفہانی
اکرام گرامی کردن، و بزرگ داشتن ۱۲ بہار عجم		
کردن	بندگان در خدمت او چون خداوندان بشوند با	از بس اکرام خداوندی کہ با ایشان کند مغزی نشیپور
نمودن	شیخ بہاؤ الدین ذکر کیا ہموارہ	مراقب حال عراقی بودے و اکرام نمودے دولت شاہ قند
اکراہ کراہت و سماجت ۱۲ بہار عجم		
داشتن	ز بوی پیرہن اکراہ دارد	از ہواے شستہ گاؤر گاہ دارد ناظم ہراتی
کردن	چنان ز عدل تو یا ہم مخالفان صافند	از کہ داغ سینہ ز مرہم نمی کند اکراہ قدسی مشہدی
اکسیر بالکسر کمیہ ۱۲ بہار عجم و سروری و کشف اللغات		
دادن	تقدیر پئے کاہش اجزائے وجودش	اکسیر فنا داد گدازش گر غم را عرفی شیرازی
ریختن	انتظار ساغ از ساقی مکش دیگر کلیم	فکر خود کن کس نمی ریزد بخاک اکسیر را کلیم سہدانی
زودن	تربیت سود نمی بخشد چو استعداد نیست	بر را برس تابیدہ یباید زودن اکسیر را اثر شہازی
ساختن	گر اکسیر سرور و سور سازند	از خاک پاک بیجا پور سازند ظہوری شیرازی
شدن	چون بر آئیم ز شکر عنت اے عشق کہ ما بہ	از خاک بودیم و با صلاح تو اکسیر شدیم شانی مشہدی
۱۲ کسے نکر دو ماہل در در اکرام ۱۲ مفید بلخی		
۱۲ قلب مارانزد اکسیر چو بگداخت در بیخ ۱۲ نظیری		

۱۲ از کہ از عجم عبار خاظم اکسیر شد ۱۲ متین اصفہانی



مصدر	صلہ	شاعر
کردن		جز قلب تیرہ هیچ نشد حاصل و ہنوز عافل درین خیال کہ اکیسر میکنند حافظ شیرازی
<b>فصل لام</b>		
الامان کلمہ ایست کہ وقت نزول حوادث گویند و معنی آن امان خواستن و فریاد کردن بود ۱۲ بہار عجم		
برخاستن	از	بجائے گرد از بنیاد ہستی داد بر خیزد صائب اصفہانی
برداشتن	از	ز سخت جانی من سنگ الامان برداشت
خاستن	از	روزیکہ خیزد از صف خصم تو الامان خیرین اصفہانی
زدن	از	از خون گرم من لب تیغ الامان زند صائب اصفہانی
کردن	از	الامان اینجا کنند از الامان رضی اربتمانی
گفتن		بگنندے درم کہ ممکن نیست رستگاری بہ الامان گفتن سعدی شیرازی
<b>التجا پناہ گرفتن و پناہ آوردن ۱۲ بہار عجم و منتخب اللغات</b>		
آوردن	بہ	چو التجا سجناب شمنشی آورد حافظ شیرازی
بردن	بہ	غیرت کجا بہ ہمو خودی التجا برد صائب اصفہانی
کردن	بہ	دیگر با آسمان نکند خاک التجا سلمان ساوجی
گرفتن	از	زین فتنہ خویش را بہ پناہ خدا گرفت شاپور طهرانی
نمودن	بہ	بوساطت داود خان ولد اسدوردیخان شمنشی اصفہانی

مصدر	صدا	شاعر
التزام بر خود لازم کردن ۱۲ منتخب اللغات		
نمودن	التزام نمودن	بہار
یافتن	دریکے نسبت متنوع التزام یافتہ در	دوم بہ نسبت خاصہ شرفا مشرف گشتہ خسرو ہلوی
التفات بگوشہ چشم نگریستن ۱۲ بہار عجم		
بودن	مرا بکار جهان ہرگز التفات نبود بہ	با رخ تو در نظرم آچنین خوشش آراست حافظ شیرازی
داشتن	چہ التفات بخار و خس چمن داری بہ	از کہ عار و ننگ نسیرین و نسترین داری رضی ارتیمانے
فرمودن	ہم مگر خود التفات فرمایند و این	پہ نیم بسمل ہجران را چارہ سازند نصیر ہمدانی
کردن	از آب زندگی بشر اب التفات کن	از طول عمر صلح بعض حیات کن صنایع ہمدانی
نمودن	اگر بر بند زروے تو نسوز بہ بہشت بہ	دور کے التفات نماید کہ بصورت حور میر کرمانی
التماس درخواستن و کاغذیکہ خردان بہ بزرگان متضمن احوال خود دہند ۱۲ بہار عجم		
آفتادن	مروان چون باغ از انجا گل بدامن می بند	بر التماس عاشقان آفتادہ ہر جا بر زمین وحید قزوینی
۱۰ باسنش گاہ التفاتے بود اگر گاہے نبود ۱۲ صادق شیرازی ۱۱ چون التفات از تو تمامی نداشتم ۱۲ افغانی ۱۳ چون		
۱۴ نظم فارسی التفات فرمودہ ۱۲ حزین ۱۵ ز سخوت برد التفاتے نکرد ۱۲ سعدی ۱۶ با من کن التفات ہوسناک شوخ		
آرزو ۱۷ عاشق گرفتار کند مال و جاہ را ۱۲ نظیری ۱۸ در اصلان و تزکیہ نفس ناقص چندان التفات و باغزی نمود ۱۲ حزین		
۱۹ عرض حیات ہمان پناے عمر کہ عبارت از لذت عمر است و بجزئی و خوشی گذشتن ایام زندگی از شیخ بوعلی نقل می کنند کہ		
در عرض جماع با او گفتند ترک جماع عمری افزاید او گفت من عرض حیات میخواہم نہ طول عمر ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	از	ہمیں قدر کہ نمک بر جراحتم نزنند
پذیرفتن	از	بود ز مردم آسودہ التماس مرا
دادن	از	نا کردہ التماس پذیرفتن از رقیب
داشتن	از	عرض نیاز ما ہمہ نشنفتن اینچنین
کردن	از	کہ اے شاعر شاہ شاعر شناس
نمودن	از	زلطفت فلک داد این التماس
توشتن	از	ظہوری تر شیری
	از	آسجا کہ لطف او عمل کیمیا کند
	از	زردار و التماس طلائیست از نحاس
	از	عفی شیرازی
	از	التماس سخن من کردند و از نوم گذشت
	از	یاری یاران کم از خو خواری دشمن نبود
	از	سیرمی جادقانی
	از	چو شعر طالب از شوق التماس نمود
	از	بصد مضائقہ بیت دولی بخواند و رفت
	از	طالب آملی
	از	بنویس التماس کہ دائم علاج تو
	از	نواب مستطاب معالی جناب کرد
	از	عالی شیرازی

### التهاب افروختن شدن، و زبانہ کشیدن آتش ۱۲ منتخب اللغات

داشتن	با	آہن و پولاد با غومت ندارد محکمی
	با	آتش خرد ادب با خست ندارد و التهاب مغزی نیشاپوری

### القیام ربط و ہم آمدن و استوار کردن سر زخم ۱۲ منتخب اللغات

پذیرفتن	بہ	کہ القیام پذیرد بصنعت جراح
داشتن	بہ	واشعارش یک دست ہموار بود
	بہ	کرا جراح عشق ست گو امیدار
	بہ	لسخن النس و القیام داشت
	بہ	زارقی قہستانی
	بہ	حزین اصفہانی

### مصطلح

التماس کردن در مقام شفاعت مستعمل می شود ۱۲ چراغ ہدایت

۱۵ فقیر ہم درین زمین غزلے دارد بر یاران التماس میدارد ۱۲ آزاد ۱۵ ہمت از صاحب دلے کن التماس ۱۲ سلمان ساوجی

۱۶ مرانصیحت و التماس با ستراحت میگردند ۱۲ حزین اصفہانی

مصدر	صله	شاعر
یافتن	+	یا بد مگر به مرجم لطف تو التیام
یافتن	با	بدانگونه انتقام و التیام نیافت
الزام معترف بجز گردانیدن کسی را بهارجم		
داون	در	تجلی تو که الزام اهل طور و به
العطش بالتحریک تشنگی و تشنه شدن ۱۲ بهارجم		
خاستن		پراز چکیدن دل گرسنه کاس مرا
زود		گسبان مژده که سیراب شکر شیر شدم
گفتن		العطش میگفتن سینه شکر کوشنداشت
الف زخمیکه بصورت الف باشد از عالم الف داغ ۱۲ بهارجم		
بریدن	بر	ای خوشا جلوه گریهای شکرگون داغ
کشیدن	بر	آه از آن روز که آن قامت بود بینی
کشیدن	بر	الف برتن کشیدن
مصطلح		
الف العطش زود و گفتن الف تشنگی گردان ۱۲ بهارجم الف بر سینه بریدن و بر سینه بریدن کشیدن در ولایت		
فاندران و اتمیان الف بر سینه کشته ۱۲ بهارجم الف		
+ میدی در سخن الزام من الفان نیست ۱۲ ظهوری ۱۳		

مصدر	صدا	شاعر
کشیدن	به	الف کشید بر زمین سر و پیش بالا نشین صاحب صفحہ
کشیدن	بر	بهر چنین که کند جلوه قدر غنائش صاحب صفحہ

الف باضم خوگردن ۱۲ بار عم

آموختن	خار خازی و دولت از عشق پیدای کند	الف آموزی که پنهان کرد آتش را بشک	منظوم تبریز
بودن	بجویم بلبلان دیدم بگردن خویش شستم	که با ہم الفتی میبوده دلہای پریشان	اشعوب جہ شفا
داون	بہ نرمی سنگ را با شیشه الفت تو ان داون	در ان ساعت کہ پامی کار سازی در میان	شمس شہرستان
داشتن	ترسم آن الفت کہ دارد با گریبان دست من	در قنات نیز نگذار د کہ گیرم دانستے	ابو الحسن زان
شدن	یار و قریب ہم اینہما الفت از چہ شد	شرم قریب بر طرف تندی جو یلہ کہ	عشق قری کلچار
طلبیدن	علوی و ارستاز خاطر یاران جہستہ	شوق گزاری و الفت طلبی پیشہ دارد	علوی مؤرخ آباد
کردن	ماستم پروردگان با جور الفت کردہ ایم	در دل ما میکند جا ہر چہ خار پای ما	متین صفحہ
گرفتن	بسکہ دل الفت بمشاک شوق آن کا کل گرفت	داغ ماعادت بو خوش جو زخم کل گرفت	دانش مشہد
سنادن	آنقدر کاندہ طبیعت عشق را الفت نہاد	حسن را از ربط صد چندان معرہ ساختد	والہ ہر دی

مصطلح

الف بر زمین کشیدن و بر خاک کشیدن خجالت کشیدن ۱۲ بار عم

۴ بان ہوی میان الفت بود نازک خیالان را ۱۳ حین ۴ سر و ارد الفتی ہوارت کہ چون جاب ۱۲ کلمہ ۴ چنین کہ پشت من الفت گرفت ہدیوار ۱۲ نوعی خوستانی

مصداق	صداق	شاعر
الم بالتحریک در دگردون و در ۱۲ ابصار عجم		
داشتن	مگو که صیدم گشدم چه غم دارم	از
دیدن	همه عاجزیم و الم دیده ایم	از
افزودن	چه در طرب کشاید ز نواسه عود مارا	از
کشیدن	ز تو دور و ما زمانه نشود آرمیده خاطر	از
گداختن	آه که طبل جنگ زد آنکه بگاہ اشقی	از
الم با تغافل بسیار الم دارم		
رفیع قزوینی	که از تغافل بسیار الم دارم	از
قاسمی گونا بادی	ز بیداد دوران ستم دیده ایم	از
شاپور طهرانی	که ز بهر طرانه او المی فزود مارا	از
مفید بلخی	که ز داغ دل چو ما هم المی کشیده باشی	از
عرفی شیرازی	چاشنی ستم و دلطف الم گداز را	از
الماس بالفتح جوهر معروف ۱۲ ابصار عجم		
افشاندن	الماسم اگر در جگر افشاند عطا بود	بر
تراشیدن	عشق برداغ دلم سوده الماس نشانده	بر
سفتن	سیما ببولج گریه زنت	به
گداختن	بگداخته الماس جگر تاب کدویه	به
نشاندن	یا قوت ز دیده ام نشاندهی	به
مفید بلخی		
سوزن اصفهانی	سوزن دل گدردم کرم کرد بجا کرد	از
اشرف بزرگوار	در اشکم چه عجب گریه الماس تراش	از
فیضی کربلادی	الماس بویک نعلیه سفت	از
فیضی کربلادی	بر تراش تیز بولج آب که دید	از
فیضی کربلادی	الماس بویک نعلیه ام نشاندهی	از
مفید بلخی		
الماس تراش - آنکه الماس را تراشند و نوعی از شیشه جوهر کمال کرده در او تراشند و در جگانه را بجا بخت است و آن سنگی مشهور است که از کوه نوبت اشرف نیز ناممورت و نوع بهر سده ۱۲ بار تراش بخت		
+ دیگران راحت و من از تو الم سینه بیستم و عشق باقی		

مصدر	صله	شاعر
نهادن	بر	عرفی شیرازی
یافتن	از	طلحه فردوسی

الهام وردل افگندن و آنچه وردل افگند خدایتعالی اکثر استعمال او در شعر

مصدر	صله	شاعر
کردن	از	بدر چاچی

باشد ۱۲ منتخب اللغات

### فصل مهم

امان یعنی ۱۲ بهار عجم

بخشیدن	از	قاسمی گونا باد
بودن	در	اسیری شهید
پذیرفتن	بود	خسرو دهاو
جستن	از	مسعود سعد جامی
خواستن	از	حافظ شیرازی
دادن	از	مخلص کاشی
دشتمن	از	حزین صفهانی
یافتن	از	صفی یزدی

کک و دولت را تو دادستی امان از ما منظر اب ۱۲ میر معزی که در نیم بیان امان تزل غم تو عمر من ۱۲ خسرو دهلوی

مصدر	صده	شاعر
امتحان آزمون ۱۲ بہار عجم		
داشتم		گر استغنا نگیر دوست تو نیست امتحان دارد بیدل عظیم آبادی
کردن	۴۰ - ۳۰	بگورہ غم و شادایش امتحان کردست ظہوری ریشتر
امتداد کشیدہ شدن ۱۲ منتخب اللغات		
داشتم		تا دو سال امتداد داشت
یافتن		این حادثہ قریب بہ پنج ماہ امتداد یافت
امتزاج آئینتہ شدن چیز بچیز ۱۲ بہار عجم		
افتادن	در	پیشتر زان کا امتزاج افتد میان باطلین سلمان سادھی
دادن	در	لعلت میان آتش و آب آتران دہد حزین اصفہانی
امتلا پر شدن و ہیضہ ۱۲ بہار عجم		
داشتم		بر و ناصح بچین خوان نصیحت
زود	از	کہ جان از برق خنجر استلازد
کردن		ز تیغ نقد چندان ز خونم کہ امتلا کرد
مصطلح		
۱۵ امتلازدن ہیضہ زود ۱۲ چراغ ہدایت		
۴۰ امتحان خاصی کردم و سفت روی دوست مابلانی		



مصدر	صده	شاعر
امتیاز - جدا شدن ۱۲ بهار عجم		
بودن	از	صفای ساعد او بسکه شد از آستین پیدای
دادن	را	هر چه را حول دومی بیند پروانگی است کلیم مهدانی
دادن	بر	میگردد رنگ را بر حرم امتسیا زده مخلص کاشی
داشتن	از	که آن پیران تن می برد این جامه جان حاجی گیلانی
فتادن	در	فتاد در عدم آباد امتسیا ز اینجا حزین صفحانی
کردن	از	که توان ترا و جان را ز بهم امتیاز کردن نظیری نیشاپوری
یافتن	از	از سازان کس امتیاز یافته منشی صفحانی
اعداد مد و کردن ۱۲ بهار عجم		
شدن	از	گر شود اعداد ز بخت بلند آرزو اگر آباد
کردن		از ره دور خموشی میرسد فریاد ما تنها شترسانی
امر بالفتح کار و واقع و فرمودن و فرمان ۱۲ منتخب اللغات		
بودن		علیم مکن که حالی رند نیست لا ابالی
کردن	به	زمانه فاصله یا بد میان سایه و نور عینی شیرازی
امساک و ایستادن و بازداشتن ۱۲ بهار عجم		
بودن		ابر را گفتم که چندین دور امساکت چه بود
		گفت که بهر کاشی بدم در انتظار خسرو دهلوی

مصدر	صده	شاعر
پزیرفتن	از	ابوالفتح رود
دانشتن	از	حزین اصفہانی
کردن	از	دایب نغمانی
امضا گذرانیدن و علامتی ست کہ بر پشت خط و قبالہ نویسند ۱۲ بہار عجم		
دادن	بر	شانی مشہد
ساختن	را	نظیری نیشاپوری
امکان دست دادن و جاز شدن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	از	عرفی شیرازی
اطلا بر یاد چیزے نوشتن ۱۲ بہار عجم		
کردن	از	مسائب اصفہانی
نمودن	بر	الافتی جامی
امن بی خط و بی ہراس شدن، و بی ہراس نیز ۱۲ بہار عجم چراغ ہدایت		
بودن	از	نجات اصفہانی
خواستن	از	سلمان ساوقی
داشتن		حزین اصفہانی
شدن		مسائب اصفہانی

مصدر	صده	شاعر
شستن	از	کامن خود از آمنه خود شست خسرو دهلوی
کردن	را	وز چون شخته شود امن کند عالم را صائب صفتی
یافتن		بچ جا امن تر از خانه ز بنور نیافت طالب علی

## امید معروف ۱۲

آزودن		که معصیت نه امید از مودت بنیم غزنی شیرازی
آوردن		فرمان تو بردم و امید آوردم شرف منیری
انگندن	به - را	امید خویش فکنم بدستگیر جهان فرخی بیستانی
بر آمدن		امیدیت که عمر گذشته باز آید سعدی شیرازی
بر آوردن	ان	خدا یا امید کیه دارو بر آید سعدی شیرازی
بر خاستن	از	که امیدم از گلستان برخاست فغانی شیرازی
برداشتن	از	چون از تو التفات تمامی نداشتم فغانی شیرازی
بر کردن	از	که افتادم اندر سیاهی سپید سعدی شیرازی

## مصطلح

۱۵ امید بر آمدن - حاصل شدن ایلات امام عم ۱۵ امید بر خاستن - بجلاد از زمیند شربن

۱۲ بهانه بنیم

۱۴ امید شرکت احیا فکنده موتی را ۱۲ انوری

مصدر	صله	شاعر
بریدن ۱۵	از	کمال از غصه خود را کشته گوی
بستن ۱۶	بر - ثبه	چو بنوم بران وعده امید نیز
بودن ۱۷	از	چو نکرد یار رحمی ز تو ای فغان چه حاصل
دادن ۱۸	بچه	دلم میدهد وقت این امید
دشمن ۱۹	:	تشنه بادیه را هم بزلالی دریا بس
ریدن ۲۰	:	امید آدمی بوصولت نیرسد
رفتن ۲۱	از	امید وصل زلفت از دل فکار هنوز
شکستن ۲۲	در	چه بد کردم که پیمانم شکستی
کردن ۲۳		گندم امید کردی و گرتخم و عود داد
گداختن ۲۴		خونین شب او با تشین روز
گرفتن ۲۵	از	ز جان دختر امید دل برگرفت
گستن ۲۶	از	مردم و حسرتهم توان از تو ناینگسد
		امید گشتن از تیغنت بریدست کمال خجندی
		کزد بهره ام انتظار است و بس کمال خجندی
		ز تو بود امیدم که اثری کنی نکردی شریف تبریز
		که حق شرم دارد ز سوی سپید سعدی شیراز
		با سیدیکه درین ره بخدا امیداری حافظ شیراز
		اندیشه خرد بکمالت نیرسد کمال صفهان
		نشسته ام بسره راه انتظار هنوز طاهر بجنابانی
		امید وصل در جانم شکستی مجیر بلیقانی
		گر تو هم در تخمیلت بزم گوید لیکشاک سوزنی بخار
		امید گداختن آرزو سوز فینسی کبر آباد
		بپیش پدر زاری از سر گرفت فردوسی بلخی
		دوخته ام پراه تو دیده نیم با زرا باقر کاشی

مصطلحات

۱۵ امید بریدن و گستن اصله از لغت است و چون امید بماند شکست است و امید افکندن و بستن و شکستن  
 یک معنی است ۱۱ با بزم ۱۲ امید دادن ۱۳ امید کردن ۱۴ امید شکستن و جان بند کردن امید در جان ۱۵ امید بزم  
 ۱۶ است سیاهی و غمیدی امید ۱۷ است و جان بیدار شدن امید زندگانی ۱۸ است و ۱۹ است و ۲۰ است

مصدر	صدا	شاعر
گنجیدن	در	امید در دل و در سبزه‌های گنجد عرفی شیرازی
ماندن	به	که میگفتم علاج این دل بیمار می باید بهانی آملی
نشستن	در	جایگه شفا خسته و بیمار حکیم است علی خراسانی

## امیدوار متوقع ۱۲ بهار

آمدن	حس را یا مقصد بکار آمدیم	گنگار امیدوار آمدیم سعدی شیرازی
بودن	امیدوار بود آدمی بخیر کسان	مرا بخیر تو امید نیست بد مهران سعدی شیرازی
شدن	ز جگر سوختم و دم نیز نم که سباده	ز ناامیدی من غم امیدوار شود بکیسی عزیزان
کردن	میان خلق ستم برین آشکار مکن	بلطف خود همه کس را امیدوار مکن حیرتی تونی
گردیدن	چنان خواهیم از فضل پروردگار	کز آن دیگر که گردم امیدوار قاسمی گوناباد

## امین معتمد علیه ۱۲ بهار عجم

بودن	آندم که ما ببار امانت در آمدیم	جبریل در خزانه رحمت امین بنود احمد جامی
داشتن	حسد از سر باید امانت گذار	امین کرتوز سردا سینهش مدار سعدی شیرازی
کردن	طالب منم که عشق بد نیاید اغتبار	بر گنجنامه راز امین میکند مرا طالب آملی

## فصل نون

## اخبار بالفتح و ضمیر ۱۲ بهار عجم

۴ امید بنده نماندی بایز و متعال ۱۲ غضاری رازی ۵ چرا بوعده وصلش امیدوار شدی ۱۲ امینی سمنانی

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن		صد ہزار انبار غم دارم من بے اعتبار سیمنی ہفتگی
کردن	از	من تا کاشتہ تخمی خجلم وقت درد سرخوش دہلو
نہادن		آرزوی کارم دنا حسرت می انم منتش برین اگر بقم بخرمن دشمن ست ظہوری آرشیر
انبار شریک ۱۲ بہار عجم		
داشتن	د	د قصہ پردازی شبیبہ د انبار نداشت حزن صہنا
گشتن	راہ دور	وین پسر از دے بر پسر باز گشت خسرو دہلوی
انتخاب برگزیدن ۱۲ بہار عجم		
افتادن		امام سادہ رخ و عشق پاک و بادہ صان نظیری نیشاپوری
داشتن		چو شعر حافظ شیراز انتخاب نہادو صاحب صہنا
رفتن		بیاقش کہ نمنو و و رصد انتخاب رود حافظ شیرازی
زدن	از	ہر آن نگہ کہ زدوے تو انتخاب بست وحید قزوینی
ساختن		شخص انسان انتخاب کل اسما سائتہ نظیری نیشاپوری
کردن	از راہ	دیوانش انتخاب برای چه میکنی آرزوی اگر آباد
نمودن	از	کے بسلمہ خال چه انتخاب نماید شالی مشہد
یافتن	از	انتخاب یافتہ ازین بوستان بزمی چمن و ماہ بزم انبیا فقیر ہمدانی
<p>۱۲ چنان از می انبار مستی کنم ۱۲ بارہ انبار گشتہ اندوز از رعاشقان ۱۲ شفقانی ۱۲ این گوشہ از بہر و جہان انتخاب کن ۱۲ حزین ۱۲ لعل و یکنم بزمی بزمی انتخاب ۱۲ صاحب۔</p>		

مصدر	صلاحتہ	شاعر
انتشار پراگندہ شدن ۱۲ بہار عجم		
کردن	در	سعدی بہر نفس کہ بر آورد در حسہ
یا فتن	بہ	چون صبح در بیجا سحر انتشار کرد تا حکم او بر است روی انتشار یافت اثر شیرازی
انتظار چیزی را چشم داشتن ۱۲ بہار عجم		
برون		مراقبیت و مردن بصورت دیگرست
داشتن		تو باش ای ہنشین گر انتظار دوست میداری
فرمودن		تا کیم انتظار من مانی
کردن	را	سافران عدم انتظار من مسرید کہ من از شوق نزدیکت بگذام بجا خود مخلص کاشی
کشیدن	بہ	وقت تا مد کہ روی بنامی پیش از آدم کرد عالم عدل اورا انتظار معزی نیشاپور
انتظام راست شدن کار و ترتیب بنکودر شتہ کشیدن چیزی را ۱۲ بہار عجم		
برخاستن	از	بہم دست تو گوہر چنان پریشان شد
پذیرفتن	بر	کہ انتظام جوہر زر سیمان برخاست انتظام و التیام مے پذیرد خسرو دہلوی
دادن	بہ	بر حسب ارادت خاطر انور ما دہم انتظام ہم مے با حکام ایام برہمان شہ ظہوری ترمذی
گرفتن		قوایم دوستی و یکتا دلی انتظام گرفت ابوالفضل اکبر آبادی
یا فتن	بہ	بروز کار تو آن یافت انتظام جہان کہ از حمایت خوبی پیاز شد کافور ظہیر فاریابی
+ اگر براہ تو نام شد انتظار کشم ۱۲ حزین		

مصدر	صله	شاعر
<b>انتعاش عیش و نشاط ۱۲ بہار عجم</b>		
داشتن	از	دارد از خط شکستہ انتعاشے طبع او
کردن	از	سے پرست من و معی بیانیہ نگذار دوست
<b>انتفاع سود گرفتن ۱۲ بہار عجم</b>		
گرفتن	از- بہ	از اچھی برم سو کے دیوانہ انتفاع
<b>انتقال از جا کے بجائے رفتن ۱۲ منتخب اللغات</b>		
فرمودن	بہ	قطع علیٰ حق از ان دیار نمودہ
نمودن	از- بہ	از وہ صلب قضی انتقال نمود
یافتن	بہ	از وہ پسرش غالب رسیدہ
<b>انتقام کینہ کشیدن ۱۲ بہار عجم</b>		
انداختن	بہ	سینہ ام انتقام گردون را
بودن	از- بہ	گر شود زیم نفس زہست بال افشانی
کشیدن	از- بہ	فغان کہ بخش جانان بان بنام رسید
گذشتن	بہ	انتقام ہرزہ گویا ز باخاموشی گذار
گرفتن	از	نیکی برے اہل کرم چون قبول نیست
<b>۱۰ نمی توان بہ گزند از من انتقام کشیدہ ۱۲ نظری</b>		



شاعر	ص	مصدر
انتما نسبت گرفتن ۱۲ بہار عجم		
کمال صفحہ	بہر کجا کہ پردہش روز سنن تراود	نہج بجز دست تو بندہ انتما کند
انتما معرفت ۱۳		
عالی شیرازی	نیز با جمل موعود انتما پذیرد	فحشی گفت الی جنگ بتورک
کمال صفحہ	زیرا کہ حرف عشق منید اردانہا	مطرب ترانہ دگر از پردہ ساز کن
انجام معرفت ۱۴		
حزین صفحہ	میرس آغاز و انجام مرا افسانہ عشقم	برایت نیست عشقم را نہایت نیست عشقم
صائب صفحہ	جمعیکہ کار آخرت انجام دادہ اند	صائب چه فارغند ز اندیشہ حساب
صائب صفحہ	افسوس کہ آہن ساز تو انجام نہاد	شمشیر کشیدی و بچویم ز نشاندی
فردوسی طوسی	نمودند آغاز و انجام خویش	بگفتند بار از میان راز خویش
قاسمی گونابادی	ز خوبان آن مملکت کام یافت	چو زد کار آن کشور انجام یافت
انجمن مجلس و نیز جمع فراہم آمدہ ۱۲ بہار عجم		
صائب صفحہ	چہ خیال ست شود انجمن آرا کسی	آراستن آنکہ در خلوت آئینہ ندارد آرام
مصطلح		
۱۵ انجام ہون سلمان داون ۱۲ بہار عجم ۱۵ انجمن آرای مصاحب ۱۲ بہار عجم		
۱۶ زخانان ہست رآراستہ انجمن ۱۲ قاسمی گونابادی -		

مصدر	صلا	شاعر
افروختن		توتی تو انجمن افروز خاطر مے گل
داشتن		منم کہ راہ بجائے نمی برم در نہ
ساختن	از - در	ہر کجائے نگر مہ انجمنی ساختہ اند
سودن		بہ تدبیر پر شغل صاحب قیاس
شدن	بڑ	ز قہر ہنگ خسرو گرفتند بر
شگفاندن	را	بنمود شکوہ خویشتن را
طرازمین	بہ	میکوشن بمیدان نوازی
کشیدن	از	کشیدہ چو انجم کیے انجمن

### انحراف معروف -

ورزیدن	از شاہراہ راستی و درستی	انحراف مے وزد	ابوالفضل اکبر آبادی
داشتن	گریہ راہ برو بہ طلب در پیشست	قطرہ برداشتہ اندازد دیدن دارو	نظیری تبریزی

انداز قصد و آہنگ ۱۲ بہار و چراغ

اندازہ در مقامیکہ اقتضائے معنی جرات کند استعمال کنند و قیاس و تخمین نمونہ نشان بہانہ

### مصطلح

۱۲ انجمن افروز و انجمن ساسی مصاحب و مقرب ۱۲ بہار عم ۱۲ انجمن طائر زین مصاحب انجمن ۱۲ بہار عم

+ درپہن جہودشان انجمنی ساختہ اند ۱۲ یعنی ۱۲ برو سامان انجمن شدہ و وقت ۱۲ نظامی

مصدر	صلمه	شاعر
و بمعنی در خورد و استعداد ۱۲ چراغ هدایت		
انگینختن	بدان چارگوش خطاطی	بر انگینخت اندازه هندی نظامی گنجوی
برداشتن	چو از بجزوی شبهای سحران حال می بری	توان اندازه برداشت از روزیاه من نظوری از شیراز
بستن	آزمین برداشش ستاد کاین اندازه بست	فغانی شیرازی
بودن	سالها عامل دیوان خموشی بودم	بسیچکس را بمن اندازه تقریر نبود نظوری از شیراز
دادن	کس که زورق داده اندازه داش	بتارنگه بسته شیراز ۱۵ شل طغرای مشهد
داشتن	چون قلم اندازه علمش نداشت	علم بدل کرد و قلم را گذشت خسرو دهلوی
گرفتن	چو اندازه ز چشم خویش گیرد	بر آهوس صد آهوشش گیرد نظامی گنجوی
یافتن	قماش روی کار از پشت میگرد عیان بکن	توان از ریشش اهد یافتن اندازه فش را آرزو کبر آباد
اندام عضو ظاهری و مطلق جسم و سینه و خوبی و زیبائی داد و وضع و اسلوب ۱۲ ابیاری		
بیبچیدن	چو در روز بیبچید که اندام را	گره بر زدی گوشش ضرغام را نظامی گنجوی
دادن	خرایش سرور را اندام میداد	لبش یا قوت را دشنام می داد ناظم هروی
داشتن	ننه تاب کمر دار دونه کوه سیرینی	شمع ست و بهین قامتی اندام ندارد کلیم سهدانی
مصطلح		
۱۵ اندازه بستن ترتیب دادن و آراستن ۱۲ ابیاری ۱۵ اندام دادن خوش اسلوب ساختن ۱۲ اصطلاحات الشعرا		
۱۴ در تعریف نسترن گفته ۱۲ ۱۴ میدها ز سادگی اندام آتش را بچوب ۱۲ صائب اصفهانی		

مصدر	صلاه	شاعر
دزدیدن		سیم دزدی عجیبی نیست ز سیم اندامان خسرو دهلوی
رنجیدن		چو برگ گل که از باد ام می رنجیت زلالی خوانسار
گرفتن	از	بی صحبت تو کار من اندام نگیرد طغرای مشهد
اندوه و انده غم و ملال ۱۲ اہم بحر		
آمدن		ز محکم تر اندوه اندر ہر اس نظامی گنجوی
برون	از	داغ بر دل نبود لاله عیاسی را آثار اصغر
بودن	در	ہمان اندوه یوسف دردش بود وحشی باغی
پرسیدن	از	دور فلک از صحبت یارانش جداشت خسرو دهلوی
خوردن		چہ خار از پاکشے آرزاکہ پیکان دردش باد خسرو دهلوی
داشتن		چہ ماتم ست کہ اندوه عالمی دارد قناری شیراز
دانستن		آنکو ندید رنجی اندوه کس حج داند خسرو دهلوی
سیدن	از	زرد سے ہم رسد اندوه بقیاس ما نظیری نیشابوری
کاستن		یافت ز عرصہ باختر راہ خسرو دهلوی
کشیدن	از	ز فرط خواب ماہلت ز دم بے آسا مخزنی اصفہانی
گناشتن	ب	دامن چہ کرد از غم عذرا من آن کنم خاقانی مشردانی
۱۲ سرد قد تو ز آفوشش من اندام گرفت ۱۲ صاب		

مصدر	صلہ	شاعر
گسارون		جام می آن ہچوے اندہ گسار اشرفی ہرقند
گفتن	با	کہ لاجول گویند شادی کنان سعدی شیراز
ماندن		اندوہ دونخ دیوس جہتم ماند فغانی شیراز

اندیشہ فکر و خیال و بیم و ہراس ۱۲ چراغ ہدایت و بہار عجم

آمدن	دو شتم اندیشہ مرگ آمد و ہیشا رشم	یاد آن خواب گران کروم و بیدار شدم بدیع ہرزوار
افتادن	گرفتت کہ گمے اندیشہ اشس	کوش کہ چوسن نکمنی پیشہ اشس ملاجامی
انداختن	وزان پس یکے چارہ ساختن	زہر گونہ اندیشہ انداختن فردوسی طوسی
بردن	طیب عشق منم بادہ خور کہ این معجون	فراغت آرد و اندیشہ خطا برد حافظ شیراز
بردن	باشد پے ہر روی اندیشہ در مانی	بر داز دل مادر و ت اندیشہ در مانہا ملاجامی
بستن	ہر چہ اندیشہ در آن بندی بیابی از خدا	زانکہ تدبیر تو با تقدری او کیسان حافظ شیراز
بودن	شیند ستم کہ دولت پیشہ بود	کہ با پوست خشن اندیشہ بود نظامی گنجوی
بودن	از لب ہر روزہ ام خون لانا الحق میچکید	طعنہ نامحرم و اندیشہ داری نبود عرفی شیراز
خوردن	اندیشہ خوردن	بہار عجم

مصطلح

۱۲ اندوہ گسار شکنندہ اندوہ ۱۲ بہار عجم

۱۰ چون این اندیشہ بخاطر آمد ۱۲ حزمین

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن		یک کف خاک صد اندیشہ باطل دارم والہی قتی
داشتن	از	اندیشہ ز خاص و عام دارد حافظ شیرازی
داستن		در درگزر زون اندیشہ تہ و انت حافظ شیرازی
رسیدن	بہ	اندیشہ خرد بکمال تہی رسد کمال اصفا
رفتن	از	آرزو سے صحت زول کے رو بیمارا ہالی سبزواری
سجیدن		کزین در کلید سے سازد گنج خسرو دہلوی
کردن	از	سکندر فیتی اندیشہ از نیروی دارا کن حزین اصفا
کردن		ادب خوشست نظوری چنین نلو بکن نظوری ترشیز
گرفتن	از	صدف اندیشہ از تلمنی دریا نیکبر و صاحب اصفا
نمودن		کہ شہرستان نظم سواد اعظم عالم معنی ست حزین اصفا
نہادن	بر	پس اندیشہ بر آب حیوان نہاد فردوسی بلخی

انزال آب از مرد یا زن جدا شدن ۱۲ بہار عم

دادن	بوصف غنچہ اش را ندیم قلم پیش	قلم انزال داد و رفت از خویش زلال خواندہ
زدن	منم آن رندہ نشور کہ بر کہ کہ اورا کم	زند انزال یعنی قتل سازد جان بقدر ہنس فوق زدی

انزو اگوشہ گرفتن ۱۲ بہار عم

گرفتن	صحرائی دولت تو خوش سبز خرمست	نہوان گرفت بہرہ در خانہ از ذوا معہی فیثا پورا
-------	------------------------------	---

مصدر	صلہ	شاعر
گزیدن	در	حزین اصفہانی
انس بالضم خوگفتن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	با۔ بہ	داشت پیوستہ بمنزل ایشان سیدہ
گرفتن	با۔ بہ	گرفته انس گو بازمی ماتندی خویت وحشی بافقی
ماندن		گو یا جنون ماست ز مجنون زیادہ تر آرزو اگیر باد
انشا آزدین و از خود چیزے گفتن ۱۲ بہار عجم		
فرمودن	در	شاہ سلطان حسین صفوی انشا فرمودہ
کردن	یہ۔ از	تا گلستان حضورش را شود و سالسرا اثر شیرازی
نمودن	بہ	بہانہ جوابی ابداع نامہ انشائی مکتوبی نمود نصیر خشتانی
انشا و شعر خواندن ۱۲ بہار عجم		
کردن		خسرو ہروی
انصاف داد دادن ۱۲ بہار عجم		
بودن	در	انصاف گر بود ہمہ در وادی منست شانی شہدے
بخشیدن	بہ	کہ بود سزند ہد نامہ ارجبان آرد صائب اصفہانی
خواستن	از	حیات جاودان بہ یا رغبت جان فد کردن شانی اصفہانی
<p>۱۲ سخن انس الیامی داشت ۱۲ حزین ۱۲ انس میگرم ب مردم پریشان بافی نیمہ کلیم شعی نامہ از درود دل خود کردہ ام انشا ۱۲ ناظم ہروی</p>		

مصدر	صله	شاعر
دادن	بر	نصاف بدہ کہ نیست بازی یرکیسر مو و واسپہ تازی فیضی اکبر آبادی
دادن	را	نداوہ است حق انصاف لفریبان چہ عشوہا کہ ندادند ناشکیبازا ظہوری آرتشیر
دانستن		درین از خای طبع و ارتحال و تفرقہ بال انصاف دانند کہ سعادت حافظہ چہ مقدار تو ایوب حزین احمدی
دیدن		انصاف بین کہ ساقی مجلس بگام ما می آتقدیر بیجام نرزد کہ بوکتند قدسی مشہد
ساختن		کجا آن عدل و آن انصاف سازی کہ بافرزند زینسان کرد بازی نظامی گنجوی
شدن	از	یارب کہ ازان خدای نادر س انصاف من شکستہ بتان خسرو دہلوی
طرازیدن		اسے نفس معربہ اگر آہنگ انصاف طرازی در سرت بہت ابوالفضل اکبر آبادی
کردن		انصاف کردن
کشیدن	از	گر ہمہ خلق جہان بر من تو حیف حوزند بکشہ از ہمہ انصاف ستم داور ما سافنا شیرازی
گذاشتن		نگذاردم انصاف کہ من نامم و گویم بادل شدگان یار بنای پیشہ جنفا کرد حزین احمدی
گزیدن		ستحسن خاطر انصاف گزین
ماندن	در	امروز قدر نکتہ موزون نامذہ است انصاف و قلم و کردون نامذہ است مناسبہ عثمانی
یافتن	از	انصاف چون نیامت گروہ ازو گر گروہ من بندہ را گزید لفظ شان باوری میرزا...
العام نعمت دادن ۱۲ بہار عجم		
دادن	العام دادن	بہار عجم
۴۰ بجز برون من انصاف داد عالم خسرو		



مصدر	صلا	شاعر
فرمودن	را	وی العام فرمود در خورد خویش سعدی شیرازی
کردن	پ - را	در امید کشودی و نکردی انعام نظام استرآباد
گردانیدن		از استقبال خریف انعام گردانیدیم خسرو دهلوی
نمودن	را	لطف سلطان به بنده بسیارست بریدق تبریزی

### الفعال شونده شدن و اثر پذیرفتن از چیز ۱۲ بهار عجم

آمدن	از	از نجات خود انفعال آمد حرین اصفهانی
برون	از	برو از رای تو شاه فلک منفعیل سلمان ساچی
دادن		که شیرینان ندادند انفعالش حافظ شیرازی
داشتن	از	بسکه دارم انفعال از میگسایا خویش یسلی هروی
کشیدن	از	شربت ده و میگساید انفعالها باورکاشی

### القطاع بریده شدن ۱۲ بهار عجم

پذیرفتن	در	در علم لفظ تصرفش بجدیت که اگر در عرب بود نزل کوفیان و بصریان پیش و انقطاع پذیر خسرو دهلوی
داشتن		گر شدی عاشق و لاقطع نظر کن از دو کون نیستی محرم لعنتش گزنداری انقطاع ایسری لاری

### القلاب و اثرگون شدن ۱۲ بهار عجم

۴۰ قلمدانیکه در سرکار خود داشت براسه نوشتن این غزل مرا انعام فرمود ۱۲ خزین ۱۲ بهر یک خلعتی و اسپس انعام کرد ۱۲ عالی شیرازی

۴۱ عند لبیم نقد و غول مرا انعام کن ۱۲ آزاد بگرامی ۱۲ کشم صد انفعال از خویش و میرم از پشمانی ۱۲ فغانی

مصدر	صله	شاعر
افسادن	جیب زمانه از زور و یا قوت شد تھی یہ۔ در	این انقلاب رفت بدریا و کان قناد علی خراسانی
انداختن	غار تگرابک دلم تا در آمدی یہ۔ را	انداختی بکشور جان انقلاب را طبعی قزوینی
انگینختن	گل کار تیره بسکه انقلاب مزاج خوشگل گنخت در	خون و صفرا می زرد آب معصومش بکیر آفت طغرای مشهد
بودن	دیشب که یار بر سر ناز و عتاب بود در	تا روز در دیار دلم انقلاب بود شانی مشهد
رفتن	جیب زمانه از زور و یا قوت شد تھی	این انقلاب رفت بدریا و کان قناد علی خراسانی
گرفتن	شور من آورد صائب آسمانها را بوجد از	بحر سنگ در هستی انقلاب از من گرفت صائب اصفهانی
نهادن	شریک حلم تو جز قاف کس نشان ندهد در	و شیک عزم تو در قطب انقلاب نهد بدر چاچی

### انکار بالکسر با وزن داشتن و سر با وزن ۱۲ بہا بحر

آمدن	از کاتبی نیاید انکار روی نیکو از	مومن کجا تو اند منکر شدن تقارار کاتبی نیشاپور
بودن	گردست بشمشیر بری عشق سہانت	کاجنا که ارادت بود انکار نباشد سعدی شیراز
توانستن	گریبان پاره می آیم بکویت ہر سحر ترسم	کہ مستم محتسب پندار و انکار تو انم حزین اصفهانی
داشتن	یکے عارت ناز پرورده مشرب از	کہ از قیہ ہر مذہب انکار دارم طالب علی
رسیدن	بحسن خلق و وفا کس بیار ما رسد در	ترا درین سخن انکار کار ما رسد حافظ شیرازی
شنیدن	دگر گوی کہ من ترک عشق خواہم گفت	کہ قاضی از پس از ایش نو د انکار سعدی شیراز
کردن	شرمندہ نیستی کہ بدن دینک گاہ حسن	دل می بری ز مردم و انکار می کنی صائب اصفهانی

۱۲۔ نقد و جهان شکیب انقلاب ۱۲۔ انصاری ۱۲۔ نازدی کنی لبش انکار ۱۲۔ انصاری ۱۲۔ مجمع اگر برین سخن انکار میکنند ۱۲۔

مصدر	صده	شاعر
نمودن		اگر انکار نمود همان مصدر انکار کار دارد که کند تمام کارش خسرو دهبی
انگاره بفتح کاف فارسی نقش ناتمام ۱۲ بهار و رشیدی		
آمدن		آمدی انگاره و انگاره رفتی از جهان باد و صد سو بان نگرودی خویش را هموار حیت صائب صفهانی
رفتن	از	آمدی انگاره و انگاره رفتی از جهان باد و صد سو بان نگرودی خویش را هموار حیت صائب صفهانی
ریختن		فکر نظم و این غزل بحیثی بسے دور از هم معجز طبع مسیح وقت این انگاره ریخت بحیثی کاشی
شدن		عمر آخر شد و انگاره آدم نشدیم گرچه زد دست قضا این سو بان را کلیم بهدانی
انگشت بفتح و ضم کاف فارسی، ترجمه صبیح ۱۲ بهار عجم		
افشردن		همچو طفلی که بود در کف استاد کفش ادب انگشت من افشرد و خیر کرد مرا قدسی مشهد
بر آوردن	از	بر آرد از ستم آن مژده ستم انگشت زند خنجر در مژگان او هم انگشت مسیح کاشی
خاییدن		از گداز شمع روشن شد که در بزم وجود روزی روشندان انگشت خود خاییدن صائب صفهانی
خاییدن	بر	لعش اندر سخن شکر خایید رویش انگشت بر شکر خایید خاقانی شروانی
خوردن		سازم شده از پرده بسوز انگشت خرم چو شمع تاروز زلالی خوانسار
داشتن	بر	سیاه رو شود آنکس که عیب بین گردد چو خامه بر سخن سچکس مدار انگشت فایق
مصطلح		
<p>انگشت افشردن آنگاه نیدن ۱۲ بهار ۱۰ انگشت بر آوردن از ستم فریادی شدن ۱۲ چراغ هدایت ۱۰ انگشت خاییدن و خوردن در نامت افسوس باشد ۱۲ بهار ۱۰ انگشت برسی خاییدن نوعی از تمهید بود ۱۲ بهار ۱۰ انگشت داشتن بر چیزی اعتراض کردن و عیب گرفتن ۱۰</p>		

شاعر	صله	مصدر
قدسی انگشت ز نذر بلب پویانه خویش قدسی مشهور	بر	ناله خشک ز بار اثری هست از آن
که زور باد و من مهر بر میگیرد ازینا صاحب اصفا	بر	من انگشت بتیالی مرا ای مدعی بلب
من غم تو بمانده انگشت گران انوری بیورد		یاران همه انگشت زنان کوزان
منم که برنگ انگشت نیشکر زده ام صاحب اصفا	بر	نکرده است کسی هیچ شور و شیرین را
پی رخصت انگشت برود ز نذر ظهوری ترشیز	بر	بکاشانند یاد اگر کسی ز نذر
بهر دم مژده انگشت کند در چشم نصیر بهانی	در	شد کیسه تنی دیده ام از اشک و ز طعن کردن

مصطلح

۱۰ انگشت بلب زون کنایه از استغای سخن ۱۲ مصطلحات است و کسی را سخن در آوردن گویند که او ایندین ۱۳ برمان قاطع - و منع کردن از سخن  
 ۱۴ بهاد هم فقیر مولف گوید که استشهادهای بر معنی مذکور از شما بگوید که در هنگام صورت وستی ندارد بلکه موید همان معنی است که صاحب برمان قاطع  
 و صاحب مصطلحات آن رفته اند آری اینقدر بنمود است که در شعر میرزا مسائیل پیامی که اینجای او یافته است دلالتی بر معنی مذکور تصور توان کرد چنانکه  
 بر حال اشعار محقق نخواهد بود و در هر دو کلمه جواز لعل بیت جام نامی دارد و در هر دو پیش انگشت گرم شبنم شد ۱۲ او اش و در هر دو کلمه ز سرستی ناله میکند  
 انگشت گزنی بلب خشک جام ۱۳ میرزا عرب ناصح بازم خویش دل بزبان جوش میزند و انگشت ناله بلب نمانش نیز ۱۴ است و در هر دو کلمه ز سرستی ناله میکند  
 می زخم ۱۵ انگشت زخم بلب میاید زخم ۱۶ پیامی هزار صاعقه پنهان ز بلب دارم ۱۷ برود روزان انگشت بلب ز نمان ۱۸ صاحب باه و انگشت ناله  
 بلب کرد ۱۹ نیز انگشت سالی بلب بمانام ۲۰ ظهوری صلی تو گمیش انگشت ز دست ۲۱ که شوق نیاید و بر خنده بود ۲۲ صاحب ز ناله بلب  
 کس زدم انگشت ۲۳ این نکرده بکاش ظاهر ۲۴ بر غار ۲۵ انگشت زون از نمانه شمال انگشت انگشت دان که در آن ناله کرد و ۲۶ بمانام  
 انگشت زون بر چیزی انگشت کردن بان چیز ۲۷ بمانام انگشت برود زون نیست باز کردن خواستن ۲۸ بمانام انگشت بلب زون ز نمان  
 ۲۹ بمانام

شاعر	صله	مصدر
سعدی شیرازی	در	۵۱ کردن
سعدی شیرازی	به	۵۲ کردن
اشرف ازندران	بر - در	۵۳ کشیدن
سعدی شیرازی	بر	۵۴ کشیدن
نظامی گنجوی	از	کشیدن
باقا کاشی	به	۵۵ کشیدن
صائب اصفهانی	بر	۵۶ گذاشتن
بهار عجم	بر	گذاشتن
"	بر	گذاشتن

مصطلح

۵۱ انگشت کردن در سوراخ ماریا کزوم دیده دوانسته خویش را در معرض هلاک انداختن ۱۲ بهار ۵۱ انگشت کشیدن  
 بر چیزی در چیزی انگشت ناساختن ۱۲ بهار ۵۲ انگشت نیل برخان و مان کشیدن جانان بر باد دادن ۱۲ بسیار  
 ۵۳ انگشت کتش مشارایید و از اینجا معنی مشهور استعمال یافته ۱۲ بهار ۵۴ انگشت غسل بدیو کشیدن هنگام برپا کردن یعنی چنانکه  
 نگهبان بر سر عمل فراهم آیند در آن سوره دوم گواهند ۱۲ طاعات اشعرا ۵۵ انگشت گذاشتن بر چیزی ذلن اعتراض کردن ۱۲ بهار عجم  
 ۵۶ انگشت گذاشتن بر دیده قبول کردن ۱۲ بهار در ۵۷ انگشت بردهان گذاشتن اشک کردن بخاموشی ۱۲ بران تامل  
 ترم چوار محاق تو لا برون شوم + رمن کشند مردوزن انگشت چون هلال ۱۲ مجید بکر

مصدر	صده	شاعر
گرفتن ۱۵	بر	که سدی مدار آنچه دیدی شکفت سدی شیراز
گرفتن ۱۶	در	درد هانش ار که انگشت مان بازماند خسرو دهلوی
گرفتن ۱۷		گرفت انگشت پاروچ الایشس سنجر کاشی
گزیدن ۱۸		من همان میگرم انگشت که قسمت نیست
لبیدن ۱۹		نماید تا ابد انگشت لیدی غزالی مشهد
ماندن ۲۰	در	ماند انگشت درد مان تا دیر خسرو دهلوی
نمودن ۲۱		مچه چو لاغر شود انگشت نمی گردد صاب صفتها
نمودن ۲۲		خاتم انگشت نگاشت که نامی دارد سالک یزد
نهادن ۲۳		ماد انگشت لبی مند و حیران بست علی خراسانی
نهادن ۲۴	را - بر - بی	تاثر دیدنیات دست موئی را الوزی ابورد

مصطلح

۱۵ انگشت گرفتن لب در دهن شیب و تیر مان ۱۲ بار ۱۵ انگشت گرفتن آگاه کردن ۱۲ مصلحات اشعار ۱۵ انگشت گرفتن در غایت باشد ۱۲ بار و تاسف و حسرت نیز ۱۲ بار ۱۵ انگشت ماندن در دهن شیب ماندن ۱۲ بار ۱۵ انگشت نما ۱۲ بار ۱۵ انگشت بر لب نهادن شیب ماندن ۱۲ بار ۱۵ انگشت نهادن ابدی ۱۲ بار و تاسف و حسرت نیز ۱۲ بار ۱۵ انگشت بر لب نهادن شیب ماندن ۱۲ بار ۱۵ انگشت نهادن ابدی ۱۲ بار و تاسف و حسرت نیز ۱۲ بار ۱۵ انگشت بر لب نهادن شیب ماندن ۱۲ بار ۱۵ انگشت نهادن ابدی ۱۲ بار و تاسف و حسرت نیز ۱۲ بار

۱۶ من انگشت بگفتار بزرگان ز شمار ۱۲ صاب ۱۰ ختم انگشت چرا برفتن من نمند ۱۲ صاب

شاعر	صله	مصدر
کلیم هراتی	به	نهادن ۱۵
نظرانی گنجوی	بر	نهادن ۱۵
غنی کشمیری	بر	نهادن ۱۵
زرانی خوانساری	بر	نهادن ۱۵
حسن دهبوک	به	نهادن ۱۵

انگشت امان و انگشت زینهار یعنی ۱۲ بهار عجم

صید طهرانی	تا تلخی کامیم پرتی بویار رسید	بر آوردن
حسین شیرازی	آه انگشت امانی است که برداشته دل جیب شیراز	برداشتن

انگشت شهادت سبأ یعنی ۱۲ بهار عجم

اصفندی شیرازی	شمع پیش از همه انگشت شهادت بردا خالص صفا	برداشتن
---------------	--	---------

انگشت حیرت و انگشت تحیر و انگشت تعجب یعنی ۱۲ بهار عجم

اصفندی شیرازی	چون نیشکر انگشت تحیر بدین با اصفی شیرازی	داشتن
صالح	انگشت تحیری بدندان دارم	داشتن

مصطلح

۱۵ انگشت گوش نهادن بنا کردن سوراخ گوش با انگشت تا شنیده نشود ۱۲ بهار عجم ۱۵ انگشت نهادن بر چشم و بر دیده قبول کردن ۱۲ بهار عجم

۱۵ انگشت حیرت و انگشت تعجب بدندان نهادن تعجب و تحیر از آن ۱۲ بهار عجم

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن	بہ	چون من بدو انگشت لب یار گرفتہ عاقی جہانی
گرفتن	در	کجا نظارگی کا انگشت حیرت رواں گہر خسرو دہلوی
گزیں		انگشت تعجب نگزی اختر بانہست طالب آملی
انگشت اعتراض و انگشت رومرادت دست رود ۱۲ بہار عجم		
نہادن	بہ	انگشت اعتراض بگفتار مانسہ مارا چو خامہ نیست بگفتار آگہی صائب اصفہانی
نہادن	بہ	بی غرض با بی چو حرف انگشت رود بزم حاجت سواک کے باشد دہان پاک را قاسم شہد
انگشت و انگشتی مرادت خاتمہ خانہ نگین و حلقہ ۱۲ بہار عجم		
افشاندن		عشق چون مہر تبسم زندم برب زخم غمزہ انگشت الماس نگین افشانند طالب آملی
کردن	بہ	المنہ لند کہ انگشتی ملک کردند گریارہ بانگشت سلیمان مسز نیشاپور
گردیدن		نقرہ چون انگشتی گردیدی چید لعل می شود در وقت پیری حوصن نیا بیشتر اشرف اذربائیجان
فصل واو		
اوج طوف بلا سے چیز ۱۲ بہار عجم		
خواستن	بہ	اوج خواہد اوج اورا گاہ باد اہل حق نے
دادن	را	گرانی راعطالیش و اودنا اوج شدہ و آب گوہر نشین موت ملوی مؤرخ آباد
دانستن		باین سرور ہو ابرو ان گران کن کدک خالی تو اوج عالم بلا چیدانی
۴ خاکسایا سے اما طرف اے دے دل عشق ۱۲ حزن اصفہانی		



مصدر	صلہ	شاعر
سپردن	بہ	براستانہ این روضہ سجدہ ایشار والہ ہروی
سودن	بہ	سوداوج ہوا بہ پر کلاہ ابو الفرج رونی
کشیدن	بہ	دریاستہ از دوسے آسمان ہوج فیضی اکبر آبادی
گراییدن	بہ	بے قامتش ز عالم بالا چہ دیداند آرزو اکبر آبادی
گرفتن	از	ہر کئی اوج گرفت و دوسہ فلک شبت واصف بخاری
نوردن	بہ	کامد فلک سروشن اقبال فیضی اکبر آبادی

## فصل ہفتم

اہتدا راہ راست یافتن ۱۲ ابواب

جستن	چون شمارندم این و مقتدا	سزہ نام جملہ جویند اہتدا	مولوی روم
اہتمام غمخواری کردن ۱۲ منتخب اللغات و بہت برگاشتہ در کاری ۱۲ کشف اللغات			
دیدن	تواضع کن و اہتمامش بین	جوالمزدی و لطف عاشق بین	ابو الفرج رونی
رفتن	در توکید مبانی صلح و تصفیہ سنابل	وفاق از جانبین اہتمام رود	ابو الفضل اکبر آبادی
فرمودن	تا پایان عمر سعادت فرجام بافاضہ	افاضل و تحریر قواعد مصنفات عالیہ اہتمام فرمود	
کردن	چو در ترک تازی کنند اہتمام	شود ترکی ترک گردون تمام	ظہوری رشیدی
نمودن	بکوی عشق منہ بے دلیل راہ قدم	کہ من بخویش نمودم صد اہتمام نشد	حافظ شیرازی

۴ ہر نغمہ کہ اوج گرفت از زبان ۱۲ طالب آملی ۴ در ہر گونہ قطرہ تردد و اہتمام نمودہ ۱۲ ابو الفضل

شاعر	صده	مصدر
		<p>اهمال فرو گذاشتن ۱۲ منتخب اللغات، در بهار عجم است که اہمال از مادہ ہمل                  و لغت عربیہ یافتہ نشد لیکن اہمال معنی ہملت دادن آمدہ برین تقدیر قلب این باشد ۱۲ بہار                  صاحب خلاصہ بہار عجم مولوی سید جمیل احمد بلگرامی گوید: ”ہمچو توجیہ ناشی از عدم مہارت لغت                  عربی است، فی القاموس النحل محرکۃ السدی المزدک لیساً او نهاراً و بعد بیان معانی دیگر                  میگوید: ”انکہ، خلی بینہ دین نفسا و ترکہ پس در لغت عربیہ نیافتن و قلب اہمال تقدیر کن                  غرابت دارد فافہم“ ۱۲</p>

کردن ساقی بدہ مئی کہ دہد راستہ بھر در تجلیل عمر بن توجہ اہمال سیکنی حسن دہلو

## فصل یازدہم

### ایاغ پیالہ شراب ۱۲ رشیدی

آوردن	صیغت مدام باد کہستان زبزم تو	آرند ز آب خضر لبالب ایاعنا	فغانی شیراز
داشتن	ایاغ برکت داشتن		بہار عجم
رنجیدن	تا چند نشہ موج زند و دلغ دل	ای عشق مستی کہ بریزد ایاغ دل	قاسم شہد
زدن	چو قمری ایاغ از کت او زدہ	ز نادینش بانگ کو کوزدہ	لعزازی شہد
طلبیدن	بمشق روی تو چون لالہ داغ نمی طلبم	گداسی کوے معانم ایاغ می طلبم	حزین اعظمی
کشیدن	کشید بیاد تو کس ایاغ چشم غزال	اکل نگاہ نہ چیند ز بلغ چشم غزال	قاسم شہد

۴ زبان کردی اگر در نلد اہمال ۱۲ ناظم ہروی

مصدر	صده	شاعر
نهادن	ایاغ بر لب نهادن	بهار عجم
ایشیار برگزیدن ۱۲ بهار عجم		
آمدن	از که جز ذات تو این ایشار می آید که او	از خوش را پوشیده مار آست کار ساخته نظیری نیشاپور
کردن	بیک و قطره که ایشار کردی سے دیدہ	بساکه بر رخ دولت کنی کرشمه و تاز حافظ شیرازی
نمودن	کنده خاک خجالت بسر بزرگان را	گفت بسکه ایشار گوهر نماید خزین اصفهان
ایجاد در وجود آوردن ۱۲ بهار عجم		
شدن	بنی نصیبم از شراب وصل گوسے چون جفا	سنگگون ایجاد شد روز اول سپایه ام ابوالحسن خراسانی
کردن	عشق چون کامل عیار افتد کند ایجاد حسن	کو بکین عشوق را از سنگ پیدا کرده است شهرت شیرازی
ایراد اعتراض و فرود آوردن ۱۲ بهار عجم		
کردن	زد سنگاه سخن باز مطلمی دیگر	به ذوم دشمن شاه جهان کنتم ایراد علی ترکمان
گرفتن	اگر طفل نگاہم زید گستاخان بر رویت	کریم فرما که بر نادان کسے ایراد کم گیرد سنجر کاشی
نمودن	از ابیات عربی و فارسی و فقرات	خطابی و جوابی آنچه احسن و شهر بود ایراد و عطا کاشی
یافتن	چون بمقتضای طبع ایراد یافته	منشی اصفهان
ایما اشاره ۱۲ منتخب و بهار		
رفتن	وانکه ایما سی رفته بود که التجا نمودن	شاهرخ مرزا و فرزندان محمد حکیم مرزا ابوالفضل کاشی
<p>۴۰ مکرده بر سر شمشیر نیکون ایشار ۱۲ نظیر فارابی ۱۰ سیلی از خود کند ایجاد سید خانه ۱۲ خزین ۱۰ گیر و ایراد مردم که خطا کرد فلان ۱۲ بحسن مشدی</p>		

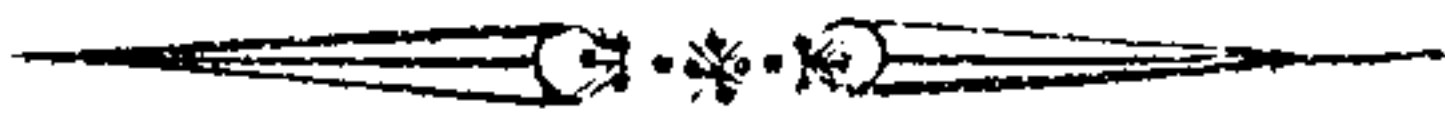
مصدر	صلہ	شاعر
کردن		سینہ ماہی و پشت گاو با ہم داشت را تیغ را تا دست او ایما بی ایمان کرده است دخشی بافتی
ایمان گرویدن ۱۲ بہار عجم		
آوردن	بہ	دیدہ نا دیدہ باقیال تو ایمان آورد مرحبا ای ہمہ لطفت خدا ارزانی حافظ شیرازی
افشاندن		بیاد در جلوہ امی سرورہ ان تاجان بر فشانم ہیفشان زلف کا ز کشش تا ایمان بر فشانم صابر اصغرنانی
باختن	از	ای دل گشتہ بے خانمان باختی از جہ سرتن ایمان جان کاتبی نیشاپوری
بردن		یرہمن زادہ ز نار بسدی برد ایمانم کہ سودا میکم با کفر زلفش دین دینار حزین اصغرنانی
برمدن		چہ زلفی کا فر سے ایمان بریدہ سیاہی پا سے برصحت کشیدہ زالی خوانساری
پذیرفتن		ذکفر پذیرد سر زلف تو نہ ایمان در زندگی عشق تو شد طاعت ما ہیج حزین اصغرنانی
دادن		جبریل گر ایمان و ہش منت نگید در عشق تو آن ہمہی کہ سر دین خاست شفای اصغرنانی
داشتن	بہ	چنان از بے زری شادست عونی کہ سپنداری بزر ایمان ندارد عرفی شیرازی
داشتن		آنکہ خواہد داشت فدو ارتش ایمان ما گشتہ و فشا آفتاب مطلع دیوان ما ظہوری تہرانی
ربودن	از	زلف بر بودہ ایمان حزین را زلف او زاہد مگوا از سیمہ دیگر کا فر نامی مارا حزین اصغرنانی
سپردن	بہ	بخود سپردہ ام در عاشقی ہر چہ ایمانی ز دست اندازی آن نہایت نکلیے حزین اصغرنانی
فروختن		بچ تو بود راحت مادل فسادگان اسے نہ پر شدہ بار کہ ایمان فروختیم حزین اصغرنانی
کردن	در	ایچ اکسیر بتا شیر محبت زسد کفر آوردم و در عشق تو ایمان کردم نیشاپوری
در زمین	بہ	شرط اسلام بود زش ایمان بانہیب اسے تو غائب ز لظہ تو ایمان بندست غالب دہلوی

شاعر	صلہ	مصدر
ایمین بے تروس و این در اصل آمن بوزن ضامن است کہ فارسیان با مالہ و فتح تمیم استعمال کرده اند ۱۲ بہار عجم		

بودن	بدگر کر نیکنام اقتاد از داین مباحث	از	آب مردارید عالم را کند پر دیده تار	شیر شیراز
ساختن	اقتاد گیم ساخته از حادثہ امین	از	ہرگز نہ بد تا بس کہے پیچہ پارا	رفیع ترویہی
شدن	ایمن مشور عشوہ دنیا کہ این عجوز	از	مکارہ می نشیند و محالہ میرود	حافظ شیراز
غنودن	بیدار خاطر ان کہ جهان آزموده اند	بہ	ایمن بخوابگاہ جہان کم غنودہ اند	خسرو دہلو
کردن	ز خوف ہجرم امین کن اگر امید آن اری	از	کہ از چشم بداندیشان خدایت زمان دار	حافظ شیراز
گردیدن	ایمن از گرمی خورشید قیامت گرد	از	آنکہ در سایہ دیوار تو خوابش برد	جناب اصفا
گستن	نگار می فرد ششم عشوہ داد	۴	کہ امین گشتم از منکر زمانہ	حافظ شیراز
نشستن	ز موج حادثہ امین نشین کہ بہرمان		فرشتہ فاتحہ خوان است در صفینہ ما	شانی شہد

ایمینی بے خوف بودن ۱۲ بہار عجم

جستن	ایمنی امنستہ از انکو نہ جستن		کامن خود از آمنہ خود بشت	خسرو دہلو
خواستن	عدل تو چون ایمنی دہر خواست		ز گس رعنا از زمین خفتہ خواست	خسرو دہلو
یافتن	ز بس لایب و جہر ہو گسند بند		برد ایمنی یافت شہاز گزند	فردوسی لایسی



۴ مشور بوزن امین کزن پارہ است ۱۲ نظامی گنجوی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳	۱۶	اداشکال	واشکال	۱۰۵	۲	ہر	م
۸	۴	تقیل	تقیلیے	۵	۴	کہ آئینہ	آئینہ
۹	۷	از نگاہ	کہ از نگاہ	۱۰۶	۲	مجدبزدی	مجدبیرازی
۹	۱۰	آب و گوہر	آب گوہر	۱۰۸	۲	گہ	گہر
۱۳	۲	بروی	برروی	۱۱۲	۱۳	ماند	ماندہ
۱۷	۷	اگرچہ	گرچہ	۱۱۷	۳	بامہ	جامہ
۲۱	۴	گک	گریہ	۱۲۵	۱۱	گر	کز
۲۷	۵	بوتان	یونان	۱۳۷	۲	رودگران	دردگران
۲۹	۲	ستان	مستان	۱۳۱	اخیر	سام	تبارسیم
۳۲	۱	نگندن	نگندی	۱۳۳	۵	یدودس	بدرولش
"	۱۲	ساتی نقل	ساتی و نقل	۷	۶	دریابی	درمانی
۳۳	۹	آب خم	آب رخم	۱۳۹	اخیر	دہید	دوید
۳۵	۶	کز درون	کواز درون	۱۵۰	۱۲	تبرس	بترکش
۳۹	۸	چراغے	چراغ	۱۷۶	۱۱	از	ز
۵۱	۱۰	نمود	بود	۱۸۲	۱۱	رازیان	رازبان
۵۳	۱۱	از	ازو	۱۸۵	۱۳	گاہ	کاہ
۷۰	۹	گل میشو	گل مے شود	۷	۱۵	پیش	پس
۷۹	۲	سید	سعید	۱۸۷	اخیر	خوش بنر	خوش و بنر
۹۲	۱۲	ارادم	آوازم	۱۹۰	۵	پیش بوزالتون	پیش زالتون
۹۳	۱۳	ڈزار	ڈر آزار	۷	۱۱	رسیدو	رسید یارو
۹۷	۵	بکلو	بکلو ا				
۱۰۱	۶	خسروی	سروری				
۱۰۵	۱	بنا	بنا				



# بسم اللہ الرحمن الرحیم

## باب زائجہ

### فصل الف

زائو، عضوی معروف ۱۲

شاعر	صلہ	مصدر
طغراشد	کلوخ گفته توان لبست زانوی کفتار	زموذیان بدعا باید انتقام کشید
سلیم طهرانی	سر و شمشاد چمن گر پیش او زانوزند	باوشاه خوبریا نیست چندان دولت
نظیری سیبزی	کہ زانوزدن در نماست و بس	نیفتم زانوزدن پیش کس
ہاتفی جامی	کشیدش بدستور زانوزمان	گرفتش برسم غلامان عنان

### مصطلح

لے زانوی کفتار کفتار کلوخ لبستن، این مثل است و آنچنان است کہ چون کفتار را بیند کلوخ کلوخ گوید و او  
 از پس از رفتن بازماند ۱۲ بہار لے زانوزدن، یاد لبستن، و سجدہ کردن ۱۲ بہار لے زانوزدہ اسپ کشیدن،  
 اسپ پیش آوردن بظہیم چنانکہ رسم ترکان است ۱۲ بہار لے کفتار بفتح کاف جانوری است معروف ۱۲ از بہار



شاعر	صلہ	مصدر
جو یامی کشمیر	در	۱۵ شکستن
زلالی خوشنار	بر	۱۶ مالیدن
قاسم مشہد	در	۱۷ شکستن
ہاتفی حاجی	بر	۱۸ نهادن

### زاویہ گوشہ ۱۲ بہار

والہ ہری	در	انگنہ زر روزگار حید	انگن
----------	----	---------------------	------

### فصل بامی موحده

### زبان، عضوی معروف و مجاز، روزمرہ ۱۲ بہار

طالب آملی	بر	طالب بحر بادہ میاں زبان کیم	۱۹ آوردن
بہار	بہ	زبان آوردن بہ چیزے	۲۰ آوردن
نہش مشہد	در	ہفتشین حرف گزشتاری گرازا پیرس	۲۱ آموختن
سعد شیرازی		زبان آورے کاندرین عدل داد	۲۲ آوردن

### مصطلح

۱۵ زانو شکستن، بادہ شکستن ۱۲ بہار ۱۶ زانو بر خاک مالیدن و بز زمین نهادن، نہایت مؤید متوالیہ  
 ۱۷ زانو در گل شکستن، کنایہ از عاجز و در ماندہ شدن ۱۸ زانو آوردن بحیرے، کنایہ از سخن کردن و لغت  
 دہن گذشتن ۱۲ بہار ۱۹ زبان آموختن، حرف آموختن ۲۰ زبان آوردن بحیرے، کنایہ از شاعر و فصیح ۱۲ بہار

شاعر	صله	مصدر
که تیغ باد و سحر غنچه را زبان افکند		افکندن مگر زبانم با صفاتش حرفی گفت
زبان بازی با آتش میکند خار یکدوم	به	باختن بقلب عشق بسیار ز دل زاری که من دارم
شمع گر باشد طرف صفا زبان بازی است		باختن گفتگو با دل سپایان میکند دل آساید
چون خط زبان بر آرد بر کوثر تبسم	بر	بر آوردن از سبکه گشت بیدل لب تشنه ز لالیش
شمیم مشک و مدگر زبان بر افشایم		بر افشاندن بکیده ام لب لعلی که از مکیدن آن
به خفتن در آمد سگ و پاسبان	از	برزدن چو صبح از دم گرگ برزد زبان
	از	بر کشیدن زبان از کام بر کشیدن
		بریدن زبان بریدن
		بریدن زبان بریدن
به از کسیکه نباشد زبانش اندر حکم		بریدن زبان بریده نشسته بکنجی صم و بکم

### مصطلح

له زبان افکندن معروف ۱۲ بهار ۱۲ زبان بازی برابر می و نحو است و با هم سخن گفتن ۱۲ بهار  
 ۱۲ زبان بر آوردن کنایه از آن است که حیوان از شدت گرمی یا تشنگی زبان خود از دهان بر می آرد ۱۲ بهار  
 ۱۲ زبان برزدن مراد از زبان بر آوردن ۱۲ زبان بر کشیدن عطا کردن و بخشیدن و خاموش شدن  
 ۱۲ زبان بریدن و دلیل خاموش شدن نیز ۱۲ از بهار

شاعر	صلہ	مصدر
کین ہرزہ در صحبت ما قال بر آورد	ساقی بمیان آرزبان بند خرد را	بستن ۱
درے در تو واضح درے در تیز	زبان بندہای چوپیکان تیز	بستن ۲
از لبش جذب سوال ارجہ جوانی نہ کشید	زبان نگہ از شکوہ زبان بست مرا	بستن ۳
کنڈ پوشیدہ صیقل در حجاب نور جو سرا	زبان بند و دقت ز حکمت لبشوی	بستن ۴
چشمک از انظر زند شوخی ما من نگر	دل روشن زبان لاف ابریکد گزید	پچیدن
نہ بید نیام مرا تیغ تیز	این طرغم زبان ہدکان تو ایم جان دل	دادن ۱
در سنجیدہ بیرون ریخت از گنج	زبان داد و ستان کہ تار شخیز	دادن ۲
زہرم چو کارگر شدہ تریاک بہرست	زبانش دادشاه و مرد در سنج	دادن ۳
	مردم ز رشک غیر زبانم چہ میدہی	دادن ۴
بہار	زبان با کسی کی داشتن	داشتن

### مصطلح

۱ زبان بند خرد کنایہ از شراب ۱۲ بہار ۱ زبان بند نوعی از عزائم و افسون کہ زبان حریف را بدان بہ بندند ۱۱

۳ زبان بستن خاموش گردانیدن و خاموش شدن ۱۳ بہار ۱ زبان دادن عمد و پیمان بستن

و آوار و اعتراف پچیرے کردن و تملق و خاموشی و فریب دادن ۱۲ بہار

۵ زبان با کسی کیے داشتن موافقت کردن در سخن با او ۱۲ بہار

مصدر	صلمه	شاعر
دشتن ۱۰	در	ناصر بخاری
دشتن ۱۱	در	بهار
دشتن ۱۲	با	نثر شیری طهومی
دشتن ۱۳	در	فطرت قتی
در کشیدن ۱۴	عبه	سعد شیرازی
در دیدن ۱۵	در	متا صفه
دواندن ۱۶	در	نثر شیری طهومی
راندن ۱۷	زبان ران	بهار
زدن ۱۸	اگر خواهی سخن گوئی سخن بشنو بشنو	ضیائی

### مصطلح

۱۰ زبان در تن زبان دشتن و زیر زبان دشتن هر دم چیزی گفتن و برگشته خود ثابت نبودن ۱۲ بهار ۱۳ زبان با  
 ۱۱ دشتن ۱۲ خویشتن را از آن کس دانمودن ۱۳ بهار ۱۴ زبان در کشیدن ساکت شدن و خاموش ماندن ۱۵  
 ۱۶ زبان در کام در دیدن ساکت شدن ۱۷ بهار ۱۸ زبان در دهان دواندن ۱۹ بهار ۲۰ زبان را  
 اگر سخن بخواهی بگو و بسیار بگو و مجازاً افروان ۲۱ بهار ۲۲ زبان زدن سخن گفتن و حرف زدن ۲۳ بهار  
 ۲۴ دست کرده نصیر آبادی خواهش مذکور است ۲۵ بهار ۲۶ حکم قدرت زبان در کشی ۲۷ بهار

شاعر	صلہ	مصدر
خاقانی شروانی	از	سخت از من زبان بستد کہ طفل اندر نو
نظامی گنجوی	از	ستانی زبان از قیسان راز
صفا		عبارت خط زبان شکستہ بیگوید
جلال ازواج		سود و جهان سخن نهوشان دارند
صفا		زبان جوہر چیدہ شمشیری فہم
خسرو دہلوی		شمعی کہ پیش روی چو ماہ تو بر کشد
طالب آملی	در	شب تا سحر چاشنی دست و خنجر می
معرفی	بر	بر آفرین سلطان چون من زبان کشایم
معرفی	بر	اندر سجود آید جان جبر و اعشی

## مصطلح

۱۔ زبان ستن خاموش کردن ۲۔ بہار ۳۔ زبان شکستہ ۴۔ زبان لکنت ۵۔ در ۶۔ بہار ۷۔ زبان فروش  
 مرد پر گونی بھیل ۸۔ بہار ۹۔ زبان کردن ۱۰۔ زبان درازی کردن ۱۱۔ بہار ۱۲۔ زبان دردہان کردن ۱۳۔ در حالت  
 کمال ملاعبت و اتحاد زن و مرد باشد ۱۴۔ این در محاورات شایع است کہ زبان فلانے دردہان فلانی است  
 ۱۵۔ این کنایہ از کمال بے تکلفی و بے حجابی بود ۱۶۔ بہار  
 ۱۷۔ زبان کشادن بر کسی ۱۸۔ زبان دراز کردن ۱۹۔ سخن بدرازی گفتن ۲۰۔ بہار

۲۱۔ خلقی زبان بدعوئی عشقش کشادہ اند ۲۲۔ حافظ

شاعر	صله	مصدر
حقوق تربیت نو بہار را انکار کلیم سہدائے	از	کشیدن زبان گل ز قفا میکشد اگر بکند
اگر نہ روی چمن دید در میان گس عرفی شیرازی	از	کشیدن زبان طعنہ بسوسن ز کام نکشید
بگو کہ خوشتر ازین داستان نمیباشد وحشی ہافقی	بہ	کشیدن زبان بکام بکش وحشی از فسانہ عشق
گرم شد خورشید و از گرمی با آن ہو کشید سید ہندی	از	کشیدن چشم او از سر سہ بی و نہالہ تا برو کشید
آہوی عقل را بکند جنون کشید میلے ہروی	بہ	کشیدن زلفت زبان طعنہ بہ بخت نگون کشید
شرم زور آورد و راہ شکایت گیرد ملک قمی	از	گرفتن چون دم شکوہ زبانم ز خجالت گیرد
زود از شرم زبان در تہ دندان گیرد غنی کشمیری	در	گرفتن بز زبان قانع اگر حرف لبان گیرد
خاموشی ما را چہ زبان گیر بر آورد ظہوی تہریری		گرفتن با آن ہمہ جاسوسی خود گوش گرفتہ

### مصطلح

۱۰ زبان از قفا کشیدن و از کام کشیدن و بر کشیدن نوعی است از تعذیب ۱۲ بہار ۱۰ زبان بکام کشیدن  
 ساکت شدن و خاموش ماندن ۱۲ بہار ۱۰ زبان کشیدن کنایہ از آنست کہ حیوان از شدت گرمی زبان خود  
 و زودمان برمی آورد و زبان دراز کردن و سخن بد را زمی گفتن ۱۲ بہار ۱۰ زبان گرفتن کلت افتادن  
 ۱۲ بہار ۱۰ زبان گرفتن و زبان گیری کسی را از فوج دشمن بدست آوردن و استفسار حال فوج  
 دشمنی نمودن ۱۲ بہار ۱۰ زبان در تہ دندان گرفتن ساکت شدن ۱۲ بہار ۱۰ زبان گیر  
 جاسوس زیرا کہ سخنها را از مردمان می گیرد ۱۲ بہار

شاعر	صدمه	مصدر
طوطی	در	لغزیدین
طوطی	بر	مالیدین
طوطیان	بر	مالیدین
زبان خوشین	بر	مالیدین
صدر زبان بویان	در	نشستن
سخن رازبان	در	نهادن
بامی هویت	در	نهادن
بدو گفت	اندر	یافتن

زیر یاد و حفظ، مخفف از بربست ۱۲ بهار

قرآن زبیر جوانی	با	خواندن
نشندید کس	از	کردن

### مصطلح

۱۰ زبان بر خاک مالیدن، اظهار عجز و فروتنی کردن، وحسرت و آندو کردن ۱۲ بهار ۱۰ زبان  
 مالیدن، قناعت و توکل کردن ۱۲ بهار ۱۰ زبان درد بان نهادن، مراد از زبان درد بان  
 ۱۲ بهار عجم ۱۰ زبان یافتن، رخصت تکلم یافتن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	به	همه لطافت اوراق گل زبرگیر و سلمان بناؤ
<b>فصل جمع تازی</b>		
زجر با بالفتح، بازداشتن و ترسانیدن ۱۲ بهار		
کردن		یکی زجر کردش که تبت پداک
		مرو دامن آلوده بر جای پاک
		سی شای
		سعد شیراز
<b>فصل جار جمله</b>		
رحمت با بالفتح یا رنج، و انبوی ۱۲ بهار		
آوردن	به	آنرا که خدا از قلم لطف نگارد
بردن	از	زمانی از سیر این خسته پاکشیده بدار
برداشتن	از	اشک در راه طلب تخت و استرا
بودن		خدا یگانا هر چند رحمت باشد
تافتن		خاک کویت بر تابد رحمت با تیس ازین
دادن	در	یایب مده این عمیب که رحمت بدیم
دراشتن		ای گیس عرصیه سحرغ نه جولا که گشت
		شاید که بخود رحمت مشاطه نیارد
		که می بریم ازین آستانه رحمت خویش
		رحمت گام ازین بادیه برداشته ام
		ز حال قصه خود حرف حرف بر شرم
		لطفها کردی تا تخفیف رحمت میکنم
		دزدیو ازین رشت بر این حکم را
		عرض خود می بری و رحمت ما میدری
		شای
		شاهی بنبر و
		صفا صفنا
		تک فاریاب
		حافظ شیراز
		عرفی شیراز
		حافظ شیراز
عبر همه رحمت داغ ما ۱۲ ظهوری		



شاعر	صلہ	مصدر
کب نے صفا و صفیا مستقنہ سناج ترا	چوپہ گرگ می مالند بر پیر این یوسف	عزیز مصر عزت رحمت خواری نمی بیند
ناصر بخاری	از	بایر که نشینی و نه شد جمع دلت
ظہیر ریائی	را	ترا رحمت شدی ز راه چو بستنی بسو من
شانی شهید	ع	آنکس که بکیرم از می عصیانست مست
نظری نیشاپوری	بر	امشب که دل بیج مقام نمیکشد
		حسن تو زیور تو لبست اینقدر چرا

## فصل خامیجہ

زخم نشان زدن تیغ و مانند آن و بمعنی زخم خوردن نیز آمده ۱۲۵ بہار

نظام گنجوی	عنان دزدی کرد و شد باز جای	از ان سستی اندام زخم آزمای	آزمودن
سینہ	چون قطرن آید آنمہ بر استخوان ما	بر عیب زخمی کہ بار بردل اغیار مینزند	آمدن
حسن دیلو	زخم دگر بردگرے اوفتاد	بر چشم ہمی زد حسن از چشم زخم	افتادن

## مصطلح

لہ زخم آزمائے آن کہ بکرات مجروح خستہ شدہ باشد ۱۲۵ بہار

ع عقل ناچار شد رحمت از آلائش نفس ۱۲۵ آشنا ع غنچہ دل من بیتو زخم خار آید ۱۲۵ فغانی

شاعر	صلہ	مصدر
عنا اصفہانی	از	افگندن کی بہ شود بجر ہم زنگار آسمان
نظامی گنجوی	از	بے گرو بر گرد بر تاختند
نظیری نیشاپوری	از	ہر زخم کہ برداشت زایام نظیری
سنجر گاشی	از	ز تیغ شاہ بے زخم بر گرفت بگتف
زرتیژی	بر	ترنجش ز غیب فتادش بیت
وحشی بیزد		علاج زخمهای ظاہری آید ز وحشی ہم
عنا اصفہانی		آتش افروز شکر شیرینی پیغام
نظامی گنجوی	از	چو زخم دوال از دوالی چشید
والہ ہروی	از	از تیغ تو ہر کہ زخم چین گشت
شرقی		نمی خواهد دلم ز خمیکہ یا میر ہم بود کار
		من و آسایش در دیکہ از دربان بود

## مصطلح

۱۴ زخم افگندن و انداختن، مجروح کردن ۱۲ بار ۱۵ زخم برداشتن، مجروح شدن ۱۲ بار۔  
 ۱۶ زخم بستن، خستہ کردن، و بعضی التیام دادن زخم دیگر را استعارہ است ۱۲ بار  
 ۱۷ زخم پیرا، از عالم عین پیرا ۱۲ بار  
 ۱۸ زخم چشیدن، مجروح شدن ۱۲ بار

شاعر	صده	مصدر
عربی شیرازی	از عه عبه	خوردن محبت انبیا لذت رسان خمی
تشیبیه از	از	باز دادم به تن از تیر لگانه خمی
صالح مازندرانی	از	خویشتر با هم گلچین پیوسته خندان
شانی سید	از	یاران ملامت من حیران نگه کنید
حزین اصفهانی	از بر	ز ابروز خنما بر تارک تیغ قدر رانده
ملا جامی	از بر	تا نرسد زخم ز اهل خلاف
ظهوری شیرازی	از	زخم ریزد چو خورشید بر هم

### مصطلح

له زخم خوردن، مجروح شدن ۱۲ بهار ۱۲ زخم دار مجروح ۱۲ بهار ۱۲ زخم راندن، فارسی تازه  
مخار شیح العارفین حزین اصفهانی است و مشهور تیغ راندن ۱۲ بهار ۱۲ زخم ریختن، مجروح کردن ۱۲ بهار

عه آنکه زخم تیغ محبت جان خورد ۱۲ عه گر گویم لذت زخمی که بر جان خورده ام ۱۲ عربی  
سه بدل زخمی نمایان از تو دارم ۱۲ حبیب اصفهانی لحه صد زخم ستم بردل ناشاد رسد ۱۲ جامی  
سه بدل از بس سیده زخم خوبان چون خورد تیرے به لذت می شناسد که کد این کیش می آید ۱۲ رشکی  
سه کسے بر من از کینه زخمی ریخت ۱۲ خسرو

مصدر	صده	شاعر
زودن	بر عه	صاحب دل بدو عالم بند چشم تری
فرو خوردن	بر عه	خنده رخ نیست که بر خویش ندیخبر
کردن	بر عه	سینه جان داغ شعله خوار بر آورد
کشادن	بر	پا چه ام را نکند زخم چرادر کشمیر
کشیدن	از	زخم دل و سینه بزبان بکشایند
گرفتن	از	کسی که زخم زرد او هم زخم خود شکست
شستن	بر	خضر چون آب ز عمر ابدی میگذرد
یافتن	از	چه داغها که ز چرخ شست بر سینه
		زخمی نیافت دل تو که چاک سینه ام

### زخمه مغرب ۱۲ بهار

زودن	رگ جانم لبر و دگله دارم لبریز	اضطرابی که ز زخم بدین تار کجاست	شنای معنائی
ساختن	هر زمان زخمه دگر سازد	هر نفس نغمه کند آغاز	عائی همدانی

### مصطلح

۱۲ زخم زودن مجروح کردن ۱۲ بهار ۱۲ زخم فرو خوردن مجروح شدن ۱۲ بهار ۱۲ زخم کشادن مقابل زخم بستن ۱۲ بهار ۱۲ زخم کشیدن و گرفتن مجروح شدن ۱۲ بهار

۱۲ زخمی زودن که دم تیغ بزگشت بگشتگی نعت مرزین قیاس کن ۱۲ صفایانی عه بزرگان خنما در سینه تیغ نما کرد ۱۲

شاعر	صله	مصدر
------	-----	------

## فصل امی حملہ

زرکا بالتشدید و تخفیف مطلق نقد خواہ سیم باشد خواہ طلا و مس و مانند آن ۱۲ بہار

افشاندن	سران عرب از زرافشان او	سر آورده بر خط فرمان او	نظامی گنجوی
اندون	در چشم تو گر خوش بود این سق ز اندون	در دیدہ سودا ز دگان دامن سنگیست	نظامی گنجوی
انگینختن	منروماند مرد از زرا انگینختن	وزان یک درم در صد آنگینختن	نظامی گنجوی
بافتن	از فیض انبساط گل و سنبہ چشم خاک	پوشیدہ است خلعت ز رفیت بود آ	آز شیرازی
بستن	تا غبار و لم از موج طپیدن افزود	نقد قلبی کہ شود سکہ زر بستہ بود	شہر تیسری
پختن	بانع مجلسین و مرجان شاخ و زرنختہ بار	سبز زارش از زمر دہای ریجانی نگر	خسرو دہلو
پوشیدن	چہ سودا را طلسم و دیبامی ز پرپوش	بماہ دمی چونتوان کرد بردوش	خسرو دہلو

## مصطلح

۱۰ زرافشاندن کا تشار کردن ز زر ۱۲ بہار ۱۰ زرا اندون چیزی کہ بر ظاہرش زرا اندودہ بود و در پائش  
 چیزے دیگر ۱۲ بہار ۱۰ زرا انگینختن انداختن زرد در جای ۱۲ بہار ۱۰ زرفیت قماش زرباف مخف  
 زربافت ۱۲ بہار ۱۰ زربستہ نزدیک ہنوز اورا خردہ نہ کردہ باشد ۱۲ بہار ۱۰ زرنختہ زرگداز یافتہ ۱۲ بہار  
 ۱۰ زرپوش بہ زربافتہ ۱۲ بہار

شاعر	صله	مصدر
باقراکاشی	هرگز زرمی نه خورده بعنوان شاعری	شکر خدا که بی طمع است از تمام خلق خوردن
بهار عجم	ما که مستانیم ساعر دستگردان سبک شیم	زردادن و درد سخر خریدن
فاضل کاشی	دوخت چشم همه قیمت گران	موسم نور زرد در دست زرداران خوش است
خسرو دهلوی	چاک دل را بسم سوزن بر میدوزد	جامه زرد و زربیه قیمت گران
سیفی بخاری	بر سکه رساندیم ز تختصری را	مه زرد و زردل از تیر نظرمی دوزد
واله هروی	چنان زن که گریشکنند نشکنی	از چرخ بهیج است تسلی دل واله
بهار عجم	زر را با آتش از هوس که میامزن	ز پدیش زرمی رود
نظامی گنجوی		چو بر سکه شاه زر میرنی
عالی شیرازی		کار تو نیست عشق نگه دارین و دل

### مصطلح

۱۰ زرد خوردن کنایه از زر گرفتن است ۱۲ بهار ۱۳ زردار مالدار ۱۴ بهار ۱۵ زرد و زرشک ترکیب  
 به دو معنی می آید یکی چون مرد زرد و ز معنیش دوزنده زرباشد دیگر چون پارچه زرد و ز معنیش دوخته زرباشد  
 ۱۶ زرب سکه رساندن مسکوک ساختن ۱۲ بهار  
 ۱۷ زرب سکه زدن مسکوک ساختن ۱۲ بهار  
 ۱۸ زرب آتش زدن کنایه از سوختن و تلف کردن ۱۲ بهار

شاعر	صلہ	مصدر
این کی دوسری پکاندوان دگر زرنیرند		چشم و رویم بیدار حلقہ گوشش خبر
فہنا دار دنیا م پادشاہان زردون	بہ	سکہ مردان ندر می محرم خرج کن
کہ باکشیز پیوند بہم باز	بہ	زربنام کسے ساختن
زر شکستہ دل پیش ازین عیاشیت		ازان زرمی برد استاد زرساز
بلی کشند زرسرخ را بستگ سیاہ	بہ	رواج ساختگیہامی وز کار زندا
عاجب ازان بار چو ابرو خمید		مرا بغیب برابر کنی و مغذوری
شب و روز در عقدہ پتیاب		بسکہ گران بد سلب زر کشید
صدماہ روز زرشکشن جیب قصب ریدہ	وز	زگامای زرکش جیش آفتاب
کہ زرز کشد در جهان گنج گنج		دامن کشان ہمیشہ در ثوب زرشیدہ
گوئیاز کوپ رنگ زعفرانم کردہ		شنید از دوسیران دینار سنج
		مینرم بروی کاہی در سر البستان غم

### مصطلح

۱۰ زردون صرف کردن زربہ ۱۱ بہار ۱۲ زربنام کسی زردن و ساختن مسکوک ساختن نہام آن شخص ۱۳ بہار  
 ۱۴ زرشکستہ یا زرم عیار ۱۵ بہار ۱۶ زرشک سیاہ کشیدن کنایہ از عیار گرفتن ۱۷ بہار ۱۸ زرشک و زر کشید  
 جائزہ کہ تارہای نقرہ دران بافتہ باشد ۱۹ بہار ۲۰ زرشکشن کسی کہ ورق طلا و نقرہ سازد

مصدر	صله	شاعر
نشاندن	بجای نام مگوزر نشان گرچه کرد	عزاز نشان کرد از رنگ زرد و حیدر بنی
رنگاشتن	پایین الفت که با آرایش صورت تمام دار	گلگم گرخشت کرد در چهار رنگارنگم فاسم مشد
نهادن	زربرسر پولاد منی نرم شود	بهار عجم
زراعت با الفتح تخم ریختن برای کاشتن ۱۲ بهار		
کردن	گرفزار از برای رزق طاعت میکنی	خانه بیساز می بر با مش زراعت میکنی نانم نوری
زرد رنگ معروف ۱۲ بهار		
شدن	چو خور زرد شد لبس نه ماند ز روز	کی نزاری
زره بکسیرین پوشش معروف آهنین و آن دو قسمت یکی زره کرته و دیگر زره جامه و در آن تختهای آهنین مصقل می چپانند و آن غیر بکسیرت ۱۲ بهار		
انداختن	حله مطربانه چاک زرد	در بر زره زلف در بر اندازد
یافتن	زره باف گردون و صده و سال	نگر دید تا حلقه ساز هلال
مصطلح		
<p>نشاندن نوعی از صنعت کوفت مثل نشاندن که بر قبضه شمشیر و سار شمشیر از طلا کنند ۱۲ بهار ۱۷</p> <p>رنگار جامه و عازیکه نقشهای نمد در آن کرده باشند ۱۲ بهار ۱۷ زرد شدن آفتاب و نور قریب</p> <p>نوال شدن ۱۲ بهار ۱۷ زره در بر انداختن زره پوشیدن ۱۲ بهار ۱۷ زره یافتن زره ساختن ۱۲</p>		



شاعر	صلمه	مصدر
ملا جامی	در ره صفوت زره بندگی	بستن
مخلص	در رضا در دامن چشم زره پوشید است	پوشیدن
اینی بلخی	که دیدست ماه سنور زره در	دریدن
و حیدر	بر چشم بر چشم دل راز من	ساختن
یحیی شیرازی	زره در بر خود چون تقویم کرد	کردن
انوری	هدفت تیر انتفت ام تو باد	کشادن
هاشمی	زره پاسه داودی ز زرنگار	کشیدن
بهار	زره در بر گرفتن	گرفتن
بهار	زره در نوشتن	نوشتن

## مصطلح

۱ زره پوشیدن و در بر گرفتن و بردوش کشیدن و در دوش کشیدن و

گرفتن بیک معنی است ۱۲ بهار عجم

۳ زره در نوشتن تا تکرار و پیمین زره ۱۲ بهار

۴ زره کشادن کنایه از زره سفتن ۱۲ بهار

۵ زلف زره فتنه جو بردوش کشید ۱۲ بهار

شاعر	صلہ	مصدر
------	-----	------

## فصل ششم مجہ

زشتت با بالکسر معروف ۱۲ بہار

کردن	یوسفی را کہ نسبت تو بہشتش کردی	باتو کرد دست فرو کوفت چو رشتش کردی	نجات اصفہانی
------	--------------------------------	------------------------------------	--------------

## فصل کاوتازی

زکوٰۃ بخشتے از مال کہ در راہ خدا دہند و در غیر مال نیز شعرا، مجازاً اطلاق کنند ۱۲ بہا

بخشیدن	بنوری کہ از عکس جامش سہا	از بہ	بخور شید بخشد زکوٰۃ ضیا	ظہوی سیر
دادن	نصاب حسن در حد کمال است		زکوٰۃ تم دہ کہ مسکین و فقیرم	حافظ شیرازی
گزاردن	بگزار امی بہار جوانی زکوٰۃ حسن		کین پیر بلا شنو دہوی پیرن	فغانی شیرازی
گرفتن	اگر باج گیرم ز خورشید شاید	از	ز رویت زکوٰۃ تماشا گرفتہم	اشہرستانی

زکام ریختن آب دماغ از راہ بینی - و بمعنی زکوٰۃ مجازست ۱۲ بہار

شدن	سحر بومی گلت بلبلان زکام شدند	از	چو از نسیم بت غنچہ نقاب شکفت	شجر کاشی
کردن	زعلق گندہ دماغی چگونہ بزایم	از	باین دماغ کہ از بومی گل زکام کند	تایم

مصطلح زشت کردن با مصطلح کشتی گسیران منلوب و زبون کردن حریف است ۱۲ بہار

شاعر	صله	مصدر
------	-----	------

## فصل لام

### زلزلہ و زلزال لرزیدن زمین ۱۲ بہار

افتادان	اندر آن روز کہ از نعرہ مردان نبرد	از در	در دل کوہ چو سیلاب در افتد زلزال	بدر چاچی
افگدن	دید بہ خسرو ہم شد بلند	به در	زلزلہ در گور نظامی فگند	خسرو دہلو
دشمن	ہر خشت ز سر منزل میدیجا		از بسکہ زمین دل ما زلزلہ دارد	طبیعیہ سینا

### زلزلہ بالفم موسوی چند کہ برگرد گوش روید مخصوص محبوبان ست داین مجازت ۱۲ بہار

آراستن	عجز نچم اگر زلف شان بیارید		سفید گرد و زلفین شاہان تبار	عزنی شیراز
آشفتن	زلف آشفتنہ تو موجب حمیت است		چون چنین ست پس آشفتنہ ترش باید کرد	کمال ہر
آوردن	آنکہ بر روی چو زلف تو نامی آرد	بر	عاقبت بر سر این شہر بلا می آرد	طوبی خراسان
آویختن	آویختہ زلف مشکبوی چپ و راست	از	این مصرعہ رنگین چہ طرفہا دارد	کاشف بخار
افشاندن	بیاد جلوہ امی سروردان تا جان افشانم		بیشتر زلف کاو کشیش تا ایمان افشانم	صفا صفی
بافتن	ای زلف تو ہم کشادہ ہم بافتہ خوش		گاہی گری زردہ گسی تا فتنہ خوش	ذکی تبریز
برانداختن	صبح چون زلف شب بر اندازد	از	مرغ صبح از طرب پر اندازد	خاقانی شرد
برداشتن	بردار ز چہرہ زلف تا خورشید	از	از گردش آسمان بیاساید	کمال صفی

عہ زلف از رخ دبستان بر انداز ۱۲ محمود شبستر

شاعر	صلہ	مصدر
خاقانی شردانی	بہتر شکستہ کہ پیوست زنده شد چنان	چو بربکست صبار زلف غیر افشانش
کمال اصفہانی	سونری ز اشک در دل مجر فگندہ	تا زلف مشکبار بر رخ بر فگندہ
ظہیر ریاضی	صد گونه داغ بر دل عنبر نساوہ	زان زلف عنبرین کہ بر رخ بر نساوہ
خسرو بلوخی	یعنی کہ عمر لشت نمی خواہم دراز	بہر بیزلف و کردہ بہ خسرو اشارتے
فغانی شیرازی	ز رویت باز سیکردم بیازی بازمی بستم	شہی در خواب میدیدم کہ از زلف پریشانی
بہار		زلف بر کمر بستن
بہار		زلف بستن
نیازی بلخی	بلی چون سوی آتش نمی بر خویشتم سجد	بر روی آتشین زلف تو امی سخن فتن سجد
غضن بلخی	گفتا برای تاب تو دارم چنین تباب	گفتم تباب زلف و مرا امی سپر تباب
بہار		زلف تراشیدن
باقر کاشی	از ہر طرفی بلا بجنبہ	چون زلف تو از صبا بجنبہ
کمال اصفہانی	تا چون حرکت بستاخ شمشاد انداز	زلفش دیدم بجنبش باواند

### مصطلح

لے زلف بربکستن، کنیدہ از زلف غم کردن و علقہ شدن ۱۲ بہار سکہ زلف بستن، کنایہ از نمودن خویشتم یا بعاشق و مید کردن دل از اجز کات و سکات ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
کز و دار و سپاہ حسن سردار	از	زگیسوزیرم اول زلف گفتار
چو آن مرغیکہ در ہم کردہ بنید آشنائش را	بر ہم	صبا بر ہم ز آن زلف لم گرد آن گرد
لب میگون چشم خوانبک زلف زولید		مکن منم کہ آشوب دل است آفت ایما
رم آہو با استقبال می آید کندش را		بغرم صید چین سازد چو زلف صیدش را
حیف صدف کہ شایستہ زیار شد		زلف بیساختی و موی بوی شگفت
ہما حسی حسن ترا شکست بال مانند		شترہ استرہ زلف و قسر خط مفر
بہر شکستہ کہ پیوستہ زندہ شد حالش	بر	چو بر شکست صبا زلف غنبر افشانش
سنبلیستانی در آغوش گلستانی شکست	بر	دست جانشن با زبرخ زلف بچانی
بہار	ء	زلف شکستن
بہار	بر	زلف بر فاشکستن
حافظ شیرازی	بہ	گفتش زلف بخون کہ شکستی گفتا

### مصطلح

۱۰ زلف ساختن، کنایہ از آرایش دادن زلف را و چین دار کردن آنرا ۱۱ بہار ۱۲ زلف بر شکستن و زلف  
 ۱۱ بر رخ شکستن و تر فاشکستن و زلف شکستن، کنایہ از زلف خم کردن و حلقہ شدن ۱۲ بہار  
 ۱۳ زلف بخون کشی شکستن، زلف را بجای قتل کردن کسے شکستن ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
علاؤ الدین علی	بکشن بند نقاب آتشی در لاله زار افکن	شوراندن لعل
کمال صفا	بر سیرنی زناز ممشک تار پامی	فگندن
فغانی شیرازی	زلف بکشا تا گره از کار بکشاید مرا	کشادن
فغانی شیرازی	کشیز زلف ز عارض کہ نقش عین است	کشیدن
شاهی تبریزی	ز انزو کہ نسبتی تعلیم است دودہ را	کشیدن
حسن دیو	زان کہ صد دل زیر پر خم بگسلد	گسستن
کمال صفا	آو بختی بی جنگ و خصومت با ہم	نگر بستن
صفا صفا	بچشم دیو مکش سر سہ سلیمان را	نمودن
جلی غریبی	در پس گوش نہادہ بخوشی زلف	نہادن
نادم گیلانی	گمان برند کہ صیاد دادم بردو	ہشتن

زگہ بالفتح طعنا سیکہ مردم فرومایہ از جامی بر چینند ۱۲ بہار

از سر آن خوان کہ رطب خوردہ	از	آوردن
ز خواب سیر در منزل تو اندزگہ ہاستن	از دور	بستن
ہر کہ بر خوان دیگری بنشست	را	داشتن

مصطلح زلف شوراندن کنایہ از زلف خم کردن ۱۲ بہار  
 لعل زلف گسستن با ہم جدا شدن زلف ۱۲ بہار

مصدر	صلمه	شاعر
کردن	بهر	ملا جامی
کشیدن	بر	غلامی
گذشتن		بازگانی

## فصل سیم

زمام با کسر مهارتت خصوصاً و عنان اسپ عموماً ۱۲

دادن	زمام دادن	بهار
سپردن	به	فاطمی
گرفتن	چهل روز خود را گرفتیم زمام	نظامی
نهادن	به	ناصری

زفرمه کلماتی که عنان در وقت آتش پرستی است همیشه بر زبان آید و مجازاً اسر و نغمه ۱۲

آراستن	بلب زفرمه آراچه خفی و چه جلی	نجات اصفی
		چوک را گرم کنید از پی پرپاسی ولی

## مصطلح

از زمام دادن و سپردن و نهادن کنایه از اختیار خود گذاشتن بر کسی ۱۲ بهار زمام گرفتن کنایه از کیس شدن و اجتناب گرفتن از لذات و شهوات نفسانی ۱۲ بهار

مصداق	صلہ	شاعر
آسودن	ز فرمہ آسودن	بہار
آویختن	نقشبندی شاہ برانگیخته است	ز ترشہ بی طہوی
افکندن	فگند ز فرمہ شوق در عراق و حجاز	حافظ شیرازی
بر آوردن	دور از رخ او ز فرمہ چنگ بر آورد	سیلم طہرا
خواستن	بزم طرب و ز فرمہ چنگ چوایی	ملکی جرجانی
خواندن	باقراین ز فرمہ خوانم بجزا و بعراق	باقو کاشی
زدن	ماہ چون با تو دم از خوبی رخسار زد	صید طہرا
سنجیدن	دور از تو بسکہ ز فرمہ سنج مصیبتم	آر شیرازی
شفقتن	ایام گل و ناله بلبل شدہ نزدیک	شانی شد
شنیدن	از لب ز فرمہ شنو این ز فرمہ	ملاجامی
کشادن	امشب کہ مگر ز فرمہ بکشاد کم	طالب آملی
گفتن	کیست کزان پردہ شود پردہ ساز	ملاجامی

زمین، معروف ۱۲ بہار

بوسیدن	خران از دور می بوسدین باز میگردد	از	در آن گاشن کہ بلبل صائب آتش زبان با	شد	ساز سعفا
--------	----------------------------------	----	-------------------------------------	----	----------

مصطلح زمین از دور بوسیدن، کنایہ از نہایت ادب ۱۲ بہار



شاعر	صلہ	مصدر
نظامی گنوی	زمین بوس اوہم زمین ہم زمان	بوسیدن در و در گے دید بر آسمان
صفا	مگر از دور زمین بوس کند جانان را	بوسیدن بست بر خاک بی بال و پر پی بقیش
بہار		بوسیدن زمین پجایی
ہاتفی جانی	کہ نعل تگاور در و آب بود	تافتن چنان ریگ گمش زمین تاب بود
بہار		ترکیدن زمین ترکید و پیدا شد سر خر
صفا	ز شرم دو ابروی سخن ہلاکتش	خراشیدن سہ نو بناخن زمین می خراشد
بہار	فی از زمین خستہ بر انگیختی غبار	خستن فی از غبار خاستہ بیرون شد می زب
بہار		خستن زمین خستہ
خسرو دہلوی	کہ دل را دہ قوت و جان نصیب	خاستن زمین خیر چمن چیز ہای غریب
نظامی گنوی	جہانگیر و دشمن پراگندہ کن	داشتن زمین زندہ دار آسمان زندہ کن

### مصطلح

۱۔ زمین بوس بوسیدن زمین آن نوعی از ادب است و آنکہ زمین را بوسد ۱۲ بہار ۱۳ زمین پجایی کنایہ از سیاح و  
 ۱۴ بہار ۱۵ زمین تاب انچہ زمین را گرم کند ۱۶ بہار ۱۷ زمین خراشیدن حالتی است کہ در وقت خجالت  
 رود بہار ۱۸ زمین خستہ بخامی معبرہ کنایہ از زمیننی کہ از آمد و شد مردم بنایت نرم شدہ باشد چنانکہ بانکہ حرکت  
 غبار از او بر خیزد و نیز کسی کہ زمین او را خستہ و افکار کردہ باشد و آن مسافر و سیاح بود ۱۹ بہار ۲۰ زمین خیر چیز عجیب و  
 غریب ۲۱ بہار ۲۲ زمین زندہ داشتن آباد داشتن زمین ۲۳ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
زمیندارم نہ چون فرہاد فرودم نہ چون مجنوں فطرت مٹی		دشتن ۱ شہ آقیم غستم بخود می تخت روان من
زمیندارم گرد راہ است اگر نیل و گریحون ظہوی سیر		دربین ۲ دجلہ گریہ زمین میبرد و میگردد
زمیندارم نہ دہندت زیادہ از روزی سعد شیرازی		دوختن ۳ گریہ زمین را با آسمان دوزی
زمیندارم بر آن زمین دوز کن دهنم ظہوی سیر	بر	دوختن ۴ منہ منت طوق برگردنم
بہار	بہ	رساندن ۵ زمین آب رساندن
بہار		سوختن ۶ زمین سوخته
بہار زول و می بین شد پاک از زلف بین سایین		سودن ۷ ز قرقان قدسیان رخنه ہا افکنند در آسمان
بہار		شکافتن ۸ زمین شکافتن
زمیندارم بلخریدین نذار دیکس امر و ز پامی ظہوی سیر	از	کشیدن ۹ کشاد طفال در کویت زمین از زیر پامی
زمیندارم زمین ہمت اورا بکشد کیوان فرحی ہستیا	بہ	کشیدن ۱۰ بساط دولت اورا برومی رو بدما
بہار		کوفتن ۱۱ زمین کوب

## مصطلح

۱ زمیندار، مزبان، بہار ۲ زمین را با آسمان دوختن، زیادہ از مقدار کوشیاں ۱۲  
 ۳ زمین دوز، کنایہ از محکم دستوار ۱۲ بہار ۴ زمین سوخته، زمین کہ در آن گیاه نہ روید ۱۲ بہار ۵  
 ۵ زمین سامی، چیزے کہ تا زمین برسد زجت بلند می چون زلف زمین سامی ۱۲ بہار ۶ زمین از زیر  
 ۷ کشیدن، بازی ترسانیدن دیوانگان ۱۲ بہار ۸ زمین کوب، کنایہ از اسب و اشتر و مانند آن ۱۲ بہار

مصدر	صلمه	شاعر
گرفتن ۱	به	خسرو دهلوی
گرفتن ۲		طالب آملی
لرزیدن		نظامی گنجوی
مردن		صفا صفا
نشستن		والد شری

## فصل نون

زنار، ریشمانی که نصار و مجوس و سائر کفار بر میان بندند ۱۲ بهار عجم

افتادن	سجاده پر سپهر چنان افشادم	از	کز هر تارش هزار زنار افتد	گیلان
بریدن	تسلیج بت تو شد ضروری		زنار بریدنی ضروری است	زرتشتی
بستن	ظهوری دیگر انهرن زلف کیت	بر	که زنار می بندد ایمان ما	ظهوری

## مصطلح

۱- زمین بدندان گرفتن، اظهار عجز و فروتنی کردن ۱۲ بهار ۲- زمین گیر، چیزی که از جای خود جنبید  
چون سیل زمین گیر ۱۲ بهار ۳- زمین لرزه و زمین لرزش، لرزه زمین ۱۲ بهار ۴- زمین مرده  
زمینی که بالفعل در گیاه نباشد، مراد خاک مرده ۱۲ بهار ۵- زمین نشینی، خاک نشینی ۱۲ بهار

۶- مسلمانان همه زنار زلفت بر میان بستند ۱۲ شانی شدی

مصدر	صله	شاعر
بستن	زنار بستن زنبور	بهار عجم
پوشیدن	خرقه پشمینه لقمه و لقمه و لقمه زید	حافظ شیرازی
تافتن	تنت درگ وریشہ کفری نہا	عربی شیرازی
داشتم	ہجوم پرستان قدر عمارا کند کا	صفا صفحہ
ساختن	من برہمن مشرب بتخانہ بکرنگیم	فتوت مشہد
شکستن	گر بہ بنید برہمن در تیکدہ خندان	خسرو دہلوی
کردن	ما قلب را شکستہ و پیمانہ ساقیم	ن ساجی
کشادن	نہ دین بجا و نہ ایمان بسو خوشم خوا	عربی شیرازی
کشادن	حافظ این خرقہ کہ اری تو بہ بی روز	حافظ شیرازی
گستن	دوئی نبوسیان کفر و دین در عالم و مدت	صفا صفحہ
زنجیر معروف ۱۲ بہار		
انگندن	کس ہائی از سر زلفش کجا وارد نصیر	نصیر بدخشان
انداختن	از برای صید دل در گردنم زنجیر زلف	حافظ شیرازی
بریدن	بریدند زنجیر شیران من	نظامی گنجوی
مصطلح - زنار بستن زنبور آشیان بستن زنبور غسل ۱۲ بہار		
عہ زلفت انداختہ برگردن بیضا زنجیر ۱۲ مفید لہجی		

شاعر	صلہ	مصدر
بد چاچی	از در زنجیر کہ لبست از شب گرومہ خسار	بستن پروین ز چہ پیمان شد در لعل شکر بار
صفا صفحہ	ہمچنان زنجیر منجاید ز جوہر خوان من	گرچہ از شمشیر او بالین و لبستر ساقست
حشی بافقی	یہ لیلی داد زنجیرش کہ می کشش	برون آوردہ مجنون را مشوش
دلشاد	ناز او زنجیر از چین چین دارد مرا	لطف در قید نگاہ و نشین دارد مرا
ظہوی	کہ زنجیر امید در ہم درم	ببازوی دل زور غم می برم
منفید بلخی	زلافت انداختہ برگردن بیضا زنجیر	لبت از خط زردہ بر پامی مسیحا زنجیر
فغانی شیراز	عاشق نہ چنانم کہ خرد مند توان بود	زنجیر بسا زید کہ سر رشته شد از دست
صفا صفحہ	حذر از نالہ زنجیر سوز بگنایان کن	بزلف خود مشو مغرور و عالم را مزن گم
صفا صفحہ	زنجیر موج بادہ پر زورش کند	مہرب ترا می منصور نشکند
اشکی متی	گر شہی زنجیر برگردن فتد در پامرا	بسکہ تن بگدخت بی او آتش سوزامرا
بہار		زنجیر فوسا
حشی بافقی	میکنم یک ہفتہ اش زنجیر و عاقل بشود	دل اگر دیوانہ شد دار الشفای صبر

## مصطلح

۱۰ زنجیر داشتن، بمعنی در زنجیر داشتن ۱۲ بہار ۱۳ زنجیر زدن و کردن، بمعنی زنجیر بستن بر چیزی ۱۴ بہار

۱۵ عاشق دیوانہ را زنجیر میباید زدن ۱۶ خالص

مصدر	صله	شاعر
کردن	از	ورنه طعنیان جنون از ہم کند زنجیرا طیبری نیشا
کشیدن	از	بر لبلی داد زنجیرش که میکش دستی بافتی
کشیدن	از در	ز دور حفظ تو کرد رهوا کشد زنجیر شانی مشد
کشیدن		فیل نتواند کشیدن اینقدر زنجیرا سلیم طهرانی
گداختن		زنجیر که از د نفس سلسله خایم سیح کاشی
گذاشتن	بر	میگذارد ضعف زنجیر گران بر پامرا دلش مشد
گستن		اسیر آنکه بت از نگاه در بندست طهرانی نیشی
گیختن	در	شود گسیخته چون رشته دو ما زنجیر علی خراسانی
نمادن	بر	می رود آب که زنجیر مند بر پایش کمال مجند

زنجیر، ترجمه ذقن ۱۲ بهار

زردن	زنجیر بر خود زردن	بر	
زردن	آسمان بیخ کمال از خاک عالم بر کشید		توزنجیر مینرن که در من کنج نقضانی کجارت الوری ابورد

مصطلح

۱- زنجیر از هم کردن، مخفف از هم باز کردن ۱۲ بهار ۱۲  
 ۲- زنجیر برداشتن برود آمد ۱۲ بهار ۱۲  
 ۳- زنجیر زردن، سزوه و پوچ گفتن ۱۲ بهار

مصدر	صلمه	شاعر
زنخندان فرید علییه زرخ ۱۲ بهار		
برودن کشادن	زنخندان فرود چندی بحیب زنخندان کشادن	که بخشنده روزی فرستد ز غیب سعد شیراز بهار
زنده جاندار ۱۲ بهار		
آدن بودن خواستن داشتن داشتن ساختن	گرم آدمم مهربان افسرده میروم گفتم که یک نفس نتوانم بنویز زنده بود دعای عمر کنندم ولی قبول مباد بھی گرم کن جان افسرده را بطاعت زنده میدارم شب آینه ز خود نعره کرنا می کشم لوم بنفخ فی الصور	یعنی که زنده آدمم و مرده میروم کی بود این گمان که شبی اسحر کنم مرا که زنده نمی خواهد او که جان که می زنده دارد تن مرده را آرزو اکبر آبادی که در گمان گور بخود رفتگی از زنده میساخت عالی شیراز
مصطلح		
<p>۱۲ زنخندان بحیب فرود بردن کنایه از مراقبه کردن و چیزی را چشم داشتن ۱۲ بهار ۱۲ زنخندان کشادن کنایه از حسن نمودن ۱۲ بهار ۱۲ زنده داشتن شب کنایه از شب بیداری ۱۲ بهار</p>		
<p>ع ۱۲ بی عقل ز نور رخ تو راه توان یافت هدی روح بیاد لب تو زنده توان بود ۱۲ فخر الدین خالد</p>		
<p>ع ۱۲ ز شعرم چرخ سازد زنده دل افسرده طبعان را ۱۲ آرزو ۱۲ بنغمه ۱۲ گرم زنده سازای مطرب ۱۲ نظری</p>		

مصدر	صله	شاعر
شدن	به	زندگی خلقی بوی گل و لیپن زرم
شدن	به	امید مرده زنده بدشنام می شود
شدن		چو صبح سعادت در آمد لگا
کردن	به	هست سخن پرده کش ازها
کردن		مستان و بمنت مرده از داده کن با
کردن		بهار حیات مرا دوست باغ
کردن	به	غازه کش چیره گلها می باغ
کردن		زندست بتو که زنده کردی
گذاشتن		نگذاشت زنده چشم تو یک آفریده را
گردیدن	از	چون بمبید و تلنش نه فرساید
		کز گل بوی کسی می آید و جان می دود
		آه از دعای من که بمرگ اثر نشست
		شدم زنده چون باد در صبح گاه
		زند کن مرده آوازه ها
		تا زنده کنی شیمه ارباب هم را
		از روز زنده ام چون بر غن چراغ
		زنده کن آتش دلها بداغ
		ادرا رجهانیاں و راتب
		حیرانم از اجل که چرا بسمل تو نیست
		زنده گردد بکا هوش سرو تن

## مصطلح

۱- زنده شدن امید رو شدن حاجت بعد از یاس ۱۲ بهار ۱۳ زنده شدن باو کنایه از حرکت کردن و موج زدن باو ۱۴  
 ۲- زنده کردن شیمه کنایه از قوت به فعل آوردن ۱۲ بهار ۱۳ زنده کردن و روشن چراغ و آتش روشن کردن و روشن  
 ۳- آناه بهار ۱۳ زنده کردن ادرا راتب کنایه از جاری کردن رسانیدن و جاودار و دلیفه ۱۲ بهار

۴- هزاران ل مرده از عدل شاه و شود زنده و خصم نماید بر او ۱۲ سدی ۱۳ فرقت بس از لب اوقا به مسیح ۱۴  
 ۵- زنده بدشنام کنه این بدعا ۱۲ ابراهیم جاهی ۱۳ دل زنده گردید این آب و گل ۱۲ ظهوری ترشیزی



شاعر	صلہ	مصدر
بدر چاچی	از بہ	گشتن
تختکاشی	نماند ز زندہ غیر از نخل بندن بالایش	ماندن
		بغرم رقص چون در جنبش آید قدر عیالیش
		آن آب چسبیت قطرہ از حوض کوثرم

## زندگی و زندگانی، معروف ۱۲ بہار

ملا جامی	ورد مکن قول پر اگندہ را	زندگی افزای دل زندہ را	افزودن
وحشی بافقی	زندگی بخش کسی عمر کسی جان کسی	وحشی از شوق تو جان او تو با کسی زندہ	بخشیدن
خسرو دہلوی	در آرزوی مردنم از حسرت دیدار تو	ای زندگانی بخش من لعل شکر گفتار تو	بخشیدن
پوری می	این ناکسان بماندند در خبات زندگانی	آہنما کہ اہل صلحند بردند زندگی را	بردن
سعید شیرازی	کاسیایشی نباشد بی دوستان تقار	من بیتوز زندگانی خود را نمی پسندم	پسندیدن
ملا جامی	کش پی آن داد خدا زندگی	گفت فضاوی کہ نہ در بندگی	دادن
جعفر نایب	آری آتش آبت حیوان بست شمع مردہ را	زندگانی داد عشق از لول انفسردہ را	دادن
ملا جامی	زندگی از باد سیماش داشت	چشمہ خضر آتش سواش داشت	داشتن
صفا صفدر	زندگانی چون ہزار استخوان در بیم ما	نیست جان سخت با از سختی دوران ملول	داشتن

## مصطلح زندگی دادن و زندگانی دادن، جان دادن ۱۲ بہار

ع زندہ گشتم بسرو تو بمیہ سی بلبل ۱۲ طغرای مشہدی

مصدر	صده	شاعر
کردن	به	کنند عمری رضعف و ناتوانی
کردن		بیک جو همچو نرس زندگانی
گرفتن		بیسریت بی مشوق کیندم کی کردن
گذشتن	در	باکم از آشوب محشریت میتسرم که با
گذشتن	به	در شور عشق زندگی خوش عنان گذشت
یافتن	از	بگذر دهر گاه تلخی بگذراند بر زبان
یافتن		بو که دلت یابد از آن زندگی
		زندگانی یافتن
		روز حساب تو فرزندگی
		ملا جامی
		بهار

زنک ساز معروف که آزادی نو از زند ۱۲ بهار

بستن	محل لیا گر انبارت از اسباب باز	از	ناقه زنک پہلو الی بسنه در محل بر	مقصود کا
------	--------------------------------	----	----------------------------------	----------

زنک و رنگار موردی که در جگر آهن شیند ۱۲ بهار

افتادن	فتد زنک بر تیغ آینه رنگ	بر از	من آینه ام کز من افتاد رنگ	نظامی گنجوی
--------	-------------------------	-------	----------------------------	-------------

مصطلح

زندگی کردن و زندگانی کردن زینتن ۱۲ بهار

زندگی یافتن و زندگانی یافتن جان یافتن

۱۲ بهار زنک بستن کنایه از رفعت حاصل کردن و لان رفعت زدن ۱۱ بهار

کنایه از پیداشدن رنگ و بعل از کنایه از دور شدن رنگ ۱۲ بهار

۱۲ بهار زنک افتادن بر چیزی

۱۲ بهار زنک افتادن بر چیزی

۱۲ بهار زنک افتادن بر چیزی

۱۲ بهار زنک افتادن بر چیزی

شاعر	صلمه	مصدر
صبوی ہمدانی	در	بر آوردن
عرفی شیرازی	از	برداشتن
شانی شکی	از	بردن
صفا صفنائی	از	بردن
خسرو دہلوی	از	بستن
صفا صفنائی	در	بستن
عمیق بخاری	در	خوردن
عرفی شیرازی	از	خوردن
ناظم ہروی		دادن
عرفی شیرازی		داشتن

### مصطلح

۱۲ زنگ بر آوردن و برداشتن، کنایہ از پیدا کردن زنگ ۱۲ بہار ۱۲ زنگ بردن از چیزی،  
دور کردن زنگ از آن چیزی ۱۲ بہار ۱۲ زنگ بستن و زنگار بستن و زنگ خوردن و زنگار خوردن

تین و آئینہ و امثال آن کہ آنرا مورچانہ خوردہ باشد ۱۲ بہار

۱۳ دلم از تین تو بس زنگ تغافل برداشت ۱۴ بعد مردن لحدم معدن فیروزہ شود ۱۵ سیدی احمد کاسہ گر

شاعر	صلہ	مصدر
از بہار	از	۱۰۰ ربودن رنگ از رخ گل بود و رنگ از دل من
بہار	از	۱۰۱ رنگ ربودن از چہرے
سیلم طہرا نے	از	۱۰۲ نہ ہمین از تو مر اگر دغم از سینہ رو
بہار	از	۱۰۳ رنگ رفتن از چہرے
صائب صفحہ نے	بر	۱۰۴ حاصل برد از دل صائب و ربودن بس
جمال صفحہ نے	از	۱۰۵ بی ساز شد از خشم تو بر لہان ماہد
انور می اموی نے	از	۱۰۶ ہم مصلحت بینی روی جانمون
نظیری نے	از	۱۰۷ دلاگر از کہ آئینہ کرد سنگ ترا
نظامی گنجوی	بہ	۱۰۸ رنگ ہو اورا بگو اکب سترد
فغانی شیرازی	از بہ	۱۰۹ از یاد برہ وہ ایم فغانی غم جهان

### مصطلح

۱۰۰ رنگ از دل ربودن کا رخاظر خواہ کردن و شاد نمودن ۱۲ بہار ۱۰۱ رنگ ربودن و ستردن و شستن از چہرے  
 ۱۰۲ کنایہ از دور کردن رنگ ۱۲ بہار ۱۰۳ رنگ از دل رفتن لازم رنگ زلال ربودن ۱۲ بہار ۱۰۴ رنگ رفتن  
 از چہرے دور شدن رنگ ۱۲ بہار ۱۰۵ رنگ بختن بر چہرے پیداشدن رنگ ۱۲ بہار ۱۰۶ رنگ دان پیدا کردن رنگ

۱۰۷ فروشت رنگ از رنگی بہ تیغ ۱۲ نظامی

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن		تاقیامت گر بماند زنگ تو اندکشید و قزوینی
گرفتن	از ع	کسی که آئینه جامی نهد که نم دارد کمال خجندی
گرفتن		از بسکه زنگ گیرد و بازش حلاوت هم ری سنی
<b>زنگه و زنگوله، مزید علیہ زنگ که آواز میدهد ۱۲ بهار</b>		
برد و ختن	بر	زنگه برد و ختنه بر کله آفتاب زلالی خونسار
بستن		زنگوله بند شهرت سازد ترانه هارا طغرا مشند
<b>زمنار و زینهار، پناه و امان ۱۲ بهار</b>		
آمدن	از در	از تو در بجز تو ز منار نخواهم کز تو در بجز تو ز منار نیامد اسد طوسی
ترا دیدن	از	ز منار از لبم نه ترا دید هیچگاه محرومیم ز تربیت آفتاب چیست طالب آملی
خواستن	از	سران ازین شده ز منار خواه وین عجیب مثل زنگ که خواهد سر از زبان ز منار معتر نیشاپوری
خوردن	بر	چو دادم کس را بخورد زینهار ننگشتم بران داده ز منار خوار نظامی گنجوی
<b>مصطلح</b>		
<p>۱۲ زنگه بر کلاه برد و ختن، از اسباب مسخرگی است ۱۲ بهار ۱۲ زنگوله بستن، و زنگ بستن،</p> <p>در ولایت رسم است که چون شایطیر پهلوان کمال فن برسد زنگ می نهد ۱۲ ز منار خوار عمدتاً شکن و وعده خلاف ۱۲ بهار</p> <p>ع از نم اشک چو تیغ مژه زنگار گرفت ۱۲ طالب</p>		

شاعر	صلہ	مصدر
رووکی سترمند	از با	پرزیم ہی خورد با پس ز نهار
خسرو دہلو		نامزد م کرد کہ در هر دیار
فردوسی طوسی		چنین گفت با مرد ز نهار دا
رضی اترجانی	از	ز نهار ز دست دوست گفتی
فردوسی طوسی		سه سالش پیر و از زان گاوشیر
سمنریشاپور	از	کلاک گفتا شکل من شکل شهاب است

## فصل و او

زوال دور شدن ۱۲ بہار

آمدن	روز چنان تنگ مجال آمدہ	ب	کش بکہ چاشت زوال آمدہ	خسرو دہلو
بودن	ماہ ملکم غم کسوف نداشت	از	روز عیشش مر ازوال نبود	رشید ہمدانی

## مصطلح

۱۲ ز نهار خوردن بد عمدی کردن و نیز امان و ملت خواستن ۱۲ بہار ۱۲ ز نهار دارا بدال مہلہ کسی کہ شرط کند و ملت بدد و بعضی از افاضی ز نهار دارا و ز نهار گیر یعنی محافظان گمان نوشتہ اند ۱۲

۱۲ کہ نبود زمین الکمالش زوال ۱۲ تاسی گونا بادی

شاعر	صلہ	مضمون
یوسفی		پندیرفتن
اودھ کرمانی		خواستن
مقبلاں رازوال نعمت و جاہ	یہ	دادن
دیدمی کہ روزگار چه طور نش و ال داد		داشتن
ہر کہ ہر روز چو خورشید زوالی دارد		دیدن
چہ مہری کہ ہرگز نہ بند زوال		

### زود زودی شتاب و جلد ۱۲ بہار

چون ابر نو بہار سیاہ و سپید سرخ		آمدن
ورنہ افشا کردن راز نہانی زود بود		بودن
کنڈ پیل بالا برو گنج ریز		بودن
زود بینی کش شب و غن نباشد در چراغ		خواستن
بوی گل ز غنچہ ہای زود رس نشنیدہ		دیدن
		رسیدن
	زود رنج	رنجیدن
ہر چندیر آمدہ زود کردہ		کرون

مصطلح - زود بود و بجا و جیاب در مقامی گویند کہ شخصی کاری بی تحاشا کند بی پروائی نماید ۱۲ زود خیر  
کنندہ از لازم حسبت ۱۲ بہار ۱۲ زود رس آنکہ زود برسد و برین قیاس زود رنج و مانند آن ۱۲ از بہار

شاعر	جمله	مصدر
زور بوا و مجہول قوت و توانائی ۱۲ بہار		
بقدر زور کمان زور بر کمان آید	بر	ہمان قدر کہ ستم میکنی ستم بینی
پنجم ہر زوری کہ دارد بر گریبان آورد	بر	شوق کو تا چاک حیم و بدایان آورد
کہ زنجبیر امید در ہم درم	به	بازوی دل زور غمی برم
دست پر آبلہ صدف پر گہر بود		آن را کہ زور بازوی کسب نہر بود
فوقی گزری نوش کہ زور کمر دہد	ع	گویند کن ز خصیہ تعلق علاج خویش
کہ زور مردم آزاری ندارم		من از بازوی خود دارم لہی شکر
یار ہا خفاش را بر آفتاب افکند ہم		زور بازوی طلب بین کا ندین نجر گاہ
بوی تو شنید زورش از پامی رفت	به	فریاد زور ما بہ کمانت نمی رسد
آنساده دل کہ زور ز نذر کمان ما	بر	بگذشت مباح گہی بر گلزار
از غریب بکیس و کوی بیاد آمد	بر	گریہ از نالیدن شاپور بر من زور کرد
کہ بنمایمت زور بازوی دست		دم از یاور می زن اگر تا جبست
کہ نتوان بی کشیدن یافت در ہرئی		تماشائی عیار ناز خوبان را چہ میداند
کہ زور از سنجب آل عبا یافت	از	تواند دست عصیان کسی یافت

چند آورد با قناعت جہد ۱۲ سدی ع لب بادہ نوشش بہ می و اوزور ۱۲ فردوسی



شاعر	صله	مصدر
<b>فصل ہا</b>		
<p>زہ چلے کمان و ابریشم و رود تاب دادہ و رشتہ ابریشم کہ بامقیش و کلابتون تابدہ  دور دامن و سر آستین و گریبان دوزند و بہندی ڈوری خوانند ۱۲ بہ سار عجم</p>		
نظام گنجوی	از	کمان را زہی برزد از چرم خام
افوری بیور	از	آنجا کہ در زہ آرد ستش کمان بخشش
صفا صفنانے	بر	باقدم گشته راه عشق رفتن مشک است
شمالی شہدے	بہ	رشتہ گشتم نجیاطم فرست
شاپور طہرا	از	از ہیبت تو بریزد اندر منو جنگ
سعد شیرازی	را	مگذار کہ زہ کند کمان را
سامی صفنانے		قلادہ سگ او کن زہ گریبانم
خسرو دہلو		کہ زہ کشودند انم قبای تنگ مزا
صفا صفنانے	بہ	از صراط مستقیم عقل بیرون رفتہ اند
عماد علی	بر	تیر فلک زہیم ستونہ کند چو تیر
		چون عزم کا سگار تو زہ بر کمان ہند
<p>عہ زمین حسین کردہ زہ در کمان ۱۲ قاسمی گونا بادی</p>		

مصدر	صله	شاعر
زهر گیر، انگشتر ناندی از شاخ و استخوان و غیره که از سوهان تیر اشند و تیر اندازان در انگشت ابهام کرده زهر گمان بدان کشند و عوام آنرا شست گویند ۱۲ بهار		
بستن چشم قمری در هوای جلوه اومی پرد	به	سر و شوخش تابان بند قبا ز گیر
تراشیدن ز زنگیری که از سوهان تراشد	از	هلال از ناتمامی دل خراشد
ساختن چو دیدم رخ یار زهر گیر ساز		بخون گشتم آغشته از تیر ناز
کردن کشیدی آهوی را بر سر تیر		که شاخش را کند ز گیر ز گیر

زهر نام معروف و مجازاً غصه را گویند ۱۲ بهار

آلودن ز حرف شکوه لبم بود تیغ زهر آلود		بیک تبسم دزدیده شمر سازم کرد
انداختن در چشمم از دشمن خود شکوه آرام	به	کان زهر بکامم دل آرام دل انداخت
بردن آن بعلاج از تن خود زهر برد	از	وین بیکی گل بتو هم بمبرد
جوشیدن چو آسمان نگری از فلک بچون زهر	از	چو بر زمانه بخندی زمان شود شیرین
چشانیدن گفتم بغیرتم بچیشان زهر غصه گفتم	به	کی روزی توره بگلوی دگر برد

مصطلح

زهر گیر زنگیر کردن، پاره پاره کردن ۱۲ بهار ۱۲ زهر آلاک، آلوده زهر، و ملاشیدای بندی

یعنی زهر آلوده گفته و سیراج لاسی طباطبایان آنکاره دارد ۱۲ بهار

مصدر	عمله	شاعر
چشیدن	دل را که زهر گوشه ابرو چشیده است	از ذوق شهید کنج دهان آب می کنم عرفی شیراز
چکیدن خندیدن	نامه پروا ختم کرد و هفتش خون میچکد زهر خند	زهرش از الفاظ و الماسش زلفش میچکد طالب آملی
خوردن	بسکه خوردم زهر بیدارش و آنم منبر گشت	بسکه گفتم کاکش مو بزبانم منبر گشت میخ گاشی
دادن	محبت کرد از لب تلخ برین زندگانی را	اگر زهرم منی داد آسمان یک میخورم سلیم طهرانی
دادن	خدر نمی کنم از تیغ زهر داده سرو	که طوق عشق چو قمری خط امان منست ضنا صفهانی
دادن	زهر خود بکسی دادن	بهار
داشتن	گشت خالی لب تو ام آری	گس شهزاده سردار بود خضر دیلو
دیدن	چو دیدمش در کنار خود دو ساله	دو مید ایام زهرش در نواله ملاجامی
دیدن	مردند تلخ کام جسمانی و هیچگاه	در جام عشق زهر عتابی ندید کس عرفی شیراز
رفتن	هزه در دگرش بگذرا زین سحر و فسون	زهر مار غم کجا از سحر و افسون میرود نصیر خنسا
ریختن	احباب همه ز تلخ عمری رستند	باجران تو زهر خویشتن بر من ریخت ظهوری شیرازی

## مصطلح

۱- زهر خند خنده که در وقت رنج و مصیبت یا خشم یا شهید مندی آید، مقابل زهر خند ۱۲ بهار

۲- زهر خود بکسی دادن و زهر خود بر کسی ریختن، قهر و خشم خود تمام صرف کسی کردن ۱۲ بهار

۳- آنکه چون شهزاد دستش به دم زهر خورم ۱۲ شفائی عمل لب تو زهر عتابی بکام عالم ریخت ۱۲ شفائی

مصدر	نشین	صلہ	شاعر
ربختن	کردن	از بر	وقت رفتن زہر خود را عاقبت این بار
زردن	نظر بان	بر	کہ زہر بر دم شمشیر آفتاب زده
سجیدن	سبب مار	از	زرنچہ ہم بخشد از دیگر گنج
شکستن	وقتت		شیر شکوفہ زہر ہوار اشکستہ است
کردن	تلخی زہر چشم	بہ	تا بگلوی آرزو زہر کند لوالہ را
کردن	زہر مار کردن		
کشیدن	گو زہر کشد کسی		گو مار خورد کسی کہ آتش نان بست
گرفتن	تو اول تاب زخم		بہلای مدعی تا زہر تنش را بگیر من
مالیدن	زہر بدنان	بہ	
کپیدن	زہر مار از نگہ خود	از	ہر کجا عدل تو از ظلم شود چہرہ کشا

## مصطلح

۱۔ زہر ربختن و زہر آب فرو ربختن، بصلہ از کنبیہ از چشم خود فرو آمدن و بعد بر چشم دقہر کردن ۲۔ زہر زردن بر چہرہ زہر مالیدن بر تن و جزآن ۱۲ از بہار ۳۔ زہر شکستن، اثر زہر نایل کردن ۱۲ بہار ۴۔ زہر کردن چہرہ را، بی نرہ و ناگوار کردن چہرہ را ۱۲ بہار ۵۔ زہر مار کردن، خوردن چہرہ غیر مرغوب ۱۲ بہار ۶۔ زہر چہرہ گرفتن، چشم و غضب تند می تلخی او را تحمل کردن ۱۲ بہار ۷۔ زہر بدنان مالیدن است یعنی بدنان بیوہ گو

مصدر	صلمه	شاعر
نوشتیدن	زهر غسسی نوشتن که فارغ شود	شهید تونز الایشس بال مگس ظہوی شیر
زہرہ، بالفتح، تلخہ حیوانات ۱۲ بہار		
باختن	زہرہ می بازی ظہوی حرف ہمیائی فرن	تودہ ہای سر بہ بینی بر سر میدان ما ظہوی شیر
داشتن	پایج کس زہرہ نظارہ چشم تو نہ داشت	نمک اشک من این تلخی با دام گرفت عنا صفا
دریدن	بدنب مہرہ گاوزین فرو شکست	بشیمہ زہرہ شیر سپہ را برد بدر چاہے
شگافتن	عدل او زہرہ ستم شگافت	بذل او نافہ گرم بشگافت خاقانی شروا
گداختن	ہر کہ درین بادبہ باطبع ساخت	چون جگر افسردہ چو زہرہ گداخت نظامی گنجوی
ماندن	افتد عطار درو حل آتش در آمد درز حل	زہرہ نماند زہرہ را تا پردہ خرم زند سعدی ہرود

## فضل یا

زیادت، زیادہ، زیادتی، بالکسر، افزونی، و افزون شدن ۱۲ بہار

افتادن	معاذ اللہ گرت با ہمدان غبت زیاد	با	من بیاب را از غصہ آتش در نہاد افتد	قحالی شیراز
بودن	چون خون خورم نبالہ میلم زیادہ باشد		بی نغمہ خوش نباشد جانی کہ بادہ باشد	جعفر فرغانی
بودن	ہر شب ہزار غم من آمد عشق تو		یارب کہ دمیدم غم عشقت زیاد با	حافظ شیراز
داشتن	زنجم زینکہ باہر عاشقی میل سنج داری	از	کہ تو حسنی زیاد از کار دبار عشق من دار	شہید مہدی
شدن	سوزم بدایغ ہجر و نیایم لبسوی تو	در	تا در دلم زیاد شود آرزوی تو	شرف فرقہ

مصدر	صله	شاعر
شدن	در	چندان کہ داغ بر سر دیوانہ سو ختم شفالی صفا
طلبیدن		صراحی می لعل بیت چو ماہرت لبس حافظ شیراز
کردن		مگس پرانی ہر کار در دکان سخن شفالی صفا
کردن		برام ساز کم بر قیسمان زیادہ کن از بہار
گردیدن	از	بست کشتی را بخشک آخر کہ دریا آلتین اشتراندر
گشتن	از	زنجیر تازیانہ بود فیل مست را صفا صفا

### زیارت در یافتن مقام متبرک یا شخص متبرک منتخب اللغات

آمدن	رسد بر سر خالم از مانی ایرا	سگِ مرده را کس زیارت نیاید خسرو دیلو
کردن	ز بعد کعبہ نظیری زیارت ماکن	کہ دلبر نمکین بست در مدینہ ما نظیری

### زیان و زبانی، بالکسر نقصان ۱۲ بہار

آوردن	چو آب از سر گذشت آرد زبانی	اگر باشد خود آب زندگانی نظامی گنجوی
افتادن	ملرز از بیم جان خسرو اگر عشق تبیلانی	کہ باشد سهل عاشق را اگر جان زبانی خسرو دیلو

### مصطلح

کے زیادہ کردن معروف و کنایہ از کم کردن ۱۲ بہار مصطلحات کے زیارت آمدن یعنی برای زیارت آمدن

عہ قوت دست دعا گرد زبانی برگی زیادہ ۱۳ صائب عہ مدگو نہ در ایجان زبانی افتاد دست ۱۲ مجیر

مصدر	صلمه	شاعر
بودن		ترا نبود ز بیان مارا بود سود
خواستن		حاشا که مازیان تو خواهیم و سوخویش
خوردن		خور ز بیانی و بسی شور و شر
دادن		شراب و شاهد شیرین کز از بیانی داد
داشتن		که آفتهاست در ناخیر طالب ز بیانی داد
دیدن	از	جز ز بیان عمر کس از مردم آزار نمی دید
رفتن		گناهی ندارد در آن با که رفت
شدن	در	هر زمان از عمر من آخز زمانی می شود
کردن		اندکی خواری ز بیان کردند غیر ساخته
یافتن	از	کز آب و آتش نیاید ز بیان

زیب زینت و آرایش ۱۲ بهار

انفودن	بر	چنین می باید الحن بند ترکیب
بردن		نادیدن تو زیب جوانی برد
بودن		که بومی لاله و گل زان بهار نامی آید
دادن		که داو زیب دگر سر و لاله رنگ ترا
داشتن		از خیری و خطمی و ریحان و شاخ نسترن

مصدر	صفت	شاعر
شکستن	شکست شناع شجر زیب تختمه بز از	سلمان سیاه
کردن	کرده ام زیب من از طالع ناساز خویش	منفید لمجی
گرفتن	ز شبنم بود یا سمین بے نیاز	فانسی گو ناباد
زینق ، بالکسر ، بیاب ۱۲ بهار		
ریختن	چون اهل از نکتہ سر ایند گوشه	عزنی شیراز
کردن	سهم تو قطران کند لطفه غایب ال	خاقانی شیراز
زیرج ، بالکسر ، ویامی معروف و حیم عربی رشته باشد که بران طرح عمارت کنند و نام علمی است که تقویم از ان استخراج کنند ۱۲ بهار		
بستن	زیرج در عشق چو من کس نتواند بستن	من ز تبر زیرج اگر خواجہ نصیر طوس
زیرج بیامی مجبول ترجمه تحت و گاه بمعنی داخل استعمال کنند ۱۲ بهار		
آوردن	برداشت بدیوان سخاوت قلم خود	تا نام کریمان همه زیر قلم آورد
مصطلح		
<p>زیرج بگوش ریختن کنایه از گردانیدن گوش ۱۲ بهار ۱ زیرج کردن کنایه از نیست و نابود کردن</p> <p>یا مضرب و بقره ساختن ۱۲ بهار ۲ زیرج بستن کنایه از کار عمده کردن مرادف از بند بستن ۱۲ بهار ۳</p> <p>زیر قلم آوردن در قلم و خود داشتن و کنایه از نوشتن و ثبت کردن ۱۲ بهار</p>		



شاعر	صلہ	مصدر
منیر لاہوری	نسبت بجا الفان زیر افکن وزیر کش گردیدند۔	افکن
بہار		بودن
بہار		بودن
بہار		بودن
صفا صفحہ	ہنوز زیر سیاہی ست داغ چشم غزال	بودن
ظہیر فاریدی	از گرم و سرد چرخ بد و کی سردالم	پروردن
صفا صفحہ	بہیشہ کا کل اوقتنہ ہار ازیر سردارد	داشتن
بہار		داشتن
منیر لاہوری		داشتن
سی شادی	خاکش چنان بخورد کز دستخوان نماید	سپردن

### مصطلح

۱۔ زیر افکن نام پردہ سرد کہ در ہند آزا بیرون گویند ۱۲ بہار ۲۔ زیر سرد بودن چیری وزیر کسی بودن چیری وزیر کلاہ کسی بودن وزیر سرد داشتن چیری در قبض و تصرف کسی بودن ۱۲ بہار ۳۔ زیر سیاہی بودن داغ بہ نشدن داغ ۱۲ بہار ۴۔ زیر دامن سپردن کنایہ از لواختن ۱۲ بہار ۵۔ زیر نگین وزیر قلم داشتن مسخر و محکوم کردن ۱۲ بہار ۶۔ زیر خاک سپردن خاکپوش کردن ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
بہار		۱۰ سپردن زیر خاک سپردن
بہار		۱۱ شدن زیر تازیانہ شدن
بیانی ہر دو	کہ گوئی زیر کرد اور اسپاہی	۱۲ سید شد آنچنان دشت از سپاہی
فرخی سیستانی	از رنج دل و ز رنج تن کہ دمی آن یزیدین	۱۳ و فراوان رنج دل دید فراوان رنج تن
بہار		۱۴ زیر خاک کردن
حافظ شیرازی	باور یکن کہ دست زد امن بدار	۱۵ تا دامن کفن نکشتم زیر پایی خاک
بیمینی سمنانی	عنان گذاشته ام زیر تازیانہ کشید	۱۶ سوارہ میشد و گفتم کشیدہ دار عنان
سفید بلخی	مانند خانم ست ترا نامدار چشم	۱۷ چشمت گرفت زیر نگین روزگار را
مختار نیشاپوری	بر نام بد سگالان گردون قلم کشید	۱۸ تا او گرفت زیر قلم ملک شہر یار
کلیم سہدانی	اگر چه بیفیہ فولاد زیر پر گیرد	۱۹ ہمای تربیت عشق جانور کندش

## مصطلح

۱۰ زیر خاک سپردن، معدوم و لاشی از کاشتن ۱۲ بہار ۱۰ زیر کردن سپاہی، حالتی است کہ سپاہی کسی را  
 خواب گیرد بطریق کہ نفس او تنگی کند و آنرا کابوس گویند ۱۲ بہار ۱۰ زیر نگین کردن و گرفتن، سخن و محکوم کردن ۱۲ بہار  
 ۱۰ زیر خاک کردن، خاکپوش کردن، معدوم و لاشی از کاشتن ۱۲ بہار ۱۰ زیر پر گرفتن، گرم کردن چہ جانوان  
 برای ہمین کار بیفیہ را در تہ پر گیرند تا از وصول ہوا ضایع نہ شود ۱۲ بہار

شاعر	صده	مصدر
بهار		گفتن له
کمال مجتهد	در دل نازک او جمله فرو می آید	گفتن له
زرتشتی	ماند زیر کوه غم دامان دل	ماندن
طهوی	یعنی ملول شیوه بیدار میکند	ماندن
رضی ازینا	صد دایم بلا زیر کلاه تو نهاد	نهادن

زیر و زیر اعراب الفاظ، و ته و بالا و خراب و اتر، از مصطلحات

فکاری	گوفخانه صد خاک نشین پروزیر بایش	بودن	مستانه برون آمده پروای که دارد
عالی شیری	ازینجا دوا ده از پروزیر سازد	ساختن	تزدیک شد که هر قدر باد شاهی نریخ
حافظ شیرازی	در دل مدار هیچ که زیر و زیر شوی	شدن	بنیاد هستی تو چو زیر و زیر شود
افسر صفی	یعنی که کرد بحسب تو زیر و زیر مرا	کردن	اعراب کرده نامه نویسم بسوی دوست
مخلص دلو	هر از افسوس من از کشورستان گشود	گردیدن	بتحریک نسیمی زلف او زیر و زیر گردد
گونا باو	زمین چون فلک گشته زیر و زیر	گشتن	ز رسم ستوران و آدمی سپهر

مصطلح

له زیر زبان و زیر لب گفتن آهسته و پنهان گفتن ۱۲ بهار ۱۳ زیر زرخ ماندن مانگین ماندن ۱۲ بهار ۱۳ زیر کلاه کسی نهادن در قبض و تصرف کسی دادن ۱۲ بهار

عده کز سیل اشک زیر و زیر شد بنام چشم شانی عده مدکوه بلا زیر و زیر کرد فغانی ۱۲ فغانی عده دل به صفا زیر و زیر گردیدن

مصدر	صده	شاعر
یا فتن		تازیر و زبیر نیافت تسکین نگرفت حیدر کاشانی
زیر و زخم آواز پست و بلند ۱۲ بهار		
کشیدن		چو زیر و زخم کشم درم شود فاشش سر آواز زور بهایش از
زین بالکسر معروف ۱۲ بهار		
برگرفتن	از	پریوشی که گرش زین پشت برگیرد
بر نهادن	به	زین بگرگان بر نهادی زمین نشانی
بستن	بر	نهد ضعف شکم بر زمین براق فلک
ساختن		زین ساختن مرکب را
کردن	را	بنالید و گفت اسپ را زین کنند
گذاشتن	بر	زین بر پشت مرکب گذاشتن
گرفتن	از	آسمان پیشکش خسر و آفاق کند
نهادن	بر	شب با خرمس میکند می وز زین بر گاو
نهادن	بر	براد هم زین نهد دستم نهاد دست
پرست بالکسر آرایش و آنچه بان آرایش کنند ۱۲ بهار		
مصطلح زین بر گاو نهادن روان شدن و تمیبه سفر کردن ۱۲ بهار زین بر گرگ نهادن کتابه از دام کردن آنرا ۱۲ بهار		
بستم بدوال خوش گامی زین بر فرس سبک خرامی ۱۲ و ال عه بمن به پشت مرکب هم بر نهاد زین ۱۲ سلما		

مصدر	صله	شاعر
آوردن		ناصر غزنوی
افزودن	به	پنجدین زبیر کفیس زینت افزا طاهر القزینی
بردن	از	سکه چون موج زند لزه بروی دینا طاهر نصیر آبادی
دادن	در عجب	صفحه تن را بافتشان عبار منفید لحنی
داشتن		می فروشد باغبان گلها می باغ خوش رفیع قزوینی
ساختن		مشعل شاه از کهن دلق گدایان روشن سرسر صفهانی
فروختن		بفر و باطل افلاک نقطه های شکست مناصفهانی
کردن		خران را ازین رهگذر داغ کرد طاهر مستندی
گرفتن	از	شگوفه روی زمین را بسیم خام گرفت مناصفهانی

زیور آنچه بان آرایش کنند عموماً و آنچه از زرو نقره بود خصوصاً ۱۲ بهار

انداختن	در	چون تو هر هفت کرده آبی حور خاقانی شروانی
اندوختن	از	قبای دو عالم به هم دوختند وزان هر دو یک زیور اندوختند نظامی گنجوی
بستن	بر عجب	کشاد صورت دولت بشکر شاه و با چو لیست زیور اقبال بر عروس جها حسن غزنوی
دادن	از	همودا از زیور سمرقند را سمرقندی کا پنهان چسند را نظامی گنجوی

مصطلح زیور بستن و دادن آرایش دادن ۱۲ بهار

ع اول از خواب غم زینت دلهاد ۱۲ طالب علی عمه نکور و که زیور بند بندش ۱۲ و کوس از رویا قوت برد روی

مصدر	صده	شاعر
زردن	به	عثمان بن حارث
شدن		قاسمی گوناباد
کردن		قاسمی گوناباد
کشیدن	در	قاسمی گوناباد
گرفتن	از	قاسمی گوناباد
گرفتن	به	قاسمی گوناباد
نهادن		نظامی گنجوی
نهادن		نظامی گنجوی

## فصل زرافارسی

تذکره هزاره و بیفایده ۱۲ بهار

خائیدن	ز ترا اثر خالی هر سفله ز بجم ازانکه	هنوز در عدم است آنکه بمقران بست	خاقانی شروانی
خدا میدن	کسی که ترا در اید بدر گهی نشود	که چرب گویان از آنجا شوند کند زبان	فخر رازی

مصطلح

کے زیور بخود گرفتن بر خود آرایش کردن ۱۲ بهار ۱۲ زیور نهادن ایجاد نمودن زیور و دور کردن زیور ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
زاله تگرگ و شبینم ۱۲ بهار		
چکیدن	صبح است و زاله می چکد از ابرهینی	از برگ صبوح ساز و بده جام یک سنی حافظ شیرازی
فرود آیدن	زاله بر لاله فرود آمده هنگام سحر	بر راست چون عارض گلجویی تن کرده پای سعد شیرازی

## باب سنین مهمله فصل الف

سابقه حق پیشینه ۱۲ بهار

بودن	بسابقه معسرتی که در میان بود	در	سعد شیرازی
دادن	بسکه دود چرخ با فلکندگی	تاش دهی سابقه بندگی	خسرو دهلوی
ساز ما هر چه آنرا توان فواخت و سامان ما و سر انجام ۱۲ بهار			
برداشتن	درین منزلت بهمت ساز بردار	به	نظام گنجی
بستن	فلک قانع نشد از نعمه طلب و افزود	بر	مومن استاد
بودن	ز شوق وصل تو دایم مانع مسانیت	از	اشیرازی
پرداختن	مغسّی بگو قول پرداز ساز	از	حافظ شیرازی
دادن	چرخ ساز از دلنوازی نیست آسنگ	از	صفا صفا

شاعر	صله	مصدر
کلیم ہمدانی	رسد ز راویہ عنکبوت نغمہ تار	زمانہ ساز طرب مینرند چنانکہ بگوش
وحشی بافقی	شکستی ساز اورا بر سر او	نبودی گرنسان در چادر او
نظامی گنجوی	ز تیغ اثر دھار ادہن باز کرد	نخستین صدف میمنہ ساز کرد
=	نوازندہ ساز بنواخت ساز	سعادت ببارومی بشموباز
ساعت پاره از شب و روز و قیامت ۱۲ بہار		
تاشیرو صفحہ	بی تو گذشت بر ما ہر دم نہار ساعت	از سختی قیامت مارا چہ باک باشد
ساعہ پیالہ ۱۲ بہار		
بہار		ساعہ بر گرفتن
حافظ شیرازی	ساعہ لالہ گون نیلوبید باز	نکشاید دلم چون غنچہ اگر
بہار		ساعہ تراشیدن
=		ساعہ خواستن
سلمان ساوجی	تا زول ساعہ چہاں ہر دم بلب می آورد	من خاک پای آنکس کمز خون دل ساعہ خورد
بہار		ساعہ دادن
=		ساعہ ریختن
تنہا شہرستان	بوسی دودش ز خمہا بر جام چون مجہرند	آتش گلچون ز شک نگا و ساعہ زند
		از
مصطلح ساعہ خوردن و ساعہ دادن کنایہ از شراب خوردن ۱۲ بہار		



شاعر	صلہ	مصدر
شیشہ گل زرد بسنگ ساغر شکست		چشم میست او دوش گلگشت باغ شکستن
ساغری بر تارکستی شکن	بر	مغز شیار سیت پامال خسار شکستن
کز لعل یار ساغر و شام می کشد	از	تہاشدم ز آہ سیت خود کباب کشیدن
ساغری بر سر کشید بیوش کرد چو گل	بر	رشک می آید مرار آنکہ در گلشن سلیم کشیدن
		ساغر گرفتن
غفوریت یزدان تو ساغر بنوش		ز دم سردی و اعطان پر مجوش نوشتیدن
		ساغر نهادن

### ساق مابین شتالنگ و زانو ۱۲ بہار

بہار	ء	ساق بر مالیدن	۵۴
"	بر	ساق بر ساق مالیدن	۵۳

### مصطلح

۱۔ ساغر تارک شکستن، و بسر و بر سر کشیدن، شراب خوردن بکیا کہ از ان خیری نماند یا بکمال شوق و غبت خوردن ۱۲ بہار ۲۔ ساق بر مالیدن، آئادہ رفتن شدن ۱۳ بہار ۳۔ ساق بر ساق مالیدن، طپیدن

و دست و پا زدن در حالت نزع ۱۲ بہار

۴۔ خرم کسیکہ ساغر وحدت بسر کشید ۱۲ شوکت نجاری

مصدر	صلا	شاعر
سال معروف و سالیان جمع و مفرد و آمد ۱۲ بہار		
آزمودن	پیر سید کامی پیر سال آزمای	فگندہ سرت سایہ بر پشت پامی نظامی گنجوی
خوردن	چار سال خورد و سرد و نوخیز	بہم شناختی بدیت زندہ تیز عرفی شیراز
داشتن	وقت پیری خاطر اشرف ان ترمذی	نشاہ دیگر ہ چون بادہ گرد سال را صائب سمنانی
دزدیدن	تا کی از سال دزدیدن تو ان بون جوان	بخیمہ پیری برو افتاد از موسی سفید طاہر نصیر آبادی
دزدیدن	عمد شباب فت می سال بدکش	ساغر اطلاق بروی پشت خمید کش شوکت بخار
گردیدن	وین مبارک سال گردش کردہ ایام ترا	جشن نوروزی بہ پیروز و بہروز صفا مغربی ششاپور

### سامان ترتیب اسباب ۱۲ بہار

فشیدن	من بسامان بخشی داغ تو موجودم چو شمع	باشد از دل گرمی عشقت دم زدوم چو شمع شافی سہد
فوتن	سامان من خواہ شغالی کہ در ازل از	چاک جنون بفعال گیر ما بن آرد شغالی سہدانی
دادن	دہد از ہالہ سہ سامان طوق بندگی ہر از	نذار دگر چہ پروا می ز کس ما کت قامن صائب سمنانی

### مصطلح

سال آزمودن خورد و سال خورد و سال در و سال دیدہ کنایہ از کہ نہ و دیرینہ ۱۲ بہار سال دزدیدن کنایہ از کہ گفتن سالہامی عمر ۱۲ بہار سال گردش مراد از شروع شدن سال از جلوس ۱۲ بہار

گر مراد از سامان داد گردون بفت اوست ۱۲ ناظم ہوی

مصدر	صله	شاعر
داشتن	در	کسی گر آب دار و نان ندارد عربی شیراز
رفتن		که سامان رفته را روی وطن نیست وهمی مئی
ساختن	از	زبان های ز عمر رفته برین سو میگردد والله هر که
سنجیدن		بسنجید و بشناخت سامان خویش فردوسی طو
شناختن		بسنجید و بشناخت سامان خویش فردوسی طو
شدن		همه سامان کفرم شد همین ز نارمی با مسیح کاشی
کردن	از	آن قامت دلجو کرد سامان بهار از رخ والله هر می
گرفتن		دل در آشنای من دو عالم برگ عشق بگردون پس دیدتایم جو سامان غم گیر شفا فی اصفهانی

سائبان، شامیانہ ۱۲ بہار

انداختن	یر	که روز من لشب تیرہ در گمان انداخت امامی ہر وہ
بستن	از بر	سائبان از عنبر تر گرد نسیرین بستند حافظ شیرازی
دادن	در از	خوشید را در اوج شرف سائبان دہد مدد اتسار آباد
زدن	بر از	سائبان زد بر کنار سنبہ و صہبتا کشید فغانی شیرازی
کشیدن		کشید از بال قمری سائبانی بر فرار من فتوت مستجاب

۱۲ ماہ من بند در سنبیل سائبان بر آفتاب ۱۲ امامی ہر وہی خوشید را ز ظلمت شب سائبان دہد ۱۲ ظہیر فاریابی

۱۳ ز عدلش چنان شد کہ باز از پر خود زند سائبان از برای کبوتر ۱۲ رجائی اصفہانی

مصدر	صله	شاعر
سایه نخل، پرتو، حمایت و دیو ۱۲ بهار		
افتادن	بر از	نخواهم سایه اقتد بزیرین از نخل بالایش که پندارم ز پیاقتاده افتاد در پایش وقوعی سبزی
افتادن	از به	نیست مرا آن محس و آن شکوه کز سر خود سایه شام کبوه خسرو دیو
افکندن	در بر	مگر نهال تو در باغ سایه افکن شد که سرور خنده دیو ارباب می جوید صائب غنا
افکندن	به	چون ابر بهاری بسرم سایه فکن شد بهر بر و بومی که نظر کرد چمن شد نظیری پور
انداختن	بر	بسر بر تو امی سرو که چون خاک شوم ناز از سر بنه و سایه برین خاک انداز حافظ شیراز
انداختن	بر	سایه بر سر کسی انداختن
برداشتن	از	بی دود آه نیست دلم از خیال او این شعله سایه از سر خاشاک بر نداشت تیمار شکر
برداشتن	از	نمی دانم چرا برداشت از من سایه حرمت سهی سر وی که دارد عالمی او رپناه خود مختار کاشی

### مصطلح

۱ سایه افکندن، توجه کردن ۱۲ از بهار ۱۳ سایه بر سر کسی افکندن و بر کسی و بر سر کسی انداختن  
بسر وقت کسی رسیدن و متوجه بحال او شدن ۱۲ بهار  
۱۳ سایه از سر کسی و از کسی برداشتن، متوجه بان نشدن ۱۲ بهار

۱۴ گر سایه تو بشهر معمر افتد ۱۲ آبی همدانی  
۱۵ فکند سایه شهرت بر آفاق ۱۲ ناظم هردی  
کلی سائیه او در دل ویران من افتد ۱۲ لسانی شیه از سی  
حباب لطف تو گر سایه افکند چمن ۱۲ کاشی

مصدر	صمد	شاعر
برگرفتن	از	فغانی شیراز
بریدن	از	خسرو دیلو
بودن	بر	کمال صفهانی
پرستیدن	سایه پرستی	بهار
پروردن	سایه پرورد غمت در آفتاب رستخیز	عربی شیراز
پسچیدن	سایه پسچیدن در خیز	بهار
جستن	تالاله سایه جوید و نیلوفر آفتاب	انوری اصفهانی
چیدن	هواد از شکج سنبل زلف تو از سودا	شایدی مینا
تفتن	بهوشمندی آن سایه خفت نخل حیات	عربی شیراز
داشتن	طریق نیست سپارش با آسمان کردن	سکمان ساو

### مصطلح

۱- سایه از کسی برگرفتن، متوجه آن نشدن ۲- بهار ۳- سایه پرورد و سایه پرورده کسی که بنار و نعمت پرورش یافته باشد ۴- بهار ۵- سایه پرستی، فسق و فجور ۶- بهار ۷- سایه خفت نخل حیات کنایه از متذکر یا که از دست قوم گرخت در تنه درخت پنهان شده بود و از نشان دادن شیطان آن درخت را با آن علیه السلام دوپای ساخته بودند و آن علیه السلام چشم بر بنم زد ۸- بهار

مصدر	صلمه	شاعر نے
داشتن ۱	وقت زوال سایہ خورشید کم شود	چون سایہ دار گشت ز خط آفتاب تو صائب اعظمی
رسا دن ۲	آنچنان پیرو شاہست کہ از غایت قریب	کہ گہی سایہ رساند لبش بال ہما عرفی شیراز
رستن ۳	اگر ورثہ بکوش گذر کند شانی	اسیر قامت آن سر و سایہ سرت شود شانی سہد
رفتن ۴	سایہ رو	بہار
زدن ۵	محمد شاہ بیت ایزدی کر مطلع ایجاد از بر	ز چہ ز رکش خود سایہ برش معلی ازو زلالی خوں سار
زدن ۶	بسکہ زمین شد ز علم سایہ دار	ماند چو سایہ زدگان بہت ار خسرو بلوی
زدن ۷	میرنی بہر رقیبان سایہ مارا بہ تیر بہ	این سرای بابلی مرزا بلی آفتابے وحدت گیلانی
نشدن ۸	سایہ نشدن	بہار
شکستن ۹	سایہ شکستن	بہار
کردن ۱۰	صائب بلند مرتبہ چون آسمان شود بر	بر ہر زمین کہ سایہ کند باغبان ما صائب اعظمی

### مصطلح

۱ سایہ دار معروف، و کسی کہ آسیب دیو پرسی داشته باشد و نیز آنچه سایہ او بر زمین افتد ۱۲ بار سکون  
 ۲ سایہ رست، بالفرض نباتی کہ زیر اشجار روید و مجازاً کسی کہ بناز و ناست بگذارد ۱۳ بار سکون سایہ رو  
 ۳ وز دیار شب رو بہا بہار ۴ سایہ زدہ آسیب زدہ ۱۴ بار سکون سایہ کسی چہیرہ و خیر خوردن نماید  
 ۵ نکمال بعض و عداوت ۱۵ بار سکون سایہ شکستن، باطل کنندہ نصیب کفر و تہ دہندہ اسلام ۱۶ بار

شاعر	فصلہ	مصدر
صابِ اصفہا نے	بر	کردن آفتاب زندگانی برب با م آمدت
ظہور تریخ نے	بر	کشیدن کشد خیمہ سایہ بر آفتاب
شفای اصفہا نے		گرفتن ماسایہ آن نخل گرفتیم کہ ہرگز
اشرف یازدرا نے	از	گرفتن درین گلشن بود تا نخل تارش
صابِ اصفہا نے	بر	گستردن طرہ اشن با این بریز دست کز قرآن حق
بہار		گستردن سایہ گستر
بہار		گستن سایہ گستن
اثر شیرازی		لرزیدن با تو در راحت و رنج دست مطیع سر توشک
عقو مرزا نے	بر	ماندن نیست گشتم چون پی تو نیم من آن خاست
تزلزل باش		نشستن سایہ نشین
بہار		نشستن سایہ نشین
بدر چاچی		لگاشتن زہی عطاسی تو پیراہ بند ہفت اقلیم

### مصطلح

۱۵ سایہ دست کسی گرفتن، فیض اندوز شدن از ۱۲ بہار ۱۵ سایہ گستردن توجہ و مہربانی کردن ۱۲ بہار

۱۶ سایہ نشین کسی کہ بازو نعمت پرورش یافته باشد و نیز صفت خوار درایگان خوار ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
<b>سبب آنچه وسیله حصول جنزی باشد ۱۲ بهار</b>		
پرسیدن	شکسته رنگی مار اسبب نمی پرسد	کسی که دید رخ آفتاب رنگ ترا
جستن	مرض بین سبب جوی خود مساکن	طیب کسیت فلاطون اگر شود بجا
ساختن	دوش میگفت که فردا بد هم کام دلت	سببی ساز خدا یا که لیشیمان نه شود
شدن	تا حاصل دردم سبب ریان شد	پستیم بلندی شده کفر ایمان شد
کردن	آنکه او دست دلت را سبب می کرد	درگت را در فیروزی و بهر وزی کرد
<b>سبب با القم دانه ها که عدد تسبیح آن گیرند ۱۲ بهار</b>		
بستن	دل سبب خاموشی بر حلقه دم بست	ز لالی خوانسنا
داشتن	فرب گریه زاهد مخور ز ساده دلی	که دام در دل دانه است سبب اران
شمردن	ز مکر سبب شماران خدا نگه دارد	که صد سرت بیک حلقه کند اینجا
گرداندن	بذکر رومی تو چشم سبب گردانیت	ز دانه های سر شکر که مایه جاگرت
<b>سبب معروف ۱۲ بهار</b>		
بافتن	دکان سر و سبب بافت هست گلزاری	گل سر سبب است روی دل لاری
<b>سبب رنگ معروف ۱۲ بهار</b>		
<b>عده گفتم از دیدر سبب پرسم سبب حرمت می ۱۲ مهری بلایر</b>		



شاعر	صده	مصدر
نظام گنجوی	بسر سبزی آراسته کار و کشت	پوشیدن ۱۵ سر سبز پوشان باغ بهشت
صائب اصفهانی	زنک اطوطی کند آینه بیامی عشق	ساختن ۱۶ سینه صافان سبز بسیار زنده حرف خصر
سلیم طهرانی	سبز نتواند شدن در کومی او	شدن ۱۷ آسمان جز از ره افتادگی
مخلص کاشانی	زود گردد سبزی رومی آفتاب	شدن ۱۸ از و میدنهای خط غافل مشو
راحم شمس	کز نم گریه ما سبزی شود اختر ما	شدن ۱۹ آن قدر مایه ماندست ز چشم ترا
بهار		شدن ۲۰ سبز شدن بخت
صائب اصفهانی	هر کس گره کند بدل تنگ خروهر	شدن ۲۱ چون غنچه پوست بریدنش سبزی میشود
بهار		شدن ۲۲ سبز شدن حرف
غنی کشمیری	گل کرد خط از لعل تو و شد سخم سبزی	شدن ۲۳ گفتم که شود از گل و صلت چنم سبزی
واله پرو	جست و الیعبث معنی مسروری را	شدن ۲۴ تخم آسودگی از خاک سبزی نشد
نوری اصفهانی	سبزی شد دانه چو با خاک سبزی پیدا کرد	شدن ۲۵ هر که شد خاک نشین بر گری پیدا کرد

### مصطلح

۱۵ سبزی پوشش زاهد و شخص ماتی و سبزی پوشان بهشت حوران و ملائکه ۱۲ بهار ۱۵ سبزی شدن ظاهر شدن مسرور شدن  
 ۱۶ مصطلحات ۱۷ سبزی شدن آفتاب نزدیک لغروب شدن ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۸ سبزی شدن بخت اختر تنگ  
 شدن چال ۱۲ بهار ۱۵ سبزی شدن سخن حرف بر گریستن سخن ۱۲ بهار ۱۵ سبزی شدن تخم دانه نشود ناگفتن ۱۲ بهار

مصدر	صلمه	شاعر
شدن ۱۰	از	نشد ز تربیت بحر شاخ مرجان سبز
شدن ۱۱		بهار
شدن ۱۲	در	رو سیاهی که نان شد در بغل امسا
شدن ۱۳		چون خضر اختیار کن زینهار عمر
کردن ۱۴		چشم تو سبز کرد چو باد ام تر مرا
کردن ۱۵	بر	بر سطح هوا سبز کنم ریش خود را
کردن ۱۶		ز سبز کرده خود آب را در لعل مدار
کردن ۱۷		بهار
کردن ۱۸		بهار

### سبزه رستنی و گیاه ۱۲ بهار

انداختن	خطت که سبزه بر اطراف یا سمن انداخت	بر	چه خون که در جگر با فهای عین انداخت	شاهی سبزه دار
---------	------------------------------------	----	-------------------------------------	---------------

### مصطلح

۱۰ سبزشدن شاخ نشود و نما گرفتن آن ۱۲ بهار ۱۱ سبزشدن منغر کبود شدن منغر ۱۱ باتک سبزشدن نان و آب زنگار بستن آن سبب یرماندگی ۱۲ بهار ۱۵ سبز کردن نواختن و بر کشیدن و نشود و نماد آن سبز کرده نواختن ۱۲ بهار ۱۷ سبز کردن حرف و سخن بر کسی نشاندن حرف و سخن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
بر آمدن	سینه خط عنبرین گرد لببت بر آمده	یاصف مور را شده پامی در انگبین فرو ملا جامی
بر خاستن	چه سینه ایست که آن وسی آتشین بر جا از	که دید سینه که از آتش انجمن بر خاست کلامی لاری
خوابیدن	منکه دارم سینه گلزار شهادت آرزو	سینه خوابیده داتم تیغ زیر آلود تایر اصغری
دمانیدن	خاک اگر همه غبار خاطر باب تردمانی	در سینه خرمی دمانیدن ظہیر انفرشتی
دوبیدن	سینه با از لاله زار خاطر شانی دمید	تا لبش خط زمر در رنگ بر سجاده بست شانی مشد
رستن	نصیب من دم آبی نشد ز بهت من	چو سینه که ز جای بلند می روید سلیم طهرانی
سزودن	ماسوم خشک سال نا امید غمی ده ایم	سینه ماگر ز دریا سز زند سیر است شانی مشد
شگفتن	امسال خزان و سوسه فرامی جنون شد	این سینه که بر عارض جانانه شگفته باقر کاشی

سبق بالتحریک آنچه بطریق مداومت از پیش استاد خوانند ۱۲ بہار

خواندن	خوانده در درس گاہ بیتابی	در از	سبق چاکھا گریبان ما	والہ ہرو
دادن	سبق نالہ وہم تا بخش الحانی چند	بہ	می فرستم نفس خود بگلستانی چند	غیاث نامی شیرازی
داشتن	از مصحف حسن او دار و سبقی پر کس	از	در ہر نظر آن عارض سیامی دگر دارد	صائب اصغری
گرفتن	طوطی من سبق از سینه خود میگیرد	از	پشت آئینہ مرا مانع گویائی نیست	==
گفتن	ای معلم جزو استعداد مردم جاہلیست	از	کووک مارا سبق از علم نادانی بگو	طغرا شہدائی

مصطلح سینه خوابیدہ سبزہ کہ اندک قد کشد و در همان حال خمیدہ گردد ۱۲ بہار

عہ ز خط بگرد گل او سلیم سبزہ دمید ۱۲ سلیم عہ ہر سبزہ کہ بر کنار جویست رستت ۱۲ نجم رازی عہ کہ از صفحہ سینه خواند سبق ۱۲ غلو سی

مصدر	صله	شاعر
<b>سبق و سبقت</b> بالتحریک و بالسکون، پیشی ۱۲ بہار		
برون	بحرمت قدم صدق آن جوان مران پر در	ظہیر فاریابی
پذیرفتن	با دست توانا از دست برد قضا در سبقت پذیری	ظہیر فاریابی
جستن	مروت نیست سبقت جستن از گواہ پروا زن	صائب اصفہانی
کردن	سبقت کردن	بہار
گرفتن	ز ہمراہی نفس بیجاست منعم	فخلص کا
نمودن	سبق نمودم بدعا و سلام	ملاجابی
یافتن	رحمتش سبق یافت بر غضبش	شفائی
<b>سبک</b> بفتح اول و ضم دوم، ضد گران و بمعنی جلد و شتاب مجازت ۱۲ بہار		
خاستن	سبک خیز	بہار
رفتن	سبک روان بہ نمان خانہ عدم	صائب اصفہانی
شدن	سبک شدن	بہار
کردن	سبک کردن	بہار
<b>مصطلح</b> سبک خیز، کنایہ از مردم چست و چالاک ۱۲ بہار		
عہ سبق بردی از بادشاہان پیش ۱۲ سدھی عہ سبقت گیرند بر ہم اجزائی سخن ۱۲ اولی دشت بیانی		

مصدر	صله	شاعر
------	-----	------

سبلیت بروت ۱۲

تافتن	سبلیت کین را چو بتاید لیر	در جگر خصم غلدموی شیر	خسرو دیلو
زردن	غیر کزین موی شگافی کنند	سبلیت اوزن که ز نخ میزنند	خسرو دیلو
کندن	شیر بسم بوس براق چنان	ازین دندان شده سبلیت کنان	خسرو دیلو

سیو بالفتح معروف ۱۲

افگندن	آن سیوی کشته ام ساقی که زنده باوه	آخر ماه صفر از بام خارم فگند	شاپور طهرانی
شکستن	کنون که باوه صاف طلب بجام من	چو در ماه صفر محتسب سبوشکن	اشرف مازندرانی
شکستن	سبوشکن	بهار	

سبیل راه و فارسیان یعنی وقف هر چیز استعمال کنند عموماً و آب و شربت خصوصاً ۱۲ بهار

شدن	کنونکه عارضت از خاشدست سرخ و سیاه	لبت چو آب محرم سبیل خواهد شد	اشرف مازندرانی
-----	-----------------------------------	------------------------------	----------------

مصطلح

۱- سبلیت تاقتن کتاب دادن سبلیت را ۱۲ بهار ۲- سبلیت کنندن عاجزی کردن ۱۲ بهار ۳- سیو افگندن و شکستن رسم است که شام آخرین چهارشنبه ماه صفر مشعلها و چراغها بر لب بام گیرند و سیوهای کشته از بام افگند و بانگ بلند گویند یلارفت و صفا آمد ۱۲ بهار ۴- سبوشکن نام امید شدن و شراب ریختن ۱۲ بهار

۵- شراب شود بر قد ما سبیل ۱۲ ظهوری

مصدر	صله	شاعر
کردن	به دست	تمام خون شده ام بخت کو که غمزه دوست
کشادن	از بر	کشاده روی کشاده کف کشاده دلکش
گشتن		شراب گشت چون شهید عشق سبیل
		بشاه راه شهادت کند سبیل مرا
		زغال و جاه بر آزادگان کشاد سبیل
		بدست هرنمی ساغری دان گردید

## فصل با فارسی

### سپارش با الفم سپردن کسی را بکسی برای تیمارداری ۱۲ بهار

کردن	طریق نیست سپارش با همان کردن	به	که سایه بر سر سگان ربیع مسکون آ	سلمان ساف
------	------------------------------	----	---------------------------------	-----------

### سپاس و سپاسه با لکسر منت ۱۲ بهار

بردن	چه باید درین مهفت چشمه خراس	از	ز بهر جوی چند بردن سپاس	نظام گنجوی
داشتن	سپاس دارم از ایزد کون که نشاد شدم	از عه	بدین همایون بیت و بدین مبارک با	مغز نیشاپور
داشتن	نداشت سالار خود را سپاس		ترا هم نداند ز غدرش هر اس	سعد شیراز
کردن	سپاس خدا کن که برنا سپاس	بر	نگویدش نامرد اینر دشناس	نظام گنجوی

مصطلح سپاس بردن و داشتن با منت گرفتن بر خود ۱۲ از بهار سپاس

داشتن با منت نهادن بر کسی ۱۲ از بهار

عده اول سبیل گنم بروی غیش ۱۲ عرفی عه به نیکبیش داری مد سپاس ۱۲ اسدی عه غذا داد و برداد کردم سپاس

شاعر	صلہ	مصدر
خسرو دہلوی	وامی برآن کس کہ نگوید سپاس	گفتن طاعت مانہ کر مشن بقیاس
ابوشکوہ بلخی	برو بر سپاسہ نہ بگذاشتم	گماشتن ازان کس کہ بد کرد بگذاشتم
نظامی گنجوی	سپاس ایزدم چون نباید نمود	نمودن چو ایزد مین نعمتے در فرود
	سیا نجی نہادے بر ایشان سپاس	نہادن بلی گر زیادہ اشتدے ہر اس

### سپاہ شکر ۱۲ بہار

نظامی گنجوی	چو دانست کاورد زنگی سپاہ	آوردن شد داد گرداوردین پناہ
ظہیر حسین	برانگینخت نمود و حضرت سپاہ	برانگینختن جہان گشت از گرد محنت سپاہ
بالتغی جاہ	سپاہی کہ نتوان لبسوشش نگاہ	بر آراستن بر آراست سالار مصری سپاہ
سلطان	نمود حصن از و همچو نقطہ پر کار	پچیدین سپہ چو دائرہ پچید گرد حصین
نظامی گنجوی	کہ تا بید آن تخت را تخت گیر	راندن سپہ راند زانجا بہ تخت و سریر
	بدین چارہ شد بر عدو چیرہ دست	شکستن کسی کو بہ تنہا سپاہی شکست
سید سہروردی	دشمن ملک دہد گنج روان لعل بہا	کشیدن گر سپاہی کشد اقبال تو بی منت تیغ
نظامی گنجوی	سوی خان خاقان گر ایم سپاہ	گراہیدن چو از فور فوران رباہیم کلاہ

مصطلح سپاس گماشتن و نہادن، منت نہادن بر کسی ۱۲ بہار

سپاہ گراہیدن، میل دادن سپاہ ۱۲ بہار

۷۳ تراہیک حرکت کشوری در انفراید ۴ چہرہ سپہ نکشی بر عدو کشور او ۱۲ ظہیر فاریابی

مصدر	صلمه	شاعر
<b>سپر معروف</b>		
افتادون	شمشیر کشیدست نظر بر سر مردم	چون پامی بدارم که ز دستم سپر افتاد
افکندن	هان تا سپر نیگنی از جمله فصیح	کورا جزین مبالغه مستعار نسبت
افکندن	اگر ز عشق دگر کس سپر بر آب افکند	من از فراق افکندم سپر بر آتش و آب
انداختن	سپر از غمزه مست تو بید از دچرخ	باد و ابروی تو خود کس نکند پیشانی
باختن	سواران دشمن چو دریا فلتیم	پیاده سپر بر سپر با فلتیم
برزدن	ز پیکان گره کبینه در سینها	سپر از سنان بر زده کینهها
بستن	کدام وز آن نگارید خوب جنگ لهما کتف	ز غمزه تیغ و ز غمزه خنجر زین بر سپر نه بند
بودن	کسی بگردن مقصود دست حلقه کند	که پیش زخم بلاها سپر تو اند بود
داشتن	ما سپر داریم هر جا میشود تنگی بلند	مخشر زخم شمشیران سینه افکار ما
دوختن	فرنجی چو دید آنچه آنان دست زود	سپر بر کتف دوخت چون پر مو

### مصطلح

سپر افکندن و انداختن، منقلب و عاجز شدن ۱۲ بهار ۱۷ سپر بر آب افکندن زبون شدن  
 فروتنی نمودن ۱۲ بهار ۱۷ سپر بر سپر باختن، بهم پیوستن و مجتمع شدن ۱۲ بهار ۱۷ سپر بر کتف  
 دوختن، سپر استوار کردن بر کتف ۱۲ بهار



مصدر	صده	شاعر
دوختن	از	مستحکم دخت طغرا استند
ساختن	از	قدح را سپر ساز و بر سر کیش ادهم کاشی
کردن	از	ز آفتاب سپر کرده و ز حجره کمر مغز نیشاپور
کشیدن	از	باید بزور مهر خموشی سپر کشید شوکت بخار
کشیدن	از	ماه از شرم جمال او سپر بر کشید صاب صفا
کشیدن	از	بروی در کشد از ماه گاه گاه سپر مغز نیشاپور
کشیدن	در	صلح است ز جبهه چین بدر چین ظهوری شیر
کشیدن	در	اگر شمشیر زهر آلود بار نیست پروا طالب آملی
کشیدن	در	سپر در روی کشیدن
کشیدن	از	ز آفتاب سپر کرده و ز حجره کمر مغز نیشاپور
گرفتن	بر	دل کیست کاجا نگر دود هفت بیدل غظیم آباد

مصطلح سپر کشیدن و سپر بر روی آوردن و در رخ و در روی کشیدن و بر رخ گرفتن  
 بیک معنی است ۱۲ بهار ۱ سپر کش کسی که سپر بردوش کشیده در جلورود و در عرف هند آنرا اذلهت خوانند  
 پس سپر پیش کسی کشیدن بمعنی اختیار کردن این فعل باشد ۱۲ بهار

ع ۱۲ ای دل ز جگر سپر کش ۱۲ ظهوری

مصدر	گرفتن	بر خصم او کشیده سنان چرخ و روزگار در	صله	در پیش او گرفته سپر ماه و آفتاب	شاعر	انوری ایبورد
------	-------	--------------------------------------	-----	---------------------------------	------	--------------

سپری معدوم و پانزیر ۱۲ بهار

کردن	نازیم بافسردگی خویش که کرده است	در عرض همتی سپری را و عدم را	حزین صفه
گردیدن	سعی در کشتن تاثیر نمودن طغرس است	تا نگردد ز خطایغ لگامت سپری	تایر صفه

سپند دانه معروف که برای دفع چشم بد بر آتش ریزند ۱۲ بهار

افشاندن	حاضران سپند سویدامی ل	بر	بر بحر عقیدت افشانند	عالمی شیراز
دواندن	صبامی دواند ز شبنم سپند	از	که شد آتش حسن گاما بلند	طاهر امشده
ریختن	نوبهارم از گزند دیده بد این است	بر	تا سپند شبنمی بر آتش گل ریختم	فطرت تمی
سوفتن	تو چون جلوه در آئی برای رفع گزند	غیر عیب از	سپند آبله سوزد دلم بر خاک داغ	کلیم حمدانی
کردن	از بهر من سپند همی سوخت روزگار	بر	و اکنون مرا بر آتش سحران کشد	بهانی نردانی
نشستن	مانند سپندی که بر آتش بنشیند	بر	بیار نشستم چه بسیار نشستم	خاص صفه
نهادن	سپندی گو بر آتش نه که دارد کار و بار خویش	بر	هر آنکس را که بر خاطر زهر دلبری باز است	حافظ شیراز

سپهر آسمان ۱۲ برهان

شناختن	شنیده ام من و بسیار کس شنید ستند	هم از سپهر شناس و هم از ستاره شناس	عزیز نیشاپوری
--------	----------------------------------	------------------------------------	---------------

مصطلح سپهر پیش کسی گرفتن مراد سپهر پیش کسی کشیدن ۱۲ سپهر شناس منجم کابین ۱۲ بهار

فلک ز بحر گردون سپندی سوزد ۱۲ حسین سنائی سپند همی سوخت روزگار ۱۲ بهانی نردانی

شاعر	صله	مصدر
<b>سپید رنگ معروف</b>		
تا تیرا	بغیر از نختگی ظاهر شد از غیر خام	آمدن
دانش	میکنند نسیج دل اشکم رشید افتاده است	افتادن
واله هر دو	در خاک همد عمر سیاهان در از باد	شدن
سپید	که موندن تواند از شرم کمر باشد سفید اینجا	شدن
غنی کشمیری	چشم او هر چند بیمار است اما ز رو نیست	شدن
نظامی گنجوی	کز چشم بیننده گردد سفید	شدن
کنامی	اکنون باین خوشم که بهانیت آریا	شدن
قاسم	سپید از کف جازه کرد راه مرا	کردن
اکبری	از دشمنان سفید کنی بر مناره سر	کردن

### مصطلح

۱- سپید آمدن نمودار شدن و سرخ و گشتن و محترم گردیدن ۱۲ بهار ۱۳ سپید افتادن کوکب سپید شدن نخت  
 مسعود شدن نخت ۱۲ بهار ۱۳ سپید شدن ظاهر نمودار شدن ۱۲ بهار ۱۳ سپید شدن چشم و دیده سرخ و  
 و جلوه نمودن و نابینا شدن و کنایه از بیوشی چه درین حالت سیاهی چشم پنهان میشود ۱۲ بهار ۱۳ سپید شدن خون  
 کنایه از بیمری و سنگدلی ۱۲ بهار ۱۳ سپید کردن ظاهر نمودار کردن و سرخ و محترم گردانیدن ۱۲ بهار

مصدر	صطلح	شاعر
۱۴۱	از	شرف مصفا
۱۴۲	بر	بہار
۱۴۳	بر	قاسم مشہد
۱۴۴	بر	بہار
۱۴۵	بر	قاسم مشہد
۱۴۶	بر	بہار
۱۴۷	بر	قاسم مشہد
۱۴۸	بر	بہار
۱۴۹	بر	قاسم مشہد
۱۵۰	بر	بہار
۱۵۱	بر	قاسم مشہد
۱۵۲	بر	بہار
۱۵۳	بر	قاسم مشہد
۱۵۴	بر	بہار
۱۵۵	بر	قاسم مشہد
۱۵۶	بر	بہار
۱۵۷	بر	قاسم مشہد
۱۵۸	بر	بہار
۱۵۹	بر	قاسم مشہد
۱۶۰	بر	بہار

### مصطلح

۱۴۱ سپید کردن زبان، حسرت و آرزو کردن و اظہار عجز و فروتنی کردن ۱۲ بہار ۱۴۱ سپید کردن لب و دندان، تبسم نمودن، وزم خندیدن ۱۲ بہار ۱۴۱ سپید کردن فم و جامہ کنایہ از شستن آن ۱۲ بہار ۱۴۱ سپید کردن شرکان، کنایہ از پیر و معمر شدن ۱۳ بہار ۱۴۱ سپید کردن، ظاہر و نمودار شدن ۱۲ بہار ۱۴۱ سپید کردن دیدن، دیدہ نامیاشدن ۱۲ بہار ۱۴۱ سپید کردن، بے پردہ گفتن ۱۳ بہار ۱۴۱

مصدر	صلمه	شاعر
سپیدی رنگ معروف و سفید صبح سپیدی که پیش از صبح پیدا آید ۱۲ بہار		
دسیدن	دسید در شب آخر زمان سپیدہ چشم	بخفتن تو چو صبح کھفت نیست روا
زردن	بر عارض شیرین چو ز صبح سپیدہ	گلگونہ کند باغ رخ لاله نشان را
کردن	صبا سپیدہ و بلغونہ کردہ بر گل سبب	بنفشہ بزرده سر چو سبزہ از لب جو

### سپیدی مقابل سیاہی و نام مرضی کہ در چشم پیدا آید ۱۲ بہار

بردن	سیاہی دہ حال عباسیان	سپیدی بر چشم شامسیان
برزدن	بسی میگردن زینسان زندگانی	کہ ناگہ از افاق برزد سپیدی
زردن	سپیدی زردن	
کردن	نیست حاجت خضر را ہی شست چای ترا	میکنند این رہ سپیدی از صفای خرم ترا

## فصل تامہ

### ستارہ اختر و نجت و ظالع خوب ۱۲ بہار

آوردن	مگر کہ تیر ہو ایست آہ منطلومان	ستارہ ہامی فلک را بزر بر می آرد
-------	--------------------------------	---------------------------------

مصطلح اسپیدی بزدن و زردن و کردن مرادف سپید شدن و سپید کردن ۱۲ بہار

ستارہ بزر آوردن کردن کاری کہ ممکن نباشد ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
تافتن	بالای سرش زهوشمندی	می یافت ستاره بلندی
داشتن	بلندیمتی خویش منعم دارد	یکی ستاره مگرد در نه آسمان ارم
درخیدن	ستاره بدرخشد و ماه مجلس شد	دل برمیده مار از فیت و مولس شد
داشتن	برفح لپستی اقبال خویش چاره ندام	بر تبه کلم نیم از آسمان ستاره ندام
ریختن	ستاره چنان ریزد از چرخ فردا	که امروز از شاخ اخضر شگوفه
سوختن	ستاره سوختگان ایمن اندازد وزخ	نه سوختست پیچ آتشی دوبار سپند
شمردن	هر دم امی چشم که بر چرخ ستاره شمری	جان من غرم سفر کرد و بگو ماه کجاست
شمردن	ستاره شمر گفت کامی شهر یار	نه ماند بگبستی کسی پایدار
شناختن	نیافت کو کب نخت ترا ستاره شناس	بسی کشاد محبسطی و لبست ز رخ نرا
فشاندن	چشمه خورشید را سراب شمارد	هر که به بیدرخ ستاره فشانش

### ستایش با لکسر ستودن ۱۲ بهار

گردن	چو بینند کاقبال دستش گرفت	ستایش کنان دست بر بندند
------	---------------------------	-------------------------

### مصطلح

۱- ستاره نداشتن کنایه از طالع خوب نداشتن ۱۲ بهار ۲- ستاره سوخته کنایه از بد اختر ۱۲ بهار  
 ۳- ستاره شمردن شب بیدار بودن ۱۲ بهار ۴- ستاره شمر و ستاره شناس ۵- شمر ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن	بر	ستایش گرفتند بر بزم شاه نظام گنجوی
ستم ظلم ۱۲ بہار		
انگینختن		آب خود و خون کسان رختن
اندیشیدن		ستم اندیش
برداشتن		ستم تہمت جہال نہ بر یاد تو رفت
پروردن		پیش ازین دوران ستم پرور نہ بود
پسندیدن	یر	برجان چه ستم نمی پسندی
خاستن	از	کسی کین ستم خمینہ از نام او
داشتن	بر	چہ باید بخود بر ستم داشتن
دیدن	از	گرچہ ستم از تو دید داد از دگرے
رسیدن	از بر	رسد اگر ز تو برنا کسی چو من ستمی
رفتن	بر	ستم تہمت جہال نہ بر یاد تو رفت
زودن		جد از مادل مار از بر خاک کنید
ستم ظلم ۱۲ بہار ۱۲ ستم زودہ منظوم ۱۲ بہار		
ستم اندیش و ستم پرور ظلم ۱۲ بہار ۱۲ ستم زودہ منظوم ۱۲ بہار		
ستم از محاسب دید این ستم نے توبہ از ساقی ۱۲ فطرت قوی		

مصدر	صلہ	شاعر
شکستن		دہان راحت کون مکان شو شیرین
کردن	بہ	دہن زخم را بنجد واکرد
کردن	بر	مکن بردل ستم گر چو بردان یا دشا باشد
کشیدن	از	گردم بہان بسیر ستم را ہزار بار
گذشتن	بر	روز و شبم تمام بہ آہ و الم گذشت
گستردن		گل شبنم زدہ گردیدہ شنگ ترا
نمودن	بر	دست چون آزرده شد از زیر سر باید کشید
یافتن	از	پی گل زخار را ستم یافتم

## ستون معروف ۱۲

شدن	باران اشک خانہ مردم خراب کرد	دستم ہنوز زیر زرخدان ستون شود
شدن	ستون شدن ساعد	بہار
کردن	تاستون میگردد بازوی پلیدن می شکست	نالوا اینہامی ل زور کمان مانداشت

مصطلح لہ ستم شکن، عادل ۱۲ بہار لہ ستم گستر ظالم ۲ بہار لہ ستون شدن ساعد ۱۲ بہار لہ دست چنانکہ آدمی اور حالت غیرت تعجب دست زیر زرخ ستون میشود ۱۲ بہار لہ ستون کردن بازو دست لادن بازو وقت کشیدن کمان ۱۲ بہار

۱۲ تاکہ از بیداد مہرو بیان ستم خواہد کشید ۱۲ پور بہا جانی



مصدر	صده	شاعر
کردن		په بستر افگند بیمار می چشمیت میسجارا
		ستون هر کند اعجاز حسنت موسی را صادق شیراز
<b>ستیزه با بالکسر جنگ و پیکار ۱۲ بهار</b>		
بردن	بر	یکه بر در بادشاهی ستیزه
جستن	با	با گدا خشم بادشا غلط است
داشتن	بر	ز سو غمش تو هر دم سندر می بهما
کردن	با	خردمند آن نیست کز رامی تیز
نمودن	با	اسپ چو با پیل نماید ستیز
	از	بدشمن سپردش که خولش بریز
	از	ستیزه بر سر این مشت استخوان دارد
	از	کند با حد او ند قوت ستیز
	با	چاره تو دانی که چه باشد گریز

## فصل چیم تازی

### سجاده بالفتح و تشدید جیم جانماز ۱۲ بهار

افتادن	میکنم در سجده طی راه ترکز نقش پا	هر قدم سجاده محرابیم افتاده است
افشاندن	سجاده پر به پیر چنان افشانم	کز هر تارش هزار زمار افتد
افگندن	صائب از بار گرانجانی سبک کن خویش را	تا توانی همچو کف سجاده می افکن در آب
انداختن	از شفق تا خشک مغزان را دماغی تر شود	صبح را سجاده پر خون از آن انداخته
انداختن	مدتی سجاده تقوی بدوش انداختی	روزگاری هم سبوبردوش عیاید گرفت
ساختن	سجاده ز خونابه حسرت سازم	بتبیح ز عقدها که در دل گره است

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن	بکومی میگرد	امام شہر کہ سجاده می کشید بدوش
گستردن	عابد شب زنده دار باہ با سیما می پر نور و قیاس سجاده سپر گسترده	عالی شیرازی
سجدہ بالکسر وبالفتح و سجود بالفهم سر بزین نهادن و فروتنی کردن ۱۲ بہار		
آدن	بہ نخت بلندم زمن مژدہ	کہ می آید از مار کم سجدہ
آوردن	بزرگواری خدائی کہ طبع و دستش را	ہمی نماز برد بگرد سجده آرد کان
افشاندن	سجدہ افشان	بہار
بردن	نشگفت گزنگین ترا در قبول مهر	چون موم نرم سجدہ طاعت بر حجر
بردن	گراومی برد پیش آتش سجود	تو واپس چرامی بری دست جود
پاشیدن	سجدہ پاشیدن	بہار
پرداختن	زانبوہ سران سجدہ پرداز	درش از نقش جنبہ سینہ ساز
چکیدن	سجدہ چکیدن	بہار
دادن	ندادم سجدہ کہ عمدہ نخلت برن آیم	سرکوسی و فالینی عبادت خانہ خود را
داشتن	دیدہ من نیست گزشتایستہ خسارتو	سجدہ از دور دارم طاق ابروی ترا
ریختن	جبین پردو عالم برد او سجدہ ریز آمد	کہ باشد حلقہ در خاتم دست سلیمان
۱۲ ستارہ سجدہ برد طلعت شیر ترا ۱۲ مغری نیشاپوری ۱۲ ہزار سجدہ بمحراب ابرو سے تو داد		
کسی کہ در ہمہ عمر یک نماز نہ کرد ۱۲ اشباع کاشی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	من در نماز و سجدہ بت میکنند ولم	کوبرہ من کہ خندہ زید بر نماز من
کردن	بصفات آدم اکنون کہ خداستو مارا	چہ غمست ازینکہ شیطان نکند سجدو مارا
کردن	من کیستم کہ سجدہ بر آن آستان کنم	در خاک میکنند ز خجالت سجد خویش
کشیدن	عشق آمد و سیرغ بر باشد گیس با	از جہتہ گل سجدہ کشد خار و خس ما
گذاشتن	لاجرم سجدہ گذارت ترا این در پایی	لاجرم بوسہ ز مالنت ترا آن بر سر
نمودن	برہان آدمیت ما قدسیان بسند	گوشعلہ زادہ تا بسنہ ما یسجدو ما

### سجّل بکسرتین و تشدیداً قبالہ ۱۲ بہار

برزدن	شب و روز مارا بے ذمتی	سجّل برزده کامتی کامتی
کردن	بر عیس بمہر عیسوی فرد	بر صحت فتولیش سجّل کرد
نوشتن	چو قاضی بفکرت نویسد سجّل	نگردد دوستار بندان خجّل

### فصل جامعہ

سجّل بالکسر افسون و ہر چیز کہ دریافت آن لطیف باشد ۱۲ بہار

آفریدن	گرچہ طی شد روزگار دولت طومارلف	از خط سحر آفرین خالیست بولش ہنوز
عہ بر جاست سجدہ کردن آئینہ خدا را ۱۲ ہمام تیریزی	عہ ببا یسجدہ کردن بجز ابکیہ من دارم ۱۲ آرزو آگیر آبادی	
سہ من کیستم کہ سجدہ بر آن آستان کنم ۱۲ صائب اصفہانی	سہ نامنی عاشقان تو سجّل کرد قبالہ را ۱۲ نظام قزوینی	

مصدر	صله	شاعر
سجین کردن	باشد از اندیشه و کم سخن	پامی فروزسته قلم را بگنج خوردیلو بهار
سحر، بالتحریک زمان پیش از صبح و سفیدی که بالامی سیاهی باشد ۱۲ بهار		
خاستن خندیدن	دلی ده که از ناله انگیزش بشور حدیث شکر خند تو	هم از شام باشد سخن شیرین ظهوری شیرین هنوز چنین سخن خند تو
<b>فصل خامیچمه</b>		
<b>سخت و سجا، بالفتح، جو انمردی ۱۲ بهار</b>		
کردن گسترودن ورزیدن	سخت کند هر که هست آدمی ای سجا گستر نه مردمی که هر کوسا ای سجا ورزی که ناسخته نگولی یک	نریذ مردم بجز مردمی با تو بنشیند خردمند سخن گستر شود دلن سجا چون لبخی از خردمیران کنی
<b>سخت درشت و ناطلم ۱۲ بهار</b>		
آوردن باختن	سخت بر آورد شد و چهارم سخت بازمی در آوردی	بهار تأثیر اعفنا
<b>مصطلح سخت بر آورد یعنی زور برد آورد ۱۲ بهار که سخت باز کسی در قار بازمی قدرت تمام داشته باشد ۱۲ بهار</b>		

شاعر	صلہ	مصدر
نظامی گنجوی	کسی جان برد کو بود سخت کوش	جوشیدن از ان آتشین خانه سخت جوش
طغرا مشہد		خوردن در جہاد نفس کہ سست جنبید سخت خورده
نظامی گنجوی	کماندار و سختی کش و سخت کش	کشیدن تنی چند بگریز عیار و ش
خسرو دہلو	روان شد سرش پاپی کو بان زد و ش	کوشیدن بر آن تن کہ زد خنجر سخت کوش
سلیم طہرانے	از برای آب خوردن باید بشوندان سنگ	گرفتن چون جو سخت گیر کار بر کس چنان
کلیم ہمدانی	در رہ شوق مرا خامی برن از پاکند	گرفتن سوزن عیسی ہی باید کہ سخت سخت گیر
کلیم ہمدانی	آزادہ آن شرار کہ در سنگ خارہ است	گرفتن بر سن چنین کہ سخت گرفت روزگار

### سخن گفتار ۱۲ بہار

موکو جامی	سخن را بخت خوب آراست	بہ	خوشنویسی چو عارض خوبان	آراستن
آرزو اکبر آبادی	صد آفرین بطبع سخن آفرین تو	بہ	گوئی سخن بطرز فغانی گر آرزو	آفریدن
نظامی گنجوی	سخن کرد آل بد بود دلپذیر	از	پذیرا سخن بود شد جاگیر	آمدن

### مصطلح

۱۰ سخت خوردن کنایہ از تصدیق بسیار کشیدن ۱۲ بہار ۱۰ سخت کش، آنکہ تن او تحمل درشتی باشد  
و کسی کہ چیز ہای ثقیل را بطرف خود تواند کشید یا آنکہ کمان سخت را بکشد ۱۲ بہار ۱۰ سخت گرفتن کار بر کسی  
سخت گرفتن بر کسی مراد تنگ گرفتن کار ۱۲ بہار

مصدر	صلمه	شاعر
آوردن	از	خسرو دهلوی
افشاندن	در	نظموی شیرازی
افکندن	از	نظموی فاریابی
افکندن	به	حافظ شیرازی
افکندن		سلیمان سیاه
انداختن		سلیم طهرانی
بافتن		خاقانی شردان
برآوردن		نظامی گنجوی
برون	به	قاسمی گوناباد
برکشادن		خسرو دهلوی
بستن	از	بهار

## مصطلح

۱۱ سخن افشاندن و انداختن، سخن گفتن ۱۲ از بهار ۱۳ سخن بنجاک افکندن و بر زمین افکندن  
 ۱۴ بنای از نواردن اعتبار کردن آن ۱۵ بهار ۱۶ سخن از زبان کسی بستن، گفتن سخنی از زبان کسی که او نگفته باشد ۱۷ بهار

۱۸ افکندن از پی تو سخن برادر نظام ۱۹ مختاری غزنوی

مصدر	صلمه	شاعر
بودن	از	نماند نشان در جهان کهن
پذیرفتن	از	تا کی سخن ز غیر پذیرفتن این چنین
پرداختن	از	بدست میکن و آنکه سخن همی پرداز
پرسیدن	از	غافل چه داند این سخن از جان من پرس
پروردن	از	لبش در حکایت با فسون گرمی
پیراستن	از	چنین آرد فسانه در سیانه
تراشیدن	از	ساده لوحی که تراشد سخن از رومی سخن
تراویدن	از	ابلق زرد و رنگی نر ز پیر به بیاسم
چاودیدن	از	سخنهای چاودیده اش چون خیر
چیدن	از	سخن چنین بد بخت میزوم کش است
چیدن	از	در علو سخن تارک او گردون سامی
خاستن	از	تا زبان بسته از گفتار بکشاید مرا

### مصطلح

۱- سخن از رومی سخن تراشیدن ایجاد کردن ۱۲ بهار ۲- سخن چنین آنکه در میان مردم سخن فساد انگیز گوید و عرفی در بیت خود سخن آگوه را تشبیه کرده که بر زمین افتاد باشد چیدن برای آن آورده ۱۲ بهار ۳- سخن از سخن خاستن پیداشدن بعضی مطالب از بعضی کلمات

شاعر	صله	مصدر
شاهی سنزوار	از	خواندن
جایی صغنا	از	داشتن
سلیم طهرانی	از	داشتن
عزالی مشهد	با	داشتن
فغانی شیراز		داشتن
بهار		داشتن
ناظم سرو	از	دیدن
انظامی گجوی	از	راندن
سلمان ساوکی	از	راندن
نائب صفنا	از	دیدن
نظموی شیرازی	از	رفتن
سبوح کاشانی	از	راندن

مصطلح سخن داشتن بر چیزی، غیب آن چیز رفتن ۱۲ بهار سخن با کسی داشتن، بکنایه با کسی رفتن، و اراده چیزی دیگر نمودن ۱۲ بهار سخن راندن سخن گفتن ۱۲ بهار سخن رس، سخن فهم ۱۲ بهار سخن رفتن در چیزی، مذکور شدن ۱۲ بهار

چه واقعت که با غیر سخن داری ۱۲ عه کانا سخن از قوت بازو میرفت ۱۲ امانی



مصدر	صلمه	شاعر
زادان	از	بهار
زردن	از	ملا جامی
زردن	بر	غنی کشمیری
ساختن	از	راوم سهند
ساختن		صائب اصفهانی
سراییدن		اثر شیرازی
سنجیدن		وحشی باقعی
شناختن		حافظ شیرازی
شنیدن	از	فغانی شیرازی
شنیدن		بهار
طرز آیدن		کلیم سمرقانی

مصطلح

۱- سخن از سخن زادن استنبط شدن بعض مطالب از بعض کلمات ۱۲ از بهار ۱۳ سخن زدن سخن گفتن ۱۴ بهار ۱۵ سخن بزین زدن خواروبی اعتبار کردن ۱۶ از بهار ۱۷ سخن از زبان کسی ساختن یا گفتن سخن از زبان کسی که او نگفته نباشد ۱۸ بهار ۱۹ سخن سازد کسی چگونه سخن از زبان تو چون سخن سازد سخن فهم و سخندان شده صائب اصفهانی سخن سرای ندارد بد هر ما و الی اثر شیرازی طلسم آرامی تقدیر از هر گنج وحشی باقعی سخن شناس نه دلبر اخطا اینجا است سخن شنیدن بیگنا چشم و نازت برین امری خود کام است از سخن شنو سخن شنیدن کلک سخن طراز بزرگ خواب بخت بود زاندم که من گرفتمش آسنگ آب کرد کلیم سمرقانی

مصدر	صده	شاعر
فهمیدن	نابرسته را چون آب خواندن حق است	صائب صفهانی
کردن	بخنده گفت که سعدی سخن درازکن	سعد شیرازی
کردن	تو آن نه که کنی با کسی بمهر سخن	باقر کاشی
کشیدن	محتاج سخن کیش نبود طبع سخندان	ماتر صفهانی
کشیدن	یک جهان غماز را در پشت درد جایید	صائب صفهانی
کشیدن	سخن دراز کشیدیم و همچنان باقیست	سعد شیرازی
کشیدن	گدای می سخن تلخ می فروش کشید	مفید بلخی
گذشتن	چون به میان رسیدی سخن زورگذار	فغانی شیرازی
گذشتن	هر جا که سخن ز کندهی طبع گذشت	شفای صفهانی
گرفتن	هر چه درد دل گذرد کی زبان می آرم	ایما صفهانی
گذردن	نگرند سومی واله باد اگر شود سر	واله سرد

مصطلح

۱- سخن دراز کردن و کشیدن بسیار گفتن ۲- بهار ۳- سخن کردن سخن گفتن ۴- بهار ۵- سخن کیش آنکه بجز تمام ستاع سخن نماید ۶- بهار ۷- سخن کشیدن عالم از نیک خوش باشد یا خوش ۸- بهار ۹- سخن گذار سنگو ۱۰- بهار ۱۱- سخن گذشتن از چیزی مذکور ۱۲- بهار ۱۳- سخن از دهن کسی گرفتن پیش از آنکه کسی چیزی بگوید همان سخن بی قصد گفتن ۱۴- بهار ۱۵- سخن گزار سنگو ۱۶- بهار

مصدر	صلمه	شاعر
گستردن		کز دست رومی سخن گستران ایران سخن صائب اصفهانی
گفتن	عده عده از سه دور	گریه آمد دره سخن بگرفت جمال اصفهانی
گفتن		نشود چشم سخنگوی تو از آب خموش صائب اصفهانی
گنجیدن	در	زبان بکشا بدشنامی حل مشکل ما کن فغانی شیرازی
نگاشتن	به بر به	نگاشته سخن خوش آب زرد دیدم کمال اصفهانی
نوشتن	بر	بر نوشته سخنهای دردناک هستت فغانی شیرازی
نهادن	در	مهری بپوسه کاش نهاد بر دهن ما ظهوری شیرازی

سخنهای دشواری و درشتی ۱۲ بهار

آمدن	از	ز دوران بسکه سختی بر من دلنگ می آید خدایم استخوانم از صدای زنگ می آید رضایت بری
رسیدن	از	سختی رسد ز دهر بسته فتاده را زنجیر آهنین بسرافتد کباده را طغرا مشند
کشیدن		سختی کشند جرب پرستان روزگار از زخم سنگ چاره ندارد چهار مغز بیدل عظیم آباد

مصطلح سخن در زبان نهادن بگفتار در آوردن ۱۲ بهار ۱۲ سخن کشش کسی که بر سنگی و تشنگی  
 و سرا و گرام صبر تواند کرد یا آنکه جان او از تکالیف مگذر نشود ۱۲ بهار

عده سخن نگفتم از تو که ز دیده در نه سفتم ۱۲ خسر و عده سخن با صد زبان در وصف زلف یار میگومیم ۱۲ فقیر دهلوی  
 سه شب گفتم آنقدر سخن از بخودی بیار ۱۲ ایلی کما ندارد سختی کش و سخت کش ۱۲ نظامی

مصدر	محلہ	شاعر
<b>فصل دال مہملہ</b>		
سد بالفتح والتشديد ديواراً وفارسيان به تخفيف استعمال نمايند ۱۲ بہار		
بستن	بمہر خامشی مسدود کردم خنہ دل را	عج از کہ این سد ہر کہ می بندد سکندر می تواند شد صائب اصفہانی
زدن	سد سکندر زردہ ام از سپاہ	از فتنہ یاجوج مغل را پناہ خسرو دہلوی
شکستن	دست تو سازد دست پنجمہ سد از زرخام	از فتنہ یاجوج اگر سد سکندر شکست مولفہ
کشادن	ملک ہمہ خسرو ان گرفتیم	از سد ہمہ دشمنان کشادیم انور می ایوبی
کشیدن	ز بسکہ گریہ من جوش میزند شکل	از کہ سد باب دو چشم کشد سکندر ہم علی خراسانی
نمودن	نمود از دو خیل قیامت شکوہ	از دو سد سکندر رود البرز کوہ قاسم گونابادی
نہادن	بہناده کرامت وی از نشان	از سد می برہ قیاس و برہان والہ ہرودی
<b>فصل راء مہملہ</b>		
تسمہ معروف، وبالای چیزی، و اول چیزی، و جانب چیزی، وسیلہ و خواہش ۱۲ بہار		
<b>مصطلحات سد کشادن، خواب نمودن، و ہدم نمودن، و نیز تسخیر کردن و در تعریف خود در آوردن ۱۲ بہار</b>		
عہ از صفت پیلان سد یاجوج بست ۱۲ خسرو دہلوی		

شاعر	صله	مصدر
صائب	از به	۱ سر آمدی ز نکویان بهین کاکل خویش
صائب	از بر	۲ میگذرد هر کس که چون خوشید امن زمین
ملاحامی	در	۳ کسی دیگر سراید سازم اکنون
صائب		۴ افکنم طرح سر آمد عشق اگر بافی شود
عالی شیراز		۵ کند سر آوری گله را شبان تنها
صائب		۶ چو زنبور عسل آنرا که منزل مختصر باشد
صائب	در	۷ مکر و فریب سازد و سر در سر آورد
سلیم طهرانی	از	۸ شانه داند معنی این مصرع سجده را
صائب	ء	۹ چین ابرو چون سر افتد چین پیشانی شود
		چمن بریدم قاصد رشک سنبلی خولش
		از رعونت زود برد یوار می آید سرش
		سر آمد نوبت لیلی و محبت نون
		در کنار آب شمشیرت باقبال بلند
		اگر بجاست دل اعضا همه بحال خود
		بشیرینی سر آرد نو بهار زندگانی را
		مندیش از آنکه خیره سری با مخافت
		هر کسی بیرون نمی آرد سری از زلف او
		چون ترقی میکند زلف مسلسل کاکل

### مصطلح

۱ سر آمدن غالب افزون آمدن ۱۲ بهار ۱۳ سر برد یوار آمدن زده شدن سر برد یوار ۱۴ بهار ۱۵ سر آمدن با آفتاب  
 ۱۶ بهار ۱۷ سر آمد سر گروه پیشوای قوم و عمارت بلند ۱۸ بهار ۱۹ سر آوری گرد آوری ۲۰ بهار ۲۱ سر آوردن  
 چیزی با خرد سایندن آن ۲۲ بهار ۲۳ سر در سر آوردن در طلب چیزی مردن ۲۴ بهار ۲۵ سر از چیزی بردن  
 آوردن از عمده چیزی برد آمدن ۲۶ بهار ۲۷ سر آوردن غالب آمدن و از حد تجاوز بودن ۲۸ بهار

ع بدانش آنکه سر آمد یکس طرف نشود ۱۲ کلیم سر آمد عمر در خواب گران چون صورت قالی ۱۲ مخلص

شاعر	صده	مصدر
ظہور بیگز	پہ	افقادیں بدستم نیفتا دسر رشتہ
نظامی گنجوی	ہر	افراختن سرتیغ برگردن افراختش
قاسم شہ	در	افشاندن ہر کس کہ نہ امروزی سری در ریت افشانند
بہار		افشاندن سرافشان
سرمی کا		افشاندن پری می بدل شیشہ و خم شد مجوس
نابیرا صفیانی	بہ	افگندن براہ خود سرتاثر را بیفکندی
صابر صفیانی		افگندن نوری نمائندہ است بچشم ستارگان
نظامی گنجوی	از	انداختن سرتیغ برگردن افراختش
سعد شیرازی		انداختن سر انداز در عاشقان مبادق است
		نرآہ بخون دل آغشته
		وزان یادہ گفتن سر انداختش
		فردا نتواند کہ سر از ننگ برآرد
		آمد ہر مہرین غم مست و سرافشان بیرون
		نگشتہ خنجر ناز تو سر براہ ہنوز
		افگندی شدت سر این چراغما
		وزان یادہ گفتن سر انداختش
		کہ کم ز سر ہر بر خویشتن عاشق است

مصطلح

۱۔ سر رشتہ بدست افقادیں چارہ کار حاصل شدن ۱۲ بہار ۱۲ سرافشاندن تار کردن سر ۱۲ بہار  
 ۲۔ سرافشان معروف و متغ و مانند آن کہ چیزی را بر د و بنماز و نخوت خرامندہ ۱۲ بہار  
 ۳۔ سر براہ سر انجام دہندہ کار ۱۲ بہار  
 ۴۔ سر چراغ افگندن گل چسراغ چیدن ۱۲ بہار  
 ۵۔ سر انداز مرد جگر دار و بنماز و نخوت خرامندہ ۱۲ بہار

شاعر	صله	مصدر
صاب صاب معنائے	در	۱ انداختن مگر در دامن خورشید اندازد سر خود را
نزار می گویا		۲ انداختن سر اندازان رسید و آنچه آن گشتم ز یک دید
صاب صاب معنائے		۳ باختن سر چه باشد کس نیاز در ره داغ جنون
ملاجامی		۴ بر آوردن سر از جیب مه کنعان بر آورد
بیدل عظیم آباد	از	۵ بر آوردن بیدل چمن آرامی گریبان خیال است
بهار	از	۶ بر آوردن سر از رشته برنیاوردن
بهار	از	۷ بر آوردن سر از مضمون بر آوردن
بهار		۸ بر آوردن سر بر آوردن صبح
ملاجامی	از	۹ بر آوردن نکور و تاب ستوری ندارد
حزین معنائے	در	۱۰ بر آوردن چون شمع درین بزم مجال است بر آرم

مصطلح ۱ سر انداختن در دامن کسی تا توسل کردن با کسی در آویختن از غنچه ۱۲ بهار ۲ سر اندازان بناز و نخوت خرامنده ۱۲ بهار ۳ سر باختن کنایه از سر فدا کردن ۱۲ بهار ۴ سر از جیب بر آوردن ظهور کردن و دانمردن ۱۲ بهار ۵ سر از خویش بر آوردن خبر درستی خود شدن و بافاقت آمدن ۱۲ بهار ۶ سر از رشته برنیاوردن نفییدن حقیقت چیزی ۱۲ بهار ۷ سر از مضمون بر آوردن نمیدن مضمون ۱۲ بهار ۸ سر بر آوردن صبح کنایه از دیدن صبح ۱۲ بهار ۹ سر بر آوردن از چیزی از عمده آن بر آمدن ۱۲ بهار ۱۰ سر حرف بر آوردن شروع کردن سخن ۱۲ بهار

شاعر	صله	مصدر
نظامی گنجوی	از	بر آوردن بمقدار آن سرد را ز دنجواب
صائب اصفهانی	از یا	بر آوردن همان باشد گران از شوخ چشمتی بر دل مردم
بهار		بر آوردن سر از یک گریبان بر آوردن
صائب اصفهانی	از	بر آوردن نظر با ساعد سیمین چراغ صبح را ماند
صائب اصفهانی	با	برداشتن در معرکه نهر پیرو می سخن
صائب اصفهانی	از	برداشتن چه گفت گفت نه سوگند خورده بسم
انوری ابیوردی	از	برداشتن سر برداشتن
بهار		برداشتن آریست بی رخ تو شبستان اهل دل
بهار	در	بردن سرد گریبان بردن
صائب اصفهانی	در	بردن آسمان بپیوده سرد در جیب نکیته برده است

### مصطلح

لے سر بر آوردن مرغ از آب اشاره بدان حالت است که چون مرغ آب خورده مقدار آب نزد می بر آید پس سر بر می آید و آب آن را  
 تائب در گلوز فروزد و آن لجه پیش نماند ۱۲ بهار لے سر از یک جیب و از یک گریبان و از یک آستین بر آوردن  
 یا کسی دعوی برابری کردن ۱۲ بهار لے سر از خط برداشتن از طایفه کشی کردن ۱۲ بهار لے سر برداشتن محذوف  
 سر بردن ۱۲ بهار لے سرد گریبان بردن از همه یکسو شدن ۱۲ بهار لے سرد جیب بردن شامل شدن ۱۲ بهار



مصدر	صلہ	شاعر
۱۰۰ بردن	از	نبض من بند زبان گردید جالینوس را
۱۰۱ بردن	در	چون توئی باید کہ سر بیرون برد از کار تو
۱۰۲ بردن	بر	در ختانش کہ سر بر آب برد دست
۱۰۳ بردن	در	زاهد از امساک شرف بادہ کمتر میجو
۱۰۴ بردن	با	عمر از بسکہ با سوز درون سر برده ہم
۱۰۵ برزدن	از	سر از خاک برزدن
۱۰۶ برزدن	از	چو سنبل تو سر از برگ یا سیمین برزد
۱۰۷ برزدن	از	سر از یک گریان برزدن
۱۰۸ بر کردن	از	گر چه چشم انتظار ما دید بیضا نمود
۱۰۹ بر کردن	در	ز در آمی و شبستان با مسور کن
۱۱۰ بردن	از	نبض من بند زبان گردید جالینوس را
۱۱۱ بردن	در	چون توئی باید کہ سر بیرون برد از کار تو
۱۱۲ بردن	بر	در ختانش کہ سر بر آب برد دست
۱۱۳ بردن	در	زاهد از امساک شرف بادہ کمتر میجو
۱۱۴ بردن	با	عمر از بسکہ با سوز درون سر برده ہم
۱۱۵ برزدن	از	سر از خاک برزدن
۱۱۶ برزدن	از	چو سنبل تو سر از برگ یا سیمین برزد
۱۱۷ برزدن	از	سر از یک گریان برزدن
۱۱۸ بر کردن	از	گر چه چشم انتظار ما دید بیضا نمود
۱۱۹ بر کردن	در	ز در آمی و شبستان با مسور کن

## مصطلح

۱۰۰ سر از رشته کار بیرون نہ بردن نہ نمیدن حقیقت چیزی ۱۲ بہار ۱۰۰ سر از کار بیرون بردن بہ حقیقت کار رسیدن  
 ۱۰۱ سر با پر بردن کمال علو در جہ حاصل نمودن ۱۲ بہار ۱۰۱ سر بردن آخر کردن ۱۲ بہار ۱۰۱ سر از خاک  
 ۱۰۲ از چیزی برزدن سر بردن کردن در دیدن و واقع شدن چیزی ۱۲ بہار ۱۰۲ سر از یک گریان برزدن دعوی برابری کردن  
 ۱۰۳ ۱۲ بہار ۱۰۳ سر از جیب بر کردن از عمدہ آن برآدن ۱۲ بہار ۱۰۳ سر بر کردن سر بلند کردن و سر بر آوردن ۱۲ بہار ۱۰۳

مصدر	صله	شاعر
بر کردن ۱	از	وان شوخ دیده بین که سر از خواب بزرگد حافظ شیرازی
بر کردن ۲	از	سر شیر غم راز تن بر کنم طهوی شیرازی
بر گرفتن ۱	از	که از خصمی خود گم سر گرفت
بر گرفتن ۲	از	که غنچه هر چه طلب کرد در گریبان یافت صاحب اعصفا
بریدن ۱	بر	از هر سر بریده چو قلم پامبال کرد قدسی شهد
بریدن ۲		بلکه انجا سر بریده بود اشتر مازندران
بریدن ۳		سر بریدن پیش این سنگین دلان گل حیدر غنی کشمیری
بستن ۱	از	لب از گفتار هر کس بست با من با تاثیر اعصفا

### مصطلح

۱ سر از خواب بر کردن، بیدار شدن ۲ بهار ۳ سر بر کردن، سر بریدن ۴ بهار ۵ سر از خط بر گرفتن، انکار و سرکشی کردن ۶ بهار ۷ سر از زانو بر گرفتن، بلند کردن سر از مراقبه ۸ بهار ۹ سر بریده، کنایه از ناکس واجب القتل، در از واجب الاخفا نیز ۱۰ مصطلحات ۱۱ سر بسته، این لفظ با لفظ سخن و معنی، و مفرد و نکته، بمعنی منقلب و دشوار آید. و با لفظ حال بمعنی مخفی و پوشیده. و با الفاظ خم و کوزد و شیشه، و خانه، بمعنی ناکشاده. و با لفظ ناسه، بمعنی ملفوف و پیچیده. و با الفاظ دیگر معانی مناسب آن استعمال می یابند و در جمله معنی اخفا و پنهانی منظور است ۱۲ بهار

۱۲۱

مصدر	صلمه	شاعر
بودن	در	سرخجالت اوتابه چشم در پیشست نسبتی تها نسبت
پرستیدن		جادارد اگر فلک رحمانی گردد طغرا مشد
پریدن	از	فال گرفتاری از احوال خویش خسرو دیلو
پوشیدن		مگر دارد برای خویش سر پوشیده خود را یحیی کاشی
پچیدن		مرگ را در شام غم سرچ میدانیم ما نجات صفا
پچیدن		بیدار از طره خود چتر بندی سر کنند طغرا مشد
پچیدن	از	گوش بر آواز سیلاب اندازین ویرانها صائب صفا
تراشیدن		ز سر تراشی او پامی سجد از خواب غنی کشی
تراشیدن		نه هر که سر تراشد قلندری داند حافظ شیرازی

مصطلح

۱ سرخجالت در پیش بودن، کمال منقل بودن ۱۲ بهار ۱۳ سر سستی بیمار حال کردن  
 ۲ سر پرست، فادم ۱۲ مصطلحات ۱۳ سر پریدن پرواز کردن و دور افتادن سر ۱۴ بانگ سر پوشیده  
 معروف، وزن دوشیزه ۱۲ بهار ۱۳ سر چینی، پنگی و مقدمه خواب ۱۲ مصطلحات و بهار ۱۳ سر  
 چیدار آنکه موها بر سر چیده بسته دارد چنانکه گرهی از درویشان هند که آنها را سنیا سی گویند ۱۲ بهار ۱۳ سر  
 پچیدن از چیزی اعراض کردن ۱۲ بهار ۱۳ سر تراشی و سر تراشیدن موستردن ۱۲ بهار ۱۳

مصدر	صلمہ	شاعر
تراشیدن ۱۰	سرما سر سری تراش و از سر و انکن مارا	از بہار
جنبانیدن ۱۱	بیت بیت ہمہ را دیدہ و سنجیدہ بخوان	سلیم طہرانی
جنبانیدن ۱۲	ملک در سر پایسی آن جانور	از بہار
جنبانیدن ۱۳	شمع میخانہ منعم سر خود جنباند	سلیم طہرانی
جنبیدن ۱۴	سخن بیار و بے تحسین ما ماملہ کن	سلیم طہرانی
جنبیدن ۱۵	سرکشان راطاق محراب شمشیر کجاست	سلیم طہرانی
جوشیدن ۱۶	شذرخامی در سر کار ہوس عمدہ شباب	واغظ قزوینی
جہانزن ۱۷	از خواب جہانیم سر بخیری را	از
چیدن ۱۸	دستش چیدن سرا کار تنغ کرد	والہ ہروی
چیدن ۱۹	بسکہ دارد در پریشانی نراکت کالکش	صائب صفتی
		ہر کجا آسفتگی را دید سر چین میکنند منفید بلخی

### مصطلح

۱۰ سر کسی تراشیدن، بجال اور سیدن ۱۲ بہار ۱۰ سر جنبانیدن، تخمین کردن و خوش شدن  
 و منع کردن از کاری ۱۲ بہار ۱۰ سر فلان می جنبید یعنی زندہ است و اعتبار دارد ۱۲ بہار ۱۰ سر جوش  
 شویبای کہ در اول جوش از دیگر بر آید و صاف ہر چیز چون می سر جوش ۱۲ بہار ۱۰ سر از خواب جہانزن  
 بیدار شدن ۱۲ بہار ۱۰ سر چین، زبده و برگزیدہ ۱۲ مصطلحات و بہار

مصدر	صلمه	شاعر
۱۰۱ چیدن	کسی که او سردستار سردمن چیدید	دگر زبان چو اداسته سمن چیدید
۱۰۲ خاریدن	پیش همه کس سر توقع خاری	آن لحظه که جای دیگرت بنجارو
۱۰۳ خاریدن	بدستان بگو آنچه دیدی بکار	بگویش که از آمدن سر مختار
۱۰۴ خریدن	سر خریدن	بهار
۱۰۵ خوردن	بعشق از لب سردمن خورد بر سنگ	کندو اتم چو پامی ره روان درد
۱۰۶ خوردن	آرمی آرمی از گلیم خود چو پامی روند	کفش تاجی خورد سر باز کفش ساعز
۱۰۷ خوردن	مهر زن بردهن خنده که در بزم جهان	سر خود میخورد آن لسته که خندان گرد
۱۰۸ خوردن	بسکه خوردم سر سخت از همه کس سخت سر	واله هر و

## مصطلح

۱۰۱ سردستار چیدن کناره دستار در وقت بسیر چیدن درست ساختن چنانکه خدمتگاران امر کنند ۱۲ بهار ۱۰۱ سر  
 توقع خاریدن امیدوار شدن ۱۲ بهار ۱۰۲ سر خاریدن نگاه داشتن و لطف فرمودن و تسلی دادن و بیان کردن و جمله  
 آوردن و اجمال و زیندن و اراده و خواهش کردن ۱۲ بهار ۱۰۳ سر خریدن فدیہ دادن و خویش را از کسی مال باز خریدن  
 خواه آن شخص بسیر باشد یا زن از شوهر خویشتن را باز گیرد ۱۲ بهار ۱۰۴ سر بر چیزی خوردن رسیدن سر بان چیز ۱۲ بهار ۱۰۵  
 سر پا خوردن پشت پا خوردن که در عرف هند آنرا طوک خوانند ۱۲ بهار ۱۰۶ سر خود خوردن ترکیب امر شدن که در  
 خوف مفرت عظیم باشد ۱۲ بهار ۱۰۷ سر سخت خوردن باصافت کنایه از آسیب و صدمه بزرگ رسیدن ۱۲ بهار

شاعر	صلہ	مصدر
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۱ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۲ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۳ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۴ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۵ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۶ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۷ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۸ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۰۹ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۰ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۱ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۲ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۳ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۴ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۵ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۶ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۷ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۸ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۱۹ دادن
صائب اصفہانی	بہ	۱۲۰ دادن

## مصطلح

۱۰۱ سرپای کسی دادن، سرپای کسی نهادن، ۱۰۲ سرپای کسی نهادن، ۱۰۳ سرپای کسی نهادن، ۱۰۴ سرپای کسی نهادن، ۱۰۵ سرپای کسی نهادن، ۱۰۶ سرپای کسی نهادن، ۱۰۷ سرپای کسی نهادن، ۱۰۸ سرپای کسی نهادن، ۱۰۹ سرپای کسی نهادن، ۱۱۰ سرپای کسی نهادن، ۱۱۱ سرپای کسی نهادن، ۱۱۲ سرپای کسی نهادن، ۱۱۳ سرپای کسی نهادن، ۱۱۴ سرپای کسی نهادن، ۱۱۵ سرپای کسی نهادن، ۱۱۶ سرپای کسی نهادن، ۱۱۷ سرپای کسی نهادن، ۱۱۸ سرپای کسی نهادن، ۱۱۹ سرپای کسی نهادن، ۱۲۰ سرپای کسی نهادن

شاعر	صله	مصدر
ف نئی اشترمازندرا	دارد سر بنذیش کر الب تو	داشتن ۱۰
شوکت بخا	نبود میل کلاهش سری تاج نداشت	داشتن ۱۱
وحشی بافقی	کدامی بگنیاه رامیکشد دیگر چه سردارد	داشتن ۱۲
ف نئی ادبم ارتیمان	بلی دایم غلط سنجید ترا زومی که سردارد	داشتن ۱۳
بهار		داشتن ۱۴
نظامی گنجوی	که ریزد بر و ابر بارنده آب	در آمدن ۱۵
"	پسندار کین خانه گرد و خراب	در آمدن ۱۶
طغرا مستند	گرد گویت گر شود دارومی گل	در آوردن ۱۷
سنجر کاشی	از دم تنغ آب ر حلق شهیدان کرده است	در آوردن ۱۸

### مصطلح

۱۰ سر بنذ کشی داشتن با از ته کارش خبر دار بودن ۱۲ بهار ۱۰ سر پیریزی داشتن کنایه از رجوع آوردن ۱۲ بهار ۱۰  
 ۱۱ سر پیریزی داشتن با خواستش و طلب آنچه پیر داشتند ۱۲ بهار ۱۰ سر داشتن ترا زو، زیاده بودن یک پله ترا زو ۱۲ بهار ۱۰  
 ۱۲ سر بز در بغل داشتن، جلد دشمنی در پرده داشتن ۱۲ از بهار ۱۰ سر از خواب در آمدن بیدار شدن ۱۲ بهار ۱۰ سر خواب  
 در آمدن در خواب شدن ۱۲ بهار ۱۰ سر هم در آوردن زخم به شدن زخم ۱۲ بهار ۱۰ سر آوردن پیریزی و چیز قبول کردن ۱۲

۱۱ بنفشه سپرد آورد این تمنا ۱۲ الوری

مصدر	عده	شاعر
۱۰۰	به	از بهار
۱۰۱	به	صائب اصفهانی
۱۰۲		بهار
۱۰۳		بهار
۱۰۴	به	صائب اصفهانی
۱۰۵	به	اشیر از
۱۰۶	از	صائب اصفهانی
۱۰۷	از	وحشی بافقی

### مصطلح

۱۰۰ سربال و بگیربان وزیدن و سر وزیدن بگمینی است ۱۲ بهار ۱۰۰ خانه رسانیدن چیزها کجا رسانیدن  
 ۱۰۱ سربلوار رسیدن زده شدن سربلوار ۱۲ بهار ۱۰۱ سرستی رسیدن از عاونه و آلتی که نیا که در کسب  
 خود پنهان کند و یکی از رقیبان او بران مطلع شود گویند فلان سر دستی جا رسید یعنی خمی و آلت شد که مارا جامی از کار  
 ۱۰۲ سرفته مقسوم و مقدر ۱۲ بهار ۱۰۲ سرفته از دست بیرون رفتن بر سر نخنی آمدن که در  
 شامی شروع کردن سرفته آن از دست رفته باشد ۱۲ بهار ۱۰۳ سرازیر خاک زدن رستن در دیدن چیزه ۱۲ بهار ۱۰۴



مصدر	صله	شاعر
زردن	جزا و هر کسی با تو سر میزند	نظامی گنجوی
زردن	ایاغ لاله راز اهد سر پائینند خالص	خالص صفه
زردن	او چو شیری بیکلی گوشه کشتی نشست	الور ابیورد
زردن	سرگاوزدن	بهار
زردن	سر باز دی بسی سر من هم زن اطفیل از	احمد دیلو
زردن	آب از غم سر وقت می آید از فرسنگها بر از	ملاجامی
زردن	چه بختها که سر از خواب باز بردارد	اشتراندر
زردن	درین ره که سر بردی میرنم	نظامی گنجوی
زردن	سر باز زدن از چیزه	بهار

### مصطلح

۱- سر بر کمر زدن بمعنی سر بر سنگ دهن ۱۲ بهار ۲- سر باز زدن کاه پشت پازدن ۱۲ بهار ۳- سر اند زدن پنهان شدن و خزیدن از خوف چیزی ۱۲ بهار ۴- سرگاوزدن با صافت فائده عظیم برداشتن دولت مفت بدست آوردن ۱۲ بهار ۵- سر بریدن ۱۲ بهار ۶- سر زدن بر چیزی سر کوفتن ۱۲ بهار ۷- سر زدن ظهور کردن ۱۲ بهار ۸- سر زدن سعی تلاش کردن بزور سر از قبیل قدم زدن که عبارت از طی کردن راه است با استقامت قدم و سر برد زدن سر کوفتن بردی ۹- آنکه در برد کشاده شود ۱۲ بهار ۱۰- سر باز زدن از چیزی اعراض کردن ۱۲ بهار

مصدر	صلمه	شاعر
زردن	ز بسکه سرزده نرگان او بد لہارت	حدیث شوخی و دیدبا کیش بہر جا رفت کلیم بہدائے
زردن	صائب چو مار سرزده پیچم نحو بلیستن	موری اگر لیسہ شود پائمال من صائب اصغنا
زردن	ہرگز مرا بسوی خود آن یو فنا نخواستند	دایم چو شمع سرزده رفتم بہ نریم او اثر شیراز
زردن	دمی شب قریب سرزده آمد بہ نریم یا	من بادہ خوردم او عرق النعال خورد اثر شیرازی
زردن	تبعش از قلم حیات جاودان بخشیدہ است	سرزد این سطر پریشان راوزان بہترنو اثر شازندرا
زردن	اللہ اللہ محرم را از تو سازم حرف دوست	این زبان و تیغ اگر حرفی ز جایی سرزد و چشمی باقی
زردن	ہست و چشمی بلبل این باغ و بہت از بلوی گل	از سرستی است گرا زومی نوامی سرزد
زردن	تیغ زبان عارفان زنگ گرفت و بھجیان	عشق تو جلوه میدہد خنجر سرزد امی را فغانی شیراز
سودن	مشور افتادگی غافل سرت برابر اگر بر ساند	کہ از راه تنزل قطره گوہر میتواند شد صائب اصغنا
شدن	سرشدن	بہار

### مصطلح

سرزده ناکاۃ و سرکوفتہ ولی طلب ولی رغبت و ملاست کردہ شدہ و گردن زدہ شدہ ۱۲ بہار ۱ سرزدن واقع شدن امری دسر بردن آوردن و بلند کردن و رستن و ردیدن چیزے ۱۲ بہار ۳ سرزدن امری لہذا از چیزے بران چون خنجر و تیغ ۱۲ بہار ۴ سر بابر سودن کنایہ از کمال ارتقا و بلندی رتبہ ۱۲ بہار ۵ سرشدن شروع شدن یا عین یا چون کوبہ می ساید سر خود را بہ ابر ۱۲ سالک بزدی

مصدر	صله	شاعر
شدن ۱	از	از تیغ آفتاب قلم سر نمی شود طغرا مشد
شدن ۲	سرپاشدن	بهار
شدن ۳	موی سر کردم سفید و هیچ کارم سر نشد	دست پامی نیز نم اکنون که آب از سر گذ خشمی اصفا
شدن ۴	داشتیم چون سرو از آزادی امیدها	من چه دایم چنین سر در هوا خواهم شد صائب اصفا
شستن ۱	سپهر پایه مبارک که گاه سر شوییش	خجسته شدرین ازین هر کجا شست خسرو بلوی
شستن ۲	سر آنکه توان ز آب بیگانه شست	که از خون خود دست شوید شست خسرو بلوی
شکستن ۱	اینقدر داغ بردلم مگذار	شکر شکن بر تمام اعضا کن ایما اصفا
فرو آمدن ۱	خبر تعظیم تیغ او یک دم	سر عاشق فرو نمی آید ثابت الی اباد
فرو آوردن ۱	کسی که سر بدو عالم فرو نمی آرد	یقین شناس که سر در هوا می آورد صائب اصفا

## مصطلح

۱ سر شدن قلم تراشیده شدن آن ۱۲ بهار ۱ سر پاشدن اندک بحال آمدن از بیماری و قوت رفتار بهم رساندن ۱۲ بهار ۲ سر شدن مهم و کار سامان یافتن کار ۱۲ بهار ۳ سر در هوا مشکب و کنایه از مردم آشفته دل و دماغ ۱۲ بهار ۴ سر از آب بیگانه شستن کنایه از ملک بیگانه در تصرف خود در آوردن ۱۲ بهار ۵ شکر شکن حصه رسد کردن در اشیای نامرغوب چون بار کردن و زجر نمودن و نادان گرفتن ۱۲ بهار ۶ سر پخیری فرو آمدن میل کردن بان خیر ۱۲ بهار ۷ سر فرو آوردن پخیری قبول کردن آنرا ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
فرو بردن	در	بهار
کردن	در	چو دروغ تو سر در گیر بیان کند ظہومی تیر شہی
کردن	در	بهار
کردن	در	چشم غزال خواب فراموش می شود چشمی چو انسا
کردن	در	تحت ز دست جم دہد موثر کستہ پامی دانش مشہد
کردن	از	گنج نبود ہر این طائفہ را در اعداد صائب صفحہ
کردن		کہ شیرین خواب را در دیدہ با افسانہ می دانش مشہد
کردن		دگر در خاک بی درد ان نریم دانہ خود را صائب صفحہ
کردن		بہ ہم نریم و راہ صنم خانہ کسیریم طالب آملی
کردن		چہنی دان کہ باغبان نش نیست سالک فریبی
کردن	بہ	بہ زبان کہ سخن سر کنیم بی ادبی است باقو کاشی
کردن		کہ دل سرد شد ز آتش شیشہ گر ظفر اشہد

## مصطلح

سر در گیر بیان کردن از ہمہ کیو شدن ۱۲ بہار ۱۲ سر در نشیب کردن نخل شدن ۱۲ بہار ۱۲ سر کردن شاعر  
کہان چون سر کردن فسانہ و شیوہ و شکوہ و حدیث و گریہ و راہ سخن و مانند آن و سلوک و معاش کردن با کسی ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
کردن ۱	کندید	سال نہ خوب باہم دوستان بر کنید
کردن ۲	با	باہر کہم سچو آئینہ سر کردہ ایم ما
کردن ۳	از	با وجود آنکہ مضمون پیش پا افتادہ
کردن ۴		منشی رامی منیرش کی قلم راسر کند
کردن ۵		روز در سال لسی باشد و نوروز یکی
کردن ۶	در	کردند شیر مردان سر در رکاب اول
کردن ۷	در	دین افتادگی سر در سر افلاک میگردم
کردن ۸	به	ہمواری این راہ مرا سر بہوا کرد
کردن ۹	بر	از خجالت سر عجب باشد کہ بر بالا کند
کردن ۱۰	بر	سر نیم کند خورشید تابان بر سنان اینجا

### مصطلح

۱ سر کردن، صحبت، داشتن، و سازگاری کردن و بسر بردن با کسی ۱۲ بہار ۱۳ سر برون کردن از خیری  
 از عمدہ آن بر آمدن ۱۲ مصطلحات الشعر ۱۳ سر کردن قلم تراشیدن قلم ۱۲ بہار ۱۴ سر کردہ منتخب برگزیدہ  
 ۱۲ بہار ۱۵ سر در رکاب کردن در جلو رفتن ۱۲ بہار ۱۶ سر در سر خیزی کردن در طلب آن خیر مردن  
 چہ بمعنی طلب خواہش است ۱۲ بہار ۱۷ سر بہوا شکر ۱۲ بہار ۱۸ سر بر سنان کردن کنایہ از کشتن و تشبیر کردن ۱۲ بہار

مصدر	عمله	شاعر
کشدن	سر کردن مهم	بهار
کشدن	در دل مانشیدنی نیست	ماکشا سردستان مارا باقرکاشی
کشدن	بغیر مومی پریشان جو شمشیر	کجا بگر شہیدان سری کشاودہ زمانا پرو
کشدن	دوران بکلید مہ نوشام کہ عید	بلکشا و سر طوق اسیران درہا کرد سیل صفنا
کشدن	وادی مجنون زنی آبی خراب افتادہ	گر یہ مارا سری باید باین صحر کشیدہ دانش شہ
کشدن	کشیدہ قتنہ معزول سہر زیر لجا	دریدہ ظلم فراموش طبل زیر گلیم عزی شیراز
کشدن	چو مینو چراگا ہے آید پدید	کہ از خرمی سہر بملینو کشید نظام گنجوی
کشدن	سلامت عیسی از چشم بدان سہر در گریان	کہ از گردن فرازی بر ہد فہا تیر سہر صائب صفنا
کشدن	سہر زیر پر کشند ز پرواز ماندگان	شمشیر با چو از برش افتد سپر کنم صابح نبرد
کشدن	ز تسخیر نگاہ سہر کش او عاجز مہ ورنہ	غمان برق را در دست می چید گیاہ صائب صفنا

### مصطلح

۱۔ سر کردن مهم سامان دادن کار ۱۲ بہار ۱۳ سر استان کشاودن باصافت شروع کردن بحرف و خطابت ۱۴ بہار ۱۵ سر کشاودن پریشان کردن زبان مومی در نام ۱۶ بہار ۱۷ سہر بجای کشیدن متوجہ شدن بہ آنجا ۱۸ بہار ۱۹ سہر زیر لجا کشیدن نمایہ از داز کشیدن و پنهان شدن ۲۰ بہار ۲۱ سہر بملینو کشیدن دعوی برابری کردن ۲۲ بہار ۲۳ سہر در گریان کشیدن از ہیکہ کیو شدن ۲۴ بہار ۲۵ سہر کش اطلاق آن بر غیر حیوانات مجذبت چون فی سہر کش و نگاہ سہر کش ۲۶ بہار

شاعر	صلمه	مصدر
نظامی گنجوی	باین عهد و پیمان سراغ نده ایم	کشیدن ۱
لسانی شیرازی	بیا و سر بکورت سرای غم در کشت	کشیدن ۲
بهار	از	کشیدن ۳
بهار	به	گذاشتن ۴
بهار	به	گذاشتن ۵
تایر صفهانی	بگوش همیشه اگر سراغ نگذارد	گذاشتن ۶
صاب صفهانی	سرخود و سر این خواب گران نگذاری	گذاشتن ۷
ء	کو سر گذشته که ز دستار بگذرد	گذاشتن ۸
فردوسی طوسی	که بیچاره گشت از پی چارپای	گراییدن ۹

## مصطلح

۱ کشیدن سر برداشتن ۱۲ بهار ۲ کشیدن بچیزی میل کردن در آوردن بچیزی ۱۲ بهار ۳ کشیدن از چیزی انکار کردن و قبول نمودن ۱۲ بهار ۴ سر بکسی گذاشتن برابر روی شدن و این کنایه از ملامتی و تدارک بود ۱۲ بهار ۵ سر بکون کسی گذاشتن مضطرب و بیقرار ساختن ۱۲ بهار ۶ سر بگوش گذاشتن سرگوشی کردن ۱۲ بهار ۷ سر در کسی گذاشتن در طلب آنچه مردن ۱۲ بهار ۸ سر گذشته کنایه از جان سیر آمده و مخفف از سر گذشته و آزاد و بی تعلق ۱۲ بهار ۹ سر گرامی آنکه سرش بگردد و چیزی که سر را بگرداند ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
گرفتن ۱	از	که در اهل کرم نیست بد زمان محتاج
گرفتن ۲	به	بگرفته ایم صدره سر نبد آن قبارا
گرفتن ۳	در	سر از شوق آن به تیر گرفته ایم
گرفتن ۴	از	صبر گر نیر پای سر اندر جهان گرفت
گرفتن ۵	از	کسی از ما نگرفت ست سر راه ترا
گرفتن ۶	از	خیالی کرده ام با خویش اما سر نمیگیر
گرفتن ۷	از	شکستی هست از خویشان بخویشان
گرفتن ۸		عقاب سخت با من در گرفته
گرفتن ۹		تا اهو می شیر افکن تو شیر کمین شد

## مصطلح

۱ سر خود گرفتن با بدزدن در راه خانه گرفتن ۱۲ بهار ۱ سر نبد کسی گرفتن از ته کارش خبر دار بودن ۱۲ بهار  
 ۲ سر در جهان گرفتن آواره شدن ۱۲ بهار ۳ سر راه گرفتن متوقف شدن خواه برای ملاقات خواه بقیه  
 ۴ خواه باراده معاوضه ۱۲ بهار ۵ سر گرفتن موافقت کردن و درگیر شدن صحبت ۱۲ بهار ۶ سر گرفتن سر بر داشتن  
 ۷ سر گرفته محمود و غضبناک ۱۲ بهار ۸ سر گوش گرفتن بی طبع و منتقاد شدن ۱۲ بهار



شاعر	صله	مصدر
شیردانه ذوالفقار	تیغ او از کلمه بدخواه خواهد سرگزین	اندران میدان که دشمن ابراند چون گلگه
بهار		سرگزای
البوا القضین	چون کوتاه حوصله بود تاب ده مرد آزمای دنیا نیارده سر شسته هوشمندی گسیخت	گسیختن
سجراکاشی	سرت گرم دل آزرده نهنیت	گشتن
ثابت الابا	عمرش بهوامی نو خطان رفت	مالیدن
خسرو پادشاه	بجره سر باز جاندار رقم	ماندن
بهار		سر بزانشستن
کلیم محمد	سر نوشتم اگر از لوح جبین برخیزد	نوشتن
سجراکاشی	آفتاب نتواند که نهد سر بر سر	نهادن
سلیم طهرانی	که نهم سر بر او بجز از زانو نیست	نهادن

## مصطلح

۱ سرگزین: عمده از مواشی که برای حاکم انتخاب کنند ۱۲ بهار ۲ سرگزای: به زای تازی چیزی که سر را بگذر یعنی سر  
 ۳ سر زخم مالیدن: گوشمال دادن ۱۲ بهار ۴ سر باز ماندن: سر برهنه ماندن ۱۲ بهار ۵ سر بزانو  
 نشستن: مراقبه کردن و متفکر بودن ۱۲ بهار ۶ سر نوشت: خط پیشانی ۱۲ بهار ۷ سر بر سر: کنه  
 شازعت و مقابله با کردن و متوجه شدن و با کسی پرداختن و متوجه مجال آن بودن ۱۲ بهار

\*

مصدر	صله	شاعر
نهادن	در	وگرش زرندهی سر بند در عالم
نهادن	در	بنفشه در قدم او نهاد سر بسجود
نهادن	در	بجان خاک بوسان راهش همه
نهادن	در	در اهل تو هر آنکه بموی گزند کرد
نهادن		مجنون به تریب گیم سر گلک نهاد
نهادن		ز تاج شمع بالین بر نهادم
یافتن	از	از رامی نیک و برکت خواجه سر رسن

### سر آغاز، آنچه بان شروع چیزی واقع شود ۱۲ بهار

زودن	به	بنام نامی ختمی پناه شاه بطحا زود
کردن		در گنج اسکندری باز کرد

### سر پرده، یعنی پرده سر ترکیب قلب است ۱۲ بهار

پیمچیدن		از فرق چمن سایه اقبال مهارت
---------	--	-----------------------------

### مصطلح

۱- سر در قدم کسی و سر در کلاه کسی نهادن، تابع و منقاد بودن ۱۲ بهار ۲- سر در شکم نهادن، پنهان کردن ۱۲ بهار ۳- سر گلک نهادن، انتخاب کردن و برگزیدن ۱۲ بهار ۴- سر نهادن، خواب کردن ۱۲ بهار

شاعر	صله	مصدر
صابغ صفتی	در	زردن
انوری ابیوردی	در	زردن
خسرو دهلوی	بر	کشیدن
سراسر کنایه از تمام و مجموع ۱۲ بهار		
ابیر شهرستانی		رفتن
زلالی خوشنما		زردن
یحیی شیرازی		شدن
والد پرو	بر	کردن
سرافراز سربلند ۱۲ بهار		
قاسم گونابادی		بودن
قیصری همدانی		ساختن
طاهر نصیر آبادی	به	شدن
حزین صفتی		کردن
مصطلح		
۱۲ سراسر رفتن ۱۲ بهار ۱۲ سراسر زردن ۱۲ شدن و کردن ۱۲ سراسر آن سراسر کردن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شماره
گردیدن	ببین اقبال تا گردی سرفراز	سیلیمان وار بر تخت سفر تاز
گشتن	چون علم نصرت باین سعادت سرفراز گشت	ناظم سرفری
نمودن	بعد عمری گریه مکتوبی سرفراز نمود	نصیر احمد
		بست
		بر گلوی مرغ پی پریا عضای لنگ
		رفیع قزوینی

### سرفرازی سربندی ۱۲ بهار

بخشیدن	میکنید بیدار اشک از خواب غفلت دیده	آب بخشید سرفرازی نرگس خوابیده را
دادن	اعالی و ادانی بقلید هم در در استماع و استحقاق	عمارت رفعت سرفرازی متار اشکیندی دیگر داده اند
داشتن	این همه ناز و سرفرازی که دارد نخل تو	میوش کی روزی دندان کس خواهد شد
رسیدن	اگر بخیزد گر سرفرازیم نرسد	همین بس است که بر آستان تست قدم
کردن	زان زلف گیرند می کاو و شکسته بشند	والگاہ کرد از حسن بابا سرفرازی بدر چاچی
نمودن	ملک اباز و قومی شد بین سرفرازی نمود	شرع را حرمت فزون شد رونق ایمان رسید
یافتن	صلابت خان بخدمت اردو علی تو چنان	سرفرازی می یابد

### سراج بالضم نشان پامی ۱۲ بهار

برداشتن	از سبک روحان گران جانیت اظهار	بوسی گل هر چار و دبان خویشین سرد ارد سربید غنچه آباد
پرسیدن	در کعبه و در دیر بستم و نه دیدیم	از پی غلط خود ز که پرسم سرانگی

ع. من ده که گرم ازان سرفرازی ۱۲ قاسمی گونابادی ع. چون سرم از نخت سرفرازی گشت ۱۲ خسرو س. بطین و علم سرفرازی ۱۲ قاسمی گونابادی ل. دهد در جلوه گاه جنگ بازی ۱۲ مر از هر برادر سرفرازی ۱۲ مابامی

مصدر	صله	شاعر
جستن	از	از نسیم صبح می جویم سراغ خویش را
دادن	به	عصا سراغ قدم میدهد بمر دم لنگ
داشتن	از	لاله غلیان اثر از داغ ندارد
طلبیدن	از	ز حلقه رزم آهو طلب سراغ مرا
کردن	از	چندانکه کند مهر جهانگرد سراغم
گرفتن	در	سراغی او مگر در کوچه تنگ عدم گیرد
یافتن	از	چندانکه سیر طواری نماید از سنج خایه و آ

### سراجم آخر کار و سامان کار را نیز گویند ۱۲ بهار

بخشیدن	هر	درواومی نیستی سراجم بخش
پذیرفتن		صبا شد ناخت بر گلزار ایام
دادن	از	مانع روشنی دیده سوزن نشود
نگر بستن		عبرتی گیر از من و بنگر سراجم مرا
نهادن		بر سینه عیش هر کس گام نهاد

### سراست بالکسر در رفتن بچرخ ۱۲ منتخب

کردن	در	وین سوزاندران نکند هم سراستی
------	----	------------------------------

عسویتو دهد سراغ مار ۱۲ ملا جامی عس دل گشته میگردم سراغ از چشم خو خوارت ۱۲ شفائی ع در داکه در دل تو سراست نمیکند ۱۲

مصدر	صله	شاعر
<b>سیراہ سرانجام دہندہ کار ۱۲ بہار</b>		
گردیدن	در	نگر دیدہ در عاشقی سیر براہ
گشتن	از	زلف دراز چادہ راہ خیال است
نشانن		از ان نشانہ بجاک ست سیر بران

**سر بلندی معروف ۱۲**

دادن	به	سعادت را بدو کن نقش بندی
داشتن	به	دیانت کا دانی بخدمت مانی سر بلندی دارد
گرفتن	از	ز خاک درش سر بلندی گرفت
یافتن	از	نیستی سومی نیستی لبثافت

سر لیس برابر و مساوی و این کنایہ از ان ست کہ سو و وزیان برابر باشند یا چیزیکہ از طلبہ باشد مساوی آن با کہ با و دادنی باشد گویند سر لیس شدیم و کنایہ از تمام و مجموع ۱۲ بہار

رفتن	از پس تو بہدیان عومی عیشہا کنم	با ہمہ سر لیس روم چون بتور و بر و شوم
گذاشتن	خواہم کہ از دمیدن خطش خبر کنم	جوری کہ دیدہ ام ہمین سر لیس کنم
	سر لیس کسی گذاشتن	

اصطلاح سر لیس کردن و سر لیس کسی گذاشتن برابر و می شدن و این کنایہ از تلافی و تدارک بود و خواست کہ سر لیس کردن بمعنی برابر کردن حساب نیز دیدہ شد ۱۲ بہار

شاعر	عنوان	مصدر
<b>سیر پنجه، تو انا و زبردست، و زرقوت و توانائی ۱۲ بهار</b>		
سید شیراز	که نا اهل و ناپاک سیر پنجه بود	بودن
عرفی شیراز	که بتابیدن سیر پنجه مر جان رفتم	نافتن
خسرو دیلو	که لعلت را بهوی رنج به دارد	داشتن
کمال صفه	گر باشد م عنایت تو یاورد نصیر	شکستن
نور شیراز	عشق شیری خواست از موری بداشت	کشیدن
سیر لوش، معروف ۱۲		
ناظم سرو	اقتاده ز روی راز سیر لوش	اقتادون
تایر صفه	سیر لوش بحرف پنجه کس نگذارد	گذاشتن
<b>سیر پنج پینکی، و مقدمه خواب ۱۲ بهار</b>		
تایر صفه	خط که سیر پنج بر آن صبح بنا گوش زد	زدن
<b>سیر خط، سیر مشق، یا کوشک و قباله ۱۲ بهار</b>		
تایر صفه	که خود ز کاکاشان طوق در گلو دارد	بستن
<b>مصطلح سیر لوش از روی راز اقتادون، فاش شدن راز ۱۲ بهار سیر لوش گذاشتن</b>		
<b>پنهان کردن ۱۲ بهار سیر پنج زدن یک چشم خواب کردن ۱۲ بهار</b>		

مصدر	صله	شاعر
دادن		نویسنده چه بکارست چو میدانم کار سیلم طهرانی
داشتن		بهار میرود اما ز سبزه خطلو ز نامه سر خط تعلیم صدمین دارد الهی محمدانی
شدن		هر که که فغان از دل پرورد کشید شد شاخ گل و سر خط مرغان چمن شد صائب اصفهانی
نوشتن		بس خط نویسی علم زان نمط که رخسار خوبان کند مشق خط ظهوری شیرازی

سرود مقابل گرم و بمعنی ناز خوش بی مزه و بی اصل و بی تئ و بمعنی سردی نیز آمده ۱۲ بهار

بودن		گفت مهالنش که مارا سرد بود از غم سرما دلم پرورد بود ای سیراجی
شدن		گر تو گرم الفتی با کس شریک باشی سرد شد در آدم و حوا از گندم اختلاط عالی شیرازی
شدن		بی بومی خوشترت بزل من باد بهار حقا که لبی سرد تر از باد خزان شد سلیمان ساوادی
کردن		یارب این آتش که در جان من است سرد کن زان سان که کردی بر خلیل حافظ شیرازی
گفتن		بی وجه نبود سرد گفتن سردی ز تو در خورست نه زمین والد پروی

سرودی مقابل گرمی و بصریحی و بمهری ۱۲ بهار

کردن		منم آن پیوه که ز خاکی بستان هوس مانم ز بس ایام سردی کرد با من نمیرس مانم ایمنی بلخی
خوردن		سر ز شها خورده ام از تن طعن این فکر تا کنون پهلو جمع نکته سنیان ز غم نوقی یزدانی
داشتن		مثل گریک سخن با من گوید قبت آنرا بیار در بزبان و سر ز لنتش خود بر سردا خسرو یزدانی

مصطلح سرد شدن اختلاط آخر شدن صحبت و اختلاط ۱۲ بهار ۱۳ سرد کردن آتش کشتن آتش ۱۲ بهار



مصدر	صده	شاعر
دیدن	از	که ساغر نه بیند از و سوزنش
کردن	به	مارا با بقدر نتوان کرد سوزنش
کشیدن	از	چون گل در حسن خلق خود از ارمی کشم
یافتن	از	چه سوزنش که ز انصاف و نیافت
سر سیر باضافت کنایه از دماغ تازه و شکفته و بدون اضافت تازه و سیراب زنده و خوش بهار		
داشتن		که چارموسم چون سرو یکبار دارد
سر شمار کنایه از چیز بسیار ۱۲ بهار		
افتادن		اشک شبنم اثر چهره خندان گلست
کردن		بدست راعتاب تو بسیار میکند
سر شست با کسرتین با اینختگی و خلقت و آفرینش ۱۲ بهار		
داشتن		اگر خاکی نباشد آدمی نیست
نهادن	از	که در نهاد و سرشت تو نیست کبر و ریا
سر که معروف ۱۲ بهار		
فروختن		گرچه ز خواب جسته خوش تر شد و گران
فشاندن		سر که فشان
مصطلح سر که فروش و سر که فشان کنایه از بیدار و بدگویی و طعن زدن ۱۲ بهار		

صدر	صلمه	شاعر
سرمایه معروف ۱۲ بهار		
۱۵ دن	ای که زاهد بود از حرف خنک هوش ترا	با خبر باش که سرمایه دگوش ترا اشرف مازندران
۱۵ دن	گفت سرمایه خورده ام آتش بسیار	نیست پروا می سخن معذور دار اسیر لاهی
۱۵ رختن	نماند از سر دهر بهای دوران ز جگر آهی	درختی را که سرمایه سوخت و دودش بر نمی آید صائب اصفهانی
سرمایه اصل مال ۱۲ بهار		
۱۵ دن	فتاده در دوکان یک مهاجن	همه سرمایه دریا و معدن کلیم همدانی
۱۵ دن	ایدل از کولش بر سرمایه در دنیا ز	کین متاع کاسدینجا هیچ بازار می نند شاهی سنوار
۱۵ دن	سایه داشت که سرمایه آسایش بود	حاصل عمر تمییدست من و بید کجا صائب اصفهانی
۱۵ دن	دیگر غم نخورده ندارد دل اثر	سرمایه که داشت درین قحط سال خود اشرف شیراز
۱۵ دن	ای دیده کشای دور بینان	سرمایه ده درون نشینان خسرو دهلوی
۱۵ رختن	گلزار پیش حسن تو سرمایه که داشت	صرف تراوش عرق انفعال کرد خیرین اصفهانی
۱۵ رختن	سرمایه ساختیم و شته مات شدیم	بدنام بر بستیم و مفلس مردیم مجید نسوی
۱۵ رختن	افسوس که ایام جوانی بگذشت	سرمایه عمر جاودانی بگذشت عرفی شیراز
مشرق ما خط استاد که آنرا در نظر داشته مشرق کفنا ۱۲ بهار		
۱۵ رختن	گذر از قلم وقت پیرا برون	سرمشق خویش ساز خط سر نوشتت را غنی کشمیری
<p>سرمایه سر برده مانورده و سر سوخته چیزی که از سبب تباه شده باشد ۱۲ بهار ۱۵ سرمایه چو زان خرج کردن سرمایه ۱۲ مباد</p>		

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	از	سر مشق روشنائی باطن زما گرفت عالی شیراز
سر سه بهترین آن صفایانی است ۱۲ بهار		
آلودن		از دو دآه خویشین گرسره آلودن کنم علی بازندرا
افگدن	در	سر سه بیداری در چشم خواب افگنده ایم دقیقی مشهد
انپاشتن	از	دیده مارا غبار خویش هم بسیار بود بیدکن عظیم آباد
بالیدن		سر سه بالیدن
پاشیدن	به	شب قدرش ثمرگان سر سه پاشید
پرستیدن		سر سه پرست
پروردن		سر سه پرور
خاستن	از	با این همه سر سه کز صفایان خیزد مجیر بیلقانی
خوردن		سر سه خوردن
دادن		چشم مارا سر سه احسن صفایان دادند
دادن	به	چه سر سه بسخن چین دهد نظر بازی که راه حرف بان چشم خوش سخن دارد سیلیم طبرستان مسار

مصطلح ۱۵ سر سه پرست و سر سه پرور یک معنی است ۱۲ بهار ۱۵ سر سه خوردن کنایه

گنگ شدن ۱۲ بهار ۱۵ سر سه دادن معروف و نیز بمعنی سر سه خوردن ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
ریختن	در	که غدر گوید روز جزا گناه مرا قاسم ششم
ساییدن	در	سر مه کفر که در باون دین بیساید طالب آملی
سودن		مهر زبان دل نگه سر مه سامی کسیت خربین صفتها
شدن		سر مه شدن
کردن		چون زر گس سر مه کرده یار
کردن	در	بشسته لعبتوه بر سر کار سر مه در چشم سپه از سایه ابرو کند تاثیر صفتها
کشیدن		سر مه کشیدن چشم را
گرفتن	از	سر مه از نور آفتاب گرفت سنالی ششم
گزیدن		چنگل اندازد بزراع دیده بینامی من عزی شیراز
نمودن	در	در چشم دشمن تو بنوک سنان نهاد نظیره یاریابی

### سرود نغمه و بجزا بمعنی سخن سرودن ۱۲ بهار

خاستن	از	بی زخمه ام سرود نخیز در ساز شان شفاوی سفلی
دادن		سرود نوحه دهد ساز محفل همه کس علی خلیفه

مصطلح سر مه شدن نهایت باریک شدن در ساییدن ۱۲ بهار سر مه کردن چشم را و سر مه کردن چشم و سر مه کشیدن چشم را سرود ۱۲ بهار سرود دادن ساز آهنگ دادن ساز ۱۲ بهار

شاعر	صله	مصدر
بهار	به	سرود بمستان یاد دادن
فیضی اکبر آبادی	در	در یادیه می زخم سرودی
واله هرود	به	حاجت گفتن بلبل نبود گل داند
اصغری شیراز		سرود مستی چشم تو پیکش نشنید
فغانی شیراز	در	در هر چمن که کرد فغانی سرود عشق
ظهوری سیر		بیای مننی سرودی بکش
نظامی گنجوی	به	بدری سفالینه را سفته گیر
سرور بالفم شادی منتخب		
عرفی شیراز	به	دادند لبه و قامت تو
سرور تحت ۱۲ بهار		
لااعلم		سریر آرای ملک تاجداری
علی خراسانی	از	چون شود در خاکدان دهر پانزدهوس
<p>مصطلح سرود بمستان یاد دادن شدت مشهور در مقامی گویند که شخصی کاری را که بدان اشتغال میداشت از چیز روز فراموش کرده باشد و بقبری آن کار را کسی بیاورد و بدو این یاد دادن سبب ترغیب او گردد بران امر ۱۲ بهار</p>		
ع بلبلان برگل صد برگ سرانید سرود ۱۲ سلیمان ساوجبی		

مصدر	صله	شاعر
<b>فصل زارمیرچہ</b>		
<b>سنرا پاداش نیکی و بدی و لایق و درخور ۱۲ بہار</b>		
دادن	ہر کس کند کار کرامات می ناب	از آرزای تو ان داد بجز تو بہ سنرا کے
داشتن	درباب سہر راہ خان حکم و الاصاد رشید کہ او غلام ست	و گر نختن کار او سنرا می جزای نداد
کردن	دوزخ پی عقوبت با کافران کم ست	ہا مارا مگر با کشتش جہنم بران سنرا کنند
کردن	کہ چون کرد فرمان دہ روزگار	در سپاہان بیان را سنرا در کنار
کشیدن	کشیدم محنتش عمری و ایمان کشید انہن	سنرا می انچہ باسن ہمکنند خواہد کشید آخر
نمودن	وانکہ زاندا زہ برون برو پای	سر دمی ایام نمودہ سنرا می
یافتن	وقتست اگر جرم مرا عفو کنی	چون از دوری سنرا می خود یافتہ ام محمد قمی

## فصل سین مہملہ

**سست بالقصم مقابل حسبت ۱۲ بہار**

انگینختن	ہمت مردانہ البستن کند لبابین	بہرہ زین لذت نباشد نخل سست
کردن	ہمان دادہ خویش را باز حسبت	کمر بند ایران بیان کرد سست

سنرا پیش چنان دوام از تیغ خاص ۱۲ قاسمی گونبادی

مصدر	صده	شاعر
کوشیدن		رنج طلب است اصل راحت سختی کشد آنکه سست کوشست نظامی شری

### سستی، مقابل چستی ۱۲ بهار

آوردن	چو دشمن بجنبگ تو بازید جنبگ	شود خیره گر سستی آرمی بجنبگ	اسد طوسی
دادن	پیل زور می که چون کند کستی	بند او پیل را دهد کستی	ن جے سلما ساؤ
دانستن	من سستی عمدا میدانشتم	بی مہری آن زگار میدانشتم	ن صفا
کردن	سوی فخرن آوردم اول پسج	که سستی نہ کردم در آن پسج	نظامی گنجوی

### فصل عین مہملہ

#### سعادت نیک بخت شدن ۱۲ منتخب

بخشیدن	این سعادت بزور بازو نیست	تا نہ بخشد خدا سے بخشندہ	سید شیرازی
سنجیدن	پسج دانی کہ چند دیدم رنج	تا ز رویت شدم سعادت سنج	خسرو دہلوی
گرفتن	بنور می اخترم را ساز بخشان	کز دیگر سعادت صبح ایمان	ناظم ہروی
یافتن	پی نیک مردان بیاید شتافت	کہ ہر کہ این سعادت طلب کرد یافت	سید شیرازی

#### سعادت با لکسر غمازی کردن ۱۲ بہار

نمودن	از دیدہ می توان ز رخس دیدنی ربود	ترشم شکست رنگ نماید سعابتی	واعظ قادری
-------	----------------------------------	----------------------------	------------

عمدہ نیاز در قبولش عقل سستی ۱۲ نظامی عمدہ بکار شہر ہر کہ سستی کند ۱۲ اسدی طوسی

مصدر	صله	شاعر
سعی بالفتح کوشیدن و قصد کردن و شتافتن ۱۲ بهار		
بردن	سعی نابرده درین راه بجای نرسی	مزد اگر می طلبی طاعت استاد پیر حافظ شیراز
داشتن	آنقدر سعی که در مالش دلهادارد	مشت مالش اگر ایام دید جا دارد نجابت صفا
رفتن	از کجا این سعی بجا رفت و چگونه برینجا کشید	از کجا این سعی بجا رفت و چگونه برینجا کشید
کردن	توسعی کن که درین بجز ناپدید شوی	و گرنه هر حسن و خاری شناوری داند عصاب صفا
نمودن	انچه سعی است من اندر طلبت بنمایم	اینقدر هست که تقییر قضای تو ان کرد حافظ شیراز

## فصل فای

### سفر بالتحریک رفتن از جامی بجای ۱۲ بهار

آمدادن	راه قیامت سفر کومی لستت	و ده که قیامت سفری اوقاد حسن دهلوی
داشتن	بیرون دلم زفته تارفته	این نوع سفر که در حضر دارد والد پوری
بردن	روشن دلان همیشه سفر در وطن کنند	استاده است شمع و یمان گرم رفتن صائب صفا
کشیدن	زین آه سردماندیم در تنگنای گیتی	باشدت زمستان نتوان سفر کشیدن مسیح ناس
کشیدن	من کز وطن سفر نگریم بجز خویش	از بهر دیدن تو هواخواه خدستم حافظ شیراز

بغیر بقید من چه سعی است اینک دارد صید بند من ۱۲ وحشی یزدی عصب سعی در آبادی دل کن چو سمار خودی ۱۲ صائب

سفر نکردن از ان کشور از گرانجانی است صائب صفا



شاعر	صده	مصدر
سفره بالفقم، دستار خوان ۱۲ بهار		
طالب آملی	کنند بر سفره او شور خجستان نکلدانی	انداختن پی مهانی غم چون حسودش سفره انداختند
نجابت اصفهانی	بهر آنست که بخدان کش زندان باشد	برداشتن سفره برداشتن از شیخ چه آسان باشد
ناظم سروک	بشکر لغتش صد سفره پرداخت	پرداختن به تحسینش زبان بر خوش نکاست
کمال اصفهانی	دو همت آورد آنجا بلبلان شیرینی	نگذدن هر کجا چهره تو سفره خوبی فگند
قاسم مشهدی	کونین غبار سیت که از بال بگسخت	کشیدن بر نمیکه در و سفره کشد جلوه دیدار
ناظم سروک	که تا خواهد تواند سفره گسترده	گسترده خورشهای لطیف آماده میکرد

## فصل قاف

سقط بالتحریک، تباہ شده ۱۲ بهار

شدن	سوی کشاده کرده خوی تا بچین آمد	شرح گل چون عفران مشک کلاب سقط حافظ شیرازی
-----	--------------------------------	---

سقف بالفتح، معروف ۱۲ بهار

برخاستن	من آن روز از جنون خود تسلی بشوم	که از جوش شهرم سقف این منجانه بر خیزد
برداشتن	اگر دامنم آن لب میرسد صائب شرابین	بجوش می توانم سقف این منجانه بر آرا
دریدن	به بانگ کوس بریده سقف طارک	
شگافتن	سقف شگافتن	

مصدر	صلمه	شاعر
<b>سقیفه</b>		
بستن ساختن	که هر روز سقیفه با بسته بخون آنها نشسته بود بهر که خواه نشین داستان چرا بندم	ابوالفضل اسکندر طلموسی شیرازی
<b>فصل کاف</b>		
<p>سکندر و سکندری نام بازی و آن چنان باشد که هر دو دست بر زمین نهند و پایه ها کرده به راه روند و سرنگون و این ما خود از معنی اول است ۱۲ از بهار</p>		
خوردن	نصیب قسمت من کرد جوهری آبی	که نیست روزی او جز سکندری خورد مقیم بخاری
<b>سکون</b> آمدن و آرامش ۱۲ بهار		
بریدن بستن داشتن	بیاد قهر پیر در سنگ خاره سکون سکون بستن فاک بفرمان تو دارد سکون	از آب لطف بر آرزو شوره مهر گیاه به قبه خضر التو کنی بی ستون
<b>مصطلح</b>		
<p>سقیفه بستن و سقیفه ساختن در معنی بستن و ساختن ۱۲ بهار سکندر نمی رسد پس پا خوردن اسپ و بسو آمدن آن ۱۲ بهار</p>		

شاعر	صله	مصدر
گفتی آن کشتی سکون اخبش لنگر گر	از	گرفتن
عاقبت که زد دست کمرش کان لبر آمد	از	یافتن
سکه آهنی که بدان مبر در ایام و دنانیر زنند ۱۲ بهار		
بدین سکه درم رسکه می بر		برون
قلبی که نخورده سکه نام علی		خوردن
درین گفتگو دعوتش سکه خورد	در	خوردن
یا بچکس بر سحل جاہ و جلال	بر	زدن
چونکه گفتی سخنی سکه بزرباید زد	به	زدن
هر که کار خویشتن بر اسکه بر زر میکند	بر	کردن
کرده بر نام مبر او داور	بر	کردن
محمدش نام محمد نهاد	با	کشادن
بماند سکه ات بر نقد خورشید	بر	ماندن
سکه میخواستی در ملک بنشانی نشست	در	نشاندن

مصطلح سکه خوردن دعوی درست نشستن نقش دعوی ۱۲ بهار سکه بر زر زدن و

سکه بر زر کردن گفتار را با کردار پیوند دادن و خوب سرانجام دادن ۱۲ بهار

مصدر	زہر مرتبہ خواهد نہاد دست سپہر از پر بہ	صلہ	بنام خسرو دین دار سکہ بردینار	شاعر	معتز نیشاپوری
------	--	-----	-------------------------------	------	---------------

## فصل کاف فارسی

### سگالش، اندیشیدن ۱۲ بہار

گرفتن	ز بیگانہ پر دختہ کردن جہای	سگالش گرفتن گونہ رای	فردوسی طوسی
نمودن	سگالش نمودند کار آگمان	کہ ہست آن سیاہی جہالی تہان	نظامی گنجوی

## فصل لام

### سلاح، بالکسر، آلات جنگ ۱۲ بہار

بالیدن	تراغفور جبار قہ است تیغ از بیدالی در	دگر نہ برتن شیران سلاح جنگ می بالہ	بیدل عظیم آبادی
بستن	سلاح سخن بست و ترکش نہاد	ز جیبہ کمان تیر آرش نہاد	نظامی گنجوی
پوشیدن	بیا ساقی امی خصم زہد و صلاح	کہ از توبہ پوشید تقوی سلاح	ظہری شیرازی
شکستن	در آن ترک خرگاہی آورد دست	سلاح لغت البش زرخ شکست	نظامی گنجوی

### سلام کردن نہاد ۱۲ بہار

آمدن	بر درت آرد سلامی آنکہ بر خاک دست	دسیدم صدرہ سلام از آجیوان	نصیر عدا
کردن	از ہواداری بجان جویم صبح را	تا سلامی از من بیدل بدجوئی برد	سلاساوی

شاعر	صلہ	مصدر
می شیراز	ورت نماز برو کیسہ می برد طرار	دادن ورت سلام دہد ام می بند صیاد
فرخ شہر	وز برگ گل بر آن لب نازک پیا	داشتن دارم ز باغ بر گل رویش سلامسا
فغانی شیراز	ز بزم وصل بہ بیت الحزن پیام رسان	رساندن بیابشیر و بکنانیاں سلام رسان
ظہوری شیراز	رسد صد سلام از زبان بہشت	رسیدن بصحن گلستان و اطراف کشت
حکاک	کرد می من بہ نیم چشم اعیل	زود برنگ اورا یکی سلام زدم
شانی سہ	چہ سلامتی کسی را کہ تو شنوی سلامش	شنیدن چہ فراغ عالی آنرا کہ تو سردی ز بندش
طالب علی	از سبہ سلامی سوی ز ناز فرستاد	فرستادن طالب ز رہ کعبہ چو بر دیر گذر کرد
ناظم ہرود	ز رنگ بوسہ دستش را خدا داد	کردن سلامش کرد و ترتیب دعا داد
ظہوری شیراز	بجذب عشق چہ از لببت سلام کشید	کشیدن چو از حجاب ظہوری نداشت تاب جو
صابر اعظم	رسیدہ است کز آئینہ ہم سلام نگیرد	گرفتن سلام ما چہ کہ از حسن بقیاسن بجای
فیضی کبر آہا	ز ملک دردمی ہم سلام عشق میگویم	گفتن رسیدم با خروشن بخود می ازین چہ می
بہار		گفتن سلام گفتن

مصطلح سلام کشیدن کنایہ از السلام علیک گویندینست ۱۲ بہار ۱۳ سلام گفتن

معروف و کنایہ از وداع کردن ہم باشد ۱۲ بہار

ع قاصدی کز تو سلامی برساند بر ما ۱۲ حافظ عہ برویش کند چون سلام آفتاب ۱۲ ظہوری

مصدر	صله	شاعر
نوشتن	به	فاغانی شیراز
سلامت رها شدن و بی عیب گردیدن ۱۲ بهار		
برخاستن	از	حافظ شیراز
بردن		فاسمی گونا باد
چکیدن		بهار
خواستن		شانی مستند
دادن		سلما ساؤد
یافتن		معریشاپور
سلسله باکسر دروسین از شیراز و جزآن ۱۲ بهار		
آویختن	بر	نظامی گنجوی
افتادن		بهار
برداشتن	از	صائب قزوینی
بستن	از	مذکور
پرداختن		صائب قزوینی
جنبانیدن		نجیب قزوینی
که بست سلسله اندر گلوئی با پند قیل ۱۲ خسر و دهلوی		

شاعر	صده	مصدر
طالب آملی		خامدین
صورت مجنون عشق سلسله خابود		تازده نیرنگ حسن بر ورق رشک
بست طراز عبده تاج فراسیاب را		داشتن
خسرو دهلوی		سلسله دارد در گیت از سر ناخن قدم
طالب آملی	برہم	زردن
مشک		مستانہ صبا دست در آن لفت
مشکن بنام سلسله مشکتاب را	پہ	شکستن
مختاری غزنوی	پہ	دیوانہ میکنی دل و جان خراب را
صائب اصفہانی	پہ	نگندن
ومی قفل زمر زردہ بردرج گہر بر		امی سلسلہ مشک فکندہ لقمہ بر
صائب اصفہانی	بر	گزارشتن
باز چہ نیست سلسلہ بر پاکدانشتن		دیوانہ ز رنگ ملامت متاب رو
ملا جامی		گستن
گردن ایام بدو بستہ باد		تا اید این سلسلہ نگستہ باد
لسانی کاشی	از	گیسختن
ناسلسلہ باوشما نلسلد از ہم		خوبان مکشید از کف ماطرہ پر خم
صائب اصفہانی	بر	نہادن
خواہی کہ زلف یار کشتی ترک ہوش کن		بر ہوشمند سلسلہ نہاد دست عشق

### سلطنت معروف ۱۲ بہار

کی شیراز	فروخواست رفت آفتابش بکوبہ	یکی سلطنت ان صاحب شکوہ	راندن
مغز نیشاپور	میکشد از بند گانت صدر ہاران سلطنت	امی خداوندی کہ گردون با ہمہ ندای	کشیدن

### فصل ہفتم

مصطلح سلطنت کشیدن کنایہ از آداب جہانگیری آموختن ۱۲ بہار

مصدر	عمله	شاعر
سُمُّ بِالضَّمِّ يَأْتِي جِهَارًا وَيَكْتَرُ اسْتِحْمالَ بَرِيءٍ أَوْ مَيِّزِ اِطْلَاقِ كَرْدِهِ اِنْ اِذْ اَبْهَأَ		
انگندن ۱۵	سُمُّ افکنده	بهار
بوسیدن ۱۶	سُمُّ بوس	"
زدن ۱۷	وقتِ جَوِّ اِگْزِ عَجَلَتِ طَبِيعِ	انوری ابیوردی
کشیدن ۱۸	جَنَاحِ سَپَرِ رَا بَگَرْدُونِ كَشِيدِ	نظامی گنجوی
سَمَاطٌ بِالْكَسْرِ دَسْتَارِ خَوَانِ كِهْ بِاللَّامِ طَعَامِ كَشِيدِ اَبْهَارِ		
انگندن ۱۹	سَمَاطِ بِنَفِ كُنْدِ وَا پِی كِبِشْتِ	سعدی شیرازی
کشیدن ۲۰	بِدِیْنَارِ مِی اَز لِپِشْتِ رَا نَدَمِ نَشَاطِ	"
نهادن ۲۱	مَقَامِ بِيَا بِي كَرْتِ دَدِ دِهِنْدِ	"
سَمَاعٌ بِالْفَتْحِ مَاشْنُودُنِ اَبْهَارِ		
موتن ۲۲	سَمَاعِ آمُوزْزَانِ مَجْنُونِ كِهْ دَرِ مَنَهْ كَا بَهْ	عزنی شیرازی
موتن ۲۳	خَرَانِ بَرِ سِيدِ وِ كَلِ كَسْتَانِ بَانَ جَمَالِ	فغانی شیرازی

مصطلح

سُمُّ افکنده عاجز و در مانده از حرکت در فترت ۱۲ بهار ۱۳ سُمُّ بوس لبوسه داوان بر سُمُّ چون قد بوس ۱۲ بهار  
 سُمُّ بارگی بر سر خون کشیدن سوار شدن بعزم خشم کشتن ۱۲ بهار



مصدر	صده	شاعر
کردن		هر چه درین پرده سماعش مکن نظامی گنجوی
نیوشیدن		خمارناک کچشم و لب سماع نیوشش فخار کاغذی

## فصل نون

سنان با لکسر سزیزه و سر عصا و سر هر جز ۱۲ بهار

انداختن	بر از	آنکه از ناز و غمزه بر جاتم	عربی شیبانی
خوابانیدن	بر	بر خندانک غمزه آهونگهان تهمست	شهر شیبانی
خوردن	بر	مغرور ناز و غمزه خولشی ترا چه غم	فغانی شیبانی
ساییدن	در بر	از شرف قدرت قدم نالید بر فرق حل	سلمان شیبانی
کشیدن		پوشش درع جفا و مکش سنان ستم	ناصر غزالی
کشیدن		سنان کش یکی نیزه سی ارش	نظامی گنجوی
نشان دادن	در	چو برق نیزه رایز سنگ اندی	نظامی گنجوی

سند با بفتختین با تکیه گاه و آنچه پشت بومی باز نمند ۱۲ بهار

آوردن	از	آن سند از جبر آورد این دلیل از احتیای	عربی شیبانی
-------	----	---------------------------------------	-------------

مصطلح سنان کش بفتح کاف نیزه که سنان را بران درست کرده باشند ۱۲ بهار

دانشکار چو زد دست سنان خوردند ۱۲ آرزو

مصدر	صده	شاعر
خواستن	از	گوش کن این نکته آخر از لب طحت گزرا لوحی مداح
دادن		چو شاعر از تشاعر شعیر راز شعور تفسیر اهدا

سنگ و قار و اعتبار و وزن و گران ۱۲ بهار

آزمون	تو نیز از نه مرد سنگ آزما	سبک سنگ شتو نامانی بجای	نظامی گنجوی
آمدن	گزیدم خاکساری تا شوم این دستم	که هر جا هست سنگی برسد غشی می آید	صائب اصفهانی
آمدن	سنگ بر سبوا آمدن		بهار
آمدن	دانم ز سنگ آمدن پاروم براه	گونی که در بریدن راه تو همیشه ام	وحید قزوینی
آمدن	سنگ در دندان آمدن		بهار
ستادن	بکوه آرد نهیب او گرا آهنگ	نماستد سنگ آنجا بر سر سنگ	سیلم طهرانی
آفتادن	ولیکن چو پر شیشه افتاد سنگ	کلید در چاره نماید بچنگ	نظامی گنجوی

مصطلح

سنگ آزمای کسی که متحمل خوردن سنگ یا برداشتن آن بود در آن ثبات و زود ۱۲ بهار ۲۵ سنگ  
آمدن منتفخ شدن عیش و توبه کردن از شراب خوردن ۱۲ بهار ۲۵ سنگ آمدن یا بختی بر سنگ آمدن یا  
سنگ در دندان آمدن رنج و تشویش یافتن ۱۲ بهار ۲۵ سنگ بر سنگ نمی ایستد  
سنگ بر شیشه افتادن توبه کردن از شراب خوردن و عیش منتفخ شدن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
۱۰۱	با در	کوه را با شطش کبک قدر و شلوار انوری ایپورد
۱۰۲	در	چو کوه افکنم سنگ خود را در آب نظامی گنجوی
۱۰۳	در	مارا برون ز دایره ماه و سال کرد فاسم شندی
۱۰۴		پس از قرقی سر کیوان شکستی عصای تبریزی
۱۰۵	از در	گهر شرم لبست سنگ در دهان انداخت صائب اصفهانی
۱۰۶		دل طپیدن سنگ باران میکند آینه را را
۱۰۷	بر	چو گل بچیدم و بر گوشه دستار می بستم رضی رتیبانی
۱۰۸	در	سنگ در رسم بودن بهار
۱۰۹	ع	سنگ تراش بهار

## مصطلح

۱۰۱ سنگ در موزه اقداد از حرکت بازماندن و سفر کردن ۱۲ بهار ۱۰ سنگ در آب افکندن تحمل کردن  
از جان رفتن و نیز کنایه از پوشیده کردن ۱۲ بهار ۱۰ سنگ انداز سوراخهای که زیر کنگره در قلعهها سازند تا اگر دشمن بیاید  
رسد از آن سوراخها سنگ و مانند آن بر سرش بریزند ۱۲ بهار ۱۰ سنگ در دهان انداختن فاموش بودن دهان  
زبان اقداد ۱۲ بهار ۱۰ سنگ بر گوشه دستار بستن بنا بر تشبیه به گل صیج شده ۱۲ بهار ۱۰ سنگ  
در رسم بودن از حرکت بازماندن و ترک سفر کردن ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
جستن	از	شیشه چون دربار داری غافل از پیل نگذری سلیم طهرانی
چیدن		زین سنگ چین همیشه دلاور صهاربا سنت وحید فروز
خوردن	به	ز چشم سخت فلک آب بر نمی آید صائب اصفهانی
خوردن		سنگ خوار
ریختن		چو چاره از سنگ دارم گریز نظامی گنجوی
ریختن		چو بوطا لبی را کنی سنگ ریز =
زدن		تا خیر خیر سنگ زد می بر سبومن منعری نیشاپوری
زدن		زنان را ترا زو بود سنگ زن نظامی گنجوی
زدن	به	سنگ به سنگ زدن
زدن	به	مدامم از دودلی میرند سنگ بسنگ اثر شیرازی

## مصطلح

۱- سنگ چین سنگها یکدیگر چیده بصورت قبه سازند بر گرد آبادی و این بی گل باشد ۱۲ بهار ۱۳ سنگ خوار  
تخمی است که ریزهای سنگ می خورد ۱۲ بهار ۱۳ سنگ ریزه ریزش سنگ و کسی که سنگ بر رویخته باشد ۱۲ بهار ۱۳ سنگ  
بر سبوزدن توبه کردن از شراب خوردن و عیش منفق کردن ۱۲ بهار ۱۳ سنگ ن ترازدی که سرگیری آن کم وزن باشد ۱۲ بهار  
۱۳ سنگ بسنگ دن کلاس را آباد کردن و این از اهل زبان تحقیق پیوسته و بمعنی رنجاندن و شراب کردن ۱۲ بهار ۱۳

شاعر	صله	مصدر
بہار	بر	زردن لے سنگ بر شیشہ زردن
الوری ابوہریرہ		زردن لے نیست سنگم بہ نزد کس کہ مرا
بہار	بر	زردن لے سنگ بر قرابہ زردن
نظامی گنجوی	بر	زردن لے سیاہ پوشش تپش چو عباسیان
قاسم شہد	بر	زردن لے سنگ بر سینہ زردم از درش آواز آمد
نظامی گنجوی	از	ساختن لے کہ چون شاہ عالم بدنامی روم
سی شادابی	بر	سفتن لے کہ و سنگ سراج دل آبا پیدہ می سفتن
نظامی گنجوی	بر	شکستن لے بتاراج بروند نوشاہ را
بہار	ع	شکستن لے سنگ سنگ رومی شکند
صابغہ		کردن لے گرچہ سنگ و تیغ را مفرگان او کرد دست مہر

### مصطلح

۱ سنگ بر شیشہ و بر قندیل و بر قرابہ و بر طاس زردن، توبہ کردن از شراب خوردن و عیش منقض کردن ۱۲ بہار  
 ۲ سنگ از موم ساختن، امری بید الوقوع کردن ۱۲ بہار ۳ سنگ بر قرابہ شکستن، مراد و سنگ  
 بر شیشہ زردن ۱۲ بہار ۴ سنگ سنگ رومی شکند، یعنی برائی شکستن برابر چو خودی را کم از وی نباید چہ سنگ  
 کلوع و سفال نمی تواند شکست ۱۲ بہار ۵ سنگ و تیغ مہر کردن، موقوف کردن ۱۲ بہار

مصدر	صفت	شاعر
کشتیدن	کسی را میرسد یا چرخ میان آن طرف گشتن	صاب اصفهانی
کوفتن	دل را از سنگین دلان بازتر	طهر تریبی
گذاشتن	سنگ بر لاش گذاشت	بهار
ماندن	چون بلند سنگ در شمشیر بالاسی	طغر استند
نمادن	گرم سنگ و آبی نهی در جواب	نظام گنجوی

## فصل او

سواد سیاهی و نواح شتر و ملکه خواندن و نقل کتاب و مانند آن ۱۲ بهار

آوردن	سواد جوهر تیز قضا بدست آورد	به	دگر اشاره ابروی با رادریاب	صاب اصفهانی
برداشتن	غیر دل کندن از عالم دل نشین ماند	از	این سواد از سکه رومی درم بردم	تاثیر اصفهانی
برگرفتن	زمانه غیر الم نامه نیست تصنیفش	از	دل از صفحہ فہرست برگرفت سواد	عربی شیراز

## مصطلح

سنگ بر سر کشتیدن کنایه از کمال شوق و رغبت است چو سان بر سر کشتیدن « از جای سنگ لاش گذاشت  
یعنی تلوار اگران قیمت کرد تا کسی بخرد ۱۲ بهار سنگ بر سنگ نمی ماند کنایه از نهنگ است ۱۲ از بهار سنگ و آب  
نمادن حرفهای تحریف و تردید گفتن ۱۲ بهار سواد بدست آوردن و برداشتن و برگرفتن بهر ساینده مله خواندن و نوشتن ۱۲ بهار

شاعر	صله	مصدر
بهار	از	تراشیدن سواد تراشیدن از خیرے
سلیم طهرانی		خواندن کرشمه شیخ نگاه ستیزه خوینم
غزرتیغری		داون خیر از راز پنهانیش دادند
فیضی اکبر آبادی	از	زودون بزود و سواد کفر زایام
نظامی گنجوی	به	سپردن سواد سفینه بکیوان سپرد
بهار		شدن سواد شدن
حافظ شیرازی	از	طلبیدن تا بود نسخه عطری دل سود از ده را
انوری ابیوردی		کردن اخلاق تو سواد همیکرد آسمان
رہی تبریزی	فر	کشون جرمین که از رخ تو سوادم کشوده اند

سوار، مقابل پیاده ۱۲ بهار

بودن	ساقی بود آیا که تو باشی و من و لبس	آن لحظه که می بر خرد و عقل سوار است	واله هر و
------	------------------------------------	-------------------------------------	-----------

## مصطلح

۱۰ سواد تراشیدن از خیر می ایجاد کردن سواد ۱۲ بهار ۱۳ سواد خوان کسی که نوشت و خواند داشته باشد ۱۴ بهار ۱۵ سواد زودون زود کردن سیاهی ۱۶ بهار ۱۷ سواد کسی سپردن مراد از سواد بلکه نوشت و خواند است ۱۸ بهار ۱۹ سواد شد و طلبیدن و کردن و کشون با نقل نوشتن از قبلا در قلم و نقل گرفتن کتاب مصطلح نیست ۲۰ بهار ۲۱ سوار بودن بر چیز غالب بودن بر چیزی ۲۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
ساختن		دل جنیت کش و جان غاشیه دارش سازم وحشی با نفع
شدن	به عه	آتش چپان بمرکب چوبین سوار شد نظام شیرازی
کردن	به عه	واقبال بر براق مدارت سوار کرد نظیر فاریابی
گردیدن	بر	پنجه دروازعت نام بگسند طالب آملی
گشتن	بر	سیلیمان تسبیح بر باد پای نفس سوار گشته نصیر سهرانی

## سوال، یا بضم، خواستن ۱۲ بهار

خواستن	از	ای جو دو تو ز لذت بخشش سوال خوا
کردن	از	سوال کردمش آنکه ز صاحب لستان
نمودن	از	نمودم سوال از قومی نخبه چه پیش آیدت کاین چنین رنجبه حزمین صفهانی

## سود، نفع و فایده ۱۲ بهار

ایجادن	به	بمایه توان ای پرسود کرد چه سود افتد آنرا که سر بایه کرد سعدی شیرازی
تشنیدن		بریت سودی نمی بخشد چه استعداد نیست برس تابیده می باید زدن کسیر اثر شیرازی
بردن		بمانی باده چون لعل حسیت جوهر عقل بیایه سود کسی برد کین تجارت کرد حافظ شیرازی
خشنیدن	از	بنیاد این معامله را بر زیان نهاد سلمان ساکنی
خشنیدن		کوجان سر بر و غرض با رضامی حاشاکه مازیان تو خواهم سوخوش وحشی باقی

هر که بر براق سواد شوی سوار علی طر اساعه بدوش آید کرد آسمان سوار مرام آرزوست از پریشانی من نکند کاش سوال ۱۲



مصدر	صده	شاعر
دادن		زلاغری نبود روغن استخوان مرا چه سود داد که دادم بروش پروا قدسی هستند
داشتن	ع ع ع	درین که از گوگیر تخم سود داشت از تو بود گر ختم تا چکنی طلحه مروزی
دیدن	از	دل ز حلقه زلفش بجان خرید آشوب چه سود دیدند آنم که این تجارت کرد حافظ شیرازی
طلبیدن	در	هر کس که سود خود طلبد ز زبان خویش سودا کند بر آهن کاروان خویش شکیبانی
کردن	در از	سعی تدبیر در آبادی ماسود نه کرد اینقدر هست که دل کنده نمیرسیم شقایق صفهانی
گردیدن		حزین آرزویان عشقباری سود میگردد که بازارنگ گرم است با خورشید رخسار حزین صفهانی
ماندن	از	این سودوزیان و سوسه هستی اینجا چو رسی نه سود ماندن زیان سحابی سهرابی

سودا، سیاهی و نام خلط و خیال و جنون ۱۲ بیمار

انفودن		سودا می فرود زیا نیکه ندیدش و حید فرود
بریدن		سودا بریده است و چه زیبا بریده است قام هستند
بودن	به	که گاهی تهمت و گه شایه و گه چشم روشن نمیدانم به پیر این چه سودا بود یوسف را باقراکاشی

مصطلح سودا بریدن، معالجه بریدن ۱۲

توازی چو سودا می که نیک کنی مدارا ۱۲ حافظ ع  
جز نجات هر چه پر دم سود در محشر نداشت ۱۲ نظیری س  
دو بر گردید  
این تیغ هم سودی نمی بپزند ۱۲ دانش مشدی ل  
نکرد سود بران کوشی و کرد زیان ۱۲ مغزی ه  
زیدع خداوند من سوا  
۱۲ مغزی ه مراد عشق به بودی مانند ست ۱۲ سودا می تبان سودی مانند ست ۱۲ شاهی سهراداری

مصدر	صله	شاعر
پنختن	دل که سودای تو میکرد کبابش کردی	کمال خجندی
پنختن	حافظ دین کند سر بر کشان بسست	حافظ شیراز
پنچیدن	جامه لایت یان ستار عریانی نبود	بر سر هر کس که سودای جنون پیچیده است
خوردن	متاع دل به کس داده بودم باز میگم	برهمن
دادن	بر باد تو میسر نم بهر دم نفس	کس را ندید خدای سوامی کسے نظام گنجوی
داشتن	نه کنون ربط یان زلف چلیپا دارم	من باین سلسله عمر سیت که سودا دارم
در گرفتن	چه درگیر باین کیشیت خون امی من با تو	که چون من مشتری بسیار دارم لعل سیرا
رسیدن	ما کم بضاعتیم و صالت بعد بهما	مشکل میان ما و تو سودا بهم رسد
زدن	رحم کن سودای با پچاگان برهم مزن	میتوان آخر بجای از سر بگو گذشت
زدن	نیست ام روز از جنون این شود غوغا بر سر ما	در حریم غنچه زد چون لاله سودا بر سر ما

## مصطلح

کله سودا پنختن با سودا پنچیدن بر چیزی، در همه اینها سودا یعنی خیال و جنون است ۱۲ بهار کله سودا بر هم خوردن و  
 برهم زدن دیدن سودا یعنی ماملت است ۱۲ بهار کله سودا داشتن و در گرفتن با کسی، راست آمدن سودا ۱۲ بهار  
 کله سودا بر سر زدن مالتی است که سیاهی آدمی را در خواب گیرد بطریق که نفس او تنگی کند و آنرا کابوس گویند ۱۲

عنه غم ز دل چو سودا در سر اهل جنون پیچیده ۱۲ محوی همدانی عه با منبا گوید ام سودا دارند ۱۲ مسیح کاشی

مصدر	صله	شاعر
زردن ۱		چند گوی که فراموش کن اورا خسر و
زردن ۲	از ع	می فتد هر روز بر کارش شکستی تازه
شدن		جنس تو گران قیمت آن زلف پریشان
شکستن ۱		من لب گیسوش را کردم خریدار می دلیک
کردن ۱	با	با حسن کردیم ترکانه سودا
کردن ۲	به با	نقد جان آخر شد و وصلت با سوانکد
کردن ۳		بسکه رتمم به پی زلف پریشان گشتم
کشیدن	در	باز در عشقت سمر زنجیر من سود کشید
گرفتن		سودا گرفت چشم از آن رویه بستمش
ماندن		جان رفت و بسے نه ماند مارا
		آخر او از دل سودا زده چون خواهر رفت
		من ز سودا می سوز زلف که سوز اینم نم
		ای دل سمر خود گیر که سودا شدنی نیست
		او جواهر را در کان بر بست سودا شکست
		او دل ز ما خواست مادر داورا
		دیدم خالی از نگه گشت و ترا پیدا نکرد
		بسکه گفتم سخن از حال تو سودا کردم
		صورت مجنون دگر بر رخه صحر کشید
		فی الجمله هست لبستن سودا بیان صنوا
		سوداے کسے نه ماند مارا

### مصطلح

۱ سودا زردن، آنکه سودا در مزاج او تاثیر کرده باشد، همچو شراب زده ۱۲ بهار ۱ سودا زردن درینجا سودا بسمنی خیال و جود  
 ۲ سودا شکستن، بهیم زردن معالجه ۱۲ از بهار ۱ سودا می ترکانه کردن، معالجه بی تکلف کردن ۱۲  
 ۳ سودا کردن با کسی، با هم معالجه کردن در خرید و فروخت، و بمعنی جنون کردن ۱۲ از بهار

۴ هر که با کم مایه سودا میکند یا می خورد ۱۲ و حید فزینی

مصدر	صده	شاعر
نمودن	به	طغر امشند
وزیرین	به	ملا جامی
سوراج، معروف ۱۲		
خریدن		سوراج موشی بصد دینار می خرد
شدن	در	چو سوراج در آسمان می شد
شدن		پس سوراجی نخواهد گشت سقف آسمان
شدن		سوراج میشود دل چون گل حسین
کردن	به	چاکهای سینه تا دامن بسازن کارن
گشتن	از	سوراج گشته سینه ام از داغ حسرت
نمودن		بش سیمین بلبل اگر قابل میخ آن بود
		مهر بر سر شمع طرفیش سوراج نمود

### مصطلح

سود نمودن با هم معامله کردن در خرید و فروخت ۱۲ بهار ۱۲ سوراج موشی بصد دینار می خرد این وقت

اضطرار و بیچارگی که جامی فراغ بدست نیاید جامی تنگ که در آن است متصور باشد به قیمت یا کرایه که بدست آید باید گرفت ۱۲

سوراج شدن در آسمان و سقف آسمان حادثه بزرگ افتادن ۱۲ بهار

سینه ام سوراجا کردی به پیکان شتم به خوب کردی کلبه تا یک مار وزن نداشت ۱۲ شانی مشدی

مصدر	صله	شاعر
------	-----	------

سوز یا معروف ۱۲

افشادون	در	سوز عشق تو که در پیر و جوان افتاد	علی خراسانی
بودن	بر	هست سوز مرگ او هر لحظه برنا بیشتر	معرز بنیسا کو

سوزان معروف ۱۲

افشاندن	از به	کسی از رشته سر در گم ما آگهی دارد	که شب از خار خا دل به بیشتر سوزن نشاند	صائب امعنا
ریختن	بر	سوزن ریختن بر چیزی	زده قرگان ترم بر لب دریاسون	بهار
زردن	بر	دیدة تابوش سر شکم شده خاموش	سوزن اندر چشم حیران میسوزم	مفید بلخی
زردن	در	بو که بنیم بر همش شبهای بحر	تا چه با سینه مجروح کند قرگانش	شانی مشهد
زردن		صفحه آینه را کاغذ سوزن زده کرد		صائب امعنا
شکستن		سوزن شکستن		بهار

سوگند قسم ۱۲ بهار

خوردن	برای وعده خلائی عیبت مخور سوگند	که احتیاج عصا نیست عذر لنگ ترا	سلیم طهرانی
-------	---------------------------------	--------------------------------	-------------

مصطلح

۱- سوزن افشاندن و ریختن بر چیزی، عقوبت کردن در بنجانیدن ۱۲ بهار ۲- سوزن زردن در چیزی و بر چیزی، بمعنی دوختن و غلانیدن ۱۲ بهار ۳- سوزن زده، چیزی که بسوزن سوراخ سوراخ کرده باشند ۱۲ بهار ۴- عین بین که میخورد اکنون یکشتم سوگند ۱۲ نقی کمره

مصدر	صله	شاعر
دادن	په از به	والده سر و
شکستن		فغانی شیراز
کردن	سوگند کردن	بهار

سویان نامعروف ۱۲

زودن	و حشتم بر حلقه زنجیر سویان نیزند	پاچو مجنون گونم هنگامه بر یا خوش	فطرت محی
------	----------------------------------	----------------------------------	----------

فصل ۱۱

سه اسپه آنکه سه اسپ داشته باشد ۱۲ بهار

پویدن	در فراقت سه اسپه می پویم	در	بچراغ دولت همی جویم	طالب آملی
ماختن	با گوش جود تو ناگه حدیث آن برسد		سه اسپه خامه تو ماختن بر آن آورد	کمال صفه

سهره بالکسر در اصل سیر ایامی مجبول و آخر الفاست چیزی باشد در هند که از مرداید و مقیش و از گلها نیز سازند و هنگام عروسی بر سر داماد بندند ۱۲ بهار

ماختن	ماه من از خیار خشن لبکه آبت تاب شد		سهره چو لبست عارفش بنجه آفتاب شد	فغانی شیراز
-------	------------------------------------	--	----------------------------------	-------------

سه اسپه پویدن و ماختن با کنایه از جمله استاب رفتن ۱۲ بهار

از غیر ویم هزار سوگند دهد ۱۲ سجانی استر آبا سی

شاعر	صده	مصدر
------	-----	------

سهل حقیر و آسان ۱۲ بهار

بودن	این حرف نگید آنکه او اهل بود	زیرا که جواب شبهه است سهل بود	نصیر طو
پنداشتن	آن بی حاصل که وصل گزاشته بود	درد می از یار سهل پنداشته بود	جعفر فرامانی
دانستن	بشادی برابر با غم اندیشگان	مدان سهل شغل نظر پیشگان	غلامی شیرازی
شمردن	سهل شمار عدد را که مکرر در رزم	و همین تیغ من از آب روان ریخته است	صابر اصفهانی
کردن	فرمودن کرد قبول تو سهل کرد	از مستمند محنت و بر ناتوان سقیم	مغری نیشابوری
گرفتن	نگیر و سهل هرگز صاحب بخت	غم دشمن خصوصاً دشمن سخت	خسرو دهلوی

سهل تیر و حصه و نصیب ۱۲ بهار

دادن	ز تیرش سهم دادند می مرا خلیق	سخن شنیدم آتش بر من آمد	شاه بهمنی
نشستن	گذشته روز و شب آب حسرت از سرد	نشسته سال و سهم غزالت در دل اعدا	سلیمان ساوکی
نهادن	گا و زمین دو تیر شود پای بر دو پرتوی	شیر فلک نهان شود سهم جو پرتوی	بدر چاچی

سهل با زفتح فراموش کردن ۱۲ بهار

افتادن	در زبان چرخ را گوی چه سهو افتاد است	کان زره سپین برین دامن در خورسا	خاندانی شیرازی
اندیشیدن	من پریشانی گوی و سهو اندیش سوهر	من بسودا نامم و ماند من سودا می من	عزنی شیرازی

مصطلح سهل گرفتن حقیر گرفتن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
شدن	طاق ابروی تو میخوامم بجزایم چو کاک	سهوا باشد سجده کردن صورت دیوار را ریاضی هم قند
کردن	بچشم غیر سویم دید و چشم من لبو می او	گراودر دستبها کرد سو می من خطا کردی والد هر دو

## فصل پنجم

### سیاحت پیر و سفر ۱۲

نمودن	خامه جهان نورد این گوشه نشین لباط مسخت ای ابو الحسن فرامانی	با آنکه بر مرکب بیان سوار بود چندان سیاحت او تسلیم قال نمود
سیاحت توره و قانون ملک دارمی و کشتن و بستن ۱۲ بهار		

بستن	فلک سیاست او بسته بر شهر و سین	زبان طاعت او بسته بر قلوب ز قباب
راندن	چو بر خمر و سیاست راند گفتم	که تو گفتی که من سلطان ایدم
کردن	سیاست کند چون شود کینور	بخو شاید آنکه که باید نظم
نمودن	شیفتن خاک سیاست نمود	حله تنه برنجیر فلک را چه سود

صیانت معروف و گاهی اغاده معنی کثرت کند ۱۲ بهار

شدن	یوسفی آنکه شدش نامه سیه	غفر الله لکالی اذنب
مصطلح سیاه شدن نامه بسیار نوشته شدن گنا ۱۲ بهار		
سیاست بین که یکروز دین پیش پنهان با ریگانه با در راه خویش ۱۲ نظامی		



مصدر	صلمه	شاعر
شدن	نقیه اگر چه سیه شد ز بالش از تکرار	طغرا امشدا
کردن	افسوس که کارم بگم شعر تبه کرد	ازرواکلمه
کردن	ز تیره بختی خود آن زمان شدم آگاه	غیاثا شیراز

سیاهی مقابل سفیدی و ترجمه مدا که بدان می نویسند ۱۲ بهار

افتادن	نیامدی و سیاهی ز داغها افتاد	از	سفید شد برت چشم انتظار افسوس	کلیم سهراب
افکندن	پر تومی هر دم بدل فضل آبی افکند		وقت آن آمد که داغ ما سیاهی افکند	سلیم طهرانی
انداختن	فغانم بی تو شهادت خراشدم مرغ و ماهی		بچشم صبح چون داغیست کاندازد سیاهی	تجلی زری
برداشتن	کلیم سوخته را وقت شد که بردارند	از	ز روی لب تریب چون سیاهی از سر داغ	کلیم سهراب
داشتن	ز چشم سهره سیایش آرزو چون جان نگدارم	بر	صف ترکان او بر قتل من در سیاهی را	ازرواکلمه
دیدن	تا این سیاهی از آب زندگی دیده است	از	ز حسن هر که مقید بخط و حال شود	صائب
ریختن	ریخت داغ دل سیاهی از فروغ جلوه اش	از	پر تو ماهی چو شب شدم سرم کافور ما	ازرواکلمه

مصطلح

۱- سیاه کردن لپستان بالیدن دوا سیاه بر لپستان تا طفل وحشت کند و شیر نخورد ۱۲ مصطلحات ۲- سیاهی افتادن از داغ  
 ۳- سیاهی افکندن انداختن داغ و سیاهی برداشتن از داغ نزدیک رسیدن داغ به صحت ۴- سیاه شدن ۱۲ بهار ۵- سیاه  
 داشتن بر چیزی نمایان شدن ۱۲ بهار ۶- سیاهی ریختن داغ کنایه از سیاه شدن داغ ۱۲ بهار

مصدر	عده	شاعر
زردن	بر از	تا یکی ای بوالهوس بر سیاہی میرنی زود بہ خواہد شدن انجیکہ ما در زانویست وحید قزوینی
ساختن		سیاہی ساز بہار
کردن		ماہ تو نتواند از روی خجالت تشغید چون سیاہی میکند از گوشہ بروی دوست غنی کشمیری
کردن	با	سیاہی میکند با من بہ زلف نگون ساز بلب می آورد جانم لب لعل شکر بارش مجیر بلقیا
کشیدن	بر	مسوز از آتش می وقت پیری رنگ گاہی مکش بر چہرہ موی سفیدی این سیاہی سالک کشمیری
نمودن	از	چو آنچم ز دریا سر اسر سپاہ سیاہی نمودند از گرد راہ از بہار
سیخ با بیامی معروف باب زرن کہ کباب دران کشند ۱۲ بہار		
کردن	بر	آتش کشک از قلبیہ می پوشد لباس خسرو میخورد از بی تمیزی سیخ بر پہلو کباب فوقی بزوی
شدن	در	شمع گر بسیار کشش افتد از کون خری کی تواند سیخ شد در پیش تیغ آفتاب فوقی بزوی

مصطلح

سیاہی زردن از چیزی و بر چیزی نازیدن و مباحث کردن و ظاہر شدن و نمودن گذشتن و بمعنی سیاہی ریختن ۱۲ بہار  
 سیاہی کردن مراد سیاہی زردن و بمعنی نمایان شدن ۱۳ بہار سیاہی کردن با کسی کنایہ از غلبہ کردن  
 سیاہی کشیدن بر چیزی رنگ کردن بہ سیاہی بر چیزے ۱۴ بہار سیاہی نمودن کنایہ از  
 سیخ شدن با کسی کنایہ از حرلیت و مقابل شدن با کسی ۱۵ بہار

مصدر	صده	شاعر
سیر بالفتح، گردیدن و بمعنی دیدن ۱۲ بهار		
بودن	در	ترا در خانه آینه باشد سیر صحرائی آرزو اکبر آبادی
خواستن		بسوی بابا داریم ماهم چشم خونباری فقیر دهلوی
داشتن	در	سیر دارد گریه رنگین با نجات صفنائی
زودن	با	مدتی هم باغ الاان سیر صحرائی زرم صائب صفنائی
کردن	در	من بیک دیده کجا سیر غدار تو کنم صائب صفنائی
کشیدن	از	چه سیر با که ریشهای ماه خویش کشم ای شهر ستا
نمودن	به	تا بدر شاه تارا افغانان خسرو دهلوی

سیر بیای مجهول مقابل گرسنه و مستغنی و بی نیاز و کثیر و بسیار ۱۲ بهار

آمدن	از	بی زگارم از جهان سیر آدمیم انوری اصفهانی
آمدن		اگر مور از انجا بریر آدمی زلف خردین از جهان بسیر آدمی با تفسیح جامی
داشتن	در	سیر تر دارد طمع را هفتاد و پنج سال بسیر تر دارد چمن را التفاتش و خزان طهوی تبریزی

مصطلح سیر آمدن از چیزی و بسیر آمدن از چیزی ملول شدن تنگ آمدن بی نیاز شدن و آسوده گشتن از چیزی ۱۲

سیر با در نوشتن چون آسمان داریم ۱۲ صائب ع در وادی شک چو گریان سیر کن ۱۲ جعفر کاشانی

مصدر	صله	شاعر
دیدن	از عه در	یک نظر ای ز بیم دشمنان سیرش ندید
شدن	از لغبت	نظر بروی تو چندان کنم که سیر شوم
کردن	از	از تحمل چو تومی را سیر کردم از جفا
گردیدن	از	حافظ چه می نمنی تو دل و فامی بخوان
گشتن	از	نگشت سیر ز طوفان آتش شوق
نگریستن	به	هرگز کسی بروی خوشت سیر ننگریست

سیر بالکسر و بیامی معروف ۱۲

خوردن	در	ناگساران گشته خوردند در لوزینه سیر
دادن	در	انتقام زورگارش داد در لوزینه سیر

مصطلح

سیر دیدن و شدن، ملول شدن و تنگ آمدن بی نیاز شدن و آسوده گشتن از چیزی ۱۲ از بار سیر خوردن و دادن شادی با غم آمیختن و فریب خوردن و دادن ۱۳ بار

کس سیر ندید از شکر ناب گس ۱۲ کمال نمیدهد ۱۳ چگونه سیر توان دید در خیکه اگر در دهنان نگری از حجاب بگذارد ۱۴ شانی

توسیر دیده باشم تو چو از دیده باشی ۱۲ آرزو لک ز طلوعی غم چشم من سیر شد ۱۳ طغر امشندی

( تکرار سله بمعنی جدا جدا )

مصدر	صدا	شاعر
نہاؤن	در	نہاؤ سیر در کون نمک لبہامی خندش
نہاؤن	در	نہم در کس زہرہ سیر و نمک

### سیراب تازه و آبدار ۱۲ بہار

ساختن	سبستان شکار اندازان از دریای	شکرآب تیغ سیراب می سازند
شدن	تشنہ چشمان ہمہ از لعل تو سیراب شدند	من ہمہ می گزم انگشت کہ قسمت است
کردن	بادہ گلرنگ نتواند مرا سیراب کرد	می زند انگشت ساقی را لب پیمانہ
گردیدن	نیست بی سجدہ شکر تو درین باغ سر	نخل سیراب چو گردید شرمے بارو
نمودن	دہقان آفتاب باغ زمانہ را سیراب روشنی نموده	

### سیرت عادت و طریقہ و طبیعت و ناموس ۱۲ بہار

آموختن	ملوک از کونامی اندوختند	ز پیشینیان سیرت آموختند
گرفتن	دلیرانش پرستم کہ از لیاقت او	گرفته برہمنے سیرت مسلمانے

### سیلاب و سیلاب معروف ۱۲

آمدن	دور از رخ او دمیدم از چشمہ چشم	سیلاب سرشک آمد و طوفان بلا رفت
------	--------------------------------	--------------------------------

مصطلح ہے سیر در کون کسی نہاؤن و سیر و نمک در کس نہاؤن مضطرب و بیقرار گردانیدن ۱۲ بہار

ع سیراب سازد از عرق شعلہ پنبہ در ۱۲ طالب

مصدر	صله	شاعر
۱۰ افتاد	چو در صحرا بحر من سیلش افتاد	مولوی چائے
۱۱ خاستن	زیل خیر فنا ایمینت قصر لقات	فخری ہرود
۱۲ دوانیدن	ابر لطف تو سیلاب دوانی محتاج	مختشم کاشی
۱۳ راندن	در ماتم تو گشت مرا چشم سیل ران	والہ ہروی
۱۴ ریختن	کوہ عظمت بسیل ریزی	فیضی کبر آباد
۱۵ زدن	خرینہ چنان زد بہر سوی سیل	خسرو دہلوی
۱۶ گرفتن	ما از شراب لعل بہمت گذشتہ ایم	صاف صفہا
سیلاب، ضرب دست مخصوص ۱۲ بہار		
آزمودن	گوزنی لبس قومی بنیاد باید	کہ برومی شیر سیلی آزماید
بستن	سیلی باد بر رخ او بست	کہ چراغ از چراغ چشمش بست
مصطلح		
<p>۱۷ سیل در بحر من افتاد، مضطرب شدن ۱۲ بہار ۱۷ سیل خیر، جوش زدن و تند رفتن سیل ۱۲ بہار ۱۷</p> <p>سیلاب دوانی، گرم کردن و بسیار بخشیدن ۱۲ بہار ۱۷ سیل ران، وسیل ریز، انچه سیل برابر اند و بریزد ۱۲ بہار</p> <p>۱۸ سیلاب گیر، زمین پست کہ آب در آن جمع شود ۱۲ بہار</p>		

مصدر	صفت	شاعر
خوردن	دوون که مندی پامی بفرق سران	سیلی گردون خورد از هر کران
زردن	چندان که همچو دت ز جهان ناله میکنم	سیلی همان مرا به بنا گوش مینزند
کشیدن	شاخش که بسدره کسر کشیده	سیلی برخ قمر کشیده

## سیم یا نقره و تار ساز ۱۲ بهار

زردن	تا بطبع تو بود با او بزین برشک سیم	ور بدل گرد و فراجش نیست آواز
سوختن	بین زرخولیش که عالم فروخت	کرده هم از آتش خود سیم سوخت
کشیدن	سیم کشیدن زخم	بهار
گداختن	سیم گداخته	بهار

## سیماب زینق ۱۲ بهار

انپاشتن	سیماب در گوش انپاشتن	بهار
---------	----------------------	------

## مصطلح

سیم برنگ زردن بجای کردن ۱۲ بهار سیم سوخت با مصطلح محقره برایشی سواد کار اطلاق کنند ۱۲ بهار سیم کشیدن زخم تا آب یا با بدواشتن زخم ۱۲ بهار سیم گداخته سیم خالص ۱۲ بهار سیم در گوش انپاشتن کر و ناشنوا بودن ۱۲ بهار

سیم بر چهره سیلی از دل بدخوی خود ۱۲ قاسم مشدی ع به سنبل نیز چو گان زلفی سیلی خجلت ۱۲ عرفی ع او سیلی سحر بردانم

ورفت ۱۲ فضل جریاد قانی ل سیلی بر صورت این آسیا خوانم کشید ۱۲ طغرا

مصدر	صیغہ	شاعر کے
ریختن	در	خاقانی شروانی
شدن	در	صائب
کردن	در	مخلص کاشی
کشتن	در	تایر
مردن	در	مشتا

سینہ معروف و بمعنی لپٹان مجازت ۱۲ بہار

باختن	در	ظہور شیری
بستن	در	ظفر امشد
چپیدن	از	ظہور شیری
تافتن	از	صائب
بستن	از	صائب

### مصطلح

۱۲ سینہ در گوش ریختن، گردن نشو اگر دین ۱۲ سینہ سیاب شدن منطرب و بقرار شدن و نیز بمعنی گرختن ۱۲ بہار  
 ۱۳ سینہ کشته و سیاب مردہ سیابی کہ آنرا خاکستر کردہ باشند ۱۲ بہار ۱۳ سینہ بند چیزی است کہ بالای نوکیرا  
 ۱۴ سینہ اش بند ۱۲ بہار ۱۴ سینہ تاب چیزی کہ سینہ را گرم کند ۱۲ بہار



مصدر	صده	شاعر
خوردن	فروشد اگر خوبی سینه باز	ما همین سینه خود خورد شاهباز
دادن	گوشه گیران تن بر حجت بیجا باکی دهند	چون شناور سینه را بر موج دریا کی دهند
دریدن	برید و درید و شکست و په لبست	یلان را سر و سینه و پا و دست
دزدیدن	سینه دزدیدن	
زودن	ایر بهار سینه بگلزار میزنند	خون شفق علم لبس خار میزنند
سودن	کار بلبل نبود سینه بر آتش سودن	پیش دل گرمی پروانه میرم امشب
شکافتن	دل معشوق اگر بیهوشه غولاد دهد	نالک سینه شکافم جرسی بیسازد
کردن	سینه کنایه خورش آب زین بر آئینه	خنده زنده به پستی آتش تنخ طغر سر زدن
کردن	کنونکه تیر فلک سینه کرد سینه بزد	بجست برق بلا نم در آنگینه بزد
کشادن	خورشید حسن سینه کشوای سحاب شرم	رشخ خومی که نیم گرد از جبین ماست
کشون	سینه کشون	
کشیدن	سینه کشیدن بر چرخ	

## مصطلح

سینه دادن و سینه زودن و سودن زور و قوت نمودن ۱۲ بهار سینه کردن تقاضا کردن ۱۲ بهار سینه کردن تیر خیز کردن تیر بعد از آنکه بر زمین بخورد ۱۲ بهار سینه کشادن شاد شدن و بی حجاب گشتن ۱۲ بهار

شاعر	صلہ	مصدر
صاب صفا	بر	بوسہ ارتشہ لہی سینہ گزارد بر خاک
صاب صفا	بر	پیتخ کوہ چون ابر بہاری سینہ
صاب صفا	بر	سینہ بر سینہ خم گر چو فاطون بہی
صاب صفا	بر	تاشد از خواب لعل تو تراب آلودہ
صاب صفا	بر	نیم شبم کہ گل بستہ کنم بر روی آن
صاب صفا	بر	خشت خم را بکتبجانہ یونان ندہی

تمام شد



ہواغسنی

# اُرمغان

ملقب بہ

اُرمغانِ صَفْحِی

حصہ ۶

تالیف

عالی جناب مولانا محمد عبد الغنی خاں صاحبِ نعمی۔ مؤرخ آباوے

سلہ اللہ العلی القوی

تصحیح

فاکسار ہچدان محمد عبد الحمید بن عفا اللہ

در مطبع اکبری گروہ باہتمام مجید الدین احمد طبع گروہ

۱۳۲۵ھ

# بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

## باب شین

### فصل الف

شاخ و شاخه، شاخ درخت و شاخ حیوانات، و دست از کف تا سر انگشتان و

پاسے آدمی از ران تا انگشتان ۱۲ بہار

شاعر	صہلہ	مصدر
شرف مازندرانی	برآمدست کنون شاخش از پشیمانی	غزال اگر بتو میداشت لاف یکسانی
بہار		شاخ بر آوردن
بہار		شاخ بر کردن
وحید قزوینی	بے بریدن شاخ را پیوند کردن مشکلست	تا زنجبیدار با عاشق نہ گردد آشنا
حاکم ہمدانی	غریبم در وطن چون شاخ پیوند	ز بس بیگانہ ام از آشنایان

مصطلح  
 ۱۵ شاخ از پشیمانی بر آمدن، کنایہ از غایت پشیمان شدن ۱۲ بہار ۱۵ شاخ بر آوردن کنایہ  
 پشیمانی کشیدن ۱۲ از بہار ۱۵ شاخ پیوند، مثل ہنال پیوند و برگ پیوند ۱۲ بہار

مصنوع	صنوع	شاعر
راندن	شاخ راندن	بہار
رستن	نارستن شاخہ امیدم	زلالی خوانساری
زردن	مزن شاخ اگر میوہ تلخ است و تیز	غسر دہلوی
زردن	از غبارم شاخ گل بر سر ملائک میزنند	تا بتان از نقش پا گل بر زارم بختند
ساختن	بود مجنون ریشہ از نخل صحرای جنون	عاقلان بر قصہ او شاخ و برگ ساختند
سجیدن	نخس گر بود نور را شاخ سنج	رسن باز او خواندشس کاو گنج
شدن	شاخ شاخ شدن گلو	بہار
شدن	مغزش ز نسیم سحری گشت پریشان	زین جرم کہ شد شاخ بدیوار شکوفہ
شکستن	سرتاقدم از ضعف بتحریک نیسے	دور از تو چو شاخ گل سیراب شکستیم
شکستن	مغرور بہ حسن خویشتن بود	زلف تو شکست شاخ سنبلی

مصنوع ۱۵ شاخ زردن، یعنی شاخ بریدن ۱۲ بہار ۱۵ شاخ گل بر سر زردن، و مانند آن مثل مسواک  
 بر سر زردن ۱۲ بہار ۱۵ شاخ و برگ ساختن، کنایہ از طول و عرض حرف و حکایت ۱۲ بہار  
 ۱۵ شاخ سنج، ہجو سخن سنج ۱۲ بہار ۱۵ شاخ شاخ شدن گلو، پارہ پارہ شدن گلو از خواندن  
 بصوت بلند ۱۲ بہار ۱۵ شاخ بدیوار، مغرور و گردن کش ۱۲ بہار ۱۵ شاخ کیسے شکستن  
 لہو بگردن و از خود سری باز آوردن ۱۲ بہار ۱۵ ماش ملا محمد علی ست ۱۲ مجید

شاعر	صہ	مصدر
کہ لے چون کمان شاخ نشکستہ پیر قدسی مشہدی		شکستن ۱۵
بہار		شاخ شکستن
نظامی گنجوی	از	گر دیدن
کراوازہ گردو گلو شاخ شاخ		بیندیش ازان گفتہاے فراخ
طالب آملی	از	نشاندن
بیغ شعلہ گر شاخے ز نخل موم بنشانی		شود سر سبز و آرد میوہ شاداب چون طوبی

شاد، خوش و خرم ۱۲ بہار

شادی آورد گل و باد صبا شاد آمد حافظ شیرازی		آمدن
بہمین بود دل از خود شدہ را شاد نمود لا اعلم		بودن
این سخن از پسر زماں یاد دار نظامی گنجوی		داشتن
درین مدت امروز دیدیم شادش اصفی شیرازی		دیدن
تا غمش در سینہ نبود شاد توان زیستن خسرو دہلوی		زیستن
سازم اوّل دل از عروسک شاد علی یزدی	از	ساختن
دائم کہ بمرگ از تو مرا نیست جدائی قدسی مشہدی	از	شدن

مصطلح ۱۵ شاخ ناشکستہ، بے ادب و خود سر ۱۲ بہار

۱۵ صہ بار دلم از سخن ساختہ شاد ۱۲ فغانی شیرازی ۱۵ چہ بہتر ازان کہ تو دلے شاد شود ۱۲ افضل کاشی

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	شاد کرد از بادہ جان مردم غمناک را از عیب	جو گردون بستہ بر چوب تلافی تاک را فطرت شہدی
گردیدن	ز کین تو غمناک گردو عدو	ز و شاد تو شاد گردو دلی منو چہری بلخی
گشتن	شاد گشتم از بیانش گفتم الحق در جهان از عیب	بیتو بودن بے وجود فصل حیواں بودست عرفی شیرازی
نشستن	ایکہ بدم می کشی مے بخیاں لعل او	شاد نشین و شکر گو عیش بدم خویش را فغانی شیرازی
نمودن	می نمایم شاد خود را گر چه می میرم ز جور	تا نیاید رسم در خاطر جفا کار مرا حیاتی کاشی
<p>شاد باش و شاد باش، کلمہ تحسین است، و ثانی محفہ اول است، و نیاز و پیشکش  و بخشیدن و شاد کردن ۱۲ از بہار</p>		
گفتن	آنکہ بہ او گفت فلک شاد باش بہ	آن نہ منم و آن نہ تو آزاد باش نظامی گنجوی
<p>شاد روان، بضم دال، بساطیکہ در بارگاہ سلاطین بگسترند ۱۲ بہار</p>		
کشیدن	برو بسین کہ چہ زیبا کشیدہ است بہار بر از	ز گونه گو نہ در اطراف باغ شاد روان کمال اصفہانی
گردیدن	بدین دولت جہان خالی شد از کفران و از بدعت	بدین دولت خلیفہ باز گستر دست شاد روان فرخی ہستانی
<p>شاد کام، خوش و مسرور ۱۲</p>		
شدن	آب راشد چشماروشن کہ شاہنشاہ گل	بر سر رشوکت آمد تازہ روی و شاد کام سلمان ساہی
گردیدن	کلے ز ہجرت کردہ الم روعے در دیوار غم از	خیز کا مد گاہ آن کہ بخت گردی شاد کام کمال اصفہانی
<p>۱۵ آنکہ دل بہ فیبت من شاد میکنند ۱۲ حاجی طہرانی عسہ بجان برد خود ہر کہے گشتہ شاد ۱۲ نظامی گنجوی</p>		



مصدر	صدا	شاعر
شادمانی، خوشی، مسرت ۱۲		
کردن	بے تولے آرام جانم زندگانی چون کنم	تا نباشی در کنارم شادمانی چون کنم سنائی غزوی
گرفتن	دل تا بخور شادمانی گرفت	بہ شادی پے کامرانی گرفت نظامی گنجوی
شادی، مقابل غم ۱۲ بہار		
آمدن	این گل نہ بر ہسم نفسے می آید	از شادی بدلم از دلبے می آید حافظ شیرازی
آوردن	بوسے بہبود از اوضاع جہان می شنوم	شادی آورد گل و باد صبا شاد آمد حافظ شیرازی
برخاستن	تنگ دل شد غم فراخ نشین	از بسکہ شادی ز خانمان برخاست حسین بنائی
بردن	تا تیر انتقام جلال تو جبر کرد	تا زعفران غم آرد و شادی برد سداب بدر چاچی
خوردن	مگر شادی قدرت خورد نرگس	کہ مست افتادہ اند پائے سروست کمال صفحائی
دادن	نہ ہجرت غم دہندہ وصل شادی	یکے دانی مراد و نامرادی وحشی بافقی
داشتن	دلہ ز شادی عالم بہین غمے دارد	غمش گوئے کہ شادی عالمے دارد شانی شہیدی
دیدن	جزین ز مردن خویشیم فسوس نیست بسینہ	کہ زیر پائے تو شادی مرگ خویش ندیدم خسرو بلوی
رسیدن	بنفشہ را طمع خوشدلی کجا باشد	بہ در آن ریاض کہ شادی ز عفران نرسد نجیب باقائی
فرودن	از ان افزاید از مکتوب شادی دوستداران را	از کہ فیض صحبت یاران بود مکتوب یاران را وحید قزوینی
کردن	می کنم شادی از ان روز کہ گفتی بر قیب	از این کہ اے است کہ ہرگز نہ رود از درما کمال خجندی
۵ مکن شادمانی بہ مرگ کے ۱۲ سعدی		

مصدر	صلہ	شاعر
کشادن	ایا ضمیر تو شادی کشاے وانده بند	ایا قبول تو نعمت فراے و محنت کاہ مغزی نیشاپوری
گردیدن	کس چه دانست که این شادی پر غم گردد	در چنان نهضت شادی گل غم ایوبار ایما صفهانی
گرفتن	نهادند سوئے فرامرز رو	گرفتند شادی بدیدار او فردوسی طوسی
گستردن	عشرت و شادی زیادت باد اندر روز عید	زانکه طبعت عشرت افزایست و شادی گستر مغزی نیشاپوری

شال، در اصل بمعنی گلیم است و بمعنی شالیکہ در کشمیر یافتند ۱۲ بہار

پوشیدن	زہے شال پوشی کہ چون در لباس	سخن کرد اطلس بر آمد پلاس ظہوری تشریحی
داشتن	گر نہ از حسرت خورشید رخت رنجورست	ماہ از مالہ چرا شال بگردن اردو تاثیر صفهانی
داشتن	شال کہنہ داشتن	بہار

شام، آخر روز و طعام آخر روز ۱۲

خوردن	شام خوردن	بہار
بودن	دہی فتنہ را گاہے از خشم چاشت	دہی مرگ را گاہے از جور شام فخری غزنوی
داشتن	ہرگز عننی ندانی در ویش و بادشہ را	او شام شب ندارد و این اشہانہ دارد وحید فردوسی
گستن	زلفت شکست و پارہ سودا گرفته ایم	شبگیر میکند ہمہ کس شام چون شکست اصفہانی نیشاپوری

مصطلح ۱۲ شال بگردن داشتن، بیمار بودن ۱۲ بہار ۱۲ شال کہنہ داشتن، کنایہ از  
تایید انلاست و تنگدستی ۱۲ بہار

مصدر	صبلہ	شاعر
شان، قدر و شکوہ و ہیبت ۱۲ بہار		
افزودن	از	آرے ز شہد رتبہ زنبور شد بلند فقیر دہلوی
زدن	بہم	عسل شان خود را بہم می زند عرفی شیرازی
سجیدن		ہما در آشیان و نگ تو قدر آشیان بینی عرفی شیرازی
شکستن		اے جان تغافل مشکن شان تغافل طغرا مشہدی
شانہ، انچہ بدان موسے ریش و زلف و مانند آن بہ پیر ایند و استخوان پنچہ دست و پا و استخوان		
ماہین ہرد و دوش ۱۲ بہار		
آویختن ۱		علاج ہندو سے زلف تو شانہ آویز است طغرا مشہدی
بافتن ۲		شانہ باف
بودن ۳		شانہ در آب بودن
سجیدن ۴		شانہ پیچ
تراشیدن ۵		شانہ تراش
مصطلح ۱ شانہ آویز، آویختن آدمی را بوضعیکہ دستش بر شانہ بندند ۱۲ بہار ۲ شانہ باف، پدہا		
گندہ ۱۲ بہار ۳ شانہ در آب بودن، میاے آرایش بودن ۱۲ بہار ۴ شانہ پیچ، کسش و گندہ		
۵ شانہ تراش، کیکہ شانہ را با سازد ۱۲ بہار		

مصدر	صدا	شاعر
داشتن ۱۵	در	مردم چشم ز مژگان شانه در آب داشت
دزدیدن ۱۶	از	چراغ ہدایت
دیدن ۱۷	از	مردم از زلف پریشان شانه بینی میکند
زودن ۱۸	بے	زند شانه تازگی ہر نفس
شکستن ۱۹	از	گوشانہ اش را بشکند بیرون گزارش کند
شکستن ۲۰	بہ	ہمی شانه بر پشت پیلان شکست
کردن ۲۱	از	زلف را شانه کس از سایہ شمشاد نکرد
کردن ۲۲	با	سبخر شوریدہ می گفت ما دیوانہ ایم
کردن ۲۳	از	رمد ز شانه زود تا فتن بہانہ کند
کشیدن ۲۴	از	بر زلف شان چہ شانه ز مضراب می کشم

مصطلح ۱۵ شانه در آب داشتن، میاے آرایش بودن ۱۲ بہار ۱۵ شانه دزدیدن، روگردانیدن ۱۲

۱۶ ہایت ۱۵ شانه بین، فال گیر و این فال مخصوص بشانہ استخوان بز باشد ۱۲ بہار ۱۵ شانه زودن، و کشیدن

۱۷ بین موا باشد ۱۲ از بہار ۱۵ شانه شکستن، خائف و ہراسان ساختن ۱۲ بہار ۱۵ شانه بدل کردن

۱۸ و ۱۹ زنان فارس است، چنانکہ دستار بدل کردن معمول مردان ۱۲ بہار ۱۵ شانه کردن، ۲۰ انص و بہانہ کردن

۲۱ و ۲۲ مردانش بمعنی مضائقہ نمودن ست ۱۲ بہار

۲۳ یکے شانه بر موے سبیل زند ۱۲ طغرا ۱۵ کہ شانه زند در زلف و کہ سر برہ کشد در چشم ۱۲ آرزو

مصدر	صلہ	شاعر
گردانیدن ۱۵	انتقام دل شکستن ہو بموازو کشید	زلف را نگذاشت لاش شانہ گردانی کند صائب اصفہانی
گرفتن ۱۵	زلفی کہ سر صحبت خورشید می کشد	از پنجه رقیب چرا شانہ گیر نیست یحیی اشرفی
نهادن ۱۵	صبا چون بزلفش نہد شانہ	در آید بزنجبیر دیوانہ طغر امشہدی
نهادن	ز زلف موج تا بیرون برد تاب	دم ماہی نہ سادہ شانہ در آب سلیم طہرانی

## فصل باء

شب، ترجمہ لیل ۱۲ بہار

آمدن	شب گدہ ہر کسے راروسے در کاشانہ یابم	سن دیوانہ گروم تا کجا ویرانہ یابم	فغانی
آمدن ۱۵	شب بر سر دست آمدن	بر	بہار
آوردن ۱۵	شب بروز آوردن	بہ	بہار
افروختن	چو دیباے شب افروز آن سمن بر	بہر ساعت نمودی رنگ دیگر	اشرفی

مصطلح ۱۵ شانہ گردانیدن، اعراض و بہانہ کردن ۱۲ بہار ۱۵ شانہ گیر، روگردانندہ ۱۲ بہار ۱۵ شانہ نهادن و در آب نهادن، مہیائے آرایش بودن ۱۲ بہار ۱۵ شب بر سر دست آمدن ۱۵ آمدن ۱۲ بہار ۱۵ شب بروز آوردن، تمام شب بسر بردن بشغلے ۱۲ بہار ۱۵ شب افروختن زمین فقرہ ۱۲ بہار۔

مصدر	صلہ	شاعر
باختن ۱۵	شیخ شہرم کہ کند منع ز لعبت بازی	گر بدستش فتد آن زلفت کند شب بازی مخلص کاشی
بر آمدن ۱۵	سحر از شب بر آمدی زین پیش	مے بر آید کنوں شب از سحرش جابر غزنوی
پوشیدن ۱۵	زلف بر گیر از سر دوش اے پسر	کز منہ مارا چو شب پوش اے پسر اشیرا خسیکتی
پیودن ۱۵	ما بفریاد آمدیم از ناله شہاے خویش	پرستے میکن ز رنجوران شب پیمای خویش کمال خجندی
باختن ۱۵	شب تازی	بہار
چریدن ۱۵	بشب رنگی آن شب چرا گشت مست	چو ماہ آمدہ شب چراغے بدست نظامی گنجوی
خاستن ۱۵	ہر خسے قیمت نداند نالہ شب خیز را	خسروے باید کہ داند قدر این شب دیز را صائب اصفہانی
داختن ۱۵	رہائی سخوا ہم ز زنجیر زلفت	چرا این شب قدر بر پا نداری مخلص کاشی
داختن ۱۵	روزگارم چون صبح شبہ طفلان گذشت	کاش در عمرے شب آدینہ می داشتتم فرح شوستری
پیودن ۱۵	شب دزد	بہار
پیودن ۱۵	اگر گوشہ ماہ تو شب دمد روزے	چو داغما کہ غمت بردل خراب نہد بدر چاچی

اصطلاح ۱۵ شب بازی، بھگتیاہ یا در شب بصورت مختلفہ بر آید و مردان را بشکل زنان متشکل سازند ۱۲ بہار

۱۵ شب پوش، جامہ خواب و کلاہ و برقع و کحاک ۱۲ بہار ۱۵ شب پیمایے، شب بیدار ۱۲ بہار

۱۵ شب تازی، باضافت و بدون اضافت تاختے کہ شہا بے خبر بر سر دشمن آرد چنانچہ روز خون در روزنا آرد ۱۲ بہار

۱۵ شب چرا، چندہ شب یا در شب چندہ ۱۲ بہار ۱۵ شب خیز، آنکہ شہا بر خیزد ۱۲ بہار ۱۵ شب بر پا

۱۵ شب بیدار، بیدار ۱۲ بہار ۱۵ شب دزد، آنکہ شب ما دزدی کند ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
رسیدن	چون شب برسد صبح خیزان می باش	چون صبح شود ز اشک یزان می باش
رفتن	آخر شب روی سر دستِ جنا گرفت	در حیرتم که خون که آیا ترا گرفت
رفتن	شب رفت حدیث مابسیان ز سید	شب را چه کند قصه ما بود دراز
رفتن	چو گردناتوان نفس از سیه کاری کشد امان	کند ناچار ترک شب روی شب و ز شب کوی
ساختن	سواد شب خون چو از تاختن	بر آسود آمد به شب ساختن
شدن	شب شد گر که تنگ غمت را بر کشم	چون مرغ پر شکسته سرے زیر پر کشم
شدن	شب شدن	بهار
شکستن	شب شکستن بهر شبگیرست اندر زلف تو	شب شکست و بیج دل راز بهره شبگیریت
کردن	شب تا بروز بودم من بتلائے پیران	تو شب بروز کردی با بتلائے دیگر
کردن	خلوتے ساختند و شب کردند	مادر پسر را طلب کردند
گزاراندن	بر سر کوی تو شبها گذراندم به عیش	بر کاسمان پوششش ما بود زمین بستر ما و حشیش
گذشتن	روز و شبم ز بهر رنگے گذشته است	کاگر نگشته ام که سپید و سیاه چیت شانی

مصطلح ۱۰ شب رو، آنگه شمارود، دوز و عیار ۱۲ بہار ۱۰ شب ساختن، صحبت داشتن باکے ۱۲ بہار  
 ۱۰ شب شدن، معروف، و آخر شدن ایام جوانی ۱۲ بہار ۱۰ شب شکستن، بسر شدن و بسر کردن شب ۱۲ بہار  
 ۱۰ شب بروز کردن، تمام شب بسر بردن بشغلے ۱۲ بہار ۱۰ شب کردن، صحبت داشتن باکے ۱۲ بہار

مصدر	صلمہ	شاعر
گردیدن	دلم در زلف او گم گشت و من با شانہ و چنگم	کہ در شب ہر چہ گم گردودہد شبگرد تا وانش بہار
گزیدن	شب گز	بہار
نشستن	دگر فرش ست در عشرت سرایم ہاتھاب امشب	بشم خوش شب نشینی میکنم با آفتاب امشب ظہوری تشریحی
شباہت،		
داشتن	با ابرو سے تو شباہت دارد از ان	با از ناز کند ہلال ابرو نازک نصیر لاہوری
گرفتن	چو این مہر نقش بنوت گرفت	بہ شباہت بہر بنوت گرفت طغر امشہدی
شبخون، تاختہ کہ شبہا بے خبر بردشمن آرنہ ۱۲ بہار		
آمدن	شب خون دارا در آمد زراہ	زمین شد ز پولاد پوشان سیاہ نظامی گنجوی
آوردن	ز خط بگرد گل او سلیم سبزہ دمید بہ	بہر فغان کہ سایہ شب خون بافتاب آورد سلیم طہرانی
بردن	اگر کفر زلفش شب خون برد	درع کے سر خویش بیرون برد ظہوری تشریحی
چکیدن	شبخون چکیدن	بہار
خوردن	بزطل صبحی بجوشم در آر	کہ خوردم شب خون خیل خمار ظہوری تشریحی
مصطلح ہے شب گرد، آنکہ شبہا بگرد و سیر کند، و ازینجا بر عسس و شمنہ، ورنہ و میاک نیز اطلاق کنند ۲ بہار		
شب گز، جانور سے بود کہ شبہا را مردم را بگزد، و در ہند آن را کھنٹل گویند ۱۲ بہار شب نشستن، باہم		
نشستن و شبہا و معاشرت کردن ۱۲ بہار		
شب گز، دیگر صرغیہ دل شب خون آرنہ ۱۲ طالب آملی		
شب گز، نیش اگر در خواب برعد و شب خون برد ۱۲		



مصدر	مصلہ	شاعر
ریختن	پنچہ چوپیس بھسرت می نند بر رو خاک	طالب آملی
زون	زند بر حسن لیلے گرشپ خون	تاثیر اصفہانی
کردن	بروشاہ گریک شپ خون کند	نظامی گنجوی
شبگیر، کوچ کردن آخر شب پیش از صبح ۱۲ بہار		
افتادن	بس آہو کو بکشت افتاد شبگیر	خسرو دہلوی
برکشیدن	بشمیر شبگیر ما بر کشیم	فردوسی طوسی
زون	بے خود اینکہ دم از زلف گرہ گیر زدند	تاثیر اصفہانی
کردن	دل زلف ترا گرفت بد کرد	شاہی منیرداری
شبیم، بقلب اصاف معروف ۱۲		
افتادن	یارب کہ ز افروختگی در غقت	شیخ زباعتی
باریدن	بکشاگرہ زطرہ عنبر شمیم خویش	شانی مشہدی
برخاستن	پے شگفتن دہاے عالمے لطفش	ملوفہ
تراویدن	زمین سبزہ زارش از تراوش شبیم رنگے کہ باید	طہوری تشرینی
چکیدن	نہ شبیم سست کہ از گوش گل چکید صائب	صائب اصفہانی
خاستن	فرقت آن زلف شبیم نیز زلف تابدار	مخلص کاشی
شبیم تیر آہم صفت چرخ شب خون زده است ۱۲ عیداری اصفہانی شبیم حدیث فرشتہ جزدن سترن شمع مقدس ایشان بکپدہ ۱۲ ظہیر تفرشی		

مصدر	صلہ	شاعر
ریختن	از	صابہ اصفہانی
زدن	بر	صابہ اصفہانی
فروختن		بہار
فتاندن		ظہیر القفرشی
فتاندن		بہار
نشستن	بہ	کلیم سہدانی

شہم، بضم اول و فتح سوم، پوشیدہ و مشتبه شدن، و در فارسی بمعنی گمان، و بفتح دوم و

بے مفوظانیز آرنند ۱۲ بہار

برفاستن	از	بردیلم بے خانہ و برآب زدیم	خروشی تبریزی
---------	----	----------------------------	--------------

## فصل تار

شباب، سرعت و دویدن و جنگ ۱۲ بہار

آلودن		بوسے خانہ رفتار شباب آلود پندش	شانی شہیدی
آوردن	بہ	رہ روشنی خضر یابد برآب	نظامی کنجوی
انداختن		شباب انداختن	بہار

شہم یعنی از عشق برو ریختند ۱۲ غزالی **ع** سم تو گر بر فلک آرد شباب ۱۲ خسرو دہلوی

مصدر	صلہ	شاعر
خوردن	دوش از درم در آمد جانان شتاب خورده	از بادہ رنگ مستی از شعلہ تاب خورده وحید قزوینی
داشتن	بسکه آن بیداد گرد قتل من در دشتاب	پیشہ شیون زنجیری آید ز جوہر تیغ را صائب اصفہانی
رفتن	چشم رسیدنش مباد گر چه زہر کشتنم	چشم بہ اونمی رسد بسکہ شتاب میرود خسرو دہلوی
رفتن	دیر آمدن و شتاب رفتن	آئین گل ست در گلستان ملا روم
زدن	عرق برگ گلت میدود شتاب زده	نگاہ گرم کہ این نقش را بر آب زده صائب اصفہانی
کردن	بفال فرخ و غم درست در اے صواب	پیشہ سفر گزیدم و کردم سوے رحیل شتاب مغزی نیشاپوری
گرفتن	مست نازم ز سر عتاب گرفت	در شوق در کشتنم شتاب گرفت ثنائی مشهدی
نمودن	نہ در دل سکون نہ در دیدہ خواب	نمایند در راه فرزین شتاب قاسمی گونابادی

## فصل راء

### شراب، ۱۲ بہار

افگندن	بادہ گرقام ست بزم عیش، ما افسردہ نیست	کرده ایم از خون صبحی تا شراب افگندہ ایم علی خراسانی
انداختن	گر نیند از دستم بر نو بہار خود کند	در خزان کہس کہ نتواند شراب انداختن صائب اصفہانی
بخشیدن	از جام لب چون غیر را بخششی شراب ہمہی	از درکام تلخ ما چکان نہ مانده آن جام را الہی قمی

مصطلح ۱۲۵ شراب افگندن، و انداختن، شراب ساختن ۱۲

۱۲۵ یونفا درنگ دارد بجا شتاب دارو ۱۲ ابوطالب حباب ۱۲ ساتی بیا کہ روزہ بر رفتن شتاب کرد ۱۲ فغانی

مصدر	شعر	صله	شاعر
پختن	شراب پخته		بهار
پیمودن	چون بیادت شراب پیمایم	بر	ظهوری تشریفی
چشیدن	از سیه مستی کند گم خویش را هر کس چشید	از	ز آل لب تو خط شراب پشت دار بوسه را صائب صفهانی
چکیدن	خون میچکد از آن رخ و من میروم هوش		مستی دیگرست شراب چکیده را از بهار
خواستن	در خمازم شراب می خواهم		در سراجم من آب می خواهم ظهوری تشریفی
خوردن	شراب خورده شیخون بعاشقان آورد		چه آتش است که اجباب را بجان آورد فغانی تشریفی
خواندن	علی الصبیح که سانی دهد شراب ظهوری	از	بنوش باک مداران ر بنالغفور امید رازی
داشتن	یک تبسم دل مخمور مرا برود دست	در	در قدح لعل لبش داشت شراب یکمیز خزمین صفهانی
دانستن	آه کز دست تو شهباده خون دانست ام	از	خورده ام خون و شراب لاله گون دانست ام فغانی تشریفی
بودن	مستم ز بوی عشق و شرابی ندید کس		سوز درون و دود کبابی ندید کس شفقانی صفهانی

**مصطلح**  
 شراب پخته، شراب رسیده و مقطر و چکیده ۱۲ بهار ۱۲ شراب پشت دارا بدال ممله،  
 شرابیکه ادویه مقویه مستی در آن انداخته باشند ۱۲ بهار

باید برایشان بیاید ۱۲ ظهوری  
 بهین ده که نامست کردم شراب ۱۲ نظامی  
 بهر سرست مرطعام گیتی و بهر ساغر محنت مرا شراب ۱۲ طوطا

مصدر	صمد	شاعر
رساندن	بہ تر رسید قدح ساقیا شراب رساں	افغانی شیرازی
رنجیتن	فیضی بزم از می گل رنگ تو بہار	نی صائب صہنا
زدن	بے تو خونابہ کشاں تو شرابے نزنند	کہ ز لخت جگر خویش کبابے نزنند تلوئی تر شیرازی
زدن	کو نکہ تشنہ امے محتسب شراب زدہ	بیاد شیشہ می راز پیش من بردار واعظ قزوینی
ساختن	بکرہ در آبدیدہ دستی بہ سائہ ساز	وین اشک لالہ رنگ شراب شبانہ ساز حنین صہنا
کردن	سائی چومی تماند قدح را پر آب کرد	واں آب راز عکس لب خود شراب کے کامی لاهی
کشیدن	شراب زرد کشد در میاں جام سفید	فراز سبزہ بیاد شہ جہاں نرگس کاتبی نیشاپوری
گرفتن	شراب خور کہ خردی تفاوتے بگرفت	اگر حلال رسید و گر حرام کشید نظیری نیشاپوری
نوشیدن	بروز رزم چو پوشد لباس پولادی	بگاہ بزم چو نوشد شراب گلناری فتح صفہائی

### شریت، معدون ۱۲

چشائیدن	چشم ز شوق رویت دور از تو خون فشاند	دور فلک مباد اکیں شربت چشاند خسرو ہلوی
---------	------------------------------------	--

**مصطلح** شراب زدہ، سیر آمدہ از شراب کہ پھر رغبت بآن نہاشتہ باشد ۱۲ بہار

۱۳ چنان عالم دگرگون شد کہ بر خالم کریم طی۔ شراب جوہ اگر بر زرخس امساک میرود ۱۲ قاسمی ۱۳ بر دی کیا ہم شرابی بر ز ۱۲ قاسمی

۱۴ از ظالم شبیبہ کہ میسر شراب شد۔ تار نیم ز شیشہ بجام آفتاب شد ۱۲ قبول اصفہانی

۱۵ صد گونہ شراب از قدح دیدہ کشیدہ ۱۲ افغانی

مصدر	صلا	شاعر
چشیدن	از	روی مسپکرا دوسیر ندیدیم برفت حافظ شیرازی
خوردن	از	از شیرینی او خوردند شربت تاثیر صحنائی
دادن		ازیں سرستاند از اں سردهد نظامی گنجوی
داشتن		مردم در حتمے دارد ماه شربت دارین سیعی بخاری
ساختن	از	اگر زوزه ترا خوش بود خوشار و زه خسرو دہلوی
سپردن		کس بدشمن چون سپارد شربت بیمارا عرشی صحنائی
سزتن	از	بجز شربت ما که بر تیغ بنشت نظامی گنجوی
کشیدن		شربت جام غم دادم کس بدر چاچے
نمودن	از	شربت بنمایند و چشیدن نگزارند خسرو دہلوی
نوشیدن		التفانی بیجا و دم او نکند کمال خجندی
یافتن	از	دوای درد دل خوش ناشکیبایا عماد کرمانی

شربت، بفتح تین آن شماره و شربت بالفح آن شماره ۱۲ بہار

آینستن	نیست آرام در اں دل کہ ہوس بسیار	شربت آمیز بود شعلہ چو خس بسیارست صائب صحنائی
--------	---------------------------------	--

مصطلح  
شربت تر، شربت لطیف ۱۲ بہار شربت دار، کسیکہ مر با با و اچار با بساز و او حلوا  
پزودہ آن را مدعوت حال رکابہ اگر گویند ۱۲ بہار

شاعر	صہ	مصدر
حسرت مشہد	در	اقتادون شرور پنبہ ترچوں فتنہ خاموش میگردد
عبد القادر	در	اقتادون ہی سوخت ہندو در آں کارزار
شمالی مشہد	بہ	افشاندن در دل زہیم خشم تو آتش اگر فتنہ
ظہوی ترشیری	از	انگندن چراغی کزیں دو دماں روشن ست
حافظ شیرازی	در	انداختن بیار ازاں می گل رنگ مشکبوجامے
رضی اریمانی	از	انداختن برخستہ ولی نظر نینداخت
طالب آملی	از	انگیختن سنا شراری ز دل سوختہ انگینتہ ام
سردر دل و جان میدہم این شعلہ ہیرا و قوی تبریزی	از	انگیختن میدوزم از لب ہر نفس آہ شررا انگیزا
ثابت الدیوب	از	بر آمدن امید بوسا ازاں لب ز تنگ چشمی ماست
قاسمی گونابادی	از	بر آمدن بر آمد ز نعل ستوران شرار
صائب صفہانی	از	بر خاستن عشوہ از خرمن مادو و برا فلاک رساند
فغانی شیرازی	از	بر خاستن بر خاست شراری ز دل گرم فغانی
اکبر دولت آبادی	از	جستن میں جست از دل آتش شرارہ
فیضی اکبر آبادی	از	داشتن با چہ ہم بندومی کہ نشیند بر آتشے
رضا جوینی	از	ریختن آن شعلہ در دم کہ شرر میریزم

دلت اینکا زگریریزو شرر اظہوری

مصدر	صلہ	شاعر
ریختن	از	کہ جاسے نغمہ شرار از زبان بلبل ریخت صاحب صفہانی
زدن	در	شرو در خرمن آرام میزد زلالی خوالسار
فتانیدن		شرفشانی کارز بازمانیت صاحب صفہانی
کشتن		باشد ہمہ گر شرار می باید کشت محمد صفہانی
گرفتن	از در	این شرار از شوق اول در دل آدم گرفت صاحب صفہانی
گرفتن	در	کہ آفتاب قیامت بر گرفت مرا صاحب صفہانی
گرفتن	از	کہ دوزخ آید و از سینہ ام شرر گیرد باقر کاشی

### شرح کا بیان کردن ۱۲ بہار

پرسیدن	از	کفت خاکستری افشانہ بردامان فانوسی فطرت قمی
پرسیدن	بہ	نہمہائے ترابایں و آل نپسندم گرمی یرزدی
اندن		بسیار گوی و شرح کشف مخواں اشرف مازندرانی
پرسیدن	باز	بہشت ذکر جمیل تو کردہ در ہر باب سلمان ساذ
پرسیدن		دردا کہ ایں معما شرح و بیان ندارد حافظ شیبانی
پرسیدن		کہ نہ ہر کو ورتی خواند معالی و انست حافظ شیبانی

شرح کشف خواندن و انشا کردن، زیادہ گوئی کردن و تکلف حرف زدن ۱۲ بہار

فوش آنکہ شرت ہم باتو شکل خود را ۱۲ اولی دشت بیامنی



مصدر	صلہ	شاعر
دیدن	نامہ درودم بے اثرے نیست بجواں	شرح جانسوز نگر تازگی مضمون میں شاپو طہرانے
سنبیدن	بر آں تند خو شرح نم دیرینہ می بنجم	بآتش می نمایم گرمی افسانہ خود را حزمین صہمانے
شغیدن	جہاں پناہا شرحے ز حال من مشنو	کہ نظم حال مرا چرخ سفلہ اتر کرد مجد شیرازے
کردن	در گریہ خواستم کہ کنم شرح در خویش	منعم ز گریہ کرد و سر آب را بہ بست بیعی سمرقندے
گزاردن	گزارندہ شرح شاہنشیہی	چہنیں داو پر سندہ را آگہی نظامی گنجوے
گفتن	شرح این آتش جانسوز گفتن تا کی	سو ختم سو ختم امیں سوز نہفتن تا کی وحشی باقے
نوشتن	خواستم شرح نم دل بقلم بنویسم	آتشی در قلم افتاد کہ طومار بسوخت احمد جامی

شرط ، بالفتح عمد و پیمان ، و طرز طریق ۱۲ بار

بودن	رسالک شیوہ پردازی نہ شرط راہ می باشد	کہ اول منزل یوسف دریں رہ چاہ می باشد صاحب صہمانے
داشتن	مگر شرط داری کہ در ہر سواری	شہے را بہ بندی و شہرے کشائی علوی سکنے
دانستن	تو شرط یاری و رسم و فاداری نمیدانی	ہمیں دل می توانی برود و لداری تمیدانی حزمینی صفاہانے
شدن	زاں طرف خفن نباشد رنی طرف بزخان	شرط ہا شد وقت ایجاب و قبول از جانب نہیں عالی شیرازے
شناختن	گر شرط دوستی نشناسی سجن شمع	اول محبت تو بہ پروانہ خوشترست عرفی شیرازے
کردن	زاں دو شرطیکہ شاہ در خور کرد	کردنر مادہ مادہ را از کرد خسرو دہلوی

۱۰۰ میگنم شرح ز خوناب جگر مژگانہ ۱۲۱ فایض مازندران۱ ص ۱۰۰ ز نخست کردم ایدل بنو شرح نمزہ ۱۲۱ شریف تبریزی

۱۰۰ باہل گمان شرح یقین نتوان کرد ۱۲ سبحانی

مصدر	صہ	شاعر
نمودن	بہ	اسیر شہرستانے
شرف - بفتحین، بلندی و بزرگی ۱۲ بہار		
بودن	از	بہار و بھگاہ صتم بال و پروست عرفی شیراز سے
داشتن	بر	زفیروزی برافریدوں زبہروزی براسکنہ جیلی غریبتا
کردن	با	کہ مہ بانوز خوار زوے شرف کرد خسرو دہلوی
گرفتن		مچھ از سرخ را خود شرف این زمان گم بدر چاچی
یافتن	از	گرا آئندہ از علم سوئے عمل نظامی گنجوے
شرم، بالفتح جیاد چیزیکہ از دیدن آل عار آید ۲ بہار		
آلودن		بید مجنوں سر بہ پیش انداختن بار آورد صاحب صفحہ نے
آلودن	از	کہ باین فضل و ہنر نام کرامات بریم حافظ شیراز سے
بافتن		بہار
باریدن	از	کہ شرم حسن زدوئے نقاب می بارو صاحب صفحہ نے
باریدن	و	بریدم ہماں در زمان شرم خویش فدوسی نے
آلودن	از	کہ بجز لالہ کلم بر سر خاک افشانی قدسی مشہد سے
پکیدن	از	زاں تیغ الحذر کہ ازو آب میچکد صاحب صفحہ نے
بہ زگوں گیری نوہ شرم باد فقار ۱۲ الہی بہمانی		

شاعر	صدمه	مصدر
انوری ابو	از	خوردن
حافظ شیرازی	از	داشتن
حافظ شیرازی	از	زودن
صائب	از	ساختن
انوشیروانی	از	شکستن
صائب	از	کردن
علی سرمدی	از	کشیدن
نظامی گنجوی	از	گرفتن
"	در	ماندن
انوری ابو	از	نهادن

## شرمسار، معروف ۱۲

شاپور طهرانی	از	بودن
شانی مشیر	از	خاستن
رفیعی	از	ساختن
نظیری	از	شدن

مصطلح شرم ساخته، شرمیکه به تکلف باشد در واقع باشد ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	از	بیابا جل کن از یار شرمسار مرا جمالی دہلوی
گردیدن	از	کہ گروم شرمسار از وضع خویش وز دور خیزم این صفہا نے
گشتن	از	خندید شمع رویتو بر مہرتا بدار کمال زنجما نے
ماندن		لطف تو خود نمی نگر خوب و شمت ما شاہی سبزو

### شرمساری

آمدن	از	بہا داتا زیم جز عشق کاری نظامی گنجو
برون		ماتہید ستاں بیدل شرمساری می بیگی صفہا نے
داشتن	از	از کردہ خویش شرمساری دایم صفی راز
کشیدن	از	شرمساری ز قد کوتہ خویش شاہی سبزو

### شرمندگی

آمدن		ظلم بر افتادگان شرمندگی می آورد
آمدن	از	سروش ز فارت گر زندگی دم صور را دادہ شرمندگی قاسمی گونابا
بستن	از	میرسد واجبی مادہا نمانخانہ غیب ماچہ شرمندگی از عالم امکان دایم صفی راز
کشیدن	از	عشق میریزد عرق چون دل شود صید ہوس ہر کہ می میرد طیش میکشد شرمندگی ناظم ہروی
یافتن		پہرہ می آراستی ہر روز بر رنگی دیگر بارہا شرمندگی نقاش رنگ آمیز با صفی شیرازی

۱۲ شرمندگی ز صورت دیوار یکشم ۱۲ فاضل اہری

شاعر	صلہ	شہر مندر	مصدر
		شہر مندر	
خسرو دہلوی	از	شہر مندر نبودی اگر از ریختن خون	بودن
شاپور طہرانے	از	بعد از ہزار ناز بسویم ز عشوہ دید	ساختن
شفائی اصفہانی	از	شہر مندر از ستیزہ مشوکا نیمہ عتاب	شدن
عرفی شیرازی	از	از بسکہ بو یاد تو در طینت اشیاء	کردن
"	از	چوں قندہ ہائے رفتہ شمر دم بدامنش	گشتن
افغانی شیرازی	از	خلفی بہ تنگ از من من از حیات خویش	ماندن

## فصل سین

شست، بافتح تیر و کمان، و قلاب شکار ماہی ۱۲ بہار

دل صد تا فہ شست آویز کردہ		چو دام زلف عنبر نیر کردہ	آویختن
پرواز کتاں نشانہ بر خاست	بیرہ	ہر جا کہ بلند شست بستی	بستن
چشم برنجیہ پیکان جگر پارہ را		شست ترکان کماندار مریزاد کہ دو	ریختن
شست بکشای کہ در سیدہ نفس تر شد		در دم حسرت پیکان تو گر دیدگرہ	کشادن

مصطلح شست آویز، نوعی از شکنجہ ۱۲ بہار

شست بر ہر دل کہ بندومی کشد در قاک و خون ۱۲ صاحب

مصدر	صده	شاعر
کشودن	په	ناظم ہروی
کشیدن		ازاں بانگ و فغان خیز وز ہر کو خانان
گرفتن		ز تیری رسد لشکرے راتکست
گیختن		ماہی نشد خلاص اگر شست گسخت قبول

### شست و شو، معرفت ۱۲ بہار

آوردن		مگر ابر عشق آورد و شست و شوے	ظہوی تر سیر
دادن	از	کہ ہر نظارہ فریبی بیفتد از نظر م	کیم بہانی
دادن	بہ	شست و شوی طرفہ میدیم این انداک	تکی شیراز
کردن	ہ	دلق مہر بشعلہ مگر شست و شوکنند	نظیری نیشا
یافتن	در	وامن آلودہ عصیان مصلای ثواب	عرفی شیراز

## فصل طاء

شطر پنج نام بازی معروف ۱۲ بہار

مصطلح شست گرفتن تیر انداختن ۱۲ از بہار ۱۲ شست و شوی خوب طرفہ دادن، تیر انداختن

و بسیار سخن گفتن با ذراہ نصیحت و دلسوزی ۱۲ بہار

۱۲ تو اس شست بہر صید کشودن صائب ۱۲ کوفتہ ہندم اگر شست و شوی ۱۲ ظہوری

شاعر	صہ	مصدر
بہار	-	باختن شطرنج باز
مشہور شیراز کے	پہوں باتو در مواجہ تشست نزد ما	شطرنج فائبانہ بچیم بعد ازین
وحشی بافقی	سخو و فرو شدہ وحشی عجب کہ مات بنا شد	بساط دوری و شطرنج فائبانہ بچواں
شرف مہنا	لعیب زبان را و دست برو بیاں را	ساخت ز علاج پندسی دوو شطرنج
کمال مجتہد	شطرنج کیند استخوانم	تا رخ نهمش پس از فنا نیز
شافی مشہد کے	مور را آید از ملک سلیمان باختن	عشقبازاں ہر کجا شطرنج ہمت گسترند

## فصل سین

شعلے ، بالفم و شنائی آفتاب و تیغ و غیر آن ۱۴ بہار

جلی فرحتی	گذشتہ از سر گردوں نسیم عنبر سارا	پہ پہ	قنادہ در رخ ہاموں شعلے بادہ کلکوں	اقتادوں
خسرو دہلوی	بر تو شعلے افگند انجام کار	بر	آتش این مشعلہ آبدار	افگندن
ظہوی تشریح		ہ	بگفتن دہد و صف رویش شعلے	دادن
مغزی نیشاپور	گر چہ ہر گوہر بکان رنگ از شعلے فور گرفت	از	خوز رنگ تیغ گوہر دارا گیر و شعلے	گرفتن

مصطلح شطرنج باز ، کسیک شطرنج باز ۱۲ بہار

شطرنج کردن استخوان ، کنایہ از ساختن مرہ شطرنج ۱۲ بہار

۱۵ نقد بردن کسیک این شمع ما شعلے ۱۲ الہ ہروی ۱۵ شعلے رایت تو بر نشاپور اقتاد ۱۲ مغزی

شاعر	صلہ	مصدر
شعبدہ بازی کہ نمود بے بود داشته باشد		
نظامی گنجوی	ہیکلی از قالب نور مخیم	شعبدہ تازہ برانگیختم
شرف قزوینی	بازم از چشم تو انداختہ بودند نشد	دشمنان شعبدہ باختہ بودند نشد
بہار		شعبدہ باز
حافظ شیرازی	سامری پیش عصای دید بیضا میگرد	اینہم شعبدہ با عقل کہ میگرد و آنجا
شعر بالکسر کلام منظوم ۱۲ بہار		
پوشہ شعر آمدہ موزونیش خدا داد است تاثیر صفحہ ۱	یک نکتہ ازین دفتر گفتیم وہیں باشد حافظ شیرازی	ز قند ساختگی حُسن شوخش آزاد است
سدر متق بہ بستن اشعار کردہ ایم تاثیر صفحہ ۱	مرتبہ شعر پسندیم بخش ملا جامی	کی شعر ترا نگیزد طبعی کہ حزین باشد
فخر گرگانی	یکیک بجمہ بر تقدہ الملک شہریار	قسمت بتظم روزی ما را حوالہ کرد
ظہوری آرزو	چہ خواصی آید ز نور تنک	از ہمہ در شعر بلندیم بخش
کلیم ہمدانی	شعر فہماں جملہ صیادند صید بستہ را	بسیار شعر گفتیم و خواندم ہر روز گار
		مکن شعر سنجی بعقل سبک
		کس بجز شاعر تلاش مانی فہم کلیم
مصطلح شعبدہ باز، و شعبدہ باز، و شعبدہ باز، بازگیر ۱۲ بہار شعبہ آمدہ، بہ اضافت شعر بدیدہ کرنی تامل و فکر		
گفتہ شود، و این مقابل شعر آوردہ است ۱۲ بہار شعبہ بستن، مثل مضمون بستن ۱۲ بہار		



مصدر	صلہ	شاعر
گفتن		اندو اگر آباد
وزیدین		عربی شیراز
شعلہ، معروت ۱۲ بہار		
افروختن	پیدا	عالی شیراز
انگدن	از بہ	ظہوی شیراز
انداختن	بہ	شاہی سبز
باریدن		تثالی مشہد
برآمدن	از	فغانی شیراز
بر آوردن	ماز	تثالی مشہد
برخاستن	از	شکوہی بہار
پوشیدن		طالب آلے
پہچیدن	در	ظہوی شیراز
تافتن		آرزو اگر آباد
جستن	از	فغانی شیراز
چیدن	در	ظہوی شیراز
۱۵ ہزار شعلہ آتش فروختہ در دل ۱۲ عمق بخاری		

مصدر	صلہ	شاعر
ریختن	از	سینہ شود شعلہ ریز دیدہ شود اشکبار رضی ہارتیمانے
زون	بہ	مہر کہ ناز می مکنند چشم نیازش از منت صبری صہمتانے
زادون		گو شعلہ زادہ تا نماید سجود ما صائب صہمتانے
قداون	از	شعلہ دریں خشک شدہ نے قدا ملا جامی
کشیدن		بہ چو مجنونم ہوائے دشت پیمانی بباد باقراکاشی
گداختن		شعلہ بگدازد اگر پہلوزند بر گرد ما طالب آلی
گرفتن	در	کہ مرا شعلہ در کباب گرفت ثنائی مشدے
مکیدن		زین ذوق بعاشقان خیر کن فیضی اکبر آباد
نشانن		سوق کی شعلہ آن روی آشناک بنش بیدل عظیم آباد
نشتن		بود کہ شعلہ شد آتش نشسته ما فغانی شیراز
بشیدن		شعلہ نوشی کن بہل باز بیچہ پردانہ را عرفی شیراز
بلدن		آواز کے شعلہ بگو ششم بہما فیضی اکبر آباد

شعورہ دریاقتن ۱۲ بار

گرفتن	از	شعوراز زہد خشک آن لب می نوش میگردد ز سنگ خارہ دل آن چشم باز کیوں میگردد صائب صہمتانے
-------	----	--

شعلہ زہد ہر تو در سینہ بے کینہ ما ۱۲ باقرکاشی  
برسوار شعلہ زہد آتش دل ہیں بود ۱۲ فغانی شیرازی  
سوربت شعلہ بجان نک افتادہ خدی می در بستہ گلبن خشک افتادہ اشغالی اصہمتانے

شاعر	صده	مصدر
------	-----	------

## فصل غین

شغب، بالفتح، شور و غوغا، و آواز بلند، ۱۲ بہار

ملا جامی	واں ہمہ شور و شغب او شنید	تازہ صنم چون شغب او بدید	دیدن
ملا جامی	واں ہمہ شور و شغب او شنید	تازہ صنم چون شغب او بدید	شنیدن

شغل، بالضم و بالفتح و بالتحریک، کار، ۱۲ بہار

خسرو دہلوی	فتنہ راداد شغل بی خوابی	غمزہ زن گشت ماہ صقلابی	داون
نصیر ہمدانی	چہ شغلهاست کہ آشفته خاطر دارند	گی بگریہ در آیند و گاہ ناله کنند	داشتن
خسرو دہلوی	گویا کسی نماند جہاں خراب را	اے عشق شغل تو بچو من تا کسی سید	رسیدن
نظامی گنجی	چنین نامہ لغز پر و اختن	ضرورت شد این شغل را ساختن	ساختن
نظامی گنجی	کہ دستور و انابہ از مال و گنج	بدستوری او شوی شغل سنج	سنجیدن
ملا جامی	انچہ ضرورت بان شغل گیر	علم کثیر آمد و عمرت قصیر	گرفتن

## فصل فاء

شفا، بالکسر تند رستی داون، ۱۲ بہار

ملا جامی	وز کدر نفس صفا بخشدت	از مرض جہل شفا بخشدت	بخشیدن
----------	----------------------	----------------------	--------

۱۵ دم عیسی کہ بہ بیمار شفا می بخشد، ۱۲ آرزو

مصدر	صلہ	شاعر
جستن	از	ملا جامی
دادن	از	صائب اصفہانی
کردن	از	اسیری لاجپور
یافتن	از	حافظ شیرازی
شفاعت، آموزش خواستن گنگار ۱۲ بہار		
برون		سعد شیرازی
پزیرفتن		خسرو دہلوی
خواستن		انظامی گنجوی
ببخیدن		حزین اصفہانی
کردن		اسلمان سواد
شفاعت، با تحریک، سحرخی اول صبح دسرخنی اول شام ۱۲ بہار		
ریختن	در	باقراکاشی
شفقت، بالفتح، مہربانی و غمخواری و بفتحات و تشدید نیز فارسیان استعمال می نمایند ۱۲ بہار		
داشتن	از	حافظ شیرازی
کردن	از	نجات مہتما
تائیدن		سعد شیرازی

شاعر	صدا	مصدر
------	-----	------

## فصل قاف

شوق بالفتح اچاک و شکاف ۱۲ بہار

ظہوی تر	برائے نالہ من پرودہ اثر تنگ ست		عجب کہ شوق نخورد سینہ در و بالید ست	خوردن
صائب	ہر کہ چوں شیر خدا صائب بود بگرنگ عشق	ہ	خامدش را شوق بشیر شہادت مینند	زدن
ظہوی تر	شوق شدی چیز زمین زماں		شوکتش گرد آمدی بمکاں	شدن
ملاجامی	جمال خود کند زماں آشکارا		کند شوق شوق گل زیر خارا	کردن

## فصل کاف

شک بالفتح شبہ ۱۲ بہار

عالی	ہر کہ شک آدر و بود کافر		گر نہ کشف ست چست این آخر	آوردن
ظفر امث	کدویش بود جز و لای تنگی	ہ	بھی خواری تا بنقد شکی	افتادن
نظامی	شک بود دست کہ ہم پہنچ نیست		شک نہ در آن شد کہ عدم پہنچ نیست	شدن
حافظ	زاں پس شکی نماند کہ صائب نظر شوی		وجہ حقیقت ارشودت منظر نظر	مادن

شکار گشتن آدمی حیوان را، و شکار کردہ شد و شخص مطیع و مغلوب ۱۲ بہار

ظہیر قاسم	در مرغزار ملک بدیں فرہی شکار	در	بکشائی دست عزم کہ کس را بنوقتام	افتادن
-----------	------------------------------	----	---------------------------------	--------

صدر	صہ	شاعر
گندن	خندنگ آہ شکار افگنت لیک پوسود	کہ ارہزاریکے برشاں نمی آید کلیم مہدانی
افتن	چشم بدووزمشرگان شکار اندازت	کہ برآہوی حرم حق طپیدن داری صائب اصفہانی
دون	با چشم آہوانہ کہ شیراں کند شکار	اے آہوئے رمیدہ شکار کہ بودہ خسرو دہلو
ن	شکار زون	بہار
افتن	دلما اسیر گیر و جاننا شکار سازد	ہرگز ندیدہ ام من زینساں سوار دیگر خسرو ہلوی
دن	خواہش از چنگل شبہا زبائندہ ترست	شوخ چشمیکہ شکار من دلخستہ شدت صائب اصفہانی
ن	بس با کند عصیاں آہوی عقور امت	نتواں شکار کردوں بارشتہ خطائی مخلص کا
دن	نمد خور ہر طرف دامی ز تار شس	کزاں رو پر توے گرد و شکارش ظہیری تریز
تین	مرغے چو ہمائے دل من گشتہ شکارت	شکرانہ ایس صید تہی کن قفسے چند شفاقی اصفہانی
ن	کہ دائم شست ہمت می کشوند	شکار صید شہرت می نمودند نانیم ہروی
شکایت، بالکہ، گلہ کردن ۱۲ بہار		
ن	وقت مردن با تو خواہد گفت با فرد و خویش	ایں شکایت ہا روز واپس می افکند باقر کاشی
ن	بجا برم شکایت بکہ گویم این تحکا	کہ بہت حیات ما بود و نداشتی دوامی حافظ شیبانی
ن	ز شہنامہ گر چہ ملام نبود	شکایت ز کس در خیالم نبود قاسمی کونابا
ن	نشست و گفت حکایات دوی از ہوا	گذشت و خواند شکایات وقت از ہوا مجد شیرازی
تلاوت جفاو بجا برم چہ کنیم ۱۲ شہیدی		

شاعر	صلہ	مصدر
فغانی شیراز	از	داشتن
شانی شکر	از	ریختن
بہار	از	زودن
ساکل بزد	از	شنیدن
حافظ شیراز	از	فروگذاشتن
صائب صہبانی	از	کردن
انوری ایورد	از	گستردن
جمال صہبانی	از	گفتن
حافظ شیراز	از	نمودن

شکر، بفتیقین تخفیف دوم معروف، و با تشدید تیر ۱۱۲ از بہار

فیضی اکبر آباد	شورے عجب شکر انگیختہ	آمیختن
ملا جامی	بہر حریفان شکرستان شود	افشاندن
کمال صہبانی	دل را آب گرداند چو لعش شکر اندازد	انداختن
ظہوری تہذیب	کام اگر شد شکر اندا چه حظ	زندودن

مصطلح لے شکر اندا، چیزے کہ شکر دیاں اندودہ باشند ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
باریدن	۱۱	صائب الصفا
بخشیدن	۱۲	فقانی شیرازی
بستن		صائب الصفا
بودن		۱۳
پوشیدن		صائب الصفا
پہچیدن		خسرو دہلوی
چشاندن	۱۴	خلوی توشیزی
چشیدن		نظیر نیشاپوری
پہچیدن		من نغز
فاستن		صائب الصفا
قایدن	اندر	خاقانی شروانی

**مصطلح** ۱۱ شکر و شیر بودن کنایہ از کمال تقاضا و استعاج ۱۲ بہار ۱۳ شکر پوشن یعنی یکہ اورا یہ شکر پوشن  
باشند ۱۴ بہار ۱۵ شکر پیچ ، کاغذ یکہ بہ شکر و امثال اس چینیہ ۱۶ بہار ۱۷ شکر چیش ۱۸ بہار

۱۹ شکر خیز ، شکر زار ۲۰ بہار ۲۱ شکر خاے ، شیریں سخن ۲۲ بہار

۲۳ لگفت من دوینے اندر حق خویش ۲۴ بیخاند شکر از دہنش میاید ۲۵ دلواد



شاعر	صلہ	مصدر
زمانائی اور سنگا	گوئے بچکر خجڑ قصاب خورم	بے لعل لببت کرشکر ناب خورم
عرفی شیراز کے	کہ کام طوطی ہندوستان شو شیریں	بروح خسرو ازین پارسی شکر دارم
نزاری قہستانی		شکر زیز عروسان چون کتم ساز
ملا جامی	قوت رواں باشکر آمیختہ	از لب شیریں چو شکر ریختہ
بہار		شکر زیزی
حافظ شیراز کے	زین قند پارسی کہ بہنگالہ میرو	از شکر شکن شوند ہمہ طوطیان ہند
فغانی شیراز کے	ہر چند کہ پیشش شکر و قند شکستیم	تلخی نہ شنیدیم ہم از ساقی مجلس
شانی مشہد کے	شکر فروش چہ داند بہائے قند ترا	منم کہ مشتریم لعل نوشخند ترا
صائب صغنانی	آنکہ مہتاب و کتاں را شکر و شیر کند	یتواند ہم آمیزش ما و تو دہد
بہار		شکر و شیر کردن
فغانی شیراز کے	نہ آنکہ ہچو شکر از گلاب بگدازد	خوش آن بدن کہ زمی در قبا چو گل روید
<p>مصطلح شکر خوار شیریں سخن ۱۲ از بہار ۱۵ شکر زیز، شکرے کہ بر عروس و داماد کتند ۱۲ بہار ۱۵</p> <p>شکر زیزی، بمعنی شکر زیز، کنایہ از گفتار نرم و شیریں ۱۲ بہار ۱۵ شکر شکن، شیریں سخن ۱۲ بہار ۱۵</p> <p>شکر و قند شکستن، شیریں سخن کردن ۱۲ بہار ۱۵ شکر و شیر کردن، کنایہ از کمال احتمال و استخراج</p> <p>۱۲ بہار ۱۵ شکر و شیر کردن، دغلی کردن مثل آب و شیر کردن ۱۲ بہار</p> <p>صائب بالتماس شکر میدہد مر ۱۲ صائب</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن	از زاہداں حلاوت طاعت طمع مدار	صائب اصفہانی
گرفتن	میخورم خون کہ ترا دایہ پیر میگرد	سالمک یزدی
نوشیدن	کسی کو در شکر خانہ شکر نوشد بہ پیانہ	مولوی روم
شکر آب زنجشیک میانہ دوستان افتاد و این را در معرفت حال شکر نجی گویند ۱۲ بہار		
افتادن	افتاد میاں گل و بلبل شکر آبی	شقایق اصفہانی
داشتن	آئینش ز ہر و کام چون اول نیست	ظہوری ز شیراز
رفتن	با پیسفت اگر شکر آبے روز حسن	والہ ہروی
شکر بالضم سپاس داشتن و ثنا گفتن منعم را بسبب نعمت ۱۲ بہار		
برون	نقص ہمت ہیں کہ از میدان زہنگاہ عشق	طالب آملی
ہند داشتن	ہر سرخارمی زبان شکر پرداز می شد	صائب اصفہانی
داشتن	من از بازوی خود دارم بسے شکر	حافظ شیرازی
کودن	شرح احوال تو الحق پر بجانب وقیت	حافظ شیرازی
کودن	بمید غمیکہ در اجزاسے خاک تعبیه کرد	نور علی خانی
گفتن	شکر گویم کہ توفیق خدا سے دو بہاں	نور علی خانی
نمودن	کودن نشان کفور بے سپاس شکر این خطیہ بہیہ نمودن	مالی شیرازی
شکر گویم کہ توفیق خدا سے دو بہاں		
شکر گویم کہ توفیق خدا سے دو بہاں		

شکر گویم کہ توفیق خدا سے دو بہاں

مصدر	صلہ	شاع
آمدن	پو عم او بسر آمد ز گردش گردون	شکست بر صف مژگان پر شغف آمد رونقی بیدار
آموختن	تو گر عالم نپرسی مہرباں من کہ خواہ شد	شکست آموز جان تا تو اں من کہ خواہ شد شفای آموختن
آوردن	بچیر خاطر ما کوشش کیں کلاہ نہ	بسا شکست کہ بر امنر شہی آورد حافظ شیرازی
افتادن	سپاہ نغمہ ات را در ہزیمت فتح می باشد	شکست افتاد در دلہا چو برگردید مژگان کلیم بہلانی
انگندن	ماہ رخاں فلک با تو مقابل شدند	مہر جہالت فگند بر مہ رخشاں شکست سلمان ساکنی
انداختن	ہر شکستے کہ از دم بجزرد	بدوزلف معنیر اندازد عربی شیرازی
بالیدن	سلامت متہم دارد بکم ظرفی جہا بکم را	مچھٹے می کند تعمیر اگر بالہ شکست من بیدل عظیمی
جستن	شکست خلق بجویم بغیاتی کہ اگر	می صبوح شوم نشکتم خار کے طالب آبادی
خواستن	تا میتواں شکست دل دوستاں مجھو	کاین خانہ را بکعبہ مقابل تا وہ اند فغانی شیرازی
خوردن	بجز نسیم کہ آن زلف تا بدار شکست	نخور وہ است سپاہی زیک سوار شکست سلیم طہرانی
دادن	تیر بیداد تو جز بربول مانتیند	تا شکستے ند ہی فتنہ بجا منتیند اسیر شہر
داشتن	یعنی آل دو برج کہ از افتادن سنگاپول	شعر از الفاظ ثقیل شکستی داشت عالی شیرازی

۱۱۰ کہ با سلام شکستی ز فرنگ آمدہ است ۱۲ کلیم بلکہ معنی از سستی طالع شکست افتد بیا رام ۱۲ غنی

۱۱۱ می فتد ہر روز بر کارش شکست تازہ ۱۲ لعلہ در صف پیلان کہ شکست افگند ۱۲ خسرو

۱۱۲ ترسم بیک تغافل بجا خورد شکست ۱۲ شوکت سے نتوان بکوبہ نم دل مارا شکست داد ۱۲ صائب

مصدر	صده	شاعر
ویدن	از	ناظم ہروی
ریختن	از	ناظم ہروی
کردن	از	حزنی صفایا
کشیدن	از	بیدل عظیم آبادی
گرفتن	از	خسرو دہلوی
یافتن	از	ملا جامی

شکل 'بالفتح' ہیئت و صورت ۱۲ بہار

آراستن	رویت لہنا کاستہ خط سبزہ ترخاستہ	شکل تعریب آراستہ نقاش رنگ آمیز تو شاہی سبز
وسیدن	بصد رنگ و گرمی پوشدم آن شکل متانہ	گرفتم کامل پرتاب و چاک و پیرہن پوشد فغانی شیراز
لافتن	نقاش حسن شکل میان و دہان تو	پرداخت آنچنانا کہ نکلجید مودرو
پیدن	در زبان داشت فغانی ز تو عمد گوین	دید آن شکل و زبان بست چہ افسوں کرد
ریختن	بسازند اگر شکل پستان ز قیر	بناشد عجب گرد و شنند شیبہ ظہوری رتیبہ
پیدن	بند و گرو سجدہ کند زلف سیاہش	چوں از لب و انگشت کند شکل چلیپا مغوی تیبہ
کشیدن	یک شربت استجوش بدل جمع کس نیچرو	تاموج شکل زلف بر آب رواں کشید کلیم ہدانی
گرفتن	ز بس بعد تو لاغر شد از ریاضت زہر	گرفت پہلو سے ناہید شکل موسیقاً عربی شیراز

۱۲ بہار ہیئت و صورت ۱۲ بہار شکل 'بالفتح' ہیئت و صورت ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
نہادن	در	رضی نیشاپوری
یافتن		کلیم ہمدانی

## شکم ، معروف ۱۲

انداختن	شکم انداختہ ابر بہائے	شده آبتن گوہر نشائے	زلالی خوانا
بر آمدن	شکم برآمدہ کلک مرابساں دوات	کہ شد ز لطفہ مدحش بمعنی آبتن	نصیر ہمدانی
بر آوردن	زاہد دل از سیاہی شیدور بر آرد	یکبار ہمچنین شکمی از عرابرار	تاثر اصفہانی
پر داختن	ریانی تائیکے در قید بودن	شکم پرواز خواں شید بودن	فوقی یزدی
پرستیدن	شکم پرست ز معنی ست دور کا پلان را	یہ است تو برہ جو ز گوہرینہ ستام	خسرو دہلوی
پروردن	بولوس رازاں لبیریں نظر پر نشانیست	ایں شکم پرورد برائے نقل صہبای متوجہ	صائب اصفہانی
چسپیدن	از ریاضت ہرگز ابر پشت می چسپد شکم	نالاش چون چنگ سیر ہنگ می آید زوں	صائب اصفہانی
خاریدن	کاں یکے زاہد فسودہ دلی است	کز ہمہ کار ہا شکم خار د	انوری اصفہانی
خوردن	چو قرص گرم فلک دید گل دہن بکشود	ز آتش ز چہ پیداشدیں شکم خواری	از بہا

مصطلح شکم انداختن، آبتن شدن، یعنی اسقاط حمل ترجمہ محاورہ ہندی ست ۱۲ بہار شکم بر آمدن  
بلند شدن شکم بسبب آبتن ۱۲ بہار شکم از اعزاد آوردن، چون گرتہ شکمے بر خواں منعی حاضر شود و حریفان از راہ طرفت گو  
کہ شکم از عراب آورد، یعنی سیر خورد شکم از عراب لے اطعمہ لذیذ بر آورد ۱۲ بہار شکم پرواز خواں شید بودن و شکم پرورد  
بند ۱۲ شکم بر پشت چسپیدن، نہایت مانع شدن ۱۲ بہار شکم خارید، بہا نہ کردن و غلظت زین ۱۲ بہار شکم خواری

مصدر	صده	شاعر
دادن		گردوں زرگراں سنگی این بار شکم دلو
داشتن	از	کتانا قفل شدی این دھتر ازینا شکم دارد
داشتن	در	فلک بودے ازین شکم دار تر
وزویدن	از	جباب قدح دزد داز می شکم
وزویدن	در	تگین از نام او تر شد شکم در خویشتن دزد
سودن	بر	چراغ برق گشتی شلخ عتاب
گرفتن		که گل از خندہ رزاک افتد و بچوہ شکم گیرد
نمادن	بر	خندہ بردوش این خراں بارت

شکنج و شکنج بکسر اول و دوم، چین کہ بر روی و اندام و جامہ و جزاں افتد ۱۲ بہار

نمودن		مرا پا تو در بار بستن مباد
نمودن	از	بکلم گرفتافل کرد مژگان سیہ تالیش
داشتن		شکنج و داشتن
گذشتن		رخسار تو آب در رخ گل نگذاشت
مصطلح		زلف تو شکنج بعد سنبل نگذاشت

شکنج و شکنج، آبتن شدن ۱۲ بہار شکم دارا آنکہ شکم کلانی داشته باشد بندی تو نہ کہ گویند ۲ بہار شکم وزویدن و در خویش وزویدن ہر سیدن ۱۲ بہار شکم سودن بر چیز می، نم خدن شکم لارا آن سودن ۱۲ بہار شکم گرفتن، زبہدہ ہندی مت ہاں مکلام بز خسرو ہو بید واقع شد ۱۲ بہار شکم بزین نمادن، نوشتن بزمین چاکہ شکم بزین نرسد ہاں ص

بہارین شکر و زردی ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
شکبہ، نوعی از عذاب ۱۲ بہار		
داشتن	ازاں ساعدی سے اشکبہ دارد	ولی کو دعویٰ سر پنجہ دارد کاتبی نیشاپور
کردن	برائے جو ہرش ایام کر شکبہ نکرد	برائے چیست ہمہ تن کیو آئینہ سلیم طبرانی
کشیدن	پساہ در دو غم از ہر طرف ہجوم کنند	کہ دل شکبہ کش عیش ہا و عشرت ہاست طالب آملی
شکوہ، بمعنی شکایت ۱۲ بہار		
آشوبیدن	مطلبے جز شکر غمہا سے وفادار تو نیست	خواندہ باشی نامہا سے شکوہ آشوب مرا فطرت قحی
برون	تتوان بفلک شکوہ زبیداد قضا برد	از شیشہ ما و ہشت این سنگ صبر برد صائب
بودن	مہمان خوان خویشم اگر نیک و گرد بست	حاشا کہ ہیج شکوہ بود از قضا مرا " "
پرداختن	ز سالک شکوہ پردازی نہ شتر راہ می باشد	کہ اول منزل یوسف چوزیں رہ چاہ می باشد سالک
داشتن	صائب از ناز و عتاب او ندرم شکوہ	مدحساینست از ابر و او ہر چوں مرا صائب
زدن	قصہ کوتہ راست برگوشت سہل ہم این نوا	شکوہ از کج خلقی دوران زخم برین زد فوقی یزد
سنجیدن	شخص نیساں شکوہ ہیج عفت اجابت	تا فراموشی بخاطر ہاست و ریادیم ما بیدل عظیم
شنیدن	از جو ر عشق شکوہ کجا بشنود کسے	رنگی کہ نشکند چہ صدا بشنود کسے عالی شیرازی
کردن	جواب آل غزلست ایگہ نقد حیدر گفت	از چہ شکوہ کہم عالمے پریشانیت صائب
مصطلح ۱۵ شکوہ آشوب و شکوہ پرداز و شکوہ سنج، و شکوہ مند قریب بمعنی ہم اند ۱۲ بہار		
۱۶ بسکہ امشب شکوہ از زلفت بہ تبیل کردہ ام ۱۲ دانش مشہدی		

مصدر	صلہ	شاعر
نمودن		ہمہ شکوات نمودن برقیب ساز کردن آرزو ابر آباد کے
نوشتن		شکوہ بیرحمی با و صبا خواہم نوشتن تلموی تر شیراز کے
شکیب، صبر ۱۲ بہار		
آموختن		تو گر عالم پرسی مہرباں من کہ خواہد شد شکیب آموز جان ناتواں من کہ خواہد شد شفقانی صفہا نے
برودن	از	صنعت من برد زیاد و شکیب از سحر من افسوں ملایک فریب نظامی گنجوی
داشتن	از	مشتاقی و صبوری از حد گذشت مارا گر تو شکیب داری طاقت نماز مارا سعدی شیراز کے
برودن	از	شکیب از جان شیدا اور بودست ملا جامی
رفتن	از	زاں شاخ گل شکیب من زار میرود زیں دست و تازیانہ دل از کار میرود صائب صفہا نے
فصل کاف فارسی		
شکاف، بالکسر، چاک ۱۲ بہار		
بستن		شکاف بستن بہار
زودن	در بہ	شکافی زو بصد افسون و نیرنگ دران خمیہ چو چشم خمیگی تنگ ملا جامی
شگفت، بکسر اول، عجب ۱۲ بہار		
بودن		بختدید و انگشت بر لب گرفت کہ زو ہر چہ آید نباشد شگفت سعدی شیراز کے
شگ زویدانیاں نزارم شکیب ۱۲ سعدی		



شاعر	صده	مصدر
شانی شکر	از	داشتن
جابر غزنوی	از	دیدن
فردوسی طوسی	از	شگفتن
"	از	شنودن
ظہیر القری	از	نمودن
شگوفہ، بضم تین، مطلق گل ۱۲ بہار		
عالی شیرازی	از	آوردن
قاسمی گنابادی	از	افتادن
فیضی اکبر آبادی	از	بستن
سعید شیرازی	از	خوشیدن
"	از	شگفتن
طہری نیشابوری	از	کردن
خسروی طوسی	از	کشیدن
فیضی اکبر آبادی	از	نمودن
شگون، بضم تین، فال گرفتن با دوز پر و از جز آن و شگون بدون واو نیز آمدہ ۱۲ بہار		
لے کس اندر جہاں این شگفتے ندیدہ ۱۲ فردوسی		

شاعر	صلہ	مصدر
من گناہم را گلستانک رسوائی شکوں بادا		بہار کبیا دبر تو ملک صن و منصفی بنی
نیر خود رستی و شور و جنوں دانستہ ام		موسم گل بیخود بیمار اشکون دانستہ ام
تلخی بگو کہ تا بقیامت شکوں گنم		یک نوبرم ز نخل مراد تو آرزوست
شاید کہ آب رفتہ بیاید بچوے ما		بگرفتہ ام شکوں پیش تازہ در ولست
ہم ز لب تو ایں سخن بہ کہ شکوں نہدی	از	فال زدم کہ از ہوس کشتہ شوم یک نفس

## فصل لام

شلاق، بروزن خلاق، ضرب دست و مانند آن ۱۲ بہار

سرخ سخی و شلاق خورد کھ دراز		چوں میخ بروں خمیدہ جا تو خوش مت	سرخ سخی
زمانہ ہیں کہ ز سر نیچہ ستم ہر دم	بہ	بنیچ گوش نشاطم ہمیزند شلاق	فوقی یزدی

شلنگ، برجستن و پافشاندن شاطران بجمت و زرش ۱۲ بہار

کہ ام صاحب آن صاحبی کہ دور غناش	از	پشتمانے فلک میترہ ستارہ شلنگ	زلالی جوانا
---------------------------------	----	------------------------------	-------------

شلوار، از ارپاچہ کوتاہ ۱۲ بہار

با طفت و صنعت آدم کہ ترک سیمیں بر	از	اڑاں سریں سمن گوں فرد کشند شلوار	کمال انبہا
عروسانہ ایں تو گل ہرئی		بپا کردہ شلوار فیروزئی	طغرا مشہد

آتش زندہ از شوق در آن راہ شلنگ ۱۲ عاتی

شاعر	صلہ	مصدر
------	-----	------

## فصل میم

شہادتت، شاد شدن از کربے کہ بہ کسے رسد ۱۲ بہار

کردن	کند شہادتت زاہد فرنگ عالم را	قد آنجا استہ میخاؤ گر خراب شود	صائب اصفہانی
------	------------------------------	--------------------------------	--------------

شمار، بمعنی حساب ۱۲ بہار

بہار	فرستاد اینان دفتر نگار	کہ آرند در مال غائب شمار	ہاتھی شیراز
انگدن	بجو در صید شیراں شمار افگنی	بہ تیر سے دو پیکر شکار افگنی	نظامی گنوجی
بودن	مہرہ نیست را شمار می ہست	زندگانیست را شمار مباد	ابوالحسن بخارا
پرسیدن	شمار و در فلک از سلیم اگر پرسی	چو آفتاب بانگشت خود حساب کند	سلیم طہرانی
داشتن	مجنون بر یک باد یہ غمہاے دل شمرد یہ سپہ	یاد زمانہ کہ غم دل شمار داشت	صائب اصفہانی
دانستن	شمار شوق ندانستہ ام کہ تا چندست	جز بقدر کہ دلم سخت آرزو مندست	خانخانان
در آمدن	رفتنہ چو بر بست اسیران بار	در عدد کشتہ در آمد شمار	نظامی گنوجی
رفتن	گرد ہی داد من اے شہریار	باتور و در روز شمار این شمار	"
کردن	بکار بستہ ام از بیچ رہ کشادی نیست	مگر دیکہ نعمت را کند شمار انگشت	فتح اصفہانی
گرفتن	ز وفائی او شقائی بہ دو کون روشنم	غم او اگر نہا شد کہ مرا شمار گیرد	شقائی

۱۲ بیا کہ بالبل علت شمار ہا دارم ۱۲ نوری

نصرد	صده	شاعر
شمشیر معروف ۱۲ بار		
آفتن		نصرت پوش شمشیر آخته برفق چرخ انداخته
افکندن	بر	سوزن زلف بگداخته از جیب عیسی ریخته بدر چاچی
انداختن	بر	سر و مغز چو مرغش ز اشیاں سز پرتانی کلیم بیدانی
بر آوردن	از	بر نفس کا فر اندازد عرفی شیرازی
بر آہختن		من گرفتہ بر نیارہ موج شمشیر از نیام
بر گرفتن	از	بہوشش بر آہخت شمشیر نیم
جستن	از	شب زمستی چشم تو شمشیر ترگاں برگرفت
خواباندن		زہر شمشیر کو چوں برق جستہ
خوابیدن	در	مخالفند چون شفق در خون نشسته
لازدن		تا کجا شمشیر خواباند خم ابروے تو صاحب اصفہانی
کندن		شمشیر در بغل خوابیدن
کندن		شمشیر خوردن
کندن		خوشامدم کز صف تو باں بقصد خون من تاز
کندن	بہ	زند بسر گرچہ شمشیر نیم
کندن		تو در شمشیر زدن باشی و من در سز اندازی
کندن		نہ ز سہم عظیم ست عفو عظیم
مصطلح شمشیر آفتن و بر آہختن و از نیام بر آوردن ایک معنی است ۱۲ بار ۱۵ شمشیر افکندن بر چیزے		
و خواباندن و زدن ایک معنی است ۱۲ بار ۱۵ شمشیر در بغل خوابیدن با کمال احتیاط خوابیدن مثل ترکش بت خوابیدن ہا		
۱۵ بار ۱۲ شمشیر بر فرم زنی آزار نیست ۱۲ سعدی شیرازی		

شاعر	صلہ	مصدر
صائب	ور	کرون خطسیاہ دل از تیغ رونگرداند
صائب	لے	کشیدن شمشیر کشیدی و بنجوم نہ نشاندی
صائب	از	کشیدن امید صائب از ہمہ کس چوں برید شد
صائب	ور	نہادن دلاور دلیران شمشیر زن

شمع، چیزیکہ از موم یا چربی سازند و برافروزند ۱۲ بہار

سلطان	پہ لے	برافروختن بادایت در مقامی کز چراغ مجلست
سلطان	ور	برکردن تا دین ایوان مینا ہر شبے بر می کنند
صائب	از	برگرفتن حسن او او پر تو عشقم بلند آوازہ شد
آرزو	از	برون از کعبہ شمع برودہ بہ بتخانہ سوختیم
صائب	از	ریختن چشم منور ترانا دیدہ ز گس از قلم
حاکم	از	زردن خوں شدم بر یکسہا کے شہیدان

مصطلح ۱۱ شمشیر کشیدن و از نیام کشیدن، ایک معنی است ۱۲ بہار ۱۱ شمشیر نہادن در چیزے، بمعنی شمشیر

۱۲ بہار ۱۱ شمع برافروختن و برکردن و درون شمع روشن کردن ۱۲ شمع ریختن، شمع ریختن

و شمع ریزا کہ شعما را بسادہ ۱۲ بہار

۱۱ کشد شمشیر چوں بر خصم خود کام ۱۲ بہار ۱۱ کشیدند شمشیر در قتل عام ۱۲ ہاتھی سے خواہم کہ از دم شبے شمع در کج نم

۱۲ ضاتی للہ گو شمع بر فروزہ بزم طرب کہ ما ۱۲ عرفی

مصدر	صلہ	شاعر
ساقن	شمع ساز	بہار
سوخن	اگرچہ شمع کا فوری خورد و خائیسوزد	صائب ہفتا نے
فشدن	شمعیکہ آور و بڑیاں فیض نور خورد	فغانی شیراز کے
کشتن	بصحن کعبہ مرا کشت عشق در عمری	طالب آبادی
گداختن	شبے کہ باہ رخت شد چرخ غفلت ما	کاتبی نیشاپور کے
مردن	چرخ غدل نیفر و زند در بزم سیردی	عزنی شیراز کے
نشاندن	ہر آن شمع کی کہ در مجلس نہی باروی اوستا	حافظ شیراز کے
نشتن	چوں شمع بہر جا کہ نشانند نشینم	کلیم بہدانی
نہاوندن	ہر آن شمع کی کہ در مجلس نہی بارو اوستا	حافظ شیراز کے

شمیم بوییدن، او بوے ۱۲ متعجب

بیدن	ما از گل بیما نہ کشیدیم شمیمے	از	آشفہ نگر دیم بجز یک نیمے	علی مازندرانے
------	-------------------------------	----	--------------------------	---------------

## فصل نون

مصطلح ۱۲ شمع ساز، اگرچہ شمع ہارا بسازد ۱۱۲ از بہار ۱۲ شمع سوختن و نہاوندن، روشن کردن شمع ۱۲ شمع کشتن و نشانندن، گل کردن شمع و خاموش کردن آن ۱۱۲ بہار ۱۲ شمع مردن، نشستن، گل و خاموش شدن ۱۱۲

شمعیکہ بگو فتنہ کا خانہ سوختیم ۱۱۲ از بہار

مصدر	صلہ	شاعر
------	-----	------

شنا و شناہ، بالفتح، دست و پا زدن در آب ۱۲ بہار

کرون	فلک تا کند در شط او شناہ	کہ در کمر بستہ از مہر و ماہ	طغرل شہد
نمودن	در بحر موج اگر نزنند دم ز مہر تو	چوں کشتی شکستہ نماید شناہ صبح	علی ما زندرانے

شناوری، مرادف شنا ۱۲

نمودن	در کان طبع آن چو بگشتم کراں کراں	در قعر بحر این چو نمودم شناوری	مجد شیرازی
-------	----------------------------------	--------------------------------	------------

## فصل واو

شوخی، طاری و بیباکی و اطلاق آن در خیالے ذات الحکمت باشد ۱۲ بہار

افزودن	از گرہ شوخی فرود آں ابروی پیوستہ را	جز و گیرائی نمود این با زبال بستہ را	جامی اصفہانی
بردن	اے آب و رنگ از گل رویتوالہ را	چشم تو برد شوخی چشم غزالہ را	افسری بخارک
داشتن	یوسف ما کہ غمش چاشنی نعم دارد	تار پلہ بن اد شوخی مژگان دارد	قاسم شہد
ریختن	بسم ہر کجا رنگ سخن زان لعل تریزد	زا غوش رگ گل شوخی موج گہریزد	بیدل عظیم آبادی
کرون	حافظ در مجلسے درودی کشم در محفل	بشنو این شوخی کہ من با اہل صنعت میکنم	حافظ شیرازی
کشیدن	شوخی سے خانہ از محراب می باید کشید	از سراب خشک ناز آب می باید کشید	صائب اصفہانی
یافتن	شوخی چشم تو از چشم غزالاں یافتم	دل بشہ از دست و اوم در بیاباں یافتم	اسیر شہرستانی

۱۵ گنم ہمیشہ بدریاے خدمت تو شناہ ۱۲ معزی ۱۵ کز آب دیدہ من کاررداں شناہ کند ۱۲ ادھی

مصدر	صده	شاعر
شور، بلوادی بھول، آشوب و نونغا و ملاحمت و طبع و نوحس ۱۲ بہار		
اقتادون	تا بروں از پرده درو صفش سخن افتاده است	شور محشر و میاں انجمن افتادہ است دانش مشہد کے
افزودن	از بہار خطت افزود مرا شور جوں	آخر حسن تو شد اول رسوالی من امید بھد آ
افگندن	کو تو اسنجی کہ در مغز جہاں شور افگند	پنبہ مغز از سر میناسے ما دور افگند صاحب صفتما
انداختن	ماہی کہ ز پر تو بہماں شور در انداخت	پیش رخت از ہالہ مکر سپر انداخت صاحب صفتما
انگیختن	آن بت کہ ز سینه شوری انگیزد	وز شاخ شکر میوہ جاں میریزد فخری ہروی
بر آمدن	می خواست ز مرغیاں چمن شور بر آید	یک نغمہ معنی بصد آہنگ بر آورد نظیری نیشاپور کے
بر آوردن	از پستہ دہانتان جہاں شور بر آورد	از صبح شکر خندہ دہانی کہ تو داری صاحب صفتما
برخاستن	چو موج ببحر گرت بہت من نا لہا وارد	سرم شد خاک و از سر شور سودا بر نمی خیزد و حیدر پوری
برخواستن	بہر چمن کہ فغانی ز رسید نالہ کنان	ز بلبلان سحر شور و غلغلے برخاست فغانی شیراز کے
بگیدن	جلوہ آن سر و قامت تا دم را گردنوں	جای اشک از دیدہ ام شور قیامت میچکد مخلص کاشی
بگشتن	یا دایا مے کہ عشقم شور سودا کے تداشت	داشتم دیوانگی اما تاشامی نداشت بدیع نصیر آباد کے
بگشتن	بوسے زلفے بہ گریباں و فارسیختہ اند	طرفہ شوری بدمان عدول مارے بختہ اند مرزبان
بگندن	و نیظر فنگر کہ پستہ اشیر نیست	از پرنگی شور در افگندہ بشہر شمس نیشاپور کے
بگون	خداوندیکہ شور معرفت در کشور مازد	معالمای فیض عام و خاص را برخوان غیاث زلالی خواتسا

۱۲ سرزت من شور قیامت افگن ۱۲ آرزو سے از گندان قیامت پر شور نہ ہو جوین



مصدر	صده	شاعر
شنیدن		واں ہمہ شور و شغب او شنید
طلبیدن	از	ہیچکس از لب پروانہ عدالت شنیدست
کردن		نمک شد فاکم از لب شور کردم
گرفتن		بگیرد ہمہ شہر و بازار شور
گنجیدن	در	شورست کہ در انجمن شور گنجد

شورش، شور و شغلی، و طاحت، و پریشانی ۱۲ بہار

افتادن		چہ شور شہا کہ در بازار گرم نو بہار افتد
انداختن	در	ز لب شورش انداخت و در صحن باغ
بستن	بر	در بہار حسن و در غرمی از سر گرفت
داشتن	از	دوش میگفت بہ بلبل دل من کالجمن
دیدن	از	آب کزد شورش بسیار دید
نکندن	در	چہ شورش نکندند در انجمن
گرفتن	از	آمد مگر بہ ننگر تسلیم بر قرار
تہادن	در	چوں جمال دوست خود را جلوہ داد

شوق، بالفتح، خواہش و آرزو ۱۲ بہار

افزودن	پہرہ حرف زدن شوق دیدم افزودن	کلیم گفت ار نی چون ز حق کلام شنید آرزو
--------	------------------------------	--

مصدر	صدا	شاعر
بودن		مویم سفید گشت و ہوایتوم ک نشد
دادن	پے	ہجر خدایا بس ست زود و صالی بدہ
داشتن		نے شوق باغ دارم و نے یاد شیتقا
ریختن	در	ز آرامی افتسا و آرام من
فلکدن	در	وصل تو فلکند شوق در کشور مرگ
		آتنا رشید شوق شبانم ہی برد
		شوق بدہ اینقدر یاپرو بالی بدہ
		صیاد از براسے چه سر مید ہد مرا
		مگر ریحتمی شوق در کام من
		ہجر تو قلم کشید برد فتر مرگ

## فصل ہا

شہادت، گواہی، داؤن و شہید شدن، و کلمہ طیبہ ۱۲ بہار

داشتن	درم از کف توبہ نزع اندرست	اندر	شہادت ازاں وارد اندر وہاں	مغری تیشاپو کے
بودن	امام شہر یعنی ہادی ماوردومردن	بر	شہادت برزباں راند مبارکیا و ایمانش	عربی شیرازی
بودن	چہ میدہند گواہی دو چشم یار بنجوم	از	کہ نشوندرستان پہنچ روے شہادت	شاہی سبزوار کے
بودن	نمودے اگر بر مزارے عبور		شہادت بگفتندی اہل قبور	کلیم بہدانی
داشتن	باں درونے کہ فرہاد ازو شہادت یافت	از	باں ترانہ کہ منصور را کشید بدار	عربی شیرازی کے

شہد، بالفتح، انگبین و طلاوت ۱۲ بہار

بودن	ز شیرینی جانہا بسکہ تیغیت شہد پرورشد	از	لب ز خمشن ہم چسپید من خوش دل کہ بہتر کلیم بہدانی
------	--------------------------------------	----	--

شہدے بنانا سزا دہ مجرم ۱۲۵ فیضی

مصدر	صدا	شاعر
پکیدن	از	دو شاہ سنجیدمومی طالب المہارے ترا
ریختن	در	دو شاہ تہواں در میاں خاۓ از نور ریخت
طرازدین		شہد طراز لب لعل نگار
		زہر فروش بن دندان مار
		طالب علی
		صائب اصفہانی
		والہ ہروی

## شہر بعزنی بدو مدینہ ۱۲

آشوبیدن	شہر آشوب	بہار
برزدون	تا چشم بر ہم میزنی افتادہ ہر سو کشتہ	شہری بہم بر میزند ہر پیش مرگان تو باقر کاشی
بستن	ملک آباد جنون در قبضہ شمشیر ماست	شہر بندایں قلم و حلقہ زنجیر ماست
کشادن	آں شہر کشائی تو کہ از شرح فتوح	شرط است کشیدن خط نیاں بسیر
گرداندن	داشت با خورشید رویت لاف اندک نسبتی	ماہ را از بہر عبرت شہر گرداں ساختم
گرفتن	شہر یار شہر گیر بادشاہ ملک بخش	خسر و معر فتوحی داور مالک رقاب

## شہرت، باہضم، آشکارا شدن و آشکارا کردن، آشکارا ۱۲ بہار

بودن	مجنون کہ بود شہرہ بدر و بلائے عشق	نغانی شیر
خواستن	شانہی مخواہ شہرت نامم کہ بہر من	آں روز خوش گذشت کہ نامی نداشتم

مصطلح ۱۲ شہر آشوب، آنکہ از صن و جمال آشوبیدہ شہر باشد۔ و مدح و ذمیکہ شعرا اہل شہر اکتند ۱۲ بہار ۱۲ شہر بہر  
برزدون، خراب و پریشاں کردن آن ۱۲ بہار ۱۲ شہر بند، شہر بناہ ۱۲ بہار ۱۲ شہر کشا، شہر گیر، کنا

بادشاہ ۱۲ بہار

مصدر	صلا	شاعر
واون	تا شیر بخت میدهدم معنی بلند	ز انم شکایتت که شهرت نمیدهد
داشتن	شمع کاووری بعالم شہرتی واردولی	گر زمین کس راست پر شمع کاووری بدست
شدن	بے ریاضت نتوان شہرہ آفاق شدن	مہ چولاغوشووانگشت نامیگرود
کردن	خاکساری نقش پالتعلیم میگیرد ز ما	در فن خود گر چه بقدر کم شہرت کرده ایم
گرفتن	شعر اواز شعر تو چون بیشتر شہرت گرفت	گفت باکی نیست شعر او ہمیں شعر منت
شہید ماکشتہ راہ خدا، و فارسیان بمعنی مطلق کشتہ استعمال کنند ۱۲		
شدن	مولیٰ اگر شہید تو شد پر بعید نیست	مولیٰ اصفا نے
کردن	بیابنوش کہ در مسیت شہید کم	کہ نیست قابل دیت شہادت متو
فصل یا		
شیر بیابے معروف ترجمہ لبن و نیز شراب ۱۲		
شدن	آخر عمر شدم والہ طفلے کہ برید	ماوردی ہون دل عاشق شیریں
شدن	شیر و شکر بودن	اثر شیر از
کردن	گر چه شیر خام خوردست آدمی من بختم ام	گرم خون بودست وایہ دادہ شیر دگر کم
مصطلح شیر بزیدان بجزیرے، باز گرفتن مطلق را از شیر ماوردی بجز دیگر نوگر گردانیدن ۱۲ بہار مکہ شیر و شکر بودن		
کمایا ذنابت اختلاط ۱۳ بہار مکہ شیر خام خوردن، غفلت کردن و بے شعوری نمودن ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
خوردن	هچننال از نیب بر دجوز	سعدی شیراز
شیر، بیاسه مجول، درنده معروف ۱۲ اہمار		
افکندن	شیر افکن	بہار
انداختن	شیر انداز	بہار
گرفتن	بیک دو جام مرا شیر گیر کن ساقی	صائب
شیرازہ ۴ اچھہ جلدان بعد از جزو بندی کتاب و اطراف اجزا ابا بریشم رنگین ترتیب دہند و بر کنار چیز یاد لند ۱۲		
بستن	تا شاہد علم و عملش چہرہ نیفروخت	عرفی شیراز
بودن	آنکہ باشیرازہ دار و کنتہ اوراق مرا	صائب
داشتن	جلد سخنم دار و شیرازہ شیرازی	خسرو
ریختن	اینقدر شور جنوں در قطرہ می بودہ است	صائب
ریختن	شیرازہ مجموعہ گلزار فرور ریخت	صائب
زدن	مکن گویا بعض مدعا پارب ز باہم را	ذخا موشی بزین شیرازہ اوراق فغانم را
<p>مصطلح شیر افکن و شیر انداز، کنایہ از مرد قوی و پروزور ۱۲ اہمار شیر گیر، آنست کہ دماغش برسد و خودداری کرد و از افتادن کہ لازمہ مستی است محفوظ ماند ۱۲ اہمار مصطلحات</p> <p>۱۵ ز تار موج می شیرازہ بستم صبر و تقوی را ۱۲ فطرت طے بتازنگہ بستہ شیرازہ اش ۱۲ طغرا ۵ و ز نفس شیرازہ بستم بر کتاب</p> <p>۱۳ و اہب صفایانی للعه زو ظہوی در دکن شیرازہ بردیوان مدح ۱۲ ظہوی</p>		

مصدر	صمد	شاعر
ساختن	بغیر از خطا کہ پیچیدست بروے دلاویزش	کہ مصحف را در شیرازہ از زنا می سازد
شدن	شیرازہ شدن	صائب اصفہانی
کردن	بس رابطہ ہائے محترم کرد	والہ ہروی
کندن	کہ این مصحف حسن است کاین تورات خوانی	از و شیرازہ از ہم کندہ گشت ادراک ابتر شد
گرفتن	طول امل چہ رشتہ کہ بر ہم نتافتہ است	شیرازہ گیر نیست در یغاکتاب عمر
گستن	شیرازہ گستن	صائب اصفہانی

شیرہ پچاشنی کہ از قند و نبات سازند و بقوام آرد و بہ صلاح اطباء آبی کہ از بز در گیرند ۱۲ بہار

مصدر	صمد	شاعر
گستن	شراب کمنہ ناشیرہ گشت از دوا گون بختی	دگر زین سال بماند ہفتہ انگور میگردو

شیریں چیز کہ شیر نسبت داشتہ باشد خصوصاً در علادات و نیز ہر چیز بزدم خوب و خوش آئندہ عموماً ۱۲ بہار

مصدر	صمد	شاعر
گستن	بدریں شوری نگینت با من بسے	کہ شیریں نیایم بچشم کسے
گستن	کوہن در بیتوں چوں تیشہ سر بالا نگرد	کار چوں شیریں فتد خود کار فرمای شود
گستن	خون شیریں ست وحدت اخذ آساں کند	باز مشکل شد کہ با ما تیغ نازش تو گرفت
گستن	کسے کزد ام شیریں شد شمارش	ہمیشہ تلخ باشد روز گارش
گستن	مرازاں لب تو خط بختہ مفروش	کہ چہ روز دگر ایس متاع شیریں

صطلح شیرازہ شدن، کنایہ از فراہم آمدن ۱۲ بہار شیریں آمدن بچشم کسے، لذیذ بودن بچشم کسے، شیریں  
انقادون کار مرغوب و خوش آئندہ بودن کار ۱۲ بہار شیریں بودن خون، لذیذ و مرغوب بودن ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	شیریں بدون طبع	بہار
شدن ۱۱	تا پوزنبور عمل در چشم ہم شیریں شوند	صائب اصفہانی
شدن ۱۲	اگر نہ مصدر ذاتت بود چگونہ قصتا	عرفی شیرازی
کردن ۱۳	ہچو آں بادام تلخی کز نمک شیریں کنند	مخلص کاشی
کردن ۱۴	گوشہ گیراں را بچشم خلق شیریں کرده است	صائب اصفہانی
کردن ۱۵	چنانکہ شیر کند خواب طفل را شیریں	فرد و غفلت من از سفید مویہا
کردن ۱۶	در غم لبہائے من گوئی بیری	مرگ را بر بندہ شیریں می گئی
کردن ۱۷	سخن آخر بدہاں می گذرد مودوی را	سخنش تلخ سخاوی دہنش شیریں کن
کردن ۱۸	میکنم از ترزبانی دشمنان را مہرباں	میکند شیریں زمین شور را باران ما
کردن ۱۹	شیریں کردن لب	بہار
گذارون ۲۰	شیریں گذار	بہار

مصطلح ۱۱ شیریں شدن در چشم کسے، عزیز بودن در چشم کسے ۱۲ شیریں شدن لب، کنایہ از تبسم و نرم خندیدن  
 ۱۳ شیریں کردن بادام، شکر پوش کردن آنرا ۱۴ بہار ۱۵ شیریں کردن دہن کسے، رشوت وادار  
 کار سازی کردن ۱۶ بہار ۱۷ شیریں کردن لب، متعدی از شیریں شدن لب کہ گذشت ۱۸ بہار

۱۹ بشکر خندہ شیریں نشد لب ۱۲ جعفر

مصدر	صمد	شاعر
گفتن	تاز آینه اشبرنگ نیاید بیرون	صائب اصفهانی
گواریدن	من آن سرچشمه شیرین گوام	خسرو بلخی
شیشه معروف که در آن شراب و گلاب و جرمین بازنه و بعضی آینه مجازت ۱۲ بهار		
آمدن	بنوعی راز دل را پاس دارم	وحید قزوینی
افتادن	در افتاد آن جوان را ساغر از چنگ	خسرو بلخی
افتادن	شیشه افتادن	بهار
یاختن	از سنگلاخ در دل شیشه بازمین	صائب اصفهانی
یاختن	شکسته بر سر هم از ره شوخی و بیباکی	بهار
پیدن	شیشه باچیدست بر طاق و در دست امید	بهار
پودن	پا بهر جامی گذارم نشتری در خاک بست	صائب اصفهانی
یاختن	زمین از ترکنازا و نجار سے	صائب اصفهانی
یاختن	شیشه خویش بر دوشگر خوبت برسان	صائب اصفهانی
مطرح شیشه بر سنگ آمدن او در سنگ افتادن و منقش شدن عیش و نشاط از کوه و دریا و شیشه		
باز آنکه بازی خیشه در مجلس و مکار و ذوق نون و معنی اول صائب گفت ۱۲ بهار شیشه بازی و لذت است ۱۲ بهار		
شیشه بر کوه گریه من و بر باد خورم ۱۲ سلیم ص ۵۵ اینی شیشه معنی آینه مجازت ۱۲		



مصدر	صلہ	شاعر
۱۰ زون	۱۰	بہار
۱۱ ساختن	۱۱	صائب اصفہانی
۱۲ شکستن	۱۲	بہار
۱۳ شکستن	۱۳	طالب آملی
۱۴ شکستن	۱۴	صائب اصفہانی
۱۵ شکستن	۱۵	بہار
۱۶ کشیدن	۱۶	بہار
۱۷ کشیدن	۱۷	بہار
۱۸ گرد آیدن	۱۸	بہار

شیلان، پیاسے معمول سفرہ طعام و صورت قابہاسے طعام ۱۲ بہار

کشدن کس مسرفی برنگ مصور زیدیدہ است بر بوطاق خانہ اش زودہ شیلان کشیدت سلیم طہرانی

مصطلح ۱۰ شیشہ بر سنگ زون، منقض شدن عیش و افشایے راز کردن ۱۲ بہار ۱۰ شیشہ در جگر شکستن، ببقار

ساختن ۱۲ بہار ۱۰ شیشہ بر سر کے شکستن، در سر بازار شکستن، راز افشا کردن ۱۲ بہار ۱۰ مصطلحات ۱۰ شیشہ بر سر کشیدن

پر خوردن شراب و بیکیاگی خوردن آنرا بہمال رغبت ۱۲ بہار ۱۰ شیشہ بر سر کشیدن، خواص، آں آنت کہ خواص وقت غوطہ

زون در دریا براسے حفظ صوت و پاس دم از تندی و تلخی آب شور چیزے از شیشہ ساخته بر سر میکشد و بعد از ان غوطہ می زند ۱۲ بہار

۱۰ شیشہ گردان، ماعیل و مکار و زو و قنون ۱۲ از بہار

مصدر	صلہ	شاعر
شیون، بیاسے مجھول، نوحہ یعنی آواز ماکم، و نیز نالہ و فریاد ۱۲ بہار		
آمدن	از	شیون زنجیر می آید ز جوہر تیغ را صاحب اصفہا
افتادن	در	خوش ویر کردی ااجل و رخا زات شیون ابوالمعالی اصفہا نے
برداشتن	تا	جوہر تیغ تو چون سلسلہ شیون برداشت صاحب اصفہا نے
بودن	در	در خانہ سینہ پیو شیوں می بود کلیم بہدانی
خاستن	بر	زاں بردل و تن ہزار شیون خیزد ابو الفرج رونی
دادن	از	فکندہ بیستوں پیشش کہ میکن وحشی یزدی
در آوردن	از	شیون ز بلبلان نوازن در آورم عرفی شیرازی
طرزیدن		خوں می تراود از لب شیون طراز ما طالب آلی
کردن	از	آب در روغن چو باشد میکند شیون چراغ صاحب اصفہا نے
کشیدن		پنداشتم بیان مگر باغبان گذشت سلیم طہرانی
گرفتن	را	گرفته است بکوئے تو شیون خود را اثر شیرازی
نمون		از بلندی چوں بزر آید نماید شیون آب مجید شاد
شیوہ، بیاسے مجھول در اصل معنی نیکو کردن کاری، و معنی ناز و کشمہ و طاز و درخش و خوبی مجازست ۱۲ بہار		
آموختن	از	من آدمی بچپن شکل و قد خوبی درویش ندیدہ ام مگر این شیوہ از پری آموخت سعدی شیرازی
۱۲ امون شاہ دین فلک شیون کرد ۱۲۔ فیج شہرستانی سلسہ در ماکم تو در بہرہی شیون کرد ۱۲ شاہی ہردی		

مصدر	ص	شاعر
آموختن	یہ را	فیضی اکبر آبادی
انگینختن		خسرو دہلوی
بودن		حافظ شیرازی
دادن		ظہوی آثرین
داشتن		خسرو دہلوی
دانستن	را	انگنی خردی
دیدن	از	مولوی جامی
ساختن		نصیر جہا
سپردن		حافظ شیرازی
شکستن	بہ	عرفی شیرازی
شناختن	از	طغرا مشہد
طلبیدن		حافظ شیرازی
کردن		والہ ہروی
گرفتن	از	فغانی شیرازی
گزیدن	در	جعفر
نمودن		فغانی شیرازی

بواسطہ احتیاط و تسلی خاطر التماس میکنم کہ فراموش کاری شیوہ نسا زند

شرط آں بود کہ ما بجز اس شیوہ نسپریم

بروے ہم شکستہ شیوہ ہائے طرارے

بیل ازستی گل شیوہ رم شناسد

مسکین خورش و ردل دور دیدہ ضیاء نیست

مشتت رسد از بدیہ شوئی

ایں شیوہ کا شکے ہم از آغاز میگرفت

ہر شیوہ کہ در عاشقی گزینم میرم

در بزم تو ہیشمار نشستن کہ تواند

روز نخست چون دم مردی زدیم عشق

بشان رنگ زلیخا و زلف مشکینش

گرد و در سر ہر شاخ دو صد گریہ بید

ز گس طلبد شیوہ چشم تو ہے چشم

در شیوہ کنی بدیہ گوئی

چشمت حال ما چون نظر باز میگرفت

گر بینم یارا اگر نہ بینم میرم

زیں شیوہ ستانہ کہ ہر دم بنہائی

مصدر	صلا	شاعر
<b>باب صا و</b> <b>فصل الف</b>		
صابون، معرّف، چیز سیست کہ تما شمارا میدان شویند لغایت چرب و گندہ ۱۲ بار		
رسیدن	نہ پوش ہم ہست مفتون او	بہر کس رسیدت صابون او
زودن	گر نور محبت تو صابون نزد	کی پاک شود ز چہک پیراہن صبح
صاف، ہر چیز لطیف و پاکیزہ ۱۲ بار		
گذشتن	از دل بے کینہ ما تیغ او بگذشت	بوج ہرگز این چنین از روے دریا نگذر
<b>فصل با و</b>		
صبح، بانغم، باد او ۱۲ بار		
آدم	بسکہ بعد از تو خزانے و بہارے باشد	شام و صبح آید و لیلی و نہارے باشد
برآمدن	صبح روے تو بدیشاں کہ برآمد امروز	نیست اسکاں کہ پنج من سوختہ تا شام
<b>مصطلح</b> صابون کے بکے رسیدن پر دو کس با ہم جوگنڈ ایکے دیگرے را گوید کہ صابون بجائے نہ رسیدت		
خواہی دانست، و ما دآں باشد کہ ہنوز نرب دست من بچشہ ۱۲ بار صابون زودن، شستن بہ صابون ۱۲ بار		
صابون گذشتن، بہ شتاب تمام رفتن، گویند از انجا صاف گذشتیم ۱۲ بار		
زنگار صدف ہر چند صابون ۱۲ سلیم صابون زودہ خاک را بعد آب ۱۲ دالہ صبح و گرا زوش بق اقبال برآمد ۱۲ طہ		

مصدر	صده	شاعر
مناقتن	از	آفتاب آسمان حصار گرفت
خاستن	از	لب میگوں زخوں بیگناہان ست گہرا تر
دمایندن	از	کہ برویش وایں یکاد نخواند
د میدان	از	صبوحی بزن از باقی شبانہ نخلیش
رستن	از	زمغزہر کہ تسلی باستخوان گردید
شدن	از	شامی نشد کہ گریہ شامی نداشتم
فشردن	از	صبح از بسم گل دانم فشرده اند
گذشتن	از	ز ایام عمر ما نبود در حساب صبح

صبر، بالفتح، شکیب ۱۲ بہار

آزمودن	را	صبر رامی آزمایم شوق رامی پرورم
آمدن	از	خود داری ازین آئینہ چون آب نیاید
آوردن	از	گشت بر خوردار در ہر دوسرا
برخاستن	از	صبر و طاقت ز دل آدم و خواہن خات
برون	از	چناں برزند صبر از دل کہ ترکان خوانی

مصطلح صبح خیز، کنایہ از عابد و زاہد ۱۲ بہار ۱۵ صبح افشردن ایجاد کردن دبیر کردن ۱۲

عس و میداد افق صبح کا نور سبز ۱۲ طلوعی

مصدر	صلہ	شاعر
نہ لودن	گر صبر بود در بدر ماں رسد آخر	فریاد کہ بے صبر و قرار ست دل ما
داون	ہاقت آنروز زمین خردہ این دولت داد	کہ بلاں جو روح صبر و ثبات کم دادند
داشتن	آن برہمن کہ مرطعن مسلمانی زد	صبر دارم کہ گل سبجہ شووزارش
بہبودن	سخن کوتہ دل و جان قرار و صبر مخلص را	شکستی سوختی بروی ربودی تاخیری رفتی
رفتن	ازورفتہ آرام و صبر و قرار	نہا دست بر بقراری مدار
سپردن	من ویک لحظہ جدائی ز تو و انگاہ جیانتا	ایتقد ر صبر بجا شق نسپر دست کہے
سنجیدن	امتحان صبر سنج کیت اسیر	تا سپید کردہ دو اپرورا
شکستن	صبر من بشکست آری بگسلد بیا صبر	خواب من بگست آری بگسلد سو اس خواب
طلبیدن	یا من نا صبور را سوی خود از وفا طلب	یا کہ تو پاکدامنی صبر من از خدا طلب
کردن	صبر باید کرد از غیر خدا	صبر از دیدار او باشد خطا
کشادن	باست فرد کشاید از خاک صبر صولت	از
گواختن	آد آشفتمہ بخواریم شبے آمایہ ناز	بہ روش مہر فراوہ بنگہ صبر گداز
کستن	صبر من شکست آری بگسلد بیا صبر	خواب من بگست آری بگسلد سو اس خواب
	ناند صبر و طاقت آتش عم چون شو تو تیرا	ازاں چوں شعلہ بنشینم دمی صد بار بزمیزم ابو الوالد صہبند

صہ صبری بن درگم باد بہرود بہ ۱۲۰۰ جلیم سرہندی صہ یاد زعم ہجر صبر ابو بکر ۱۲۰۰ مولدین صہ صہ صبر و گرام از دل بہرود

ابو امی لعلہ صبر و جوز فلک کن تا بر آئی رو سپید ۱۲ صاب صہ در ہجر آن زیبا منم صبر و عمل چوں کم ۱۲ فیزی

مصدر	صدا	شاع
صہوری، شکیبائی ۱۲		
کردن	بلائے عشق بازی داشت گرم طوفان برین ہم	دریں محنت صہوری میگنم ایوب رانام اثرن مازندرانے
فصل جا		
صحبت، یاری و ملازمت ۱۲ بہار		
افتادون	مدح و ذم ہر دو در قسیم سخن در کارند	کہ بود عطا قدرت صحبت و گامی بس والہ ہروی
بر آمدن	بہ چشمش مفید آشنائی ست شکل	کہ صحبت بہ پیمانہ کمتر بر آید مفید بلخی
بودن	بر سر پیمانہ ہم ہرگز این صحبت نبود	یو و ہم ہم پیش ازین اماندین لذت نبود قدسی شہدک
پزیرفتن	بیمار دل بہ ترک تو صحبت پزیر ہست	ابلاست اینکہ نصیحت پزیر نیست محترم کاشی
پاشیدن	گوشہ گیری با حضور دل عجائب دولتی	دانہ دام ہما کن صحبت پاشیدہ را تاثیر اصفہانی
جستن	ہر کہ این صحبت بخوید خوشدلی از وی جو	وانکہ این عشرت نخواستہ از زندگی برود حرام حافظ شیرازی
چسپیدن	چہ چسپان ست بادل صحبت اشک	بدست طفل مرغ بے پرافتاد کلیم بہرانی
داشتن	غافل از ما صحبتہ با یار میداری وجد	اسم یاری بر طرف اغیار بودن پس چرا وجد فریبی
در گرفتن	شیشہ با سنگ و قدح با محتسب بگردد شد	کہ تواند صحبت ماد تو در خواہد گرفت صاحب اصفہانی
ساختن	روز گلگشت ست یاران بزم عشرت ساختند	گلرخاں فتند و در گلزار صحبت ساختند فغانی شیرازی
مصطلح ۱۲ صحبت پاشیدہ، صحبت تمام شد و مردم از جا رفتہ ۱۲ بہار		
۱۲ ہر کہ با عشق خرمن سوز صحبت در گرفت ۱۲ نیکی اصفہانی		

مصدر	صدا	شاعر
شدن	پشتم من گتسخ بین آن خوی نازک و زنج	تاناگا ہم آن طرف افتاد صحبت ہا شدت و حشی یزدی
طلبیدن	می طلبم باز و صحبت عافیت دے	تمت عقل چون ہم این دل عشقبازا شاہی سزوا
کردن	صحبت موثرست طبیعت دراز دست	صائب باہل صومعه صحبت چہ میکتی صائب اصفہانی
گذشتن	شب کہ صحبت بجدیت سر زلف تو گذشت	ہر کہ برخواست زجا سلسلہ بر پارخات
گستن	نگار صحبت از انیگار بگسل	گل خندان من از خار بگسل خسرو بلوئی
نشستن	زلفت دل و پیکان یاد در شکم	کہ صحبت من او ہرگز این چنین نشست شاپور طہرانی
یافتن	بے درد دے راہ بدر ماں نتوان یافت	تا جاں ندہی صحبت جاناں نتوان یافت کمال ہرود

صحت، بالکسر و تشدید ہا تندرستی دایں مقابل سقم است و خلاف غلط نیز ۱۲ بہار

پزیرفتن	دارد اسیر چشم کہ بیند در آنجنا	صحت پزیر نسخہ اعمر سقیم را	اسیر شہر شانی
دادن	مجموعہ دوستاں ز من بود سقیم	ابحاز سر کلک تو ام صحت داد	نظیری نیشاپوری
داشتن	دوش آن تا مہرباں چون نگدوم دید گفت	اینکہ می گفتند ہماست صحت داشت	نور الدین قمی
یافتن	مراجش خواند درس استقامت	کتاب آب درنگش یافت صحت	ناظم ہرود

صحرا، بیاباں ۱۲ بہار

صحرا پیودن	صحرا پیودن	بہار
------------	------------	------

مصطلح صحرا پیودن دے کر دن صحرا ۱۲ بہار

دے کہ خوش طبعانہ با من صحبتی کرد ۱۲ طالب



مصدر	صلمہ	شاعر
خوابیدن	بغلام برنمی خیزد ازیں صحرای خوابیدہ	سیرم بیجو مجنوں در طلسم پا خوابیدہ
گردیدن	شعلہ کز یک شہارش طور صحر اگر دشد	سالها شد تا نہاں وزیر سر بوش منست
نشستن	صحرائشیں	صائب صفا
نوردیدن	صحرا نورد	بہار
		”

## فصل دال

صدرا، مطلق آواز ۱۲ بہار

آمدن	صدائے خندہ ز خم از ترک تیرمی آید	از	سیلم طہرنی
بازدادن	پیل کز ان غلغلہ آواز داد		خسرو دہلو
برآمدن	دریں گلشن بر آواز درو بام	در	زلالی خوانسا
برخواستن	صدائے ماتمی از خانہ برخواست پریدم	از	عالی تیراز
برداشتن	موسے چینی شدہ چشم ز شکست طالع	از	بیدل عظیم آباد
برون	رشتہ عشق چو بکست فغاں خاموشی	از	قاسم شہد
بودن	کے آگہ زار باب صفا ہرگز نمی باشد	را	حسرت شہد
پیچیدن	چہ موسم است کہ گرنالہ میکند بیل	در	طالب آملی

مصطلح لفظ صحرائے خوابیدہ، صحرائے دور واز، میرزا بیدل ازراہ قادر سخنی بستہ، والا محاورہ راہ خوابیدہ است ۱۲ بہار

بہار از شیشہ گاہ ہشت این سنگ صدا برد ۱۲ صاحب

شاعر	صلہ	مصدر
مگر زوآن شکار افکن بسنگ سر شہر نشین عورت شیراز	از	صدای پانی خیزد و مہل پر نجرش
طالب آبی	از	چنان ز حسن تو اجزا سے بزم رفتہ زہوش
مولیٰ صفایا نے	از	از ربط حسن و عشق زہر سورا سادہ انداز
خسرو ہلوی	از	گوش ہاے ماہ میمون جب اکردہ باز
فیاض لاہی	از	یکبار نالہ کردہ ام از درد شتیاق
سیگانہ نیشاپور	از	بر شیشہ دل نور و زینک تو سنگی
مخلص کاشی	از	خسرو فرود نالہ و افعال من از بخت بی
فیضی اکبر آباد	از	سوار و رفت و نشد رفتش فراموشم

صداع، بالفم، درد سر و زحمت ۱۲ بہار

باقر کاشی	بگو بہر خدا زیں خانہ درد سر بردیروں	صداع میدہتا صبح بخارم می کشد قتی	داون
-----------	-------------------------------------	----------------------------------	------

صدومہ، بالفم، بہم دیگر کو فتن و آسیب رسایندن ۱۲ بہار

لوسفی جراباؤقانی	نقاد صدماں تیغ در میانش ولرز	نہ بوجہ ہست بدر ہائے زرف گاہ ملاحظہ	تقدادون
طغرا مشہد	ینائی چرا از میاں برکنار	کہ شد زیں ملاحظہ تم صدومہ حوار	داون
خسرو ہلوی	مشرق و مغرب ہمہ بر ہم زند	ور غضبش صدومہ بعالم زند	داون
بدر چاچے	دی توشی کہ چاکرت ملکت ہفت خان گرفت	ای تو می کہ فخرت صدومہ ہفت خوان شکست	سلطان

۵ داں طاقت از کجا کہ صداسے زرد داں + در بار گاہ خسرو و خدیوہ و نشان دہ ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
------	-----	------

## فصل رام

صرف بالکسر خالص اذ بالفتح اخرج کردن ۱۲ بہار

شدن	بنکر وصل تو شد صرف حال عمم	چو مفلسی کہ بسودا کیما افتد	سلیم طهرانی
کردن	آخرین تہ شیشہ کز عمر باقی ماندہ است	صرف رعنائی فروشاں چمن خواہیم کرد	صائب اصفہانی
گردیدن	ہمچو آئینہ کہ بر شاہی عام آویزند	عمر من صرف پریشاں نظری می گردد	"
گشتن	وز ثنائے حضرتت عمد جوانی گشت صرف	نوبت پیری رسید اکتوں بام حضرتت	سلمان ساوجی

صرف ما فائدہ و غلبہ بر چیزے و نوبت و فرصت و تنگی کردن در خرج ۱۲ بہار

برون	شد بس گراں زر غصہ دل و اغدار من	صرف عجب کہ صرفہ برد از بخار من	سیح کاشانی
داون	ندارد صرفہ کشتی گرفتن باز برستاں	بود در خاک داکم ہر کہ با گردوں در آویزد	صائب اصفہانی
داشتن	خندہ شوخ تو فرصت بہ تغافل ندید	زلعت و بردن دل صرفہ بہ کاکل ندید	سلیم طهرانی
کردن	مکن صرفہ می با سراف کوش	خم از تست پندال کہ خواہی بنوش	طالب آملی
ماندن	کشت جہاں ز نشو و نہا پاک ماندہ است	آن دانہ صرفہ ماند کہ در خاک ماندہ است	اسیر شیرازی

لے نقد جیات صرف دریں روزگار کرد ۱۲ وحشی یزدی لے صرف اوقات بآزار کہ خواہی کردن ۱۲ شکی بہدانی لے کہ ہمارم صرف

نتوان برون از نفاں زمن ۱۲ صائب لے نہارد صرفہ خون بختن میگانہاں را ۱۲ صائب

شاعر	صدا	مصدر
<b>فصل قار</b>		
صفت مطلق رستہ و حلقہ ۱۲ بہار		
ناظم ہروی	لوامی معرفت را شفقہ بکشا	بیاناظم صفت ہمت بیارا
حشمت اصفہانی	تاناو ک ناز ترا گیرند چوں جاں در بغل	در صید گاہت آہواں صفت بستہ ابرو کما
صائب اصفہانی	تا صفت مژگان خوزیر کہ بر ہم خوردہ است	کعبہ در خون غزالاں پیچودن غلالہ است
اندھی ایبوردی	تاج الملوک صفر صفا روزگار	زید بدحت تو کہ گویم بصد زباں
طالب آملی	باج شاہاں ستد طرفدارت	صفت در دستارہ صفا رت
خسرو دہلوی	صفت زو ندی زہر کرانہ سراں	مجلس آراستہ ز ناموراں
ناظم ہروی	ز نم بر ہم صفت تدبیر ہا را	کہ از ہم بگسلم زنجیر ہا را
شنائی مشہد	راستائہ تو صفت بار بکشند	صورت ز بست طفل مرادی کہ بندہ وار
خسرو دہلوی	بر گزراں جنیش قلب از فلک	باز کشا صفت جناح اد ملک
صائب اصفہانی	از خط سبز آن صفت مژگان گرفت	صفت در برابر صفت محشر کہ می کشد
ملا جامی	تیر مخالف تنش جا گرفت	روز احد چوں صفت ہیجا گرفت

نظیر سلاطین مستقیم صفت بہ ہزاران صفت آراستہ چوں کوه قاف ۱۲ قاسمی ۱۳ صفت لوک صفت زودہ بردر گمش بین دیار ۱۲ ظہیر

صفت کشند تباراج دل سیہ چشماں ۱۳ افغانی للعه کشیدند بر گرد آن قلعہ صفت ۱۲ قاسمی

مصدر	صده	شاعر
گر بخت صفت حشر مقابل چو باشد		شمشیر نگاهت چو پئے جنگ بر آورد
صفا پاک و بیفش شدن ۱۲ بهار		
آوردن	رسیدن گل و نسریں به خیر و خوبی باد	بنفشه شاد ووش آمد من صفا آورد
باریدن	صفا باریدن	
بخشیدن	از مرصن جمل شفا بختت	وا ز کد نفس صفا بختت
برداشتن	تجارت خاطر دانا است انظار بهتر کردن	صفا بر خیزد از آئینه چوں جوهر شود پیدا
برداشتن	شاید از غدر پرستار پذیرند به حشر	بسکه برداشت صفا صورت غری و بل
تراویدن	می تراود از بنا گوشش صفا	آه ازین آئینه خورشید زرا
جستن	صفا می جوید از قصدی معرکه جنت	که انواع خرابیها بود و عمارت یانش
چکیدن	صفا چکیدن	
خاستن	شکر ریزی گوشه لب مفهم	صفا خیزی موج غیب مفهم
دادن	ساکن گلخن شدم تا صاف کردم سینہ را	داوم از خاکستر گلخن صفا آئینه را
داشتن	چرا بادل من صفا ای ندارد	اگر در دیشب بلای ندارد
داشتن	صفا دارد این آب آئینه نیز	ولیکن صفا را باید تمیز
<p>بهر کس بضمیر خود صفا خواهد داد ۱۲ همانگیرند اگرند اذن صفا با تو را صافی تست ۱۲ الی بهدانی سه بهدنون بگرند</p> <p style="text-align: right;">داوم ندانتم ۱۲ صائب</p>		

صدر	صلہ	شاعر
دزدیدن	زین دست تماشایش رخسارش صفا دزدید	قاسم مشہد
دیدن	بہ نہائی اندر صفائی تبیینی	سعدی شیرازی
زردن	داستے بر آتش گل چوں صبا بایزدون	دانش مشہد
طلبیدن	بجلوہ نتوان شد چرخ مجلس انس	صفای فطرت و لطف و مزاج می طلبند
کردن	آئینہ خاطر آں صفت آراے میکده	گر صد کدورت ست بجای صفا کنند
گرفتن	صفا گرفتن	نزاری قہقار
نگریستن	چو آب و آئینہ با خلق صاف و یکرویم	صفای خاطر رندان سینہ چاک نگر
افتن	بقدر سعی صفا یافتند راہروان	بہر دو گام دریں راہ سر مخار و برد

## صفت

آشتن	انداختہ ام صیدم را از نظر خویش	یعنی صفت باز نظر دوختہ دارم	دستی بافتی
بیدن	بسکہ شنیدی صفت روم و چین	خیزد بیا ملک سنانی بین	سنانی غزنوی
بودن	ہر کجا حسن بود عشق مر او صفا کند	پہنچ عاقل صفت لیلی و مجنون نکند	فلکی شروانی
ستن	من نگویم صفت کنده بروای و گرم	تا نگویند مراد عیال کو فتنہ خوار	بسحق شیرازی
تستن	در نامہ نوشتم صفت بار فرقتش	دازندہ مکتوب گرا تا باشد افسوس	شریف تبریزی

مطلوبہ صفا دزدیدن، سلب کردن و زردن آرا ۱۲ بار ۱۵ صفا زون

آب حضرت صفائی صفای بین ۱۲ صفائی اصغمانی

مصدر	صلہ	شاعر
صفر، بافتح، اخطی معروف ۱۲ بہار		
افگندن ۱۵	۱۰	روزہ ہجرت ہم افگندست صفر بہرم
بیدن ۱۶	۱۰	صفری ادو پونور بہ کشکی بریدست
زردن ۱۷	۱۰	صفر بپرسش زودہ است
شکستن ۱۸	۱۰	بہ دم آب کہ صفری جگر را شکند
کردن ۱۹	۱۰	پایتو گرفت ست رہی دستش گیر
کردن ۲۰	۱۰	وے دیدہ گر صفر کنتم آبے بزین این خاک
صفر، آواز مرغ عموماً، آواز بلبل خصوصاً ۱۲ بہار		
بر آمدن ۲۱	۱۰	فغان فتاد بہ بلبل نقاب گل کہ کشید
بزخاستن ۲۲	۱۰	برخاست صفری کہ بیاباں برفض سخت
زردن ۲۳	۱۰	ندامت کہ دریں واگہ چہ افتادست
سردن ۲۴	۱۰	می سریند از فراز سدرہ چوں مرغان صفر
مصطلح ۱۵ صفر بر کسی افگندن، صاحب صفر گردانیدن کے ۱۲ بہار ۱۵ صفر بپرسش زودہ است، یعنی تند و بیدار		
شدہ است ۱۲ بہار ۱۵ صفر شکستن، کنایہ از صفر ازل کردن و حرارت شکستن ۱۲ بہار ۱۵ صفر کردن، کنایہ از ختم		
نمودن و اعراض کردن ۱۲ بہار ۱۵ صفر کردن، کنایہ از استفرغ کردن ۱۲ بہار		
۱۵ تلخکامے کو نیک بیوش صفر افگند ۱۲ باقر کاشی ۱۵ زلب صفر لے من شکن میندیش ۱۲ خسرو		

مصدر	صلہ	شاعر
شتبیدن	از	ہوں شمع بلب سوختہ آید نفس ما حزین صفحہ
کردن	بہ	پہچ مورے ز نڈ جز بد عاے تو نفس پہچ مرغے نکند جز بہ تنائے تو صغیر معزی زینا
کفیدن		مکش صغیر کہ از بلبلان مست پیغم جرعہ خراب از می است نہ طالب آلی

## فصل لام

صلا بافتح خواندن بطعام و مطلق خواندن ۱۲ بار

آمدن	از	صلای سیر گل از بانجیاں نمی آید کلیم ہمدانی
انگندن		تاش بگیرند صلا در فکند ملا جامی
داون		بلبل محبوب ملا بال رخصت میدند صائب صفحہ
زودن	بہ	صلا بر سنگ طفلان مینزد آواز زنجیر تاثیر صفحہ
فرستادن	بہ	بدو عالم صلا فرستادی عربی شیراز
کردن	بہ	بعالم نشہ دیگر صلا کرد راج سرہند
کفتن	را	بدوزر گس مست سلامت را صلا گفتم حافظ شیراز

صلا بافتح نیکوئے کار ۱۲ بار

اندیشیدن	ز ہر ندان نو آموختہ را ہی ہمی است	منکہ بدنام جہانم چہ صلا اندیشم حافظ شیراز
----------	-----------------------------------	--

صلا بافتح نیکوئے کار ۱۲ بار



مصدر	صلہ	شاعر
پرسیدن	بکار عشق بپیرم صلاح کار پرسم	خسرو بلوی
جستن	کارے کہ خرد صلاح آن جست	موقوف بکار سازی تست
دیدن	کنم ہر کجا شاہدی رانکاح	چو طغرانیہ بنم بہ قاضی صلاح
صلابت بالفح سخت شدن ۱۲ منتخب		
داشتن	نہاد او ز صفا بود و آن صلابت داشت	کہ مرد رانہ سکندر گرفت و نی دارا
صلح ، بالفح شتی ۱۲ بہار		
آوردن	ہر کہ صلح آورد با تو صبح بختش بر دید	تیرہ گرد و سپیراں کس کہ پیکار آورد
افتادن	شکر ایزد کہ میاں من او صلح فتاد	حوریاں رقص کتاں ساغرستانہ زدند
انگختن	بہر مجلس کہ باشد چوں من آیم اور دیر و	کہ ترسد محرمی در بند صلح انگختن باشد
جستن	طریقے بدست آرد صلحے جوے	شفیعی بر انگیزد عذرے بگوے
دادن	صفائے روئے عرفناک یا رانام	کہ صلح داد ہم آفتاب و شبنم را
داشتن	تا چند صلح و جنگ چہ داری بجان ما	خندیدن انجناں و بر آشتن این چنین
سگالیدن	یا قصاے بہاں از فرخ تیغش ہر روز	ہمی صلح سگال دلد ہر جنگ سگالی
کردن	صائب از طبع بایں تازہ غزل صلح مکن	اول جوش بہارست گلستان ترا
صلح آرزو از یار چہ جونی کہ محبت ۱۲ آرزو صلح بانفک چوں صلح کردی با زمین در جنگ باش ۱۲ شاپور		

مصدر	صلہ	شاعر
صلہ اعطاء دادن ۱۲ منتخب		
بخشدن	ہر کہ خواند ایما الناس از شما این قطعه را	در نور حالت صلہ بخشد ز ہمزہ تا بغین عالی شیراز کے
پزیرفتن	صلہ نیز برد و این حسن طلب نشمار می	خود تو دانی کہ چہا کرد با میدا مل عرفی شیراز کے
خواستن	خواستم از خاں صلہ گفت از سخن فرمان طلب	من خواندن عاجز نم پس ز نفییدن چہ میں عالی شیراز کے
خوردن	از شماں خوردہ اند جاگز ما	صلہ ما خوردہ اند از ایماں طہوی تہذیبی
دادن	داشت چون اعتماد بر شعرا	صلہ پیش از مدح گفتم داد فیضی اکبر آباد کے

## فصل نون

### صندل پو بی معروف خوشبودار ۱۲ بہار

ساییدن	صندلے سودست خاک بوستان از بو خوش	با	بسکہ بادل سنگمائے کوہ صندل ساری	خسرو دہلوی
سودن	صندلے سودست خاک بوستان از بو خوش	از	بسکہ بادل سنگمائے کوہ صندل سانس	”
کشیدن	چاروہ در سر عقل ست صائب رومی	بر از	صندلی بر جہیزیں سیلاب می باید کشید	صائب اصفہانی
تالیدن	معبودامی پرستان گوشہ میخاہ است	بر از	بر جہیں صندل ز جو بتا کالیدن خوش	دانش مشہد کے

### صنعت اہل ضمیر بالفتح حرف و پیشہ ۱۲ بہار

گردن	حدیث عشق ز حافظ شنونہ از و اعطا	در	اگر چہ صنعت بسیار در عبادت کرد	حافظ شیراز کے
------	---------------------------------	----	--------------------------------	---------------

تیسرے ہر حرف و صلہ سیم دادم ۱۲ نظامی

شاعر	صلہ	مصدر
طغرا مشہد کے	بریں کسا صنعت ہا نمودی	نمودن

## فصل واو

صواب ہا راست و درست ۱۲

آمدن	گفتم اے نادان و نادانہ و خفاش کیت	از	ہم ز عرقی کشف سر آفتاب آمد صواب	عرفی شیراز کے
دیدن	پچشم صدق نظری کتم بہرچہ گذشت		جز میں صواب نہ بینم کہ دار دم دلشاد	عرفی شیراز کے
کردن	صواب کرد کہ پیدا نکر و ہر دو جہاں		یکانہ ایزد و دار بے نظیر و ہمال	غضائراز کے
گفتن	اگر صواب بگویم بگوئے شرم مکن		کہ آبرو سے مرانست شرم کیں درکار	عرفی شیراز کے

صوت ہا بفتح آواز ۱۳ بہار

آوردن	ساعتی گونی بسا قی جام فرعونی بدہ		لحظہ گونی بمطرب صوت موسیقی بیار	معزی نیپا کے
برآوردن	صوتی بنوا کے نو برآرم		بر باد و ہم ترانہ ہارا	نظیری نیپا کے
بستن	دستاں نوا توخت بہرغان بہاری		ہر صوت کہ مرغ دل میں فصل خزان بست	علی خراسانی کے
تراویدن	تراوید صوت ہزار از دو تار	از		ظہوی از شیراز کے
داشتن	صقیر قامہ ہا صوت بلبلاں دارد		زرشتہ برگ گل و دختند مسطرا	لا اعلیٰ کے
رسیدن	ازاں زماں کہ بجا فظ رسید صوت صیب	ہ	فضائے سینہ شوق ہنوز پر ز صداست	حافظ شیراز کے
کشیدن	فصل گلریز بہار نالہ دانش رسید	ہ	می کشد صوتی بگوش نغمہ سنجان بہار	دانش شیراز کے

مصدر	صنعت	شاعر
صورت بالضم نقش و پیکر و چہرہ و عکس ۱۲ بہار		
انگشتن	یکے صورت انگیز بر خاکش ازخوں	نزار و جگر خستہ زرد و لاغر
بافتن	ہر چہ در دل پر تو اندازد ظہوی می کند	گر بمعنی بتگری آئینہ صورت باز نیست
برداشتن	قضا ز پایہ قدر تو صورتے برداشت	زمانہ نام نہادش سپہ کیوانی
برآوردن	تا از گران عطا شاپیں ترا و صورت لا	بر نیار و
بستن	نقش رویتو در آئینہ جہاں صوت بست	آنچہ میجو استم از غیب ہماں صوت بست
بستن	تو تا در آئینہ رو دیدہ ز حیرت تو	چو پشت آئینہ صورت نہ بست کار کسی
برداشتن	ہو او کس صورت معنی برداخت	بد عوی لیک چوں مانی برداخت
باز رفتن	ز معنی ہای بے صوت دلت گرد و نگارستان	زنی برسنگ اگر آئینہ صورت پزیری را
خواندن	علی صوت خوان صورتی تخلص نمودی زبان آو	بود
بخواندن	کیست دیگر کہ دل از تکلف بردیار مرا	آہ اگر آئینہ صورت نہ بد کار مرا
بخواندن	از پائے نگاہ ہم چہ بری معنی رفتن	از زلف با برو چہ وہی صورت چین

مصطلح ۱۲ بہار ۱۲ صورت باز، شخصی کہ در زانہا شکل مختلفہ ساختہ مجلس اگر م دارد ۱۲ بہار ۱۲ صورت برداشتن، طرح

برداشتن ۱۲ بہار ۱۲ صورت بستن، آشکارا پدید شدن ۱۲ بہار ۱۲ صورت بستن، کار با صلاح آمدن کار ۱۲ بہار ۱۲

صورت خوان، آنکہ در بازار ہائستہ صوت ہای طالع و نبی آدم و معاط ایشان در روز قیامت چوں صوت ہائے پہلہانان

در یون بردم با گوید نہاید ما ز ہر یک چیزے بستہ ۱۲ بہار ۱۲ صورت داوون کار را، با صلاح آوردن کار ۱۲ بہار

مصدر	صلا	شاعر
داشتن		زین فشرده ام بر چشم اشک آلوده مگر گانرا
دیدن	در	خزمن مشک بایت بازگشا کلاله را
زودن	بر	زند صور تے ہر کسے بر حریر
ساختن		سازید صورتیکہ نباشد از وجد
کردن		بایواں ہا دراز شکرگوف و زنگا
کشیدن	را	می کشد این خامہ مو صوت حال مرا
گرفتن		آئینہ ما صورت بیگانہ نگیرد
گرفتن	از	بسکہ آمد مویہ کلکم خامہ تصویر شد
گنجیدن	در	این آتشی موسی کہ در طور گنجد
نشستن		نقشی بدو کاری یاری نہ نشیند
نکاشتن		جہاں جاہ ترا میر و ند چون بزرگ
نمودن	از	کز لطافت می نماید صورت معنی در
نوشتن		ماہ من صورت نویسی بے سواداں میکنند جاوید

مصطلح لے صورت کشیدن، مصوری نمودن، صورت کش، مصوۃ ۱۲ لے صورت گرفتن، کار، و صورت نشستن

بہ اصلاح آمدن کار ۱۲ از بہار لے صورت نویسی، نقل نویسی ۱۲ بہار

لے بجواب دوش یکے صورتے نمودین ۱۲ معنی بخاری

صدر	صدا	شاعر
-----	-----	------

صولت با بفتح، حمله برودن و تکرار کردن ۱۲ بار

سبزه شبنم فشاں صولت پروین شکست	پیه	رنگ گل از عوان داد بشعری جلا	علوی فرخ آباد
طراز دولت جاوید شاهزاده سلیم		که یافت بازوی او صولت یداللهی	عرفی شیرازی

## فصل ہار

صہبا، بفتح، شرب ۱۲ بار

در باغ چوں بیا تو صہبا زویم ما	در	گل با چو پیہ بر سر مینا زویم ما	خالص صفحانی
در غمارم روز و شب با آنکہ صہبا میکشم	پیه	خشک لب چوں ساحلم ہر چند دریا میکشم	منعم شیرازی

## فصل یار

صید، بفتح، تکرار کردن و تکرار ۱۲ بار

چو شد ملک او ملک ایران تمام	ہ	در افتاد آن طرف صیدش بدام	قاسمی گونابا
اینچہ صحر بود و این صیاد و صید افکن کہ بود		ہنچ پنخیری نشد پیا کز و ترے نہ داشت	آصف تہجدی
کشتن خود خواستم از غمزہ تو ز زیاد		گفت صید انداز ساکن صید تجیل منت	خسرو بلوی
شکاری ہستم کار کش فراک را شایم	پیه	بقید من چه سعی ست اینکہ دارد صید بندن	حشی یزدی

کین رنگ صورت نمز شکست ۱۲ از روی صدمی کشند از جام صہبا قیامت ساغر نہ ۱۲ واضح مہ ہرگز اندام قوی صید صیابت آری

شاعر	صله	مصدر
فغانی	بخشد صید را و دل خو چکان خورد	بختیدن شیران مرغزار تو ای مشکبو غزال
از و کبر	بود بدم تو صیدی از دست جسته ما	تو بسته اول از قید خویش رسته ما
شقایق	بیهوده پشت دست گزیدن چه فایده	و بنال صید جسته دویدن چه فایده
شایدی	چون شد مپیدار مرغ دل بجای خود بود	خواب دیدم که ز شاهین او صیدی ز بود
وحشی	حالا که ماندی در میدیم رسیدیم	رم دادن صید خود از آگاه غلط بود
میله	صیدیکه به بنید رسیدن نگذارند	چشمان کند انگن صیاد و ش تو
سعد	امید است تا که که صید سے زنی	چه هر گوشه تیر نیاز افکنی
سالک	مرتا صید خود سازد بر آتش دانه میریزد	بروے لاله رنگ او عرق شمر کآن جادو
سلیم	فغان ز بند و غزالان خیر اندامش	کدام دل که نشد صید این سیه چشمان
خسرو	دویدم ام همیشه تا روز باشد باز	بدان طمع که کند مرغ وصل خواب صید
سلیمان	کند طره بهر سو که میکنی پر تاب	هزار صید بهر سوی میکشی در قید
صائب	صید بے دام گرفتن بهر صیاد است	چشم او بیند و زلف مرا کرد سیر
سوس	نه صید گشت به دام کس نه صیادند	مجردان که ز قید زمانه آزادند
علی	آرام و قرار از دل خیدار بود	آهو چشمی مرغ و دم صید نمود

سے آخر بآید و از اینجا صید شد ۱۲ فغانی سے بطف و خلق تو ان کر صید اہل نظر ۱۲ حافظیہ و غسانی صفحہ ۱۱۰۰ اللعناش میر علی کاتب

مصدر	صدا	شاعر
صیت، آوازگانیک ۱۲		
رسیدن	در عرض زمین و زمان صیت عدل تو	در به
صیقل، بفتح اول و سوم، مصقله ۱۲		
خوردن	صیقل رخ تو تاز می ناب می خورد	از
دادن	نمی دانم که صیقل داد مرآت ضمیر مرا	را
زودن	ز زود موج گریه گر صیقل	خور و آینه نخطه در زنگار
کردن	ز ششیتاقت صیقل آینه بجان میکنم	از
		از برایت قصر مینا کار سامان می کنم
		مفید بلخی
		شوکت بخار
		طلوی ترشیز
		سلمان سناو

## باب ضاد

### فصل الف

ضایع، تباہ و از کار رفته ۱۲ بار		
عشق	عجبت تنخواہ کرد در بار ضایع نسازند	از
عشق	گردد دست تو اسب بوالهوس قلع گیرد	از
		عالی شیار
		سلیم طهرانی

کمال از خط مشهور و ساز و ضایع نشود ۱۲ مراتب



مصدر	صیغہ	شاعر
کردن	پہ	فصل صہبائی
گذشتن	در	رفیع کرمانی
گردیدن		نظامی گنجوی
گشتن		عربی شیرازی

## ضامن، کفیل ۱۲ منتخب

دیدن	را	ظہیر فاریابی
شدن	از	کابل خلیلی
گفتن	در	فخر گرگانی

## فصل بار

## ضبط، نگاہداشتن چیز سے را ۱۲

آمدن	از	دیدن چیز
ساختن		عالی شیرازی
کردن	پہ	قاسم جوینی

لے ضایع کن بدلق گدایان گلاب را ۱۲ خسو طے دے در گشتنم ضبط زبان خود کن اسے بلبل ۱۲ خزین

مصنف	صلہ	شاعر
<b>فصل رابع مہملہ</b>		
<b>ضرب و مضربت، بالفتح، ازون شمشیر و مانند آن ۱۲ بہار</b>		
خوردن	۱۔	پو بر سرخوری ضرب چوں بسکنہ
خوردن		شربت جام نم و مادوم کش
کردن	با	بانام تو نام خویش را ضرب کنم
<b>ضرباً بالتحریک، زبان ۱۲</b>		
افتادن	را	دل نہ کہ جاں را ضرری افتاد
برخاستن	از	نہ زہم صحبتی ما ضرری برخیزد
داختن	بہ	نرسد اگر چه نغم یکے ضرر ندارم
سیک	از	روا مدار گزین آرزو رسد مرزم
خوردن		لیکنش قدرت و مجال نبود
<b>ضرورت، و ضروراً ناگزیر ۱۲ بہار</b>		
بجلس	بہ	حسرت دارد این معجون طباشیری ضرور آمد
چنان خوش است محبت کہ اگر ضرور افتد	بہ	بمراہم بتوانند زندگانی کرد
ضرر بودن		

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	نشود و عجز چوں تکبر ضرور	نملوی ز شیرازی
شدن	ضرورت شد این شغل را ساختن	انظامی گنجوی

## فصل عین

### ضعف 'نا تالی ۱۲'

داشتن	عمر با بود که ضعف از شکن زلفت تو داشت	از	زین شکست آمدہ اکنتوں بسو پانچیم	مفید بلخی
-------	---------------------------------------	----	---------------------------------	-----------

## فصل سیم

### ضمان 'ذمہ داری و ضامن ۱۲ بہار'

بودن	گفتش زن گر چه باشد پیش مرد کا بوجے	را	روح راحت را دلیل و عیش و عشرت ایضا	اوصدی کرمانی
شدن	ز اہد عشرت امروز بفر ما مفلک	از	مایہ نقد بقاراکہ ضمان خواهد شد	حافظ شیرازی
کردن	داون روزی ضمان کردی تو از ایزدگر		واژ تو کرد ایزدگر اقبال بر روزی ضمان	معزی نیشاپوری
کشتن	قرض پیو جہ نا امیددی را	را	گشتہ امید بخشش تو ضمان	نملوی ز شیرازی

### ضمیر 'از اول ۱۲ بہار'

دانستن	اگر سر آمد اہل فراستش خوانند		بجاست خدمت شاہ ضمیر داں کرو	نملوی ز شیرازی
کشادن	ضمیر کشادن			بہار

شاعر	صده	مصدر
فصل یار		
ضیا، روشنی ۱۲		
والہ ہروی	چراغ داد ضیا کلبہ زلیخا را	زخاندان نبوت شکوہ عشق برد
فائق ابرہے	بیش چوں خودی سمت عرض ماکر	گداز و ماہ را آخر تمنائے ضیا کردن
وحید قزوینی	دیدہ خواہش نگر فتی ضیا	گرنشدی خاک رہت تو تیا
طغرای مشدک	لگن را دہد پر تو خساری	کند اشک شمع از ضیا گسری
فتا تبریزی	کوری بقدم گاہ می ناب شفا یافت	در پائے خمی دیدہ پیمانہ ضیا یافت
ضیافت، مہمانی ۱۳ بہار		
طغرای مشدک	بناں روغن از مشبم گل کند	ضیافت چو از بہر بلبل کند
باب طاء		
فصل الف		
طاس طریفیکہ در آب و شراب خوردند ۱۲ بہار		
طاس طریفیکہ در آب ۱۲ صبح کاشی		

شاعر	صلہ	مصدر
عرفی شیرازی	زبچہ گان مشجد و ہد نشان زگس	لباس خصو پوشید و طاس بازی کرد
صبوحی	نشستند چون مردم طاس بین	بر اطراف آن قصر ہامی متین
شانی مشہد	طاس گدائی سپہ درگہ دو در شکست	صحن فلک پر نجوم نیست کہ بردر گمت
طاعت ، فرماں بردن ۱۲ بہار		
سعد شیرازی	بیانا بدر گاہ مسکین نواز	ہمہ طاعت آزند و مسکین نیاز
حافظ شیرازی	مزد اگر می طلبی طاعت استا و ہر	سعی ناکردہ دریں راہ بجای نرسی
ابوالفتح	زمانہ طاعت اولستہ بر قلوب و رقاب	فلک سیاست اولستہ بر شہو و سنین
حسن ترکانی	قتل عاشق طاعت ایشان بود	بیوفائی عادت خواباں بود
حافظ شیرازی	بہتر ز طاعتی کہ بروی ریا کنند	می خور کہ صد گناہ ز این خمار در حجاب
طاق ، ضد جفت ، و تنہا و یکس طاقتیکہ در خانہ ہا کنند و چیز ہا در آن نہند ۱۲ بہار		
طالب آبادی	چوں کنم بچارہ مجنون سخت طاق افتادہ است	در ہوائے محلے من ہم بیابانی شدم
مولوی	نم را ہمہ طاق بر نہادم	امر و زیم ملول و شادوم
سلیم	بر سر خانہ ویراں شدہ طاقے بستم	نقش ابروش بدل روز فرقی بستم
زلالی	ہمہ طاق بندی ابروشدہ	بہر روز نے قبلہ یکسو شدہ
مصطلح ۱۲ طاس یاز ، در ولایت طائفہ انداز قبیل بہان منی ہندوستان ۱۲ بہار ۱۲ طاق افتادہ بعد از		
۱۲ بہار ۱۲ طاق بر نہادن ، فراموش کردن ۱۲ بہار ۱۲ طاق بندی ، نقشیکہ بصوت طاق بردیوار سازند		
۱۲ بہار		

شاعر	صلہ	مصدر
سلطان ساؤ	فر از بار کہ خویش طاق دیگر زد	شہیکہ مانی کیوان طاق ایوانش
جو یا کشمیری	برنگ ابرو و خوباں گرہ دار	زند طاق از دم خود گاہ رفقار
میخ کاشی	طرفہ طاقے بر فراز آتش از موساختہ	دست قدرت بر مہر و تو ابرو ساختہ
طغرای مشدی	شود صبر اہل نشاپور طاق	اگر نغمہ سنجی کند در عراق
بیدل عظیم آبادی	کہ طاق عمر چون بشکست تو اں کرد تعمیر	جہاں مروز دست از موج ہستی شستہ میگوید
صائب اصفہانی	طاق مردانہ ابروی دل آرامی کسے	چشم دارم کہ مر از دو جہاں طاق کند
نقیضی اکبر آبادی	چوں منظر آسماں روانی	بر کرسی دل کشیدہ طاقی
باق کاشی	چوں طاقت طاق گنہ رقیتم	جفت غم و درد چند باشیم
بہار		طاق ابرو نمودن
سیلی	محت کہہ رایزین طاق نمائی	بر سینہ ہمہ فعل بریدم کہ نشاید
<b>طاق و جفت، بازی تمار ۱۲ بہا</b>		
ویدرزونی	طاق بود ابروی او من جفت گفتم بار برد	طاق و جفتی با ختم با ابرویش دلدار برد
طہیر فارابی	بہ نیزہ سینہ جفت و تیغ سر با طاق	چو طاق و جفت زون از طریق لعب کنند
<p>شرح طاق زون، نوعی از جستن کہ آن را گنبد زون گویند ۱۱ طاق شدن و کرون، جدا از ممتاز شدن و کرون ۱۲ بہار ۱۳ طاق نمائی، نقشیکہ بعد از طاق بود یا اسانہ بر</p> <p style="text-align: right;">نوشتناتی ۱۲ از بہار</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
طاقت، توانائی ۱۲		
آوردن	گلنیم باذری پرودہ میدار و چراغ	آری آری با در طاقت نمی آرد چراغ خسرو بلوی
بودن	بہ پیریم نبود طاقت اسیر بہا	کہ بہت چون شر و پنیہ عشق پیر بہا قاسم لودستانی
پسندیدن	بہ خویش جنگ دارد شوق طاقت پند ما	شبِ خوبی ترا تش میزند مشت پسند ما فطرت مشہد
داشتن	اگر میداشتم طاقت ازینت پیش میدیم	ترا پیوستہ میدیدم اگر در خویش میدیدم تاثیر اصمغانی
رفتن	کسے کافتہ نظر بر کل آتش و قبا پوشش	ز سینہ صبر و ادل طاقت و ادجاں و دوشش ملا جامی
رسیدن	خوش آن ساعت کہ میرفتی دطاقت در میزدین	تغافل از تومی باید و حسرت می چکید زمین عرفی شیرازی
فروختن	شبنم طاقت فروش گلشن عشقم	آب و آئینہ ام قرار ندارد بیگل عظیم آبادی
گذاختن	طاقت گزار	بہار
گسیدن	جواناں گلبار طاقت گسل	ولیکن بگلستہ و انغ دل و حید قزوینی
ماندن	مشتاقی و صبوی از حد گذشت مارا	گر تو شکیب داری طاقت نامان مارا سعدی شیرازی
طامات، سخنائے بلند صوفیاں کہ براسے اظہار کرار است۔ شریف رتبت گویند ۱۲ بہار		
یافتن	یکے از عقل می لافند و گر طامات می بافتند	بیا کایں و اور بہار ایش و اور اندازیم حافظ شیرازی
خواندن	تا چند بر تو خواندن طامات زہد و تقویٰ	طو مار زلف بکش تا قصہ در نور ویم کمال نجاتی
طبا پنجم، معروف ۱۳		
آوردن	ہوں نم اول طبا پنجم آرد	کہ پر و بنگ از سرم فی الحال غلامی ترقی

شاعر	صہ	مصدر
ظہیری ازبک	از	خوردن خوردن خوردن
بہار	از	از تاب سینہ شعلہ آورده و باغ ما طبایحہ از روزگار خوردن
یعنی سمرقند	از	ز روی قدر جز آں اقیاب گیر کہ زد طبایحہ بر رخ خورشید ساعتی صمدبار
طبل بالفتح نوعی از نقارہ خورد ۱۲ بہار		
ہاتفی جامی	بر	بستن
زلانی خوانسار	بر	بستن
صائب صغمانی	در	بودن
"	از	خوردن
اشرف نازندانی	از	خوردن
بہار	در	خوردن
"	در	خوردن
کمال صغمانی	در	خوردن
"	(در)	خوردن

مصطلح طبایحہ از روزگار خوردن تصدیقات زمانہ کشیدن ۱۲ بہار ۱۲ طبل در زیر گلیم بودن و در زیر گلیم  
و در گلیم و زیر گلیم زدن پنہاں داشتن امرے کہ بقایات آشکارا بود ۱۲ بہار ۱۲ طبل خوردن زمین خوردن  
بر کند کشیدن و کنایہ از خوردن خوردن ۱۲ بہار ۱۲ طبلش دریدہ شد یعنی رازش بر ملا افتاد ۱۲ بہار



مصدر	صلہ	شاعر
زردن ۱۵		طبل رسوازون و شیوہ پنہاں دیدن صاحب اصغر
زردن ۲۵		طبل شادی زن کہ فتح تو ییز نام گلست دانش مشد
زردن ۳۵	از	میزند خصم از پیدین ہائے دل طبل ماں اثر شیرازی
زردن ۴۵		شدم از زحمت انیمار فارغ نظیری نیشاپور
کردن ۵۵	در	طبل وزیر گلیم کردن بہا
کشیدن ۶۵	بہ	کا قبائل کلاہ ازین نہ کرد تلووی اثر شیرازی
کوفتن ۷۵	بہ	بانگ برآمد کہ غارت دل و دین ست سعدی شیرازی
ماندن ۸۵	در	مخالفان تر طبل مانده زیر گلیم انوری ابورد
نورختن ۹۵	۴	زیم آنکہ طبل رحلتی تا گاہ بنوازند نظیری نیشاپور

## طبیعت ، معروف ۱۲

دزدیدن ۱۰۵	با آنکہ تو صاحب طبیعت شدہ	ایخرف مثل شد کہ طبیعت فر دست اشرف مازندرانے
------------	---------------------------	---

مصطلح ۱۰۵ طبل رسوازون و طبل رسوائی زردن ، رسوائی خود آشکارا ساختن ۱۲ بار ۱۵ طبل زردن و فرو کوفتن ، طبل نواختن ۱۱۲ بار ۱۵ طبل امان دن ، زینہار و امان نواختن ۱۲ بار ۱۵ طبل سوم زردن عسس ، طبلے کہ نیم شب زند برائے اقماع سیر مردم در کوسے و بزرن ۱۲ بار ۱۵ طبل وزیر گلیم کردن ، و یہ گلیم کشیدن ، پنہاں داشتن امر کہ بغایت آشکارا بود ۱۲ بار ۱۵ طبل وزیر گلیم ماندن ، بے نام و نشان ماندن ، رسم ست کہ چون بادشاہی و امیر سے میر و طبل و تقارہ آواز دازگون ساخته و گلے بران انداختہ ہمراہ تابوت اومی ہر بند ۱۲ بار ۱۵ طبیعت دزدیکہ اطوار ہنریناں در دزد و آثر کند ۱۲ از بہار

مصدر	صلمہ	شاعر
شناختن	امید عافیت آنکہ بود موافق طبع	سعد شیرازی
کردن	طبیعت کرده	بہار

## فصل راز مہملہ

راز سم جامہ و مطلق جامہ و آرائش وزینت ۱۲ بہار

آمدن	ہماں را طے کند چندی و چونی	را	کلامش را طراز آید سلونی	وحشی بافقی
آوردن	صنما آن خط مشکیں کہ فراز آوری	ر از	بر گل از غالیہ گوئی کہ طراز آوری	معزی نیشاپوری
انگیزتن	طرازی نو انگیزم اندر جہاں	ور	کہ خواهد ز ہر کشوری نور ہاں	نظامی گنجوی
بریدن	گردوں ز جامہ کہ بریدست این طراز	از	گیتی ز ساعدیکہ ربودست این سوار	ظہیر قاریابی
بستن	طراز آستین بستم قلم را	از	ز دم بر نام شاہنشاہ رقم را	نظامی گنجوی
دادن	زہے بصفحہ علم ازل ز روئے شرف	از	طراز دادہ بنماست خداے عنوان را	والہ ہروی
فرستادن	ز دیواں فقرم طرازی فرست	از	ز لوح فتاحرف رازی فرست	ملا جامی
کردن	بجگر نماذ آہم دل خوون گرفتہ خوش	از	کہ بقطرہ تواند مژدہ طراز کردن	شمالی

صطلح طبیعت شناس طیب حاذق ۱۲ بہار طے طبیعت کرده چون طفل شیر خوارہ خندہ کند یا حرف گوید گونید

طبیعت کرده است یعنی استعدادی بہم رسانیدہ است جو اس خاورہ بہت سنہش و زشتی نعتخان عالی شیرازی دیدہ شد ۱۲ بہار

ہماں بندم از خاندان سوزاز۔ لباس سخن را بوفتش طراز ۱۲ قاسمی لہ کے گفتا ہما سوزازے بہ ز سوش بستہ بردا من طراز ۱۲ جامی

شاعر	صلہ	مصدر
عثمان بن حجار	ر	کشیدن
عربی شیراز	از	گرفتن
خسرو دہلوی	ب	نہادن
۱۱	از	یافتن
طراق، بالفح، آواز صعب کہ بر سبیل توانی خیزد از مشکتن چوب و استخوان ۱۲ بہار		
از بہار	از	آمدن
نظامی گنجوی	از	خاستن
طراوت، نمازہ شدن، و تازگی ۱۳ بہار		
ظہوی شیرازی	ب	بخشیدن
صائب ہمدانی	از	چکیدن
کمال ہمدانی	ب	دادن
واثق	از	رفتن
حرب، بالتحریک نشا کردن و شاد شدن و شادی و نشاط ۱۴ بہار		
عین اردبیلی		افزودن
آرزو بکراچی		بخشیدن
سبزہ بانظر اوتے وادی ۱۵ سلمان		

مصدر	صنف	شاعر
فاستن	طرب پیغمبر	بہار
سافتن	نشاطی از غواتی بدہ	نظامی گنجوی
بنجیدن	پنجانہ از شام تا مسجد م	لفظ مشہد
کردن	بادوست بخرگاہ طرب کردن عثمانی	معزی نیشاپوری

طرح ابافتح انداختن و صورت دیگر ۱۲ بہار

افشاندن	اسے خوش آن شب کبیر کوشش	طالباہی
انگندن	در سینہ طرح خلوت رازش فکندہ ایم	ساکنی زوی
انداختن	شوخ صیادان بہ صحرا طرح ناز انداختند	خالص صفتا
برداشتن	مانسم خانہ عشقم خلیے باید	تایر مشہد
داون	ندارد دخل بازی و ہر شرح	
داون	مطلب بجز شکستن بازار ماہ نیست	
داون	گر بگمشن کن آن سر و پر پتہ ہر حرام	

طرح ۱۲ بہار ۱۲ انداختن و صورت دیگر ۱۲ بہار ۱۲  
 داون ۱۲ بہار ۱۲ طرح سینہ داون ۱۲ کتاب از سینہ داون ۱۲ بہار

خال دامن بر بنیم طرح ہیں ی انگند ۱۲ شاپور سے در کھستان کہ لرن آشیان انداختیم ۱۲ طیبہ بے صغمانی سے طن رنگ آمیزی از  
 ال فرس انداختہ ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
ریختن		خاکنا گل کن بچوں طرح بنای دادیز
زودن	بر	چہرہ پرواز جہاں بر سرا بجا و رفت
قنادن	در	قناد طرح جدائی میانہ امن و یار
فروچیدن	را	برو جای دگر کے نم فرو چین طرح صحبت یا
فروختن		عشق اور زرم طرح دگری اندازم
کردن		رنگ میر زرم ز اشک طرح گلشن میکنم
کردن	بر از	عامل از عجز ہمیں طرح کند بر اتیام
کشیدن	بر	برجامہ طرح شعلہ جوالہ می کشم
کشیدن		مباش طرح کش نظم آبدار عبث
زنگاشتن		طرح زنگاشتن
نمودن	از	کار و درو بیاد خطت کاش نازبو
نہادن	را	ہزار طرح نہاد دست سنگ خارارا

طرز، بالفتح، شکل و طور و طریقہ ۱۲ بہار

آموختن	از	آموختہ نطق از نگہت طرز سخن را
<p>مصطلح ۱۵ طرح فروش، خوش صورت و زیبا پیکر مثل ناز فروش ۱۲ بہار ۱۵ طرح کردن، بہ زور و تکلف دادن ۱۲ بہار</p> <p>۱۵ طرح کش، مغلوب و زبون، و مصور و نقاش ۱۲ بہار</p>		

مصدر	صلا	شاعر
بودن		جناب اصفا نے
داشتن		حافظ شیرازی
ریختن		بہار
گرفتن		شاہی سبزواری
نمودن		بہار

طرف، بالتحریک، بالسکون، گوشہ و کنار، چون طرف کلاه و طرف دستار، اذ برقع دوامن دیام و جزاں،

وقائدہ وزینت فارسیان بہ فتحین یعنی مقابل ہم پیشہ استعمال نماید ۱۲ بہار

مصدر	صلا	شاعر
طرف صحبت من کی طرف افتاد و رفت		تایثر اصفا نے
باہل سخن نشین طرفے بردار		تایثر اصفا نے
کس بد و زگست طرفے نسبت از عاقبت		حافظ شیرازی
کہ پیش راہ تو گیرد کہ طرف بر بند و		سبحر کاشی
منعم و رویش ہمدوش اندر دیوان نعل		واعظ قزوینی
صفت دروہر ستارہ صفت دارت		طالب آملی

طرف افتادن، مقابل شدن ۱۲ بہار ۱۲ طرف برداشتن و طرف بستن از چیرنے،

فائدہ برداشتن، و بعضے متعین باہل معنی بفتحین بستہ اند و در صحت آن تا مل ۱۲ بہار ۱۲ طرف

بستن، مقابل شدن ۱۲ بہار ۱۲ طرف قرار، بادشاہ و حاکم و سرور نشین و جاگیر دار ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
سلمان سناور	امشب سر زلفت طرف دوش تو دارد	داشتن ۱۵ دوشست بہر قصد طرقت خاطر با بود
کاشف صفا	این مصرعہ رنگیں چہ طرفہا دارد	داشتن ۱۶ آویختہ زلف مشکبوی از چپ ہلاست
کلیم بہدانی	نخواہد گل شکفتن تانہ بیند طرف دستارش	دیدن اگر بلبلی ہزاران نغمہا سے دلکشادارد
رسا یندم	بمعراج گریباں طرف دامن را	رسا یندن ز لبس دامن ازیں گلشن بزرگ غنچہ برچیدم
عنی کشمیر	کاست از غیرت و ہچشم با پروتوشد	شدن ۱۷ ماہ انداخت سپر طرف وی توشد
بہار		شکستن ۱۸ طرف کلاہ شکستن
بہار		شکستن ۱۹ طرف برقع شکستن
صائب	ورنہ دستم از گریبان فلک کوتاہ نیست	گردیدن کار مردان نیست بانام گردیدن طرف
سلمان	گیرند خلائق طرف ابر سے آزا	گرفتن ۲۰ وقت ست کہ تا بندخ از جانب آتش
علی خرا	پہج طرفی دلم از طرف کلاہی نگرفت	گرفتن ۲۱ درتہ سایہ زلفی نہ نشینم ہرگز
بہار		گرفتن ۲۲ طرف گرفتن

**مصطلح** ۱۵ طرف کسے داشتن، حمایت و جانب داری کردن ۱۲ بہار ۱۵ طرفہا داشتن حرف، چند معانی داشتن  
 کلمہ ۱۱۲ از بہار ۱۵ طرف شدن، مقابل شدن ۱۲ بہار ۱۵ طرف کلاہ و برقع شکستن، خم وادون گوشہ ۱۱۲  
 ۱۵ طرف کسے گرفتن، حمایت و جانب داری کردن ۱۲ بہار ۱۵ طرف گرفتن، فائدہ برداشتن ۱۲ بہار ۱۵  
 گرفتن، گوشہ گرفتن ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
<p>طرہ بالضم، موئے پیشانی و زلف و کاکلی، دتار ہائے تیش باہولہ کہ بردستار گزارند و طرہ طلا و طرہ تیش  طرہ دستار ہم گویند و بدوں لفظ دستار یا سر یا پنجم بدان معنی ست استعمال نمی شود ۱۲ بہار</p>		
داشتن	پہوں صبح دل شکستگیم بس چہ نم کہ نیست	عمادہ ام چو مقرر تسیح طرہ دار
زودن	سرفرو آرد اگر حسن تو مشاطہ صبح	طرہ از صہر زند گوشہ دستار ترا
گستن	ساقی بگست طرہ خویش	کز توبہ ما کن فراموشش
<p>طریق، راہ و نیز بمعنی ادب ۱۳ بہار</p>		
آموختن	طریق صدق بیاموز از آب صافی دل	براستی طلب آزادگی ز سرد چمن
بودن	مرا بہ ظلم نکشتی طریق داد ایں بود	ز باد شاہی حسن تو ام مراد ایں بود
سپردن	بسپردہ طریق پریشروانی	شایاں چو پدر بقتدانی
دانستن	بہ محشر خویش ز در دست پای قائل اندازم	نمی دانم من بسکیں طریق داد خواہی را
گرفتن	گرو باد از من طریق شبت پیمانی گرفت	وحشت از مجنون ما ہوئے سحرانی گرفت
<p>فصل شین معجم</p>		
<p>طشت، در اصل تشت بجای فوقانی است و بحث آن در باب تا فصل شین از حصہ دوم گذشت ۱۴ بہار</p>		
داشتن	طشت آتش بسزوارو	بہار
<p>مصطلح طشت آتش بسزوارو یعنی غریبخواہد و در زمان قدیم معجم طشت پر آتش جہاں کہی استاد و این علامت غیر اولیاست ۱۴ بہار</p>		



مصدر	صلہ	شاعر
------	-----	------

## فصل عین مہملہ

طعم، بالضم لذت و مزہ ۱۲ بہار

برون	ماطعم و بوز طبلہ و زنبیل برودہ ایم	از	عطار کوی تو ن فرو شد بحر سقطا	نظیری نیشاپوری
چشیدن	نیک شب از لب لعلش چشیدہ طعم شکر	از	نیکدم از سر زلفش گرفت بروی نخور	ظہیر فارابی
دادن	در مذاقم بادہ طعم زہر قاتل میدہد	در	ساتی نغم جام مار از تہ دل میدہد	وجید قرظی

طعمہ، بالفتح، خوردنی ۱۳ بہار

آوردن	طعمہ عشق ترا از مغز جان آوردہ ام	از	آن ہما تا سایہ بر این استخوان انداختہ	عرفی شیرازی
انگندن	طعمہ کز خوان عشق افکنده ام در کامل	از	ریزہ آزا حجیم اندر وہاں انداختہ	عرفی شیرازی
برون	بوم کہ باشد کہ بچنگ دراز	از	طعمہ برد از وطن جبرہ باز	خسرو دہلوی
چشیدن	طعمہ چشیدن			بہار
دادن	نغمہ نون خورد از من می کند پہلوتہی	از	طعمہ داوم شیر را پنداشتہم از من شود	نظیر مسہد
ساختن	خفت و کربت و شکیب و دمان عقل و ہوش را	از	طعمہ زہنگاں جدا دل لب گرداں ساخت	ظہیر تفرشی
سزیدن	مہر الی کہ صعب تر روی عاشقان شود	از	طعمہ ز استخوان سرد و وصلہ ہمارا	نظیری نیشاپوری
شدن	بہر فلک کشد دلم گز ز نعمت ہا شود		دانہ ز برق چوں رہد طعمہ آسیا شود	نجیبانی کاشانی

طعمہ دہ از چوزہ بر پیزن ۱۲ اجامی طعمہ پلنگش شود از حمل طعمہ ساز ۱۳ قاسمی

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	را	مگس اطعمہ شاہین توکروی
طعن و طعنے با لفتح اینزه زدن و کسی را بد گفتن ۱۲ بہار		
باریدن	بر	بر آتش طعنے بار دسوز در دم
برون	از	یکہ زبت طعنہ بندوری
تراشیدن	ہنوز	طعنے تراش از بر اسپدیزست
داشتن	بر	طعنے بر نور شیدہ از دخت فرست خانہ ام
زدن	بر	طعنے زد می خندہ بر برگ گل سیراب د
زدن	بہ	بہر صید بند است بہا و طعن نادانی ز نند
شنیدن	از	غم رسوائی خود آنقدر مہیست کہ تو
شنیدن	از	ہزار طعنے ز مردم شنیدہ خواہم شد
خود رفتن	طعنے خود رفتن	
برون	بر	چنین کہ تازہ غزل سوزند ز طبع نصیر
کردن	را	این ستمند سوختہ بہار آتش است
کردن	از	گر چہ می بار دشر از سوز گفتارم چو شمع
<p>۱۲ گہائے تو صد بار پیش طعنے برد ۱۰ پیر محمد سلیمان تاج کسری ۱۲ انوری ۱۰۰۰ مشتت ارعن بقولاد ز نر جا دارد ۱۲ بجائے</p> <p>۱۲ غم بچندی چو زنی عتسب برو ۱۲ نظیری للعد ۱۲ طعن جہانی ز نر بزر ہاں طالب ۱۲ طالب</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن	از	بیم آں دارم کہ طعن از مردم رسوا کشم
گفتن		بستان بچیزے اے اجل از دست او مرا

## فصل نین مجسمہ

طغرا، بالضم، القابیکہ بطرز مخصوص بر سر فراہین آب طلا یا شہر مت نویسد ۱۲ بہار

داشتن	قر از روی و خسارت مثالی است	ولی طغرای ابرویت ندارد	شرف
کشیدن	در کشور صفحہ کاک یکتا	بر نام سخن کشید طغرا	والہ ہروی
نوشتن	بطغرا تو ایس گئی سرخ رنگ	رسایند شہر ستی بید رنگ	طغرا شہد

طغیان، بالضم، از حد در گذشتن ۱۲ بہار

داشتن	در عین حال دیدہ خوبار ترست	در فصل بہار چشمہ طغیان دارد	علی
زون	دیدہ زورگر طغیان نیل جھوں بر تافت	لالہ شد و نغول دجھاں کہ ہاموں بر تافت	ظہوی
کردن	حرف زہریش گفتہ ام شکر ہم را میگزد	در و طغیان می کتہ گر نام ایوں می برم	ظہوی

## فصل قار

طفل، نوزاد آدمی و ساز حیوان جمع و مفرد مذکر و مونث در دیکسان است ۱۲ بہار

چونان شمع ازین بر کشم طغرا و عنوان را ۱۲ شریفیت خازن صحت ذکرہ و غسانی صنوعاً آہ۔۔۔ نامش ملا علی عالی است تذکرہ و غسانی

مصدر	صلہ	شاعر
افگندن ۱۵	ہ	شرم بادت گر چشم آترا پہ مسجد افگنی
انداختن ۱۵	ہ	طفل خوئیں بجا و اندازد
انداختن ۱۵	ور	چو فرزند می کہ اندازند مردم در گریبانش
بریدن ۱۵	از را	بجکم دایہ مشرب بخون توبہ نو کردم
بریدن ۱۵	از	طفل از پستان بریدن
زاییدن ۱۵	از	چو فرزند می کہ اندازند مردم در گریبانش
گرفتن ۱۵	از	که طفل خواب ز شیر فسانہ واگیرم

## فصل لام

طلا، زر سرخ و آنچه بر بدن وغیر آن مانند و اند و اطلاق آن بر ورق نقرہ مجازست ۱۲ بہار

باختن	لباس صورت اگر واژگون کنم بیند	کہ خرقہ خشم جامہ طلا بانست	عرفی شیراز
چوختن	از رنگ دگر سوخت دل از دو پرچودیت	نقش کرو تاج طلا و وز نہ انست	فغانی شیراز

۱۵ طفل بر در مسجد افگندن چون زن فاحشہ از اطفال حرام فرزند سے بار آور پنهانی اس بر در مسجد افگندہ کہے اور ۱۲ بہار ۱۲ طفل در گریبان انداختن رسم ولایت است کہ تمامیت کہ پسندارہ خوا کہ یک سالہ با بقدر زنی کرد پسرو مادر گریبان کردہ از دامن برمی آرد پس معنی عبادت مذکور بہ پیری گرفتن باشد ۱۲ بہار ۱۵ طفل از پستان و از شیر بریدن و از شیر گرفتن بعد کردن اور از شیر ۱۲ بہار ۱۲ طلا دوز چیزے کہ تبار ہائے طلا درخت باشد ۱۲ بہار

شاعر	صمد	مصدر
طغرا شمشیر	طلا ساز اور دیش اکسیریں	شود شوشہ ز رازیں بادہ خس
خلوی آتشیں	کہ بر جہہ زیں می طلا کردہ اند	صدع اجل رادوا کردہ اند
تجلی زرد	نور شمع چوں طلا کے کشتہ خاکستری دست	بے تو بر من بہتاب امشب شب دیگر شدت
دید فرخ	کہ گشتہ طلا کو ب این نگ زد	دل م شیوہ بار را پیشہ کرد

طلاق 'را شدن زن از قید نکاح ۱۲ بہار

حافظ شیرازی	رجعتی می خواستم لیکن طلاق افتاده بود	از سرمستی دگر باشا ہد عمد شباب	افتادون
سنجر کا	دہر را بر گوشہ چادر طلائی بستہ اند	پار سایاں عمد باقدحے و ساقی بستہ اند	بستن
اہلی شیبہ	با بلا سو گندیاری خوردوم	دی طلاق رستگاری خوردوم	خوردون
شجر کا	بکسے حلال باشد کہ نمیدہر طلاقش	ز شراب تو بہ اہلی نکم کہ دختر ز	دادون
	با دور عقد دوام تو بقوا سے ہوا	دختر ز کہ گرفتت ز خصم تو طلاق	گرفتون

طلایہ 'جمع از لشکر کہ وقت شب بگردشکر براسے پاس بگردند ۱۲ بہار

اتر شیرازی	در حلقہ کہ ذکر تو باشد طلایہ دار	نغم بر سر حواس شیعخون نیباورد	رتن
انوری	در در صمیم جوف صدق دانہ انار	تس تو گر طلایہ بدریا کشتہ شود	کشدن

مصطلح 'طلا ساز' کہیا اگر ۱۲ بہار ۲۵ طلا کردون، در اصطلاح اطبا انچہ براندام مالذ، و شعر مطلق بر مالیدن و خوردون

کشد ۱۲ بہار ۲۵ طلا کو ب، انکہ در قہما سے طلا و فقرہ سازو ۱۲ بہار ۲۵ طلایہ دار، (بدال مہمل) دید ہا

سر دار فوج طلایہ ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
طلسم بکترین، مصدر تیکہ از عمل نیر نجات راست کنند تا کہ سے از حد تجاوز نکند ۱۲ بہار		
اراستن	نعت فہم زباں ہر سخن سنج	طلسم آراے نقد راز ہر گنج
بیراگینختن	طلسمی براگیزم از ناف و شست	کہ افسانہ سازند از ان سرگذشت
بستن	ہیچکس معرکہ شہرت مجنوں نشکست	این طلسمی ست کہ بر نام سلیمان بستند
ساختن	طلسمی کہ ضحاک سازندہ بود	سرش را آسمان بر فرازندہ بود
کشودن	ز دم بر قلب آتش پاک گشتم	طلسمی بود آب و گل کشودم
طلب، بفتحین جستن ۱۲ بہار		
بودن	تا چند طلب باشد و مطلوب نہاشم	خون گریم و نظارہ محبوب نہاشم
داشتن	ترسم کہ بوسم آن لب و رو ہم نمیدہ	من خود طلب تدارم و او ہم نمیدہ
بہرہ	زینجا را بخاوت رو و شاگفتہ	طلب فرمود و گفت ابرا از گفتہ
بودن	خدا بگاں زمان خسرو زین ہما سپ	از کہ آسمان کند از اخترش طلبی باری
طلوع، بالضم بلند شدن و بر آمدن آفتاب و جرائ ۱۲ بہار		
بہشتن	پوشد بیج و بخار از و شست بر خاست	طلوع نو بہار از گشت بر خاست
بازدن	چمن مگر سرطان شد کہ شاخ ز تریش	طلوع واد بہ کیشب ہزار شعری را
بزدن	کیفم چیں جہنہ و دماں کند طلوع	از تریاک را دہ تریشی بیشہ طلا
طلسم طلسمی نہ شک بر بستہ ۱۲ فقیر و ہوی مسہ طلسمی کرافسوں عقل بستہ ۱۲ نام بزی ۵۰ چنان طلب کنم کہ طلبا گاہ میں شود ۱۲ بہار		

شاعر	صده	مصدر
عالی شیرازی	(از)	نمودن

## فصل میم

طمع با تمیز یک با سکون احرص و امید و حاجت ۱۲ بہار

میر سلیقا	وانکہ او از تو طمع بردار و آن ہم من نیم	از	انکہ او انعام از من باز گیرد تو نہ	برداشتن
سعد شیرازی	بتو در آن زمان در میان حاصلے	به	طمع برد شوخے بصاحب دلے	برون
حافظ شیرازی	کہ عنان دل شید اکبت شیرین داد	از	من ہماں روز فرہاد طمع بریدم	بریدن
شامی شیرازی	در بادہ البش طمع خام بستہ ایم	پیر	مادون بچین لطف دل آرام بستہ ایم	بستن
نجیب شیرازی	در آن بیاض کہ شادی بزعفران سد		بنفشہ را طمع خوش دلی کجا باشد	بودن
والہی قمری	دم آبی طمع از جنجر قاتل دارم	از	حلق خشکے زلف سوختن دل دارم	داشتن
حافظ شیرازی	دلی چگونہ بگس از پیے شکر زود	سپہ	طمع در آن لب شیرین نکر و کم اولی ست	کردن
سعد شیرازی	طمع بگیل و ہر چہ خواہی بگوی		طمع بند و دفتر حکمت بشوئی	گستن
آرزو شیرازی	چوں نچوہ فرسردہ کہ جویتد بود و	از	از زہد خشک خلق نمودن طمع خطاست	نمودن

## فصل نون

سہ طمع بر ہر چہ می بندیم خام ست ۱۲ حسن دہلوی سلسہ نرگسش در خواب دیدم از لبش کردم طمع ۱۲ ابھی تذکرہ و اختتامی صفحہ

مصدر	صلہ	شاعر
طناب، بالکسر ایسمان نیمہ ۱۲ بہار		
تابیدن	از	صابہ اصفہانی
خوردن	از	خلوی تشرینی
زودن		میرم قزوینی
کشیدن		نظامی گنوجی
گستن		سلطان ساد
گسلاندن		سعدی شیرازی
گیختن	را	صابہ اصفہانی
نہادن	بر	معزی نیشاپوری
طنز، بالفح، ناز و تمسخر و طعنه ۱۲ بہار		
زدن	بر	نصیر بدشتی
کردن	بر	تختاری غزنوی
طنطنہ، حکایت و آواز طنبور و ماناں ۱۲ بہار		
زدن	در	قاسم مشہد
نمودن	بر	علی شیرازی
مصطلح، طنب خورون، پیمودہ خنق ۱۲ بہار، طنب دن، طنب نہادون بر چیزی، پیمودن ۱۲ بہار		



مصدر	صلہ	شاعر
------	-----	------

## فصل واو

طوف و طوفان، بالفتح، گر و چیزے گشتن، ۱۲ منتخب

آوردن	پو طوفی سے جو آرد و جو دوش	بہ	ز جودی بگذر و طوفان جو دوش	نظامی گنجوی
زودن	طوفانے زود براں پر وزہ گشتن	بر	میان گشتن آبی دیدہ روشن	"
داشتن	طوفان داشتن			بہار
کردن	دلی کہ در قفس سینہ طوف کعبہ کند	در	چو مرغ قبلہ نما در عم امانی میت	تایر اصفہانی
کردن	عندلیباں چوں طوفان گشتن آنکو کند		دست گلچیں ترا چوں دستہ گل کو کند	محمد سعید
نمودن	در ہر نقطہ مانند اندیشہ در سویدا	در	طوفان نمایند	خسرو دہلوی

طوفان، بالضم، باران سخت و آب سخت کہ از زمین برآید و ہمہ چیز را غرق کند و سیل غرق کنندہ و ہر چیز

بسیار غالب کہ ہمہ را فرود گیرد ۱۳ بہار

آزیدن	بغیر سینہ در یاد لاں گنجہ عشق	را	برای بجز خدا آفرید طوفان را	فرح شوشتری
باریدن	کدام خصم سر از خط طاعت تو کشید	بر	کہ از سپہر نہا رید بر سرش طوفان	معزی نیشابوری
بر آوردن	کجاست کشتی می تا بر آوردم طوفان		کہ در مزاج زماں ہیج اعتدال نماید	فعال شیرازی
برنگینختن	نمی کہ چشم ما خیزد و ہما از اصد خطر باشد		معاذ اللہ کہ این ابر بلا طوفان برانگیزد	شرف بافق
برخاستن	ہیج کس نشست پیش من کہ گریان برنخواست		و رغبت نگرستم باینکہ طوفان برنخواست	امیر نظری

مصدر	صلہ	شاعر
برآمدن	بالا گرفت ابرو نیفتا نہ قطرہ	شعانی اصفہانی
خاستن	دیدہ راسا ماں یک شب نم کلیم اول بود	ایں زمانش سوج حسن یا طوقاں خیز کرد کلیم ہمدانی
خروشیدن	طوقاں خروش	بہار
دیدن	ز براہیم او ہم پرس قدر ملک درویشی	کہ طوقاں دیدہ از آسایش ساحل خیزد صاحب اصفہانی
رسیدن	طاقت کجاست رو عرقناک یدہا	آرام نیست کشتی طوقاں رسیدہ را صاحب اصفہانی
زادن	دوغ نامورست نقش ماہی دریا و عشق	تیغ سیرابست موج بحر طوقاں ز عشق
زدن	نم آن سہل کہ دریا نکند خاموشم	کوہ را کشتی طوقاں دہ سازد چشم
طرزیدن	یک لحظہ نیست کاین مژہ طوقاں طراز نیست	وین دل چو شمع طعمہ سوزو کہ از نیست طالب آبی
کردن	مگر آن خرمن گل تنگ خود را در بغل دارد	کہ طوقاں میکنند در مغربا بو گلاب مشب صاحب اصفہانی
کردن	کو نوح نا درست کند کشتی ز نو	ای جوش اشک اینہمہ طوقاں چہ میکنی آرزو اکبر آبادی
گرفتن	در بحر خواب بودی و طوقاں گرفتہ بود	الکون قیامت ست کہ بیدار کشنا شعانی شیرازی
نمودن	عزنی بسین کہ گریہ طوقاں نمودہ است	کز چشم سخت دوستی خواب شستہ ایم عرفی شیرازی
بزدیدن	اگر در عشق صد طوقاں وز دستغنی از نوم	وگر در عافیت بادی وزد غمخواری باید

اصطلاح طوقاں کردن، کنایہ از کار بزرگ کردن ۳۱ بار

۱۲ از نورگرم طوقاں برآمدہ ۱۲ حزین ۱۲ آن قطرہ کہ طوقاں بلا خیز داد و ۱۲ کمال اصفہانی ۱۲ طوقاں دشمنہ در دل سیلاب

۱۲ حزین

مصدر	صلہ	شاعر
طوق، بالفتح، گردن بند و حلقہ و ہر چہ در گرد و چیز سے در آمدہ باشد ۱۲ بہار		
آویختن	از	نظامی گنجوی
انگندن	از	بہار
پانہن	از	نظامی گنجوی
برون	از	"
بستن	از	حشمت اصفہانی
داشتن	از	صاب اصفہانی
ریختن	از	"
ساختن	از	تجلی زود
شکستن	از	سلیم طہرانی
فقادن	از	قاسمی گونا
کردن	از	دیوانہ مشہور
کشیدن	از	سلمان
گردیدن	از	ظہوی
<p>مصطلح طوق باز، ظاہر آنست کہ از قبیل "شیرباز" باشد یعنی بازی کنندہ بطوق ۱۲ بہار ۱۲ طوق بردن، آنست کہ ہنرمند بر سر نیزہ یا سارہ حلقہ نصب کنند و از دور تیری اندازند بقصد آنکہ از اندرون حلقہ بگذرد و پس ہر کہ تیرش از حلقہ بگذرد</p> <p>اس حلقہ از آن رسے باشد ۱۲ بہار ۱۲ طوق ریختن، از فقادن حلقہ ۱۲ بہار</p>		

مصدر	صلہ	شعاع
نہادن	ر.	بھار
طوق برگردن نہادن		
طول، بالضم، درازی ۱۲ منتخب		
دادن	را	نظیری نیشاپور
بکجا بودی کہ امشب سختی آزرده جانی را بہ را بقدر روز محشر طول دادی ہر زمانی را		
طویلہ، بیایے معروف وہم بیایے مہول، مکان بستن اسپاں اور شتہ ۱۲ بھار		
بستن		بھار
زردن		”
نہادن	ر.	بدر پچا
طویلہ بستن		
طویلہ زردن		
زاشک و رخ حسود او فرق کجا کند خرد		
گر تو طویلہ ہائے در بر سر طشت زرنہی		
فصل ہار		
طہارت، بالفتح پاک شدن ۱۲ منتخب		
باون		داعی بغداد
گردن		علی مازندرانے
خواہم کہ طہائے وہم باطن را		
تقوایے بایر اے طوائف پیاہنیت		
لولوی شکستہ لولویں تو کجاست		
جاییکہ ہادہ نیست طہارت نمی کنیم		
فصل یار		
طے، بہ تخفیف پیمین ۱۲ بھار		
شدن	در	فقیر ہا
فقیر از مایہ نماید با فغانی ہم نفس گشتن		
تمامی عمر گرد و عمر واقوں طے شود را		
تعمیر ہا		
طے، یعنی رشتہ نور ۱۲ بھار سے ہزار بار بے دادہ طہارت بیش ۱۲ بار سے افس کہ نامہ جوانی طے شد ۱۲ اعانہ		

شاعر	صدا	مصدر
حافظ شیرازی	بیار بادہ بشادی بیاد عالم طے	سخانماذ سخن طے کتم بیاساتی
ظہوی	اگر نہ از حدی ہا یہاے راندش	کجا بنا قہ اشک این گریہ طے گرد
امیدراز	کال آہ کر میہ در شان تست نازل	ز ان گشت نام حاتم از مصحف کرم طے
ناظم ہرود	گذشتی چوں پل از دریا بیک گام	نمودی طے بیک پے دشت ایام

طیار، بسیار پرواز کنندہ، و فوقانی مرغ جندہ، و فارسیان یعنی آمادہ دمیا استعمال نمایند ۱۲ بہار

سلمان ناصح	کہ میل سوے کبوتر نمی کند شاہیں	چناں بعد تو میزان عدل شد طیار	شدن
طغرائی	باستادیت تیر گردش گواہ	چو طیار کردی خدنگ نگاہ	کردن

طیران، بالتحریک و بالکون، پریدن ۱۲ منتخب

قاسم دیک	دل کند ہر چند طیران در فضا خود بو	از کلیم خویش نگذار و بروں پیام و عشق	کردن
----------	-----------------------------------	--------------------------------------	------

طیرہ، بالفتح، غضب و شرمندہ ۱۲ بہار

بہار		طیرہ شدن	شدن
------	--	----------	-----

## باب ظار معجم

### فصل رار

ظرافت، بالفتح، زیرک شدن و خوش طبع شدن ۱۲ بہار

ظہوی	خوشم کہ بادہ قابل لب طریف شدم	شکر لبان بہ ظہوی ظرافتی دارند	داشتن
------	-------------------------------	-------------------------------	-------

مصدر	صلہ	شاعر
<b>فصل فار</b>		
ظفر، پیروزی یافتن برکے ۱۲ بہار		
بختیدن	بنام خدائے مکافات کن	بنیادہ ظفر بخش و شہ مات کن
جستن	بہ زمی ظفر جوئی بر خصم سرکش	کہ گہ را پی زمی کند پست باران
بیدن	بخصم من کہ زکو چکدنی ظفر دیم	ہمیں بس ست پر روشن کبیر مرا
یافتن	ہر کر اور دیست اندر دل نریج عاشقی	بہ شود چوں بر لب و رخسار او یاد ظفر
<b>فصل لام</b>		
ظلم، ستم کردن ۱۳ منتخب		
دوانستن	عجب دارم خدا بر داروین ظلم نمایان	کہ پیش چشم من آئینہ زان خسار گل صینہ
سیدن	اگر جو رہے رو در ستمندے	و یا ظلم رسد برنا پسندے
من	ظلمے کہ بر تو رفت کوتاہ دیدگان	بر ماہ مصر کے ز تر ازو گذشتہ است
کردن	یارب نصیب پہنچ مسلمان و گریبان	ظلمے کہ آں بر ہمیں خازن خراب کرد
دوانستن	مے خور و باو دیگران مستانہ بابا بلگرد	در فرنگ ایس ظلم و ایس بید و حاشا باکیزد
ظلم، بزرگوں پر باب راز ۱۲ نطوی		

مصدر	صلہ	شاعر
------	-----	------

## ظلمت، تاریکی ۱۲ منتخب

کشدن	در خیال روی آن بت ہر شبے	ظلمت شب میکشم مہتاب ہم	خسرو ہلو
------	--------------------------	------------------------	----------

## ظلم، سایہ ۱۲ منتخب

اندازتن	چہ اندازم براں مستی گداطل ہمای خود	کہ ہچوں گریہ می لیںد خاک دست دیا خود	قیلاں بختا
نگدن	ہو ظل جاہ بر اقام ہند سے فکتی	بدوں صفر کنند پنج فرد بجاہی	عرفی شیراز
گسترون	گستردہ باد ظلمت بر شرق و غرب عالم	بر شرق و غرب عالم چند آنکہ گستر ظل	امیدی راجہ

## فصل نون

## ظن، بافتح والتشہید، گمان و یقین ۱۲ منتخب

ردن	قبول بود ہمہ ظن من بادل کار	کنوں معائنہ دیدم من انچہ بردم ظن	معزی نیش
-----	-----------------------------	----------------------------------	----------

## فصل ہا

## ظہور، باصم، پیدا شدن ۱۲ منتخب

داشتن	اگر چه صدق مقال ظہوی ظہوسے درد	ظہوی آرا
کردن	تراچہ رتبہ کہ اندیشہ وصال کہنی	ادب نوش ست ظہوی چنین ظہو کن

۱۳ در شان من بہر و کشتی ظن بہر میر ۱۳ حافظ

مصدر	صلہ	شاعر
<b>باب عین مہملہ</b> <b>فصل الف</b> عاجزہ، در ماندہ ۱۲۵		
بودن	در	شاد شد چون دید در دست گریبان مرا غزنی نیروز آباد
شدن	از	در قیامت عاجز از تقریر نتواند شدن رفیع قزوینی
کردن		آرزو چون سوخت دل جز مرا عاجز کند صائب اصفہانی
گشتن	از	جملہ عاجز گشته اند از خط تعلیق کلاخ بسوی شیراز
ماندن	به	کآتش می نهفتم در دل اکنون آب تو انم عینا فیروز
نواختن		ترقیہاست در ہم لوی بیدست و پا کردن خزین اصفہانی
<b>عادت خورد سم و آئین ۱۲۱ بار</b>		
انداختن	در	عادت خمیازہ در جیب کماں انداختہ غزنی شیراز
برداشتن	از	برداشتہ ز روی زمین عادت جمل انوری ابورد
بودن	به	نگزم گر ہمہ انگشت ندامت باشد سامع ہمدانی
دادن	به	بآں رسید کہ عادت ہم دل خود را ولی دشتیانی
<b>عادت خوردن گل خوردن گل شیریں ۱۲۲ بار</b>		



مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	در	در سیر سفر عادت پر کارند ارند
دانستن		من عادت تو بہار میدانستم
دیدن	ہے	یک عادت ترا بہ تسلسل ندیدہ ایم
شدن	ہے	عادت بدر دوسر شد و دفع نما شد
کردن	تپہ از	عادت تبلیغ کامی از ایام کردہ ایم
گردانیدن		چوں پر سیدن ارباب نیاز آمدہ
گرفتن	ہے	دانع ما عادت بہ خوش چو خم گل گرفت
نہادن		تو جنگ جوئے عادت دیگر تہادہ

## عار، عیب و تنگ ۱۲ بہار

آمدن	سایہ را عار می آید کہ افتد بر زمین	آفتاب التفاتت تا بمن افتادہ است
افتادن	سیاوشی کہ صد افرایا بس حلقہ در گوش است	فلک بخشید کہ از لکت بخشیش صد تنگ و افتاد
بودن	ہیچ کس راز گرفتاری ما عار نبود	دل مادر شکن زلف کسے بار نبود
داشتن	شاہی بر وزیں آستان از در چو زنت دلنشان	خود عار میدار و جہاں از نام تنگ آمیز تو
کردن	نخنجر از نسبت سجان سخن عار کند	گر کنم طرز سخن باد صبارا تعلیم
کشیدن	مرا چو فخر بعلم ست آں علامت جہل	کتوں کجا برم این تنگ چوں کشم این عار

سہ ہر چہ اسے را کہ عادت کرد با سوز جگر ۱۲ تا شیر سہ شرف دشنہ کہ سلطنتش عار آید ۱۲ شرف نیردی

مصدر	صدا	شاعر
عارضی، روئے و رخسار ۱۲ بہار		
افزودن	عارضی افزودن	بہار
عاریت، معروف ۱۲		
پزیرفتن	عاریت کس نیز پزیرفتہ ام	نظامی گنجوی
خواستن	ہو خورتا تو اوں عالم آراستن	قاسمی گونا باد
دادن	کاش دہندم بہشت عارضی زاہداں	مولوی روم
داشتن	ملک تینارا کہ ہر کس پنج روزی صاحب	مخلص شہ
پہرہ	این جان عاریت کہ بجا فظ سپرد دوست	حافظ شیرازی
ستاندن	طفانشہ این محمد کہ شاہ انجم جرمخ	زماہ رایت او عاریت ستاند نور ظہیر فازی
کردن	احتیاجش بہن بچیں ابر دست کہ ہنگام غضب بالضرورت عاریت بایدش کرد	ظہیری ترشیز
عاشق، بسیار دوست دارندہ ۱۲ بہار		
سایندن	از گل عاشق پرانی جلوہ می بالہ بخورد	سالک فرزد
سندیدن	بمغوبے جور عاشق پسند	ظہیری ترشیز
گذاشتن	عاشق گزار	بہار
مصطلح		
۱۲ بہار ۱۲ عارضی افزودن، غضبناک شدن ۱۲ بہار ۱۲ عاشق پرانی، ہر روز عاشق تو بہم سایندن معشوق		
۱۲ بہار ۱۲ عاشق پسند و عاشق گزار، ہر دو اسمانے محبوب است ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
نواختن	عاشق نواز	بہار
عاصی، بیفرمان و مشتاق و حریص و بے وفی و عدول ۱۲ بہار		
شدن	تا در مغارہ دزدان نشست و عاصی شد	سعد شیراز کے شاہ
کردن	خداوند ملکم پیوند خویش	نظامی گنجوی کے
گشتن	ہر کہ عاصی گشت از تو بدبر و مخزون شد	معزی نیشاپوری کے
عاقبت		
آوردن	نزل بلا عاقبت انبیاست	نظامی گنجوی کے
بردن	برقع عارض تو عاقبت ولہا برود	سلمان ساہی کے
گرفتن	ما عاقبتے گرفتہ بودیم	انوری ایبوترکی کے
گزمین	اگر بکیش مروت عمل کنی ز نہا	عربی شیرازی کے
عاق، آنکلا اقبال امر پر دو ماؤں تکند ۱۳ بہار		
شدن	عاق شدن	بہار
گشتن	خلاف شاہ و خلاف تو آل گروہ کنند	معزی نیشاپوری کے
مصطلح لہ عاصی شدن و عاصی کردن و گشتن در کسے و بر کسے، یعنی در زمین و عدول		
کردن از جادو صواب ۱۲ بہار		

شاعر	صلہ	مصدر
عالم، جمان ۱۲ بہار		
اورمی لاہور کے	در جہیں عالم آرائش بہ بند بہتری	آرہستن
سوزنی شیراز کے	خوش آفتے ست در پیش ہنگامہ جزارا	آشتقن
صائب اصفہا کے	کہ از خورشید گرد و آب و چشم تماشائی	افروختن
وید قرظی کے	کہ عمر خضر و عیسیٰ در شمار یک نفس باشد	سوتقن
نظامی گنوج کے	نہ عالم کشائی کہ عالم کشتے	کشادن
//	نہ عالم کشائی کہ عالم کشتے	کشیدن
معزی نیشاپور کے	رفت تا عالم دگر گیرد	گرفتن

## فصل بار

عبادت، بالکسر پرستیدن ۱۲ منتخب

نظامی گنوج کے	بجز نوشیدنی یا خوردن از تو	از	اگر ناید عبادت کردن از تو	کردن
---------------	----------------------------	----	---------------------------	------

عبادت، سخن گفتن ۱۲ بہار

عسکری دہلو کے	گوئسرو امیر و بہارت چہ می کنی		پہنہیں چکو نیم کہ روز ما و خوش بنی	لہ کردن
---------------	-------------------------------	--	------------------------------------	---------

مصطلح لہ جارت کردن، سخن بہ کنایہ گفتن ۱۲ بہار

شاعر	صدر	صدہ	مصدر
شانی مشدک	نہشتن		نہشتن گشتم یوسف اگر نام کنندت
			کیس طور عجمارت بعلام تو نویسند
عجمرت بالکسر بند گرفتن و پند ۱۲ منتخب			
صائب اصفہانی	برداشتن	۱۱	گر چنین دادہ خود باز ستانند صائب
شاپور طہرانے	برون	۱۰	عجمرت بمرہزہ زلیخا کز اں بدن
بہار	بزر گرفتن		عجمرت بزر گرفتن :
خسرو ہلو	دادن	از	ولے ہتمم راز اکلیل و تخت
شفای اصفہانی	ساختن		مایہ حشمت شودنی اعتبار بہا عشق
قاسمی گوناہار	شدن		بیا ساقی انجام مستی فزائے
نظامی گنجوی	فزون		نہے قدرت کہ در عجمرت فزون
ضمیر اصفہانی	گرفتن	از	ایکہ در آغاز عشقی دل بجمد و بند
عجمور ماگشتن از آب ۱۲ منتخب			
طلوی تشریحی	داشتن	۱۰	ز قاکے کہ دارند بروے عجمور
عرفی شیرازی	کردن	در از بہ	ہنوز در دلم این معنی نختہ اثر
طغر اشہدک	نمودن	۱۰	نمودی اگر بر فرائے عجمور
عجمیر نام خوشبونی کہ یکہ کہ یکہ جزو اں زعفران ست در ملک تبت بیشتر میشود و عجمور نیز ۱۲ بہار			
۱۰ ہر کہ عجمرت ز جہاں از دل روغن برداشت ۱۲ صائب			

مصدر	صدا	شاعر
آلودن	چو آن نچہ دہاں آمد بہ گل گشت	جلالای زوارہ
افتادن	عبیر نسبت مٹھے یہ چہا فتانند	عزنی شیراز کے
ویدن	لب نچہ زرا کایدش بوسے شیر	نظامی گنجوی کے
زودن	طفل گیا راز ہوا رخت شیر	خسرو دہلوی کے
سوختن	بر سر تربت مجنوں چو بسوزید عبیر	کمالی نچند کے
مالیدن	نہار کو تو بانو نشین بر دم در خاک	خسرو دہلوی کے
نشاندن	بدستور مشاطہ ابر مطیر	طغری شہد کے

## فصل تار

عقاب بالکسر، خشم گرفتن و ناز کردن و ملامت کردن ۱۲ منتخب

اییدن	چناں کزاں لب قاش عقاب بیبارد	ز آرمیدن ما اضطراب بیبارد	صائب صفحہ ۱۱
دین	بگذشت از غرور و عقابش کسی ندید	پوشیدہ شد چنانکہ نقابش کسی ندید	شفا فی صفحہ ۱۱

عقب بالکسر، این شعر مرزا جلالای بلبلانی در کتابتہ کہ بہ طاشید اور ملامت کردن باو از جہت غلط کردن او در معنی نقد

زہر آلا نوشتہ ۱۱۲ از ہمارے عبیر سوختن، عود سوختن ۱۲ ہما

عبیر نشاندا بس در عطار من بر خود ۱۲ قبول سے ہرگز غم نہ تو عتابے ندید کس ۱۲ خان

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	پہ	علی
کشدن		حافظ شیرازی

## فصل جیم

عجب، بالتحریک شگفت ۱۲ منتخب

آمدن	از	واصف بخارا
بودن		طہیر فاریابی
داشتن	از	حافظ شیرازی
دانستن		سنائی غزنوی
کردن	از	مفید بلخی

## فصل دال

عداوت، دشمنی ۱۲ منتخب

خواستن	با	عرفی شیرازی
دشمن	ہے	منظرا لافنی قرستاہے

۱۵ سوم قمر تو با من اگر عتاب کند ۱۲ نوری ص ۱۵ آمد دلاوران عجم را از عجب ۱۲ معزی آقا علی بن خواجه عبد الصمد ۱۲ ص ۲۱۶

شاعر	صلہ	مصدر
عربی شیراز کے	بیکام معدہ عدوت فرود طسبع لیسم	فردون
صابنا اصفہانی	در سر رحم آورد دہر کس کہ محبوب مرا	کردن

عدل، بالفغ داد ۱۲ منتخب

ویدو چو پنہ	سیکشم بار جہانی کہ ترازو عدل ست	دو زبان و دل من نیست تفاوت کو	بودن
بہار	یعنی یادے ز نامراوے بکنید	عدل پرور	پروردن
سجانی استر آباد	کہ باشد بیگیاں بید او بیدیں	ای اہل مراد عدل و دادے کیند	کردن
ناصر غزنوی	چند کئی ظلم و ستم عدل و زر	رہا کن ظلم عدل و داد بگزین	گزیدن
مولوی جانی		چند کئی ظلم بہر بوم و مرز	دوریدن

## فصل ذال

عذاب، بالفغ مکتبہ ۱۲ بہار

رودکی سمرقند	تا کے فضول گوئی و آری حدیث نسا	تا کے بری عذاب کئی ریش اخفتا	بودن
ضمیر می سناباد	عذاب لہلہ دوزخ را ہمہ بر جان خود خواہم	بقدر سوز گزدوق ست در عشق تو عاشق را	ستن
نظامی گنجوی	می نہد آہ آب و سربت دہد	نار و آگن کہ عذابت دہد	سوزن
عزت شیراز کے	دارم از دوری این قوم عذابیکہ پیر	بے بہشتی سعقتان چند در آتش نام	سوزن

عدل بودن ترازو برابر ہے تفاوت بودن ہر دو پہلے ترازو ۱۲ بہار ۱۲ عدل پروردہ پادشاہ و حاکم دادگر ۱۲ بہار



مصدر	صده	شاعر
دیدن	از	تخلیج بادہ غیر غدا بے ندید کس
کردن	دور را	بسکہ می با تو کشیدند کجا بم کردند
کشیدن	افت	دایم کشد بدو رخ فرقت غذا ہا
عذرا بالضم بہانہ ۱۲ منتخب		
آوردن		چو خود بیاید غدرش بیاید آوردن
یستن		کہ عذر صوت استغفار بندم
بودن		دانی چکو تہ باشد غدر گناہ گاراں
پزیرفتن	از	باد پاسے ہچو جان بقراری دادہ اند
جستن		صرفہ اور عذر جستن دیدہ ام
نواستن	از	صد آہ تیر نیم کشم در کماں بماند
داشتن		قطرہ باران نوروزی شمردن تا کجا
دانستن		عذر خرد مصلحت آموزند دانست
ساختن		کجا عذر گر عذر ساز آمدی
سنجیدن		بدان کز فرزد خود آید برنج
مصلح		
۱۳ عذرا اور عذر خواہ و عذر ساز و عذر کنندہ ۱۴ عذر پزیر و قبل کنندہ عذر و عذر لنگ کنایہ از عذر ضعیف ۱۵ بہار		
۱۶ زدل ہر دم عذر سے ہچو عذر را عذر میجو ہم ۱۷ مخلص کاشی		

شاعر	صلہ	مصدر
بنگاشہ ہائے قلم بخت رقم لطائف نگار سر بخش خاطر محزون شعند کہ فرستند آشتن غدر خیزد نصیر ہمدانی		شدن
چہ صاحب آنکہ در ہمال خدش نشیند	از	شیدن
قضا صورت دیوار عذر بے جانی		
عزنی شیراز		
عذربیدار وی ادل تو ہم از خویش طلب	از	طلبیدن
او حال ست کہ از کردہ پشیمان باشد		
قلکے شروانی		
مست آن چشم کہ میخواری بیاری کند		کردن
چوں ببیند محتسب یا عذر بیاری کند زلالی خوانسا		
بے جرم عذر جرم نہ گفتن گناہ من	۳	گفتن
با صد گنہ قصاص نکردن گناہ کیست		
معروف صفہا		
عذرم نہم کہ زان نکتہ شکوہ روز حشر		نہمادن
والہ چنان شناختہ آن تند تو مرا		
والہ ہروی		
عفویش ز پیے عذر بود عذر نیوشاں		شیدن
عطش بکہ عذر چنان عذر زیر پرست		
انوری ابوود		

## فصل رابع

عربہ ما بالفتح بدوے و جنگوے ۱۲ بار

ظفر بکیش محبت نہ از جو انہروی ست	با	یون
واکہ عربہ با خصم بیدل افتاد دست		
توعی جو شائے		
باساتی قسمت نتوان عربہ انگینت	با	تین
چوں کل بر دم کا کہ خون کیش و خوش باش		
حزین اصفہا		
خوش باش اگر میل دل سوختہ دار	در	ین
در مہر و وقا عربہ و جنگ نبود دست		
باقا کاشی		
ز گسش عربہ جوی و لبش افسوں کناں		ن
نیم شب ست بیا لین من آمد بشت		
حافظ شیراز		

عذریوش و عذر نیوشا و عذر نیوشاں بمعنی شونذہ عذر ایبار

عزین ہزار عذر گوید گناہ را ۱۲ سعدی

مصدر	صده	شاعر
ساختن		لے بی خبر از محبت اہل نیاز
فرمودن		شور محشر سر را ہش بتماشا برخواست
کردن	یا	اں ترک مست ہیں کہ چہ با خود خیال کرد

عرضہ و عرض با بفتح آشکارا کردن و عرض نمودن و چون آنرا بالفظ داشت یا دارد مقارن گردانند  
از معنی مصدری تخرید نموده ہرچہ از لفظ داشت یا دارد موافق محل اقتضا کند بدو ضم سازند و عرضہ

بمعنی عریضہ است ۱۲ اہبار

کردن		لے خود فرودش عرض شہیدان چہ می بری
دادن	بر	بشاہک تیرہ چہ رزم شہاب مغیش را
دادن	را	چہ شود یک خس و خاشاک و گرانگارید
داشتن	بہ	تا بر تو عرض دارد احوال ملک دارا
داشتن		دادہ دستور عرض کردن آن
در آمدن	بہ	کز پے شاہ شکر شدہ کرد عزم
دیدن	را	سپاہ ناز خود را عرض میدید
شدن		تا قیامت نشود عرض تمنای دلم

مصطلح لے عرض شدن بمعنی معروض شدن ۱۲ اہبار

لے چہ ہی حیرت خود عرض بہ جیرانی چند ۱۲ صائب لے بہ زلفش داشت عرض تمنای داد و داشت ۱۲ معنی صفائی

مصدر	صده	شاعر
شفقت		ناکردہ التماس پذیر رفتن از رقیب
شنیدن		شاید بعد عانت تو گویم حکایتی
کردن	سپه	پادشاہا گر چه گستاخی ست لیکن واجبست
کردن	ر	عرضہ کردم دو جہاں بردل کا افتادہ
نمودن	ہ	بارغم اد عرض بہر کس کہ نمودند
		عرض نیاز ما ہمہ نشفتن این چنین
		یکبار عرض حال مرا می توان شنید
		عرض حال خود مر پیشیت علی الاجمال کرد
		بجز از عشق تو باقی ہمہ فانی دانست
		عاجز شد و این قرعہ بنا ہم بسیر افتاد

عرق بافتتین نوے کہ از مسامات برآید و بسکون نیز آید و با اصطلاح اطباء آبی کہ از خوشبو می با

یادارد و از قرع فانیق کشند و شراب مقطر نیز ۱۲ بہار

آلودن		نقصان نکر و حضرت سر چشمہ حیات
آمن	ر	عرق کہ بر رخت از گرمی شراب آید
افتاندن	از	عرق افتاندی از رخ آب شد و لہا مشتاق
آیدن		عید دیدار مبارک بجزگ سوختگان
آنداختن		بر انداخت بیچارہ چنداں عرق
آشیدن		شبنم غصہ ترا و درگ دریشہ گل
آکیدن		عرق چکیدن
سابقہ		جاں را بجنبہ عرق آلودیار بخش
سابقہ		شفق بسا غزریں آفتاب آید
سابقہ		قیامت میشود چون انجم از افلاک میریزد
سابقہ		کہ عجب نقشے اناں رو عرق باز زد
سابقہ		کہ شبنم بر آرد بہشتی درق
سابقہ		صبح از نشہ می چہرہ عرق پوش کن

اصطلاح ۱۲ عرق بارہ تا کہ عرق کردہ باشد ۱۲ بہار

شعر من مراد از لب خاموش میکند ۱۲ کامل غلغالی سے بہرہ تو عرض حال کردیم ۱۲ رضی اربتمانی

مصدر	صلہ	شاعر
چیدن ۱۵	منہ واعظ دگر ز تیگو نہ دستار کلاں بر	طغرا مشہد نے
خوردن ۱۵	ز جام دل عرق شعلہ خورده ام طالب	طالب علی
دویدن ۱۵	عرق دویدن	بہار
راندن ۱۵	بجیر تم کہ قدم سودگان دشت جہاں	طالب علی
رفتن ۱۵	عرق برگ گلت میر و دشتابوہ	صابا اصفہا نے
ریختن ۱۵	از پے شادابی معنی عرق ہار ریختم	راجیہ لکھو نے
ریختن ۱۵	عرق آلودہ چو خواہند کہ خیزد از خواب	از بہار
ریختن ۱۵	عرق ز رویتو بے اختیار میریزد	صابا اصفہا نے
ستردن ۱۵	عرق ستردن	بہار
کردن ۱۵	بیاساتی مشب عرق کن بجام	طغرا مشہد نے
کردن ۱۵	نہ چہرہ اش عرق از گرمی ہوا کرد	صابا اصفہا نے
کردن ۱۵	گہ ز شرم عرق میکند بیازارش	بہار
کردن ۱۵	عرق کردن	بہار

مصطلح ۱۵ عرق چیں، طاقتہ کزیر کلاہ و دستار پوشند ۱۲ بہار ۱۵ عرق راندن و ریختن، سعی کردن در کار ۱۲ بہار

۱۵ عرق برے کسے ریختن، گنایہ از بیشار و بیدار ساختن ۱۲ از بہار ۱۵ عرق ریختن، عرق افشانہ ۱۲ بہار

۱۵ عرق سترون، عرق پاک کردن ۱۲ بہار ۱۵ عرق کردن، عرق بر آوردن، و نجالت کشیدن، و بخیدن چہرے

تب کردن ۱۲

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	از	پوچیا از ان گل رو عرقی کشیده باشم
گرفتن	از	عرق فتنه زور دتہ مینا گیرند
گرفتن		چوں سبق بوید تو گوی باد در صحراستی
نشستن		گل را از انفعال عرقی بجزین شست

عروج ، بالضم ، برآمدن و بالا بردن ۱۲ انتخاب

بودن	در	برنگ سایه من همسایه آن سرو آزادیم
دادن	بر	با خود جناب سبح که بر فلک عروج فرماید
فرمودن	=	به تحقیقم چو آفرین آشنائی
کردن	از	پر مه و خورشید شد از وی برونج

عریاں ، برہنہ ۱۲ بہار

خاکستن	از	عریاں ز لباس عاریت ساختگی
شدن		از ضعف تن بنای شوم زدیده چون جناب
شدن	از	بدستوری زار باب تعلق گشته ام عریاں
شدن		پوشید زمین قبائے پر پیبروف

مصطلح ہے عرق گرفتن ، مراد عرق چکیدن ۱۲ از بہار

بہ براق من جو بر معراج جاں کردم عروج ۱۲ قاسم تبریزی

مصدر	صده	شاعر
<b>فصل زار بمعجم</b>		
ع۱۰۰۱، بالفح، صبر کردن بر مصیبت و بمعنی ماتم ۱۲ بہار		
افگندن	در	من ازاں مردم کہ در عالم عز۱۰۰۱ افگنم
داشتن		پوشش مردہ سفیدست عز۱۰۰۱ اسیاہ ایما صفتما
گرفتن	پہلے پہلے	گر تیر وز ہرہ کشتہ شود نوہ خواجہ
ع۱۰۰۲، بر وزن علت، عزیز شدن، حرمت و آبرو ۱۲ بہار		
افزودن		عزت تاج او بیفزاید
بخشیدن		بسکہ از لطف و عطا عزت و حرمت بخشد
برون		رقیب عزت خود کو میر کہ بر در عشق
دادن	در	اقبال تو و عوج طالع
دشن		در آب ہم مضائقہ کردند کوفیاں
دیدن	از	دل خواگشتہ امن کہ ندید عزت از تو
<b>مصطلح ۱۰۰۱ افگندن و گرفتن، بمعنی ماتم کردن ۱۲ بہار</b>		
۱۰۰۱ تا کس برگ او تواند عز۱۰۰۱ گرفت ۱۲ بیچی اشیرازی ۱۰۰۱ نے دوستی کہ گیرد در مردم ۱۲ سنجر کاشی		

مصدر	صدا	شاعر
طلبیدن	عزت طلب مباحث شرفانی چو عاشقی	بقدر زیر پاسے ہمہ ہیچو مو بپاشش
کردن	بس از فوت گرمی کنی عزتم	می لاله گوں ریز بر تر تم
نهادن	مهره تریاک را بسیار عزت می نهند	تو از آن لب مہر کبشا مهره تریاک پیت
یافتن	کسیکه عزت قبول تو یافت در عالم	پچشم ہمت وی ہست ملک می ہنوعار ظہیر فاریابی
یافتن	کسیکه عزت عزت نیافتی ہیچ نیافت	کسیکہ روی قناعت ندید ہیچ ندید سنالی نغز نو
عزالت باضم گوشہ گرفتن از براسے عبادت ۱۲ بہار		
بر آوردن	کو خلوتے کہ عزالت عنقا بر آورم	تا بام آسماں در دنیا بر آورم
گرفتن	ہر چند کشتی ز فاقہ عسرت	از خلق مگیر غیر عزالت
گزیدن	اے خوشاد دولت شاپور کہ عزالت بگزید	پاسے ہمت ز در اہل کریم باز گرفت
عزم بالغ، آہنگ کردن و آہنگ ۱۲ بہار		
آمدن	چو عزم آماں گو ہر پاک را	کہ بخشش کند گو ہر خاک را
آوردن	بر آنم میاورد کہ عزم آورم	بہم تجلے با تو ز م آورم
بر آستان	خدیو جہاں در جہاں سختن	بر آراست عزم سفر ساختن
دادن	یا صورت خود نمائی تا نقش کنیم	یا عزمی وہ کہ پای کہ نقش کنیم
داشتن	عزم دیدار تو دار و جان برب آمدہ	با گرد و یا بر آید پیست فرمان شما
فتادن	نہ پایہ قدر و ہنم آسماں گذشت	ہر گاہ عزم او بسوے آسماں



مصدر	صلہ	شاعر
کردن	از	المام بربر کے
کشیدن	از	خسرو دہلوی
گردانیدن	از	مغزنی نیشاپوری
نمودن	بر	خسرو دہلوی
<p>عزیمت 'افسوسیکہ بر بھان و آسب زردان و برکت تالیف قلب و جز آن خوانند و یعنی عزیمت نیز ست ۱۱۲ از بہار</p>		
خواندن		مواہب جانی
کردن		کازدہای ست بر دباسی و یکہ ہمزہ بدر چاچی
<p>عزیمت 'ارجمند و بی ہنار و نیاب ۱۱۲ بہار</p>		
بودن	پسے	تظای گنجوی
داشتن	در	محمد شیرازی
کردن	پسے	ناظم ہرد
گردیدن	در	سعد شیرازی
گردانیدن	از	محمد شیرازی
گشتن	از	صادق شیرازی
<p>عزیمت او گر با ششم عزیز ۱۲ کمال اصفہانی</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
------	-----	------

## فصل سین

عُشرت، بالفم تنگ دست شدن ۱۲ بہار

کردن	عُشرت کردن	از	از خلق بگیر غیر عزت	بہار
کشیدن	ہر چند کشتی ز فاقہ عُشرت	از	والہ ہر دو	

## فصل شین

عُشرت، بالکسر صحبت داشتن و خوش زندگان کردن و پیش و نشا ۱۲ بہار

افزودن	عُشرت و شادی زیادت با و اندر روز عید	از	زانکہ طبیعت عُشرت افزای شاد گستر	معرفی نیشاپور
انگندن	حافظا تکیہ بر ایام چوسہوت و خطا	بہ	من چرا عُشرت امروز بفرود انگتم	حافظ شیراز
گینتن	خیز تا عُشرتے بر انگیزیم		یکتہ ماں از زمانہ بگیر تریم	معرفی نیشاپور
داستن	ہر کہ ایں صحبت بگوید خوشدلی از و جو		وانکہ ایں عُشرت بخواد زندگی برد حرام	حافظ شیراز
دشمن	بوعرفی با خیال آن صنم خوش عشق دارم	با	برو جاعے دگر اے صنم فرد چیں طرح صحبت یا	عرفی شیراز
کردن	بہار آمد از بہر دفع خزاں	در	کہ عُشرت تو اں کرد در بوستا	طغرای مشهد
اندن	تا چند گویم از غم دل عشق نم ماند	از	بے آبرو شدم بر کس عزتم ماند	شاعر مشرق

عُشرت امروز بفرود انگندن بہارت ست از پیش نقد بنیہ ز دقتن ۱۲ بہار

مصدر	صده	شاعر
عشق بالکسر بسیار دوست داشتن، و در اصطلاح بمنزلہ سلام بود و گاهی بجای الوداع گویند ۱۲ بہار		
آفریدن	از	گلم را خود سر شست عشق خود را آفرید از من نظیری نیشاپور
آمدن	در	چو عشق آمد گزشت این بدغمها شبای سبز
افتادن	در	بمعشوقی ز ند در جو ہری جنگ نظامی گنجوی
انجامیدن	بہ	کہ بدر عشق فرزند شد و عار نبود مدہوش
باختن	بہ	فرستادن کہوتران پری پرد از آمدن حبیب عشق باز ابو القفل کرمانی
باختن	بہ	نیست آساں عشق بانوبان نو خط باختن با صائب اصفہانی
پرداختن	از	خوشا تغافل رسوالی عشق پردازاں یزید
خواستن	از	ز تنہا عشق از دیدار خیزد مولوی ہمدانی
خواستن	از	عشقی تو اہم چہ عشق عشقی ہمہ درد معروف
دادن	از	تا بدانکہ شب ما بچہ ساں میگزد مولود
رسانیدن	از	میرساند چو ضعیفان تہید ست ز دور سالک تبریزی
رسیدن	از	میرسد عشق و دل افسردہ می آرد بچوش فغانی
رویدن		عشق رویدن بہار
مصطلح عشق باز، معروف، و در اصطلاح کہوتر باز را گویند ۱۲		
عہ اجابت بہ جن طلب عشق باخت ۱۲ طفرائے نامش سید مبارک ست ۱۲ و غسانی صفحہ ۲۹۲		

مصداق	شاعر	صدا	مصدر
داعمت بمرہم از دل محزون میرود	افسوں محواں کہ عشق بافسوں میرود	بہ	رفتن
عشق زود شمع کہ او سوخکاں خوش شہید	شعلہ ہم آب بقائے ست کہ من میدنم	بہ	زود
تیبو و دراج برد عشق ساز	برہمہ از گردن دسر سر قرار	بر	ساختن
عشق بستان و خویش رفرو	کہ ازیں جو بتر تجارت نیست	بہ	ستاندن
مراد عشق سنجی با برہمن	سزوزیں غم اگر ز نار بندم	با	سنجیدن
من عشق او بگزیدمی و از دیگران بریدمی	گرد جہاں کس دیدمی از نیکیوں ہمتا	بہ	گزیدن
بوستان تو عشقے بلند می گویم	پوشبہم از گل ردیت نبود میثوم	بہ	گفتن
بغیر سینہ دریا دلاں نگنج عشق	برسے بحر خدا آفرید طوفان را	بہ	گنجیدن
عشقت بیان جان نشاندم	نہر ہمہ بر کراں نشاندم	بہ	نشاندن
عشق تا در دل مردم نہ آدہ نہ نمود	بادہ پیشو نشد تا کہ بستاں نہ رسید	بہ	درون
عشق در پرودہ ناموس نہ ختم نافل	کہ ز قافوس بود پرودہ رسوائی شمع	در	ختم
چنین سبتر تلخی نہ دیدست کس	کہ با گتیش عشق و زرد نفس	با	دیدن

عشوہ، بالکسر ناز و کرشمہ و فریب بہار

فون سازی ست چشم او کہ گاہ عشوہ پر آید	ز بحر غم زہ اش جاں در تن بجازی آید	شقایق اصفہا	آتش
بانگ کاویکہ صد بازہد عشوہ غم	کہ ہما گوی ز خورشید مصفا بند	حافظ شیرازی	درون

عشق زود و عشق گفتن، بیک معنی است، ہمارے عشوہ پر وازہ از اسمائے محبوب است، ہما

مصدر	صلمہ	شاعر
خوردن	از	در مردہ روی دم ازیں رہ دگرزن بدر چہا
دادن		دیدمی آختر کہ چناں عشوہ خریدیم و بر
ریختن	بر	لے عودساں معانی ناز پنهانی چہ سو
زدن		دل میرد جہاں میچکہ سرمی برودیں میرد
ساختن	بہ	کہ گیرند از ناز کار نیساز
فرمودن		عشوہ فرمائے نامن طبع راموزوں کتم
فروختن		تو گر امر و زیروں آئی از خود نیست فردا
گماشتن	بر	دست مستی دامن زلف شکن پرور گرفت
نمودن	از	دل بجائے دگر و دیدہ بجای دگرست
نوشتن	بہ	ایں عشوہ بہ پرکاری دام تو نویسند

عصا، نوعی از چوبدستی متوسط در سبیری و باریکی و قاریسان زیادت یا استعمال کنند ۱۲ بہار

کشیدن	کوری نمیرد و بعضا کش برون چشم	خود خوب شوہد پے خوباں قفاؤ
نمودن	نمودہ اند قلم اعصاے سہ حرفی	بود طبیعت ایشان بسکہ کور سواد

مصطلح لے عشوہ حل کردہ ماکنایہ از نازنایان و آشکارا، و در فرہنگ رشیدی دغیرہ ناز بے محل ۱۲ بہار لے عشوہ  
فروختن، کنایہ از اظہار کردن آن ۱۲ بہار لے عصا کش، آنکہ عصاے نابینا زبندت گرفته را ہسری کند ۱۲ بہار لے  
عصا سہ حرفی، پوپ باریک کہ در دست اطفال دہند تا آزار بر سطور کتاب گذاشتہ بخوانند بر ما فطرت مطور کتاب آرن گنگ

مصدر	جلد	شاعر
نہادون	در	بہار
عصاو پافر از پیش نہادون		
قصص صواد		
عصیاں، بالکسرنا فرمائی کردن دگناہ ۱۲ بہار		
آوردن	اندر	از درخانہ او دولت بر تافت عنان
نمودن	در	ہر آن کیسکہ نماید ویریں ملک عصیاں
قصص طاء		
عطا، دادن و بخشیدن، و دہش و بخشش ۱۲ بہار		
بخشیدن		کہ میکنند ترا خرج تا عطا بخشند
نواستن		بترم بے اندازہ می نواید عطا بحساب
دادن		روزی بعطا دادن عامت ماتد
مستدن		لگماں برد کہ مراد را شکر یکم و بر خور
فرمودن	نبہ	بصلا بت خان عطا فرمایند در شہ
مصطلح		
عصاو پافر از پیش نہادون، کنایہ از تہیہ سفر کردن ۱۲ بہار		
کہ کبارہ آوردند از تو اسے ملک نسباں ۱۲ فرخی		

مصدر	صله	شاعر
کرون	آن جنبہای فتنہ کہ در شہرم خرید	عرفی شیرازی
ورزیدن	ندانستہ واقع شدایں ماجرا	نظوی آذربائیجان
یافتن	یافتہ از کلک خطائی عطا	خسرو دہلوی

عطر با لکسر بوسے خوش و چیزے کہ آزا سحر کنند چون عود و بلبان ۱۲ بہار

افشاندن	ز عطر افشاں ایں با کورہ نجیب	خسرو دہلوی
پاشیدن	حسن خلقت نیست از بہر خدا چون شاد	عرفی شیرازی
پروردن	سجداں از لب آں غنچہ بانم	مولوی جامی
پچپیدن	عطر آں گل پرہن تا در ہوا پچپید است	صائب اصفہانی
پیامودن	بسیار نسیم عطر پیاموست	علی خراسانی
دادن	وصف گل و ریحاں بہ بواز نگردد	عرفی شیرازی
ریختن	بناشد صراحی چرا عطر ریزد	نظوی آذربائیجان
زدن	آہ دلم از محنت اگر کارگراوست	شاپور طہرانی
سودن	بوستاں عطار گشت و عطر با ساید ہجر	معزی نیشابوری

مصدر طبع لہ عطر پاشیدن مکنایہ ز پاشیدن گلاب و عنبر باشد والا پاشیدن دیگر عطر نام سوم نیست دو ہندوستان مالیش

عطر شہرت دارد پاشیدن عطر حجاز در زیست بلکہ مایند و استعمال کردن و نلب لہ بحرین مایند است ۱۲ بار لہ عطر پرورد عطر سپاہیک معنی است

لہ عطا کرد از گنج انعام خویش بہ بدل یا خویش و بجان نام خویش ۱۲ رفیع قرظینی لہ شگفت لالہ تو ہم عطر و گلاب پاشاں ۱۲ عطا

مصدر	صدد	شاعر
فروختن	از ختن زار سز زلف تو عطری نسیم	می فروشدند بایں شرط که و بفروشد
فتاندن	بهار خلق تو عطری فتاند بر آفاق	که بوسے مہر پدر باز یافت و تیمم
نگندن	باد آمد و زلفت بجاں عطر فگن شد	سر تا سر آفاق پراز مشک ختن شد
گرفتن	چوں خموشم من ز گلزار تو ریحاں می برم	چوں بنام عطر گیرد عالم از ریحاں من

## عطسه

انگندن	بوسے زلفش عطر بر خلد بریں می افگند	شانه از دستش خلیل در ملک چین می افگند
انگختن	عجب که بو عطر انگیزی ہجوم را بچہ سر حسین و تصدیق حریفان پی بی نہ جنانہ	خیر تفرشی
پیمیدن	عطر پیمیدن	بہار
دادن	از جگر حبیش جان چاک ز ند جوش غوں	عطسه خون دہدینی شیراں ز ششم
دور آمدن	ہر کہ نظر کرد بر دیش زد دور بہ	عطہ درآمدید ما غش ز نور
ریختن	ہو اما عطہ در مغز غزالاں ختن ریزد	بدامان نسیم صبح زلف مشک لبتا
دیر آیدن	دل نہ آں کی کہ از بوی محبت عطسہ یزنا	کہ میسوزند بوی عاقبت در زیر آفتاب
دور	یافت نخست آدم از اں نوز تاب	عطسہ زد از دیدن آن آفتاب

عطش با تو بای تشنگی و تشنه شدن ۱۲ بہا

دادن	ہر کہ از لہ کنیش عطسہ داو قضا	از	جگرش تر نکند چرخ جز از آبی نام
------	-------------------------------	----	--------------------------------

مصطلح عطسہ عطر زدنش بود و در بعضی ہندی لہ ی ۱۲ بہا



مصدر		سلسلہ	شاعر
عطف، بالفتح میل کردن و خم دادن ۱۲			
کردن	عطف کنم لیک تہ از بیم کس	از	از پے تعظیم شکوہ تو بس خستہ و ہلو

## فصل فاء

عفو، بالفتح درگذشتن از گناہ و ترک عقوبت کردن، و ایس مقابل انتقام ست، و فارسیان بضم فائیز آند ۱۲ بہار

کردن	چوں گنہ گاری کہ ہر ساعت از و عفو بزند	از	چرخ سنگین دل کند ہر دم زمین یاری جدا صائب اصفہانی نے
پزیرفتن	عطیہ قہیں رسان ست و جرم عفو پزیر		بہر چہ ہست رعنا بیم غم چرا داریم جیاتی کیلا نے
فرمودن	بجرم از عقوبت کنی اہل انیم	بہ	و گر عفو فرمایم اہل آئی یحییٰ لاہجائی نے
کردن	عفو کردم از وے عملہای زشت	انہ سے	بفضل خودش آدم در بہشت سعادت شیرازی نے
کردن	نامش از گاہ خطاب بر لب قاتل گذرد		خون خود عفو کند روز جزا کشتہ دار علی خراسانی نے

## فصل قاف

عقال، بالکسر مارسنے کہ بدیاں باز و دساق شتر بندند ۱۲ بہار

نہادن	امر تو مرکیان زمیں را کند رواں	را	نہی تو بختیاں فلک را نہد عقال سلمان ساکنی نے
مصطلح ہے عطف کردن، کنایہ از یک طرف شدن ۱۲ بہار ۱۲ عفو کردن، بجل کردن ۱۲ بہار			
۱۲ عفو کنم بنا توانی کردند ۱۲ امید ہمدانی			

مصدر	صلہ	شاعر
عقدہ بالفتح بلسن وگرہ داوان و عمد و پیمان و گرہ در شستہ مردار پیر و مانند آن ۱۲ بہار		
اقادون	ہر عقد کہ بر جان فکار افتادہ	لا اداری
رببتن	شب و عقد نماز بر بندم	سعد شیراز کے شاعر
بردن	زبردیت چور و آرم بجز ایب	کمال خجند کے
بلسن	یا زبامرغ سحر نوال پنجہ عقد تازہ بست	فغانی شیراز کے
گستن	چو بگسلد یہ شمار تو عقد گرین	ظہوی تر شیراز کے
گینختن	تا دیدہ عقد گو ہر غلطان گینختہ	اشرف مازندانی کے
گستن	چوں قفل ابجد ہمہ تن عقد گشتہ بود	تانا کابلی
عقدہ بالضم گرہ ۱۳		
اقادون	لی و کاراں کیں شیوہ داند	ناظم ہر کے
انداختن	مردم از شرم چند گم ہمیم	عرفی شیراز کے
مصطلح لہ اذخال عقد مردارید در عقد (بالفتح) سہوت از صاحب بہار غم ازیرا کہ عقد مردارید کہ بر کبرین ست دان تصور		
روارید مردار و صاحب قاموس عقد کسور العین از ترجمہ بہ قلاوہ کردہ است، و قلاوہ ہر آنچہ بگردن آویزند و عقد		
دخان و عقد گریہ از نیکہ مشبہ عقد مردارید ست نیز کسور العین ست ۱۲ المولفہ بظلال عقدہ در کار افتادون		
تایہ از بند شدن کار ۱۲ بہار		
ہتمام تو شمار عقد بستہ اگرچہ ۱۲ میدی رازی لیسہ یارب کثایشہ کہ زلفش بہار من بدوش عقدہ برون ز شسانی قلاوہ ۱۲		

مصدر	صلہ	شاعر
پر دانتن	دوشم از خاک لب و تبسم برداشت از	یک بیک عقدہ ام از دل تبسم برداشت سنجری کاشی
بر گرفتن	عقدہ زہمیاں کرم بر گرفت از	جلوہ بمیداں کرم بر گرفت مولوی جانے
بستن	اگر گاہیش باید عقدہ بست	بناشد بر کشادش تیرخ را دست ظہوی ترشیر
پر دانتن	نسیم رحمت حق گرچہ عقدہ پروازست	بکوش و عقدہ دل ساز نیم باز اینجا صائب اصفہانی
داشتن	ہر کہ با ما ہم سفر شد روی آسائش ندید	عقدہ منزل نذر وجہہ ہامون ما "
زودن	ایں عقدہ مشکل کہ زو ابروی او در کار من	بسیار خواهد کردنے در ناخن تدبیر با "
شدن	چنین گر عقدہ در کارم از افلاک خواهد شد	سر پارشتہ اعمر مگرہ چون تاک خواهد شد مفید بلخی
کشادن	براق برق تگ رازیں تہا دند	ز پایش عقدہ پرویں کشادند زلالی جوان
گذاشتن	کار دل و خراش ہم عشق و گدازشت	ایں عقدہ را بناخن مشکل کشا گذشت حزین اصفہانی

## عقل بافتح، خورد ۱۲ بہار

گستن	عقل من گبست از عشقت بزر	از	ہر چہ نا محکم ز محکم بگسلد	حن دہلو
------	-------------------------	----	----------------------------	---------

## عقوبت، عذاب و سزای گناہ ۱۲ بہار

برون	مسلط مکن چون منی بر سرم	از	باز دست تو گر عقوبت برم	سعد شیرازی
------	-------------------------	----	-------------------------	------------

مرصع ۱۵ عقدہ در کار زون، بند کردن ۱۲ بہار ۱۵ عقدہ در کار شدن، بند شدن ۱۲ بہار ۱۵ عقدہ  
کشا، چیزے کہ بدان عقدہ کشادہ شود، چون ناخن دنگ کار د ۱۲ بہار

۱۲ بہار ۱۵ عقدہ بکار این دل تنگ زدیم ۱۲ کلیم ہمدانی

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	عقوبت مکن نذر خواه آدم	نظامی گنجوی
ماندن	دمی پیش بر من سیاست ماند	سعد شیرازی

## فصل کاف مازی

عکس با لفتح بازگو کند و دیگر دلوں چیزیکہ از تحت لایں چیزے دیگر کہ شفاف پارقیق باشد و دیگر

دلوں چیزے در چیزے دیگر کہ مقابل وی بنزلہ مرآئیا باشد افتادہ بود ۱۲ بہار

دون	بشکین ز کال آتش لایہ رنگ	در	در افتاد چوں کس گوہر رنگ	والہ ہر و
شدن	کو چہ دانا کہ در آئینہ چیت	در	عکس نور انگرہ و آئینہ کیت	لوی جا
نقش	در آب رواں شگرتہ انداختہ عکس	در	چوں انجم خابت و سپہر	شمانی ہزار
نقش	عکس ز منش و بر سپہر تافت	بر	بمان زہر و تگر گرت	ظہیر سحر قند
نقش	گزانکہ رخ تو چہ عکس و ہد	در	ان شاد کجا ای گل بروں آہد	نا سر سیر
نقش	مگر در آئینہ ایام عکس تو در دید	در	کہ رنگ بمانش منقہ ساقا پار	سابقہ عفا
نقش	سستہ عکس آئینہ جاست کنار	از	عکس آئینہ عقال ہر زاد	تقابل آستان
نقش	یک آتش از قنیہ زوہ عکس بر سہیل	بر	یک آتش از نور زوہ در در تر	مغزی نیچا
نقش	توانم اگر عمر بنظارہ شود صرف	در	از نعدہ دیدن عکس در آئینہ کنین	والہ ہر و

تو ایں کنی ہاں آنم ایچی الہی عکس و دیش چو در بلغ افتد ۱۲ ایستاز صفائی سے اگر عکس جامش قند بہار ۱۲ ظہوی

مصدر	صلمه	علاج
آمدن	از	علاج درد من از آب آتش رنگ می آید
اندوختن		زخم ناسور دل چاکت علاج اندوختنیت
بودن		علاج تشنگیم شربت وصال تو باد
پرسیدن		فغانی ز در آندم قوت گفتار بالستی
پزیرفتن	از	کز شکر شیرین نگر دو چون بود باد م تلخ
جستن	در	جست در آغاز حرارت علاج
خواستن	از	که کار دگل جان بیایع مزاج
داشتن		علاجی نذر و قسم میدهم
شدن		که گفته بود که دروش دو از پر مباد
طلبیدن		بقایته که طیبیاں علاج می طلبند
کردن	از	باب آینه رایبے تجار تو اں کرد
کردن		علاج واقع پیش وقوع باید کرد

علاقه مابالکسر و بافتح معروف چون علاقه خنجر و مانند آن و آدیش و دوستی و قاریسان یعنی طره دست را که در ۱۲

مصطلح علاج واقع پیش از وقوع باید کرد یعنی امری که متوقع الفتر باشد لازم که پیش از وقوع در وقوع آن

علاج درد خود از اهل اعتبار مجوس ۱۲ تا نیش سه علاجش ز عناب لب می کنند ۱۲ ریفغانی ناستی

شاعر	صلہ	مصدر
صائب اصفہانی	از	زمین شور کند تلخ آب شیریں را
طغرانی مشد کے		علاقہ بند چوں از کار نمایاں نام و آوازه استاد می بر آورد
قبول کشمیر کے	ہے	در سر برای تان جزار و کنوں کہ داشت
ارزو کبر آباد کے	ہے	از بس بود بزلت بتا نم علاقہ
کلیم مہدانی	از	گستن علاقہ ام ز تو نگست گرجیات
علامت، نشان ۱۲ بہار		
حافظ شیرازی کے	در	دارم من از فراقش مدیدہ علامت
قاسمی گوناباد کے	در	علم در صف کیں علامت شدہ
خسرو ہلو کے	از	کہ کند فرق زر خسارہ تو با نوشید
معز بن نیشاپور کے		علامت کش بگوش نیزہ میخوق اندر آویزد
علم، بالتحریک گاہ و غورش ۱۲ بہار		
بہار		علم ریختن
خسرو ہلو کے	گاؤ زمین شد علم ما ہمیش	بسکہ زمین رفت بہر ہمیش
علم، بالکسر و انتن ۱۲ بہار		
سعدی شیرازی کے	از	کس نیاموخت علم تیر از من
علم، علاقہ بند، آنکہ ابریشم با فد و رشتہ و نمبرہ از ابریشم سازد ۱۲ بہار ۱۵ علامت کش، علم بر ہلہ ۱۲ بہار		

منبع	صله	شرح
شکستن	(نشر)	علی کہ شکستہ اور قرآن عظیم باشد
خواندن		علم چندان کہ بیشتر خوانی
دادن	به	علم ہمہ عالم یعنی داد و پیمیر
داشتن		تہ علم و ہنر نہ عز و بھائی دارم
علم با تحریک نیزہ ۱۲ بہار		
افراختن		لاجرم آنجا کہ صباتا غنیمت
افکندن		از نال سپر کے ساز و از سفر علی
افگندن		علم افگندن
انداختن		علم انداختن
باختن	از	نگردد در سیاہاں تا ملول از پی ہم آوانے
بخشیدن		علم بخش
بر آوردن	از	رخت گرز شکم کشیدست نم
برافراختن		و از آنجا بہ مشرق علم بر فراخت
مصطلح علم افگندن و انداختن، عاجز شدن ۱۲ بہار ۱۵ علم بازی، جامعے اند کہ در معرکہ علم بازی کنند کہ علم ہائے گراں رباردوش کشید ہر زور و قوت بازو ہو اندازند و نگذارند کہ بر زمین رسد ۱۲ بہار ۱۵ علم بخش قسمت کردن غنیمت را بر سپاہیانیکہ زیر علم باشند ۱۲ بہار		

شاعر	صلہ	مصدر
جیب شیراز کے	آہ انگشت مانی ست کہ برداشت	برافراشن
خسرو ہلو کے	علم بہ کنگر تیلی حصار بر بند	بر بستن
مولوی جامی کے	گشت و می از علم یقین دیدہ تم	برودن
سالک یزد کے	شمع در ماتم پروانہ علم بردارد	برداشتن
نظامی گنوج کے	خراماں شوای از شکس پزند	برکشیدن
بہار		علم بستن
صائب اصفہانی کے	فروغ صبح نخواستہ تا علم بر خیز	خوابیدن
"	فتنہ با بیدار گرد چون علم خوابیدہ شد	تو بیدن
شاہ سنجان کے	احمد علم اناندیتہ بکہ داد	فادن
فقیر ہلو کے	دارد علم ز قامت ناز آفرین تو	داشتن
نظامی گنوج کے	علم را بیدرید و پتر مید و خست	دریدن
"	یکے بعد دل انگیخت از مشکناپ	بازدن
عافی شیراز کے	علم بعرض ز دم در میان خواب دشور	برودن
<p>اصطلاح علم بردن بر چیزے و علم بستن انکنا یہ از نصب کردن علم ۱۲ بار ۱۵ علم دار</p> <p>یزہ و ۱۲ بار ۱۵ علم زون ما نصب کردن علم ۱۲ بار</p> <p>علم بر فلک زن کہ عالم تراست ۱۲ نظامی</p>		



مصدر	فصلہ	تفصیل
۱۵ شدن	علم برپاشدن	بہار
۱۶ شدن	ہر کہ علم شدیہ سخا و کرم	بند نشاید کہ نمدی درم
۱۷ کردن	زین ایتم کہ تیغ جدائی علم کنی	ہر قطرہ خونم از توجہ گانہ پر شدست
۱۸ کردن	ہوس کنج بر آورده ز تعمیر مرا	ترک تدبیر علم کرده بتدبیر مرا
۱۹ کردن	علم برپا کردن	بہار
۲۰ کشیدن	آنکہ علم بر سر مغرب کشید	پایش ازین پایہ بنصب سید
۲۱ کشیدن	ز خواب ناز چو آن سر و نازین برخواست	علم کشید بلافتہ از زین برخواست
۲۲ گرفتن	گراز باد خلابی آتش قہرش علم گیرد	بر اندام فلک ہر مویساں خیران بینی
۲۳ کردن	علم بردوش گرفتن	بہار

علی السدر کناہ از نالہ و فریاد ظاہر محففت تو کلت علی السدر است ۱۲ بہار

۲۴ بر آمدن	ز فریاد خر مہرہ و گا و دم	از علی السدر بر آمد ز رو بکنہ تم
۲۵ رساندن	مرا اندیشہ از رو پوچوں ماہ	بر از رساند بر فلک ہر شب علی السدر
۲۶ زدن	علی السدر زدن	بہار

مصطلح ۱۵ علم برپاشدن ، نصب شدن علم ۱۶ از بہار ۱۷ علم شدن ، مشہور شدن ۱۲ بہار ۱۸

علم کردن تیغ ، بر کشیدن تیغ و مانند آن ۱۲ بہار ۱۹ علم کردن مشہور کردن ۱۲ از بہار

۲۰ علم برپا کردن و علم کشیدن ، نصب کردن علم ۱۲ بہار

شاعر	صہ	صدر
<b>فصل مہم</b>		
<b>عمارت ہالکسر آبادانی و آباد کردن و آباد شدن ۱۲ بہار</b>		
ظہیر قاریابی بہار	مگر بشرط نکو کاری و کم آزاری	بہ
سعد شیرازی بہار	رفت و منزل بدگیری پر داخت	بہ
حافظ شیرازی بہار	یراں سرست کہ از خاک ما بسازد	بہ
خسرو ہلو	مایہ شود جملہ بغاوت نہاد	در
<b>عمارت ہونہا عمارت نہاد</b>		
<b>عماری ہونہا عمارت نہاد</b>		
سلمان شاہ بہار	عماری کم چون غنچہ گل برید	گل اندر عماری من گسترید
فیضی اکبر آباد بہار	ہر مورچہ زد عماری قیل	توجید تو ہر کہ راند بے قیل
فیضی اکبر آباد بہار	ہر مرکب فوں کند سوری	ہر کوہہ رنگ کشد عماری
نظامی گنجوی	عماری کشاں جملہ زریں کمر	عماری اشتر بہرای زر
<b>عماری دار و عماری کش سادبان ہوا ز اینجا مستعاد میشود کہ عماری بمعنی محل بزآہ ۱۲ بہار</b>		

مصدر	صلہ	شاہ
گرفتن	چشم بہار شلت لیلی و شے ندیدہ	تا شہزادی
نہادن	بزرگی نہ زیباست بر بد نہاد	خسرو و ہلو

عامہ بالکسر و تشدید میم دوم ہرچہ بر سر بند چوں دستار و خود و قاریاں بتشدید میم اول و تخفیف آن نیز استعمال کنند

آراستن	یکے صد گشت نقل ز اہداز عامہ آرائی	کہ پرو لہما ز لفظ پوچ میگردو گراں معنی صاحب اصفا
بتن	زاہدرا چند عامہ بسر خود بندی	بُر شکسہ یکند این ابرو زستان ترا علی سبزواری
داشتن	باین عامہ کہ من دارم از مسلمانے	بجل کم اگر از ویر و کعبہ امرانی حیاتی گیلانی

عمر بالفح و بالضم و بالفتین زیتن و زنگانی ۱۲ بہار

اقتادن	عمر افتادن	بہار
باختن	بیفادہ ہر کہ عمر در باخت	سعد شیرازی
پرداختن	ازاں رو کہ او عمر پردا ز گشت	زطامی گنجی
بخشیدن	خوبان پارسی گویشندگان عمرند	حافظ شیرازی
خواستن	براسے تو خواہیم عمر شریف	نہوی گنجی
دادن	برندان دہد ہر سحر عمر نوح	"
دادن	یشود دل عاقبت از لعل میگویش خراب	شیشہ عمر خویش را آخر بسا غری ادہار

مصطلح عامہ آرامی کنایہ اہل فضل و شایستگی ۱۲ عمر پردا ز صرف کنندہ عمر ۱۲ بہار ۱۲ عمر خود یکی دان کنایہ

بخشیدن عمر خود بر گیرے بدعا ۱۲ بہار

عمر دوبارہ داد مرا عمر اور از ۱۲ غنی ہمدانی

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	تدار و ز قلب عمر دراز	ظہوی شیرازی
رفتن	یکدم از یاد کسی خالی نیم باری خوش	کیں دور روزہ عمر در یاد تو می برود بساطی سمرقند
ستاندن	می سستانی عمر و عشوه میدی	از سستی رانیک سودا می کنی
سینجیدن	عمر سینجیدن	فخر ہروی
شدن	نم در جگر آتش سودا غم نمائند	شدم عمر ہا کہ گریہ بے آب می کنم
طلبیدن	تا بہ نزدیک ترس و عدہ وصلت برسم	از خدای طلبم عمر بر پوندی
گاستن	تفنگ عدو سوز شاہ جہاں	کز و عمر دشمن شود کاستہ
کردن	عمرم شدہ گرخت بہ بنیم	عمری ہم از ان ز سر تو اں کرد
گذرانندن	تا چند نج فاطمہ از دیدن رقیب	عمری بدر دول گذراندم کتوں نیست
گذشتن	سودا بود آنچه پنداشتہ ایم	دردا کہ بہر زہ عمر بگذشتہ ایم
گذشتن	تمام عمر از آنم بعباشقی گذرد	کہ دایہ شدہ محبت مر ابکام کشید
گرم	گیرم کہ وصال دوست را خواہم یافت	ایں عمر گذشتہ را چساں دریابم

عمل با ترکیب کار کردن و کار ۱۲ بار

گذشتن	درو نیز در ساخت بانا طرش	از	ز مشرف عمل بر کن و نا طرش	سعدی شیرازی
-------	--------------------------	----	---------------------------	-------------

نقد ناسرہ عمرم بنا و الی رفت ۱۲ کامل شیراز سے ملے تو شاد نشین و عمر در نماز گذار ۱۲

انصافان سے عمر تو تمام در دم زرع گذشت ۱۲ اتقانی اصغمانی

مصدر	صلہ	شاعر
دادن	۱۵	کہ منفس نذار در سلطان براس
داشتن	۱۵	میخور و طربها کن من ہمیں عمل دارم
دشمن	۱۵	نڈباں خود عمل دار دیوان تست
طرازیدن	۱۵	اگر تہد سنجلاف مصالح نو مدار
فرمودن	۱۵	گر چہ عمل کار خرد مند نیست
کردن	۱۵	عمل ہیں کہ پولاد باخارہ کرد
یافتن	۱۵	تویاں عمل فتنہ زد یواں تو یابند

## فصل نون

عمان با لکسروال لگام کہ سوار بدست گیرد و اطلاق آن بر مہار نیز آید ۱۲ بہار

آوردن	۱۵	دو خسرو عمان در عمان آوردند	در	رہ دوستی در میاں آوردند	نظامی
افگندن	۱۵	عمان بر شہ افگند چالش کنان	بر	یصد تواریش ریخت نالش کنان	نظامی
انداختن	۱۵	عمان انداختن بچیزی	بہ		نظامی

مصطلح ۱۵ عمل دار، عامل و تصدی ۱۲ بہار ۱۵ عمل طراز فلک، عقل ماشرکہ آزا عقل فعال گویند و عمل

عامل و تصدی ۱۲ بہار ۱۵ عمان در عمان آوردن، برابر و متصل رفتن ۱۲ بہار

۱۵ داسے اگر عمل وہی چشم کرشمہ سازا ۱۲ وحشی بزوی ۱۵ شرابا کرد عمل در مزلج نازک لیک ۱۲، الین شردانی بہہ گرازی، بیدل

مضمر	صلہ	شاعر
بادکشیدن	فوش آن کرشمہ و جولاں کہ بر سرم اذناز	عنان تو سن سرکش فلند و بارکشید
برانگیختن	عناں یک رکابی برانگیختند	دو دوستی بہ تیغ اندر آویختند
پیراستن	رکاب آراست پای احترامش	عنان پیراست دست ہتھماش
پیچیدن	ایازاں فتنہ راچوں بر ملا دید	عناں بر جلوہ خورشید چید
تافتن	نشايد ترا جز بتویا فتن	عناں باید از ہروری تا فتن
تافتن	رواں کرد رخس عناں تابا	برانگیخت چوں آتش آن آب را
تافتن	ملک را بوقت عناں تا فتن	نشايد بزدی تظفر یا فتن
دادن	کنوں چوسر و سہی ہر کجا کہ آزادی	عناں لہو و طرب سوی جو یار دہد
داشتن	شب و روز اینگونه دارد عناں	بروز این چنین و بر شب آنچنان
دیدن	عناں دزدیدن	
دون	مہیکہ از کف یوسف عناں حن بوم	ہزار بوسہ و ہد جلوہ سمنہ ترا

مطلوع عناں بادکشیدن، آہستہ رفتن و کار را بنامل کردن ۱۲ بہار سلہ عناں بیکر کابی برانگیختن ہنماہ اذناز است  
 جدا پارکاب بجا نمودہ و متفق شدہ حملہ کردن و بہر دو دست تینی جدا گرفتہ زدن ۱۲ از بہار سلہ عناں تا فتن و عناں  
 سلطان مسول شدن و عناں تابا، اسپے کہ بچہر اشارہ عناں مطا و عمت کند، و بصلہ از کنابہ از بر گشتن، و احواض  
 بہار سلہ عناں داشتن، جہارت از سلوک و وضع قطع زماں عکرت ۱۲ بہار

عناں کو عناں تا فتنہ ۱۲ نظامی سلہ میں نم گشتگی و اوم عناں نو ماہ بردے ۱۲ نوی ہر بڑے نیم نفس عناں بد شیوہ زکناہ ۱۲ عربی

مصدر	صله	شاعر
رفتن ۱۰	بر	تسبیح ما و خرقه آرند شراب خوار حافظ شیرازی
رخسین ۱۱	به	عنان زیر سیدن
زدن ۱۲	به	عنان زناں رفتن
زدن ۱۳	به	نفس شمرده زدن سیل رعنان زدن
ساییدن ۱۴	در	هر زمان اندر عنان آسمان ساییدن معری نیشابوری
سپردن ۱۵	به	عنان با سپ سپردن
سپردن ۱۶	به	ز پنهن کبری آسوده گشت کشتی نمیش
سودن ۱۷	بر	ایا بجاه و شرف بر ستاره سوده عنان
فلگندن ۱۸	به	زبانگ هبیت از نوره صلابت اوست
کردن ۱۹	بر	عنان بر سر اسپ سرکش کند
کردن ۲۰	به	عنان دیده سوی دلبر مجاز کنیم

مصطلح ۱۰ عنان بر عنان رفتن، برابر و متصل رفتن ۱۱ از بهار ۱۲ عنان زیر سیدن و عنان زدن

۱۳ رفتن ۱۴ بهار ۱۵ عنان زدن، بعد از رفتن ۱۶ بهار ۱۷ عنان در عنان آسمان ساییدن و عنان

بر ستاره سودن، کنایه از کمال ارتقا و عقلا ۱۸ بهار ۱۹ عنان با سپ سپردن، مست کردن عنان

تا سپ بردن، خواهش خویش و زور یک دارد برود ۲۰ بهار ۲۱ عنان به کسی سپردن، بردن فوایش و

۲۲ بهار ۲۳ عنان زنگنده، کنایه از جلد و شتاب ۲۴ بهار ۲۵ عنان بر سر اسپ کردن، تمیز سولگی

مصدر	صلہ	شاعر
کشدن	عناں کش	بہار
کشدن	در رہگذر پرستش ماگر کشی چہ پاک	غالب دہلوی
گذشتن	گرہ در سینه ام گردید لوفان سرشک از غم	عناں گریہ را بگذار و سیر موج در بان خیزن اصحنائے
گرویدن	ایتک بخطاب آمد م از وادی نبیت	زین شیوہ عناں گردش شبنگ سواد طالب آملی
گرفتن	ز نقش بہر دو دست عنانم گرفته است	ابروی او بہ پشت کمانم گرفته است صائب اصحنائے
گرفتن	جان عنان گیر سوری است کہ تا ذکر گری	از در دیدہ دروں آید و تامل برد و حشی نزدیک
گستن	لبوہ است ز من اختیار جذبہ بجر	عناں گستہ ترا ز زشتہ ہای بارانم صائب اصحنائے
گستن	دو اے نا شدہ دل حال صبر ہم دید	عناں گستگے گریہ و ماد م دید کلیم ہمدانی
نہادن	خرد و دیدہ بس در زکاب تدبیرش	قصا نہادہ عناں باعناں فرمائش سلمان نادی

عنایت، بالکسر و بالفتح، قصد کردن و اہتمام داشتن ۱۲ بہار

بلادن زاہد و عجب نیاز من و مستی نیاز با تا خود اور از میاں باکہ عنایت باشد حافظ شیرازی

مصطلح ۱۵ عنان کش، آہستہ براہ رفتہ، سخن بنام گویندہ، و آنکہ عنان سوار را بکش ۱۲ بہار ۱۵ عنان گرفتن،

کنایہ از آہستہ رفتن، کار را بنام کردن ۱۲ بہار ۱۵ عنان گیر، آنکہ عنان کے را بگیرد و اس کتابیہ از بازو از

رفتن ہم باشد ۱۵ عنان گستہ، شتابد و مضطرب ۱۲ بہار ۱۵ عنان باعناں نہادن، برابر رفتن و نصل رفتن

۱۵ ادبے بہ پیادہ در بہار خلق تو بہ باد ہا سے دی عنان عنہ اشہب کشید ۱۲ سیف اسفرنگی ۱۵ عنان از مور مور

عناں تا ویدی وادی ۱۲ عربی



مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	با بہ	حافظا لطف حق اربابو عنایت دارد
کردن	را بہ	باش فارغ ز غم دوزخ و شادی بہشت دل بیقرار و دولت دیدار مشکل ست

عقبر، خوشبوی معروف ۱۲ بہار

آلودن	اجابت ہاست در طالع دعای امن شبیا	یکے صد شد امید من ز خط عنبر آلودن
آینختن	دگر بار سر سبز شد شاخ خشک	بنقشہ بر آسخت عنبر بزشک
افتادن	دگر بواسطہ زلف عنبر افتاش	نسیم عشق و مانع مرعطر کرد
باریدن	عکس خط و حال عنبر باران مشکین غزال	میکند پرنافہ چوں صحرایے چمن آئینہ را
بوییدن	ینا ساید مشام از طبلہ عود	بر آتش نہ کہ چوں عنبر بوید
ببختن	نافہ او عنبر تر بخستی	پیتہ او قد شکر ریختی
بوئیدن	عطرہ مغز نافہ را خالی کند از بوی مشک	آتیس چوں بر فشاند زلف عنبر پوشا
ریختن	گاؤ فلک ریختہ عنبر براہ	گاؤ زمین ساختہ پرچم سیاہ
سوختن	عنبر ویدہ بسوزم کہ پری وار بباد	بوی مردم شنود یار و میدان کرد
سودن	نشاہد سخوان و شمع بر افروز معنی بہ	عنبر بسای و عود بسوزان و گل بریز
لرزیدن	بوی کز اں عنبر لرزاں وہی	گر بد و عالم وہی از اں وہی

مصطلح لہ عنبر بزشک آئینختن، بمبالغہ در تعطیر کردن ۱۲ بہار لہ عنبر لرزاں، کنایہ از گیسو ۱۲ بہار

عہ عنایتی کہ تو داری بمن بیانی بہت ۱۲ وحشی بزوی لہ بفضل خود عنایت کن مرا بار ۱۲ نظامی

مصدر	صلہ	شاعر
عنا، بفتح، سمرغ، بالفم غلط است ۱۲ بہار		
شدن	شاہباز طبع ملا بال ہر جا باز کرد	تکر صائب را علاچی تیسست جز عفا شد صائب اصمنا نے
عنوان و عنیان، بالفم د بالکسر سرنامہ و سبیل و طریق و وجہ ۱۲ بہار		
آراستن	بگرد اندورق مجنوں ز عنوان رخ لیلے	بوصفت دلبر عنایا را یکم چو عنوان با صائب اصمنا نے
بستن	بچو مشور اقبال او دید پیش	در و بست عنوان فرزند خویش نظامی گنجو کے
طرازیدن	امی شرف نام تو عنوان طراز	وے رخ زیبای تو پیش گزار والہ ہروی کے
کردن	سید شاہان ملک شاہ آنجہ اندازیکہ خراج	نام او برنامہ دولت ہمیں عنوان کند معزی نیشا پور کے
کشیدن	خواندہ روزے کہ آب چشم من	نامہ ہاے درو را عنوان کشید خسرو دہلو کے
نوشتن	شکر گویم کہ توفیق خداوند جہاں	بر سر نامہ توحید نوشتم عنوان خسرو دہلو کے
عنا، بفتح رنج ۱۲ منتخب		
دادن	مدار جان من از بہر جان ماروزہ	ازاں کہ جانی و جان را دہد عناروزہ خسرو دہلو کے
کشیدن	علم معنی از کتاب اوستا	حاصلت ناید یکش چندیں عنا اسیری لائے
فصل واو		
گو، بالفم، بر بواہوب معدون خوشبو بند ی اگر ۱۲ بہار		
صطلح لہ عفا شدن، فامب ونا پدید شدن ۱۲ بہار		

شاعر	مصدر	صلہ	شاعر
شمالی	برافروختن	بہ	روکام جو بہ مجلس ماعود بر فردز
سعد شیرازی	بوسیدن		بر آتش نہ کہ چون عتبر بوید
اکمال نجدی	زدن	بر	سہل ست تو بر تریں بزن جنگ
معزی نیشاپوری	ساختن	بر	چرا شراب نہ پیمائی و نسازی نمود
//	سوختن	بر	چرا شراب نہ پیمائی و نسازی نمود
نظامی گنجوی	سوختن		عدو را چو نمود و شکر سوخته
دعید قزوینی	نہادن	از	از داغ لاله نمود بر آتش نہادہ است

عوض بکسر اول و فتح دوم بدل چہ ۱۲ بہار

نقی کرہ	آوردن	بہ	عوض روز قیامت شب تنہائی را
مولوی جامی	بودن	از	وانرا کہ نباشی تو کسے نیت عوض
سیفی ہریر	پزیرفتن		بتو دگیری ناماند تو بدگیری نامانی
صائب ہمدانی	دادن	از	گرفت خاک سیہ داد مشکنا ب عوض
//	داشتن	بہ	و گرنہ عمر نذار و بہ ہج باب عوض

مصطلح لہ نمود سوختن و بر آتش نہادن با بخور کردن ۱۲ بہار لہ نمود و شکر سوختن ابر قیاس نمود سوختن

دایں ظاہر ازاں جہت کہ برادہ نمود با شکر آمیختہ فیلہ می ساختہ باشند چون قند نیز در سوختن بومی دہد

با شکر مناسب ترست از چیز ہائے دیگر ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
طلبیدن	از	کہ گنج می طلبند از من خراب عوصن صائب اصفہانی
کردن	بہ	کہ کرد دولت بیدار را بخواب عوصن
گرفتن	از	کہ می فروشند و گیرد ز من کیاب عوصن

گو عوا، بانگ کردن سگ ۱۲ بہار

کردن	اے سگ ملعون پہ عو عو میکنی	شنویم راتو شنو میکنی	مولوی دوسے
------	----------------------------	----------------------	------------

گوں آمد ۱۲ منتخب

نمودن	گوں عباد اللہ از ایشان نمود	کافت عبد اللہ اش آسان نمود	خسر دہلو
-------	-----------------------------	----------------------------	----------

## فصل ہار

عہدہ بافتح سوگند دہیاں دروزگار ۱۲ بہار

دین	ز مردم شرم بادت و از گویاں بلکه از خودم	بہ	بمردم گر چنین بود دست دیم عہد و پیمانہ	زارسی قہتا نے
ن	دادہ ام دل را بدست دشمن دینی دگر	با عیبہ	بستہ ام عہد محبت با تو ایمنی دگر	صائب اصفہانی نے
ن	مگر عہد داری کہ بچوں سکندر		ملوک زمیں را تو قدرت نمائی	زینتی سکر نے
ن	کر وہ ام عہد کہ کاری نگزیم جز عشق	بہ	یے تامل زدہ ام دست بکاری کہ پیر	صائب اصفہانی نے

یہ شعر رقیب میوزم یک عوصن نیکم ہد باب خندہ خیر او بدہ گریہ زای را ۱۲ مولوی عہد گفت کہ یہ عہد یہ بند ہوتما اتنا قہ

ہا است ای عہد بہخت مکر آفتاب ۱۲ سنجر کاشی

مصدر	صله	شاعر
شکستن	مراتو عمد شکن خوانده و می ترسم	حافظ شیرازی
گرفتن	سرودل پراز کینه کرد و برفت	فردوسی
گستن	چه نعم که عمد گسل واروت کثاکت تاز	طهوی
	که با تور و ز قیامت همین خطاب بود	
	تو گویی که عمد فرید وں گرفت	
	که هر گسختنی صد هزار پیوند است	

## فصل یار

عیادت، بالکسر بیمار پرسی ۱۲ بهار

کردن	اگر عیادت مرضی کند عدالت او	عربی شیرازی
	حمد بقاعده اعتدال بنهن سقیم	

عیار، بالفتح، بنجیدن و چاشنی سیم و زر گرفتن، و ترازوی بجا هری و ترازوی زرگران ۱۲ بهار

افزودن	تا عیار دم از موج طپیدن افزود	شهرتانی
خواستن	من این نقد فالص که آراستم	قاسمی گوی
داشتن	نقد و لم از نعمت عیاری دارد	من خیر
دانستن	بغیر من که درین بوته ها گدازم	صائب
زودن	ز سر تا قدم دید در شهر یار	نظامی
بنجیدن	جوهر اول که فرزندم ز بیباکی نوشت	عربی شیرازی
شکستن	بنگ عیب عیار هنرنمی شکتم	طهوی
	نقد قلبی که شود سکه زر بسته بود	
	عیارش ز اقبال شه خواستم	
	جان بیتو برانده تو کاری دارد	
	عیار شرم و جیای بچکس نمی داند	
	ز پخته را بر حک زد عیار	
	آن ز ماں سجد عیار گوهر کیتائے من	
	طریق سکه در شان مایه دلانیت	

عده با ما شکست عمد و با عیار بست دل ۱۲ ستانی بخاری عده شکست عمد صحبت می از هوای بیاران ۱۳ کلیم هدانی



مصدر	صلہ	شاعر
کردن		خسرو دہلو کے
کشودن	از	منغیث ہاتھو کے
گرفتن	از	صابغ اصفہانی نے
نمودن		مولوی جامی نے

## عیماں، آشکارا ۱۲ بار

آوردن	از	خاقانی شیرازی نے
بودن		ردو کی سمرقند کے
داشتن		مولوی جامی نے
دیدن		دید قزوینی نے
ساختن		عربی شیرازی کے
شدن	از	اثر شیرازی کے
کردن		یوسفی ہریرا دقانی نے
گرویدن	از	ازرداگر آباد کے
گشتن		نے

۱۲ بار سے ۱۲ بار

۱۲ بار سے ۱۲ بار

مصداق	صلہ	شاعر
عجب و عاب مقابل ہنر اہمار		
آوردن	در	بیگماں عیب تو پیش دگران تو اہر برد
کردن		عجب خمی پوشد از چشم خلاق عیب پوش صاحب اہنقا
بودن		تلخی اگر چہ عیب نباشد شراب را امی تر شیر
پوشیدن	بہ عیب	دریدہ پردہ ترست آنکہ محرے دارد نظیری بنیاد
تراشیدن		مشنو عیب زردہ ہی از سیم و غل عرفی شیراز
جستن	از	عاشق بلبت خود و عارف بدین خویش الی ہمد
دادن		در زیور این زشتت براہین حکم را عرفی شیراز
داشتن		کہ عیب دار بود گوہر یکہ گفت دارد صاحب اہنقا
وانستن		تایابی ازین ہنر کتابے لاریب سجانی استر
دیدن		کہ عیب ناک بود ہر کہ عیب ہیں شہد ملا نورالامح
سنجیدن		عیب تو سنجند کہ موزوں شوند مولوی جانا
شمردن		اگر بخردہ نگیری و عیب نشماری تلمیر فارابی
شناختن		مردم ہمہ آئینہ تمثال مزاج جاند صیدی ہلرا
مصطلح عیب آوردن و عیب کردن ظاہر کردن عیب اہمار		
<p>۱۲۔ بر من رسوا شدہ عیب گوش بہ عیب تو پوشی کہ توئی عیب پوش ۱۲۔ خسرو بلوی عیب تو می پوشد از چشم خلاق عیب پوش</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
شیدن	از	عزنی شیراز کے
شویدن	از	نظامی گنجوی
کردن	تیبہ	رشید سمرقند کے
کوشیدن	از	خسرو دہلوی کے
گرفتن	از	سعد شیراز کے
گفتن	با عیبہ	حافظ شیراز کے
نمودن	را	صائب اصفہانی نے
نہادن	را	مولوی جامی نے

عید با لکسر روز جشن و یعنی جشن مجازت ۱۲ بہار

آمدن	عید آمد روزہ شد سال روان در گردش	سایقامی ادہ کہ حال میکشاں در گردش	مولف نے
کردن	شد شام و ندیم رخ او آہ ندیم	فردا نکم عیب کہ من ماہ ندیم	نسیبی گانے

عیش با فتح زندگانی کردن، خوشی و نشاط ۱۲ بہار

راویدن	تراوید عیش جم از جام شاں	از	طہوری ترمذی کے
بہشتن	مجوی عیش خوش از دور و از گون سپر	از	حافظ شیراز کے
دانشتن	ہر چند کہ عیش و کامرانی داری		رضی و اعنائی نے

۱۲ سہابی طبعہ عزیز قدر نتوان گفت بر جمال تو عیب ۱۲ حافظ سہ سپو در دیش کہ عید آید و طو بخورد ۱۲ سہابی



شاعر	صده	مصدر
عربی شیرازی	داری اسباب تنعم بر سرب لبنا	رایش میراں جاوداں کاندزگارستان
طالب	بی تویشتی بود بانم قزایان عیش کاہان را	من و عشق تو شلخ و برگ یک تخم معنی
سعیدی	عیشما خواہیم کرد اینجا شراب آنجا شراب	ساقی کوثر نمدار در بیغ از ما شراب

## عینک معروف ۱۲

طغرائی	ز بہر فلک عینک ماہ و مہر	از	تراشید خراط تا ہبید چہر	تراشیدن
خالص	کہ سازم عینکی بہر تاشامی گل ریش		بہ پیری شیشہ دل را شکستہ در سر کوش	ساختن
شوکت بخارا	ہما عینک گذار دتا بہ بیند استخوانم را		نغم عشقت ز بس بگداخت جسم تا تو انم را	گذشتن
عالی شیرازی	چشم داری عینکی پیش نظر باید گرفت	در	صحت صافی ضمیران پیش افزون میکند	گرفتن
والہ ہروی	عینک نہ دیدہای روزن	ء	اے چشم سپہر از تور و شن	نہادن

## باب عین

### فصل الف

قارت ، تاخت و تاراج ، و قارتیدن مصدر فارسی نیست ۱۲ بہار

نظامی	غنیمت نگیخید در عرصن گاہ	از	ز بس قارت آوردن از بہر شاہ	آوردن
خسرو	کافتد ز رفتہ و رہمہ آفاق عارتی	از	یکرہ بکن ز غمزہ خونیں اشارتی	افتادن

مصطلح ۱۱ عیش گاہ ، از قبیل جانگاہ ۱۲ عینک نہ ، کنایہ از بخشنده ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
انگندن	غارت انگندن	بہار
خوردن	محتاجی ماہاعت آسائش باشد	نظیری تیشاپور
دور انگندن	بیرونقی دیال متلع کسی مباد	طہوی ترشیز
رسیدن	غارت عشقت رسید تقدول از مابرد	خسرو دہلو
زودن	غارتے ہر لحظہ بر کالای تو خواہیم زد	علی مازندران
شدن	مگر بکشای اسے ظالم کہ دینم میشود غارت	خسرو دہلو
گردن	بیا کہ ترک فلک خواں روزہ غارت گرد	حافظ شیراز

غازہ بجزای تازی اسرخی کہ زناں پر وہ ماند و آنرا گلگونہ نیز گویند ۱۲ بہار

ستن	نازکان باغ را حاجت برنگ و بوبود	در	زین سبب در کاسہ ہامی لالہ رنگین غانہ	فغانی شیراز
دون	نوبہار آمد کہ تو باں غازہ ہا بر روز نند	بر	برکشایتند از دو ابرو چس و در گیسو نند	علوی فرخ آباد
گردن	گل در نظرت چمن نیست ز خونای بل	از	عارض بلبل افسردہ مگر غازہ کنم	علی خواسان
شدن	تو غازہ کشی بچہرہ گل	بہ	تو شاز زنی بزلف سنبل	فیضی ابراہاد
پیدن	حسن مالہ غازہ بر رخسار تو بان چمن	بر	عشق ریزد نغمہ در متقار مرغ صبح خوا	طہوی ترشیز

غاشیہ زین پوش ۱۲ بہار

انگندن	رخش بلند آخرش انگند و بست	بر	غاشیہ برکت ہر چہ بہست	نظامی گنجوی
--------	---------------------------	----	-----------------------	-------------

۱۲ طغرا

مصدر	صده	شماره
یاقتن	فاشیه بافان ریش	بهار
برون	ہر کجا فاشیہ منہی امر تو برند	انوری ابوہریرہ
بستن	رخش بلند آخرش افگند و بست	نظامی گنجوی
داشتن	سخت آن کو کہ کشم رخس و سوارش سازم	وحشی بافقی
کشیدن	ہر کجا فاشیہ منہی امر تو برند	انوری ابوہریرہ
کشیدن	خاک تو در چشم نظامی کشم	نظامی گنجوی
کشیدن	عاش لعد اگر زنده شود عالم طی	معرفی نیشابوری
گردانن	دور جنیبت کش فرمان تست	نظامی گنجوی
گرفتن	شاہا منم کہ چون فرس طبع عزیز کنم	عرفی شیرازی
نہادن	گریباز سچہ نہد و رکفت اندیشہ عنان	می

## غافل

اقتادون	حریف میں چہ براحت بساط می چنید	تذویر پائی افلاک غافل اقتادوست	نظیری نیشابوری
بودن	چنین عالم از ہجر مشکل مباد	شہ از حال آئینہ غافل مباد	طوسی شیرازی

**مصطلح** فاشیہ بافان ریش، کنایہ از مردم راز ریش چہ گویند ایناں ریشی دارند کہ از ان فاشیہ تو ان بافت  
 و بعضے کنایہ از خادم و مرد رویش گفته اند ازینکہ اکثر اوقات باران ریش می باشد ۱۲ بہار ۱۵ فاشیہ برود  
 کشیدن و فاشیہ در ریر بعل کشیدن، کنایہ از اطاعت و اعتبال نمودن ۱۲ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
سر آں نالہ گروم کہ کر دے من خبردارش	از	داشتن غور حسن غافل داشت از حال من ترا
دوران ندیدہ است پو تو غافل در		ویدن ساقی قدر بکف تو نظیری نظر غیر
آہ کز آہ من آزرده غافل میرود	از	رفتن تو گلی کہ آزارش از جنیدن باد صباست
بختہ گفت کہ بیچارہ غافل ست ہنوز	از	شدن بگریہ گفتش از حال من مشو غافل
چو گوید خویش را غافل کنم بار در پرسم	از	کردن من بیدل ز ہر کس قصہ آن سینہ پرسم
ہر جا ز پیش چشم تو غافل گذشتہ ہم	از	گذشتن مارا یہ تیر غمزه خبردار کردہ
دی غافل نیگر وید از نیکار	از	گرویدن چو بود از فیض دلجوئی خبردار
یک لحظہ غافل گشتم و صد سالہ را ہم دور شد		شدن رفتم کہ قار از پاکشتم محل نہاں شد از نظر
دل مضطرب پوشعلہ کہ غافل نشست		شدن پروانگر و آتش و در دل نشست یار

غالیہ نامرگی معروف خوشبوی وقاریان یعنی مطلق خوشبو آرد ۱۱۲ از بہار

شب تا سحر بغالیہ باری در آدم		در زلف او چو باد بہاری در آدم	من
وز مشک سیہ غالیہ بر مہر کہ ریخت	از	گفتم کہ چرا ماہ نو در میغ گریخت	من
غالیہ نوزدہ حوراں بموی	بہ	رقہ از بس روضہ بفرود سن لمی	من
غالیہ در جیب جہاں ریختہ	در	باد چو در دانش آویختہ	من
پیش گل اوصاف خطا او نوشت	بہ	سبزہ پہ گل غالیہ تر سرشت	من

می خوردن بسیار کرد از حال ما غافل ۱۲ شہیدی قتی

شاعر	صہ	مصدر
فقانی شیراز کے	سخواہ ساغر و بر برگ گل کلاب فشا	سوقتن بسوزغالیہ و مشک ابر آتش ریز
حافظ شیراز کے	یاغالیہ میساید دریا پنچہ حسن او	سوون آن لایچہ زلف ست یا تلخہ عبرت
ظہیر فارابی	کشد غالیہ حسن گرد عارض حور	کشیدن ز گرد خیل تو مشاطگان عالم قدس
کافی ہمدانی	بے غالیہ یاغالیہ و غالیہ دانتد	مالیدن مالتد چراغالیہ بر رخ کہ ہمہ خود
انسی جانی	گاہے ز خالی غالیہ برار خوالی نہاد	نہادین گاہے ز زلف سنبل تو برہمن نکلند

## فصل بار

غبار، بالفم، گرد، ایہار

قلم	خون دل چندا تکہ می آید غبار الوہ است	سلطان	بسکہ دل روی تظلم پرورد سوہ است	آوردن
خواجہ ہرود کے	ایام غباریکہ در آئینہ مہ داشت	آوردن	در و در خط عارض او در قلم آورد	آوردن
سلیم طہرا کے	ز انتظار او غبار آورد چشم دام ما	آوردن	تا بیکے آن آہوی وحشی نگر دورام ما	آوردن
یوسف گارو کے	بر گرد مہ ز ہالہ غباری قنادہ است	آوردن	خط نیست گرد عارض آن شکافشا	آوردن
فقانی شیراز کے	بمیرم تا صبا ہچوں عبیرش برین افشا	آوردن	غباری گل از دامن بوقت رفتن افشا	آوردن
حزین اصفہانی کے	یک عمر گذشت و بسر آغشت دل ما	آوردن	آندز سر کو تو یک بار غباری	آوردن

مصطلح لہ غبار آوردن چشم، کنایہ از خیرگی بہم رسانیدن چشم ست ۱۲ ایہار

لہ بر برگ گلت خط چو کند غالیہ سانی ۱۲ قدسی لہ گرد غبار از دل بہ بحر بے کنار افشا ۱۲ اصائب



مصدر	صلہ	شاعر
انگنختن	چند غبار ستم انگنختن	نظامی گنجوی
بر آمدن	اوسخن در کہ بر آمد غبار	///
بر آوردن	دل خصم در کورہ روزگار	ظہوی از شیراز
بر فاستن	کرا مجال کہ از کوی یار بر خیزد	فیاض نظامی
برداشتن	غبارم ز حمت آن آستان داز گراں جانی	بگو تانا لہ اش بردارد و جای دگر ریزد
بردن	کتابہ اسق کہ بود سر نوشت عالم کول	چو بلوی جامہ یوسف برد ز دیدہ بجای
باشیدن	ہر کہ کہ شاد کام زندگام بر زمین	بر فرق دشمن تو پاشد غبار خویش
بزی رفتن	زہرہ گیسو بکشاید کہ شود گرد فشاں	از رکابش کہ پزیرفتہ غبار از تک و تاز
داشتن	چو تو تیا کہ بکاغذ کنند باوصبا	غبار کو یو بر برگ یا سمن دارد
داشتن	ریحاں تو کجا و خط سبزش	اوتازہ و تو غبار داری
رہودن	رباید ز رخ برگہارا غبار	کشاید گرہ غنچہ مار از کار
رفتن	ہوں بر عزیمت سفری سایہ افکنی	بر آسمان روفوز سم مو کبیت غبار
رفتن	دو چشم چرخ مہر روشن است از آبل	کہ رقتہ اند بخر گال زد در کہ تو غبار
بختن	بخاکساری من نیست بچکس در عشق	بچشم آئینہ عکسم غبار می ریزد

مصطلح غبار بر آوردن از چیزے ماننا یہ از خراب دوران نیست و نابود نمودن است آن ۱۲ ہمار

کہ زلفہ از دل سخت غبار کینہ ۱۲ آرزو

مصدر	صلہ	شاعر
زردن	در	ایں بخار و ہم را در دامن صحرا زیند بیدل عظیم آباد
زردون	از	در دل مرآت وصل صورت جہاں شکست تثنائی مشہد
ستر دن	از	کز آستانہ شد بستر مچہرہ عیسار ظہیر قاریابی
شدن	بہ	ز من بر آئینہ خاطرش بخار ہنوز ادہم بغداد
شستن	از	در اں گلشن کہ گل از خون خج و خسار میشود صائب اصفہانی
شکستن		بخار شکستن
گذشتن	از	گذشت از ثریا بخار ستیز قاسمی کوناباد
کردن		تا ولی بر خویش می بندم بخارم کردہ تندر سالک پزد
کشیدن	در	بود در لیغ کہ در چشم آفتاب کشد محشم کاشانی
گرویدن		تا ہر کہ بیند اورا در چشم او در آہ کم بنائی ہرود
گرفتن	از	ز بہفت پروہ چشم بخار می گیرد صائب اصفہانی
گشتن	بہ	بہت بخار گشتم ز صبا شنیدہ باشی مرتضی اصفہانی
ماندن	بر	بزرگ خود بر آرد یک نفس گرد ب دریا را صائب اصفہانی
نشاندن		پر رویاں قرار دل چو بستیز بتانند حافظ شیرازی
		سمن بویاں بخار غم چو پیشیند نشانند

مصطلح ۱۵ بخار شکستن، استعارہ است زیرا کہ بخار چیزے نیست کہ از توان شکست ۱۲ بہار

۱۵ کے باب از چشم نامیا توان شستن بخار ۱۲ شرر شیرازی

مصدر	صلہ	شاعر
نشستن	از من بخار بسکه بد لها نشسته است	کلیم سہدائی
نشستن	ناچار برو بخار بنشیند و گرد	کلیم سہدائی
یافتن	از امامت اب روی گزین خاک آستان	قدسی ہرود

غبن، بافتح زبان در مال ۱۲ بہار

داشتن	در زمان مانجا ببت بسکه بے قیمت بُو	غبن دارد قطرہ نیساں اگر گوہر شود
کشدن	شادی کہ غبن میکشی و دم نیزنی	در شہرایں معاملہ با ہر گدارود

## فصل ذال

غذا بالکسر خوردنی کہ نشود نهای تن و قوام تمام بدن بدان ست ۱۲ بہار

چیدن	سفر گستری غذائی روح پیدی رنگ گنگ	میہانت استہما سوزست میہانی چو
خوردن	غذا ز پہلوی خودی خورد و چو شمع دلم	بہنرم ہر کہ در آید گداے خویشین ست
شدن	تاں یہ نبود کہ جاں فدای تو کنم	یتہو چو غذائی باز شد باز شود
لمردن	غم تو کرد بدل خوردن ایجاتوی	ندیدہ ایم کہ آتش کند غذا آتش
کشدن	شیر از جہاں شد م بگداز قنای خویش	چوں استہمای سوختہ گشتم غذای خویش
یافتن	غذا گر نیابم ز حر کم نیم	قناعت باب و کیا ہی کنم

۱۲ بہار کہ غباری نشسته است بر آئینہ ۱۲ باقر کاشی



مصدر	صلا	شاعر
<b>فصل راز</b>		
غزارہ، بالفتح آب گروا بندن در گلو ۱۲ بہار		
کردن	برائے آنکہ بنوشم شراب عشق ترا	ہے
نصیر بخشا نے	ہا آب زمزم و کوزہ و صد غزارہ کنم	نصیر بخشا نے
غرامت، بالفتح تاوان و آنچه ادا سے اولاً م شہد ۱۲ بہار		
ستاندن	گر غرامت ستاندا از انصاف	از
کمال خجند کے	سرودیدہ تہادہ در نظریم	کمال خجند کے
نکردن	خون ماریزد و بیرون برد از خندہ لبت	ہے
کس بہ تنگ شکر ت نیز غرامت نکند	خسرو دہلو کے	کس بہ تنگ شکر ت نیز غرامت نکند
کشدین	آنکہ ز بیگنہ کشی نیست می اندیش	بیگنی کہ او کشد من بکشم غرامت
کمال خجند کے	کمال خجند کے	کمال خجند کے
غربال، بالکسر معرب گربال بالفتح پرویزن ۱۲ بہار		
شکستن	ماکہ از آہ ندامت خرمین خود سو ختم	نیست صائب پیم غم گریش کند غربال
صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے
کردن	گر کند غربال صدرہ دور گردوں خاک را	نیست ممکن ہجو من بجا صلے پیدائو
صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے
غربت، بالضم دور شدن از وطن و شہر خود ۱۲ بہار		
دیدن	جائے سخن را گفت بے مغز نتواند گرفت	شام غربت دیدہ را صبح وطن تھیازہ است
صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے
زدن	رنگ و بو پر وہ بینیالی بپیل شدہ است	یک نفس شبنم غربت زدہ مہاں گل
صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے	صائب اصفہا نے
غرق، بالتحریک از سرگشتن آب و قاریان بسکون یعنی در آب فرورفتن استعمال کنند ۱۲ بہار		
مصطلح لہ غربال کردن، کنایہ از تفصیح و جستجوی بسیار ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	در	کے دل در زیر بال تالام غرق سیاہی شد طالب آبی
کردن	به	بسیلاب غل غرق آتش کنند نظامی گنجوی
گشتن	در پیہ پیہ	کہ غنچہ غرق عرق گشت گل بچوش آدم حافظ شیرازی
غروب، بالغم فرورفتن ماه آفتاب ۱۲ بہار		
کردن		غروب کرد سپہر کمال را خورشید لباس نیلی از آن بچو آسماں دارم والہ مہروی
غور، بالغم فریفتن در زیب ۱۲ بہار		
برآستن		غوری چه باید برآستن نہ بر جای خویش آرزو خواستن نظامی گنجوی
بودن	در	دلیری ہای شانی را بسبب بیانی وصل کہ درستی غور خواگی باشد غلامان شانی مشہد
خوردن	از	سبخر اگر خورد ز نوبت غور نوبت او بانگ دل بدزدو خسرو دہلو
دادن		ملک رزہ کن کہ غورت دہد ظلمت این سایہ چه نورت ہد نظامی گنجوی
داشتن		زاہد غور داشت سلامت بزور ہد رمدارہ نیاز بدار السلام رفت حافظ شیرازی
شکستن	از	غور کان ز شکوہ عطا شکستی زود ستر لے آنکہ بزرگی بسیم وز زلزلہ سنجہ کاشی
کرون	با	لے گل بشکر آنکہ توئی پادشاہ جن ہا بیدلاں عاشق شیدا مکن غور حافظ شیرازی
ورزیدن	با	ہل نور ز غور با اعدا غہ کردش شریعت غرا تلوئی تر شیرازی
غور، بالغم و تشدید مغور بودن ۱۲ بہار		
جہاں گشتہ در آتش لعل غرق ۱۲ طغرلسہ تریں بخوں بلا گشتہ غرق ۱۲ ہاتفی		

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	بہ	حافظ شیرازی
شدن	از	مولوی بزم
کردن	از	نہومی آریز

غریو، ماشور و قریاد وغیرہ محفف آن ۱۲ بہار

انداختن	در	حافظ شیرازی
برآمدن	از	قاسمی گلابا
برآوردن	از	نظامی گنجوی
برداشتن	بہ	عالی شیرازی
کردن	از	ہاتفی جامی

## فصل زرا

غزل، بالتحریک احدیث زمان و عشق ایساں کردن، و سخن کہ در وصف زمان و عشق ایساں گفتہ آید و

چند بیت مقرر می کہ پیش قدمای زیادہ از زیادہ دوازده نیست و متاخران متخصر در ان ندانند ۱۲ بہار

آموختن	از	حافظ شیرازی
--------	----	-------------

مصطلح لغت غزلیہ بودن چیزے را و بر چیزے مغرور بودن ۱۲ بہار

لغہ آہی بماش غزہ فسان و فوس را ۱۲ آہی لغت مشوغہ ذاب بہتر ہے غلیش ۱۲ فردوسی

مصدر	صلہ	شاعر
بافتن	کمال تازہ خیالی ستی غزل باقی	اثر شیراز کے
برداشتن	مطرب از درو محبت غزل خوش بروشت	از
پرداختن	غزل پردازم اینک از دو بیت تو دو مصرع را	از
خواندن	بیلبل صبح فغانی غزلی خواند خوب	فقانی شیراز کے
خواندن	زلفت آشفته و خمی کردہ و خندان لب و	حافظ شیراز کے
بر سخن	صائب این تازہ غزل کز قلمت ریختہ است	از
آردن	ساقی بیا کہ شب بیاں کر و ہد وقت	بر
ساختن	وی شب در ثنای عمل بر یاد خورشید و	بر
رودن	باقراگر خدا بد نشاء از فغانیم	باقرا کا
زیدن	غزل طراز	بہار
پہن	بوستان اکنون چو زرم خسراں آراستہ	وندو بیلبل غزل گوی ست قمری صبح خواں معزی نیشاپور کے
پہن	غزل گفتی دور سفتی بیا و خوش سخنوں کا	کہ بر نظم تو افشا ند فلک عقد ثریا را حافظ شیراز کے
پہن	بیلبلان بر گل صد برگ سر نید سرود	عاشقان بر رخ معشوق نوازند غزل سلمان ساکن کے

۱۷ غزل ہفت و غزل طراز، شاعر ۱۲ بار ۱۷ غزل خواں و غزل سزای معرفت

و نیز کنایہ از مطرب ۱۲ بار ۱۷ غزل گوی، شاعر و کنایہ از مطرب ۲ بار

زندہ ترانہ و برار خواں غزل ۱۲ معزی نیشاپوری

مصدر	صلہ	شاعر
غسل، بافتح ہشتن و یغنین و بیکون، ہشتت و شوی تمام بدن کردن و ہشتن ۱۲ بار		
بر آوردن	از	نخست غسلے از چشمہ حیات برآر بزر ہر بن موی نمی اداں برسا
دادن	از	چوساتی دہد غسل از جوی می کفن دہ تو ام لیک از برگ نے
زدن	در	غسل در اشک ز دم کابل طریقت گویند پاک شواول و پس دیدہ لال پاک انداز
کردن	از	دیدہ بر انداخت نقاب دو چشم غسل صفا کردم از آب دو چشم

## فصل شین

غُش، بافتح چیزیکہ برائے فریب کسے در چیزے داخل کتند و بیہوشی و بیدیں معنی در اصل غشی بود

فارسیان بار انداختند ۱۲ بار

آوردن	در	چو عامل نیار و غش اندر میاں نیند لیشد از رفع دیوانیاں
کردن		حُب دُنیا خواجہ را از بس مشوش میکند تازر بغیش بدستش میدہی غش میکند
کردن	بہ	زاں شراب ناب بغش دہ کہ اندر صومعہ صوفی صافی بیوی جرعه غش میکند

## فصل صاد

غصہ، بالضم والتشدید اندوہ و از شعر ظہوری فردی و مخورم آہ یعنی خشم فرد خوردن مستفاد میشود ۱۲ بار

مصطلح لغت غسل دادن اکثر بر میت اطلاق کتند ۱۲ بار

مصدر	صلہ	شاعر
نورون	در	نہلوی از شیر
داشتن	از	نجیب دقانی
کشیدن	بر	یدرہو
گسارون		کمال صفہانی

## فصل فاء

غفلت، بالفتح نا آگاہ بودن از چیزے ۱۲ بہار

زدن		بخت غفلت زدہ در خواب گران ست	شالی مشهدی
فزدون	از	فرد و غفلت من از سفید موی ہا	صابہ صفہانی

## فصل لام

غلط، بالتحریک خطا کردن در سخن و حساب و جز آن ۱۳ بہار

آقاندن	در	غلط ترسم کہ در بسم اللہ افتد	خسرو دہلو
انداختن		ورنہ آنجا کہ سوادست خمد احدست	سبزه کاشی
ہودن		من چہ کردم کہ غلط بود کہ دیگر نکتہم	دستی فہقی
داندن		کہ مصحف را غلط خواندن گناہ است	کمال خجندی

۱۵ غلط قادی ہی برو قادی مہر توطن ۱۲ معنی بخاری

شاعر	صده	مصدر
مسیح کا شے	از	خوردن روسوی قبلہ بروی تباں کن ایدل
عاقبت شہزادے	از	دادن چو گل گر خوردہ داری قدر صرف عشرت کن
اشرف بادشاہ	از	داشتن دیوان سر تو شتم چون شتمای اصلی
صائب اصغما	از	دیدن جامی حمست براں چشم غلط ہیں کز چہل
تظامی گنجوی	از	راندن کجا پیش پیرے پیر کن
ہمام تبریزی	از	رفتن لب تو عمر جاوداں دارد
ادہم کا شے	از	سنجیدن غلط سنجید منصور میزان حق گو ارا
ظہوی تبریزی	یا	شدن تا بزم بالمش غلط نشود
حیدر کا شے	از	فہمیدن آں غلط فہمیں گماں دارد کہ از من بردو
نظیری مشاوی	از	کردن آخر ازاں جمال فروغی دلیل ساز
اسیر شہرستان	از	گرفتن ز پرکاری غلط بر حرف وقتی بر جای گیرد
سیاح شہرستان	از	گفتن عشق پیدا کن کہ گروی از ہمہ عالم خلاص

غلغل و غلغلہ، بضم ہر دو غین شور و غوغا ۱۲ بہار

وید فرزند	در	افتادن غلغلہ در فوج ملائک فتاد
سعد شیرازی	ہ	افگندن ز شوخی در افگندہ غلغل بکوی

سہ گو یا کہ ترا صبح بخورشید غلط کرد ۱۲ قدسی

مصدر	صلہ	شاعر
انداختن	بر اندر	حالیہ غلغلہ بر گنبد افلاک انداز حافظ شیرازی
بر آمدن	از در	فگندند در بام و در زلزله ہاتقی جامی
بر خاستن	از بہ	بے نوائیان انتظار بر خاست عالی شیرازی
زدن	از بہ	یشلخ طرب می زند غلغلے طغرای مشہد

غلو، یعنی دست بلند کردن آنقدر کہ توای بلند کرد و ہجوم و از احد در گذشتن ۱۲ طائف

داشتن	در	نگاہ از شوق دیدارت بی پر آرزو دارد اسیر شہرستانے
کردن	بر	یوسہ غلو پر لب پیمانہ کرد طالب آملے

## فصل میم

نغم، بافتح و تشدید میم، اندوہ و فاریسان بہ تخفیف خوانند ۱۲ بہار

آشامیدن	نغم آشاماں بہم چوں جام بخشند	دو عالم را بر شمی کام بخشند ظہوی ترمیزی
آلودن	قطرہ اشکی کہ از مژگان غم آلودہ سخت	عنکبوتی گشت ویر چاک گریہ نام تنید قاسم مشہد
آمدن	غمی کز درد و عشقش بر دل تا شادی آمد	اگر بالوہ گویم کوہ در فریاد می آید بلالی استاد
آوردن	تاثیر انتقام جلال تو جبر کرد	تا ز عذراں غم آرد و شادی برد سداب عرفی شیرازی
آقادن	زاں پستہ مرچاں و ش در شعر مشوق کا	مرجان ترا صد غم از دیدن آن مرچاں بدر چاچی

۱۲ غلغلہ اندر گواند ۱۲ خسرو دہلوی غمہ ترسم کہ در دل آیدت از دیدن غم ۱۲



مصدر	صلہ	شاعر
افزودن		نوبت پیری رسید صد غم دیگر فرود بہارا آملی
اندوختن		آتش در جگر سوختہ نمود زدی رباعی مشہد
بردشتن	از	آنچہ برداشت خود از کون و مکان غم برد عرفی شیراز
برون	از	غم و دردیکہ در دل دہستم با نوشتن دوم فقہ شیراز
برون		جاناں مرا بجز تو ہر مونسیکہ ہست غم میردو لے غم ہجران کہ می برد خسرو ہلو
بودن		بنو و بادہ کشاں را غم آئینہ دل غم ناصانی آئینہ صہبا دار ند نظام استرو
پرستیدن		غم پرستاں ترا با عیش و عشرت کار نیست در شراب اعظم یامید نما افتادہ است علی بن اعظم
پروردن		عشق میخواہد دل آزادہ را جان غم پروردہ کار افتادہ را اسیر لاهی
نورودن	پہ	یار یاید کہ غم یار خورد یار کجاست غم دل ہست فراوان غم دلدار کجاست فغانی شیراز
دادن	را	کابتی را غم خود داد و دم بیماری گفت این توشہ رہ ساز کہ وقت سفر کابتی نیشاپور
داشتن	از	دلے دارم کہ از تنگی در دوز غم نمی گنجد غمے دارم زود لتنگی کہ در عالم نمی گنجد محترم کا
دانستن	بہ	دانست غم یک اشارت معشوق باین نظر نبودست فغانی شیراز
دیدن		ہمہ کس خرم و من اینمہ غم می بینم ہستم آزرده و بسیارستم می بینم وحشی با
رسیدن	بر	چندا تکہ تو اں خیال کردن غم بر دل تا تو اں رسیدہ عرفی شیراز

۱۵ اول عشق بیامی غم دنیا برداشت ۱۲ صائب ۱۵ یار جستم کہ غم از خاطر نکلیم برود ۱۲ جامی ۱۵ مخور غم بصیدیکہ ناخوردہ ۱۲

نظامی گنجوی ۱۵ غم نیست اگر غم تویر جاں دارد ۱۲ علی ۱۵ رسد ہر دم از ہمدانم غمے ۱۲ رضی ارتیمانی ۱۵ بدلتن کیم کہ غم زسد ۱۲ شہیدی

شاعر	صلہ	مصدر
شرفی تیرہ	از	رقتن کے غم عاشق زگشت باغ و صحرا میرود
صائب اصفہانی	از	رختن غمے ہر دم بدل از سینہ اصد چاک میرود
صائب اصفہانی	از	زودون غم از دل می زواید چوں صبح عید خست
صائب اصفہانی	از	سیندن چو در بیداری و شادی بود رنج
صائب اصفہانی	از	شناختن غم من کسے شناسد کہ رخ تو دیدہ باشد
صائب اصفہانی	از	طلبیدن غم این تو وہ قاک از دل متاں مطلب
صائب اصفہانی	از	فرستادن غم میفرست یک باندا زہ می فرست
صائب اصفہانی	از	کشیدن کسے کہ او غم ہجران کشیدہ نیست چون
صائب اصفہانی	از	گذشتن یہ مجلس غم گزار و عشرت افزا ایک صورت
صائب اصفہانی	از	اگر رفتن زانکہ کہ غم کار محالم بگرفت
صائب اصفہانی	از	گزیدن با من فلکا چرا چین در کینی
صائب اصفہانی	از	گسارون من عیش را نکسار خود کنسم
صائب اصفہانی	از	سلیدن کشد تشقہ چوں آں بت غم گل
صائب اصفہانی	از	رقتن بخود غم تو نگویم کہ بیم رسوا نیست

شاد باش اے عشق و غم بر خاطر ناشارد ریزہ باز کاشی لے ہر دل کہ از سوست ایام غم کشید ۱۲ معزی

نہاں کتم ز خیالت کہ یار ہر جای ست شفائی اصفہانی

شاعر	صلہ	مصدر
کمال بخند کے	درد دل غم خانماں تلخند	گنجین
مولوی جا کے	برخ مقصود بخاری نماند	ماندن
کلم ہدا کے	چو غم نشست کدورت ز خاطر برقاہست	نشستن
آہی تر شیر کے	دارم امید یکہ بنماید خدا آرزو را	نمودن
شفقی بخار کے	چو نال خامہ دررگمای جانم سچ پانقد	نوشتن
سوزنی سمرقند کے	تا از پس من یکس نماند غم تو	نوشیدن
والہ ہرو کے	از بیاز آوردن او آوردن بخا خدا بیرون	نہادن

غمرہ ما بالفتح اشارہ کردن بچشم و ابرو و مژگان نیز گفته اند ۱۲ بہار

خسرو دہلو کے	صید تو نیست زندہ مکن ز بچہ نشست را	زدن
منغری نیشاپور کے	کز غمرہ تو جان مراد نیما نیست	کردن

غنجہ ما بالضم گل ناسلقتہ و این بجم فارسی شہرت دارد ۱۲ بہار

حافظ شیراز کے	چمن آرای جہاں خوشتر ازین غنجہ نیست	بستن
اثر شیراز کے	گفت ما غنجہ نباشد چو شود صاحب مال	بودن
بہار		بودن

مصطلح غنجہ بستن، کنایہ از غنجہ آفریدن ۱۲ بہار ۱۵ غنجہ بودن، کنایہ از خویش را فراہم آوردن و بمعنی متامل شدن ۱۲ بہار

۱۵ بر کس غم در نج این تن خص نہ نم ۱۲ سوزنی

شاعر	صده	مصدر
بہار		پچیدن
صابہ اصفہانی	در	نخنہ چیدن آہ می ذرود نفس در سینہ افکار من
ظہوی اترشیر	از	خمدیدن زہر برگ گل نخنہ خندی کنم
صابہ اصفہانی	بر	نوابیدن راحت دینا حجاب دیدہ بیدار نیست
بیدل عظیم آباد		ومیدن ستم ست اگر ہوست کشد کہ بے سرو سمن آ
بہار		رستن
بہار		رویدن
صابہ اصفہانی		شدن عند لیبہ کہ در خیال گل ست
واعظ فرہنگی	از	شکستن بے سبب در آتیاں صد فیضہ بیل شکست
بہار		شگفتن
و حیدر قزوینی	از	کشادن پس از یکسال ہچوں نخنہ کز شاخ بکشا
مولوی جانی		کشودن الہی نخنہ امید بکشا
زلالی خوانا	از	کندن دلے کو بے غم عشق ست زندہ
صابہ اصفہانی		نشستن فصل گل میگذرو بی قدح و جام مباحش
<p>مصطلح نخنہ چیدن و نخنہ خوابیدن و نخنہ نشستن دست و پائے خود را جمع کردہ نختن و نشستن و این در وقت تفکر و تامل بود ۱۲ بہار</p>		

شاعر	صلہ	مصدر
غنیمت، مالی کہ از کفار بزور بدست آزند و قاریان یعنی مفت و چیزیکہ بے رنج بدست آید استعمال نمایند ۱۲ بہار		
تظیری نشانیوں کے	لب پر شکوہ پیش رفتم و تیغ و کفن بزم	تظیری مست بد خودیش فرصت غنیمت بزم
بہا کے ملتان کے	ہر کسے چند روز مہمان ست	دوستاں را غنیمتی بنسپدار
حافظ شیرازی کے	کہ گل جز ہفتہ دیگر نباشد	غنیمت دان دمعے خور در گلستان
راقم مشہد کے	دریں بہار غنیمت شمار فرصت را	قبادرید گل و سوخت دل از لالہ توہم
بزمی ہمدان کے	ہم صحبتی در و غنیمت نشناسد	خوں با دول او کہ رود از پئے درمان
طفر مشہد کے	چمن را غنیمت چو میخانہ گیر	بیا ساقیا از لالہ پیمانہ گیر

## فصل واو

غور، بالفتح، قعر و تگ ہر چیزے ۱۲ بہار

صائب اصفہانی کے	قطرہ و بجر بیکرانہ کی ست	در مقامے کہ غور باید کرد	کردن
بیشتر آئینہ ہا نقش و نگاری دارند		سطحاں غور معانی نتوانند نمود	نمودن

غور ۵، بواد بھول، انگور نارسیدہ ۱۲ بہار

بہار		غورہ افشردن	افشردن
سالک	کایں ترش رو غورہ در چشم ایانم میکند	سالک از چشم کیو د چرخ میدارم خد	کردن

مصطلح ۱۲ غورہ افشردن کنایہ از گریبان ساختن در شک بردن و شامت کردن غالب شدن ۱۲ بہار ۱۲ غورہ در چشم کیو د کردن پیش کیے منقض ساختن ۱۲ بہار

مصدر	صدا	شاعر
نخوطه بابا و معروف، سرآب فروردن و فارسبان بود مجهول خوانند ۱۲ بہار		
خوردن	در	بنامی کہ از تنگ او نام مرد
خوراندن	در	کیست کہ جز شاہ جہاں بزرگشت
دادن	در	نخوطہ در گل داد تا کہ یاد آن رخسارم
زدن	در	گماں بزند کہ دارم نہ گریبان سُرخ
فروردن	در	سرش نخوطہ بخون دل فرورد
نمودن	در	در فکر ز اندیشہ بر دل کشود

نخونغا، مردم آمیختہ از ہر جنس و گروہ ملخ، و فارسبان یعنی جمعیت دانہوہ استعمال نمایند یعنی بانگ و فریاد نیز ۱۲ بہار

آوردن	در	کز و نغمہ دارد سر فراز پے
اقتادون	در	در میان نخونغای آن موی میان قتادہ
برخواستن	از	برخواست بہر گوشہ از چشم تو نخونغا
برودن	اندر	دعوی عشق کتد کوتہ و نخونغا ببرد
فراستن	از	در میان ما نخواہد ہرگز این نخونگاست
داشتن	از	ہر قطر ہاز و در دل نخونغای دگر دارد
نہین	از	تا شاہیادہ خورد افسردگی ز ہر

وادی بکر نخوطہ لب بوسہ مار ۱۲ حزین صغہ نخوطہ زندہ معنی جان در شکر ۱۷ دید فرودینی صغہ ہادل من نفس سہانتہ نو نادر ۱۱ شفقانی

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	با	بکوی او مر استگین دلاں دیند غوغا شد که عاشق پیشہ شیریں تر از فرهاد پیدا شد گلخنی قمی
شکستن	از	شہ غوغامی و غوغا شکن کز حکم تیر او بنات النعش بر گردون پروں شکند غوغا سوز سمرقند
کردن	بر	ہر سحر سوداچی چشمت بر سرم غوغا کند غمزہ ات صد فتنہ از ہر گوشہ پیدا کند سلمان ساو
نشستن	در	قاست غوغامی قدش اندر میان عاشقان در میان ما نخواہد ہرگز ایں غوغا نشست سلمان ساو

غیبت، بالکسر، بگفتن از پس مردم اگر راست باشد و اگر دروغ باشد بہتان گویند ۱۲ بہار

کردن	بر	کہ بار ہا بر من کردہ اند غیبت تو فعال کہ با تو گروہے مصاحب اندام روز جعفر تبریزی
------	----	--

غیرت، بالفتح، رشک برون، وبالکسر، رشک ۱۲ بہار

انگیختن	با	غیر سخن تراشتیاق ست مرا مشتاق نگاہ غیرت انگیز تو ام سحانی
بردن	از	دل بانگ زدیا کندش تشنود فریاد و از تالہ ہم غیرت برم زد دم بدل آواز خسرو ہجو
داشتن	کے	بدین بلبل مزاجی دارم آن غیرت کہ گروہے گل از یالم دم لخت دل از منقار بگذارم طالب آملے
شدن	کے	ایکہ قزع خاطرت غیرت آفتاب شد پیش کف تو چون عرق ابر ز شرم آب شد فرید جاجرے
کردن	کے	یتشہ کز سخت روی نقش شیریں می نگاشت باطن پرویز غیرت کرد و بر فرہاد زد سانی شیرازی
کشیدن	کے	می کشد غیرت ہفتاد و دو دولت صائب ہر کہ چون اہل خرابیات ز خوش مشربہا صائب اصفہانی
گذشتن	کے	در ساختن یا غیرت با آنکہ صرفہ ماست راضی نمی شود دل غیرت نمی گذارد حضور فی

۱۲ میکنم دیوانگی تا بر سرم غوغا شود ۱۲ قسری ۱۲ از بسکہ باد شمن کتم ہر لحظہ غوغامی و گراشتنای سے ز خون

خوبش بر آن قطرہ می برم غیرت ۱۲ ملک فی للعہ غیرت برم بشادی عالم کہ ہچکاہ ۱۲ عرفی

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن	از	غیرت زنجیر ستم قاتلم گرفت والی قمی

## باب فار

### فصل الف

قاصد و قازہ ابجدی نازی دہن درہ کہ از اور عرف ہندوستان جنبہائی خوانند ۱۲ بہار

آمدن	از	قازہ می آید مگر قاصیت بچہ گرفت	خسرو دہلو
کردن		قازہ کردن	بہار

فارغ پاداختہ از ہر چیزے ۱۲ بہار

افتادن	از	چرخ طلسم فارغ از نقش و نگار افتادہ	فقیر دہلو
بودن	از	باش فارغ ز غم دوزخ و شادی بہشت	حافظ شیراز
داشتن		دل فارغ دار از انا ما باش و مترس	محمد ابن بدیع
ساختن	از	دست را بر شکمش بند و بدوشش بند	نجات اصفہانی
شدن	از	کند عشق فراک صید سرش	ظہوی رشتی
کردن	از	فارغ از نعمت الوان جہانم کردند	صائب اصفہانی
گردیدن	از	تاریخ شد از جستن دلہا فارغ	داصف بخار
گشتن	از	گردیدہ ایم گویا مانا نظر بیوتات	ایما اصفہانی



شاعر	صلہ	مصدر
سعد شیرازی	کہ از صدیکے راتہ بینی امیں	نشستن و بشمار و فارغ نشین

## فاسح، ظاہر و آشکارا ۱۲

ساختن	در	سرمدہ امی دیدہ ہر دم رشک غماز مرا	تا نسا زد فاسح پیش مردماں راز مرا
شدن	از	راز زلفت تو اگر چہ صبا فاسح شدت	من حکایت بجز از مشک ختم نشید کمال صفتا
کردن	در	تبع در بر ہنگی فاسح کند جو ہر خویش	مصلحتہاست دریں شیوہ عویانی طالب آملی
گشتن		با ما بہ ازیں باش تا راز نگردد و فاسح	بنو دید اگر باشی باد لشدگان نیکو حافظ شیرازی
گفتن		عاشق ورنہ نظر بازم و میگویم فاسح	تا بدانی کہ بچندین ہنر آراستہ ام حافظ شیرازی
نمودن	بہ	نمود فاسح بدانساں کہ گوشہا نشنید	سلوک من سخن نارسیدہ بر لب را صادق گیلانی
نہا دن	ء	پیدا است حال مردم زند آہنچنانکہ است	خرم کسیکہ فاسح نمد ہر نہاں کہ ہست او حد کرمانی

## قال، مطلق شکلون ۱۲ بہار

آمدن	ہوں کتابی را کہ آید قال بد بر ہم زند	نسخہ عالم کشود کیم وہم بگذاشتیم	غیاث تبریزی
اقتادن	بخود و صلت رو امید اشتم بردیگراں ہجران	چہ دانستم کہ قالم جملہ بر عکس مرادفتد	فغانی شیرازی
بر آوردن	ز رویت داد گل ترتیب دفتر	کہ قال بلبلاں رنگیں بر آورد	ظہوری تشرینی
بر خاستن	فریاد کہ قال طالع من	از ہر ورق کتاب بر خاست	علی ما زندرانے
بستن	یکے را نشان کرد بر نام خویش	بر دست قال سر انجام خویش	مولوی جانی

۱۲ جو قانع ز آرائش گل نشست ۱۲ ظہوری

مصداق	صلہ	شاعر
بیتامت ہنر فال فرخندہ جستہ	بہ	بیادت خرد جام صہیا گرفتہ انوری ابوری
فال آسودن ندارد خود گداز پیمانے		جملہ پرواز سست آن آتش کہ خاکستر بیدل عظیم آبادی
کشاد عقدہ اختر بود در طالع سوزم	از	کہ قال شانہ امشب از خیال زلفاؤدک انتہا شہرستان
مزن فال بد کاورد حال بد	از	مبادا کسے کو زند فال بد نظامی گنجی
بیا کہ فال جنوں کردہ ایم جنگ ترا	را	بزرخ گوہر جاں می خریم سنگ ترا اسیر شہرستان
شایستہ دو تہنیتم کرد عای صبح	از	بختم دو فال سعد کشاد از کتاب عید طالب آملی
یا وجود خاکساری اعتباری بادل		فال نگذارند مصحف قیمتش گزنازل ثابت آبادی
فال دیدار چوں گرفت کلیم	از	قرعہ از لخت ہائے طور افگند کلیم ہمدانی
شعر این ماں اگر ہمہ دیواں حاقط	بہ	از بے رواجیش بد کاں فال می نهند اشرف مازندران

### فانوس و فانوس خیال و فانوس خیالی و فانوس گرداں اور قوسی

قفس ماتدی کا آئرا بگا نڈ گزند ویراں نقشا کنند و چراغ دراں نند کہ بدود شمع بچرخ باشد ۱۲ بہار

برتن باد صبا پیرہن یوسف مصر	از	از تپ شک تو فانوس خیالی شدہ است صائب اصفہانی
فلک را آہ گرم عشق بازاں مضطرب بارد	از	چو فانوس خیال این آسیا از دو دیگر تجلی زردی

فائدہ، انچہ از دانش یا مال دادہ و گرفتہ شود ۱۲ بہار

بید مجنون معروساں شدہ و دانش بہن	از	تا برد فائدہ از عطسہ بہار عطار ابلی خیراز
----------------------------------	----	---

فغان نام فرخندہ اش فال زرد ۱۲ قاسمی طبعہ چو پیغمبر کہ قال از طلعت حیدر گرفت ۳ مغزی

مصدر	صلہ	شاعر
دادن	با	باتوند ہد فائدہ یک ملک ستاں را انوری ابوری
داشتن	از	بیمار عشق راز مسیحا چہ فائدہ سنجر کاشی
رسیدن	از	کز گل و مل نمیرسد فائدہ از جنوں فغان شیراز

## فصل تبار

### فتح، کٹاش و کٹادون ۱۲ بہار

آمدن	از	کہ فتح بیستوں از بازی فرہادی آید سنجر کاشی
کردن		بے آنکہ رنج برودہ فرادوں مقام کرد معز بن نیشابوری
یافتن	از	فتح و فروز عنان باز یافت خسرو بلو

### فتنہ، بالکسر آزمائش و بلا و شر و فساد و بمعنی مفتوں مجازست ۱۲ بہار

آمدن	از	کہ فتنہ ہائے چنین از بلاتمی آید شعانی مشہد
افتادون	در	عارف بجام می زد و ز غم گراں گرفت حافظ شیرازی
افگندن	در	فتنہ در دور قمر افگندہ است باقر کاشی
انداختن	در	فتنہ در گوشہ آن چشم سیاہ اندازند باقر کاشی
انگیختن		کہ کرد ز گس مستش بہ سیرتہ ناز حافظ شیرازی
باریدن	از	کہ فتنہ از فلک لاجوردی یارد صائب

شاعر	صلہ	مصدر
خسر و دیو	از	برآمدن گربار دگر ماہ من از بام برآید
فکری اصفہانی	از	برخاستن دامن آن چشم جادو و فتنہ خیز آمدولی
بہار	از	برون فتنہ از جای بجائے برون
انوری ابیوردی		بستن کر مش جرم بخش و عذر پذیر
غنی کشرے	یہ	بودن بالش خوباں دگر از پرست
عربی نطنزی	در	بودن فتنہ بسیارست در شرح شور انگیزا
عربی خیراز	در	بودن تاج زرگر بودش فتنہ از بہر خودست
باقراشی		جستن فتنہ جوئے طالب خود کرد مطلقا
سالک بزد	از	چکیدن دوشینہ آمد آن منہ خود سریاہست
فکری اصفہانی	از	خاستن دامن آن چشم جادو و فتنہ خیز آمدولی
ارزو اکبر آبادی		خرامیدن چہ قدر فتنہ خرامست بلا بالائش
صاب اصفہانی		آبیدن ہزار فتنہ انہو ابیدہ چون شراب کمن

مصطلح فتنہ از جاکے بجائے برون کنایہ از خمازی کردن ۱۲ بہار کہ فتنہ بند و فتنہ جو ۱۲ برون ۱۲

فتنہ بزیر سر بودن و در سر بودن و در زیر کلاہ بودن باعث فتنہ بودن ۱۲ بہار کہ فتنہ خوابیدہ، فتنہ پوشیدہ و سر بہ ۱۲ بنا

۱۲ صد فتنہ بہ پشتی نگاہش زمین فاست ۱۲ شاپور

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	از	چشم ہمہ خوانا بہ زخالت دارد
داشتن	در	کا کل او فتنہ ہا در زیر سردار دہنوز
دیدن	در از	تہ بیند بجز فتنہ چشم یار
رسیدن	از	ہو ج یوسف نمود فتنہ زنگان سید
رفتن	در	تا آن زمان کہ پردہ برافتہ چاکند
زادن	از	خبر نہ داشت کہ از توجہ فتنہ ہا زاید
زدن		کہ نیست آن ز تو بلکہ از سپہر قلاب
ساختن		فتنہ ار باب نظر ساختند
سگالیدن	ء	آگہی دادش از مجاری حال
سنجیدن		کہ دزد آشکارا فرستد بہ گنج
شدن		بودست پیش ازین قدری آردید تر
کردن	بر	بر سر بستگیں فتنہ کنی ایاز را
گستردن		یکے از امتاں فتنہ گستر
نشستن		فتنہ نشست چو برخواست قیامت برخاست
نمودن	از	چشم تو بس قلب ہا کز صفت مژگان شکست

مصطلح لہ فتنہ در زیر سرداشتن، باعث فتنہ بودن ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
فتویٰ، انجمن ہدایا، حکم کند فقہ، در مسئلہ ۱۲ بہار		
دادن	را	الاما نڈاری ز کشتنش ہاک
داشتن	را	کہ حرام ست می آنجا کہ نہ یار ست تویم
طلبیدن	را	کے کسے بر کشتن سیما ب فتویٰ میکند
کردن	از	از جو دشاہ عالم یا بد جواب فتویٰ
گرفتن	از	آنکہ فتویٰ ہلاک دوست از دشمن گرفت
نوشتن	از	سخن نویسیم نویسیم ہزار فتویٰ را
قیلہ، پنبہ تافنہ را گویند کہ در چراغ اندازند و آنرا پیتہ نیز خوانند ۱۲ بہار		
تافتن		تا بد قیتلہ زلف تو از بہر داغ ما
خوردن		قیتلہ خوردن زخم
خوردن		قیتلہ خوردن چراغ
سوخن		قیتلہ سوختن
شدن		گر عطر طرہ تو میسر شود مرا
شدن	از	دید گل کہ ز خون کہن بہار کند
شدن	در	پنبہ کہ شد پوشش تن را چراغ
۱۲ قیتلہ شدن مو بہم بستہ شدن مواز بے شانی مثل موی فقرا ہند ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
گذشتن	علاج در خود ز اہل اعتبار مجو بہ	کسے قیتلہ عنبر بدائع نگذارد تاثیر اصفہانی
نہادن	کسیکہ بردل من تہمت قران نہاد	قیتلہ و گرم بر چرخ دلغ نہاد باقر کاشی
نہادن	دوش بسینہ از غمت مست جنون عشق تو بہ	از خواست قیتلہ نہد سوخت تمام خویش لا شافی مشہد

## فصل خام

فخر ما بالفتح، نازیدن و مایہ نماز ۱۲ از بہار

آوردن	پایہ منیر فخر آرد بر پایہ عرش	چوں برد نام تو در خطبہ خطیب از منیر	اسیر لاہجی
داشتن	فضل دارد بر زبان چوں داویند بصر	فخر دارد بر بصر چوں مدح او خواند زباں	اسیر لاہجی
شدن	گر تو خلو سخانہ تو حیدر محرم شوی	تاج عالم گردی و فخر بنی آدم شوی	عطار نیشابوری
کردن	ہر کوی بقدر نسبت خود اور دست کرد	ننگ آیدش دگر کہ کند فخر بر نسب	اسیر لاہجی

## فصل دال

قدرا و بالکسر و مد سر ہما و خلاص کردن و باز خریدن خویش اہمال و بچین قدی بالفتح و الکر و قربان شدن ۱۲ بہار

بودن	یا من بد جا ملک فی کل ما بدا	بادا ہتر جان مقدس ترا فدا	مولوی جامی
------	------------------------------	---------------------------	------------

سنہ عتقت قیتلہ بر جگر خارہ می نہد ۱۲ شقانی ۱۱۵ خضر دارد بچرا و دانی فخر و ما از ننگ ۱۲ تقی اوصدی

سنہ سز و کزین دو گہ رزم و بزم فخر کنند ۱۲ معزی ۱۱۶ فخر کردند پیروزی اولوح و قلم ۱۲ معزی

مصدر	صہ	شاعر
ساختن		اگر گنج تو اہد فدا سازمش
شدن	در	بیا رسم فرما شد کس راندا دوست
کردن	بہ	یہ گلچیناں قدامیکر خون لالہ زارش را
گردیدن		دل روح الامیتش پائمال شامیکر
گشتن	بہ	تا اثر ولی گشت قدا تو بزودی

## فصل رار

فرما با لفتح و التثید بیت و شکوہ ۱۲ بہار

آمدن	در	فری سمرغ کجا در قفسے می آید
دادن	بہ	صحبت کس بو می وقای ناداد
داشتن		زیر ہر ہفت آسماں مانند حیدر گرفت
گرفتن	از	ہمچو پیغمبر کہ قال باز طلعت حیدر گرفت
نہادن	بر	بر پریشہ می نہد فر بہر ہمای را
یافتن	از	تاج دریں ملک بسہ یافتہ

لہ لفتح العارفين لفظ فرا با آمدن استعمال فرمودہ اگر بجاسے می آید می گنج می آورد گنجایش داشت ۱۲

عہ بخت جوانش نو بہار دہد فر ۱۲ مختاری غونوی



مصدر	صلہ	شاعر
فراخی، مقابل تنگی ۱۲ بہار		
دادن	داد فراخی نفس تنگ را	لعل زده خنگ شب آہنگ را تطامی گنجو
یافتن	یافت فراخی گہرا ز دج تنگ	از نیست عجب زادن گوہر ز سنگ
فراہ ماگر نختن ۱۲ بہار		
گرفتن	طفل اشک از بحر چشم خود بخود گیر و فرار	از آب باران را تلاش دست و پا در کار طغرا مشد
کردن	اے کردہ بعم خویش خرگم بسیار	از ہر جا کہ خرسیت میکند از تو فرار فارغی ہر
نمودن	حکایت زندہ ولیکہ بامردگان	از انس گرفتہ بود و از زندگان فرامی نمود ملا جانے
فراغ و فراغت و فراغتی، بالفصح پر داختہ شدن از کاری و ایضا یعنی فراغ مجازاً ۱۲ بہار		
آمدن	ز انہ کہ از گفتش آمد فراغ	از بجلوہ گر آمد بتما شامی باغ مولوی جانے
آوردن	طیب عشق منم بادہ خوار کیں معجون	فراغت آرد و اندیشہ خطا ببرد حافظ شیراز
افتادن	کسے کہ بوی تو اش درو مانع می افتد	از ز زندگانی خویشش فراغ می افتد خسرو دہلو
بخشیدن	خوشا آن دم کہ از استغناے مستی	از فراغت بخشد از شاہ و وزیرم حافظ شیراز
بودن	آں لالہ رخ کہ باشد از داغ دل فراغش	از مزیدہ رفت لیکن بر سینہ ماند غش مولوی جانے
دادن	گر چرخ پیرلاف عدالت زندیجا ست	دولت بہر کہ داد فراغت تمید ہد تاثیر صفا
دادن	ہر کسش از عقل نہادہ چراغ	از دادہ ز ہر شمع و چراغش فراغ مولوی جانے
داشتن	دل من بدور رویت ز چمن فراغ دارو یہ	از کہ چو سرو پای بندست و چو لالہ جانے حافظ شیراز

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	از پیچہ	کترین فسرده دلاں کردہ قیاس مر نظیری نیا پور کے
رسیدن	فراغ رسیدن	بہار
رفتن	برفت از برپاسبانان فراغ	قاسمی گونابا کے
کردن	غم فراغتہا ز پہلوی دل مایسکند	در طواف کعبہ روسوی دل مایسکند اسیر شہرستانے
گزیدن	ز غنہ از انجا کہ فراغی گزید	رخت خود از یانغ برانغ کشید مولوی جامے
ماندن	فراغ مناجات و رازش ماند	خور و خواب و ذکر نمازش ماند سعد شیراز کے
یافتن	فرمان فرماے قوای طبعی و حیوانی	از نظم و نسق چار دیوار عنان صر فراع یافتہ عالی شیراز کے

فراز ما بفتح بستن و کشادن و بمعنی جمع و فراہم و بلند ۱۲ بہار

آوردن	دو سالار ہر دو لبسان پلنگ	بہ	فراز آوردند شکر بجنک	نظامی گنوج کے
داشتن	از نقش کائنات میں جز خیال دوست		یعنی از غیر دیدہ عبرت فراز دار	شاہی سبزو کے
کردن	نہنگان شمشیر جو شن گداز	بہ	بگردن کشتی کردہ گردن فراز	نظامی گنوج کے
کردن	حور اگر دیدہ بریں روضہ کند روزی با	از پیچہ	کندا از شرم در روضہ فردوس فراز	سلمان ساوجی کے

فراوش و فرمش و فرموش، فراوش مقابل باد و بمعنی فراوشی نیز آبد چنانچہ طاق

فراوش بمعنی طاق فراوشی ۳ بہار

آمدن	من چه گویم کہ مرانطقہ مدہوش آم	بر	برو لم صابطه عقل فراوش آمد	معین ہشتی
------	--------------------------------	----	----------------------------	-----------

۱۲ غنی کثیری سے چوباز شدید رشتی فراز توں کر د ۱۲ - ۱۳

مصدر	صده	شاعر
دادن	یہ تلخی دراندیشہ را جوش دہ	نظامی گنجوی
ساختن	فراموشتم نمی سازد حزمین از ناوک تاز	حزمین اصفہانی
شدن	بہ چو گل ترسم کہ دل تنگی فراموشتم شود	سعدی
کردم	شراب بخودی را نوش کردی	نظامی گنجوی
کردن	مارا بنامہ نیز فراموشش کردہ	برہان برقو
کردن	کنوں وصال ہمہ بردم فراموش کرد	رودکی سمرقندی
گردیدن	تو دوستان زن کہ باشد عالمی گوش	دحسبی فقی
گشتن	گفت قصنا پردہ کش ہوش گشت	مولوی جانی

### فراموشی و فراموشی

بودن	بماد اہشیاری و بیشی	از بہ	کسے راز فرمان او فراموشی	نظامی گنجوی
دادن	رخ تو داد فراموشی از بہار مرا	در	تبسم تو بر آورد از خار مرا	حسن مشہد

### فراہم جمع ۱۲ بہار

آوردن	ندانستم دل کس در جہان جمع میگرد	یہ	بدامن تاینیا و روم فراہم اشک خونیں	حاجی گیلانی
کردن	طرفہ کہ ہر حرف کز و کم کتی		فائدہ قاص فراہم کتی	خسرو دہلوی

۱۵ بچہ مشغول شوم کز تو فراموش شوم ۱۲ خسرو ۱۵ فراموشست نکرد ایزد دران حال ۱۲ سعدی ۱۵ کردی زمین

آپنجاں فراموش ۱۲ ثنائی للعه فراموش از دد عالم کردہ ام تا کردہ یادم ۱۲ حزمین ۱۵ بزرگاک فراموش گشتہ از دل خلق ۱۲

مصدر	صده	شاعر
فریہ، و فریہ مقابل لاغر و یعنی قوی و سنگین و معمور و آباد و بسیار و فراوان نیز آئندہ است ۱۲ بہار		
آفت دولت بابتای زمان معلوم نیست		لقمہ چوں افتاد فریہ استخوان معلوم نیست صاحب اصفہان نے
شدن	از طریق عشق کس بے کاش زنگیز	رشتہ چوں فریہ شود از چشم سوزن نگیزد بیانی زبریز کے
کردن	کنڈسیم رضائو گاہ را فریہ	کنڈسموم خلاف تو کوہ را لاغر انوری ابپور کے
گر دیدن	عشق پویشی گزیدم بہر جز نفس ازین ناعقل	کہ آتش فریہ از پیراہن خاشاک میگردد صاحب اصفہان نے
فرح، بالتحریک، شادی و خوشی ۱۲ بہار		
بخشیدن	زخوں کس نیندیشد ستمکارین چنین تابا	فرح می بخشد از آزار آزارین چنین باید ساغری نے
دادن	کلکت کہ فرح در دل ناشاد و دہد	در عشوہ ز ابرو کے تہاں یاد و ہد مفید بلخی
داشتن	دل فرح ز سخنمای آشنا دارد	ز باد گیر نفس خانہ ام ہوا دارد تاثیر اصفہان نے
یافتن	فرح یافتم بعد از اں پیدا	ہنوزم بگوش ست ازاں پیدا سعد شیراز کے
فرس، بالتحریک اسپ ۱۲ بہار		
افگندن	فرس افگند جوش من نیل را	رخ من پیادہ کند پیل را نظامی گنجوی کے
نہاوندن	گردوں کہ فرس نہادہ ترست	باہفت فرس پیادہ تست
مصطلح لہ فرس افگندن و فرس نہاوندن مکنایہ از ناتوان و مغلوب گردانیدن ۱۲ بہار		
۱۲ نقد پست و بادام میشود فریہ ۱۲ صاحب طبع بر غم من بخندہ فرح بخش مردم ست ۱۲ شتالی لفظ و اغنای من ۱۷۸		

شاعر	صده	مصدر
فرش، بالفتح، بساط و گسترده ۱۲ بہار		
عربی شیرازی	پہ	اقتادون بسط انجمن افتادہ فرشہای لطیف
نظامی گنجوی	ر	انگندن زور وازہ سدرہ تاسان عرش
عربی شیرازی	از	انداختن در چنہای محبت ہر قدم چون کر بلاست
خسرو بلو	در	بستن ہزارم دیدہ باید گاہ جو لانش
فغانی شیرازی		داشتن فرشتے بغیر قالی غفلت جہاں نہ داشت
باقر کاشی		ساختن صد پایہ آمدست ز معراج خود فروز
صائب احمدی	ر	شدن بر آستان تو نقش مراد فرش شود
اشرف بلو	ء	کردن پے خواب بہاری فرش کردند
خسرو بلو		کشادن فرش کشادند بساط انگنان
فغانی شیرازی		کشیدن کنوں کہ باد خزاں فرش لعل قام کشید
طہیر تفریحی	از	گسردن فراشاں نیم زور دین از تشابک سبزہ و ریاضین
سعد شیرازی	در	گسترانیدن باد و در سایہ درختانش

### فرصت، بالفہم، نوبت چہرے ۱۲ بہار

از بہار	پہ	اقتادون فرصت امروزہ نظرہ نخواہد افتاد
نہرومی		بخشیدن نمی بخشد ایام آن فرصتم
		کہ چشمی کند آشنا خیر تم

مصدر	صلہ	شاعر
لودن	را	درپای من ز گرم روی سوخت خلد قاضی بہرے
دادن	بہ	گلگوں دو اندہ بردم شمشیر خون ماسالک ترو نیے
داشتن		بنکاشتہ ہای قلم بخت رقم لطائف نگار سرور بخش خاطر محزون شود کہ فرصت نہ استن غزنی شو نصیر ہمدانی
دانستن		فرستی داں کہ ز لب تابہاں اینہم نیست حافظ شیرازی
دیدن		عارف بجام می زد و از غم کراں گرفت حافظ شیرازی
گذشتن		غافل کہ فرصت نگذارو کہ بو کند فغان شیرازی
شدن		از گریاں دست اگر برداشتم بر سر زوم این بختی
شمردن		چوں راہ گنج بر ہمہ کس آشکار نیست حافظ شیرازی
یافتن	از	فرصت نیما فیتیم کہ خود را خیر کنیم ادبی نظرنے

### فرق بافتح جملائی کردن در میان دو چیز و جدائی ۱۲ ہمار

افتادن		کلاں دو سنگ دستگ اندرق چوں افتا میرک بلخی
برخاستن		چوں قضای بنشہ آمد پیش سعد شیرازی
لودن	بہ	الفرق کہ بایزد پاک ست صنم را قبول کشمیرے
خواستن	از	گفت آدہ دیگر بود ساختہ دیگر شریف تبریزی
جانستن	از	فرق ندانست ز خود تا بدوست خسرو دہلوی

فرصت باو کہ قبول ویراں کنی ۱۲ دانش صلہ نمی یا تم فرصت از دوسے کار ۱۲ تاسمی

مصدر	صدا	شاعر
کردن	از در	خاک بر فرق آنکہ از سر جہل
نہادن	در	خواباں میاں مفلس و نعم نہند فرق در عشق نیز کار برو سے دربار سید ظہوی از شیر
یافتن	از	بگردوں یاس واری تاج تسلیم نیابی فرق از امید تا بسم وحشی فقی

فرمان، حکم بادشاہان و مطلق حکم و بالفطری و نامہ دو آید ۱۲ بہار

آمدن	از	چو فرمان چناں آمد از شہر یار	کہ بز نام من نقش بندایں نگار	نظامی گنجو
برداشتن	از	ہمہ از بہر تو سرگشتہ و فرماں بردار	شرط انصاف نباشد کہ تو فرماں بزی	سعد شیرازی
بردن		آفرینش ترا برد فرماں	گر تو فرماں کردگار بری	کمال اصمغی
پرستیدن		بہ مجلس نشینان فرماں پرست	رسانند فرماں کہ یابند شست	ہاتفی جا
پذیرفتن		شدند آں دلیران فرماں پذیر	گرفتند از اں چند رنگی اسیر	نظامی گنجو
داون	یہ	آں سلیمانی کہ از عونش یہ نیرو می کشند	گردہد فرماں سجد و صعوہ و کل و غرا	جباب اصمغی
داشتن		در خانہ تن آید و بیرون نرود هیچ	زین ترک سپر سید کہ فرماں کہ دارد	خسرو ہلو
در رسیدن		امروز میرم پیش تو تا شرمسار من شو	بر تو پوہ منت جاں من روزیکہ فرماں در سید	
راندن		جہاں کشائی ولایت فرمائی و ملک را	ہتر نمائی و بد دولت گرائی و فرماں را	افرنی سیتا

مصطلح ۱۲ فرمان بردارستان و برون، اطاعت کردن ۱۲ بہار ۱۲ فرمان پرست و فرماں پذیر

مطبع و فرماں بردار ۱۲ بہار ۱۲ فرمان در رسیدن، معروف کنایہ از اجل مقدر رسیدن ۱۲ بہار

۱۲ اینقدر خود فرق در موزون و ناموزون کم ۱۲ آبی ۱۲ نہادہ فرق نازک در میانہ ۱۲ جامی ۱۲ اگر فرماں دہد بر من نم در بند فرماں ۱۲

مصدر	صلہ	شاعر
رسا ندن	جام چہ بے آب شد شاہ کہ فرمان برساند	سجدہ یار دو گر شیشہ سینہ پلید بدر چاچی
رسیدن	کہ تا کہ چو فرماں رسد جاں دہی	سعد شیراز
رسیدن	جزیل انطاق گردوں ایشرو گویان رسد	کہ خلیفہ سوی سلطان خلعت و فرمان رسد بدر چاچی
رفتن	سلامت را بداریستی بر سیکشد شاہی	کہ فرماں میرود در کشور دہما ویرانش عرفی شیراز
شنیدن	گفتم بیاد خانہ ام بر بوسہ پروانہ ام	من عاشق دیوانہ ام تاشنوی من خسر دہلو
کردن	بگو ہر چہ خواہی کہ فرماں کنم	بچارہ گرمی با تو فرماں کنم نظامی گنجوی
گزاردن	چہاں بود فرمان فرماں گزار	کہ بر تخت بنشیند آن تاجدار
گزاردن	ہو فرماں گزاریت گردو کمن	حق سالیانیش فرامش مکن سعد شیراز
نیوشیدن	ازاں ترسم کہ طوق گردم گرد گرد	نکردم حلقہ بہر گوش دل فرمان نیوشی طلوی ترشیز
یافتن	ای لب لعل تو باج از آب جواں یافت	یر جہان دلبری حسن تو فرماں یافت کاتب بلخی
فرود بردہ بر تخت ۱۲ غیث		
آمدن	اگر از دیدن گل باغیاں منع کند مخلص	چہاں گرم کہ دیوار گلستانش فرود آمد مخلص کا
<p>مصطلح ۱۲ فرماں رسیدن، معروف و کنایہ از اجل مقدر رسیدن ۱۲ بار ۱۲ فرماں کردن، کنایہ از فرمان برداری و نکرہ یعنی فرمان دہندہ باشد ہم وہی ست ۱۲ بار ۱۲ فرماں گزار، مثل فرماندہ و یعنی مصلح و فرمان بردار ۱۲ بار ۱۲ فرود آمدن دیوار ۱۲ فرود افتادن و ریختن شدن ۱۲ بار</p>		
۱۲ بیانی بیایم ز گنبد فرود ۱۲ نظامی گنجوی		



منصدر	صلہ	شاعر
آمدن		نمود آواز زندانی چو زندانش فرود آید
آمدن	بہ	فرد آمدن بچیزے
برون	در	در ہر دلی کہ بچہ فرود ریشہ اش
خوردن		اشک حسرت را فرود خوردن گہر نپدا
خوردن		تیر نیکنده ام کار گرفتار فادہ است
خوردن		عجب کز چرخ دیگر بگذرانم
داشتن		ہر چه خواهی کہ بود آن تو آن تو باو
رفتن	بر	ایں خردہ نیز بر من مسکین فرورفت
رفتن	در لہ	شراب خم مندلی از جام تال
شدن		چوں مہر فروشندہ نقین را چہ گمان
شدن		فروشیدن روز
کشیدن		فروشیدن

مصرطیہ آمدن قانہ و بنا و امثال آن، فرود آمدن در سجنہ شدن آن ۱۲ بہار ۱۵ فرود آمدن بچیزے  
 میل کردن ۱۲ بہار ۱۵ فرود خوردن، نخل کردن و طبع کردن و در حلق فرود خوردن ۱۲ بہار ۱۵ فرود داشت،  
 پایاں و آخر چیزے ۱۲ بہار ۱۵ فرود رفتن خردہ، آمرزیدہ شدن گناہ ۱۲ بہار ۱۵ فرود رفتن در چیزے،  
 نفوذ کردن و در شدن در چیزے ۱۲ بہار ۱۵ فروشیدن مہر روز، کنایہ از ظالم حیات و بستر آمدن عمر ۱۲ بہار

مصدر	صده	شاعر
گذشتن		پچاہ شوق فروماندہ ام خداوند فروگذار مکن آفریدہ خود را خسرو دہلو
فروغ؛ بلو اور مجہول، روشنی و صفا ۱۲ بہار		
افتادن	از	گر بدریا افتد از عکس جمال او فروغ خار ماہی آورد در قعر دریا بار گل کابتی نیشاپور
افروختن	در	دل تیار آمد ز گفتار و روغ آب در روغن نیفر و زود فروغ مولوی رومی
افکندن		گل ہر شمع فروغ افکن متبانی شد کز شبستان ز رود سیرکناں در متاب طغرای مشهد
اندوختن	از	تا نقرع از رخس اندوختند مشعلہ امہر نیفر و خند مولوی جانی
بریدن	از	میرا دایں فروغ از روی آن ماہ میفاد این کلاہ از فرق آن شاہ نظامی گنجوی
بودن		تا غیر تیرہ روز شود ہمو بخت من یک شب فروغ مجلس ماہ چون نور باش شفای اصفہانی
پزیرفتن	از	اگر ز آتش شو قم شود فروغ پزیر یہ سلسبیل زند نغوظ مرغ آتشخوار عربی شیرازی
تافتن	از	ز خاک دہمت سر مرہ یافتست فروغ جمالت بر د تا فتست ظہوی آرزوی
چیدن		فروغ چیدن
دادن	را از	منور ساختی امی شمع خوبان محفل ماہ فروغ مطلع خرشید دادی منزل ماہ فقاع شیرازی
داشتن		آنکہ سخن راست کتد از دروغ پیش چناں مردندار د فروغ خسرو دہلو
رسیدن	بہ	ازاں مسی کہ فروغش اگر رسد بسبیل عقیق تاب کتد بجہ ثریا را مولوی جانی
۱۲ صائب اللعہ از جوہر آواز می تا بد ۱۲ فغانی شیرازی		
۱۲ صائب اللعہ از جوہر آواز می تا بد ۱۲ فغانی شیرازی		

مصدر	صلہ	شاعر
زردن	بر	کہ بر نماہن گردوں فروغ زو سیاب ازرقی ہر دو
قانون	در	بچشمہ زار بر آید سمندر از خرچنگ فردوسی طو
فشاندن	بر	ازاں فروغ کہ بروی نشانندی از خضاب عنقی خیر از
گذشتن	از	چرخ تیرہ دوراں پیش ازین دشمن تاجی فہیدی قمی
گرفتن		بر مرد سبکی نگیرد فرغ فردوسی طو
گشتن		فروغ مجلس می گشت نور طاق مختار فغانی شیراز
ماندن		کہ هنوز کار فیضی بکجا فرار گیرد فیضی اکبر آبادی
یافتن	از دور	تا ہم از دیدہ نیابد فروغ خسرو طو

### فرہنگ عقل و ادب، و اندازہ ہر چیز نگاہ داشتن و بجا

بستن	از کتاب عشق و رسم فقرہ دیوانگی بست	من نمی دانم کلامی عاقل این فرہنگ علی ما زندگانی
------	------------------------------------	---

### فریاد و آواز بلند کہ مطلوبان کنند ۱۲ بہار

بر آمدن	بنامی رخ کہ خلقی والہ شود و حیراں	از	بکشامی لب کہ فریاد از مردوزن بر آید حافظ شیرازی
بر آوردن	ہر نالہ کہ دوش از دل پرورد کشیدم	از دور	فریاد ز مرغاں شب آہنگ بر آورد یا فر کاشی
بر خاستن	باز از انجمن آں انجمن آرا بر خاست	از	آپجتاں خاست کہ فریاد ز طہار خا جعفر زانی
برداشتن	نالہ انگشتی زندگ بر لب خاموش من		آسماں فریاد بردارد کہ ای وا گوش من فطرت قمی

۱۳ فروغ دل تنہا یافت در لباس حریر ۱۲ و جید قرینہ ۱۳ خواہم کہ زبید او تو فریاد بر آرم ۱۴ وحشی یزدی

مصدر	صلہ	شاعر
بستن	بر	اقضای شوق صد فریاد بر بہر تازہ بست ظہوی ترشیز
خاستن	از	فریاد خیزد از در و دیوار خاستہ نام شاکر طہرانے
خواستن		جہاں راسر اسر سوی داد خواست فردوسی طو
خواندن		مراد دل بست انجہ در جہاں تراست نظامی گنجوی
داشتن	از	کہ چیرانی مسکین اسگدیوانہ پندار حیرانی ہمدانی
ریختن	بر	ردم افغان فشاں بر سینہ ام فریاد باقراکاشی
زدن		ہی فریاد میزد سالہا قرہاد و مجنونم فغانی شیراز
شدن		فریاد شدن بہار
شنیدن		فریاد من شنیدی گفنی فغان فیضی اکبر آباد
کردن	از	فریاد میکند کہ تو شنید اے کیستی شفای اصفہانی
کشادن		ہر مرغ چمن کشاد فریاد فیضی اکبر آباد

### فریب، بازی و دغا ۱۲ بہار

کردن	از	فریبی کا دل از وی خوردہ بودم یاد ضمیر اصفہانی
دون	از	شکار خضر پد ام سراب توں کرد صائب السہمانے
بستن		فریب چشم جادویت ندارد شرف

فریاد ہای ہاشمیدی و نالہ ۱۲ شاہی سبز واری عہ بلبل زغبای دوست فریاد کن "بلبل یزدی سہاک از عمدہ و صلہ ہی شیون فریب ابوہاشم

مصدر	صلہ	شاعر
دیدن	از	حافظ شیرازی

## فصل زار

فزع بالتحریک ترس و بیم ۱۲ بہار

افگدن	در	عزم تو فگندست فزع در دل فقور معزی نیشاپوری
-------	----	--

## فصل سین

فسان و فسن، سنگے کہ بدان کار و نخب و امثال آن تیز کنند ۱۲ بہار

کردن	گردش چشم یار میداند	نصیر بخشا
کشیدن	ینغ فساں کشیدہ میدان جرات اند	صائب اصفہانی

فسح، بالفتح باز گردانیدن بیج و برگردانیدن ۱۲ منتخب

بودن	در	بجز زیان چه رسید از تو ام تہزار دروغ
		کہ فسح بیج و آئین نامی باشد سنجہ کاشی

## فصل شین

مصطلح لہ فسان کردن و فساں کشیدن، کار و نخب و امثال آن با بر سنگ تیز کردن ۱۲ بہار

مصدر	صلمہ	شاعر
فشار و فشارش، بالفح از چیزے زور و ست آب بر آوردن و مطلق ضغطہ ۱۲ بہار		
خوردن	از	من آنم کہ خورم بارد گر بازی چرخ
دادن		از رگ من تشریرنگ می آید بروں
صائب اصفہانی		خوردہ ام زین قفس تنگ فشاریکہ پیرس
۱۱		تنگ چشماں جہاں از بس فشارم دادہ اند
<b>فصل ضاد</b>		
فصل، بالفح، زیادت و افزونی ۱۲ بہار		
کردن		پو تو نخل دار بر آری نفس
نہادن	بر	گفت فائق مسمد جا رسد
نظامی گنجوی		فضل کند رحمت فریاد رس
بدر چاچی		فضل بر نیک می نہی بد را
فضولی، بالفح، شخصیکہ بجز ہائے لایعنی مشغول شود، بمعنی مصدری نیز شایع است ۱۲ بہار		
داستن		علان بجز بیرون فضولی دارد
کردن		تو بہ وز بدوریانی نیست کارناشقا
عالی شیرازی		بغیر رخصت جانان نمی تواند داد
ساقیانی		کاین فضولی عقل سرکش میکند سلمان سناو
<b>فضیحت، مساوی ۱۲ منتخب</b>		
کردن		آدمی را دباں فضیحت کرد
سعدی شیرازی		جو زبے مغز را سبکساری
فضیلت افزونی و زیادتی خلافت تقیسنہ و ہنر و دانش و درجہ بلند و رفعت ۱۲ بہار		
کردن		سے او گر چہ فضیلت وہ است
دون	بر	نگویم فضیلت نہم برکتے
مولوی جامی		گر تو بسے نرسانی یہ است
سعد شیرازی		چناں باش با من کہ باہرکے

## فصل نغین

فغان و افغان، افغان بالقلم اما مشہور کبیرست و افغان مزید علیہ آن و اکثر بمعنی نالہ مستعمل

لیکن حقیقت آنست کہ نالہ فریاد و درد مندست خواه حقیقت خواه مجاز و فغان شور فریاد ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
افتادن	بہ	فغان قتاو بہ بلبل نقاب گل کہ درید حافظ شیرازی
افگندن	در	فغان و نالہ در ہر کشور افگن عسجد ہر و
برآمدن	از	چو از غم تو من آشفتم روزگار بمیرم نجات اصفہانی
برآمدن	از	افغان ز بلبلان خوش احوال آرد فغانی شیرازی
برآوردن	بہ	صد رنگ فغان بلبل طنبور برآورد ناظم ہر و
برداشتن	از	سوی خود بینم و از شوق فغان بردار اثر شیرازی
برون	از بہ	برم زد دست تو افغان بخر و آفاق وجد قزوینی
برکشیدن	از	اگر از نفس واعظا تعاشی در میان بینی عرفی شیرازی
پیمچیدن	در	تا در گلوی سینہ نہ پچید فغان مرا طالب آملی
فاستن	از	نگر و آراکش ہر مویدانغی وای بر جانش عرفی شیرازی

۱۲ بہار دی برآرم بچشر فغان ۱۲ طلوری

شاعر	صلہ	مصدر
غضنبری	بجو آں ملکی کورمال داد مال	من آں کسم کہ فغانم چرخ زہرہ رسید
حزین اصغری	بشیون ہرگ مویم گ تارست پند	از مضرب غم نامہرباں شوخی فغان سازم
خسرو دہلوی	کہ تو دہمی شنو د گوش مین فغان مرا	یہ فغان من بجا ایشو د بگوش آں شوخ
باقراشی	بر دم افغان فشاں برسینام فریاد ترا	بر بیغمی کردم خراب امی عشق آباداں بیا
مغزی تشارچی	ز بیم خسرو گیتی ہی کتند فغان	یہ بر چین و روم چہ فقور چین چہ قیصر روم
بدر چاچی	گشت پدید باز رخ از عم دل فغان گرفت	از خیز کہ باز باز بر سر چتر نیلگون

## فصل کاف

فکر و فکر ت با بالکسر، اندیشہ ۱۲ بہار

دانش مشہد	ہوا برد از سرم فکر سر انجام	از رسیدم فصل خوبیای ایام	برون
ایامی صفحہ	نہا دل بشط بادہ و تمام کشید	در کے بود فکر ترقی در دل دیوانہ ام	بودن
حزین اصغری	کہ مداحے کس بود پیشہ ام	یہ خوشا حریت شرابی کہ فکر شام برداشت	داشتن
قاسمی گونابا	فکر معقول بقرما گل بنجار کجاست	شد ہرگز امیں فکر و اندیشہ ام	شدن
حافظ شیرازی	یعنی چنان رساند کہ از استخوان گذشت	فکر و اندیشہ ام	فردون
فقانی شیرازی		فکر کفن کیند کہ آن ترک تیز جنگ	کرون

۱۵ بروز مرگ فغان بر مزار من نکیند ۱۲ حضور می قلمی ۱۵ در حق آئینہ دارد دو دو آہم فکر تا ۱۲ ارفع ترویخی



مصدر	صلمہ	شاعر
گشتن	فکر پیریاں توام شب درون بتی گشت	بازدو وہ آمن در چشم آتش آب گشت
ماندن	فکر درگرتا ند فقانی سپار جیاں	عاشق بدیں خیال و تحمل ندیرہ ام

## فصل لام

فلک ما بالتحریک، آسمان ۱۲ بہار

پریدن	فلک پرواز سا زد آہ را در گران ما	پر سیم رخ بختد تیر از وزکمان ما	صابغ اصفہا نے
پیمودن	ای خوشا کز چشم تروریا کشیم	گر کشیم آہ فلک پیا کشیم	ظہوی تر شیر
رفتن	فلک روب از و دامن سائران	ز پر دین و ہندار زن طائران	"
زردن	فلک زودہ		بہار
سپردن	فلک سپر		"
نور دیدن	گشتند ہمہ فلک نور داں	آہستہ روان و تیز گرداں	فیضی اکبر آباد
نواختن	فلک نواز		بہار

مصطلح ۱۲ فلک پرواز، فلک پیا، فلک روب، فلک سپر، فلک نور، معروف ۱۲ بہار ۱۲

فلک زودہ، مفلس و تہیدست ۱۲ بہار ۱۲ فلک نواز، قابل و جاہل کہ نوبتہ است رسیدہ باشد و خود را کم کند

۱۲ اینم گذشت فکر درگرتاں بحال من ۱۲ شہیدتی

مصداق	صدا	شاعر
-------	-----	------

## فصل نون

فن، بالفح و تشدید و تخفیف بمعنی بازی و فریب یا لفظ خوردن و زدن و بمعنی نوشتن و کتابت  
بالفاظ نهادن و بمعنی ہنر و دانش یا لفظ دادن و بمعنی تعلیم ہنر و دانش و لفظ زدن و زور زدن

ہم آئندہ درجہ و نغمہ ۱۲ بہار

خوردن	از دست چوب غمی فن مخور کہ میمالد	از	چو پہلوان بہ تن تویش و غن خود را	اثر شیراز کے
دادن	چشم گویای تر افن سخندان کی کہ داد		طفل دل را باز سر مشق پریشانی کرد	وضع دہلو کے
دانتن	کہ ناز و گمی عشوہ گمی لطف و گمی قہر		غیر از تو چہ داند گری اینہمہ فنا	شاہی سبزوار کے
زدن	چندی لایقیدہ باشی در فتون شہقی	را	گزنے آن چشم پر فن رفتے اہل فنی	یو یا کشمیر کے
زدن	چہ دانی کہ من خود چہ فن میزنم		دہل بر در نوشتن می زنم	نظامی گنجوی کے
زدن	فن زدن			بہار
زدن	قدر کم ہوں پامیدان زبردستی تہد	بر	فن مقرر ہنگ ہی بر پور دستاں میزنم	فوقی یزد کے
ساختن	آں یکے دشت نور دست و دگر کوہ کین		بہر ہر شخص ز عشاق فنی ساختے اند	آرزو داکر آباد کے
نہادن	صد فن بوہل بد فتر تہد	بہ	تہمت این عالم بچیدر نہد	خسرو دہلو کے

مصطلح ۱۲ فن خوردن بازی و فریب خوردن ۱۲ بہار ۱۲ فن دادن ہنر و دانش دادن ۱۲ بہار ۱۲ فن زدن ہنر و دانش دادن و فریب زدن و نغمہ زدن ۱۲ بہار ۱۲ فن مقرر ہنگ انام فنی از کشتی ۱۲ بہار

مصدر	صنہ	شاعر
وزیرین	فن و زیدین	بہار
فندق ما بقسم اول و سوم، میوہ معروف، ماویندق بہارے موحدہ نیز گویتد ۱۲ بہار		
بستن	از سر انگشت حسرت میخیزم خوننا بہا	از کز خنا جانا نہ فندق بستہ بر عنا بہا
زردن	فلک فندق زناں در ہم پیری	یہ صیتش رقص دوراں می نماید
شکستن	فندق شکستن	شرف شرف
کردن	تا کہ سر انگشت گل کردہ خزان فندقی	کر و چین پر نگار پیچہ دست چنار

## فصل واو

فوارہ، مظاہر آنتست کہ از مادہ فور باشد کہ بمعنی پوشیدن است لیکن بدین معنی در عربی مستعمل

نیست ازینجا است کہ صاحب کشف اللغۃ در الفاظ فارسی ذکر کردہ ۱۲ بہار

جستن	ہمد از خاک ما فوارہ خوں	از ہمیں شمع مزار کشتگان ست	کلمیم مہد
زردن	چو زخمی برگ آن خارہ میزد	زمین خوں میشد و فوارہ میزد	زلالی خوان

مصطلح بہ فندق بستن، مخا بستن، لبر انگشتان چنانکہ بقندق ماند ۱۲ بہار لکہ فندق زردن، آن باشد کہ دست چپ را مشت نمچہ کتد و سر انگشت سیاہ دست راست را بنوعی در مابین انگشت بیابا و وسطی دست چپ برتند کہ از ان صد ابر آید چنانچہ در لویان و مطربان مستعمل است ۱۲ بہار لکہ فندق شکستن، اور حجت سطلع کتاب از بوسہ اذن و گرفتن ۱۲ بہار لکہ فندقے کروں، ما مرادفندق بستن ۱۲ بہار

مصدر	سلسلہ	شاعر
کشانوں	بہ	بمیل سرانگشت دوران و غلمان احسنی خونساری
<b>فواق</b> بفارسی ہلک بضم ہای ہوز و فتح کات نازی، و بندہ پچی ۱۲ بہار		
افتادوں	در	چنیں کہ در گلوی عشرتم فواد فواق فوقی بزرگ
<b>قوت</b> بالفح، مروں و مطلق رفتن و گذشتن ۱۲ بہار		
شدن	از	نکتہ بہرگز نشد قوت از دل دانای تو حافظ شیرازی
کردن	از	آنرا بیک لطیفہ قضا کرد روزگار انوری ہیرد
گر دیدن		اگر شمع از ضیاء فواد سر کفایتینا را دالہ ہرود
گشتن	از	بود سو مناتش مقالان سوت طغرائی مشہد
<b>فوج</b> ، لشکر و سپاہ ۱۲ بہار		
آمدن		گر بزرگویش زوای دل کہ فوج رفتندی آرزو الیر آباد
تاختن	از	جلاویر سپہدارش انداختہ طغرائی مشہد
راندن	در	تیغ اواز گلہ بدخواہ خواہد سرگزین ذوالفقار شردا
شکستن	از	تیزک سینہ پراز ناوک دل دوز منت سیخرا کاشی
کشیدن	بر	ایدل این شاہ این سپاہ تگر نصیر بدشتا
<b>مصطلح</b> فواق در گلاب افتادوں ایندشتن ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
فوطہ مادر قوسی جاڑ تاد وختہ چون کمر پیر و لنگ و دستار و رومال و جزآن و لنگ ججامان و زر آمدنی محصول محالات جاگیر ماسدیل پوتہ بیاسے فارسی ۱۲ از بہار		
بافتن	فوطہ بافی کہ مرہستہ جاں شیریں تر	کشور با من دل سوختہ چون شیر و شکر سیفی بیعی
بر بستن	لے آفتاب گرمی بازار حسن تست	یر بند فوطہ بر سر و بند قبا کشا //
بستن	بجو ضش نخوردی اگر فوطہ	نہ بستے فلک آنگوں فوطہ عفر مشہد
پچپین	گئی پچپید بر سر فوطہ اشال	کہ ماہ استیم سر گرم می حال فوقی زد
دانتن	زنیساں کہ میرد دل و جاں فوطہ وارن	ہر کس رسید جامہ نمد پیش با من سیفی بیعی
ربودن	نیست از فوطہ ربا یاں جہان کویش	موی ژولیدہ خود ہر کہ لیسری بتدو صائب اصفہا
فروختن	فوطہ فروش	بہار
کردن	فوطہ کردن	//

## فصل ہام

فہم و قہامت ، بالتحریک و بسکون ، دانتن و دریا فتن ۱۲ بہار

مصطلح لہ فوطہ باف و فوطہ دار معروف و نیز فوطہ دار کسیکہ فوطہ بستہ باشد و کسیکہ چون جہاں

درابتد رفت خود را کتدہ باد پس از ۱۲ بہار لہ فوطہ ربا یاں ، دزدان و عیاران کہ فوطہ و دستار را از سر ووش مردا

میر بایند ۱۲ بہار لہ فوطہ کردن ، کنایہ از قبا کردن جامہ ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	از	دل بقفای کہ رفت جارج بقدا کشد شانی مشد
کردن	از در	فہم کن والدرا علم باللسواب مولود کے

## فصل یار

فیض، بالفتح بخشش ۱۲ بہار

بخشیدن	از خاک فیض بخش چمن حاجتی بجوہ	فصل بہار پای چراغ است پای گل
برون	نمی برد فیض جواہر سر ملہ از گرد ملال	ہر کہ چون آئینہ صائب در مقام حیرت صائب اصفا نے
بودن	بجزاں رسیدہ کی برد از روزگار فیض	شاخ بریدہ را نبود از بہار فیض حزمین اصفا نے
پزیرفتن	آنکہ از روند لطف تو شود فیض پزیر	کہ بود غیرت فردوس ز بس ناز و نعیم عرفی شیراز
خواستن	گر شود از گرد در پیش فیض خواہ	خاک شود چشم و بمیر و لگاہ وجد فروزی
دادن	نمی بود اگر نام او شہر جام	با حمد کہ پیدا و فیض مدام طغرائی مشد
داشتن	دل در اں تراقت ندارد و غم تہمای ما	فیض سبح و ظن این شام غمبیاں دارد صائب اصفا نے
دیدن	از مربع چار چمن فیضہا دیدہ ام	وازشالت سہ برگہ اثر ہا کشیدہ طغرائی مشد
رساییدن	عظیہ فیض رسانست و ہر دم فیض پزیر	بہر چہ بہت رضایم غم پراداریم ارماں مشد
رسیدن	از محفل حسن تو رسد فیض بجوہاں	خرشیدہ بسہ این پای چراغ غمت دانش مشد

عہ عاشق از وی نکود نظری فہم لند ۱۲ فغانی شیرازی سدہ فیضے کہ برل ہر او سامند اشفاق سہ نفس بد اگر نہ فیض و نصیب بگرت از تہی

مصدر	صلہ	شاعر
طلبیدن	از	تاریخی از خود مدد از عالم بالا طلب
گرفتن	از	آن فیض کز آن چشم چو بادام گرفتیم
بافتن	از	از گوشه های چشم سیاه تو یافتیم

## باب قاف

### فصل الف

قاعده، دستور و بنیاد ۱۲ بہار

آموختن	از	کیست استاد تو اینہماز کہ آموختہ
دیدن	چوں دید ولی قاعده مرجمت از دست	دانتست کہ صد بار زد شمن تیری بہت
شکستن	از برد	در کیں شاہ قاعده بر تو اب و نور شکست
گرداندن	بیا کہ قاعده آسمان بگردانیم	قضا بگردش رطل گراں بگردانیم
ماندن	آہ کان قاعده وصل چنان بہم نہا	زاں ہمہ عیش و طرب نام و نشان بہم نہا
نہادن	ہر کہ در گیتی بنای کیں او آغاز کرد	ایں بنا را قاعده بر لعنت و نفرین نہاد

قافلہ کا۔ دلی و گروہ از سفر باز گردند ۱۲ بہار

زودن	قافلہ زان یا امن و گل بہم	قافیہ گوتمری و بدیل بہم
کشیدن	او قافلہ کش متاع دین را	ناظرہ سنت میں را

عشق با قافلہ حسن کشد برہ چشم ۱۲ والد بہر دلی

مصدر	صلہ	شاعر
قافیہ ماکہ آخر شعر کہ بیہ آں شعر درست بنا شد ۱۲ بہار		
سینچیدن	قافیہ سبجاں کہ سخن برکشند	گنج دو عالم لقاوم درکشند
شدن	بلبل ہمیں کہ قافیہ گل شود خوش سیت	غنی کشر کے
کردن	در مطلعیکہ وصف دہانش بیان کنم	غیر از میاں چہ قافیہ آں دہاں کنم
گفتن	قافلہ زن یا سمن و گل ہم	قافیہ گو بلبل و قمری ہم
قامت، مراد ف قد، و کلمہ قد قامت الصلوٰۃ ۱۲ بہار		
افراختن	زاں قامت افراختہ آویختہ شد	دو بیہ چرخ چون کہوی ز قیوت
برافراختن	بعزم رفتن از گلزار چوں قامت برافرازد	گل از بیطاعتی چوں خار آویزد بدعت
کردن	بر در مسجد گذاری کن کہ پیش قامت	در نماز آیتد آہنما یکہ قامت میکنند
کشیدن	قامت کشیدن	۱۶۰
قانع، فرسند ۱۲ بہار		
شدن	جای رحم ست براں فاختہ کو تبیں	کہ بیک سرو شد از عالم بالا قانع
گردیدن	بنوسے قانع از لب ہای شکر بار چوں گرم	ازیں قند مکر رسی من یکبار چوں گرم
گشتن	ہر کس از ذات سجت کز صفتی	گشت قانع نبوی معرفتی
مصطلح ۱۶ قامت کردن، مراد ازاں قد قامت الصلوٰۃ گفتن ست ۱۲ بہار		
۱۶ بیاد آں دہاں گردیدم از ہلذتے قانع ۱۲ از شبازی		



شاعر	صلہ	مصدر
قانون، قاعدہ و دستور و نام سازی ۱۲ بہار		
سلمان ساڈ	روح از اثر لطف تو آموختہ احیا	عقل از روش را تو آموختہ قانون
ر	اعمال ملک و دین را کلک تو بستہ قانون	ایوان مہر و مہر لایمی تو کرد روشن
کے	دیدیم ساز و صحبت قانون تو از را	آورد مسطرے پے مجموعہ نشاط
بے نے	قانون تو تھا و شفا فی طبیب را	دل غمگین بسودہ الماس بخش کتد

## فصل بار

قباء و قباہ جامہ کہ از پیش و از دکشادہ باشد و مانند پیراہن نبود و در ہندوستان جامہ پنبہ دار را گویند ۱۲ بہار

بہار		قباہ بریدن	بریدن
"		قباہ بریدن	بریدن
انیر خسیکنے	لالہ در حضرت رخسار تو بہا و کلاہ	سر و در خدمت بالا یو تو بر بست قباہ	بر بستن
نے	صد بار لالہ را کلہ از سر نکلندہ	چوں غنچہ تا قباہی نکوئی نہ بستہ	بستن
بہار		قباہ پر داختن	پر داختن
کے	خاص بہر قامتت پر داختہ	نہ قباہی ہر رخ را خیاط صنع	پر داختن

مصطلح لہ قباہ بریدن، جامہ نو قطع کردن و نیز کنایہ از پوشیدن و در بر کردن ۱۲ بہار لہ قباہ بر بستن، یعنی قباہ پوش کردن

و نیز آمادہ کاری شدن ۱۲ از بہار لہ قباہ پر داختن، قباہ آراستن و بمعنی دوختن مجازست ۱۲ از بہار

مصدر	صله	شعار
پوشیدن ۱۰	بیاد و امنی از خاک برود و شهیدان را	قیامت جلوه افتاد دست شمشاد قبا و ششم خرمین اصغر
پوشیدن ۱۱	نه حیرت عشق چنان چاک کرده ام که بترکیش	قباز مسحف اگر پوشم اعتقاد کند کس رشانی نشند
دوختن	قیامی دو عالم بهم دو تختند	وزان هر دو یک زیور افروختند نظامی کتب
زیبیدن	قرون لاله گلشن به سیما تومی زبید	قیامی پیشوا ز گل بیالانو میزبید تاثیر نزد
ساختن ۱۲	تا مگر وصل تو یک شب وصله کارم شود	در فراق تپیرهن را ساختم بر تن قبا سلمان ساد
کردن ۱۳	در آفتاب قیامت نمی کشی آزار	اگر برهنه تنی را قبا توانی کرد اشرف مازندران
کردن ۱۴	بفقر آزار که لطفش آتش کرد	بیرگر خرقه بودش قبا کرد مولوی حائمی
کردن ۱۵	لباس عافیت از نیست زینت چه نعمت	از زخم پیرهنی چند کرده ایم قبا والهرود
کشیدن ۱۶	گل وقت صبح پرده ترویر چاک زد	تا آن نگار چاک رخنا قبا کشید ناصر غزنوی
کندن	کشاد بند قبا نوش بود لیکن	تزار بار از آن نوشته آن قبا اندن مسیح کاشی
گردانیدن ۱۷	چون بگشایم برود سر و من از غیر رنگ	بهر تعظیمش کاستان در قبا گرداندم اشرف مازندران

**مصطلح ۱۰** قبا پوشیدن معودن ۱۲ قبا از مسحف پوشیدن خود را تکلف نظام مردم صالح نمودن چه در

از دمایم برآمده در محاسن اخلاق قدم میلند که نیکو کاران از مسحف پوشد باورم نیست و بعضی معنی قبا

خورون نوشته اند و این خطاست بلکه با معنی مسحف خورون است ۱۲ قبا یعنی پیشوا از آن

باز باشد مانند پیرهن ۱۲ بار که قبا ساختن همان ۱۲ قبا کردن یعنی قبا پوشیدن و بعضی قبا

چاک کردن ۱۲ بار ۱۰ قبا کشیدن و قبا پوشیدن و آینه های شدن ۱۲ بار ۱۰ قبا گردانیدن و غیر لباس کردن ۱۲

مصدر	صلہ	شاعر
قبول، بالفہم وبالفتح، پذیرفتن و معنی پذیرفتہ و مقبول ۱۲ بہار		
آمدن	کہ پیش صنم پیر ناقص عقول	بے گفت و قولش تیا بد قبول
افتادن	ز عوص حال کہ ناقد قبول یار چہ حظ	چو گل بہانہ نمی آید از بہار چہ حظ
بختیدن	یارب کہ قبول خاطر عامم بخش	در وادی نیستی سلسلہ نجام بخش
برخواستن	قبول از ظا عظم برخواست تا قرب آرزو کروا	از شرف تازو عالمات حرف خواہش میان آمد
بودن	و عامی عمر کنندم لے قبول مباد	مرا چو زندہ نمی خواہد او کہ جان من بست
داشتن	اگر قبول نداری کہ بے تو چوں داغم	بیایسینہ سوزان من کیاب اتداز
فرمودن	لے صبا چوں عاشقان ریش مشوقی رسول	خدمت ما عرض کن باشد کہ فرما بد قبول
کردن	آما وہ فنا نکند زندگی قبول	دست ر دست رعشہ پری جان را شوکت بخا
گشتن	گوہر گشته قبول نظر دریائی	چوں صدف پای دلم رفتہ لنگل درجا
نمودن	لاجرم طریق مرا قبول نموده باب قرار الالامی دانستیم	
یافتن	برو باری کن وقاعت وزر	تا بد لہا قبول یابی وارز

قبہ، بنگرہ و کلس ۱۲ غیاث

اوقاتون	از علم آفتاب قبہ ماہ اوقتا د	از پرچم شب کشاد از سر نیزہ شہاب
زودن	گوئی فراش تست صبح کہ وقت سحر	قبہ زر میزند بر سر نیلی خیم

شاعر	صلہ	مصدر
فصل تار		
قتل، کشتن ۱۲ بہار		
گر دید قتل عام کہ رنگ تو آں شد	تا شیر زوی	گر دیدن گنگونہ تو خونِ صدف با نہ و گلشن ست
قحط، بالفتح خشکسالی و بجز برکیابی و نایابی متعارف اطلاق کنند ۱۲ بہار		
قحط در علف خانہ افتاد	در	اقتادون
باران بہت تو گست از زمانہ قحط	از	گستین
باو سعادت تو سپرد از مہاں شفا	موزہ نیشاپور	
فصل دال		
قد، مرادون، قنات ۱۲ بہار		
کار خود ساختہ اثر من ماسوختہ	شرف بزد	قد برا فراختہ چہرہ برا فروختہ
سر و سہی ترا قد بچوی او مرا	ذقانی شیراز	ای باغبان برو کہ خدا داد درازل
مرد بی باغ کہ در خانہ بوستان داری	نامہ پنجاہ	قدے چو سردورنخے بہوار خوان داری
بے عرفہ نیفتد بزمیں سایہ نشان	والہ ہرود	وز زندہ بگویش قد کہ ہنگام خرام
لعل لببت خندہ زوقیبت گوہ شکست	سنان بن جانا	سرو قدرت جلا بہ کرد قد سنو بہ شکست
قحط، در علف خانہ افتاد، یعنی ہمہ باخر رسید چو علف خانہ نایاب از قنات ۱۲ بہار ۱۱۰ و ۱۱۱		

شاعر	صلہ	مصدر
مولوی جاسم مسیح صاحب	گرفتہ بانج راز و کار بالالا	کشدین
مولوی جاسم مسیح صاحب	اما ہماں حکایت سروست باکدو	کشدین
مولوی جاسم مسیح صاحب	تخم غم را بر زمیں پاک من ریزو میں	کشدین
قدح، بالتحریک کا سہ ۱۲ بہار		
مولوی جاسم مسیح صاحب	ساختہ در بر رخ شادی فراز	آشامیدن
مولوی جاسم مسیح صاحب	برمانکی ریز کہ از شوق کبسا بیم	بخشدین
مولوی جاسم مسیح صاحب	بر لب جوئی شد قدح پیما	پیوون
مولوی جاسم مسیح صاحب	کہ این قدح بچشیدن نام میگردد	چشیدن
مولوی جاسم مسیح صاحب	مخواریں قدح کہ فردا بخمار خواہی آمد	خورون
مولوی جاسم مسیح صاحب	تخم می گو سرو خود گیر کہ من در چو ششم	دادن
مولوی جاسم مسیح صاحب	آن نیم شب کہ نعره حئی علاز دیم	زودن
مولوی جاسم مسیح صاحب	معشوق ہماں قدح بسزد	زودن
مولوی جاسم مسیح صاحب	نمیشد قدح ساز پابست چرخ	زودن
مولوی جاسم مسیح صاحب	قدح گرنمی بود در دست چرخ	ساختن
مصطلح ۱۲ قد کشیدن، معرون بہر تاشن برای تعظیم ۱۲ بہار ۱۲ قدح بر سر زون: بکمال رغبت خوردن ۱۲ بہار		
۱۲ کہ از ہاں پری قد بکشد سرود آرائش ۱۲ صاحب		

مصدر	صلہ	شاخ
شکستن	از بر	گرز بد مستی قدح را بر سر شاخی طغرای مشہد
شکستن		منشیں کہ طرب خانہ مابیت حزن شد شانی مشہد
کشیدن		بیاض گردن میناست صبح خوشتر نیست شوکت بخار
کشیدن	بر	صد قدح چون شاخ گل یکبار بر سر سیم زاهد تبریزی
گرداندن		چول ماه فلک دم فرن از دور پایے این زمین فریونی
گرفتن		قدح نوشید و لب بوسید و جان داد زلالی خوانے
نوشیدن		قدح نوشید و لب بوسید و جان داد
نهادن	بر	بر لب قدح امید واری بنہم شقایق حسنا

قدر با بالخریک طاقت و توانائی و برابر و یکساں و نظیر و ہمتا ۱۲ ہمار

افتادن	خم سیک اندازہ شد باز دو و بروی ترا	توش قدر افتادہ جنگ این دو زور آوریم صائب اصفہانی
انداختن	گو کہ این صفت شکنان قصدی نکند	کہ دریں قافا گاہی قدر اندازی است اقلیدہ شہابو
بودن	ہنوز غامضہ من بدوش کیوان است	ہنوز کشتی من با معامراں قدرت شانی مشہد
شدن	چوں بمقتضای قضا قدر	و یا کشاکش قدر برابر توان شد جلالی
کردن	قدر کردن جنگ کشتی	

مصطلح قدح بر سر کسے شکستن در و کردن ہما ۱۵ قس بر سر کشیدن امکان یافت نمود ہمار  
قدر افتادن و بودن کردن جنگ کشتی برابر بودن برابر کردن و جنگ کشتی ہمار ۱۶ قدر انداز تیر انداز تھی زینہ

مصدر	صیغہ	شاعر
قدر بالفتح اندازہ و مقدار و خوبی و بزرگی ۱۲ بار		
آوردن	چہ قدر آورد بندہ جور و یس	کہ زیر قبا و دار و دار و اندام بس
بخشیدن	بخاک تیرہ می بخشد عطایش	چنان قدرے کہ گرد و دیدہ جایش
بردن	دار یک صد ہزار ہنر کس نمی خورد	از بخت تیرہ قدر ہنر بردہ ایم ما
بودن	اگر ماہ نور ابو جہاہ و قدر	کچا نور تابش بود پو بد
داشتن	چہ قدر آواز گوید ملک چو ہر شاہوار محسن	سر سلیم گرامی شیخ نظامی انتظامی
داشتن	ز برق حادثہ آتش بخرمنش ز سید	غنی کہ قدر گدایان خوشہ چین دانت
دیدن	خورد آدمی دنگہ تو شان قدو رخ سخی	ہما و آشیان دنگہ تو قدر آشیان مینی
شکستن	بسکہ قدر گلر خاں در و در حسن او شکست	گل ز بس خواری تو پنداری غریب گشت
شناختن	علی را قدر پیغمبر شناسد	کہ ہر کس خویش را بہتر شناسد
فزودن	عیار گیری شاہش فزود قیمت و قدر	بگورہ غم و شادیش امتحان کرد
کاستن	قدر تو کا ہند کہ افزودن شوند	غیب تو سنجند کہ موزوں شوند
ماندن	بوطن شریف روزیکہ ترا ماند قدرے	بجز این نما ند چارہ کہ سفر کنی نکرے
تہفتن	در مستان زوم تا حال ہیشاں شویدا	نہفتم قدر خود تا قیمت یاراں شویدا
یافتن	قدر دل و پایہ جہاں یافتن	جز بر ریاضت نتوان یافتن

۱۵ بہ بیہودہ گفتن مبرقہ خویش ۱۲ سعدی مدحہ قدر گز جوہری مفہم شکست ۱۲ نوعی خوب نشانی

مصدر	عملہ	شاعر
قدرت : بالضم، توانائی ۱۲ بہار		
لودن	گر قدرت من بقدر عفت بودی	مقدار عطا سو خطا میگردم
دادن	داد حق عجز من خوش قدرتی	بیش ازین تشویش استغاثہ
داشتن	میرسد دست و جہان سوز کہ در قدرت	کہ سہراہ باک شعلہ آتش گیرد
نمودن	لگر عمد داری کہ همچوں سکندر	لموک زمین را تو قدرت نامائی
قدم : با تخریک پای و پیش پاسے ۱۲ بہار		
افتادن	سوخت اسباب تعلق و آسودہ نشست	قدم برق بسر منزل مامی افتد
افترون	قدم افترون	کلیم ہدا
بر آوردن	قدم از جاں بر آوردن	بہار
برداشتن	رہی ست دور و دراز تو ماندہ همچو	اگر وصال طلب میکنی قدم بردار
بریدن	قدم از جا بریدن	ظاہر کافا
داشتن	نہ ہر درخت تحمل کند جغای خزاں	غلام ہمت سر و دم کہ این قدم دارد
دوختن	خار قدم دوز بپیرا منسم	سوزن عیسی شدہ درد منم
نمودن	قدم را تازہ گلبانگی ز دم برہنیدم	ازین بہ نیست مودارہ و رانمہ بردار
مصطلح : قدم افترون و داشتن ثابت و پایدار بودن ۱۲ بہار لہ قدم از جاں بر آوردن : تکیہ جان		
معنی بہار لہ قدم از جا بریدن : ترک آمد و شد انجام کردن ۱۲ بہار لہ قدم دوختن : تکیہ جان جلد و زینت ہونا		



شاعر	سلسلہ	صدر
قاسمی گونا گونا گوں نے	۱۵۵۵	قدم سوی نواب شہ زون سخت
صاب صفا	۱۵۵۶	غیوٹہ در سحر گہرا بلہ پازوہ ایم
فقہ شیراز نے	۱۵۵۷	زولہ مارہ کوش پر سم دسازم قدم دید
ظہوی تہذیب نے	۱۵۵۸	برہ دوستی ماہر کہ بے منت قدم شاہ
بہار		قدم کا فتن
فغانی شیراز نے	۱۵۵۹	بغزال خویش گاہی رسم کہ چون فغانی
بہار		قدم کشدن
شفا انہما نے	۱۵۶۰	مرو بکعبہ عرفاں بی پای استدلال
سلیم طہران نے	۱۵۶۱	پو مورخستہ ازان می کشیدہ قدم درازہ
صاب صفا نے	۱۵۶۲	اگر قدم نتوانی زبزم خلق کشید
علیم مہرا نے	۱۵۶۳	خاکپہای تو قدم گر نگذار دہ میاں
صاب صفا نے	۱۵۶۴	صاب قدم شمرہ نہد بر سیاگل
صاب صفا نے		مصطلح قدم زون و سودن و کشادن و کشیدن، بارہ رفتن ۱۲ بار کہ قدم بر سر و مارک چیزی زون پامال کردن و کشادن ۱۲ بار کہ قدم کشیدن و قدم درازہ و ازراہ کشیدن، بازماندن از رفتار ۱۲ بار کہ قدم در میان دو کس گذاشتن و اسط شدن بر لے خیر خواہی ۱۲ بار کہ قدم شمرہ نہادن، با جینا یا تا م رفتن ۱۲ بار
		۱۵۶۵ خضر پنداری قدم زد در ہم روی زمین ۱۲ خمر دلمہ مرد بیم و یک نگاہ پر سسش قدم نزد ۱۲ ظہوی

مصدر	صلہ	شاعر
نہا دن	یہ	سر خود کشم پپای تو وسد نیازی سر آوردی سفا
نہا دن	ہر	نہا دم قدم بر سر کام خویش سعد شیراز
نہا دن	ہر	شہر پارا محس کیواں از جہاں برداشتی زانکہ بخت تو قدم بر تارک کیواں نہا معزز نیشاپور
نہا دن	در	عشق گفتیم و نہا دیکم دریں راہ قدم گوہر در سر دعوی محبت سر ما قدسی کیلا

## فصل راز

قرار با بفتح آرام و آرام دادن و آرام گرفتن و وعدہ و اقرار بہار و غیر آن

آمدن	خوں باد ہر آن دل کہ قرار آید ازو	قربان تو جاں بہر کہ کار آید ازو	فصل صفحہ
آوردن	قرار آوردن	بہار	
افتادن	قرار افتادن	"	
بردن	بردند قرار و خرد و صبر ز آہی	پہاں شکنے سنگد لے عشوہ گرے چند آہی ز شیر	
بستن	قراری بستہ ام با میفر و شاں	کہ روز غم بجز ساغر نگیرم	خانقا شیراز
بستن	خدا چوں دل رشیم قراری بست باز	"	
بودن	کاشکے چوں دگرانم سر و کاری موی بود	تا بہ مشغولی آن بیتو قراری می بود	بنانی برد

مصطلح لہ قدم نہا دن بیابیں کسے آمدن بیابیں کسے ایبار لہ قدم بر سر و تارک چیزی

نہا دن - پہاں کردن ترک دادن آزار بہار لہ قدم در راہ نہا دن - رہ رفتن بہار

مصدر	صلہ	شاعر
دادن	دازینکہ کیت نمی خوری ولی وقتی قرار نباید داد	عالی شہزادے
دادن	نیست آرامم بجز ابرو سے یار	مفید بیخ
داشتن	خیز از جناب داری کہ ز دوری تو شبہا یہ	جناب اصفا
رفتن	قدیر افراختی و رفت قرار از من زار	سجانی شوستر
زدن	بسوی ہند قرار قرار زوشہ زنگ	چو قوہ کلاشاہ چیں نمود از دو بدر چاچی
ستدن	سمن رویاں غبار دل چو بنشیند بتشانہ	پر رویاں قرار ز دل چو بستند بتشانہ حافظ شیرازی
طلبیدن	کیکہ از دل عاشق قرار می طلبید	ز ماں جمع بلک خراب می بندو تاثیر اعتمہا
کردن	می بیوومی قرار نتوانم کرد	احسان ترا شمار نتوانم کرد قاسم مہندہ
گذاشتن	آن پیش طرہ بر سر دوش	در پہچ دے لے قرار نگذاشت رضی ارتیمانے
گرفتن	چو بہتر از تو کہے ہمیشہ خویش نذیر	نشست با تو مقیم و گرفت با تو قرار معزی منشا پور
ماندن	چو غصوی بدر و آور و در زگار	دگر عضو ہارا ماند قرار سعدی شہزادے
یافتن	دائرہ چرخ مدار از تو یافت	از یہ مرحلہ خاک قرار از تو یافت مولوی جاے

۱۵۔ کرد اہل مشرق و مغرب باقبالت قرار ۱۲ معزی غنہ بر صدر اگر قرار کنہ آستانہ ہست ۱۲ صاحب  
 ۱۶۔ جزعناں در کف دست تو نکر دست قرار ۱۳ انوری للعہ نگذاشتی قرار با سودگان خاک ۱۲ انوری  
 ۱۷۔ کہ دلم چوں مرغ بسمل گرو از مردن قرار ۱۲ آرزو کیر آبادی ۱۵ در بجز یکناز نگیرد قرار سوج ۱۲ صاحب  
 ۱۸۔ براستان عشق فغانے قرار گیر ۱۲ فغانے ۱۵ ہر دل بجد سلسلہ سوی قرار یافت ۱۲ فغانے  
 ۱۹۔ کہ حق یافت بر مرکز خود قرار انطوری

مصداق	صلہ	شاعر
قرآن، بروزن بران کلام اللہ شریف و نیز بعضی خواندن ۱۲ بہار		
خواندن ۱۰ خواندن ۱۱ فرد خوردن ۱۲ سرودن ۱۳	گر تو قرآن بدن نمط خوانی قرآن خواندن شانی بترک عشق تو سو گند می خورد زاواز قرآن سراہر طرف	بہ بیری رونق مسلمانان یاور مکن اگر ہمہ قرآن فرد خورد بود فیض پیمانہ مقام شرف
قرآن، بالکسر بعد نزدیک شدن چیزے پچیرے وہم آمدن دو ستارہ یا زیادہ در درجی یکدیگر بعد از یکدیگر سعدین بوندیا تحسین و زمان قوت و ہلاک و گردش ایام و ہنگامہ و فساد ۱۲ بہار		
بودن ۱۰ داشتن ۱۱ داشتن ۱۲ شدن ۱۳ قانون ۱۴ کردن ۱۵ کردن ۱۶	تا نقش زبستہ بود یا قوت لبست بہ تکلف دوسہ روزی ز ستم دست بردار دارد از انجم قرآن ہر کس بدنیآ آردہ گرنہ مریگان ترا بادل قرانی میشود بر آسمان جلالش بہر قرآن کہ فتد می کند با کوب بخت سیاہ من قرآن مشت خمیس ریزہ کہ اہل سخن نمیند	با با از بر با با
با آب قرآن آتش تیز نمود کہ خطا بسز عذار تو قرآن ما وارد می کند رگر دگان کار شیخوں آبلہ پس چراوردیدہ ام ہر یک سانی بشو ہزار دشمنش اندرز بین چوقاروں باد انوری ابود بسکبر بالای ہم دایخ تمناسو ختمیم نویی با من قرآن کنند قرینان من نمیند خاقانی		
مصطلح ۱۰ قرآن خوانی کنایہ از مردم معیوس از حکمت و تدبیر ۱۲ بہار ۱۳ قرآن فرد خوردن کنایہ از قسم قرآن خوردن قرآن سراہر قاری ۱۲ بہار قرآن داشتن گردش ایام داشتن دزمان قوت رسیدن ۱۱ بہار ۱۲ قرآن کردن بمعنی شدن ۱۳ بہار		

شاعر	صلہ	مصدر
امشب بہ خذر باش کہ داری خط باز	از	گذراندن از گریہ ام ای خرخ قرآن ہا گذرانند
صاحبقرانی از تو قرآن بگذرد یقین	از	گذشتن ای قبلہ زمانہ ازین تنگدل مشو
چوں مہ رایتست بخور روز و نفاقراں گرفت	بہ	گرفتن پرچم بیرق تو شد کیسوی ہفت خواہراں

قربان، مطلق تصدق ۱۲ بہار

باد سرتاپای من قربان سرتاپای تو		بودن ہچو راہب بے تکلف گفتگوی میکنم
قربان سرتومی تو اں رفت		رفتن از کو تورا رفتن ست مشکل
قربان ساز و بجای خود بردرد دست	ر	ساختن تقصیری آنست کہ آرد و گری
لعلت بدلم چہ گفت کز من بر مید		شدن قربان سرت شوم بگو از سر لطف
مرا بگومی کہ دست ترا حنا بندم		کردن بروز عید چو قربان کتی حریقاں را
قیمتی داری کہ قربان تو گردد مشتری		گرویدن مرجہای کعبہ اشرف چہ والا گوہری
قربان گشتن ہزار بار آید ازو		گشتن قربانیت آن سزد کہ در ہر قدمی

قرض، بالغ، اوام و ادن و دوام ۱۲ بہار

اگر نخواہد ز تو سلماں ز کجا باز دہد	از	نخواستن و جہاں قرض کہ از من غویمی خواہند
-------------------------------------	----	--

مصطلح قرآن گذراندن، خلاص یافتن زمان محنت و مشقت ۱۲ بہار قرآن گذشتن زمان محنت گذشتن

۱۲ قربان سرتاشتی و جنگ تو گروم ۱۲ ملک قمی

مصدر	صلہ	شاعر
دادن	از	یہودی ہندی و نصرانی و گبری مسلمانی عالی شیراز کے
دانشن		اگر ادا تکنی قرض دار من باشی حافظ شیراز کے
کردن	از	ہمسایہ گر نمید ہد از سایہ قرض کن مسیح کاشی

قرطوق، بالاضم معرب کر ۱۲ بہار

بریدن	بر	یلمتی اخصر کشید در بر غنچہ صبا علوم فرخ آباد کے
بوشیدن	از	کہ پوشد از اثر باد در چمن قرطوق انور ابورد کے
دوختن		نیم بہاری بہ قرطوق دوزی اطفال چمن سوزن ہنفتہ از ہچہ زمین بر آورد علوم فرخ آباد کے

قرعہ، بالاضم چیزے باشد از چوب و استخوان و امثال آن کہ بوقت فال کشادن می غلطانند ۱۲ بہار

فادان	از	ہماں از خوان قسمت قرعہ ام بر استخوان قتد صاحب اصفہا نے
لناضن	بر	بخت اقرعہ براں ماہ تام اندازد حافظ شیراز کے
کندن	از	از اشک بنام چشم ماقرعہ فلکند طہوی ز شیراز کے
زندان	از	دل غم دیدہ ما بود کہ ہم بر غم زد حافظ شیراز کے

قرین، نزدیک، مثل و مانند ۱۲ بہار

دان	را	جیش وجود و بندہ و گنج ترا بنود حساب فتح صفایا نے
-----	----	--

قرعہ دایں قرعہ بنام ایشانند ۱۲ حافظ سہ قرعہ فال بنام سن دیوانہ زوند ۱۳ حافظ

شاعر	صبلہ	مصدر
ثابت آبادی	پوشد پروانہ با شمع قرین گم میکند خود را	دلم از وصل آں آتش جبین گم میکند خود را
نصیر زبیدی	بامحنت و درد و غم قرینم کردی	بے مونس و یار و ہم نشینم کردی
بدر چاچی	چوں سرد خراماں شود بر گن خازارش	تا غنچه پر نسربین بالالہ قرین گردد

## فصل سین

قسمت با تحریک گوگند ۱۲ بہار

قصیحی ہر دہ	بلب نیارم و اما قسم بنام تو بود	ہزار بار قسم خوردہ ام کہ نام ترا	بلون
رودکی ہر دہ	ہزار طرح نہادست سنگ خارارا	قسم ہراں دل آہن خورم کہ او سخنی	خوردن
عالی شیرازی	بے ہمال قسم دادہ استفسار نماید	بلکہ جلال را بہ عظمت و جلال ازرد	دادن

قسمت با کسر بہرہ و بخشش از چیزے ۱۲ بہار

والہ ہر دہ	از بس بشماوت گمش امروز غلو بود	یک زخم رسا قسمت صد سیتہ نیفتاد	افتادن
صائب ہر دہ	زین جہاں کہیں برود قسمت بقدر دست و صاحب	کس نشد رنگین سخن بے سعی در میدان عشق	یرون
صائب ہر دہ	باینکہ دیر رسیدم نصیب مجنوں شدور کی تم	جنوں ز روز زائل بود قسمتم لیکن	بودن
صائب ہر دہ	قسمت امروز خورد و دل ز فردا جمع کرد صاحب	ہر کہ در دنیا ی فانی زاد عقیلی جمع کرد	خوردن
صائب ہر دہ	براں سر سایہ اندازد کہ شور و دلتی دارد دانش	کے از بال ہما ہر پست ہمت قسمتے دارد	داشتن

سہ تانبہ شد از ہوا قرین ہوسہ ۱۲ ازرقی ہر دہ علیہ بار با بشم قرین کردہ اند ۱۲ خطوی سہ خورد گر بدلان پاکش قسم ۱۲ خطرا

مصدر	صدا	شاعر
شدن		پسای خود گر قسم سر بسر خار بیابان را سخا لاری
کردن	بر	لالہ دغے ز بیاباں پر وہ کہہ واعجم دارد قدسی مشہد کے
ماندن	در	درخوان روزگار مگر قسمتم زماند شانی مشہد کے
نہادن	را	بہر یک پس زان نصیبی بدار سدا شیراز کے

## فصل صا و

### قصارت با لفتح با حہ شستن ۱۲ بہار

کردن	یہ	بچون دختر ز خر قرہ را قصارت کرد حافظ شیراز کے
------	----	---

قصاص با بالکسر معاوضہ کردن در کشتن و زخم زدن و فارسیان بھی مطلق تو غیر استعمال کنند ۱۲ بہار

کردن	ہے	مئی مدام کند اظف سماقیم در کاس نظیری نیشاپور کے
کردن	از	تاوان آب رفت نشاید ز جو گرفت اسی ہمدان کے

### قصب یا بخریک نے وندی زکات ۱۱ بہار

یافتن		قیام آموز سر و جو بیاری مولوی خا کے
بستن		زمانہ تا قصب ز گسین بجای لوریت جان شیراز کے
تکافتن		وازلعہ اوسیب تم اعلیٰ تراید غزنی شیراز کے

۱۱ ہجو گل زخم ترا قسمت بر اعتنا می کنند ۱۲ بنیش کشید



مصدر	صلہ	شاعر
قصہ السبق	اور عرب رسم است کہ یکاں نے زمین فرو کنند دو کس باہر گرد بستہ	
اسپ بنا زندہ ہر کراں فی زابنہ نیزہ از زمین کتدہ پیش بیندازد او بروہ باشد ۱۲ بہار		
برون	از ماہ چہرہ ام قصب السبق بروہ بود	از واکنوں چوتار توری گشت سببیکرم
		اکمال اصغما
قصہ بالفتح آہنگ درہ در است ۱۲ بہار		
بودن	گر بود قصد از ہوا سوی نشیب بی دلیل	در بود راہ از زمین سوی فرازت بی حجاب
داشتن	ایکے پر لالہ تر زلف سمن ساواری	قصہ شوریدگی عاشق شیداواری
کردن	عساکر چارہ داری وقت وقت است	کہ در داشتیا تم قصد جاں کرد
		حافظ شیراز
قصہ ماہ روزن قصہ حال دکار و خبرد سرگزشت و حکایت ۱۲ بہار		
آوردن	آمد او در پیر اسے راز	قصہ آرزوم با آرزوم ساز
انجامیدن	قصہ من گر بہ تیغ انجامد و خون سختن	بر بہاں عہدم کہ جانم باوی از آغاز بست
کردن	زین تن رسیدہ چون دل و جان من از فرا	کشتہ شدیم قصہ سلطان کہ می برد
برداشتن	بشاہ جہاں قصہ برواشتند	کہ ترکان چین ایت افراشتند
پرواختن	تماز شام غریباں جو گر یہ آغازم	بگریہ مای غریبانہ قصہ پروازم
پرسیدن	من ذوق سوز غش تو دانم نہ مدعی	از شمع پرس قصہ ز باد صبا پرس
بیمودن	ترا ہدایا من میما قصہ بہاں کہ من	از پی بیما نہ قصہ غم و پیاں شکتم
خواندن	چہ گوید کس از خوبی قصہ خواں	کہ در ملک خوبی ست صاحب منزل
		حافظ شیراز

مصدر	صلہ	شاعر
دادن	را	شاه راقصہ گدای دہد
داشتن	بہ	گوش کن گوش کہ رفتم بصر صبح تو آفتاب قدسی مشہد
رساندن		این قصہ مگو صبار ساند
ریختن	بر	عشق می گویم و غول بر سرخون میرزا شانی مشہد
ساختن	از	چند فرہاد صفت قصہ شیریں سازی
سر آمدن	از	زین آہ توں افشاں کہ من بہ صبح و شامینم حافظ شیراز
شنواییدن	بہ	بہ ترانہ بعالمیاں می شنوایند
شنیدن		مکہ شود و طائف ہند و ستاں
طرازدین	از	نیست بدویں زبان کفر و راز
کردن	بہ	درا آمیزش زربا و قصہ کرد
گذشتن	در	سخن اول ز پریشانی ماحی گذرد
گذارون	در	مشتو قصہ اورا سخن از من ایشو
گفتن	با	کیں کتابت پونہایت بنزد اول
قصیدہ، نئے سروں ۱۲ بہار		
برنواندن	بہ	کہ ملک انہ ز فرخش گرفت اسرار نظام
گفتن	بہ	قصیدہ کہ بود مطلعش بدین ستور

## فصل ضاد

قضا، بالفتح مردن و مرگ و حکم کردن و حکم داد کردن و گزاردن و ام و غیر آن، و در اصطلاح فقه  
 احکام الهی که در حق عباد و نعمت ثابت شده و قدر آنچه بر طبق آن در عرصه ظهور میرسد و در بعضی  
 مواقع بمعنی اتمامی و در فکلی است نه الزامه الهی و الا کفر محض میشود ۱۲ بهار

داشتن	حضور خاطر اگر و نماز شرط شد است	عبادت همه روی زمین قضا دارد	صاب الصفا
شدن	قضاشدن		بهار
کردن	خونش بود و فتوی پر مغاں حلال	در تو بهار هر که صبحی قضا کند	صاب الصفا
کردن	هر نمازی که صراحی در عفاهاں نوشت شد	بے هوای ابر در اشرف قضا خواهد کرد	بهار
گردیدن	زطاعت است فزونی آبروی تقصیرش	نماز هر که ز نظاره ات قضا گردد	بهار
گشتن	قضا گشتن		بهار

## فصل طار

قط، بالفتح بریدن ۱۲ بهار

پزیرفتن	راستی قلمش بشاید که اگر کسی در واسط	سخن میگفت دیگر قلم محرف نمی پزیرفت	ظهوری از شمشیر
زدن	نخست پیرزبات چون قلم قط زد	برات روزی با لب پیاله نوشت	صاب الصفا
سه قلم را قط زند احوال بنجان قضا ۱۲ نظام استرآبادی سه بندان قط ز نم انگشت و بنو بسم بخون نامه ۱۲ مسیح کاشی			

صدر	صلہ	شاعر
اردن	در	چوں قلم در وصف مرقاں تو میگردم قط منیر لاهوری
قطار و بالکتر خستبرک نورونده از جمعی از مریدان آیتیار		
اردن	از	ز نژده پیلان آورده شد قطار قطار
ریستن	را	چو گل فروش گل را قطار بر بندد
اردن	در	شقایق بد تنگوتہ ہرگز قطار
شکستن		کوہ پو بیضہ می شکند صد قطار دل
اشیدن		سینہ داران کشیدہ اند قطار
قطرہ ہ: با فتح علیہ ۱۲ ایبار		
قنادان	از	در شب ہجران چراغے پیش پامی ارد
انداختن	بر	ایتمہ قطرہ تون کز نعمت اندوختام
اندوختن	از	بگسری صدق دکن میں آبد
باریان		فقہای ہردو عالم کردارہ نیم کام اتجا
برداشتن	از	ہر قطرہ کہ از دل نتر او بد تمام
تراویدن	از	کہ در بای پر قطرہ جوید ز مرغ
جستن	از	
مصطلح قطرہ برداشتن و تراویدن و جستن ایبار		

مصدر	صلہ	شاعر
چکانیدن	بہ	قطرہ چکانید بکام ہمہ
چکیدن	در	نویسند بر عشرت جم برات
دادن		میدہد قطرہ آبے و گرمی گیرد
دزدیدن		کہ ابرم و ہد پیش از آن دست مزد
ریختن	از	عنکبوتی گشت و بر چاک گریبانم پتند
زردن		قطرہ زردن
زردن	بر	مژگان مثال برگ بر دید گیاه را
زردن	در	غبار آستی کونین گرد پا پوش ست
زردن		قطرہ زن
فتاندن	بر	گرفشانی قطرہ بر خاک شان ز جام خویش
فتاندن	بہ	نشان آبلہ در راہ جستجو شستیم
کردن	در	لیکن از دریا ندیدم بہرہ جز سیلاب کم
کشیدن	در	قطرہ در ریز بار بجرمی باید کشید

مصطلح قطرہ زردن تردد کردن و بصلہ بو کنایہ از ریختن و باریدن و بصلہ در کنایہ از تیز رفتن و دیدن ۱۲ بار قطرہ زن کنایہ از ہرزہ گرد و ہرزہ کار ۱۳ بار قطرہ فتاندن و کردن و کشیدن مثل قطرہ زدن کہ گذشت

۱۴ شود جان چکد قطرہ گرنجاک ۱۵ رضی از تہانی ۱۶ از برے امتحان یک قطرہ بر فولاد ریز ۱۷ از زمان یزدی

مصدر	صله	شاعر
گردیدن	از	خرامان شو که آب زندگی بیدت و پارو طالبی آملی
قطع، بالفتح بریدن و کم کردن ۱۲ بار		
شدن	از	تو کیسه اهل کون در و دیدن ست تاثیر اصفهان
فرمودن		کنند اضافه مر سوم بنده را قطعاً سلطان ساجی
کردن	از	نهادم در حریم کوی او سنگ مزار خود حزن اصفهان
نمودن	به	تمام آنها که در نیمه راه بودند نمودند عالی شیرازی

## فصل فار

قفا پس مهر و فارسیان یعنی مطلق پس و دنبال است و کتند و یعنی مغلط و هلاکی و سیلی که برگردان

زند نیز آید و برگردانیدن دو از گوز ساختن و کنایه از گریختن هم است ۱۲ بار

خاریدن	باستان تو و عوی عرش هم بست	بناخن من نو چرخ گو قفای خسار	نملوی ز شیرازی
خوردن	میروی آفتاب و فن خلق چو سایه قفا	رخ بنمای تا خورد ماه قفای رویتو	سلطان ساجی
خوردن	قفایش بزین خورد		بهار
خوردن	بزود پیش کار سوالی	از طامت اگر قفا بخورد	نملوی ز شیرازی
دادن	قفا دادن		بهار

مصطلح له قفا خوردن و دادن، بازی دادن و خوردن ۱۲ بار له قفایش بزین خورد یعنی پشتش بزین بید ما بهار

منسدر	عمل	شاعر
دریدن	کی قفای بقا دریده شود	خسرو بلو
رسیدن	آینچنان رو که بگرددت نرسدش کین	صابا
زودن	چو دست تر شود از باد و بچو خسرو باز	خسرو بلو
فرو گرفتن	قفای فرو گرفت بر گردش	سعد
کردن	نهی او با ستیزه روی اچرخ	انوری
گرفتن	ز سوز سینه پیران بر رسید	نزاری
قفانمودن	قفانمودن	سار

قفس، با بال حرکتی خانه که از چوب و تار آهن سازند و مرغان را در آن گذارتند ۱۲ بهار

اندیشیدن	قفس اندیش	بهار
آینتن	قفس باف	"
ساختن	قفس ساز مرغان درین تو بهار	طغرائی
شکستن	بیتابی دلم قفس سینه را شکست	فطرت
کردن	شکسته بال و پرا نیم جای اندازد	صابا

مصطلح له قفا کردن از جیس با بر گردانیدن و دوازدهون ساختن ۱۲ بهار له قفا گیران از کتایه از راه نوجوانان

و مظلومان ۱۲ بهار له قفانمودن با کتایه از کتایه ۱۲ بهار له قفس اندیش و قفس باف و قفس ساز و قفس

شاعر	صده	مصدر
قفل، معروف ۱۲ بار		
خسرو دیلو	په را	افگندن له قفل افگنده افلاک
بهار		انداختن له قفل انداختن
کمال الصفا	بر	انداختن له عقل را اوراک صنعت دید با بردوخت
بهار	بر	انداختن له قفل بزبان کسے انداختن
صاحب الصفا	از	برخاستن له از دهان روزگه با پنجه خندان تو اوان
خلوی ترسیز	از	برداشتن له قفلها که از در گنجهما برداشته
///		برشکافتن له چه مشککت قفلها بر شکافت
طالب آملی	بر	بستن له طالب بحرف باده میال از زبان که ما
طغرائی شهید	بر	بودن له خضر چو دید که قفل ست در ریم از رفیق
وجید فردوس		پیچیدن له در دل از خواهش اسباب جہاں پیچ بود
نظامی گنجوی	بر	داشتن له چون دل تو قفل ندارد ویراں
مصطلح له قفل افگندن و برخاستن و بستن و ریختن بزودن قفل ۱۱ بار ۱۲ قفل بزبان		
کے انداختن انماوش گردانیدن در شوت داوان ۱۲ بار ۱۳ قفل برداشتن ۱۱ بار ۱۲ قفل		
۱۳ بار ۱۴ قفل برشکافتن و پیچیدن ۱۰ بار ۱۱ قفل را و بستن کلید ۱۰ بار ۱۱ قفل		
قفل در راه بون بند بون راه ۱۲ بار		



شاعر	صلہ	مصدر
قاسم شہد کے	چودانہ گل نکند گوہر خزانہ ما	بریز غالب دل قفل بر شہر آہ
مختاری غزنوی کے	وے قفل زمر زردہ رودی جگر	اے سلسلہ مشک نکلندہ بقر
ثانی شہد کے	بروہان و دوست مہاں می زرم	آں خلیم من کہ قفل الحذر
بہار		قفل بردست کسے زدن
بہار		قفل برد آسماں زدن
نظام اسرار آباد کے		زد قضا قفل بدکاں بلکہ زردان قوی
بہار		قفل بزبان کسے زدن
طالب املی کے		طالب زدیم بر مژہ قفل تر شعی
نظیری نیشاپور کے		خامی بلیم قفل زدایان عکجاست
بہار		قفل شدن سنگ
سیفی سفر کے	ہر کجا شد قفل دریا نیت امکاں گذر	راہ مردم بست از قفل توسل اشک ما
<p>مصطلح لے قفل بردہان و دست کسے زدن، ترک دعوت کردن و خاموش گردانیدن ۱۲ بہار</p> <p>۱۳ قفل برد آسماں زدن، ترک صلوة کردن و خلاف شرع بودن ۱۲ بہار ۱۳ قفل بزبان</p> <p>کسے زدن، خاموش گردانیدن و رشوت دادن ۱۲ بہار ۱۴ قفل شدن سنگ، باند شدن سنگ</p> <p>۱۲ بہار ۱۵ قفل شدن دریا باند شدن راہ بسبب بسیار شدن آب ۱۲ بہار</p>		
<p>۱۵ لیل ز غیچہ قفل زردہ آشتیا تہرا ۱۲ سلیم</p>		

مصدر	صلہ	شاعر
شکستن	ر.	کرد جہاں ز اچھاں عدل تو کز خرمے
کردن	ر.	قفل کہ دورت چو بانغ برد ز نندان
کشودن	از اسے	قفل کن ابواب خروج و دخول
گذاشتن	ر.	چہ گرہ ساخته بر مژہ طوقانی چند
گردیدن	ر.	بر دہان سخن چیتاں گذاشته
نہا دن	ر.	مژہ بر ہم زد نم بال و پر طوقان ست
نہا دن	ر.	یعنی بجاں محرم یک راز ندیدم
	ر.	بر و قفل و بند آہنی می نهند

## فصل لام

قلاوہ با لکسر گردن بند ۱۲ بہار

انداختن	در	سگ در گاہ او قلاوہ حکم
بستن	ر.	صد دل بشکنج طرہ در بست
کشیدن	ر.	دست سگبانت چون قلاوہ کشد

مصطلح ہے قفل شکستن، قفل کشا دن ۱۲ بہار لکھ قفل کردن و گذاشتن و نہا دن، قفل بستن ۱۲ بہار

لکھ قفل گردیدن دریا، بند شدن راہ بسبب بسیار شدن آب ۱۲ بہار لکھ قفل بر لب نہا دن، خاموش شدن ۱۲ بہار

لکھ کشودن قفل آرزوی من از بس کیلید ۱۲ چدر تیرہ نوزی

مصدر	صیغہ	شاعر
گشتن	در قفس زگردن معانی	از در بگسست قلاوہ فراید
قلم اہل آواز شیشہ و سزای و بر آواز شراب مجازاً اطلاق کنند ۱۲ بہار		
کردن	بجام می را نغمہ در کار مطرب نالہ	شیشہ با این بے زبانی تا بکے قفل کند
قلم بہالتحریر کا خاصہ ۱۲ بہار		
افشانیدن	دار افکشت زبا معنی رنگین مفید	در صف اہل سخن چون قلم افشانم
برداشتن	از جیب گنہم قلم بردار و از من روگاہ	دریں ہر ناختم سودا نیستانی شکست
برداشتن	قلم بردار و از جیب	صاحب اہل قلم
برگرفتن	ز دیوان او قلم بردار گرفت	ز بیادگان کم درم برگرفت
برگرفتن	دیر قلم زین نغمہ برد گرفت	ہند نامہ در گنج و گوہر گرفت
بستن	کم چون در غن دور تگری بست	قلم از طرہ حور و پری بست
بستن	خرد خردہ کار قلم بند نقش بردار زین	
بستن	دراثر رنگا این نقش چینی پر بند	قلم بست بر مانی نقش بند

مصطلح ہے قلم افشان، قلمی کہ بر لہ افشاندن و قلاوہ نقرہ باشد ۱۲ بہار تکہ قلم از کسی برداشتن و از کتبہ برگرفتن، بصورت عادت و وقوع النعمان سائن اول ۱۲ بہار تکہ قلم برداشتن و قلم برگرفتن، بسنی نوشتن و آواز نوشتن بودن ۱۲ تکہ قلم از پیوستہ بستن تمام شد کہ ۱۲ بہار تکہ قلم بندہ آنکہ موہار بر قلم بندہ چنانکہ مدوگان و شاگردان مسور ۱۲ بہار تکہ قلم بستن بر کے زایل کردن قدرت کنایت از کے ۱۲ بہار

شاعر	نصیب	مصدر
تاثير اصغما	از ہمدان خانہ یکے دراماں مباحش	تراشیدن
رفیع قزوینی	مرکب قلم خوردہ شد خوب شد	غوردن
سعید تیراز	چو خسرو بر اسمش قلم در کشید	در کشیدن
نظامی گنجوی	قلم دید ہارا قلم در کشید	دیدن
فطوی ترغی	شد ایس بیت من بر سر من رقم	راندن
خسرو ہا	چہ توں کرد چون قلم رفت ست	رفتن
والہ ہر د	یکے از ظالماں گم گشت تاریخ و قات او	زدن
حافظ شیرازی	کہ قلم بر سر اسباب دل خرم زد	زدن
صائب اصغما	کہ ہر کس پایروں از راہ بگذار د قلم سازد	ساختن
تاثير اصغما	قلم شد در چینی از حدیث تمدی نوشت	شدن
نظامی گنجوی	کہ امی قلم را نگیرو بدست	شکستن

مصطلح ۱۰ قلم خوردہ، چہ سے کہ قلم بطلان برو کشیدہ باشد ۱۱ بہار ۱۰ قلم در کشیدن بر چیزے مونا پدید  
 کردن ۱۲ بہار ۱۰ قلم دیدہ نوشتہ شدہ و بتدل ۱۳ بہار ۱۰ قلم راندن نوشتن ۱۴ قلم زدن نوشتن  
 قلم رفتن مقرر شدن ۱۵ بہار ۱۰ قلم زدن نوشتن ۱۶ قلم زدن بر سر چیزے مونا پدید کردن ۱۷  
 ۱۸ بہار ۱۰ قلم ساختن ۱۹ پارہ کردن از ضرب آئین تراشیدن قلم ۲۰ بہار ۱۰ قلم شدن ۲۱ پارہ  
 شدن ۲۲ بہار ۱۰ قلم بر سر کے شکستن ۲۳ کردن ۲۴ سپردن قلم ۲۵ بہار

شاعر	صلہ	مصدر
بہار	در	شکستن قلم در ناخن شکستن
فاخر بہا نے	از	۱۵ ہر کسکہ حرفے از خط سبزش رقم کند
سلمان ساکنی	را	۱۶ گردست بر قلم نہدی بے اجازت
خسرو دہلوی	در	۱۷ اینکہ بیک رنگ بر آرد عسلم
سعد شیرازی	در	۱۸ زرگیش سر در تباہی تھا و
		۱۹ زود کشد چرخ دور نگش قلم
		۲۰ عطار و قلم در سیاہی تھا و

## قلمی

عالی شیرازی	یہ	نمودن بدستور الوزر احمدۃ الملکی قلمی نمود
-------------	----	---

## فصل میم

قمار با لکسہ برد کردن با ہم بگردد با ختن چیزے بگرو ۱۲ بہار

صائب اصفہانی	قماری را کہ بردی نیست و پنی با ختن از	باختن	بہا س عاریت پیش از طلب انداختن و از
نظروئی شیرازی	دست آخر ہمہ را با ختہ می باید رفت	برون	من گرفتہ کہ قمار از ہمہ عالم برے
	دا و اول خزانہ با ختہ ایم	کردن	باد شاہا تکرده ایم قمار

مصطلح ۱۰ قلم در ناخن شکستن، نوعی از تعذیب سخت، و آن چنان است کہ قلم را بسیار بار یک دست تیز تراشد  
در ناخن شکستن ۱۲ بہار ۱۵ قلم کردن، دو پارہ بیک ضرب کردن، و تراشیدن قلم ۱۲ بہار ۱۶ قلم کشیدن  
چیزے را، محمود نا پدید کردن ۱۲ بہار ۱۷ قلم در سیاہی تھا و، آمادہ بدبختی شدن، و نوشتن ۱۲ بہار

مصدر	صدا	شاعر
<b>فصل نون</b>		
<b>قناعت، بالفح خزندی و راضی شدن بانذک چہے ۱۲ بہار</b>		
لودن	کنڈیوہ مستور کے شیوہ را	قناعت بصد شو پو دیوہ را قاسمی گونا پاد
کردن	آرزوی بوسہ شست است از دم پیغام تلخ از با	زال قناعت کردہ ام از بوسہ باد شنام تلخ صاب اصقما
نمودن	کہ صرف از خرمن حیات بیکلذہ اختر از یہ	قناعت نمود طغرائی مشد
ورزیدن	بر دیاری کن وقناعت ورز	تا بدلہا قبول یابی وارز اوحدی کرمانی
<b>قند، معرون معرب کنڈ ۱۲ بہار</b>		
خائیدن	چہ عذرہای موجدہ نہی معاصی را	بچش لعاب دہانت کہ قند میخانی عرفی شیراز
خوردن	قند خوردن	بہار
ریختن	ہر دل کہ ز شوق لب تو قند پوش رخت	عقا و ہما دور و کنارش چو گس ریخت تہما شہر ستا
شکستن	تار و ز مکیدیم سر انگشت طلاوت	زاں قند کرام شب بشکر قند شکستیم نظیری نیشاپور
<b>قوت، بالفتم خوردنی و خورش ۱۲ بہار</b>		
خوردن	بسی ام از بیت معموا آمدہ و ز خوان تخلص از	خور وہ قوت وز لاخوان خوان آوردہ ام خاقانی شردا
دادن	باتازہ عاشق از تو عجب نیست نوشخدا از یہ	قوت از دہاں بربش او آموز میدہند فالون اصقما
کردن	خوب کرم ہای شما کردہ ام از	قوت ز غمہای شما کردہ ام مطاب می

مصدر	سلسلہ	شاعر
گرویدن	خمال خال اور منج دلم راقوت میگرد	تبسم در لبش چون آب دریا قوت میگرد باقر لطنری
نہادن	انگہ دریا قوت نوش بہ گیس و شکر سرشت	قوت عشاق اندراں یا قوت نوش گیس نہاد مغزی نیشاپور
قوت با الفم تشدید و درونیر و ۱۲ بہار		
آمدن	جان بیمارم با استقبال آمد تا بلب	قوتی از تو مگر با جان بیمار آمدست سلمان سناب
بخیدن	قوت دل بخش زویں خودم	سینہ یقین کن بقیں خودم خسرو دہلو
دادن	عشق تا دست جنوں راقوت تاثیر داد	کرد گردوں خچہ از پرویں پیڑا ہن در والد ہر و
داشتن	شب نالہ کہ کرد ولی بے اثر بنود	میداشت کاش قوت نالیدن و گر ولی دشت بیاضی
دیدن	سنگد لایا بپیں قوت آہ و نالہ را	دست بدنیساں ز کائنات فتانم والد ہر و
فروریختن	قوت گیریم سخت فروریخت	پر شاہنیش تو گوئی قوت از صر گرفت مغزی نیشاپور
گرفتن	پای شہدیزش تو گوئی پویا ز اہو گرفت	زباں را وقت خواہش قوت گفتار کنی باقر کاشی
ماندن	اگر نیست ہنگام تمننا صطراب دل	تا نیاید دست ز در خچہ شیر عریں ذوالفقار شروانی
یافتن	تا نیاید بال پشہ قوت پیل سترگ	
قول بالفح گفتار ۱۲ بہار		
دادن	کای گفت قول دادہ با دوفنی	وی لبست عمد بستہ بائی و جام بنجر کاشی
مستطابہ قول دادن با عمد بستن و اقرار کردن ۱۲ بہار		
سہ آں سخت کوکہ مانع بنجر قوتی بخا ایں دل صیحت و فن تا توان و ہد ۱۲ طہیر سہ چو در مردم آرام و قوت ندرید اسعد سہ تعلقیما بقیں گرفتار صفت		

شاعر	صلہ	صدر
فصل ہمار		
قہقہہ وقاہ قاہ خندیدن باواز بلند ۱۲ بہار		
برخاستن	چنان بزم طرب خیزی بسیار است	از
ز دلالی خوانا کے	کہ قہقہہ از گلوی یادہ برخواست	
ز دن	طراحی بدست بت بہ ز حور	بر
ہا تھی جامی	زودہ قہقہہ بر شراب طہور	
ز دن	در زیر تیغ قہقہہ کبک میزند	
کوبہ تخم تو در دل بہر کس کہ جاگرفت		
ز دن	زند خندہ در روی خوانندگان	در از
دہاں راز نام او قاہ قاہ		
کردن	تدرو عشق کہ بہرگز بدوق گر یہ من	
تکر و قہقہہ شوق کبک کساری		
قہر چہرہ وغالب شدن ۱۲ منتخب		
رسیدن	لکن مردم آزاری ای تندرای	بر
سعد شیراز کے	کہ ناگہ رسید بر تو قہر خدای	
کردن	گرچہ کنی قہر سے راز ما	را
نظامی گنجوی کے	روی شکایت نہ کت راز ما	
قہوہ ، بالفتح شراب دہمی ست کہ آزا جوش میر ہندہ بطریق شراب تخرج نمایند ۱۱ از بہار		
خوردن	قہوہ خوردن	
کشیدن	کہ کشم قہوہ گاہ تنباکو	
کار من در کشاکش افتادست		
فصل یار		
قیاس ، بالکسر اندازہ رفتن میان دو چیز و بر روشی رفتن کہ دیر سے بڑاں رفتہ باشد ۱۲ بہار		



مصدر	صلہ	شاعر
رساڈن	بہ	باندازہ آں رساڈ قیاس
کردن	از	قیاس کارنخت از خلیل و آزرکن
گرفتن	از	ہم از نامہ مرد ایزد شتاس
قیامت ماروز موعود بسیار دام غریب اہبار		
آمدن	پس از مردن مراں سر و قامت بر مرزا	قیامت آدما بعد چندیں انتظار آمد
آفریدن	سبحان اللہ چہ تیز دست است	چشمت بقیامت آفریدن
آوردن	شبنجوں غمزہ بیداد او بر ملک جاں آرد	قد سر و ش قیامت بر سر آزدگان آرد
افتادن	دوش یارم پرده از رخسار خود بکشادہ بود	گوی از حسنش قیامت در جہاں افتادہ بود
افگندن	از جلوہ قیامت بجاں افگن و بگذر از یہ	در خاک بر د خاک تمناں قیامت
برخاستن	در چمن یار چو باآں قد و قامت برخاست	سر و بنشت ز دعوی و قیامت برخاست
بودن	برفتن چو کوه قیامت شکوه	قیامت بود چوں رواں گشت کوه
تراویدن	ازاں عارض لطافت می تراود	و تراں قامت قیامت می تراود
رسیدن	میرسد آن شوخ شہیدان عشق	مردہ شمارا کہ قیامت رسید
رفتن	باز مضمون و نئے از خط کسی یوانہ می گردد	قیامت بر سر دل رفت چیزی بود باکا
شدن	عالمی کشتہ شد و چشم ترانا از ہماں	صد قیامت شد و حسن تو در آفا از ہماں
کردن	سجاک کشتیاں از غمزہ افگندست آشوبی	قیامت میکند نو خیر شمشادی کہ من دارم

مصدر	صدمہ	شاعر
گذشتن	بفصحت کردہ کس فی حاجت پیش رو	قیامت ہم گذشت و انتظار فرصتی دارم قراری گیلانی
قید، بالفصح بند ۱۲ بہار		
شکستن	قید ہستی لیکن سپرو آزادان شو	کہ تو ایجا با سیر قفسے می مانی
فرمودن	خرد کہ قید مجانبین عشق می فرمود	بیونی حلقہ زلفت تو گشت دیوانہ
گستن	پو مرغ از قفس رفت بگست قید	دگر رہ نگر دو بسعی تو صید
قیمت، بالکسر ہمای کالا ۱۲ بہار		
لودن	قیمت مرد از ہنر باشد	تہ زو نیار و از گہر باشد
بستن	چس مویش قیمتی بر بوی بست	ترخ خاک و قدر مشک چس شکست
برسیدن	نازل ز غرش دل شدہ است آرزو ہے	از جبریل قیمت دیوان من پرس
دادن	یاقت عجماری بر ہش مشتری	قیمت آن داد بانگ مشتری
داشتن	مرجبا ای کعبہ اشرف چہ والا گوہری	قیمت داری کہ قربان تو گرد مشتری
دانستن	تو دانی قیمت آبش کہ ہم خضری و ہم چشم	تا اسکندر کہ ز لب میگزیروا کیو نش
شکستن	اسی قد بالای تو قامت عورت شکست	اولوی المالا تو قیمت کہ ہر شکست
شناختن	ترخ بالا کن مناع غمزہ نماسازا	شیوہ را بنشاس قیمت قدر فلان نازا
فرودن	نمک را چو از خندہ قیمت فرود	جراحت بد بہ تہہ دامان کشود

لعل نوش لب لعل تو قیمت شمار شکست چس سر زلف تو رونق عینہ شکست ۱۲ قاری

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	بہ	خریدار شہ عباد الملک شاہ داد گریز و معرز پشاپور
گرفتن		کہ سیم قلب ہند و قیمت شکر نمیکیرد فخاص کا
گفتن		نرخ بالا کن کہ از زانی ہنوز خسرو دہلو
ماندن		بہر جا سبجہ باشد قیمت ز ناز کے ماند آرزو اگر آباد

قیمتہ بالکسر عضو عضو از ہم بریدن و ریزہ و ریزہ کردن گوشت را بطریق معهود ۱۲ بہار

کردن	از	یرتگن کج گرش از تیغ قیمتہ کنند تا اثر اصفہا
کشیدن		قیمتہ سر مور سی آن خط سیاہم میکشد //

مصطلح قیمتہ سر مور سی مانوعی از قیمتہ کہ بسیار خود بار یک کنند ۱۲ بہار

تمام شد

